Javier Marías

Berta Isla

ROMAN

Çeviren: Neyyire Gül Işık

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

BERTA ISLA

Javier Marías (Madrid, 1951). Çocukluğunun bir kısmı, babasının çeşitli okullarda ders verdiği ABD'de geçti. Madrid'deki *Colegio Estudio*'dan mezun oldu. Marías yazmaya erken yaşlarında başladı. *Mientras ellas duermen*'deki hikâyelerden biri olan "La vida y la muerte de Marcelino Iturriaga"yı yazdığında 14; ilk romanı *Los dominios del lobo*'yu yazdığında ise 17 yaşındaydı. Madrid Complutense Üniversitesi'ne girince, İngilizceden İspanyolcaya çeviri yapmaya başladı. Updike, Hardy, Conrad, Nabokov, Faulkner, Kipling, James, Stevenson, Browne ve Shakespeare İspanyolcaya çevirdiği yazarlar arasındadır. 1979 yılında Sterne'ün eseri *Tristram Shandy*'den yaptığı çevirisiyle *Premio de traducción Fray Luis de León*'a layık görüldü. 1983-1985 yılları arasında Oxford Üniversitesi'nde İspanyol Edebiyatı ile Çeviri Kuramları dersleri verdi. Marías 1986'da *El hombre sentimental*'ı, 1988'de de konusu Oxford Üniversitesi'nde geçen *Todas las almas*'ı, 1992'de *Corazón tan blanco*'yu (*Beyaz Kalp*, YKY, 2016) yayımladı. 1994'te çıkan romanı *Mañana en la batalla piensa en mí* (*Yarın Savaşta Beni Düşün*, YKY, 2016), Venezuela *Premio Rómulo Gallegos*'a layık görüldü. Marias'ın 1986'dan itibaren yazdığı romanların kahramanların hepsi çevirmenlerdir. Bunda bizzat çevirmen olarak yaşadıklarından esinlenmiştir. 2002'de Marías üçlemesinin ilk kitabı olan *Tu rostro mañana 1. Fiebre y lanza*'yı (*Yarınki Yüzün, Cilt 1: Ateş ve Mızrak*, Metis Yay., 2011), 2004'te ikinci cildi *Tu rostro mañana 2. Baile y sueño*'yu (*Yarınki Yüzün, Cilt 2: Dans ve Rüya*, Metis Yay., 2011), 2007'de son cildi *Tu rostro mañana 3. Veneno y sombra y adiós*'u (*Yarınki Yüzün, Cilt 3: Zehir, Gölge, Veda*, Metis Yay., 2012) yayımladı. *Los enamoramientos* 2011'de (*Karasevdalılar*, YKY, 2015), *Así empieza lo malo* ise 2014'te (*Acı Bir Başlangıç Bu*, YKY, 2018) yayımlandı. *Berta Isla* ise 2017'de (YKY, 2019) okurlarıyla buluştu.

Şimdiye kadar, roman, öykü, deneme türünde pek çok kitabı yayımlanan Marías'ın eserleri elliye yakın dile çevrilmiştir.

Marías, *Reino de Redonda* adlı küçük çaplı bir yayınevi işletmektedir. Haftalık olarak *El País* gazetesine yazılar yazmaktadır. 2006'da *Real Academia Española* üyeliğine seçildi. 2013'te prestijli bir ödül olan *Prix Formentor*'a layık görüldü.

Neyyire Gül Işık Yüksek öğrenimini İtalya'da Floransa Üniversitesi Edebiyat ve Felsefe Fakültesi'nde yaptı. Yurda dönünce İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız ve Roman Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'ne okutman olarak girdi (1971). 1986'da yeni kurulan İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nın yönetimine atandı. Bu görevlerini 1997 güzüne değin kesintisiz sürdürdü.

Madrid Complutense Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri verdi. Halen İspanya'da çevirmenlik uğraşını sürdürüyor.

Montale'nin Şiir Evreninde Anlamsal Yapılar (1978), *İspanya, Bir Başka Avrupa* (1991) başlıklı kitaplarından başka, Italo Svevo, Italo Calvino, Leonardo Sciascia, Juan Goytisolo, Ortega y Gasset, Antonio Muñoz Molina, Giorgio Bassani gibi yazarlardan çeşitli çeviriler yapmış; I. Svevo'nun *Zeno'nun Bilinci* kitabıyla Azra Erhat Çeviri Ödülü'nü almıştır.

Javier Marías'ın
YKY'deki kitapları

Karasevdalılar (2015)
Beyaz Kalp (2016)
Yarın Savaşta Beni Düşün (2016)
Acı Bir Başlangıç Bu (2018)
Berta Isla (2019)

JAVIER MARÍAS

Berta Isla

Roman

Çeviren
Neyyire Gül Işık

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 5356
Edebiyat - 1526

Berta Isla / Javier Marías
Özgün adı: Berta Isla
İspanyolcadan çeviren: Neyyire Gül Işık

Kitap editörü: Ersel Topraktepe
Düzelti: Filiz Özkan

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Sayfa tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Merve Çakıroğlu

Baskı: Elma Basım Yayın İletişim Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.
Tevfikbey Mah. Halkalı Cad. No: 162/7 Küçükçekmece / İstanbul
Telefon: (0 212) 697 30 30
Sertifika No: 12058

Çeviriye temel alınan baskı: Alfaguara, Barselona, 2017
1. baskı: İstanbul, Mayıs 2019
ISBN 978-975-08-4478-2

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2018
Sertifika No: 12334
© Javier Marías, 2017
Bu kitabın telif hakları Casanovas & Lynch Literary Agency ve
Kalem Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Carme López Mercader'e
dikkatle bakan gözlerine
dikkatle dinleyen kulaklarına
en iyi öğüdü veren sesine

Ve hiç niyetlenmeksizin bana
her zaman başarılı alıntılar sunan
Eric Southworth'a,
nice yıllık dostluğumuzun ardından.

I

Kocası gerçekten kocası mıydı, bir süre ondan emin olamadı, hani insan uykuyla uyanıklık arasında, düşünüyor mu yoksa düş mü görüyor, hâlâ zihninin yönetiminde mi yoksa tükenip ipin ucunu kaçırmış mı bilemez ya, işte ona benzer bir şey. Bazen kocası olduğunu, bazen kocası olmadığını sanıyordu, bazen hiçbir şey sanmayıp yaşantısını onunla birlikte ya da ona benzeyen, ondan daha ileri yaştaki o erkekle sürdürmeye karar veriyordu. Ama onun yokluğu sırasında, kendi yaşı da kendi açısından ilerlemişti, evlendiğinde pek gençti.

Bunlar en iyi dönemlerdi, en sakin, en mutluluk verici, en uyumlu dönemler, fakat asla uzun sürmüyorlardı, böyle bir sorunu, böyle bir kuşkuyu göz ardı etmek kolay değildir. Birkaç hafta boyunca bunu bir kenara itmeyi, kafa yormayı gerektirmeyen gündelik yaşantıya dalmayı başarıyordu. Yeryüzü sakinlerinin çoğunun hiç sorunsuzca keyfini sürdükleri şeydir bu, günlerin başladığını, bir eğri çizerek geçtiğini ve son bulduğunu seyretmekle yetinirler. O zaman bir kapanışın, bir ara verişin, bir ayrım ya da bir sınırın var olduğunu vehmederler, uykuya dalmanın verdiği duraklamanın, ama aslında yoktur: Zaman ilerleyişini ve işleyişini sürdürür, yalnız bedenimizde değil, bilincimizde de, derin uykulara dalmamız ya da uyanık, tetikte durmamız zamanın umurunda değildir, uykusuz dolaşmamıza ya da gece nöbetlerindeki acemi askerler misali irademiz dışında gözlerimizin kapanmasına kayıtsızdır, kim bilir neden, belki de herkes uyurken nöbet tutan kişiye bu nöbetler hiç tutulmamış gibi geldiğinden ötürü hayalî denilir bunlara, tabii asker nöbeti sürdürebilmiş ve tutuklanmamayı, savaş zamanıysa kurşuna dizilmemeyi başarmışsa. Karşı konulmaz bir anlık uyuklama, bakarsın insanın ölümüne neden olur ya da sonsuza değin uyumasına. Amma da çok tehlike yatar her şeyde.

Kocasının kocası olduğunu sandığı zamanlar kendini pek huzurlu duymuyor, yatağından güne başlamaya pek hevesli kalkmıyordu,

uzun süre beklendikten sonra artık gerçekleşmiş ve beklenilmez olmuş şeye tutsak duyuyordu kendini; bekleyerek yaşamaya alışan kişi o bekleyişin sona ermesine asla izin vermez, zira o zaman soluduğu havanın yarısı elinden alınmış gibi olur. Kocasının kocası olmadığını sandığı zamanlar geceyi tedirgin ve suçlu geçiriyor, sevdiği kişiye karşı kapıldığı kuşkularla ve kendi kendine yönelttiği suçlamalarla yüzleşmemek için uyanmamayı diliyordu. Yüreğini sefilin biri gibi katılaşmış görmekten hoşlanmıyordu. Buna karşılık, hiçbir şey sanmamaya karar verdiği ya da sanmamayı başardığı dönemlerde, gizlenen kuşku, ertelenen belirsizlik kendisini çekiyordu, çünkü eninde sonunda geri dönecekti. Mutlak kesinlikte yaşamanın sıkıcı olduğunu, bunun insanı bir tek yaşam sürmeye ya da aynı yaşamı hem gerçek hem hayalî olmaya mahkûm ettiğini keşfetmişti, ve hiç kimse bu sonuncusundan tümüyle kaçınamaz. Öte yandan sürgit kuşkunun da dayanılır şey olmadığını keşfetmişti, çünkü kendi kendisini ve başkalarını, en çok da bir başkasını, en yakınındaki kişiyi dur durak bilmeksizin gözlemlemek ve güvenilir olmayan anılarla karşılaştırmak insanı perişan eder. Artık gözünün önünde bulunmayan şeyi hiç kimse net göremez, o şey az önce olmuş olsa ve biraz önce gitmiş kişinin kokusu ya da hoşnutsuzluğu hâlâ odanın havasında geziniyor olsa bile. Birinin bir kapıdan çıkıp gözden kaybolması, görüntüsünün bulanıklaşmaya başlamasına yeter, birini görmüyor olmak onu artık açık seçik görememek ya da hiç görememek için yeterlidir; işitmek için aynı şeyi söyleyebiliriz, dokunma duyusuna hiç değinmeyelim. İşler böyleyken, nice zaman önce olup bitmiş şeyleri insan nasıl olur da net bir biçimde ve sırasıyla anımsayabilir? On beş yirmi yıl önceki kocasını, kendisi haylidir uykuya dalmışken yatağa girip cinsel organını bedenine daldıran kocayı nasıl aynen hatırlayabilir insan? Tüm bunlar da silinir ve bulanıklaşır, askerlerin o hayali nöbetleri gibi. Hem belki bellekten en erken silinendir o.

Yarı İspanyol yarı İngiliz olan, Tom ya da Tomás Nevinson adlı kocası, her zaman böyle gamlara kapılmış biri değildi. Her zaman çevresine böyle bir tür istilacı sıkıntı yaymış değildi, şimdiyse yüreğinin derinliklerinde bir huzursuzluğu vardı, evin her yanına beraberinde götürüyor, dolayısıyla dipten yüzeye de vuruyordu. Onunla birlikte salona, yatak odasına, mutfağa yayılıyordu ya da başının üstünde bir fırtına onu her yerde izliyor, pek seyrek uzaklaşıyormuş gibiydi. Bu yüzden çok kısa konuşuyor, pek az soruyu yanıtlıyor, tehlikeli sorulara elbette hiç yanıt vermiyor ama zararsız soruları da yanıtsız bırakıyordu. Tehlikeli sorular karşısında bilgi vermeye izinli olmadığı özrüne sığınıyor ve fırsattan yararlanarak karısı Berta Isla'ya o izni asla vermeyeceklerini hatırlatıyordu: Aradan on yıllar da geçse, ecelle yüz yüze de gelse, gittiği yerleri, yapıp ettiklerini, üstlendiği görevleri, onun yanında değilken sürdüğü yaşantıyı ona asla anlatamayacaktı. Berta'ya durumu öylece kabullenmek düşüyordu, o da kabulleniyordu. Kocasının öyle bir alanı ya da boyutu vardı ki, ilelebet karanlıkta kalacaktı, ilelebet kendi görüş ya da duyuş alanının dışında, reddedilen anlatı, yarı aralık gözü ya da miyop ya da daha doğrusu kör gözü olacaktı; bunu ancak kafasında kurgulayabilir ya da hayal edebilirdi.

"Hem zaten bilmemen daha iyi olur" demişti bir seferinde, zorunlu suskunluğu ara sıra biraz konuşmasını engellemiyordu, soyut şeyler söylüyordu, yerlere olsun kişilere olsun en ufak biçimde değinmiyordu. Çoğunlukla nahoş şeylerdi, sonu ya birileri ya da başkaları açısından felaketle bitmeye mahkûm, oldukça hüzünlü öykülerdi; kırk yılın başı eğlenceli yanı olan şeyler de vardı, ama hemen her zaman çirkin ya da daha beteri, moral bozucu. Ve çoğu kez sonunda hep vicdan azabı duyuyorum. Bereket, çok sürmüyor, gelip geçiyor. Bereket, yaptığım şeyi unutuyorum, kurgulama olayların iyi yanı da bu, deneyimleri insanın kendisi yaşamıyor ya da onları yalnızca bir aktör gibi yaşıyor. Aktörler filmin çekimi ya

da temsil bittiğinde kendi kimliklerine geri döner, sonunda da bu hikâyeler her zaman dağılır gider. Aradan uzun süre geçtiğinde ancak düşte görülmüş ya da inanılması güç bir şeymiş gibi, her şekilde şüpheli, belirsiz bir anı bırakırlar. Hatta insanın kişiliğine uymayan bir anı, öyle ki insan kendi kendine, "Hayır, ben öyle bir davranışta bulunmuş olamam, belleğim beni aldatıyor, bir başka bendi o, bir yanlışlık var ortada" der. Ya da insan bir uyurgezermiş de kendi yapıp ettiklerinden habersizmiş gibi.

Berta Isla kısmen tanımadığı biriyle yaşadığını biliyordu. Ve yaşamının uzun dönemleri üstüne açıklama yapması yasaklanan biri giderek o yaşamın hiçbir yanı üstüne açıklama yapmama hakkını bulur kendinde. Ama öte yandan yine kısmen, ezelden beri varolmuş biriydi Tom, solunan hava gibi hayatın olmazsa olmaz bir parçasıydı. Ve kişi asla hava üstüne kafa yormaz.

Neredeyse çocukluklarından beri tanışıyorlardı, o zamanlar Tomás Nevinson neşeliydi, hafifti, ne sisi vardı ne gölgesi. Öğrenimini başlangıcından beri Madrid'de, Martínez Campos Caddesi"nde, Sorolla Müzesi'nin bitişiğindeki British Institute'ta sürdürmüştü; kurum, öğrencilerini o zamanlar orta dört diye anılan dönemi tamamlayınca, on üç on dört yaşlarındayken kaderlerine terkediyor,$ yani salıveriyordu. Beşinci, altıncı ve üniversite öncesi sınıfları başka bir okulda tamamlamak durumunda kalıyorlardı, önemli bir bölümü de Berta'nın okuduğu Estudio Koleji'ne geçiyordu, burayı tercih etmelerinin başlıca nedeni de okulun Franco döneminde İspanya'da yürürlükteki kurala uymayarak laik ve karma oluşuydu, üstelik o mahalleden uzaklaşmıyorlardı zira Estudio hemen yakındaki Miguel Ángel Caddesi'ndeydi.

Feci çirkin ya da pek sevimsiz olmamaları koşuluyla, "yeni gelenler" yeniliklerinden ötürü, karşı cinsin aklını başından alıverirlerdi, Berta da genç Nevinson'a ilkelce ve körlemesine tutuluverdi. Çekingenlikle, kaçamak bakışlarla, tutkuyu perdeleyen gülücükler ve ufak tefek sohbetlerle başlaması zorunlu olan o aşklarda ilkel ve keyfi kararlar gibi, estetik ve böbürlenme de ağırlık taşır (insan çevresine bakınır, kendi kendine şöyle der: "İşte şu benim yanıma yakışacaktır"), yine de tutku derhal kök salar ve sonsuza değin yerinden kımıldamayacak gibi gelir. Elbette ki kuramsal, hiçbir sınamaya sokulmayan, romanlardan, filmlerden öğrenilmiş bir sevdalanmadır bu; ileriye dönük, durağan bir imgenin egemenliğindeki

bir tasarımdır: Genç kız kendisini o seçtiği kişiyle evli hayal eder, delikanlı da kızla. Ne gelişimi ne değişimi ne tarihçesi olan bir tablo misali, görüntü orada biter, ikisi de daha ilerisine gitme, kendilerini onlarla ilgisi olmayan, asla varmayacaklarını düşündükleri uzak mı uzak yaşlarda görme yetisinden yoksundurlar, doruğa ulaşmaktan başka şeyi gözlerinin önüne getiremezler, onun ötesinde her şey belirsizdir ve dizginlenir, ya da amacını elde etmektir, en berrak görüşlü ve cüretkârlar için. O zamanlar kadınlar bekârlığa veda ettiklerinde kendi soyadlarına bir '*de*' eklerlerdi, onu kocanın soyadı izlerdi, Berta için de uzak geleceğindeki adının görsel ve sesçil etkileri bile seçimini destekliyordu: Serüvenler ya da egzotik manzaralar esinleyen Berta Isla de Nevinson adını almak (günün birinde işte aynen böyle yazan bir kartvizit taşıyacaktı; daha başka ne olacağı günü geldiğinde görülürdü), Berta Isla de Suárez adını almakla –Tom okula gelene değin hoşlandığı arkadaşının soyadıydı bu– aynı şey değildi.

Sınıfta Tom'a aynı ateşli ve kararlı gözleri diken ve emeller besleyen tek kız o olmamıştı. Gerçekte gelişi o ufak evrende genel bir dalgalanmaya neden oldu ve apaçık bir sahibesi belirene değin koskoca iki yarıyıl sürdü. Tomás Nevinson oldukça yakışıklıydı ve çoğundan uzun boyluydu, sarışına çalan saçlarını eski moda geriye doğru tarıyordu (kısayken kırklı yılların pilotları ya da demiryolcularınınki gibi, daha uzattığında müzisyenlerinki gibi; çağın değişen eğilimlerine pek aykırı düştüğü olmuyordu; görsel merakı ya da belleği olanlar için, saçları en hacimli halindeyken ikinci sınıf aktör Dan Duryea'yı andırıyor, ünlü aktör Gérard Philipe'e yaklaşıyordu) ve tüm görünümüyle modalardan ve on beş yaşlarındayken binbir şekle bürünen ve hemen hiç kimsenin kaçınamadığı güvensizlik hallerinden pek etkilenmeyen birinin sağlamlığını yansıtıyordu. Kendi çağının tutsağı değilmiş de rastlantısal koşullara önem vermeksizin, çağının üstünden uçup gidermiş gibi bir izlenim veriyordu, halbuki insanın doğduğu gün, hatta yüzyıl da bu rastlantısal koşullardandır. Aslına bakılırsa yüz çizgileri hoş olmaktan öteye geçmiyordu, yani inkâr kabul etmez bir gençlik güzelliği örneği sayılmazdılar; ruhsuzluğun sınırındaydılar, aradan şöyle bir yirmi yıl geçince öyle olmaları kaçınılmazdı. Ama o zamanlar onu dolgun ve biçimli dudakları (belki de öpmekten çok, parmağını gezdirmeye, ellemeye çağıran dudaklar), içlerindeki güneşe ya

da ıstırap başlangıcına göre donuk ya da acılı bir pırıltı taşıyan kurşunî gözleri kurtarıyordu: Delici, tedirgin ve alışılandan daha yayvan gözler, dinginleştikleri enderdi ve görünümünün bütünüyle esinlediği huzurla çelişiyorlardı. Anormal bir şey seziliyordu o gözlerde ya da gelecekteki anormalliklerin habercisiydi, o zamanlar sanki uyanmalarına henüz sıra gelmemiş gibi pusuda ya da sinmiş bekliyorlardı, güçlerinin doruğuna varmaları için olgunlaşmaları ya kuluçkada kalmaları gerekiyordu. Burnunun bir seçkinliği yoktu, genişçeydi, tamamlanmamış gibiydi ya da en azından kayda değmezdi. Çenesi güçlüydü, biraz köşeli, öne çıkıktı, yüzüne kararlı bir hava veriyordu. Çekici ya da sevimli olan her şeyi bu kadardı, kişiliğine egemen olan yanı görünüşünden çok, alaycı, yüzeysel karakterindeydi, gücendirmeyen şakalara yatkındı, ne dış dünyada olup bitenleri ne kendi kafasında dönenleri tasa ederdi, zaten kafasındakileri sezinlemek yakınları şöyle dursun, kendisi için bile hiç kolay değildi: Nevinson içebakıştan kaçınıyor, kendi kişiliğinden ve kanılarından pek söz etmiyordu, sanki ikisini de çocuk oyunu ve vakit kaybı olarak görüyordu. Kendi kendini keşfeden, irdeleyen, gözlemleyen ve hangi tür insanlardan olduğunu bulabilmek için sabırsızlanarak çözümleyen ergenlerin tam tersiydi; öte yandan o irdeleme yararsızdır, çünkü ergen henüz tamamlanmış değildir, zaten o bilgiye ağırlıklı kararlar verilmedikçe erişilmez –şayet erişilirse, giderek değişmez ve kendini yadsımazsa–, yaşandıkça oluşur, bir kez oluştu muydu da artık düzeltmek ve başka türlü olmak için çok geçtir. Her neyse, Tomás Nevinson kendini tanıtmakla da, herhalde kendini tanımakla da pek ilgilenmiyordu ya da ikinci süreci zaten tamamlamıştı, birinciyi de narsisistlerin harcı bir alışkanlık sayıyordu. O belki ailesinin İngiliz yarısından kaynaklanıyordu, ama sonuçta nasıl olduğunu kimse pek iyi bilmiyordu. Candan ve saydam, hatta sevecen görünümünün altında bir donukluğun, bir çekingenliğin sınırı vardı. Ve donukluğun en büyüğü diğerlerinin o içine sızılmaz kabuğun bilincinde olmayışları ya da ancak belli belirsiz sezinlemeleriydi.

Sözcüğün tam anlamıyla çiftdilliydi, babası gibi İngilizce, annesi gibi İspanyolca konuşuyordu ve konuşmayı beceremediği ya da ancak birkaç sözcüğü heceleyebildiği zamanlardan beri çoğunlukla Madrid'de oturmuş olması o dillerden birincisini kullanışındaki akıcılığı da sözcük dağarcığını da sınırlamıyordu: çocukluğunda o dilde eğitilmişti, evinde egemen dil oydu, ve belleği geliştiğinden beri bütün yazları İngiltere'de geçirmişti. Ona üçüncü, dördüncü bir dil öğrenmekteki kolaylığının yanı sıra konuşma biçimlerini, tempolarını, seslendirmeleri ve vurguları taklitteki olağanüstü yeteneği ekleniyordu, birisine bir süre kulak verdi mi, önceden denemeden ya da çaba göstermeden tıpı tıpına öykünebiliyordu. O sayede arkadaşlarının sempatisini kazanıyor, onları güldürüyordu, sonunda ona en iyi yorumlamalarını tekrarlatıyorlardı. Sesini ayarlamayı da çok iyi beceriyordu, böylece taklit ettiği kimselerin –o kolej yıllarında en çok televizyona çıkan kişilerin, her zaman hazır ve nazır Franco ile ekranda diğerlerinden biraz daha fazla arzı endam eden kimi bakanların– seslerinin tıpkısını çıkarabiliyordu. Babasının dilindeki parodilerini Londra ve Oxford ortamlarında bulunduğu sıralarda oradaki arkadaşlarına, akrabalarına saklıyordu, (Bay Nevinson o kentlerin ikincisinde doğmuştu); çünkü Madrid'in Chamberí Mahallesi'nde bulunan Estudio Koleji'nde onları British Institute'tan gelme, kendisi kadar çiftdilli iki üç arkadaşı dışında kimse anlayıp alkışlamazdı. İki dilden birini konuştuğunda en ufak bir yabancılık izi hissedilmiyordu, her ikisi de anadili gibiydi, o sayede taşıdığı soyadına karşın Madrid'de oralı biri gibi benimsenmekte asla güçlük çekmemişti, zira bütün ağızları ve argoları biliyor, canı istediğinde de, varoşlar dışında, bütün başkentin en ağzı bozuk çocuğu kadar küfürlü konuşabiliyordu. Nitekim öyleydi de, sıradan bir İngiliz olduğundan çok, daha geniş anlamıyla sıradan bir İspanyoldu. Yükseköğrenimini babasının ülkesinde gerçekleştirme olasılığını reddetmiyordu, zaten o da onu öyle yönlendiriyordu,

ama yaşantısını her zamanki gibi Madrid'de tasarlıyordu, haliyle çok geçmeden o yaşantının Berta'nın yanında olacağını düşünmeye başladı. Eğer Oxford Üniversitesi'ne kabul ederlerse giderdi herhalde, ama öğrenimini tamamladıktan sonra kesin dönüş yapıp Madrid'de kalacağından emindi.

Babası Jack Nevinson uzun yıllar önce İspanya'ya yerleşmişti, başlangıçta rastlantı sonucu, sonra tabii aşk ve evlilikten ötürü. Tom'un belleğinde onun başka bir yerde sürdüğü yaşantı yoktu, tek bildiği onun var olduğuydu. Ne var ki çocuklar ana babalarının kendileri doğmadan önceki yaşantılarını bilmezler, daha doğrusu, yetişkin yaşa varıncaya değin bununla ilgilenmezler ve kimi kez de sormakta geç kalırlar. Bay Nevinson Britanya Büyükelçiliği'ndeki görevinin yanı sıra, neredeyse on beş yıl süreyle British Institute'un Madrid'deki temsilcisi olan İrlandalı Walter Starkie sayesinde girdiği British Council'da birtakım görevler üstlenmişti. Starkie 1940'ta British Institute'u kurmuş ve uzun süreyle müdürlüğünü yapmış olan kişiydi, coşkulu bir İspanyol kültürü uzmanı, gezgin, ve çingeneleri konu alan birkaç kitabın yazarıydı, aralarında biraz gülünç gelen *Don Gypsy* adlı bir yapıt da vardı. Jack Nevinson karısının diline hâkim olana değin fazlasıyla zahmet çekmiş, sonunda sözdizim ve dilbilgisi konularının üstesinden gelmiş, köhnemiş ve kitabi olmakla birlikte geniş bir söz dağarcığı edinmiş olsa da kendi şiddetli İngiliz vurgusundan asla kurtulamamış, bu durum evlatlarının kendisini evde bir yabancı gibi görmelerine yol açmıştı: Gülmelerini tutamayıp da yüzlerinin kızarmasından kaçınmak için onunla hep İngilizce konuşuyorlardı. İspanyol konukları geldiğinde adamın Kastilya dilini kullanmaktan başka çaresi kalmayınca onları bir tedirginliktir alıyordu; İspanyolca onun ağzında komikleşiyordu, Şişko ile Sıska denilen Laurel ile Hardy'nin artık eskimiş filmlerinin İspanyol çevrelerinde gösterime girmesi için kendi sesleri ve seslemeleriyle yaptıkları dublajları işitir gibi oluyorlardı (sonuçta Stan Laurel Amerikalı değil İngilizdi, kendi dillerinin dışına çıkmaya kalkıştıklarında vurguları çok farklı oluyordu). Belki de babasının kendine seçtiği ülkedeki o dilsel güvensizliğinin katkısıyla, Tom ona kimi zamanlar yersiz bir babacanlıkla bakıyordu, kendisinin başka diller öğrenmede ve yeni lehçeler taklit etmedeki olağanüstü yetenekleri, kendinin dünya ile onun yapabildiğinden çok daha iyi baş edebileceğini –o dünyayı avcuna alabileceğini ya da ondan yarar

sağlayabileceğini– sanmasına yol açıyordu. Aile ortamında otoritesiz ve kararsız bir adam olan Jack Nevinson'ın hali, dış dünyada büsbütün beterdi herhalde.

O vaktinden önce oluşan üstünlük bakışını annesine yöneltmeye cesaret edemezdi, Mercedes sevecen fakat sürekli tetikte duran bir kadındı, ayrıca British'in öğretmen kadrosunda bulunduğundan ötürü ona saygılı davranmak ve iki dönem süreyle hocalığına katlanmak zorunda kalmıştı. Dolayısıyla öğrencilerin "Miss Mercedes" diye seslendikleri kadın kocasının dilini iyi biliyor ve kocasının onunkini konuştuğundan daha rahatça konuşuyordu, yine de vurgusuz denemezdi. Hiç vurgusuz konuşanlar dört çocuklarıydı: Tom, erkek kardeşi ve iki kız kardeşi.

Buna karşılık Berta Isla özbeöz Madridliydi (dört beş kuşaktan beri, o çağda sık rastlanmayan bir durum), ılımlı ya da yumuşak ve kusursuz sayılmayacak bir esmer güzeliydi. Yüz çizgileri incelenecek olursa, hiçbiri göz kamaştırmazdı ama yüzüyle vücudu bütünüyle tedirgin edici geliyordu; şen, güleç, kahkahayı basmaya yatkın kadınların karşı durulmaz çekiciliğine sahipti; hep memnunmuş, ufak tefek şeylerle mutlu olurmuş ya da ille de mutlu olmanın yolunu bulurmuş gibiydi, bu yönüyle de birçok erkeğin gözünde arzulanan bir şeye dönüşüyordu: Erkekler sanki o gülüşü sahiplenmek –ya da kötü içgüdüler işe karıştığında, söndürmek– isterler, ya gülüşün onlara olduğunu ya da onlardan kaynaklandığını görmek isterler sanki, farkına varmazlar ki kadının çehresini sürekli ışıldatan ve bakanı şiddetle çağıran o dişler, ne olursa olsun, hiç çağrılmaksızın da ortaya çıkacaktır, onun burnu, alnı ya kulakları gibi yüzünün değişmeyen bir parçasıdır. Berta'nın o güleçlik eğilimi iyi huylu, hatta başkalarının suyuna gitmeye yatkın olduğunun belirtisiydi, ama yine de birazcık aldatıcıydı: Neşesi doğaldı, el altında, kolaycacık hazırdı, ama bir neden bulamazsa onu çarçur etmeye ya da neşeliymiş gibi davranmaya girişmezdi; neşelenmek için yığınla neden bulurdu, orası kesin; yine de, eğer yoksa, çok ciddileşebilir ya da hüzünlenebilir ya da öfkelenebilirdi. Bunların hiçbiri uzun sürmezdi, bir karşılık ya da ilginç bir gelişim göremiyormuş gibi o gamlı ya da hırçın ruh hallerinden sıkılırdı sanki, bunları ısrarla sürdürmek tekdüze gelir ve bunlarda öğretici bir şey bulamaz gibiydi, sıvıyı dönüştürmeden seviyesini yükselten ısrarlı bir damlama misali; ama üstüne çöktüklerinde de aptalca

kaçınmazdı bunlardan. Uyumlu, handiyse safdil görüntüsü altında berrak fikirli, hatta inatçı bir genç kızdı. Bir şeyi aklına koymuşsa peşine düşerdi; emelleri kirli ya da kötü niyetli olmadıklarına göre asla gizlemesi gerekmezmiş gibi cepheden değil; ürküterek, dayatarak ya da baskıyla değil, ikna yoluyla, yetenekle, özenle, kendini vazgeçilmez kılarak ve, doğrusu ya, şaşmaz bir kararlılıkla. Tanıdıklarını, arkadaşlarını ve –ergenlikte seçtiği çocuklara sevgili denebildiği ölçüde– sevgililerini, hayatta başlarına gelebilecek en berbat şeyin onu kaybetmek, takdirini ya da şen ahbaplığını yitirmek olduğuna inandırmayı başarmak gibi bir becerisi vardı; aynı şekilde, yeryüzünde kendi yakınlığı, örneğin onunla dersliği, oyunları, tasarıları, eğlenceleri, sohbeti ya da bütün yaşamı paylaşmak kadar büyük bir nimet olmadığına inandırıyordu. Sadece dolapla yapıyor değildi, ipleri elinde tutan, oynatan, sürekli kulaklara fısıldayarak kandıran bir tür Yago* falan değildi kesinlikle. Kendisi de buna doğallıkla ve gururla inanıyor gibiydi, o nedenle inanışını alnına ya da gülümseyişine ya da kızarmış yanaklarına yazılı olarak kendisiyle birlikte taşıyor, niyetlenmeksizin başkalarına da bulaştırıyordu. Yalnız oğlanlarda başarılı değildi, kız arkadaşlarında da öyleydi: Onun arkadaşı olabilmek, yörüngesinde dolaşmak bir zafer damgasıydı; ayrıca tuhaftır, ne haset ne de kıskançlık uyandırıyordu ya da uyandırıyorsa da pek az uyandırıyordu; herkese karşı gösterdiği içten sıcaklık kendisini o değişken ve keyfî yaşın garazlarına ve acımasız kindarlıklarına karşı koruyan bir zırhtı. Berta da, Tomás gibi, daha çok erkenden ne tür bir insan olduğunu, ne tür bir genç kız ve geleceğin kadını olduğunu bilirmiş gibi görünüyordu, rolünün, en azından kendi yaşamında, yardımcı oyuncu değil baş oyuncu rolü olduğundan hiç kuşku duymamıştı sanki. Oysa öyle kişiler vardır ki, kendi öykülerinde bile ikincil rolde olmaktan korkarlar, her öykü eşsiz olmakla birlikte, kendi öykülerinin kimse tarafından anlatılmaya değmeyeceğini ya da ancak daha serüvenli ve dikkat çekici olan başka bir öykü anlatılırken ona değinileceğini daha doğduklarından beri biliyordurlar. Uzun bir yemek sonrası sohbetinde ya da ocağın karşısında uykusuz bir gecede oyalanma vesilesi olarak bile anlatılmaya değmezdir kendi öyküleri.

---

* Shakespeare'in *Otello* trajedisinin kişilerinden; J. Marías için İngiliz kültürü sürekli esin kaynağıdır, yazarlara olsun, yapıtlara olsun sık göndermeler yapar (ç. n.)

Berta ile Tom'un o yaşlarda olabileceği kadar açıktan açığa eşleşmeleri lise ikinin sonlarında gerçekleşti ve Tom'un öbür talipleri içlerini çekerek olayı kabullendi: Madem Berta gerçekten ilgiliydi, Tomás Nevinson'ın onu yeğlemesinde şaşılacak yan yoktu, zaten Estudio Koleji'nin erkek yarısı bir iki yıldır teneffüslerde gepgeniş mermer merdivenlerde ya da avluda ona rastladığında ondan gözünü alamaz olmuştu. Kendi sınıfındakilerin de, daha büyüklerin de, daha küçüklerin de bakışlarını mıknatıs gibi çekiyordu, on on bir yaşında birkaç oğlanın uzaktan ve şaşkın ilk sevdası –henüz o adı taşımayan aşkı– Berta Isla oldu, o yüzden onunla bir çift laf etmemiş olsalar da, varlıklarını o asla fark etmemiş olsa da, onu hiç unutmadılar, ne gençlikte, ne olgun yaşta ne de yaşlılıkta. Başka öğretim kurumlarının oğlanları bile okul çıkışında onu görüp peşinden gitmek için çevrede dolaşıyorlardı ama Estudio'lular aşırı bir sahiplenme duygusuyla, dışardan gelenleri engelliyor, "biz"den olmayan birinin ağına düşmesin diye bekçilik ediyorlardı.

Ağustosta doğmuş olan Tom ile eylülde doğmuş olan Berta daha on beş yaşlarını doldurmadan "çıkmaya" karar verdiler ve o zamanlar denildiği gibi "sözlendiler', birbirlerine yüreklerini açtılar. Aslına bakılırsa Berta yüreğini kendine çok önceden açmıştı, ancak o ilkel ve körlemesine sevdalanışını açığa vurmama –ya da dizginleme– sıkıntısına katlanmıştı, ancak ısrarcı, yüzsüz sayılmayacak, ancak terbiyesizlik etmiş –Altmışlı yılların terbiyesiyle, yani geçen yüzyıl ortalarının– olmayacak ölçüde ve Tom bir adım atmaya karar verdiğinde, salt başkası tarafından seçilip yöneltilmemiş, kendisi girişimde bulunmuş olduğunu duyumsayacağı kadar.

O denli erken oluşan çiftler ilk dönemlerinde –bazen daha ileride olacakları büyük ölçüde belirleyen bu başlangıç aşamasında– sevdalarının ve ateşlerinin doruğuna erişmek için beklemek zorunda olduklarını bilseler de, belli bir kardeşlik öğesi geliştirmeye mahkûmdurlar. O toplumsal sınıfta ve en azından o devirde, cin-

selliğin yeni filizlenen, sık sık patlak vermeye eğilimli dürtülerine karşın, ilişki ciddiye alındığında durumu zorlamak ihtiyatsızlık ve saygısızlık sayılırdı; Berta ile Tomás da ilişkiyi ciddiye aldıklarını, derslerin bitimiyle birlikte, hatta iki yıl sonra kolejden mezun olduktan sonra bile sona erecek bir flört olmadığını hemen anladılar. Tom Nevinson biraz çekingendi ve bu konuda hiç deneyimi yoktu, üstelik birçok ergenin başına gelen şey onun da başına geldi: Hani o günkü, gelecekteki ve sürgit yaşamlarının aşkı olarak seçtikleri kıza aşırı saygı besler, onunla başkalarıyla yaptıkları gibi ileri gitmekten kaçınır, çoğu kez koruma duygusunu ve özeni abartırlar da, kutsal bir şeyi kirletmekten korkarak, ortada istekli bir ten, sağlam kemikler ve hevesli bir cinsellik olmasına karşın onu bir ideal olarak görüp neredeyse el sürülmez bir yaratığa dönüştürürler ya. Berta'ya da birçok kızın başına gelen şey geldi: Hani kendilerine çekinmeden dokunulabileceğini bilmelerine ve kutsallıklarının kirletilmesine meraklı olmalarına karşın, yine de sabırsız, daha beteri aşırı istekli sayılmak istemezler ya. Öyle ki onca sakınıp birbirlerine tutkuyla bakıştıktan, vücutlarının malum bölgelerinden kaçınarak hesaplı kitaplı öpüştükten, onca saygıyla birbirlerini okşayıp saygının tükenmek üzere olduğunu fark eder etmez kendilerini dizginledikten sonra, aşkın doruğa ulaştığı anı her biri kendi hesabına, başkalarıyla, rastgeldikleri üçüncü bir kişiyle yaşarlar ya.

İkisi de bekâretlerini üniversitenin ilk yılında kaybetti ve birbirlerine bundan söz etmedi. Tom Oxford Üniversitesi'ne kabul edildi, büyük ölçüde babası ile Walter Starkie'nin etkisiyle, aynı zamanda kendi olağandışı dil yeteneğinden ötürü; Berta da Madrid Complutense Üniversitesi'nin Edebiyat ve Felsefe Fakültesi'ne girdi. O İngiliz üniversitesinde tatil dönemleri uzundur: Michaelmas ile Hilary arasında bir aydan fazla, Hilary ile Trinity arasında bir o kadar daha ve Trinity ile yeni Michaelmas, yani ders yılının başlangıcı arasında koskoca üç ay, orada üç *term* yani haksız yere üç aylık sayılan dönemlere bu adlar verilir. Böylece Tomás İngiltere'de sekiz dokuz haftalık yoğun çalışma döneminin ardından Madrid'e dönüp oradaki yaşantısına yeniden bıraktığı yerden başlama fırsatını buluyordu, yani onu tümüyle gözden kaybetmiyor, tümüyle kesintiye uğratmıyor ve yerine başkasını koymuyor, asla hiçbir şeyi unutmuyordu. Ama o sekiz dokuz haftada her ikisi de öbürünü bekleme, yani ayraç içine alma fırsatı buluyorlardı. Aynı zamanda

biliyorlardı ki ayraç içinde kalacak olan ayrılık dönemiydi, bir kez yeniden buluştular mı her şey eski çığrına dönecekti. Tekrarlanan uzaklık buna izin verir, dönüşümlü aşamaların hiçbiri tümüyle asıl olmaz, her ikisi de hayalidir, her biri hükümranlığı süresince öbürünü silikleştirir ve yadsır, silecek gibi olur; sonuçta, o dönemlerde olan hiçbir şey somut ve beklentili değildir, tümüyle gerçekleşmiş sayılmadığı gibi pek önemi de olmaz. Bilmiyorlardı ki, Tom ile Berta, ortak yaşamlarının büyük bölümünün damgası o olacaktı, ya birlikte ama az varlık göstererek akacak çığır bulamadan ya da birlikte ve birbirlerine sırtını dönerek yaşayacaklardı.

1969'da Avrupa'yı iki moda sarmıştı ve özellikle gençleri etkiliyordu: Politika ve seks. 68 Mayısı'nın Paris ayaklanmaları ve Sovyet tankları altında ezilen Prag İlkbaharı kıtanın yarısında –kısa süreli de olsa– bir kaynaşma uyandırdı. İspanya'da üstelik kurulalı otuz yılı aşan bir diktatörlük sürüp gitmedeydi. İşçi ve öğrenci grevleri Franco rejimini tüm yurtta olağanüstü hal ilan etmeye sürükledi, o da zaten pek sınırlı olan hakları daha da kısıtlamanın, polisin hak ve salahiyetlerini genişletmenin, kime ne isterse yapabilsin diye elini serbest bırakmanın hafifletilmiş adıydı. Herkesin karabasanı olan Siyasî Toplum Polisi tarafından üç gün önce bildiri dağıtmak suçuyla gözaltına alınan Hukuk öğrencisi Enrique Ruano 20 Ocak'ta gözaltında öldü. Birkaç kez değiştirilen ve çelişkilerle dolu resmi açıklamaya göre, yirmi bir yaşındaki genç bir arama yapmak için Príncipe de Vergara Caddesi'ndeki bir binaya götürülmüşken, gözetiminde bulunduğu üç polisin elinden kurtulup bulunduğu yedinci katın penceresinden aşağıya düşmüş ya da kendini atmıştı. İçişleri Bakanı Fraga ile hükümet yanlısı *Abc* gazetesi olayı bir intihar vakası olarak sunmaya çalıştılar, Ruano'nun zayıf ve dengesiz bir karakteri olduğunu ileri sürebilmek için birinci sayfada ve birkaç günlük bir tefrika halinde, psikiyatrına yazdığı bir mektubu parçalara bölüp çarpıtarak, bunalımını dile getirdiği özel günlüğünden sayfalarmış gibi yayımladılar. Ama resmi açıklama neredeyse hiç kimseyi inandırmadı, olay bir siyasi cinayet olarak görüldü, çünkü öğrenci, "Felipe*" diye anılan Halk Kurtuluş Cephesi'nin, yani Franco-karşıtı etkisiz bir gizli örgütün üyesiydi, o sıralar tüm örgütler kaçınılmaz olarak öyleydi (etkisiz ve gizli). Hemen hemen kimsenin inanmayışının haklı nedenleri vardı, hem yalnızca tüm diktatörlük hükümetlerine kök salmış olan yalan söyleme âdetinden ötürü değil: Nitekim yirmi yedi yıl

* İsp.: "Frente de Liberación Popular"dan kısaltılarak. (ed. n.)

sonra, üç polis memuruna karşı açılan çetin dava vesilesiyle –artık demokrasi dönemindeydik– ceset mezarından çıkarıldığında, köprücük kemiklerinden birinin kırılmış olduğu saptandı, hemen hiç kuşkusuz, o kemikten bir mermi geçmişti. Zamanında yapılan otopsinin raporu saptırılmıştı, ailenin cesedi görmesine izin verilmemiş, ölüm ilanının basında yayımlanması yasaklanmıştı; İçişleri Bakanı Fraga babasını bizzat çağırtmış, hiç itiraz etmeyip susmasını şu tür bir tümceyle bildirmişti: "Unutmayın ki meşgul olmanız gereken bir de kızınız var", Ruano'nun kız kardeşi Margot'u kastediyordu, o da politikaya karışmıştı. Gerçi aradan bu kadar zaman geçmişken hiçbir şey kanıtlanamadı ve üç 'siyasi' –soyadları Colino, Galván ve Simón'du– cinayet suçundan beraat ettiler, ama büyük olasılıkla delikanlı, gözaltı sırasında son günü dahil, işkence görmüştü, nihayet onu Principe de Vergara'daki kata götürmüşler, vurup pencereden atmışlardı. Daha 1969'da arkadaşları da böyle olduğunu düşünmüşlerdi.

Öğrencilerin öfkesi öylesine büyük oldu ki, onu izleyen günlerdeki gösterilere o güne değin politikaya karışmamış, daha doğrusu risk almamayı, başına dert açmamayı yeğlemiş olanlar bile katıldı, Berta Isla da onlardan biriydi. Fakülteden birkaç arkadaşı onu akşamüstü Las Ventas Arenası'ndan uzak olmayan Manuel Becerra Meydanı'ndaki mitinge kendileriyle birlikte gitmeye ikna ettiler. Hepsi yasa dışı olan bu mitingler kısa sürüyordu: Üniformalarının renginden ötürü "griler" diye anılan Milli Polisler genellikle önceden haber alıyor, toplaşmayı daha başlarken ite kaka dağıtıyor ve bazıları –dükkânların ya da bankaların camlarını indirmek şöyle dursun– bir araya gelip de som bir blok oluşturup slogan atarak birkaç metre yürümeyi başarırsa hemen yayan ya da at üstünde, upuzun, esnek siyah coplarla (atlı polisin copları büsbütün esnek ve uzundu, kısa, kalın kırbaçlara benzerdi) saldırıyorlardı; ayrıca içlerinde öğrencileri daha beter korkutmak ya da kendi korkusunu bastırmak için tabancasına el atan kabadayı ya da sinirli biri hiç eksik olmazdı.

Kaçışma başladığında Berta kendini bir alay üniversite arkadaşı ve tanımadığı kişilerle birlikte polislerin önünde koşar buldu. Her biri, polisler ille de kendini izlemeyip köteği başkalarına atar umuduyla bir yana dağıldı. Berta bu ayaklanmaların acemisiydi, metroya mı girsin, bir kafeye sığınıp müşterilere mi karışsın yoksa

yeniden koşmaya başlayabileceği, bir yerde kıstırılmayacağı sokakta mı kalsın... Hangisini yapsa daha iyi olurdu, bilmiyordu. Tek bildiği şey bir siyasal kargaşada tutuklanmanın, en iyi olasılıkla Güvenlik Genel Müdürlüğü'nde bir gece geçirmesi ve birkaç tokat yemesi, en kötü olasılıkla mahkemeye çıkarılıp yargıcın insafı ölçüsünde birkaç ay, hatta bir iki yıl hapse mahkum olması, ayrıca üniversiteden kaydının derhal silinmesi anlamına geldiğiydi. Ayrıca biliyordu ki çok genç ve kız olması (üniversitede ilk yılıydı) alabileceği cezadan yırtmasını sağlamayacaktı.

Arkadaşlarını çok geçmeden gözden kaybetti, bastırmakta olan ve cılız sokak lambalarının doğru dürüst aydınlatmadığı gecede paniğe kapıldı, nereye gittiğini bilmeden oradan oraya koşturdu, bütün Ocak soğuğu bir anda yok olmuştu, bilmediği bir tehlikenin ateşini hissetti, içgüdüsel olarak kargaşadan uzaklaştı, koşa koşa Meydan'dan pek geniş olmayan ve pek gösterici bulunmayan bir yan sokağa saptı, topluca kaçan kalabalık başka yollar seçmişti, birbirinden olabildiğince kopmayıp yeniden bir araya gelerek mitingi sürdürmeye çabalıyorlardı boş yere, korku ve öfke gitgide artıyor, ruhlar coştukça coşuyor, nabızlar hızlanıyor, hesaplardan vazgeçiliyordu. Berta koşmaya devam ediyordu, dehşete kapılmıştı, gözlerinin ucuyla sağında solunda artık kimseyi görmüyordu, hiç değilse kurtulduğunu hissedinceye değin durmamaktı niyeti, kenti ardında bırakıncaya ya da evine varıncaya kadar, arkasından Şeytan kovalıyormuşçasına koşuyordu; ama tam o anda –hızını kesmeden –başını çevirince –belki tuhaf bir ses, çok kuvvetli bir at soluması ya da tırısı işitmişti, yazı, köyü, kırları akla getiren bir ses, çocukluktan kalma-, bir de ne görsün, omuz başında, hemen tepesinde at üstünde bir gri üniformalının devasa şekli, copunu kaldırmış, ensesine, kaba etlerine ya da böğrüne indirecek, yere yuvarlayacağına kuşku yoktu, herhalde kendinden geçecek ya da sersemleyecek, tepki verecek ya da kaçmayı sürdürecek hali kalmayacaktı, polis insafsızsa ikinci ya da üçüncü bir darbe daha indirecekti ya da insaflıysa yerde sürükleyecek, kelepçeyi vurup polis otobüsüne sokacaktı, birkaç dakikalık düşüncesizlik ve talihsizliğin sonucunda yaşamı altüst olacak, tüm geleceği elden gidecekti. Berta siyah atın yüzünü gördü, gri üniformalı adamın da yüzünü gördüğünü sandı, oysa miğferi alnını, yükseltilmiş, güçlendirilmiş alt kısmı da çenesini kaplıyordu. Berta korkusundan tökezlemedi, felce uğramadı, ancak

umutsuzluğun verdiği son güçle koşusunu hızlandırdı, kurtuluş olanağı bulunmasa da insanın hep yaptığı şeydir bu, bir kızcağızın bacakları koşan bir dört ayaklı karşısında ne yapabilir ki, yine de o bacaklar hâlâ kaçabileceğini sanan bilinçsiz bir hayvanın bacakları gibi adımlarını sıklaştırır. İşte o anda yan sokaktan bir kol uzandı, bir el onu kuvvetle çekerek dengesini kaybettirdi ve yüzü koyun düşmesine yol açtı, fakat atın ve binicisinin elinden, ineceği kesin olan cop darbesinden kurtarmıştı. Atla binicisi hızlarından dolayı en az birkaç metre daha devam etti, zira binek hayvanını bir anda durdurmak zordur, Berta'dan vazgeçip kendilerine korkutacak başka isyancılar arayacakları umulurdu, çevrede yüzlercesi vardı. El bir çekişte onu ayağa kaldırıverdi, Berta baktı, yakışıklı bir delikanlı, ne öğrenciye ne de gösteriye katılan birine benziyordu: İsyancıların kravatı şapkası yoktu, o delikanlının vardı, hem şıklık iddiasında bir paltosu vardı, lacivert, kalkık yakalı. Eski moda bir tipti, şapkası sanki babasından kalma gibi çok dar kenarlıydı.

"Gidelim buradan, kızım" dedi Berta'ya. "Hem derhal, tabana kuvvet." Ve onu bir daha çekti, niyeti oradan çıkarmak, bir yere götürmek, kurtarmaktı.

Fakat o yan sokakta kaybolmayı başaramadan, atlı polis yeniden göründü, avına aceleyle geri dönmüştü. Atına yarım dönüş yaptırmış, gözüne kestirdiği, çantada keklik saydığı parçayı ele geçiremediğine öfkelenmişçesine, dörtnala geri gelmişti. Şimdi ikisinden birini seçmesi gerekiyordu, ya Berta ya da onu elinden almaya cüret eden delikanlı, ya da, ani bir darbeyi usturubuyla indirirse, ikisini birden yakalayabilirdi, hele bir de polis arkadaşları yardımına koşarsa, ama orada pek görünmüyorlardı, çoğu Meydan'da kalabalığa hevesle girişmiş olmalıydı, âdetleri gözünün yaşına bakmadan önlerine kim çıkarsa vurmaktı, hani üstlerinden biri çekingen davrandıklarını görüp de sonradan acısını çıkarmasın diye. Şapkalı delikanlı Berta'nın elini sımsıkı kavradı, ama irkilmiş gibi olmadı, tersine, meydan okuyarak dikeldi, tehlikeyi hiçe sayan ya da korku belirtisi vermeye yanaşmayan bir soğukkanlılıkla. Gri üniformalı upuzun copunu hâlâ sallıyordu, ama tehditkâr bir hali yoktu, dizginleri tutan bileğinin üstünde balık oltası ya da kamış sırık gibi çaprazlamıştı copu. O da pek gençti, alnını örten miğferin altında bir çift mavi gözle gür kaşlar göze çarpıyordu, kırları akla getiren hoş yüz çizgileri vardı, güneyli, Endülüslü falan olmalıydı.

Berta ile eski moda delikanlı kıpırdamadan durup ona baktılar, koşup dar sokağa dalmaya cesaret edemediler, belki bir çıkmaz ya da ters bir yere çıkıyor olabilirdi. Ya da aslında o atlıdan kaçmalarına gerek olmadığını hemen anladılar.

"Sana vuracak falan değildim, kızım, beni ne sandın?" dedi gri üniformalı, Berta'ya; ikisi de ona aynı şekilde hitap etmişti, o çağın Madrid'inde, özellikle gençler arasında seyrek işitilen bir hitaptı bu. "Seni kargaşadan zor yoluyla uzaklaştırmak istedim, o kadar. Bu belalara bulaşmayacak kadar çocuksun daha. Haydi, uza bakalım. Sana gelince" dedi eski moda delikanlıya, "Bir daha yoluma çıkayım deme, yoksa fena benzetirim: Tepene binerim, birkaç günü delikte geçirirsin. Bu seferlik kurtardın paçayı. Haydi, alın voltanızı. Sizinle epeyi vakit kaybettim zaten."

Delikanlı, güzelce düğümlenmiş kravatı boynunda, baldırlarına değin inen paltosu sırtında, o geleceğe yönelik tehdidin karşısında kılını kıpırdatmadı. Dimdik durdu, soğuk soğuk bakan gözlerini sanki niyetini okumak istermişçesine atlının gözlerinin içine dikmişti ve eğer kendisine saldıracak olursa olduğu yerden onu atından alaşağı edebileceğinden emin gibiydi. Polis, dediğinin tersine, hemen çekip gitmedi, ilkin bağışladıkları gitsin diye bekler gibiydi ya da kız görüş alanından çıkıncaya değin, ne kadar uğraşsa da, gözleri onu görmez oluncaya değin gözden yitirmeyi istemezcesine kıza elinden geldiğince dolu dolu bakmak istiyormuş gibi. İkisi de bir yanıt vermedi ve sonradan Berta Isla ona teşekkür etmemiş olduğuna hayıflandı. Ama öyle günlerdi ki, hiç kimsenin içinden, bir gri üniformalıya, Franco'nun bir polisine, teşekkürü hak etmiş bile olsa teşekkür etmek gelmezdi. Hemen herkesin düşmanıydı onlar, aşağılıktılar, kovalayan, döven, tutuklayan, yeni başlayan hayatları söndürenlerdi.

Berta'nın çorapları yırtılmıştı, bir dizi kanıyordu ve hâlâ korku içindeydi; atı tepesinde, copu ensesine ya da sırtına inmek üzere havaya kalkmış halde görmek, olay tatlı sona bağlanmış olsa da, onu sinir yumağına çevirmişti, aynı zamanda bu tatlı sondan ötürü de bedeni tuhaf bir bitkinliğe kapılmıştı. O karmaşayla o anda tükenmiş gibiydi, yön duygusunu da iradesini de yitirmişti, o sırada ne yana yürüyeceğini bile bilemiyordu. Eski moda delikanlı onu hâlâ çocuk gibi elinden tutarak, hızlı adımlarla çatışma bölgesinden uzaklaştırdı, Las Ventas tarafına doğru götürdü ve şöyle dedi:

"Evim bu yakınlarda. Haydi yukarı gel de şu yaranı tedavi edelim, biraz kendine gelirsin. Evine bu halde dönme. Dinlensen, kendine bir çekidüzen versen iyi olacak." Bu kez ona "kızım" dememişti. "Adın ne senin? Öğrenci misin?"

"Evet. Üniversite birdeyim. Berta. Berta Isla. Ya sen?"

"Benim adım Esteban. Esteban Yanes. *Banderillero*yum*."

Berta şaşırdı, boğa güreşi dünyasından hiç kimseyi tanımıyordu, ve o âlemin kişilerini arenanın dışında, üstlerinde sokak giysileriyle hiç düşünmemişti.

"Boğa *banderillero*su mu yani?"

"Yok, gergedan *banderillero*su! Başka ne olabilir ki? Sırtına *banderilla* saplanan bir başka hayvan adı versene."

Bu Berta'nın heyecanını ve bitkinliğini birkaç saniye için giderdi, sersemlemiş olmasa gülümserdi. Şöyle düşünecek zamanı buldu: "Tabii, zavallı uysal bir attan çok daha tehlikeli bir hayvanla uğraşmaya alışkındır; o yüzden ürkmedi, kılı kıpırdamadı: Atı savuşturmanın yolunu biliyormuş, onu herhalde benden uzaklaştırabilirdi." Ve giderek artan bir merakla delikanlıya göz ucuyla baktı.

Yan sokaktan belirdiğini görür görmez aklına gelen, çok daha

* Banderillero: Boğa güreşi sırasında hayvanı azdırmak için sırtına banderilla denilen, renkli şeritlere sarılı süslü şişler saplayan toreroya verilen ad. (ç. n.)

ivedi işlerin ortasında insanın kafasına takılarak, kendine boş bir yer arayan şu gereksiz ama ısrarlı gözlemini saygısızlık etme pahasına söylemeden edemedi:

"Şu şapka sana hiç yaraşmamış, bilmem farkında mısın?"

Delikanlı onun elini bıraktı, şapkayı derhal kafasından çıkardı, ellerinde evirip çevirerek ilgiyle inceledi; sokağın ortasında durmuş, düşkırıklığı içindeydi.

"Öyle mi? Yok yahu. Nesi varmış ki? Bana yaraşmıyor mu? Öyle mi düşünüyorsun? Ama kaliteli maldır."

Gür bir saç yığını vardı, soldan yiv bırakarak taramıştı, öyle ki sağ yanında neredeyse bir kâhkül oluyordu, o kadar gürdü ki hepsini birden dışarı sarkmayacak şekilde şapkanın içine sokuşturması zor olmalıydı. Bu haliyle daha çekici görünüyordu, serbest kalan saçları yüz çizgilerini yerli yerine oturtuyor ya da daha belirginleştiriyordu. Birbirinden iyice ayrık, mürdüm eriğine çalan kahverengi gözleri yüzüne bir temizlik, bir saflık veriyordu; girdisiz çıktısız, duygularını gizlemeyen, kaçamak ya da içten pazarlıklı yanı olmayan bir yüzdü, hani eskiden kitap gibi okunuyor dedikleri türden (gerçi anlaşılmaz, tahammül edilmez kitaplar da vardır), açığa vurduklarından farklı hiçbir şeyleri yokmuş gibi görünenlerden. Burnu düz ve iriydi, kendilerini cömertçe sergilediklerinde başlı başına bir hayatları varmışa benzeyen dişleri sağlamdı, hafif dışarıya doğru çıkıktı, bir Afrikalı gülümsemesi bütün çehresini aydınlatıyor, gülümsediğinde yüzün bütünü karşısındakini gülüşün sahibine güven duymaya davet ediyordu. Hani görenlerin bazılarını, "Keşke şunları bana ödünç verse, her şey bambaşka olurdu. Hele de kız tavlamaya piyasaya çıktığımda" diye düşündüren türden bir diş yapısı vardı.

"Hayır, sana hiç yaraşmıyor. Şu tepeliğe daha geniş kenar ister. Uymuyor sana. Başını ufaltıyor. Neredeyse hıyar gibi bir baş yapıyor, oysa senin başın hiç de öyle değil."

"Madem öyle, fazla lafa ne hacet. Cehennemin dibine şapkacığım. Hıyara benzemek olacak iş değil" dedi *banderillero* Esteban Yanes ve daha fazla uzatmadan şapkasını en yakındaki çöp kutusuna atıverdi. Ardından gülümsedi, bir çift *banderilla*yı ustaca saplamış gibi bir eliyle selam verdi.

Berta irkildi, kendini suçlu hissetti, yaptığı yorumlarla o giysinin ipini çekmeyi beklemiyordu (ya da bir dilencinin sakalına karışmış saçlarına aktarmayı, herhalde onu oradan öyle birisi alacaktı). Bel-

ki de şapka babasından kalmış değildi, hem delikanlıya pahalıya patlamış olabilirdi. Kendinden birkaç yaş büyüktü, yirmi üç yirmi dördünü sürüyor olmalıydı, o yaşta insanın parası başından aşmaz, hele o devirde hiç.

"Bir dakika, benim dediğime kulak asman gerekmez. Eğer sen beğeniyorduysan benim ne düşündüğüme ne bakıyorsun? Beni tanımıyorsun bile. İnsan hayatta bu kadar da kesinkes davranmamalı."

"Ben seni şöyle bir gördüm müydü, ne noktaya kadar lazımsa o noktaya kadar kulak asarım, hem de kesinkeslikle." O laflar iltifat gibi çıkmıştı, sözcüklere bakılırsa (bu son sözcük aslında mevcut mu acaba diye aklından geçti, ama öyle dilsel tasaları olmayan kişilerin, olanlardan daha keyifle ve yerli yerince laflar uydurdukları sık görülür). Yine de ne sesinin tonu ne davranışı çapkınlığa benziyordu. Ya da öylesine eski usul çapkınlıktı ki Berta kavrayamadı: Arkadaşlarından hiçbiri, flörte girişenler bile, hatta Tom'un kendisi bile ona böyle bir laf etmemişlerdi (zamanlar kötüleşmeye başlamıştı, saygılı davranmak giderek küçümsenir, saygısızlık marifet sayılır olmaktaydı). "Haydi, gidelim, dizinin tedaviye ihtiyacı var, mikrop kaparsa görürsün."

Dairesine girdiğinde Berta delikanlının parasız biri olmadığı sonucunu çıkardı. Mobilyaları yeniydi, yıpranmamıştı (gerçi pek fazla mobilyası yoktu), daire tutabilen öğrencilerin evlerinden daha genişti. Nitekim öğrenci dairelerinin paylaşılmadığı seyrekti, en az iki kişi, bazen dört beş kişi arasında. Bu ise kitabına uygun bir evdi, ama kuşkusuz bekâr, yalnız ve tümüyle yerleşmemiş bir erkeğin evi. Her şey derli toplu görünüyordu, hatta düşünülerek tasarlanmış gibiydi, ama bir iğretilik havası vardı. Duvarlarda birkaç boğa güreşi fotoğrafı, üç dört *corrida* afişi asılıydı, birinde kendisinin bile tanıdığı ünlü *torero*ların adlarını seçebildi, 'El Viti' lakaplı Santiago Martín ve Gregorio Sánchez. Bereket, abartılı bir yüksek kabartma gibi, çerçevelenip asılmış bir boğa kafası görünmüyordu, ama belki de onu yalnızca *matador*lara* verirlerdi, yardımcılarına değil, boğa şenliği üstüne hiçbir bilgisi yoktu Berta'nın.

"Burada yalnız mı yaşıyorsun?" diye sordu, "Bütün bunlar senin mi?"

---

* Boğayı oynattıktan sonra öldürücü darbeyi indiren torero. (ç. n.)

"Evet, birkaç ay oluyor kiralayalı. *Corrida* sezonunda pek yararlanamayacağım, Madrid'de hemen hiç kalmayacağım, ama anasının nikâhını ödüyorum. Olsun ama, son zamanlarda iyi kazandım ve ölü sezon gelince bir yere başını sokmak lazım. Amerika'dan çağırdıkları yok. Pansiyonlar, oteller falan insanın canına yetiyor doğrusu."

"Serbest mi çalışıyorsun?"

"Şimdi açıklarım, şunu tedavi ederken. Haydi, otur bakalım şuraya" diyerek bir koltuğu işaret etti; altında halı vardı, "Çoraplarını çıkar. Onları artık çöpe atmak gerek. Yedek çorabın yoksa yanında, sonra ben iner alırım. Tabii, nereden satın alınacağını söylemen lazım, bu konuda hiç fikrim yok. Ecza dolabına bakmaya gidiyorum."

Salondan çıktı, Berta onun uzakta bir şeyleri karıştırdığını işitti, dolapları, çekmeceleri açıp kapatıyordu, banyoda olduğunu tahmin etti. Mantosunu çıkardı, yakındaki sedire bıraktı, gösterilen koltuğa oturdu, orada dizlerine kadar varan fermuarlı çizmelerini çıkardı, ardından koyu renk çorabı, aslında külotlu çoraptı, yani beline kadar geliyordu, o yıllarda alışılmış şeydi. Çıkarabilmek için etekliğini hayli yukarı sıyırmak zorunda kaldı, çünkü düz etekti, neredeyse dar, biraz mini –üst bacaklarının üçte ikisini örtüyordu, belki o kadarını bile değil–, o da moda olduğundan birçokları tarafından giyilirdi. Mitinge katılma kararını o kadar ayaküstü almıştı ki, evinden derse gidecekmiş gibi giyinerek çıkmıştı, ata binmiş bir gri üniformalının önünde koşacakmış gibi değil kesinlikle. Çorabını çıkarırken bir iki kez ev sahibinin çıktığı kapıdan yana baktı, o yarı soyunmasının ortasında dönüverirse diye (durup hesabını tutmadan, doğallıkla, kaşkolü de sayarsak, bir anda dört giysisini birden çıkarıvermişti, üstündekilerin yarısını: geriye etekliği, V yakalı yumuşacık kazağı, külotu ve sutyeni kalıyordu). İş olsun diye baktı, aslında delikanlının onu birkaç saniye etekliğini sıyırmışken görmesine aldırmadığını fark etti, zira büyük bir korku geçirip bitkin düşen kimsenin gardı düşer, bir sıkıntıyı kazasızbelasız atlatmış olmak ve gevşemeye başlayabilmek bir tür umursamazlık, hatta hoşnutluğu beraberinde getirir. Üstelik Yanes denen o delikanlı kendisine güven veriyordu, yanında rahat ettiğini düşündü. O işlem çarçabuk bitince (çorabı paramparça yere serilmişti, oradan kaldıracak gücü kendinde bulamayacakmış gibi hissetti), koltuğa serildi, akan kana tasalanmaksızın baktı, bir an

uyku bastırdı, ancak kendini bırakmasına ve dalmasına vakit olmadı çünkü *banderillero* geri geldi, o da paltosunu, ceketini ve kravatını çıkarmış, gömleğinin kollarını sıvamıştı. Bir elinde bir bardak buzlu Coca-Cola vardı, Berta'ya uzattı, öbür eliyle sahiden de beyaz bir ilkyardım çantasını sapından tutmuştu, bütün *torero*ların evinde bulunan şeydi herhalde, sargılarını değiştirmek için, ihtiyaten. Yanes alçak bir tabure alıp Berta'nın önüne oturdu.

"Bir bakalım" dedi, "yaranı ilkin biraz temizleyeceğim, acımaz merak etme." Berta üçgüdüsel olarak bacak bacak üstüne atıp dizini yaklaştırıdı işini kolaylaştırmak için, ama öte yandan da engellemek için (görüşünü engelliyordu böylece). "Yo, olmaz, bacak bacak üstüne atma, böyle daha zor olur. Baldırını dizimin üstüne koy, öylesi daha kolay." Yarayı ufak bir sünger yardımıyla su ve sabunla özenle yıkadı, sonra ufak bir havluyla hafif hafif bastırarak kuruttu, sürtüp canını acıtmaktan çekiniyor gibiydi. Ardından soğuk soğuk üflemeye çalıştı. Şimdi Yanes'in oturduğu alçak iskemleden görüş alanı iyice açılmıştı, eteklik hayli kısa ve dardı (bacak bacak üstüne atmayınca iyice gerginleşiyordu), külotun üçgeni o alana giriyordu, daha geniş açıdan bakabilmek için aslında kendi bacağını biraz sola kaydırması yetecekti, üstünde bulunan Berta'nın baldırının da onunkiyle sola kayması kaçınılmazdı. *Banderillero* da öyle yaptı, bacağını fark ettirmeden sola kaydırdı ve arzuladığı görüntü genişleyiverdi, Berta'nın bacakları olduğu gibi, yani bileklerinden kasıklarına değin aralanarak önüne sunulmuş oldu (çıplak ayakları da), kuvvetli, toplu denmeyecek ölçüde dolgun bacaklar, Amerikan kızları gibi, sıkı, kasları güçlü ve oldukça uzundular, üstlerinde oyalanmaya, derinliklerine dalmaya çağıran bacaklar ve bittikleri o noktada hep ufak bir tepe (ya da daha doğrusu hafif bir tümsek, bir kabarıklık, bir nabız atışı) hissedilebilir. "Şimdi yarana biraz alkol bastıracağım, ilkin sızlar, ama sonra hafifler." Bir parça pamuğa alkol damlattı, havları yaraya yapışmasın diye iyice ıslandığından, üst üste birkaç kez bastırdı, nazikçe, özenle. Sonra yine üfledi, aslında dizinin biraz üstüne üflemişti, sanki iyi nişan alamamış ya da hiç ateş basmamış bir noktayı rahatlatmak istemiş gibi.

Alkolün sızısı hemen Berta'nın yüzüne yansıdı (dişlerini sıkıp dudaklarını gerdi), ama doğrusu ya, çok sürmedi. Çocukluğunda bir büyüğün bir kesiğini ya da sıyrığını tedavi ettiği zamanlardaki gibi duydu kendini. Birisinin elinde bulunmak, birisinin ona do-

kunması, elleriyle iyi gelen bir şeyler yapması hoştu, ne yaptığının pek önemi yoktu: başlangıçta usturayı ya da tıraş makinesini bir erkeğin ensesinde gezdirirken uykusunu bile getiren berberden ya da hatta insanın canını acıtmaksızın dişini kazıyan dişçiden pek farkı yoktu; insanın kalbini dinleyen, yoklayan ve tek parmağıyla vurarak, "Burası acıyor mu? Ya burası? Ya burası?" diye soran doktoru daha da fazla hatırlatıyordu. İnsanın kendini başkasının yoklayışına ve elleyişine bırakmasının hoş bir yanı vardır, aslında hep zevk veren bir şey olmasa da, handiyse rahatsızlık veriyor olsa da, hatta ürkütse de (berber istemeden kesebilir, dişçi dişetine ya da sinire dokunabilir, doktorun yüz ifadesi birden değişip kaygılı bir hale bürünebilir, bir erkek bir kadının canını yakabilir, hele kadın tecrübesizse daha da fazla). Berta Isla kendini rahat ve gevşemiş hissetti; Yanes dizine irice bir yara bandı yapıştırıp tedavisini tamamladığında iyice gevşedi. Ve Yanes bandı yapıştırdıktan sonra aslında yapması gerektiği gibi ellerini hemen çekmedi, tersine, ikisini de hep öyle hafifçe, genç kızın uyluklarının dış kısmına koydu, elleriyle koruyucu bir edayla omuzları saran biri gibi, "Tamam. Bitti, gitti" demeye gelen bir hareket, hepsi o kadar. İyi de, oyluklar omuz değildir, dış tarafları bile, omza hiç mi hiç benzemez. Berta hiçbir tepki göstermedi, öylece baktı ona, uyuştuğundan ya da merakından ötürü biraz bulanık bir bakışla, gözlerini aralayarak, telaşlanmayı istediyse de başaramadan, genellikle derhal kızaran yüzünün kızarmasını dileyerek, o ellerin çekilmemesini uman ya da bunu şiddetle arzulayıp arzulamadığını bilmeyen, hatta konumlarını değiştirip değiştirmeyeceklerini ya da başka bir noktaya, örneğin bacaklarının iç tarafına kayıp kaymayacağını merak eden birine benziyordu, öyle ya, o bölgenin omuzlara benzerliği daha da azdır, koruyucu davranış o noktada dokunulan kişi açısından tehdide dönüşebilir ya da onun sabırsızlığını artırıverir, bunların hepsi gününe, o kişilere bağlıdır. Bütün bir dakika boyunca –mutlak bir sessizlikle geçen upuzun bir dakika boyunca, çünkü ikisi de konuşmuyordu–, Yanes'in elleri milim kıpırdamadı, oldukları noktada sakin sakin durdu, bu eller okşamıyor, bastırmıyordu bile, yalnızca öylece konumlanmışlardı, hemen hemen kıpırtısız; o avuçlar uzun süre daha öyle kalsalar kırmızı bir iz bırakırlardı, belki de cildinden ayırması zor olurdu. *Banderillero,* buğulu gözlerin bakışını, birbirinden iyice ayrık, yüzüne bir temizlik, bir saflık

havası veren kendi gözleriyle karşıladı. Gözleri kendiliklerinden hiçbir şeyi ele vermiyordu, bir sonraki adımı önermiyordu, aktardıkları yalnızca dinginlikti. Yine de o çehre kitap gibi okunuyordu ve Berta o yabancının –doğrusu ya, hiç tanımıyordu onu– er geç deneyeceğini anladı, hem öylesine bir kesinlikle anladı ki, tersi olsa düşkırıklığına uğrayacaktı. Kendini Tomás Nevinson'ı düşünmeye zorladı, onu öylesine kesin bir inanışla, bilinçli bir koşulsuzlukla ve inatla seviyordu; ama o akşamın ya da artık bastıran gecenin onunla hiç ilgisi yokmuş gibi geldi, kalkıp da ona olan duygularını sorgulayacak da değildi; uzaklardaki yarı İngiliz sözlüsü ile, Las Ventas Meydanı'na yakın bir dairede herhalde o arenada iş gören ya da görmeyi isteyen –o 'serbest' lafının ne anlama geldiğini açıklamış değildi– bir delikanlıyla bulunduğu o anki durum arasında hiçbir bağlantı görmedi. Yön duygusunu da iradesini de henüz toparlayamadığını düşündü; atlı ya da gizli ya da polisli ya da hepsini birden kapsayan serüvenin yarattığı tedirginliğin ya da uyuşukluğun sürdüğünü düşündü. İradesini yitirmiş olduğunu düşünmekten, dalgaların gelgitine kapılıp sürüklendiğini, öylece dalgalanabileceğini ya da kendini bırakabileceğini sanmaktan daha iyisi yoktur, ya da vardır: İradeyi, artık neler olacağına karar verecek bir başkasına teslim ettiğine inanmak daha da iyidir, zira ne olacağına karar vermek artık ona düşecektir.

Esteban Yanes, yüzündeki ifadeyi hiç değiştirmeden, geri adım atmak için gözlerinde belirebilecek herhangi bir rahatsızlık ya da bir karşı çıkma pırıltısına dikkat kesilmiş gibi gözlerini onunkinden ayırmadan baktıktan sonra, o uzun dakikanın sonunda kararlı, gözü pek bir erkek olarak ileri gitmeye cüret etti. Ama riskli hareketini yapar yapmaz, Berta'da pek sık görülen ve ona yığınla sempati kazandıran kahkaha patlayıverdi, galiba daha bir saat önce aklından geçiremeyeceği böyle bir durumda bulunmak fevkalade eğlenceli geliyormuş gibi, belki de hesapta olmayan, henüz dile getirilmemiş ve itiraf edilmemiş, – zira ancak gerçekleştiğinde keşfedilen bir arzunun gerçekleşmesinin verdiği sevinçle. Berta'nın gülüşü *banderilleronun* Afrikalı gülümsemesine davet çıkardı, hemen güven duymaya çağıran ve her türlü tehlikeyi dağıtıveriyormuş gibi gelen o gülümsemeyi; ardından o da kahkahaya dönüştü. Böylece Yanes, yavaş yavaş, ama o yavaşlıktan başka uyarı vermeksizin, elini nazik tümseğe ya da nazik tepeye, yani artık gönlünce seyretmiş olduğu

külotunun o üçgenine doğru kaydırdığı anda ikisi de kahkahayı bastı, parmağıyla çamaşırı usulca sıyırdı, sonra onu ıslak kumaşın altına soktu. Tom Nevinson asla oraya değin varmamıştı, en fazla cüret gösterdiği zamanlar işaret parmağı kumaşın üstünde duralamış, daha ötesini karıştırmamış, kımıldamamıştı, ya saygısından ya korkusundan ya da ikisinin de pek genç olduklarının aşırı bilinciyle, geri dönemeyecekleri aşamayı ertelemişti. Ama Berta'nınki sorgulayan bir tendi ve farkı duyumsadı, yeniliği hoş karşıladı. Genç kız artık sedirin üstündeyken sırtında hâlâ duran dört giysiden üçünü daha çıkardı; geriye yalnız biri kaldı, onu çıkarmasına gerek yoktu, zaten çıkarmaya hevesi de yoktu.

II

Berta'nın Esteban Yanes'i zaman zaman, evliliğinin öngörülebilen, normal döneminde de, anormal döneminde de anımsadığı oldu: neye inanacağını tam bilemediği, kocası Tom Nevinson acaba ölüler arasına kabul edilmiş miydi yoksa edilmemiş miydi, uzaklarda bir yerde gizlenmiş de kendisiyle aynı havayı mı soluyordu yoksa nicedir hiçbir şey yapmıyor muydu, yeryüzünden sürülmüş ya da toprağın bağrına çekilmiş, yani ayaklarımızın bastığı, altında nelerin gizlediğini hiç tınmadan yürüdüğümüz yüzeyin birkaç metre altına mı gömülmüştü, bunları bilmediği zamanlarda da. Yahut denize, bir büyük nehrin ağzına ya da içine atılmış olabilirdi: Bir vücudun yazgısı denetlenemediği durumda en ipe sapa gelmez sanılar bir bir ortaya atılır ve onun bir gün geri döneceğini hayal etmek zor olmaz. Canlısının döneceğini elbette, cesedinin değil, hayaletinin de değil, çünkü bunlar insanı avutmaz, ilgilendirmez, şiddetli belirsizlikten ya da durumu üstlenmemekten ötürü pusulayı şaşırmış olanların dışında.

O Ocak akşamından sonra 'serbest' *banderillero*yu bir daha görmedi. Yanes bu sıfatın sürekli bağlantısı bulunmayan, yani hiçbir *torero*nun sürekli takımında olmayanlara (ya da zaman zaman, başkalarının yerine katılanlara), serbest dolaşan ve önlerine çıkan, uygun düşen önerileri kabul edenlere verildiğini açıklamıştı, falan yerde dört *corrida*, falan yerde iki, filan yerde yalnızca bir, fişman yerde bütün yaz için. O nedenle Amerika sezonuna çıkmıyorlarmış, ve Ekim sonlarından Mart'a kadar hemen hemen işsiz kalıyorlarmış. Esteban Yanes o ayları her gün birkaç saat antrenman yapıp stilini iyileştirerek ve günün kalanında boş gezerek geçiriyormuş, Atlantik'in bu yanında kalan meslektaşlarının, boğa güreşi ünlülerinin ve yetkililerinin gittiği kafelere, lokantalara gidiyor, boy gösteriyor, ilerde iş önerebilecek kişilere kendini hatırlatıyormuş. O düzen kendisine uygun düşüyormuş, bol bol iş çıkıyormuş ve dedikleri gibi "kış uykusuna yatmak" için, yani aynı zamanda birik-

tirdiği parayı yıla yetiştirmek için, aşağı yukarı San José* yortusuyla boğa etkinlikleri yeniden başlayıncaya değin beş kuruş kazanmadan idare edebilecek kadar kazanıyormuş.

Berta Isla, bekâretini büyük bir sarsıntıya yol açmayan ve pek gösterişli denmeyecek biçimde –pek az kan, kısa süreli, pek hafif bir acı ve tahmin etmediği, aklından çıkmayacak bir hazla– kaybettikten sonraki gevezelikleri sırasında hemen anladı ki, Yanes her ne kadar ona bedeniyle, hatta karakteriyle de –ağırbaşlı ve sakin bir erkekti, nükteci ve hoştu, hiç de basit bir adam sayılmazdı, düzensiz, oradan oraya atlayan, iflah olmaz bir kitapkurduydu, sohbeti merak uyandırıyordu– çekici gelirse gelsin, dünyaları birbirinden çok uzaktı ve uzlaştırmanın yolu yoktu, aynı zamanda ve mekânda buluşturmak bile olanaksızdı. İlişkiyi arada bir cinsel amaçlı buluşmalarla sınırlamak da kabul edilebilir görünmedi, bir kere sınırlamaları yönetmek mümkün olmazdı, insan bir de bakardı ki dile getirilmeyen zorunluklarla, zamanlamalarla ve isteklerle karşı karşıya, ayrıca o ikisi de kanlı çifte siftah akşamından sonra Berta'nın Tomás Nevinson'a olan duygularında ve yerinin onun yanı olduğu inancında hiçbir değişiklik olmadı, İngiltere'de öğrenimini tamamlayınca geri dönecek ve her şey yeniden doğal çığrına yani Madrid'deki yerine oturacaktı. Onun için Tom çoğu kişinin yüreğinde –o ad asla söylenmese ve dile getirilmese de– "hayatımın aşkı" adını alan şeydi ve bu ad çoğu kez hayat daha yeni başlarken, içine kaç kişinin sığacağı da ne kadar süreceği de hiç mi hiç bilinmezken seçilmiş birine verilir.

Yine de Berta o karşılaşmayı unutmadı, kimse unutmaz zaten, ne denli havai olursa olsun. Esteban Yanes'e telefon numarasını vermedi, o da ona kendisininkini vermedi. *Banderillero*nun istediği üzere onu taksiyle evine götürmesine izin vermedi, oysa Berta giysilerinin hemen tamamını toparlayıp, dizinde bir yara bandıyla, metro istasyonunun yolunu tuttuğunda vakit hayli geç olmuştu, çorapsızdı, çünkü delikanlı gidip ona yeni çorap almamıştı. Böylece Yanes onun nerede oturduğunu öğrenemedi ve Isla soyadı çok sık görülmese de telefon rehberinde elli tane kadar vardı, bütün Isla'lara telefon açıp talihini deneyecek değildi ya. Ancak kendisi Yanes'in evine dönerek ya da bir pusula yollayarak yeniden ilişki kurmayı deneyebilirdi, ama o olanağı, o girişim yetisini elinde bulundurmak hoş gelse de

* 19 Mart'ta kutlanır (ç. n.)

hiçbirini yapmaya kalkışmadı. Ve aradan birkaç yıl geçtiğinde, zaten artık herhalde orada oturmuyordur, taşınmıştır ve belki evlenmiştir, belki kentten gitmiştir bile diye düşündü. Böylece anısını bir sığınak olarak korumakla yetindi, gitgide sislenen ve uzaklaşan –ama belli belirsiz özlenen ve ayrıcalıklı– bir mekân gibi, istediğinde güçlü zihniyle oraya uçabiliyordu, madem bir tasasızlık ve doğaçlama, havailik ve kapris çağı olmuştu, bir yerlerde hâlâ o var olmalı diyerek kendini avutan biri gibi, giderek silinen bellekle, ne ileri ne geri giden durgun düşünce dışında başka yoldan dönmek zor olsa da: Yalnızca aynı sahneye geri dönülebilir, ilk ayrıntısından son ayrıntısına değin hiç değişmeden umutsuzca tekrarlanır, sonunda hep aynı kalan, ne gelişimi ne değişimi olan bir tabloya dönüşene değin. Berta ilkgençliğindeki o karşılaşmayı öyle görüyordu, bir tablo misali. İşin ilginç yanı, zaman geçtikçe ve uzaklık bütün çizgileri silikleştirdikçe, bir tek o kez gördüğü genç *banderillero*nun yüzü yine pek genç olan atlı polisinkiyle karışıp kaynaşıyordu, onu bir an için koşarken göz ucuyla görmüş, sonra bir dakika durup seyretmişti –copunu bileğinin üstünde çaprazlamış, ileri geri yaylanıyorken–, ve öyle anlar oluyordu ki, ikisinden hangisiyle yatmış olduğunu pek kesin bilemiyordu, gri üniformalıyla mı yoksa *banderillero*yla mı? Daha doğrusu: İlk cinsel ilişkisine bu sonuncusuyla girmişti, ama yüzünü gitgide daha az seçebiliyordu ya da onun çehresiyle atlının çehresi örtüşüyor ya da değiş tokuş edilen maskeler gibi karşı karşıya geliyorlardı: Mavi gözler ve mürdüm eriğine çalan ayrık gözler, başlı başına bir hayatiyeti olan dişler ve güney köylüsü suratı, gür kaşlar, geniş ve düz burun, alnı örten miğfer ve gür saçları gizleyen dar kenarlı şapka, tüm onlar aynı serüvenli günün kapsadığı bir bütün oluşturuyordu.

Belleğinde apaçık, net çizgilerle kalanlar, incecik kumaşın altına kayan parmağın, onu izleyen yoklamalarla okşamaların, tutkuludan çok telaşlı ya da sabırsız öpücüklerin, erkeğin bütün giysilerinden soyunuverişinin, kendisinin engel oluşturmayan etekliğiyle kalışının anısıydı; bir erkeğin cinsel organının –herhangi bir erkekti, ama üstelik daha bir saati biraz geçen bir süre önce onu hiç tanımıyordu– kendi cinsel organının içine girmesinin, ilk zorlamanın ardından orada bir süre rahatça kalışının verdiği tuhaf haz duygusuydu, bedeninin eskilerden kalma şanından daha cılız çıkan koruması pek az direnç göstermişti. O devirde şanı zaten azalmıştı, şimdiyse ünü bile kalmadı.

Tomás Nevinson da kendi adına 1969 İngilteresi'nde alışılmış biçimde bir siftah yaptı. Durup düşünmeden ve önem vermeksizin –handiyse erteleyip de gözünde büyütmekte yarar görmediği gerekli bir işlemi yerine getirircesine–, karşısında çekingenlik duymadığı bir üniversite arkadaşıyla; çok geçmeden onu oradaki çalışan kızlardan biri izledi, kendisi de, kızlar da o yakınlaşmalara önem vermemekte, olumsuz ya da pek olumlu duygulara kapılmamakta ısrarlıydılar, adına cinsel özgürleşme denen şeyin çağıydı, birisiyle yatmanın onunla birlikte bir kahve içmekten pek de farklı bir şey olmadığı düşüncesi yayılmaya başlamıştı, ikisi benzer düzeyde etkinliklerdi ve birinin öbüründen öte bir iz ya da tedirginlik bırakması için bir neden görülmüyordu. (Oysa biri geriye bir anı bırakmaz, oysa öteki evet, hem gitgide belirsizleşip soluklaşsa bile sonsuza değin bırakır; ya en azından kayda geçer ya da belki salt bilgi ve bilinçtir.) Tomás da o yatakta buluşmalar ile Berta'ya olan değişmez sevdası arasında çelişki görmedi ve yüreğinde hiçbir çatışma olmadı. Bunlar sayesinde aklına sadece şöyle bir fikir geldi: Madrid'e gidişlerinden birinde onunla birlikte bir yatak ziyaretinde bulunması gerekecekti, artık sırası geliyordu, zira modaları ve cüretkârlıkları hep birazcık geriden izlerdi İspanya. O devirde gerçi artık o denli geriden geliyor sayılmazdı: Gözü açık olanlar dünyadan haberli olma iddiasındaydılar, Tom ile Berta da öyleydi. Bu buluşmalardan ikincisi delikanlının geleceği açısından ağırlık taşıdı, gerçi oradaki kız hiçbir zaman ciddi bir varlık göstermedi, ama Oxford'daki yılları boyunca tümüyle de devreden çıkmadı, hatta ölümüyle bile devreden çıkmadı: Arada sırada, onu çalıştığı sahaf dükkânında görüyor ve her gidişinde hemen o gece ya da ertesi gece için sözleşiyorlardı, o yüzden kendisi, en azından o dükkânda, eski kitaplar arayışına uzun aralar vermeyi yeğliyordu. Tom kızın ona karşı olan duygularını ya da herhangi bir beklentisi olup olmadığını pek seyrek merak ediyordu. Olmadığını düşünme

eğilimindeydi, öyle ya, kendisi de Janet'e –kızın adı buydu– karşı herhangi bir duygu beslemiyordu. Londra'da bir nişanlısı ya da benzer bir şeyi olduğunu, hafta sonlarında buluştuklarını biliyordu. Onun için kendisinin de onun kendisi için olduğu oranda bir oyalanmaca, boşalma ya da yoklukları dengeleme anlamı taşıdığını varsayıyordu, insanın belli süre için de olsa günlerinin çoğunu geçirmek zorunda bulunduğu yerlerde kendine bir keyif icat etmesi gerekir. Er geç Madrid'e döneceğinden emindi, ama öğretim yılları boyunca Janet'in işinden ayrılıp o nişanlıyla birlikte yaşamak ya da evlenmek için başkente gittiğini görmedi. Yani orada bulunuşu süreli görünmüyordu, sonuçta Janet orada doğmuştu, şehvetli ve çekici olarak orada gelişmişti.

Geleceği açısından, çalışmaları ve bazı profesörler yani *dons* ile ilişkisi de ağırlık taşıdı, özellikle Kral XIII. Alfonso İspanyol Dili ve Kültürü Araştırmaları kürsüsü başkanı –bir Amerikan Üniversitesi'nde olsa İspanyolca Bölümü başkanı denirdi– İspanya ve Portekiz uzmanı Peter Edward Lionel Wheeler ile; kendisi Queen's'te *fellow* olduktan sonra Exeter College'a katılmıştı, cin gibi zeki ve nüfuzu giderek artan, aynı zamanda hem sevecen hem alaycı bir adamdı, II. Dünya Savaşı sırasında, o çetin dönemde görev verilen niceleri gibi gizli servislerde çalışmış olduğu söyleniyordu, ancak çatışma sona erince sivil hayattaki işlerine geri dönen ve and içerek suskunluğu korumak zorunda kalan, durumun ya da zamanın gereği işledikleri suçlar savaş halinden ötürü yasallaştırılmış ve haklı sayılmış olan kimselerden farklı olarak, daha sonra görünürde barış döneminde onlarla –MI5 ya da MI6* ile ya da ikisiyle de– işbirliğini sürdürüyordu; ülkelerin şu savaş adı verilen ayraçlarında, ölümcül bir ciddiyetteki, kanlı, hicivden hiç nasibini almamış, uzayıp giden karnavalları sırasında, yurttaşlara sabotaj, ihanet, aldatmaca, tuzak, duygu denen şeyin sıfırlanması, pervasızlık ve cinayet işlemek için açık çek verilir –en parlak, en zeki, en becerikli ve yeteneklilerine, ve böylece karakterleri güçlendirilir–, üstelik onlar için özendirilir ve eğitilirler.

Peter Wheeler'in 1941'de İskoçya'nın batı kıyısındaki Loch Ailort özel kumanda ve harekât merkezinde zorlu bir eğitime tabi tutulduğu ve orada geçirdiği ağır bir otomobil kazasının yüzünün

* MI5, yurtiçi askeri istihbarat servisi; MI6 yurtdışı askeri istihbarat servisi (ç. n.)

kemik yapısına kısmen zarar verdiği söyleniyordu. Dört ay kaldırğı Basingstoke Hastahanesi'nde kemikleri yeniden yapılandırılmıştı, ama geçirdiği çeşitli ameliyatların sonucunda iki silinmez yara izi kalmıştı (yavaş yavaş ağararak, teninin solukluğunda kaybolmaktaydılar), biri çenesinde diğeri alnında, tartışma götürmez yakışıklı erkek görünümünü hiç ama hiç bozmuyorlardı. Ayrıca, henüz nekahatteyken, o zamanlar Ordu ya da SOE yani *Special Operations Executive** tarafından el konulmuş bulunan Inverailort Şatosu'nda sabık Shangai polislerince sorgulanma bağlamında esaslı bir dayak yediği de söyleniyordu, amaç günün birinde düşman eline düşecek olursa diye çelikleştirilmesiymiş. Ertesi yıl onu Jamaika'ya Güvenlik Müdürü atamışlardı, ardından Batı Afrika'da bazı yerlere göndermişler, oralarda RAF'ın gizli seferlerinden yararlanarak kuş uçuşu gözlemlediği coğrafi ayrıntıları 1955'te *III. Edward ve II. Richard Dönemlerinde İspanya ve Portekiz'e İngiliz Müdahaleleri* ve 1960'ta başladığı *Prens Denizci Enrique: Bir Yaşam* adlı kitaplarında kullanmıştı; Rangun'da (Birmanya) ve albaylığa terfi ettirildiği Colombo'da (Seylan), 1945'te, Japonya'nın teslim olmasından sonra Endonezya'da görevlendirilmişti. Hakkında yığınla öykü dillerde dolaşıyordu, ne var ki Wheeler kendisi bunların hiçbirini ağzına almıyordu, kuşkusuz bir nedeni de casusluk ve gizli, yani varlığı asla açıklanmayacak ya da sonsuza değin inkâr edilecek görevler yapanların ettikleri suskunluk yeminine bağlı kalmasıydı. Meslektaşlarıyla öğrencileri arasında kimi hayal ürünü kimi gerçek olayların anlatıldığını biliyordu, kendisiyle hiç ilgileri yokmuş gibi, bırakıyordu anlatılsınlar. Ve şayet birisi çıkıp doğrudan doğruya bir soru yöneltecek olursa, anında şakaya vuruyor ya da ters ters bakıyordu, ve konuşmayı *Cantar de Mío Cid*'e, *La Celestina*'ya, XV. yüzyıl İber Yarımadası çevirmenlerine ya da Kara Prens Edward'a yöneltiveriyordu. Bütün o söylentiler onu kendisine kadar ulaşabilen birkaç öğrencinin gözünde özellikle çekici bir kişiliğe dönüştürüyordu ve olağanüstü yeteneklerinden ötürü daha başından hocalarının ilgisini çeken –hatta hocaların bir öğrenci karşısında duymaya razı olacakları sınırlı hayranlığı uyandıran– Tom Nevinson, genelde yalnızca dinsel esinlenmeli bir deyimle 'tekke mensupları"na, yani hocalara aktarılan dedikodu ve söylentilerden en çok nasiplenenler-

* Özel Harekât Dairesi (ç. n.)

den biri oldu. Zaten Tom, insanların kendiliğinden, hiç uğraştırmadan bir şeyler anlatma eğilimi duydukları kimselerdendi –sevimli görünmeye çalışmaksızın sevimli, anlayışlı geliyordu onlara, yoğun dikkatiyle karşısındaki kişiye önem veren, heveslendiren, enfes bir dinleyiciydi, kendisi kaçınmak istediği durumlar dışında, o zaman sözünü anında kesiveriyordu–, insanlar kendi kendilerinden niçin o kadar çok söz ettiklerini ya da baskı yapan ya da isteyen kimse yokken, ne zoruna hiç düşünmeden sırlarını açtıklarını sorgulamaksızın güveniyorlardı ona.

Sıradışı dil yeteneği çok geçmeden eğiticilerinin dikkatini çekti, tabii ki sabık Albay Peter Wheeler'ın da, o zamanlar henüz altmışına basmamıştı ve olağanüstü antenleri –zihni meraklı ve uyanıktı- artık pek geniş olan deneyimine ekleniyordu. Oxford'a girdiğinde, Tomás ailesindeki iki dilin çoğu dil düzeylerine, seslemelerine, değişkelerine, deyişlerine ve vurgularına kusursuz egemendi, hemen kusursuz bir Fransızca ve oldukça yeterli bir İtalyanca konuşuyordu. Oxford'da bu son iki dili olağanüstü düzeyde geliştirdikten başka, 1971'de üçüncü sınıftayken Slav dillerine yazılmaya da yönlendirildikten sonra, henüz yirmi yaşına basmışken, Rusçayı neredeyse duraksamadan, yanlışsız konuşur olmuştu; Lehçe, Çekçe, Sırpça-Hırvatça da meramını anlatabiliyordu. O alanda üstün yetenekli bir harika olduğu ortaya çıkmıştı, küçük çocukların çevrelerinde konuşulan bütün dilleri öğrenme, sahiplenme ve sünger gibi emmekteki esnekliğini korumuştu sanki, çocuklar için bütün diller kendi dilleridir ya da içlerinden herhangi birini sahiplenebilirler, rüzgârın onları sürükleyeceği, sonunda yerleşecekleri yere göre değişir; dilleri akıllarında tutar ve birbirinden ayırmayı becerirler, karıştırıp çorba ettikleri pek enderdir. Kendini o çalışmalara adayınca, taklit yetenekleri de gelişti, genişledi ve İspanya'ya dönmekten vazgeçip İrlanda'yı gezdiği bir Paskalya tatili (o tatiller beş haftaya yakın sürüyordu) adanın başlıca lehçelerini edinmesine olanak sağladı. İskoç ve Wales ağızlarını, Liverpool, Newcastle, York, Manchester ve diğer yörelerinkileri zaten iyi biliyordu, şurada burada işitmişti, radyo ve televizyonda da, çocukluğundan beri yazın gittiğinde. Kulağına geldiklerinde kolayca anlıyordu, zahmetsizce belleğine yerleştiriyordu, sonra da yerli yerince ve ustalıkla dile getiriyordu.

Tomás Nevinson dördüncü bir öğrenim yılını da orada geçirdi, yirmi bir yaşına basmak üzereyken, bitirme sınavlarını en yüksek notlarla vermiş, *Bachelor of Arts*'ı cebinde, İspanya'ya kesin dönüş yapmayı öngörüyordu. Sanıldığının tersine, o zamanlar her şey bugünkünden daha hızlı gider ve ilerlerdi, gençler de çok erken yaştan itibaren kendilerini artık yetişkin, görevler üstlenmeye, bir kez yola koyulmuşken talim etmeye ve dünyayla başa çıkmaya hazır hissederlerdi. Beklemek, ayak sürmek, dingin belirsizlikleriyle ergenliği ya da çocukluğu sürdürmeye uğraşmak ödleklerle ürkeklerin işi gibi görünürdü, oysa günümüzde ortalık öylesine onlarla doldu ki, artık hiç kimseye ödlek, ürkek falan görünmüyorlar. Kural onlarınki artık, aşırı korunmalı, aylak bir insanlık bu; yüzlerce yıl boyunca tam tersi, eylem, tedirginlik, gözü peklik ve sabırsızlık geçerli olduktan sonra, kısacık bir zaman diliminde ortaya çıkıveren insanlık.

Wheeler'ın uzmanlık alanının ve akademik sanının doğal sonucu olarak çok iyi bir İspanyolcası vardı, yine de sıra yazıya geldi miydi, kendini güvensiz hissediyordu, öyle ki basılması gereken bir metni tamamladığında, anadilin kendi güvendiği sahibi olan Tom'un elden geçirmesini, kusur ya da ufak tefek yanlışlıklar varsa belirtmesini, doğru olmakla birlikte Kastilya dilinde inceliksiz ya da yersiz kaçan ifadeleri metinden ayıklamasını rica ediyordu. Tomás ona zevkle ve gururla yardımcı oluyordu: Uzun yıllardır dul olan Wheeler'ın Cherwell Irmağı kıyısında, evi çekip çevirmekle görevli bir kâhya kadınla birlikte yaşadığı konutuna kadar gidiyordu, yazıları birlikte gözden geçiriyorlardı. (Mazide kalmış karısının ölümü gizemliydi: Adını bazen anıyordu, Valerie'ydi adı, ama ölümünü, hangi koşullarda ve nasıl öldüğünü hiç anlatmıyor, tek kelime söylemiyordu, ve tuhaftır ama, sırları yaratmak ve saklamak kadar keşfetmeye, dedikodusunu yapmaya eğilimli olan o kentte, kimse bu konuda hiçbir şey bilmiyordu.) Tom yazıları yüksek sesle

okuyordu, hocası onu hoşnutlukla dinliyordu ve özellikle onun gözünde sırıtan bir şey olduğu her seferinde duraklıyorlardı. Hocasını ziyaret edebilmeyi ve onunla baş başa kalmayı, hele onun yeni bilimsel katkılarını –aslında ilgisini çekmeyen akademik sorunlar üstüne bile olsa– ilk öğrenen kişi olmayı onur sayıyordu.

O seferlerden birinde, *Trinity* yani o ad verilen üçüncü üç aylık öğretim dönemi başlangıcında, çalışmaya ara verdiler ve Wheeler ona içki ikram etti; Tom'un yaşının gençliğine aldırmadan kendisine eşlik etsin diye bir *gin and tonic* sunmakta beis görmedi. Wheeler bir süre başparmağının tırnağını çenesindeki yara izinde gezdirdi, alışılmış bir el hareketiydi, sanki okşar gibi yapıyordu. İz ağzının sol ucundan başlıyor, çenesinin ucuna değin dikey –ya da biraz çarpık– olarak iniyordu, o yüzden yüzünün o yanı (gülümsüyor olduğunda bile) hiç gülümsemez gibiydi, bu ona hafiften gamlı ya da karanlık bir hava veriyordu. Bunu kuşkusuz bildiğinden ötürü, elinden geldiğince sağ profilini sergilemeye gayret ederdi. Oysa bu kez umursamadı; masmavi ve her şeyi kuşkuyla süzmeden edemezmiş gibi –delici gözler, birer kıvılcım– hep biraz kıstığı gözleriyle Tomás'a cepheden bakıyordu, öyle ki mavilikleri uykulu, ama hep tetikte bir aslanın, belki bir başka kedigilin gözleriymiş gibi sarıya dönüşüyordu. Gür dalgalı saçları artık iyice ağarmıştı, gülümserken ya da gülerken dişleri hafif ayrık görünüyor, ona hınzırca bir hava veriyordu. Hınzırlığı vardı, kuşkusuz –insanların sık sık gülünçleştiklerini, hem de ne denli görkemli ya da ciddi ya da meşgul kişilerse o oranda gülünçleştiklerini o zekâsıyla fark etmesin olmazdı–, ama temelde iyi insandı. Belki de hayatında yeterince zarar vermişti ve değecek kadar büyük bir yarar sağlamadıkça o yolda devam etmeye niyetli değildi. Öte yandan hayat öyküsü tamamlanmadığı sürece birine zarar verilip verilmediği asla bilinmez, o da uzun vadelidir.

"İleride ne yapacağını düşündün mü, Tomás? Okulu bitirdiğinde. İspanya'ya geri dönmek istiyorsun sanırım." Çoğunlukla İngilizce konuştukları halde, onu İspanyolca adıyla çağırmaktan hoşlanıyordu. "Orada pek de fazla seçimin olmayacaktır. Öğretmenlik, yayın hayatı, başka ne?, Politika mı? Franco er geç ölecek ve herhalde partiler kurulacaktır, ama o partiler ne zaman ve nasıl olacaklar acaba, kim bilir. Ülkede gelenek olmadığından her şey karmakarışık olacaktır. O da tabii orada dediğiniz gibi, şayet kıyamet kopmazsa." Ve bu deyimi İspanyolca söylemişti tabii.

"Bilmem ki sayın *Profesör*." Oxford'da '*Professor*' deyişi ve o san yalnızca kürsü profesörlerine özgüydü, ne denli önemli olurlarsa olsunlar, asla bütün hocalar için kullanılmazdı. "Politikaya atılmak dikta sürdükçe aklımın ucundan bile geçmez, diktatörün kuklası olmaya, üstelik ellerimi kirletmeye niyetim yok. Diktanın bittiğini düşünmek için de... Fazlasıyla uzak bir olay, doğrusu bizim aklımıza sığmıyor. Durumlar sürgit devam edince insanın geleceği düşünmesini de engeller, öyle değil mi? Bilmem ki, babamla konuşacağım, bir de Mr. Starkie ile. Amerika'da birkaç yıl kaldıktan sona Madrid'e döndü, gerçi emekli oldu ama, yine nüfuzunu koruyor. Belki British Council'da bir iş çıkabilir, sonrasına da bakarız artık."

Hınzırlığı hemen gösteriverdi kendisini:

"Ah, zavallı Starkie" dedi. "Hâlâ bana kara büyü yapıyor olmalı, bir kuklamı yapmış, kuklanın saçını ağartıyordur. O ve Glaskow'lu önemli bir İspanyolca uzmanı, Atkinson, 1953'te, Entwistle öldüğünde, benim kadroma talip olmuşlardı. XIII. Alfonso Kürsüsü'ne otuz dokuz yaşında ve onlara kıyasla az yayın yapmış birinin atanmasını hiç içlerine sindiremedilerdi. İşin doğrusu zavallı Starkie çingeneler âlemiyle fazla vakit kaybetmişti, o zamanki Oxford'da anlaşılması kolay bir şey miydi bilmem, biliyorsun ya, burası pek sınıfçı bir yerdi" diye ekledi gülümseyerek, "Çünkü yetmişli yılların başında Oxford XVIII. yüzyıldakinden hatta XIV. yüzyıldakinden ancak birazcık daha az sınıfçıydı. En azından kara büyüyü öğrenmesine yaramıştır, yoksa kara büyü yapanlar çingeneler değil miydi? Her neyse, benim durumumda kara büyü pek işine yaramadıydı ya da lanetlemeler ya da çingenelerin yaptığı neyse. Biz dönelim konumuza, Tomás. Don Gypsy'nin sunacağı şeylere bağlıysa, sıkıcı ve verimsiz bir gelecek olur. Yeteneklerini ziyan edersin." O iki eski rakip arasında hâlâ karşılıklı bir hınç bulunduğu anlaşılıyordu. "Buna karşılık eğer İngiltere'de kalacak olursan, buradan böylesine parlak geçiş yaptıktan sonra bütün kapılar önünde açılacaktır: Maliye, diplomasi, politika, şirketler, hevesin olursa Üniversite'nin kendisi. Yine de seni buraya kısılmış, ders verip araştırma yaparken hayal edemiyorum. Bana öyle geliyor ki, sen dünyayı doğrudan ya da dolaylı yoldan değiştirmeye hevesli bir eylem adamısın. Çifte vatandaşlığın var, değil mi? Yoksa yok mu? O zaman umarım Britanya'yı seçersin. İstediğin alanda kariyer yapabilirsin. Öğrenim dalın önemli değil. Seninki gibi notlarla her yerde sana kucak açarlar. Seçtiğin alanda kendini geliştirmeni beklerler."

"Güveninize minnettarım, Profesör. Ama benim hayatım orada. Orada doğdum, kendimi orada hayal ediyorum."

"Herkesin hayatı herhangi bir yerde olabilir; nereye giderse oradadır; neresi rastgelirse orada" diye kısaca yanıtladı Wheeler. "Unutma ki ben Yeni Zelanda doğumluyum, ne önemi var, sen söyle. Bu dil ve taklit yeteneğinle" diye sürdürdü, "aktör olmayı düşündün mü? Tabii bu yeteneklerden fazlası gerekir aktör olmak için, ama zaten her gece sahneye çıkıp aynı şeyleri tekrarlamanın da sana çekici geleceğini sanmam, karşılığında alacağın alkışlar çok geçmeden gözünde tekdüzeleşecektir. Dünyayı şekillendirmeye yaramaz bu. Şurada burada filmler çevirerek hayatını geçirmek de olmaz, çekimler son derece uzun sürer. Ve sonuçta niçin? Ayrım yeteneği olmayan birtakım insanlar için mi, onlar Olivier'ye taptıkları gibi bir California'lı köpeği de baştacı ederler." Evet, Oxford'un sınıfçılığı geçmişte kalmıştı, besbelliydi o. Her halü kârda Wheeler eski kafalıydı, Laurence Olivier'ın yaşayan en büyük aktör olduğu fikrinden şaşmıyordu, oysa artık hiç kimse böyle düşünmez olmuştu, gururlu yurdunda bile.

Tom güldü. Huzursuz biri olduğu doğruydu –öte yandan dağınık bir huzursuzluktu, zamanla yatışanlardan–, ama eylem adamları kadar da değil, bu ifadeyle normalde anlaşıldığı anlamda yani. Öyle olmak için gereğince serüvenci ya da yeterince hırslı değildi, ya da öyle olduğundan henüz habersizdi ya da öyle olmaya eğilimi yoktu – gereği de yoktu. Hiç değilse o zamanki yaşında, Wheeler'ın dediği gibi, kendinde dünyanın gidişatını herhangi bir noktasından etkileme olanağını görmüyordu. Aslında o olanağı hemen hiç kimsede görmüyordu, para babalarında, bilim adamlarında, devlet adamlarında bile. Birinciler aksiliklerle ve amansız bir rekabetle karşılaşabilir, başarısızlığa uğrayabilir, mahvolabilirlerdi; ikinciler yanılabilirlerdi ve yazgıları er ya da geç yalanlanmak ya da aşılmaktı; üçüncüler gelip geçiciydiler, mevkilerinden alaşağı oluyorlar, eriyip gidiyorlardı (yani demokrat olanlar; Churchill bile büyük zaferinden sonra 1945'te seçimi kaybetmişti), ve koltuklarını boşaltır boşaltmaz başkaları gelip oturuyor, onların yapıp ettiklerini siliyorlardı ve aradan birkaç yıl, hatta ay geçti miydi onları hatırlayan kimse kalmıyordu (haklı olarak Churchill gibi birkaç istisna dışında). Wheeler gibi cin fikirli ve tecrübeli birinin bu kavramı kullanması ona hoş geldi; öte yandan, onun genç bakış açısından

biraz safdillik belirtisiydi. Kendilerini herkesten daha fazla *blasés** ve her şeyi görmüş geçirmiş sanmak gençlerin özelliğidir, o herkese kendi akıl hocaları da dahildir.

"Yo, hayır, kendimi aktör olarak düşünemiyorum doğrusu. Hele Olivier gibi hiç, bizim kuşağımızdakilere demode geliyor."

"Ya, öyle mi? Modası geçti demek? Kusura bakmayın, benim ne sinemaya ne tiyatroya pek gittiğim var. Sadece örnek olarak verdim, fark etmez."

"Peki, dünyaya şekil veren kimlerdir, Profesör?" diye sordu Tomás, o da bu tümceye takılmıştı; Wheeler'ın bilinen şeyi söylemesini bekliyordu: Para babaları, bilim adamları ve devlet adamları, belki silahlarıyla dünyayı mahvetme imkânı olan askerler. "Aktörler değil, üniversite hocaları da değil, peki tamam" diye kabul etti. "Filozoflar da, romancılar da, şarkıcılar da değil herhalde, gerçi biz gençler şarkıcıları histeriye kapılmışçasına taklit ediyoruz, gerçi onlar bazı alışkanlıkların değişmesini sağlıyor, The Beatles'ın yaptıklarına bakın. Ama günün birinde vazgeçeriz, hem de hepten. Televizyon da bütün etkisine karşın genellikle fazla aptalca. Dünyaya şekil verenler kim o halde? Böyle bir şey yapacak konumda olanlar kimler?"

* Fr. Bıkkın, bezgin (ç. n.)

Wheeler koltuğunda kımıldandı, zarif bir hareketle bacak bacak üstüne attı (çok uzun boyluydu, upuzun kollar bacaklar), yine tırnağıyla çenesindeki yara izini okşadı, bir zamanlar orada bulunan ve artık bulunmayan yarığı parmağıyla izlemekten hoşlanır gibiydi, feci bir kesiğin ya da ağır bir yaranın o mazide kalmış hayaleti, dokunduğunda dümdüz, pürüzsüzdü herhalde.

"Tabii ki dünyayı hiç kimse tek başına şekillendiremez, Tomás, başkalarıyla birlikte bile. İnsanlığın büyük bölümünü niteleyen ve birleştiren bir şey varsa, o da dünyanın bizim hepimizi (ve bunu böyle söylerken ezelden beri yeryüzünden gelip geçmiş herkes demek istiyorum) etkilemesi ve bizim onu hiç etkileyemeyişimiz ya da pek az etkileyebilmemizdir. Her ne kadar dünyanın parçası olduğumuzu sanıyor olsak da, her ne kadar içinde bulunsak da, ahir ömrümüzde bazı ayrıntılarını değiştirelim diye çırpınsak da, aslında dünyadan dışlanmışız, hani sadece oturduğu sokaktan taşınıp kimseye söylememekle dünyadan varlığı silinen adamın ünlü öyküsündeki gibi." *Outcasts of the universe**, kullandığı İngilizce deyiş bu olmuştu, zihnini meşgul ediyormuş ve nice zaman önce aklından çıkmış gibi, tekrarladı: "*Outcasts of the universe.*" Tomás onun hangi öyküye değindiğini bilmiyordu, ama sözünü kesmemek için sormadı. Şöyle ya da böyle, o söylem onu ilgilendiriyordu. "Evreni bizim yok olmamız da, doğmamız da, karınca kararınca yaşantımız da, varoluşumuz da, acılarla doğuşumuz da, kaçınılmaz yok oluşumuz da zerre kadar değiştirmez. Hiçbir olay, işlenen ya da engellenen hiçbir suç, olup biten hiçbir şey de. Dünyanın bütünü Plato ya da Shakespeare ya da Newton olmasa da, Amerika keşfedilmese de, Fransız Devrimi yapılmasa da aynı olacaktı. Tümü birden olmamış olsa fark ederdi belki, ama o kişilerin ya da olayların bir teki eksik kalsa dünya aynısı olurdu. Olan her şey olmamış

* Evrenin dışlanmışları (ç. n.)

da olabilir ve her şey aynı olurdu, özünde. Ya da bir başka biçimde olmuş olurdu, ya dönüp dolaşarak yan yollara saparak, ya daha geç ya da başka kişilerin eliyle. Ne fark eder ki, olmamışın eksikliğini duymayız, seni temin ederim ki XII. yüzyıl Avrupalısı Yeni Dünya'yı özlüyor değildi, varolmayışını kesik bir organı ya da bir kayıp gibi hissetmiyordu, oysa beş yüz yıldır onun varlığını hesaba katan bizler öyle duyumsarız. Bir evrensel felaket sayarız."

"O halde? Bana niçin dünyayı şekillendirmekten söz ediyorsunuz, Profesör, madem o hiçbir şeyin ya da hiç kimsenin yapamadığı bir iş?"

"Hayır, kitleleri katledenler dışında hiç kimse yapamaz ve hiçbirimiz onlardan biri olmayı istemeyiz, öyle değil mi? Ama işin dereceleri vardır. Dünya hepimizi etkiler, oysa bizim onu etkilememiz, karşılığında şöyle bir tırmık bile atmamız olanaksızdır. Üstüne üstlük her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuzunu hırpalar, silker, bir çuval yerine koyar ya da öylece gelip geçişine bakar, cüzi bir iradeden ya da minicik bir karar yetisinden yoksun bir yaratık sayar. Öyküdeki o adam resmen bir çuvala dönüşmeye karar vermişti, kuşkusuz daha öncesinde de öyleydi, önemsiz bir Londralıydı. Ya da öyle olmaktan çıkmıştı, birazcık, tam da tanıklara sırt çevirdiğinden, görünmez olup silindiğinden ötürü: Karısıyla yakınlarının gözünün önünden kaybolmaya, başını alıp gitmeye, elini eteğini çekmeye karar vermişti. Bu da bir şey. Fakat bu çelişkili aşırılığa varmadan da bazı görece oranlar vardır: Evinden çıkmayan kişi çıkana kıyasla daha fazla dışlanmıştır; eyleme geçen kişi, çabası boşa gidecek de olsa, eyleme geçmeyen kişiden daha az dışlanmıştır. Bir aktör ya da üniversite hocası, bir politikacıdan ya da bilim adamından daha fazla dışlanmıştır. Onlar hiç olmazsa dünyayı birazcık dürtüklemeye, saçının perçemini dağıtmaya, yüz ifadesini değiştirmeye, o pervasızlıkları karşısında bir kaşını kaldırtmaya çabalıyorlar" dedikten sonra Wheeler sol kaşını hoşnutsuzlukla kaldırdı, çok soğuk, ama bir parçacık aşağılanmış bir dünyayı gözünün önüne getirmek ister gibiydi.

"İyi de, bana verdiğiniz öğüt ne şimdi? Politikaya mı atılayım yani? Bilim adamlığına mı soyunayım? Bilim adamı olmak için okumadım, siz de biliyorsunuz, politika için de yetenekten de sabırdan da yoksunum. Hem zaten İspanya'da politika diye bir şey yok ki, varsa yoksa Generalísimo'nun* buyrukları."

* Baş general: Franco için kullanılan terim (ç. n.)

Wheeler güldü: Hafifçe ayrık dişleri göründü, sarıya çalan gözleri kısıldı ve yüzüne o nazik hınzırlık yayıldı.

"Yok canım, o kadar da harfiyen alma. Öyle bir şey önermiyorum sana. Katiyen. Yine şu abartılı sözcüğü kullanırsak, dünyayı "şekillendirenler" onlar değil. Daha fazla şekillendirenler kendilerini sergilemeyenler, göz önünde bulunmayanlardır, varlıklarını hemen hiç kimsenin bilmediği, tanınmayan, donuk kişilerdir. Öyküdeki o gizlenen adam gibi, ama edilgen bir bitkisel yaşam sürmek yerine, gizliden gizliye işler çevirir, ağlar örerler. Yöneticileri herkes tanır, büyük servet sahipleri, yüksek türbeli askerler ve göz kamaştırıcı ilerlemeler gerçekleştiren bilim adamları daha da fazla tanınır. Şu bir köşede saklı duran Güney Afrikalı Doktor Barnard'a bir bak, insandan insana ilk kalp naklini gerçekleştireli beri dünya çapında bir şöhret olup çıktı. Şu İsrailli General Dayan'a bir bak, orası da pek dikkat çekmeyen bir ülke, yine de bir gözündeki korsan bandı ve kel kafasıyla onu tanımayan yok. Önemli kişiler günümüzde o kadar fazla göz önünde duruyorlar ki, aşırı sergilenmeleri onları siliyor, gelecekte büsbütün böyle olacak. Peşlerinde gazeteciler, kameralar olmadan, her an izlenmeksizin tek adım atamayacaklar, o durumda hiçbir şeye şekil vermelerine olanak yok. Gizlisi kapaklısı, örtüsü olmayan hiçbir şeyin ağırlığı da olmaz, ve biz artık karanlıksız, neredeyse ışık gölge oyunundan yoksun bir gerçeğe doğru ilerliyoruz. Bilinen her şey son hızla yenip yutulup sıradanlaşmaya, o yüzden de sahici bir etkiden yoksun kalmaya yazgılı. Görünürde bulunan, kamusal alan sahnesinde gösteri sunan kişi, işte o asla hiçbir şeyi değiştiremez. İki üç yıl önce üç astronot Ay'a ayak bastı diye, insanların sandığının tersine, dünyanın şekli değişmiş değil. O günden bu yana her şey nasılsa öyle sürüyor, evrenin hal ve gidişi şöyle dursun, kimin yaşantısında ne değişti ki? Uzay serüveni televizyonda bile yayımlandı, önemsizliğinin kesin kanıtı o. Belirleyici olan şey asla gösterilmez, söylenmez bile, en azından olup bittiği anda; tersine, gizlenir ya da çok uzun süre dile getirilmez: Olsa olsa artık kimseyi ilglendirmediğinde, uzak geçmişe karıştığında, zira insanlar geçmişi umursamaz, kendilerini etkilemediğine ve artık değiştirilemeyeceğine inanırlar ki bu noktada haklıdırlar da. Bak: Savaşın en önemli harekâtları, kazanılmasında temel önemi olanlar, bilinmeyen, asla açığa vurulmamış, tarihi kayıtlarda yer almayan ve arkalarında izleri bile kalmamış olanlardır. Hatta basın-

da dedikodusu yayılır ya da kendini beğenmişin biri –ettiği yemini aklından çıkararak, ki o da ayrı meseledir– boşboğazlık ederse, vurdumduymaz ve akıllıca bir sinizmle, yapılmış oldukları bile reddedilir. Sislere bürünerek, gerisine sırtını dönerek iş görenler, tanınmayı istemeyen ve gerek duymayanlar, işte dünyayı en fazla tedirgin edenler onlardır. Ufacık bir tedirginlik, elbette. Yine de hiç değilse onu koltuğunda kımıldanmaya ve duruşunu değiştirmeye zorlarlar. Biz bireylerin, hepten boynu bükük sürgünler olmamak için amaçlayabileceğimizin en fazlasıdır bu." Ve Wheeler koltuğunda yine kımıldandı, bacağını indirdi, duruşunu değiştirdi, anlatmak istediği o dünyanın rolünü oynamaya karar vermişti.

"Sanırım kendi deneyiminize dayanarak konuşuyorsunuz" diye belirtti Tom Nevinson ihtiyatla. "Geçmişteki etkinlikleriniz hakkında söylentiler dolaştığını biliyorsunuzdur, dediklerine göre hepsi akademik nitelikte değilmiş..."

"E, öyle. Bereket, hepsi akademik nitelikli değildi. Ancak büyük çoğunluğu uydurmadır, itibar etme. Şu bizim sıkıcı *high tables*ımızı şenlendirmeye yarayan proflar cemaati söylenceleri." Oxford'da *college*ların en tantanalı akşam yemeklerine o adı verirler.

"Tamam da, şimdi karşımda gizliliğe bir güzelleme yapmış oluyorsunuz, şayet yanlış anlamadıysam. Dünyanın gidişine en ileri etkiyi yapabilme yolu olarak gizlilik. Ve kesin diye söylenen şeylerden biri sizin gizli servisler için çalışmış olduğunuz."

Wheeler dişlerinin arasından soluk verdi, bir alay ile sabırsızlık karışımıydı, "Söylediğin şeye bak" ya da "Saçmalık" dercesine. Ya da belki Tomás'ın kullandığı geçmiş zaman kipini uygun bulmadığından.

"Kim çalışmadıydı ki, o dönemde bütün erkeklerden yararlanıldıydı, hatta bütün kadınlardan da. İçlerinden bazılarına bu çok pahalıya mal oldu." Birisini anımsamış gibi, bir an sustu. Tom acaba pek sözünü etmediği ölen karısı Valerie de onlardan biri miydi, çok bedel ödeyenlerden biri miydi, diye sordu kendi kendine. Hiçbir özel yanı yok. Yani, tam olarak belirtirsek: Uçak pilotluğu yapmaktan ya bir mürettebata katılmaktan ya da cephede savaşmaktansa daha çok verimli olacağı gizli servis emrinde kim çalışmadıydı ki. Ben o tür işlerde pek yararlı olmazdım. Ona karşılık bulanık ve gizli kapaklı işler görmeye yetenekli kişiler vardır. Çoğunluk o yetenekten yoksundur: nitekim yerli yerince bilgilere sahip değildir ya

yabancı dil bilmezler ya içi dışı bir, numara yapmayı beceremeyen ya da fazla vesveseli kimselerdir, soğukkanlı ve sabırlı değildirler, savaş sırasında insanları kendilerine uygun düşmeyen işlere koşarak ziyan etmek olmaz. Siz İspanyolların öteden beri yaptığınız şeydir bu." Birden Tom'u İspanyol saymıştı, genellikle Britanyalı sayardı. "İlk iş olarak iktidarı her türlü yetenekten yoksun kişilere bırakırsınız, günümüzde hâlâ sürüp giden eski bir görenek: Şu diktatörünüz işe yaramazın biri, ne var ki bu yönünü gururla gizliyor, herkes gibi. Biz olmasaydık, Yarımada Savaşı'nızın sonunda hâlâ işgal altında olurdunuz..." Napoléon'a karşı verilen İspanyol Bağımsızlık Savaşı İngiltere'de o adla bilinir. Tom alınmadı, aslında kendini her iki ülkeye birden ait duyuyordu.

"Ha, evet, Wellington'ın stratejik yeteneği falan" dedi, muhtemel bir *excursus*'un önüne geçme için. Geçti de, çünkü Wheeler önceki konuya döndü.

"Siz yetenekliler, şimdi de gereklisiniz, değilsiniz sanma. Görünürde barış varken de. Ne yazık ki barış hep görünürde kalır ve geçicidir, varmış gibi yaparlar. Dünyanın doğal durumu savaş durumudur. Sık sık açıktan açığa, öyle olmadığında da alttan alta ya dolaylı ya da salt ertelenmiş olarak. İnsanlığın geniş kesimleri vardır, işleri güçleri başkalarına zarar vermeye ya da ellerinden bir şeyler koparmaya uğraşmaktır, dünyaya egemen olan hep kin ve anlaşmazlıktır, egemen değilseler de olmaya hazırlanırlar ve pusuda beklerler. Savaş yokken savaş tehdidi vardır, siz yeteneklilerin yapabileceği şey onu o aşamada, ertelenme aşamasında tutmak, tehditten ileriye geçirmemektir. Filizlenme halinde, ama patlak vermesine izin vermeden. Engelleyebilecek yeteneğiniz vardır ya da hiç değilse oyalama, bugün hayatta olanlar için erteleyebilecek, patlak vermesini ötelemeyi başarabilme yeteneğiniz; o zaman belki acısını çekecek başkaları olur ve belki yeni yetenekliler çıkıp yine geciktirmeyi başarabilirler. İşte dünyayı etkilemek dediğim bu, Tomás. Birazcık. Bir tıkaç koymak ve durdurmak. Geçici olarak, az şey mi dersin?"

Tomás Nevinson akıllı ve cana yakın, uyanık, şakacı, hatta nazik bir delikanlıydı, ama o genç yaşında uzak görüşlü değildi, henüz ciddi kararlar vermemiş ve kendisinin ne tür bir kişi olduğuna kafa yormamıştı. Dış dünyaya olsun, kendi iç dünyasına olsun bakışındaki havailik onu engelliyordu, o havailiğin ardında saklı

olan donukluk ve çekimserlik de keza. Daha önce dediğim gibi, ona bakan hiç kimse, kendi kendisi bile içinde ne olduğunu berraklıkla göremiyordu, zaten görmeye çalışan kimse de yoktu. Büyük yetenekler ve niteliklerle donanmış, ama eğitilmedikçe ve ne işe yaradıkları kendisine söylenmedikçe onları nasıl kullanacağını bilmeyenlerdendi. Derslerinde yönlendirildiğinde, olağan dışı bir öğrenci oluyordu, ve hayatın başka alanlarında, özellikle de kişisel ve kılgısal alanlarında da aynı işlevi görecek birine gerek duyuyordu belki de. O akşam Wheeler'ın o role soyunduğunu fark edince –belki de onun yüreğini okumaya çalışıyordu ya da onu başarmıştı da o sayede geleceğini ufukta görüyordu– onun kendisine rehber olabileceği hayaline kapıldı; ama henüz kendisine neyi önerdiğini, öyle şundan bundan dem vurarak hangi yolu gösterdiğini ve nereye sapmaya davet ettiğini henüz anlayabilmiş değildi.

"Sizi anlamakta güçlük çekiyorum, Profesör. Bana neden söz ettiğinizi bilemiyorum. Biliyorum, siz Oxford'lular leb demeden leblebiyi anlarsınız ve havada kalan birkaç sözcüğünüzün, değinmelerinizin anlamının derhal kavrandığını düşünürsünüz. Gerçi yıllardır buradayım, gidip geliyorum, ama benim nereden geldiğimi dikkate alın. İspanya'da açık konuşmak gerekir, yoksa kimse hiçbir şeyi anlamış olduğunu kabullenmez. Siz beni o yetenekli dediklerinizin arasında sayıyorsunuz, yine de hangi yeteneklerden söz ettiğinizi, hangilerine sahip olduğumu düşündüğünüzü bilmiyorum. Öyle savaş erteletmek falan gibi şeyler yapabilen kimselerin arasında ne işim olabileceğini bilemiyorum."

Wheeler biraz sabırsızlandığını belirten derin bir soluk aldı. Öyle lafı dolandırırken ne dediğini apaçık belirtmiş olduğuna inanıyor olmalıydı.

"Bak şimdi, Tomás. Sana göre, ben gizliliğe bir güzelleme yaptım, sen de geçmişim hakkında dolaşan dedikoduları hatırlattın. Taklit ve dil konusunda olağanüstü bir yeteneğin var, seni temin ederim ki hayatta rastgeldiğim kişiler arasında böylesi bir beceriye sahip hiç kimseyi görmedim, bu daha hiçbir özel eğitim almamış halin. Savaş sırasında da, daha sonraları da görmedim. Sana ne önerdiğimi sanıyorsun? Burada büyük yarar sağlayabilirsin. Bizim için son derece yararlı olabilirsin."

Tom Nevinson biraz inanmadığından, biraz da samimiyetle keyiflendiğinden, biraz da koltukları kabardığındandı bir kahkaha

attı. Gülmek ona yakışmıyordu, zaten geniş olan burnunu daha da genişletiyor, bayağılaştırıyordu. Sakin yüz ifadesini yitiriyor ve gözlerinde anormalliklerin habercisi öğe belirginleşiyordu. Yüz hatları başkasına ya da geleceğe ait bir yaşam edinir ve denetimden çıkar gibi oluyordu.

"Sizin gizli servislerle ilişkinizin hâlâ sürdüğü anlamını mı çıkarmalıyım bundan? Benim de oralara girmemden mi söz ediyorsunuz yani?"

Wheeler belki kahkahasından, belki de sorularının fazlasıyla doğrudan olmasından dolayı soğukça ve gelip geçici bir hoşnutsuzlukla ona baktı. Hep kısık duran gözleri eski maviliğine döndü, aslan gözüne benzemez oldu. Sakinleşmek ya da zaman kazanmak için kadehinden bir yudum aldı. Neden sonra yanıtladı:

"İnsan bir kez içlerine girdi miydi, artık ilişkiyi sürdüren gizli servis olur. Az ya da çok, ne kadar ilişki isterlerse. İnsan onları terk etmez, ihanet sayılır bu. Hep orada dururuz ve bekleriz." *We always stand and wait*, İngilizce tümce buydu ve bir alıntı ya da gönderme gibi çınladı. "Bana, yıllar var ki hemen hiç başvurmuyorlar, fakat yine de, evet, bazen alışverişimiz oluyor. İnsan hâlâ hizmet edebiliyorsa, emekli olmaz. Yurduna o şekilde hizmet eder, böylece dışlanmış olmaz. Hepten, hayat boyu dışlanmışın biri olmamak senin elinde. İspanya'ya dönecek olursan geleceğin odur. Yani kesin dönüş yaparsan demek istiyorum. Kısmen orada yaşamanı kimse engellemeyecektir. Dahası, uygunu da odur, ikili bir yaşantı sürmen ve o yaşantılardan birinin yurtdışında olması. Pek çok şeye de sırt çevirmen gerekmez. Sadece bazı zamanlar, herhangi bir işadamı gibi, hepsi ailelerinden uzakta vakit geçirir, yolculukta ya da bir başka kentte ya da bir başka ülkede şirketler kurarak, kimi vakit de o yoklukları aylar sürer. Yine de hiçbiri evlenip çoluk çocuğa karışmaktan geri durmaz. Gidip gelirler, o kadar. Dünyada işi gücü olan herhangi biri gibi."

Tomás bundan sonra gülmedi. Wheeler'ın tonu, ciddiden de ileri, profesyoneldi. İhtiyatla konuşuyordu, bir aracılık işlemini yerine getiren biri gibi, bir işin koşulları ya da nitelikleri ve avantajları üstüne bilgi verir gibi. Arzu uyandırma –ya da yandaş yakalama– faslı daha önce yapılmış, bitmişti. Dünyayı birazcık olsun etkileme arzusu, hayattan bir bavul ya da çöp kutusu ya da eşya gibi gelip geçmeme arzusu. Wheeler'a bakılırsa hemen hemen tüm erkekler

ve kadınlar ezelden beri öyle gelip geçiyorlardı: Her gün didinip duran, sabah kalktığından gece yatana değin soluk alamayan, evinin geçimini sağlamak için binbir işe koşan, paralanan ya da hemcinslerini etkileme ya da onlara egemen olma, gözlerini kamaştırma oyununa giren tüm o insanların varlığıyla yokluğu birdi, tıpkı ömrü boyunca gün gün ardından rutinini hiç değiştirmeksizin hep aynı saatlerde dükkânını açıp kapamakla yetinen bir esnaf misali. Hepsi de doğduklarından beri dünyadan dışlanmışlardı ya da peydahlandıklarından, hatta daha öncesinden beri: Sorumsuz ya da bilinçsiz ya da içgüdüsel hareketleriyle vücuda getirecekleri bilmem kaç milyonuncu gereksiz parçayı akıllarına bile getirmeyen birtakım ana babaların salt akıllarına estiği andan beri.

"Peki, neler yapmam gerekir? Ne tür görevler verirler bana?"

"Şöyle olur. Bir kez bir anlaşmaya vardıktan sonra, artık sana ne uygun görürlerse. İlke olarak önceden kabul etmediğin hiçbir iş verilmez. Tabii ki bazen durumun karmaşıklaştığı da olur, o zaman ayaküstü karar vermek gerekir, sürprizlerle karşılaşılır. Öyle zamanlarda ilerlemekten ve hesapta olmayan şeyler yapmaktan başka çare kalmaz. Senin gibi birine uygun olabilecek birçok görevler bulunur, senden çok iyi yararlanabilirler. Taklit dehanla, sıradışı yetilerinle, harika bir gizli ajan olursun. Her vakaya gerekli eğitimi aldıktan sonra, birçok yerde yöre halkından biri gibi geçinebilirsin." Tom Nevinson'ın koltukları kabardı, söylemin arasına serpiştirilen o övgülerin amacı da elbette ki oydu; gençler övgüye pek duyarlıdırlar. "Çok uzun süreli olmaz. O görevlerin en tehlikeli yanı ajanın maskesinin düşmesi değildir (ama o da var tabii), rolüne kendisinin fazlasıyla inanmasıdır; gerçekte kim olduğunu ve kime hizmet ettiğini gözden kaçırmasıdır. Kurgular fazla uzatılamaz. Çok uzun süreyle aynı anda iki değişik kişi olmak zordur. Aklı başında biri için demek istiyorum. Diğerini dışlayan bir tek kişi olmaya eğilimliyizdir, sahte kimliğini üstlenmek, onun asıl kimliği öteleyip yerini alması tehlikesi vardır. Söylediğim gibi: En fazlası birkaç ay, çeşitli cephelerde bulunması gereken ya da dolaşmak, gözetim altında tutmak, işletmek durumunda olduğu şubeleri bulunan herhangi bir işadamı gibi. Hiç alışılmışın dışında bir şey, kendi ailesine, yakınlarına karşı acayip kaçacak bir şey değil. İspanya'da bulunduğun sıralarda her şey normal seyrinde gidecektir. Orada olmadığın zamanlar, hayır, seni kandırıyor değilim,

sahte yaşamlar süreceksin, senin olmayan yaşamlar. Ama sadece bir süre için. Onları er geç hep terk edecek, kendi varlığına dönecek, yeniden kendin olacaksın." Ve Bu noktada yine bir alıntı yapar gibi oldu, çünkü İngilizce eski yani artık yalnızca dualarda kullanılan iyelik biçimini kullanmıştı: ... *to thy former self*, böyle demişti." Başkalarına da kendine de büyük hayrın dokunur. Dünyadan gelip geçişinin hepten verimsiz olmadığını bilirsin. Dediğim o ki bir şey eklemiş ya da eksiltmiş olursun, toplamış ya da çıkarmış olursun: bir sap ot, bir toz zerreciği, bir yaşam, bir savaş, biraz kül, bir esinti, durumuna göre. Bir şey olsun da."

Tomás kulaklarına inanamıyordu, övgüler aklına sığmayan bir şeyi kabullenmesine, her ne kadar Cherwell Irmağı'nın kenarında bir metin düzeltisine hasredilmiş sakin bir akşamda, gündelik yaşantının ortalık yerinde belirivermişse de, onu bir casuslar, romanlar ve filmler âlemine götürmeye yeterli olmamıştı. O, gizli ajan ha, kim bilir hangi grupların arasında, hangi ülkelerde? O, başkalarının yaşamını yaşayacak, Wheeler'ın dediği gibi uydurma, aldatıcı, yalancı yaşamlar ha? Böyle bir şeyin onun aklına nasıl gelebildiğini, öylesi bir olanağı nasıl önerebildiğini, kendisine gerçekdışı ve hayal ürünü gibi gelen o konuşmaya nereden varmış olduklarını bir türlü anlayamıyordu. Bir düştü sanki, yine de değildi işte: Akıl hocası karşısında, çenesinde yara iziyle, onu yöneltiyor, ona imalarda, önerilerde bulunuyor, onu sürüklüyordu. Geleceği için bir yol çiziyor, rehberlik ediyordu. Kendi istediği de buydu, bir yere kadar. Ve her şeye karşın hepsi ona akıl almaz geliyordu, bir hayal, olanaksız bir şey. Wheeler'a baktı ve yüzünde ani bir inkâr ifadesi, bir düşkırıklığı, kendisine karşı küçümsemeye benzer bir şey gördü, kandırmak için öne sürdüğü nedenlerin etki yapmadığını anlamış gibiydi. Çok keskin görüşlü bir adamdı, yüzleri okumayı bilirdi. Öğrenci yüzlerinin hocaların açısından gizemi yoktur.

"Nasıl oldu da aklınıza geldi bilmem, Profesör. Siz bana hak etmediğim bir güven besliyorsunuz. Yanlış bir fikir. Size bütün kalbimle teşekkür ederim, ama bu anlattığınız şeye gerekecek yetenek yok bende. Bunun için serüven ruhu ve cesaret ister, üstelik kuvvetli bir karakter ister. Ben oldukça sıradan biriyim, yerinden pek kıpırdamayan bir tipim, hem sanırım korkağım da, gerçi bunu sınamak için pek fırsatım olmadı bereket. Ve umarım olmaz da. Öyle ki, o fırsatları davet etmek, bile isteye kendimi arz etmek ya-

pacağım en son şeydir. Teşekkür ederim, ama unutun bunu, rica ediyorum. Ben öyle bir şeyin içinde yer alamam. Hem sanıyorum ki, becerebilsem bile istemezdim."

Wheeler bir an onun ta gözlerinin içine yoğunlukla baktı, neredeyse sertlikle, İngiltere'de ender görülen bir bakışla, acaba Tomás sahte bir alçakgönüllülük gösteriyor, ısrar etmesini mi bekliyor, yoksa onu yalanlamasını, daha fazla övgü düzmesini mi bekliyor, açığa çıkarmak ister gibiydi. Olumsuz karara varmış olmalıydı ki, ardından parmaklarıyla hafif bir hoşnutsuzluk ya da veda hareketi yaptı, sanki bir danışmana kapının yolunu gösteren bir kral gibiydi ya da şöyle diyordu sanki: "Fikirlerimiz tamamen zıt. Artık bundan bahsetmeyelim. Kaybeden sensin." Verdikleri o arayı sona ermiş saydı, yazıya dönmelerini önerdi. Tomás onun beklentisini karşılayamadığına, onu düşkırıklığına uğrattığına ya da canını sıktığına üzüldü, yine de başka çıkış yolu göremiyordu. Kendi kendisini suikastçılar, suçlular, sahici casuslar ya da teröristler arasında, onlardan biriymiş gibi yaparken hayal edemiyordu, eğer yanlış anlamadıysa "gizli ajan" ifadesiyle onu anlatmak istemişti. Bu ikna sohbetinin sona erdiği, orada söylenilenlerden hiçbirinin bir daha ağıza alınmayacağı, ancak bir kez olup biten bir şey olduğu sonucuna vardı. Herhalde dünyada birini gözüne kestirip kancayı takarlarsa tümüyle vazgeçmeyen ve geri adım atmayan kişiler bulunduğunu hesaba katmıyordu. Tersine, akbaba gibidirler: Uzaklaşır, dönüp dolaşır, kurbanlarının üstünde uçar, bekler ve yeniden talihlerini denerler. Metni yüksek sesle okumaya yeniden başlamıştı ki onun sorgulayan bir tonla kapalı bir miğferin içinden konuşuyormuşçasına mırıldandığını işitti:

"Bunu biraz daha düşün. O kadar mı yanılıyorum? Uzun yıllardır bu ikinci kez oluyor demektir. Sanmam. Kolay kolay yanılmam."

O akşamın üstünden bir hafta geçmiş, *Trinity* adı verilen üç aylık öğrenim döneminin ortasına varılmamıştı ki, Tom Nevinson Janet'in pazartesiden cumaya, herhalde hep Londra'daki uzatmalı sevgilisiyle buluşacağı hafta sonunu iple çekerek çalıştığı birkaç katlı sahaf kitabevi Waterfield's'e yine akınlarından birini yaptı; kız o sevgilisini hiç anlatmamıştı, yalnız varlığını ve adının Hugh olduğunu söylemişti, bir de ilişkinin nice zamandır sürdüğünü. Tom'dan farklı olarak, o adam bir oyalanmaca değildi kuşkusuz, o beş iş gününün hedefi ya da ödülüydü, yani kızın zamanının tek amacı ve nedeni, akışının odağı ve aydınlığıydı. Tom onu hayalinde evli ve yaşını başını almış olarak canlandırıyordu, sorumluluklar taşıyan dört dörtlük bir yetişkin yani, ama bilgisi yoktu. O günler öylesine yavaş geçiyor olmalıydı ki, Janet belki de nasıl olursa olsun oyalanmanın yolunu arıyordu, bomboş ya da ayraç içindeki günlerin egemenliğinde aylar, yıllar, gelmeleri ancak yerlerini bir sonrakine bırakmaları, böylece umutsuzlandırıcı "Bugün henüz Salı"dan, sabırsız "Çarşambalar da ne uzun"a, umudu canlandıran "Neyse, Perşembeyi ettik"e kayabilmek için beklenilen türden günler. Hemen herkesin yaşamında birikmiş, böyle yığınla geçiş gecesi bulunur.

Herhalde o yüzden Janet Tom'un ziyaretlerini hoşnutlukla karşılıyordu, birkaç saat sonra biraz mihanikî ve çıkarcı sevgi gösterileriyle taçlanıyordu o ziyaretler, ve, söyledim ya, ziyaretleri seyreltmeye bakan Tom'du, kısmen de farkına varmadan zamanının (Janet'in fazlasıyla bol zamanının) ikincil bir nedenine dönüşmesinler diye, alışkanlık mucizeler yaratır ve gereksiz bir hevesi gereksinim rütbesine yükseltir. Gitmeye karar verdiğinde, genellikle Salıyı ya da Çarşambayı seçiyordu, çünkü Pazartesi günü kızın hâlâ kısacık Londra faslının büyüsünde olacağını, Perşembe günü de bir sonrakini zihninde önereceğini düşünüyordu: Böylece, onun moralinin en bozuk, âşığına karşı en fazla hınç, küçümseme hatta

kin dolu olduğu, onu bilgisi dışında ve sessizce, yani yalnızca kendi yüreğinde cezalandırmaya en yatkın olduğu günlerde gidiyordu.

O Çarşamba da farklı olmadı. Sahaf kitabevinin en tenha olan üçüncü katında gevezelik ettiler, rafların korumasına sığınarak geceden biraz avans aldılar: Tomás artık ustalaşmıştı ve uzun bir dakika boyunca elini kızın etekliğinin altına soktu, gözlerinin önünde Kipling'in yapıtlarının ciltleri, ikisi de ayakta, o genç yaşlarda sık olduğu üzere, ilk temasla ilkel bir tahrike kapıldılar, ikisi de duyularını, etkiyi günün kalan bölümünde yeniden canlandırmak ve yeniden yaşamak için bedenlerinde biriktirdiler, ta kızın Ashmolean Müzesi'nin ve şık Randolph Hotel'in yakınında, St. John Street'teki mütevazı dairesinde yeniden buluşuncaya değin. Kendi kendilerini kandırmak için akşam yemeğine bile çıkmadılar, Tom akşam saat dokuz sularında çat kapı gideceğini bildirdi, çok fazla ön hazırlığa ihtiyaçları olmamıştı.

Bir saatten biraz kısa bir süre birlikte oldular, bu zaman zarfında bildirilenin hevesinden, az önce olup bitmişin hafif hüznüne geçtiler, bundan da geride ne anı ne de elbette özlem kaldı: Sağlıklı ve özensiz seks, gereğince seks, çünkü birkaç gün ya da en fazlası birkaç hafta arayla yapmakta yarar vardır, yapamayan kişi biçarenin teki sayılır ve artık sırasıdır –uygulamasından çok düşüncesi–, bir kez tüketildikten sonra heves bırakmayan seks, insan geriye dönüp baktığında rahatsız edici bir düşünce egemen olur: "Acil ihtiyaç duydum, ama doğrusu ya, bu sıkıntıya girmesem de olurmuş, şimdi neşesiz bitti ya, daha çok hayıflanma veriyor; değmedi; hani geri dönmek mümkün olsa vazgeçerdim." Ama aynı zamanda insan bunun doğru olmadığını bilir: Geri dönebilecek olsa yine ihtiyaç duyar, aynı ilkellikle tekrarlar.

Tomás Janet'e acıyordu, kızın da aynı şekilde ona acıyıp acımadığından emin değildi. Soyunmadılar bile, sabahleyin kitabevinde başladıkları şeyin tam bir devamı oldu, onun anısı fazla uzun sürmüş, yeni ve farklı koşullara kendini dayatırmış gibi, sanki o koşullar gün boyu kendi arzularıyla dalga dalga akıllarına gelen şeye boyun eğiyordu. Ancak Tom onun çorabını –külotlu çoraptı– ve külotunu çıkardı, kendisi yalnız trençkotunu ve ceketini. Pantolonunun önünü açtı, o kadarı yeterliydi. İşini bitirdiğinde hiçbir şeyi lekelememek için banyoya gitti, odaya geri döndüğünde Janet yatağa bir yanı üstüne uzanmıştı, başını yastığa dayamıştı, elinde bir kitap vardı; hemen başka bir şeye atlamıştı, onun gelişiyle

yarım kalan okumasına yeniden dönmek için acelesi varmış gibi. Etekliği buruşmuş, dizlerinin bir hayli üstüne kadar sıyrılmıştı; sol bileğinde saati, sağ bileğinde bir çift bilezik vardı, Tomás ikisi ayakta sarsılıyorlarken onların şıngırdadığını işitmişti –dikkati dağıtan bir öğe–, küpelerinin sallandığını da görmüştü –oldukça iri halkalardı–; o, yumruklarını şilteye dayayıp iki büklüm olmuştu, kendisi arkasında dik duruyordu, engel olmayacak hiçbir giysiyi çıkarma zahmetine girmemişlerdi. Şimdi görüntüsü, az önce kendi evinde gençlik işi bir sevişmeye boyun eğmiş bir kadındansa, bir otel odasında, uykusu gelene değin okumaya dalmış bir kadınınkine yakındı: Janet ondan üç dört yaş büyüktü, saçları sapsarıydı, herhalde boyalı; yüz hatları ince, ama biraz yabanıl ve kararlıydı; başlangıçlarından uzaklaştıkça yukarıya doğru kıvrılan, saçlarından daha koyu renkte güzel kaşları vardı. Kıpkırmızı bir ağzı, birazcık ayrık kesici dişlerinin çocuklaştırdığı bir gülümsemesi vardı, sorgulayan gözlerini o sayfalara dünyada başka hiçbir şeyle ilgilenmiyormuş gibi dikmişti. Tom döndüğünde de bakışlarını kitaptan ayırmadı, ama orada olduğunu fark etti ve sol elini "Bir dakika bekle, şuraya kadar geleyim de" dercesine kaldırdı. Elindeki iki yüzüğü de çıkarmamıştı, yüzük parmağında alyansa benzer bir şey, orta parmağında gösterişsiz bir tür onix halka vardı. İkisi de âşığı Hugh'un armağanı olabilirdi, diye aklından geçti Tom'un, birincisi nişana benzer bir şey, ikincisi gönlünü hoş etmek için.

"Sevgilin Hugh'la işler nasıl gidiyor? Birlikte oturmak, onun yanına yerleşmek gibi bir planın var mı?" diye sordu. O konuyla hiç ilgilenme âdeti yoktu, hele öyle bodoslama soru sorma âdeti hiç yoktu, ama Janet'in kendisine hiç mi hiç aldırmamasına şaşırmış, sinirlenmişti. Zaman zaman birleşmelerinin ardından kızın sevecenlik göstermesini de sarılıp yanında yatmasını da asla beklememişti, bu en son isteyeceği şeydi; ama bu kadar rahatlıkla kitabına dalması da artık fazlaydı; ona salt bedensel işlevini tamamlamış olduğunu anlatmak istiyor ve kapıyı gösteriyordu sanki. Dikkatini çekmek için aklına başka soru, başka konu gelmemişti.

Janet kitabı kapattı, tümüyle değil, parmağını kitap ayracı gibi sayfaların arasında bıraktı: Joseph Conrad'ın *Gizli Ajan*'ıydı, gri sırtlı Penguin baskısı. Tom haksız yere şaşırdı: Onun okuduğunu hiç görmemişti, ama kitaplar arasında çalıştığına göre, onları hiç açmaması ya da bazen okumaya dalmaması tuhaf olurdu.

"Onunla asla planımız olmaz, sadece alışkanlık ve tekrarlama" diye yanıtladı, "Plan yapamayacak kadar meşguldür, ertesi günden sonrasını, ertesi haftadan sonrasını durup düşünecek kadar bile vakti yoktur. Günü gününe yaşayanlardandır. Ona göre her şey olduğu gibi iyi. Hiçbir şeyin değişmemesini yeğliyor."

"Peki ya sana göre? Olduğu gibi iyi mi?"

"Hayır, bana göre değil. Yıllardır değişiklik olsun diye bekliyorum. Ama olmayacağını da biliyorum.

"E, o halde?" Tomás aniden meraklandı ve daha önce fırsat çıktığında ona soru sormadığı için suçluluk duydu. Janet parmağını kitaptan çıkardı, sayfanın ucunu kıvırdı, yastığın üstüne bıraktı. Biraz doğruldu, dirseğini yatağa, ensesini bir eline dayadı, öbürüyle saçını sıvazladı, upuzun tırnakları ojeliydi; belki de yanıt versin mi vermesin mi diye düşünüyordu. Sahici sarışın olmalıydı, ama görünürdekinden daha sönük bir tonda. Saçları göz kamaştırıcıydı, İskandinav sarısı, öylesine yoğun bir pırıltı ki sokakta rastlansa başkasıyla karıştırılması olanaksızdı; zaman zaman Oxford'un üstünden gelip geçen bulutların arasından yalnızca ona ulaşan gizli bir güneşin aydınlattığı bir altın miğferi andırıyordu.

"O halde söyleyeyim, kısa süre önce ona bir ültimatom verdim" dedi soğuklukla, yüzünün tüm hatları da çok ihtiyar kişilerde olduğu gibi keskinleşiverdi; sanki burnu, gözleri, ağzı keskin buza dönüşmüştü, güzelim kıvrık kaşları ve çenesi de. "Durumun değişmesi için gelecek hafta sonuna kadar süre verdim."

"Peki değişmezse ne yapacaksın? Onu terk mi edeceksin? Ültimatomlar hemen her zaman verenin aleyhine işler, olumsuz sonuç verir, biliyorsundur herhalde."

"Elbette biliyorum, hem bu durumda daha da fazla. Tepki vereceğini ummuyorum. Benim istediğim tepkiyi yani."

"Ummuyor musun? E, öyleyse niçin bir hafta bekliyorsun ki?"

Biraz durdu. Komodininin yanında bulundurduğu bir kavanozdan koskocaman bir karamela aldı, ağzına attı, Tom ardından önce bir sonra öbür avurdunun şiştiğini gördü, hiçbirine sığmıyormuş gibi yandan yana geçiriyordu. Düşündü.

"Doğrusunu istersen, ne kadar umuyor olmasan da hep biraz umudun vardır. Korkutacağını umarsın, ötekinin seni ne denli özleyeceğini, sensiz yaşamasının ne denli güç olacağını hayalinde canlandıracağını umarsın. Ama hiç kimse hayalinde hiçbir şey can-

landırmaz ve yapılan uyarıyı ciddiye almaz. Tabii o beni haftanın beş günü boyunca görmemeye alışkın, daha başından öyle istediydi. Yo, hayır, şaşıracak değilim. Sadece bunu ona borçluyum, uyarmayı yani, uyarmadan önce önlem almayı ve alacağım önlemlerin neler olduğunu söylemeyi. Çünkü onu terk etmekle kalmam, o elde bir. Hayatını mahvederim. Çekip gitmek çok az şey olur, yıllar yılı verdiği sözleri tutmasını bekledikten sonra, tabii daha ilk gününden yalan değildiyse. Belki de ona iyilik etmiş olurum. Onca yılımı heba ettim, dünya kadar zamanımı verdim ona, geceler gecesi yalnızlığa katlandım. O yılları kaybettim, hiç kimse geri vermeyecek. Öylece ayrılmakla bütün bunlar telafi edilmez. Madem hepsi benim için kayboldu, madem hepsi benim zararıma oldu, doğrusu, onun da zararına olmasıdır."

"Evli, ha" dedi Tomás.

Janet duruşunu değiştirdi, kımıldayınca bileziklerini oynattı, dirseğine kadar çıkardı ve ona şaşırarak baktı, onca kez buluştuktan sonra niçin şimdi ilk kez onunla Hugh hakkında konuştuğunu merak eder gibiydi. Karamelanın bir parçasını ısırdı, koskocaman şeyi ağzında tutmamak için. Uyluklarını aralamıştı, külotunu yeniden giymemişti, orada, atıldığı yerde duruyordu (kim bilir, belki de Tom banyoya gitmişken silinmemişti bile, belki bir umutsuzluk belirtisiydi, bakımsızlık olduğuysa kesindi). Ve Tom orasını az önce ziyaret etmiş olduğu halde, içinden geri dönmek dürtüsü geldi, yeniden dayanılmaz, beklenmedik bir ihtiyaçla kıvrandı, ama herhalde yalnızca görseldi. Ziyareti sırasında bakmamıştı, kız ona sırtını dönmüş, ayakta durmuştu. Aklından hızlı bir düşünce gelip geçti: "Nasıl oluyor bu? Daha birkaç dakika önce yapmasaymışım da olurdu diyordum, şimdiyse yeniden istiyorum."

"Bugün amma da çok soru soruyorsun" diye yanıtladı Janet kuşkuyla; ve onun merakını gidermekten çok kendini tutamadığından ötürü ekledi:

"Eğer gazeteleri okursan öğrenirsin. Her neyse, asıl mesele o değil. Asıl mesele o bir Önemli Şahıstır." Sesi işte öyle çıktı, sanki büyük harfle söylemiş gibi, "önemli bir adam" anlamında. Ama ben onu bir Hiç Kimse'ye dönüştürebilirim, işi bitmiş birine. O bunu biliyor, ama inanmıyor. Cesaret edemem sanıyor ya da bir kez daha onun kalıbına uyum göstereceğim ve uslanacağım ve her şey olduğu gibi sürecek sanıyor. Nöbettir, geçecek sanıyor. Gelecek

hafta sonu buluşmaya gideceğim, beni biraz okşayacak, biraz şakalaşacak, ben de ültimatomu aklımdan çıkaracağım sanıyor. Onun şirinliklerinden biri o, iflah kabul etmez bir iyimser. Her zaman işlerinin yolunda gideceğinden emin. Her işinin. Her şeyin. Keşke ben de öyle olsaydım."

"Hugh Önemli Şahıs demek?" diye sordu Tom, istemeden ağzından çıkmıştı. "Kim peki? Ben tanıyor muyum?"

"O kadarını bilmek istemen de fazla kaçtı artık. Boş ver, yorgunum. Artık gitsen iyi olacak" dedi yerinden kımıldamadan, onu kapıya kadar uğurlamaya davranmadan, hatta bir veda öpücüğü vermek için ayağa kalkmadan. Tomás o gördüğü şeyi görüyordu, hâlâ ıslak ve biraz kabarık cinsel organını, sanki nabız gibi atıyormuş gibi geldi ve çağrısını daha kuvvetle hissetti. Yeniden içine girmeyi ya da daha iyi seyretmeyi arzuladı, sonuçta ne engel vardı ki? Hiçbir şey. Utanmazca daha yakından ve uygun yükseklikten gözlemlemek için çömeldi, iki parmağını oraya doğru uzattı, görsellik sık sık dokunma duygusuna kapı açar, her zaman öyle olmayabilir de, salt görmekle yetinip her türlü temastan tiksinenler de vardır. "Ne yapıyorsun öyle?" Janet sesinde bir inanmazlık tonuyla kupkuru kesiverdi olayı, alınmış gibiydi, sanki üstüne bir hançer geliyormuş gibi uyluklarını kasıverdi, görüş açısını kapattı. "Neyin var bu gece? Çok yorgunum dedim ya. Aklına nereden geldi böyle. Bugün gitmek için acelen yok mu? Doğrusu benim acilen uyumam lazım."

Tomás Nevinson'ın parmakları havada kal kaldı, utandı. "Evet ya, ne yapıyorum?" diye sordu kendi kendine. Pek de inanmaksızın, sudan bir özür icat etti, kabul edilmesi beklenmeyen, yalnızca işitilip üstünde durulmaması beklenen türden:

"Yanlış anladın, kusura bakma. Tabakam yatakta, şurada, senin altında kalmış sandım da. Ceketimde olmalı." Ayağa kalktı, ceketini aldı, giydi, madeni tabakayı cebinden çıkardı. Marcovitch markaydı, bir sigara alıp dudaklarına iliştirdi, yakmadı. Hazır ayaklanmışken trençkotunu da sırtına geçirdi, gitmeye hazırlandı, orada yapacak işi kalmamıştı, zaten artık bir şey yapmayı da istemiyordu. "Nasıl gittiğini bana anlatırsın. Ültimatomun yani. Talihin açık olsun."

"Olmayacaktır..." Birkaç saniye sustu, ardından ekledi, ondan çok kendi kendisine. "Bu işe başlamaya çok üşeniyorum, intikam zahmetli şey, üstelik çok geriyor insanı. Ama vazgeçmeyeceğim..."

Janet bu son sözleri bakışları boşlukta yiterek, iradesiz kalmış gibi söylemişti. Birden gerçekten de tükenmiş gibi çıkmıştı sesi. *Gizli Ajan*'ı eline aldı, açtı, delikanlıya hayretle baktı. Okuyormuş gibi yaptı, bu davranışıyla "Benim için çoktan çıkıp gittin" der gibiydi. Ama şimdi tek satırını bile anlamıyor olmalıydı. Tom yaklaştı, veda anlamında yanağını okşadı, kız mihanikî olarak okşamasına karşılık vermek için elini kaldırdı, gözlerini kitaptan ayırmadan, iyi hesaplamamıştı, upuzun tırnaklarıyla ona hafif bir tırmık attı, ve dudaklarına iliştirdiği sigarayı düşürttü. Tom yüzünü uzaklaştırdı, ama yakınmadı, gidip aynaya da bakmadı, pek hafif bir çizik olmalıydı. Sigarayı da yerden almadı, herhalde yatağın altına yuvarlanmıştı. Kız verdiği ufak zararın farkına bile varmadı, gözleri belleğine kazımak istediği bir haritayı inceliyormuşçasına kitabın hep aynı sayfasına dikiliydi.

Tomás sokağa çıktı, gece serindi. Kapıdan Beaumont Street'in köşesine kadar birkaç adım uzaklaştı, bir Marcovitch daha çıkardı, yaktı, oracıkta, Janet'in dairesinin aydınlık pencerelerine bakarak içmeye karar verdi, paylanmış olmasına karşın o ikinci, beklenmedik ihtiyacı hepten silinmiş değildi, ama biliyordu ki gece sona ermişti ve hiçbir şekilde ona teslim olmayacaktı. Genç kızın kapıldığı ani yorgunlukla o ışıkların az sonra sönmesini umuyordu, o vakit arzuya bile yer kalmayacaktı. St. John Street'in o bulunduğu noktasında sokak lambası yoktu, ama kapının yanında bir tane vardı. O yüzden gördü ve görülmedi. İzmariti fırlatmak üzereydi ki orta boylu, oldukça iri kıyım bir adam belirdi. Birdenbire belirmişti, arabadan falan indiğini görmedi, sokak lambasının aydınlığına girmeden önce adımlarını ancak işitti. Saçları dalgalı, koyu renkti, sanki daha ince uzun göstersin diye baldırlarına kadar inen lacivert ya da siyah bir paltosu vardı, boynunu saran açık gri kaşkolünü özenle yakasının içine sokmuştu, otomobil yarışçılarınınkilere benzer aynı renkte eldivenler giymişti, o iki aksesuarı birbirine uydurmuştu. Yüzünü birkaç saniye gördü, hızlı bir enstantane, belirip kayboldu: geniş kanatlı bir burun, ufak, ateşli gözler, ikiye ayrık bir çene, ilk bakışla bütünüyle çekiciydi, onu görebildiği tek seferdi bu. Kırk yaşlarında gösteriyordu, kararlı adımlarla ilerliyordu. Basamakları çevikçe atladı, bir adımda üçünü birden. Bir zili çaldığını gördü, çarçabuk bir şey söylediğini gördü ("Benim, aç kapıyı" falan, daha fazlası olamazdı) ve kapı hemen açıldı. Palto-

sunun yakasını kaldırdı, kapının ardında kayboldu, kapı yeniden kapandı. Tomás Nevinson bir sigara daha içinceye kadar yukarıya bakmayı sürdürdü. Pencereler aydınlık kaldı, ama hiçbir silüet görmedi. Adam başka bir yere gidiyordu ve şimdi artık gerçekten kendisinin orada yapacak başka şeyi kalmamıştı.

Ertesi gün, St. Peter's College'da, üniversiteye yeni girmiş ve henüz genç yaştaki öğretim üyesi, yani *don* sanlı Mr. Southworth'ün odasındaki *tutorials*, yani bireysel derslerinden birini tamamladığında, dışarıda sivil bir polis memuru saygı ve sabırla dersin bitmesini bekliyordu. Southworth'den içeri girebilmesi için gerekli olmayan bir izin istedikten sonra Tom ile konuşmak istediğini söyledi. O da kendisinin kalıp kalamayacağını sordu; polis, kendisi ve Mr. Nevinson nasıl uygun görürlerse öyle yapabileceklerini söyledi, şimdilik sadece bazı verileri doğrulamak ve sorular sormak istiyormuş. O "şimdilik" sözü pek hoşlarına gitmedi. Adam kendini müfettiş ya da komiser ya da ona benzer bir şey olarak tanıttı, adından önce Tomás'ın pek tanımadığı ve aklında kalmayan birkaç harf lik –DS ya da DI ya da CID ya da DC– bir teşkilat adı verdi, o yüzden rütbesi pek açıklanmış olmadı, yalnız Oxford City Police'ten ve adının Morse olduğu anlaşıldı. Üçü oturdular –Southworth merakına yenilmişti ya da parlak öğrencisini koruma yolunda bir içgüdüydü– ve polis, otuzunu geçmiş, ciddî bir adam, uçuk mavi sulu gözleri, kancamsı bir burnu, kalemle çizilmiş gibi dalgalı bir ağzı vardı, buyurganlığını dizginliyordu, konuya usulca girdi:

"Mr. Nevinson, dün gece siz Janet Jefferys ile onun St. John Street'teki dairesinde buluştunuz, öyle değil mi?"

"Evet, buluşmuş olabilirim. Neden?"

"Buluşmuş olabilir misiniz?" diye tekrarladı Morse gözlerini küçümseyici bir hayretle faltaşı gibi açarak. "Oraya gittiğinizden emin değil misiniz yani?"

"Demek istediğim, şimdi fark ediyorum, soyadını hiç bilmedim, ya da bir kez söylediyse bile uzun zaman önceydi, unuttum. Benim için yalnızca Janet o, Waterfield's Kitabevi'nde çalışıyor. Ama St. John Street'te oturduğuna göre, o olmalı. Oraya birkaç kez gittim, evet, dün gece de, neden soruyorsunuz? Ne oldu? Hem siz nereden biliyorsunuz?"

Morse bu soruya yanıt vermedi.

"Onu bir kez ve artık hayatta değilken gören ben soyadını biliyorum da, siz bilmiyorsunuz, tuhaf gelmiyor mu bu? İlişkiniz o denli yüzeysel miydi yani?"

"Hayatta değilken mi? Hayatta değilken de ne demek oluyor?" diye sordu Tomás, telaşlanmaktan çok anlamadığından.

"Sözlerinizden doğal olarak siz oradan ayrıldığınızda henüz hayatta olduğu anlamını çıkarıyorum. Ne kadar süre kaldınız? Saat kaçta çıktınız?"

Tomás duruma alışmaya ya da sözleri gerçek olarak kavramaya başladı, çünkü açık seçik işitmişti, nitekim gerçektiler. Benzi soldu, midesinde bir bulantı hissetti, kusacak gibi oldu, ama kendini tuttu.

"Öldü mü? Ne olmuş? Nasıl olur? Ben saat ona kadar filan yanındaydım, gayet sağlıklıydı. Ben bir saat boyunca onunla birlikteydim, aşağı yukarı dokuzdan ona kadar, hiç kendini kötü falan hissetmedi."

Polis birkaç saniye sustu, sorgulayan bakışlarla onu süzdü, bir şey eklemesini bekler ya da yüzünün ifadesinden bir şeyler keşfetmeyi umar gibiydi. O birkaç saniye Tomás'ı tedirgin etmeye ve Southworth'ü dikkat kestirmeye yetti, araya girmek istercesine bir elini kaldırıp ağzını açtı. Fakat sonunda yapmadı, son derece yerli yerince konuşan birisi olduğundan herhalde tümcesini kafasında hazırlayamamıştı. Öyle ki o elinin ayasını yol verir ya da sözü sürdürmesini ister gibi Morse'a doğru uzatmakla yetindi. Sanki bir tiyatro piyesini yönetiyordu da dalgın ya da unutkan bir aktöre repliğini hatırlatıyordu. Başarılı da oldu:

"Kendini kötü hissetmesine gerek yokmuş" diye yanıtladı Morse garip bir sertlik ve yumuşaklık karışımıyla. Ölümüne neden olan şey çorabı, çorabıyla boğularak öldürülmüş. Bilebildiğimiz kadarıyla, sizin çıktığınız saatlerde. Ya az öncesinde ya da az sonrasında."

Tehlike algısı hayatta kalma içgüdüsü kadar hızla harekete geçer ve Tom Nevinson artık Janet'in başına geleni düşünmez oldu; ne de, dünyanın dışında olduğunu, uyarılmadan ve kendini hazırlayacak vakti bulamadan, birisinin onu yok etme kararına direnerek, beyhude yere boğuşarak, başına gelene inanamadan, imdat istemeye çabalayarak ve ağzından tek ses çıkaramadan, üstelik dünyadan olası en berbat şekilde atıldığını düşündü; varolmaktan çıkmanın nasıl da tuhaf olması gerektiğini, bilinci hâlâ yerinde olan, diyelim

ki bilinci henüz sönmemiş olan kişide nasıl bir inanmazlığa yol açtığını bile düşünmedi. Onun yerine düşündüğü şey şu oldu: "O çorabı dün gece üstünden ben özensizce çıkardıydım, belki kaçmış olabilir ya da istemeden yırtmışımdır; külot gibi onlar da öylece atıldıkları yerde kaldıydı, kimse kaldırmadıydı, hele ben hiç o zahmete girmedim, bana düşmüyordu. O şekilde kullanılacağı kimin aklına gelirdi ki, biri onları orada görmüş ve aklına gelmiş, kötü ruhlu katilin biri, nasıl olur: Bir katil. O yüzden o külotlu çorapta benim parmak izlerim kalmış olmalı, benden sonra gelen iri kıyım adamın değil, o kuşkusuz gri otomobil yarışçısı eldivenlerini çıkarmamıştır, bir an bile çıkarmamıştır, sokakta çaldığı zilde de işaret parmağının izi kalmamıştır, o zilin Janet'inki olup olmadığını göremeyecek kadar uzaktaydım, ama herhalde onunkiydi, gerçi ben pencerelerde ne onun ne de Janet'in silüetini seçebildim, kapı da yatak da uzak kalıyordu, o belki de ısrar etmek için ben geldim sanarak, okumasını ya da *Gizli Ajan*'ın satırlarını dalgın dalgın seyretmeye yeniden ara vermiş, kapıyı açmak için kalkmıştır, o romanın sonunu asla getiremeyecek artık..." Çünkü insan tehlikenin varlığını sezer sezmez, dikkati kendi kendisinden ve kurtuluşundan yana kayar, o vakit henüz soğumamış ölüler bile ikinci plana geçer, sonuçta onlar için hiçbir şey yapılamaz artık, zavallı Janet'in pisi pisine harcanmış ve yarıda kesilivermiş ömrü için yapacak hiçbir şey yoktur, buna karşılık Tom ile uğraşmak lazımdır.

"Daha sonra olmuştur" diye acele yanıtladı saflıkla. "Sizi temin ederim, ben çıktığımda hayattaydı. Benden hemen sonra gelen adamın işidir."

"Hangi adam?" diye sordu Morse.

Tom, Beaumont Street'in loş köşesinden gördüklerini anlattı. Tom adamı tarif etti ve yüzünü belleğine yerleştirmeye imkân bulamayışına hayıflandı, zira şimşek hızıyla görünüp kaybolmuştu, zihninde belirginleştirmeye çabaladıkça büsbütün belirsizleşiyordu. Southworth ihtiyatla onu durdurmaya çalışıp Morse'a yöneldi:

"Öğrencimin yanında avukatı olmadan konuşması doğru mu bilmem. Bu durumda, koşullar buyken ondan şüphelenileceğini düşünüyorum, öyle değil mi?"

Fakat polis ona pek kulak asmadı. Görevi araştırıp sormaktı, o yüzden kısaca yanıtladı:

"Ortada bir tutuklu olmadıkça herkes şüpheli. Hatta siz bile,

Mr. Southworth, olay saatinde başka yerde olduğunuzu kanıtlayabilirseniz, iş değişir tabii. Kimin kimi tanıdığını asla bilemeyiz." Southworth bakışlarıyla Morse'u yıldırım gibi çarptı; dudaklarını sanki bir daha açmak için hız alıyormuşçasına sıktı, ama kendini dizginledi ya da gereği yok diye düşündü, yüzünün ifadesinden ne dediği açıkça belliydi: "Bu yorum saygısızca ve gereksiz. Devam ediniz lütfen, Mr. Nevinson. Bütün bunlar çok işimize yarayacak."

Suçsuz şüpheli, gözlerin üstünden ayrılması için, her türlü şüpheyi dağıtmak için acele eder, heyecanla, abartıyla, canla başla yardımcı olur ve dikkati üstünden defetmeye katkısı olacağını düşündüğü şeyi söyler, o dikkatin el feneri gibi hareketli olduğunu, bir gidip bir geldiğini fark etmez. Böylece Tom sözlerini sürdürdü ve Hugh'dan da bahsetti, yıllardır bildiği birazcık şeyi ve Janet'in ona bir gece önce açtığı şeyi. "Bir Önemli Şahısmış" dedi. Kız ona bir ültimatom vermiş. Janet Hugh'un hayatını mahvedebilirmiş, öyle demişti Janet. Sonra intikam sözcüğünü kullanmıştı: İntikam zahmetliymiş ve büyük gerginlik verirmiş, başlamaya üşeniyormuş. Yine de ona zarar vermek için intikam alacakmış. Adalet yerini bulsun diye. Tomás o sözcüğü ağzına aldığına şaşırdı, üstelik kendi ürettiği bir sözcüktü, ama genç kızın niyetleriyle çelişiyor değildi, artık yaşamayışı olanaksız geliyordu, kendisi gibi soluk alıp vermeyişi, konuşmayışı. "Öldü o", diye düşündü, "Haliyle artık onu arzulamam yakışık almaz, oysa son hatıram, gördüğüm son şey, aralık duran uyluklarıyla içine yeniden girmeyi arzuladığım cinsel organı. Herhalde zaman geçtikçe ölülere karşı, şiddete maruz kalan ve genç yaşta ölenlere karşı duyulan saygı daha da fazla gelişecek içimde, dün yakışıksız olmayan ve bugün olmaya başlayan o görüntüyü kafamdan sileceğim. Bilmem neden, sanki arzuyu korumak sanki kutsal bir şeyi aşağılamak sayılır, öyle olduğunu duyuyorum, sanki genellikle ölülere duyulan acımayla bağdaşmaz gibi. Ve sonuçta, düşüncede ölüler ile canlılar arasında o kadar ayrım yoktur ve Janet bundan böyle yalnızca ölü olacak, zavallı Janet, anmak ve düşünmek, hepsi o kadar."

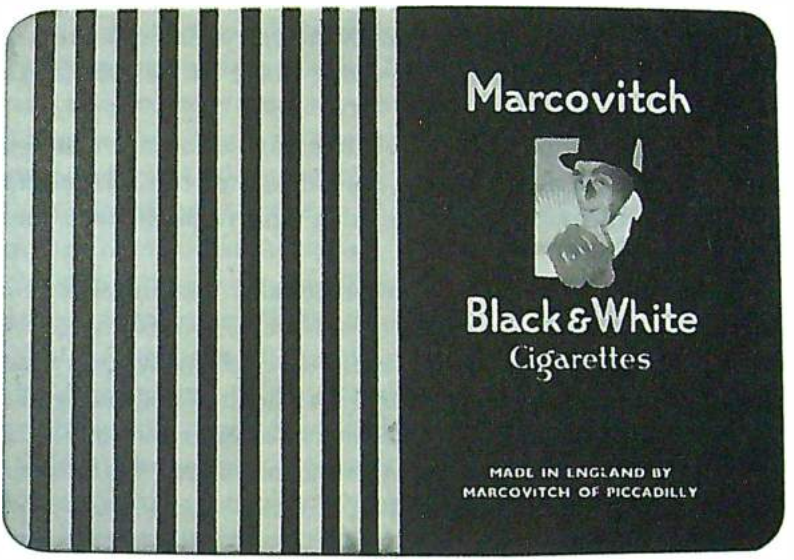
Morse alaycı bir nezaketle gülümsedi:

"Bırakın da ne yapılacağına ben karar vereyim. Tüm bunlar, yapılması yerinde olsa da, kurmacadan ibaret. Evet, herhalde onu

aramak gerekir. Ama şu üç şeyi söyleyin bana. Siz sigara içiyor musunuz?"

"Evet."

"Sigara paketinizi gösterir misiniz? Yanınızda bir paket varsa tabii."

Tomás madeni Marcovitch kutusunu çıkardı, enine bir kutuydu: Sol yanında beyaz siyah dikey çizgiler vardı, sağında ufak bir resim. Sigarasını yakan, siyah silindir şapkalı bir adam, eldivenli ellerini aleve siper etmiş, eldivenleri gri, boynunda onu iyice koruyan bir beyaz fular, burun kemiği bir *tomahawk*ın kenarı gibi kemerli, ince, koyu kırmızı dudakları gülümsemeye hazır, kaşları gür, gözleri karanlık ve makyajlı gibi, handiyse bir yüzden çok bir maske, doğrusu ya, hayli uğursuz. Gerisinde birtakım alevler görünüyordu, kim bilir, belki de cehennem ateşi. Paketi Morse'a uzattı.

"Niçin görmeyi istiyorsunuz?"

Polis bir göz atıp paketi ona geri verdi.

"Yazık" diye yanıtladı. Eğer bu markayı içiyor olmasaydınız, içen birisini aramak gerekirdi. Pek sık rastlanan bir marka değil. Ama evet, görüyorum, içen sizsiniz. Bir dakika, söyleyin, çenenizdeki

şu çizik nasıl oldu?" Ve nereyi anlatmak istediği göstermek için yerini kendi yüzünde işaret etti (aşağı yukarı Wheeler'ın eski yara izinin göründüğü noktada).

Morse çok iyi bir gözlemciydi. Tomás o çiziği sabahleyin aynada yüzünde görünceye değin tümüyle unutmuştu, o zaman değin de incecik bir kabuk bağlamıştı, çevresini temizlemekle yetinmişti.

"Bu mu?" Eliyle yokladı. "Janet istemeden yaptı, bana bakmadan şöyle bir okşamak için elini kaldırdı, iyi hesaplayamamış, bir tırmık attı. Upuzundu tırnakları, bilmem dikkat ettiniz mi. Aklınıza başka türlü bir şey gelmiyor ya?"

"Aklıma binbir türlü şey geliyor" oldu Morse'un yanıtı. "Bazen öyle değilmiş gibi olsa da, bana ve arkadaşlarıma biraz da bunun için maaş ödüyorlar. Son sorum, Janet Jefferys ile ilişkiniz tam olarak ne çeşitti?"

Tom sorgulayan gözlerle Southworth'e baktı. Yaşının gençliğine karşın, yine danışman hocasıydı, onlardan biri. Southworth çenesinden çok dudaklarıyla –onları kısarak– evetledi, onay verir ya da aralarındaki mahremiyet derecesinin sorulduğunu doğrular gibi.

"Arada bir yatıyorduk, eğer bilmek istediğiniz buysa. Onun Hugh'u Londra'daydı, benim de Madrid'de bir nişanlım var. Haftalar geçmek bilmiyor, hele üç aylık süreler hiç."

"Ya dün akşam?"

"Dün akşam da, evet."

"Görüştüğünüz her sefer mi?"

"Evet, birkaç istisna dışında öyle oluyordu. Ama ancak kırk yılda bir, dedim ya. Onun gönlü bende değildi, o da benim için önem taşımıyordu. Hugh denen o adam için yaşıyordu. Biz yalnızca karşılıklı bir oyalanmacaydık, yüzeysel bir şey. Başka yerde aramalısınız."

Morse bu öğüdü dikkate almadı.

"Ne zamandan beri sürüyor, şu karşılıklı oyalanmaca yani?"

"Şöyle diyelim, ben burada ilk yılımdayken... Birkaç kez olmuştu."

Morse içten bir hayretle kaşlarını kaldırdı.

"Tekrarlanan bir şey" dedi, "Yıllar boyunca devam eden bir şey, garip bir yüzeysellik biçimi."

O noktada öğrencisine yardım elini uzatan Southworth oldu, o yorumda galiba söylenenden öte bir şey olduğunu hissetmişti, bir güvensizlik, bir inanmazlık, bir ima, aslında polisin sözleri yalnızca o zamanlar kendinden on beş yirmi yaş küçüklerin davranışlarına

aşina olmadığını belli ediyordu; ya da kısacası ona sevgiden, incelikten, sonuçtan yoksun cinsel âdetlere yönelik soyut bir kınamaydı.

"İnsan ömür boyu biriyle yatıp yüzeysellikten öteye gitmeyebilir de, öyle değil mi? Bu deyişe harfiyen uyan bir alay evlilik vardır bence." Mr. Southworth öylesine dürüst bir adamdı ki, durum ne olursa olsun susması ve belirtmekten geri durması olanaksızdı. İspanyolca Bölümü'nün akademik seminerlerinde ürkülen biriydi.

Morse omuzlarını kaldırdı.

"Bilmiyorum, ben evli değilim" oldu yanıtı. "Ama kendi durumumda böyle bir şeyi hayal edemiyorum." O sözlerde hafif bir özlem sezilir gibiydi, sanki evlenememiş olduğu somut bir kişiyi anımsamış gibi. "Ben, hayır..."

Bir şey daha ekleyecekti, ama sözünü sürdürmedi. Elini açıp avcuna baktı, iki kez tekrarladı, belki de parmağında bir alyansın eksikliğini duyuyordu; sanki şöyle diyen bir hareketti: "İyi de, bu sizin ne umurunuza? Ya da benim fikrim ne umurunuza? Bırakalım konuyu." Teşekkür etti, Tom'dan kendisine haber vermeden kentten uzaklaşmamasını ve izin çıkmadıkça ülkeden asla ayrılmamasını istedi, ileriki günlerde komiserlikte imzalı ifadesinin alınacağını bildirdi, kendisine anlattıklarından farklı bir şey olmazdı. Ve belki de bir ressamın o çıkar çıkmaz Miss Jefferys'in kapısına gelen adamın robot resmini yapması için yardımını rica edeceklerdi.

"Efendi adam bu Morse" dedi Tomás Hocasına, onun merdivenlerden inen adımlarını işittiğinde.

Oysa Southworth o yüzden ferahlamış görünmüyordu, tam tersine. Ona yeniden oturmasını işaret etti, büyük bir ciddiyetle konuştu:

"Bilmem ne oranda farkındasın, ama senin açından durum berbat görünüyor. Eminim ki kızın ölümünü sana yüklemek için en ufak neden bulamayacaklar, ne var ki o her zaman gerekli olmaz, ve şimdilik sen başlıca şüphelisin, o adamı bulurlarsa ve başka herhangi bir daireye değil de Janet'inkine gittiği kanıtlanırsa o başka, nereye gittiğini bile bilmiyorsun. Senden hamile değildi, değil mi? Ona otopsi yapacaklar ve göreceklerdir." Southworth, sakin bir tonla konuşmakla birlikte, tümceleri hızla birbiri ardından zincirliyordu: Telaşı oradan belliydi.

"Kontrol hapı alıyordu. Ve bir hata olmuşsa da bendense o Hugh'dan olması çok daha büyük olasılık. Ama şimdi kalkıp da bunun için telaşlanmamı, kendim için telaşlanmamı istemeyin.

Önemli olan şu: Birisi Janet'i öldürmüş, hâlâ dehşet içindeyim. Onunla yattım, belki de o yüzden öldürmüşlerdir." Tomás Nevinson umutsuzlukla ellerini başına götürdü. O ana değin, ağzından çıkana değin aklına gelmemişti o.

"Evet, farkındayım, Tom. Seni az önce dinledim" diye yanıtladı Southworth, koruyucu bir tavırla. "Fakat yanılıyorsun. Evet, kendin için telaşlanmalısın. Dehşetini, üzüntünü, şaşkınlığını anlıyorum, ama artık onun senin için önemi kalmadı. Yaşayanlar için, demek istiyorum. Şu anda tehlikede olan sensin. Bir avukata danış. Öğüt versin, yol göstersin, savunsun seni. Başına gelebileceklerden savunsun seni. Ve bu öylesine acil ki, her şekilde geç kalmış olacak. Morse denen şu polisle o kadar fazla konuşmamalıydın. Öylesine açık açık, hiç çekinip sakınmadan. O nezaketini ustalıkla kullandı ve senin toyluğundan yararlandı. Uyarmaya çalıştım seni."

"Benim gizleyecek şeyim yok ki."

"Safdillik etme, Tom. İnsan ne kadarını gizlemesi gerektiğini asla bilemez. İnsanın ne sandığının önemi yoktur, hem ne olmuş olduğunun da, birisi çıkıp da doğrulamadıkça. Önemi olan birisinin anlattığı ve söylediğinden başkalarının ne anladıklarıdır, ya da anlamaya karar verdikleridir. Ve onu nasıl kullanmaya karar verdikleridir, hele onu çarpıtmak, kendi çıkarlarına yararlanmak istiyorlarsa. Senin dün akşamki ziyaretini nasıl öğrenmiş olabilirler? Girerken ya da çıkarken seni gören oldu muydu?"

"Evet, gittiğimde komşulardan bir hanımla karşılaştım ve ilk kez olmuyordu. Sanırım uzun zaman oluyor, Janet bizi merdivende tanıştırmıştı, durup gevezelik etmişlerdi. Adımı belleğinde tutmuş olabilir, ben onunkini, hayır. Gerçi o sefer benim soyadımın söylendiğinden kuşkuluyum."

"Fark etmez, Waterfield's'te sormuşlardır ya da kızın arkadaşlarına. Sen onun senden ne kadar söz ettiğini de bilmiyorsun, ne hangi terimlerle bahsettiğini ne de kime. Sana sandığından fazla önem verip vermediğini de. Oyalanmacadan ileri bir şey miydin, onu da. Günün birinde bir adım atıp onu o Hugh'dan kurtarmanı umup ummadığını da." Bir an sustu, sonra Fransızca ekledi, bir metinden alıntı yapar gibiydi: "*Elle avait eu, comme une autre, son histoire d'amour**... Başkalarının aşk öykülerini her zaman bilmeyiz,

* "Onun da başkaları gibi bir aşk öyküsü olmuştu." (ç. n.)

ne zaman onların nesnesi, hedefi, amacı olduğumuzu da. Hemen kendine bir avukat ara. Aslında her şeyden habersizsin."

"İyi de, nereden bulayım, Mr. Southworth? Avukatlar pahalıdır, aileme başvurmayı istemem. Ailemi korkutmak da istemem, mutlaka gerekli olmayan masraflara sokmak da. Bir de bakarsınız, sonunda hiçbir şey olmaz, öyle değil mi? Yani demek istiyorum ki o adamı çabucak bulurlar ve aleyhine kanıtlar çıkar."

Mr. Southworth Taylorian odasında *tutorials* ve ders vermek için her zaman kara cüppesini giyerdi. Cüppenin etekleri çavlan gibi dökülürdü, o da onları kibarca yerleştirmeyi bilirdi, dalga dalga dağıtırdı, ressam Singer Sargent'in baskılarından biri gibi olurdu. El parmaklarının uçlarını birleştirdi, bu kendisine rahibimsi bir hava verdi, oracıkta, o anda, dinle hiçbir ilgisi olmayan kitaplarla kaplı duvarlarının arasında bir toplu dua ettirmeye hazırlanır gibiydi. Henüz otuzunu doldurmamış olmasına karşın, saçlarına yer yer kır düşmüştü, o da kendisine genç yaşından beklenmeyen bir vakar ve saygınlık katıyordu.

"Hmm. Hmm" diye mırıldandı düşünceler içinde, belki biraz da teatral bir havayla. Bedenini saran siyah cüppeye hatırı sayılır bir sanatsal hâkimiyetle bir iki kez bacak bacak üstüne attı, derken bacağını indirdi. "Hmm. Peter ile bir konuş." –Aralarındaki yaş ve rütbe farkına karşın, Southworth Wheeler'dan küçük adıyla söz ediyordu–. "Profesör Wheeler ile konuş" diye düzeltti; sonuçta ne denli parlak ve tüm profesörlerin takdirini kazanmış olursa olsun, karşısındaki bir öğrenciydi. "O herkesi tanıyordur, o bilir. Seni benden daha iyi yönlendirecektir. Aileden ve koruyucun Starkie'den fazla, herkesten fazla. Dünya kadar kişiyle teması vardır, tanıdığı bulunmayan alan enderdir. Olanları anlat, hem zaten büyük bir olasılıkla kulağına gitmiştir bile. Bu saatte –saate bir göz attı ama saatin kaçı gösterdiğine dikkat etmedi– her şeyden haberlidir, hatta elinde senden bile çok veri vardır."

"Nasıl yani?" diye sordu Tomás Nevinson şaşkınlıkla. "Nasıl haberli olur? Hem orada bulunan benden fazla?"

"Sözün gelimi. Dün gece o kızcağızla ne yaptığın hakkında değil, zaten kendisini ilgilendirmez de. Onu öldürmediysen tabii; ben buna inanmıyorum, onun inanacağını da sanmam. Ama örneğin, kızın yıllardır âşığı olan kişiden haberlidir, kim olduğunu biliyordur, Hugh denilenin kimliğini. Ve Morse'un bu ziyaretini;

geleceğini bu sabah erkenden biliyordu belki. Ve onun ne menem bir kimse olduğunu, yardımcı olan bir tip mi, değil mi." Gözlüğünü burnunun ortasına değin indirdi, Tom'a camların üstünden baktı, delikanlıya alay ile ağırbaşlılığın tuhaf bir karması gibi geldi. Kentte olup bitenlerden pek azı Peter'ın bilgisi dışında kalır. Bir cinayet, elbette hayır.

Wheeler o denli haberliydi ki, Tom'u görmeyi, onunla yüz yüze gelmeyi bile gerekli görmedi. "Aramanı bekliyordum" dedi telefonda, telaş göstermeden. "Başını nasıl bir derde sokmuşsun" diye ekledi, soru kalıbında değildi, ama Tomás öyle algılayınca ayrıntılarıyla anlatmaya koyuldu, gençliğin kusuru işte. Fakat Wheeler onu anında dizginleyiverdi: "Bütün bunları biliyorum ve fazla vaktim yok." Tomás onun birkaç gün önceki olumsuz yanıtından ötürü gücenmiş ya da düşkırıklığına uğramış olduğunu düşündü. O günden beri yalnızca bir tek dersine girmişti ve Taylorian'ın koridorlarında karşılaşmışlardı; her zamanki gibi selamlaşmışlardı, ama durup konuştukları olmamıştı, doğrusu şaşılacak bir şey değildi. Fakat Profesör kendi akıllarına gelen her şeyi pek uygun sayan ve birinin karşılarında direnmesini ve olayı aynı berraklıkla görmemesini anlayamayan kişilerdendi. Büyük bir olasılıkla üzüntüden çok şaşkınlık duyuyordu. "Beni iyi dinle, dediğime dikkat et. Korkarım başını sandığından daha büyük bir belaya sokmuşsun. Bilmediğin bazı öğeler var, işin içinden sıyrılmanı güçleştireceklerdir, durumun hiç de parlak değil. Londra'dan tanıdığım Mr. Tupra diye biri sana yardım edecek, bakalım elinden ne gelir" dedi ve hiç de İngiliz'e benzemeyen soyadını ona heceledi. "Yarın Oxford'da olacak. Seni saat on buçukta Blackwell's'te bekleyecek, en üst katta, eski kitapların olduğu yerde. Onunla konuş, söylediklerine dikkat et, bir tavsiyesi olacaktır. İşine ne gelir, karar sana ait, benim tavsiyem onun sözüne mümkün olduğu kadar uymandır. Birçok imkânları olan bir adamdır. Temelsiz iyimserlikte bulunmayacaktır, sana sahte umutlar vermeyecektir. Ama basiretli tavsiyeler verecektir."

"Peki birbirimizi nasıl tanıyacağız?" diye sordu Tomás.

"Şöyle. Eliot'ın kitaplarından birini karıştırmaya başla. O da onlardan birini karıştırıyor olacak."

"T.S. Eliot mı yoksa George Eliot mı?"

"Şair, Tomás, şair, hani adaşın" diye yanıtladı Wheeler sabrı

tükeniyormuş gibi. "*Dört Kuartet, Çorak Ülke, Prufrock*, hangisini canın çekerse." "İyi de, bizi siz tanıştırsanız daha iyi olmaz mı Profesör? Bana ne söyleyeceğini duysanız?"

"Benim bulunmamın hiç gereği yok, hiçbir şekilde ilgim olsun da istemiyorum. Bu seninle onun arasında olacak. Seninle onun arasında" diye bastırdı. "Ve söyleyeceği şey sağduyu eseri olacaktır, hoşuna gitmese bile. Tabii ki içinde bulunduğun koşullarda herhangi bir şey hoşuna gider mi, bilmiyorum." Wheeler sözlerine ara verdi. Üst üste sıralamıştı, bir konuşmayı, bir öğüdü çabucak noktalamayı isteyen biri gibi. Ama şimdi, yine de kendi kısa yorumunu yapmak için birkaç saniye daha oyalandı: "Doğrusu ya, dört başı mamur bir cinayet suçlamasıyla tutuklanman daha beter olur. Bir davanın nasıl sonuçlanabileceği hiç bilinmez, insan ne denli suçsuz olsa da, her şeyin lehine olduğunu sansa da. Önemli olan şey gerçeğin kendisi değildir, çünkü mesele onu ne olduğunu asla bilmeyen birisinin kararlaştırması, saptamasıdır: Bir yargıcı kastediyorum. Ancak körlemesine iş gören birinin, gerçeği yazı mı tura mı diye kararlaştıracak ve yalnızca tahmin edebilecek ya da sezebilecek birinin eline bakmanın yararı yok. Gerçekte, iyi düşünülürse, herhangi bir kimsenin yargılanması saçmadır. Dünyanın her yanına az ya da çok teminatla yayılmış bulunan, hatta yansızlık konusunda hiçbir garantisi bulunmayan o âdetin taşıdığı nüfuz ve onca uzun ömürlü oluşu... Hatta hiciv olarak bile var oluşu..." Lafını yarım bıraktı ve tümceyi baştan aldı: "O ezelden gelen ve evrensel görevin imkânsızlığını ve anlamsızlığını kimsenin fark etmeyişini hiçbir zaman aklım almayacak. Bana kalsa hiçbir mahkemeye yetki tanımam. Elimden gelirse asla kendimi hiçbir yargıya emanet etmem. Herhangi bir şeyi ona yeğ tutarım. Bunu aklından çıkarma, Tomás. İyice düşün. İnsanı sırf canları istedi diye hapse tıkabilirler. Salt hoşlarına gitmedin diye." Başka bir durumda olsa Tom hapis yerine ne önerdiğini sorardı, madem ilgili taraflar dışında neyin yalan neyin gerçek olduğuna karar verme, yargılama yetisi hiç kimsede yoktu, onlara da ilgili olduklarından dolayı ne inanmak ne dikkate almak mümkündü, ortada koskoca bir çelişki vardı: gerçeği bilen yalnızca ilgililerdi, onlar da en az inanılacak kişilerdi, üstelik yalan söyleme ve uydurma hakları vardı. Acaba o kendisinin Janet Jefferys'in boğularak öldürülmesi olayında suçsuz olduğuna inanıyor mu diye sormayı isterdi. Sözlerinden ve yardım etmeye

uğraşmasından öyle anlaşılıyordu, yinede kendisinden işitmeyi isterdi, içi rahat etsin diye. Ama hiçbiri mümkün olmadı, çünkü Wheeler ona talihin açık olsun demeden ve onunla vedalaşmadan telefonu hemen kapadı.

Tomás Nevinson Blackwell's'e onu çeyrek geçe geldi, son kata kadar çıktı, başladı beklemeye. Az kişi vardı, öğrencilerin ve *don*sun çoğunluğu için ders saatiydi. Şiir bölümünü buldu, yeterli sayıda ikinciel Eliot cildi bulunduğunu saptadı, orada rafların önünde kalmak için buçuğu beklemeye karar verdi, içlerinden birini alıp sayfalarını karıştırarak geniş alanda dolaşmaya koyuldu, diğer rafları gözden geçirdi, çevresini gözlemledi. Mr. Tupra'nın neye benzediği konusunda da yaşı konusunda da hiçbir fikri yoktu. Tarih bölümünde şişman bir adam gördü, ciltler çekip alıyor, uzaktan göremiyormuş gibi sırtlarını gözüne yaklaştırıyor, kim bilir hangi kronolojik ya da alfabetik düzeni denetlermiş gibi, hiçbirini açmadan çarçabuk yine eski yerine koyuyordu. Somerville College'ın, bütün kent halkı gibi onun da göz aşinalığı olan bir profesörünü gördü, seçkinliği kadar yuvarlak vücut hatlarıyla da göz alan, kırk yaşlarında, son derece çekici bir kadındı, bakanın hayalini kurcalayan iri, şehvetli ağzı, mesleğinde pek rastlanmayan dolgun biçimiyle bütün heteroseksüel meslektaşlarını çıldırtıyordu, onlar da o üniversitede açıkça belli bir çoğunluk oluşturuyor sayılmazlardı; botanik yapıtlarına bakıyordu, uzmanlık dalı olmalıydı. Neredeyse ergen yaşta zayıf, iri burunlu bir tip gördü, yıpranmış ve fazla uzun bir yağmurluk giymişti, öbür sahaf kitabevlerinde de –Thornton's, Titles, Sanders, Swift's, Janet'in çalıştığı Waterfield's– karşılaştıkları olmuştu, fantastik ya da doğaüstü kitapların yer aldığı birkaç rafı karıştırıyordu, tutkusu o konular ve yanından ayırmadığı terbiyeli, sessiz, uysal köpeğiydi. Yirmi küsur yaşlarında bir adam gördü, saat tam on buçukta çıkageldi, kruvaze ceketli, ince çizgili kostüm giymişti, beyaz yakalı uçuk mavi gömleğinin üstüne bir kırmızı ipek kravat takmış, koluna yepyeni bir trençkot almıştı, elçilik ya da bakanlık çalışanı havasındaydı, alt düzeyde bir görevli; terfi edeli çok olmamış, şık görünmeye hevesli, ama daha çok zevksiz görünen biri, nedeni alışkın ve oturaklı değilken öyleymiş gibi görünmeye zorlanmasıydı, henüz o nitelikleri kazanacak kadar yaşam deneyimi olmadığı belliydi, edinmek için en azından birkaç yıl daha beklemesi gerekecekti. Kostümünün çizgileri fazla enliydi, ancak

İngiltere'de çiğ sayılacak türden, ve ben toplumda tırmanmaya niyetliyim diye ciyak ciyak bağırıyordu dört bir yana. Oradakilerin hiçbirini –Somerville profesörü hanım olamazdı, köpekli ergen de– Wheeler'ın öğütlediği ve dertlerine derman olabilecek kişiye benzetemedi: Şişman aşırı şişkoydu, kendi işine dalmıştı, devlet görevlisi ise birçok imkânları olamayacak kadar tıfıl ve karnaval kılıklıydı.

Yine de, saat buçuğu iki dakika geçerken Tom şiir bölümüne yaklaştı, *Little Gidding* adlı kitabı eline aldı, başladı sayfalarını karıştırmaya, ve hemen şurasından burasından dizeler okumaya, oracıkta bekliyorken, iki üç dört dize, okuduğunu anlamaksızın:

"Ve ölüler, hayattayken sana söyleyemediklerini, ölünce söyleyebilirler" diye okudu, pek kavrayamadığından, başka dizelere atladı:

"Bir ihtiyarın yenindeki kül... havada asılı kalan toz gösterir, bir öykünün bittiği yeri." İki sayfa daha ilerledi:

"Çünkü geçen yılki sözler geçen yılki dilindir, gelecek yılın sözleri ise farklı bir ses bekler." İki yanına bakındı, henüz yanına yaklaşan yoktu, oysa kata yeni varan iki müşterinin karaltılarını seçmişti, ama gözlerini kaldırıp açıkça bakmak istemedi.

"Ve artık eğlendirmez olana gülüşün yürek paralayışı." Hayır, hiç kimse. Henüz gecikmiş sayılmaz.

"Başka kayıtsızlıklara benzer kayıtsızlık, yaşama benzeyen ölüm gibi, iki yaşamın arasında olmaya..." O noktada durup kendi kendine sordu: "Ölüm yaşama mı benzer? Evet, gerçi ölü Janet yaşayan Janet'e benzer ve tanınabilir, ama kaç saat süreyle? Zaman geçişini cesetler için de sürdürür ve onları daha hızla yıpratır, ve onlar sana hiçbir şey söylemezler, oysa önceki gece Janet bana bugün beni kurtarabilecek şeyi anlattı. Peki kim onun kimliğini saptadı acaba? Çünkü beni onu göstermeye götürmediler."

"Başlangıç dediğimiz şey çoğu kez sondur" diyordu bir başka dize, Tom sürdürmek istemedi, kolaycı buldu, belki de 1942'de, savaşın ortasında ilk kez yayımlandığında hiç de öyle olmadığını fark etmedi.

"Ve her eylem bir adımdır doğru, bloğa doğru, ateşe, denizin yutağına ya okunmaz olmuş taşa doğru..." Çiftdilliğinin sağladığı bir düzeltmeyle ve kötü bir önseziyle yine durakladı: '*block*' orada İspanyolca '*tajo*' denen şeyi anlatmak istiyordu herhalde, yani idam mahkûmlarının celladın kesmesi için başlarını koydukları kütük

ya da odun kitlesi olmalıydı –kütük, ateş, denizin yutağı hep dibe doğru çekip yutar, okunaksızlaşmış ve çözümleyemediğimiz metindir-, Mr. Tupra denen o kişi ortaya çıkıp da kendisini bataktan kurtaramazsa onu bekleyen şeydi. "Durumun berbat görünüyor" diye uyarmıştı Mr. Southworth, "Şimdi tehlikede olan sensin." Ve dağılmış küllerini okumakta olduğu o uzun şiirin kötü kehanetleri sürüp gidiyordu:

"Ölenlerle birlikte ölüyoruz: Bakın, onlar gidiyorlar, biz de birlikte gidiyoruz. Ölülerle doğuyoruz: Bakın, işte dönüyorlar ve birlikte dönüyoruz biz." Ve 1942'de ya da daha önce yazılmış o sözlere kapılan Tomás'ın kafasında karmakarışık bir düşünce oluştu: "Onlarla birlikte gittiğimiz doğrudur, en azından ilk anda. Onlara eşlik etmek, artık geçmiş olan boyutlarını ve yollarını izlemek isteriz; bizi terk ettiklerini, bir başka serüvene atıldıklarını hissederiz, yalnız kalanlar bizleriz, onları ilgilendirmeyen, ayrılmış oldukları karanlık yolda ilerleriz; ve arkalarından gidemediğimizden ya da gitmeye cesaret edemediğimizden, yeniden doğar ve ürkek birkaç adım atarız, her yakınımızın ölümünden sonra hayatta kaldığımızda doğarız, birisi devreden çıktığı ve bizi de birlikte çektiği, ama denizin onu yutan gırtlağından aşağı sürükleyemediği her seferinde. Ve benim geçen gece yaşadığımdan daha büyük ne yakınlık olabilir ki, bugün ölü olan bir canlının bedeninin içindeydim, artık geri dönemeyecek bir hayalet o, bundan sonra kısa ya da uzun günlerimin kalanında giderek solan bir anı, yine de oraya yeniden girmeyi istemiştim. Acaba o öldürülmesini engeller miydi, adamın yukarıya çıkıp onu yalnız bulmasını. İrademi ve içgüdümü dayatsaydım eğer."

"Tarih zamansız anlardan dokunmuş bir kumaştır" dizesini gördü üç satır aşağıda. Sonuna varmasına ancak birkaç dize kalmıştı, hızla gözden geçiriyordu, okuduğundan çok daha fazlasını atlıyordu. Sonuçta yaptığı şöyle bir göz gezdirmekti.

"Çabuk şimdi, burada, şimdi, her zaman..."

Böyle diyordu son dizelerden biri, ve o anda dalgınlığından sıyrıldı, gözlerini kaldırdı ve baktı ki bir değil, iki adam vardı, her biri Eliot'ın bir kitabını karıştırıyordu: Çizgili kostümlü adam elinde *To Criticize the Critic*'i tutuyordu; fark etmemiş olduğu diğerinin elinde *Ash Wednesday* vardı, yeni gelmişti. Yüzünü döndürüp bakmak istemedi, fark ettirmeden, kısmen gözlemlemek için biraz uzaklaştı: iri kıyım, enine boyuna bir tipti, ondan da gösteriş meraklısından

da çok daha uzun boyluydu, bir kaban ya da *montgomery* giymişti, başında o zamanlar henüz hayatta olan ünlü Mareşal Montogomery'ninkinin aynı bir bere vardı, tıpkı onun gibi bir yanına eğikti, ama asker pırpırları yoktu. Bütün kılığını giydiğine göre onun bir taklitçisi ya da bir hayranı olmalıydı. Savaş kahramanınınkini andırır sarımsı bir bıyığı da vardı, ve benzerlik o noktada çaresiz son buluyordu: Vikont sanı verildiğinde Montgomery of Alamein diye anılan kişi zapzayıf, kemikli ve yüzü kırışıklı bir tipti, oysa o adam boyu bosu ve som bedeniyle kale gibiydi, dolgun, pembemsi yanakları vardı, tek kırışıksız. Kapalı yerde bulunmasına karşın beresini çıkarma nezaketini göstermemişti ve öbür şiire, *Kül Çarşambası*'na inanılmayacak kadar dalmışa benziyordu ("Bir ihtiyarın yenindeki kül", o dize Tom'un aklında kalmıştı, daha başka dizeler de). Sağ tarafındaydı, gösteriş meraklısı devlet görevlisi de sol tarafında (kılığıyla yaşlılarla uyum göstermeye çabalayan toy bir the City çalışanı da olabilirdi), ikisi birlikteymiş izlenimi vermiyorlardı ve Tomás onlardan hangisinin Mr. Tupra olabileceğini kendi kendine sordu, orada üçüncü bir kitapkurdunun aklına tam o anda Eliot'ı karıştırmak gelmesi de talihsizlikti doğrusu. İkisinden birinin onunla konuşmasını beklemeye karar verdi, öbürünün konuşması için bir neden yoktu, ve kendisi şaşmaz bir öğrenci havası olan tek kişiydi. Fakat hiçbirisi ona yönelmeden ve işaret falan yapmadan yarım dakika geçti. Tom, olup bitenin değil, olmuş olduğuna karar verilenin ya da ileri sürülenin önemli olduğu düşüncesine her an daha fazla kapılarak, önünde kendisini bekleyen uçurumun giderek artan bilinciyle ("Her eylem kütüğe, ateşe doğru bir adım") ve şimdi bilebildiği tek tutunacak dalın Mr. Tupra olduğuna kanaat getirdi ve asker tavırlı olandan yana dönmeyi seçti, sonuçta en ünlü gizli servislerin harfleri, MI5 ve MI6 '*Military Intelligence*' anlamına geliyordu. Kitabını kapattı, ve o som Montgomery'ye çekine çekine bir fısıltıyla sordu:

"Mr. Tupra, sanırım?"

Kale-adam sol eliyle, öbür tipi işaret etti, asla erişemeyeceği şıklığın peşini kovalayanı, ve nezaketsizce yanıtladı:

"İşte orada, yanınızda, Nevinson. Hayli zamandır."

Tom gerçi pek gençti, yine de adamın ona soyadının başına "Mr" koymadan yönelmesinden hoşlanmadı, ilk kez karşılaşıyorlardı ve birazcık saygının zararı olmazdı. Elini uzatarak selamlaşmaya gittiğinde, Mr. Tupra'nın eliyle ona beklemesini işaret eden küçümseyici bir hareket yapması daha da az hoşuna gitti, sanki paylıyordu: "Şimdi olmaz, oğlum, başka şeyle meşgulüm, görmüyor musun?" Hatta yüzünü ondan yana çevirmedi bile, tanımadığı kişilerden gelen o iki ayrıntı onlara bağımlı olduğu duygusunu büsbütün artırdı: Zıpırın tekiymiş gibi davranıyorlardı kendisine, iş aramaya ya da büyük bir lütuf istemeye giden biriymiş gibi; astlara, öğrencilere, çıraklara öyle yönelirler, sadece soyadlarıyla. Tupra denen o adam kendisine bakma tenezzülünde bulunmuyordu, uzattığı eli havada bırakmıştı ve elleri arkasında birleşmiş, topukları üstünde hafiften yaylanarak Somerville profesörü hanımı seyrediyordu, kadın hâlâ kitap araştırıyordu, artık botanik değil de sanat kitapları: Daha alt rafları gözden geçirmek için giderek çömelmekteydi, ve o zamanlar etekler çok kısalmıştı, kırklıklarınkiler de bir hayli, pırıl pırıl çoraplara sarılı pek şehvetli uyluklarının önemli bir bölümü gözler önüne seriliyordu, Tupra'nın da hiç çekinmeden hayranlıkla seyrettiği oydu, bir İngiliz'dense bir yabancının –örneğin bir İspanyol'un– davranışıyla. Tom o sahneye takıldı, o yüzden kadına daha fazla dikkat etti ve Tupra'nın şehvetli bakışı ona da bulaştı, hem kendisine öyle geldi ki profesör hanım farkında olmakla kalmıyor, o oyuna katılıyordu, koskocaman, elinde tutması zor ciltler çekip çıkarıyor, dolgun bacaklarının üstüne dayaması için etekliği kazara daha da yukarıya sıyrılıyordu; ve gözünün ucuyla o kendini hiç gizlemeyen adama çarçabuk bir göz atıyordu. Oldukça şaşırtıcıydı: Tomás'ın bildiği kadarıyla, o alışılmadık kıvrımların sahibi olan hoca hanım kendisine kur yapan sürüyle erkeğin karşısında pek üstten alırdı; ele geçirilmez diye ün salmıştı; oysa oracıkta durmuş, zevksiz ve boyu kendinden kısa bir erkeğin sulanmasına gönüllüydü (uzaktan yani, laf gelimi, varsayımsal olarak).

O bakıyorken Tomás da Tupra'ya baktı. Kabarık ve kıvırcık bir saç yığınının yumuşattığı şişkin bir kafatası vardı, şakaklarında neredeyse lüleler oluşuyordu. Gözleri açık mavi ya da griydi, fazlasıyla uzun ve gür kirpiklerle süslüydü, takma ya da rimelli olduklarını düşündürecek kadar kadınsıydı. Solgun bakışı, belki de iradesi dışında, şakacı, oldukça sıcak ya da beğeniciydi, karşısındakine hiç kayıtsız kalmayan ve takıldıkları kişiyi kendini meraka değer hissettiren gözler: Sanki irdelenmeyi hak eden bir geçmişleri varmış gibi. Tomás Nevinson öyle bakmayı bilen, netlikle ve uygun düzlemden –ki erkeğin düzlemidir bu– odaklayan kişinin çok kazançlı çıkacağını düşündü, ve önünde duran görüntüyü yakalayan ya da tutan ya da dahası özümseyen erkek büyük bir olasılıkla birçok kadının gözünde sonunda dayanılmaz olur, sınıfları, meslekleri, deneyimleri, güzellikleri, yaşları ya da kibir oranları ne olursa olsun. Wheeler'ın o tanıdığına her ne kadar yakışıklı denemezdiyse de, galiba en büyük kozu cüretiydi, bütünüyle çekici geldiğini kabul etmek gerekirdi, ve o bütün hoş denemeyecek hatta nesnel bakıldığında itici görünen bazı özelliklerini bastırıyordu: Burnu kaba saba ve eskiden yediği darbe ya da darbelerle ikiye ayrılmış gibiydi, çocukluktan beri kavgalara karışmış, belki de boks yapmış ya da dayak atmakla görevlendirilip ondan kendi de payını almış bir tipe benziyordu; cildi tedirginlik verecek ölçüde parlak ve İngiltere'de ender olan, güneyli kuşkusu uyandıran biraması bir renkteydi; kaşları marsık gibiydi ve birleşme eğilimindeydiler, kuşkusuz aralarını cımbızla yoluyor olmalıydı; ve en önemlisi, fazlasıyla dolgun, yumuşak bir ağzı vardı, yoğunluktan yoksunluğu oranında fazlasıyla genişti, öpüldüğünde kendini bırakacak ve yoğrulan yumuşacık plastilin gibi yayılacak, vantuz gibi ve hep yenilenen, tükenmez bir ıslaklıkta bir temas sunan Slav dudakları. Ama nesnellik uzun sürmez, bir kez elden gitti mi de artık hiçbir şey itici gelmez olur, ve ilk izlenimde sevimsiz gelen şeyler bir yana bırakılır. Ve o ağızdan daha başından hoşlanan ve ateşlenen kadınlar da eksik değildir, ilkellik dürtüleri uyandıran ve o sayede hiç zorluk çekmeden, hemen hiç uğraşmadan ve zahmete girmeden ayartabilen erkekler vardır, doğrudan ve ilkelliğinden ötürü sağlıksız bir cinsellik saçmaları yeterli olur. Mr. Tupra'nın yaşı gençti, ama saygısız ve pervasız davranışı aslında yaşı belirsiz ya da yüzlerce yıldır hep aynı değişmez yaşa yerleşmiş biri olduğunu gösteriyordu, zamanından önce olgunlaşmak durumunda

kalmış ya da yetişkin doğmuş, dünyanın ya da onun kendilerine kısmet olan karanlık parçacığının gidişinin ne yönde olduğunu hemen kavrayan türden biri, çocukluğu vakit kaybı ya da zayıflık okulu sayarak atlayıvermişlerden. Tomás'tan ancak birkaç yaş büyüktü, oysa ondan bir hatta iki yaşam ileride gibiydi.

"Demek onlardan biri" diye aklından geçti Tom'un, "Antenlerini dikelten biriyle biraz cilveleşmek için ya da yalnızca seyrine bakıp keyiflenmek için görevlerini ertelemeyi ya da terk etmeyi becerebilenlerden biri." Tupra'nın gözleriyle cilveleşmeyi bitirmesini sabırla bekledi –ya da bir tür boyun eğmeydi–, o da ancak Somerville'in muhteşem (Tom'a her geçen saniye daha muhteşem geliyordu, kimilerinin şehveti hastalık gibi bulaşır) profesör hanımı doğrulup etekliğini zarifçe çekiştirip düzelttikten sonra (ayaktayken dizlerinin üstüne değin iniyordu, demek ki çömeldiğinde bir hayli, rastlantısal olamayacak kadar fazla sıyrılmıştı) elinde bir kitapla merdivenleri inmeye koyuldu, kasaların hepsi zeminde, sokağa açılan en alt kattaydı. Tupra atıldı, şiir bölümünden Tomás'ın karıştırmış olduğu o ufak *Little Gidding* cildini aldı ve hâlâ elini sıkmadan, handiyse yüzüne bile bakmadan, onunla Montgomery'ye derhal peşinden gitmelerini işaret etti, sanki maiyetiydiler. "Olamaz", sonucunu çıkardı Tom ve şöyle düşündü, "Bu tip kim bilir daha ne kadar süre kendi dalgasını geçecek, benim varlığım ve derdimle uğraşmadan, umursamadan; kitapçığı onunla kasada rastlaşmak için satın alacak, bakarsın bir teklifte bulunacak; umarım ki gece buluşması olsun ve beni şimdi burada ekmesin yoksa benim sorunum bir gün daha çözümsüz kalacak ve geçen her saat daha da kötüye gidecektir, Morse denen o polis gelecek, o anlayışlı ve düzgün bakışıyla beni tutuklayacak." Montgomery bozması omzuna demir gibi el koydu, hafifçe merdivenlere doğru itti:

"Gidiyoruz, Nevinson. Yürüyelim."

Yine öylece soyadı. Aracıyla verilen buyruk. Yine kendini küçülmüş hissetti ve boyun eğdi, başka ne yapabilirdi ki, o anda başka kimsesi, başvuracak kimsesi yoktu. Bir kez ödeme kuyruğuna girdiklerinde, Tupra'nın hemen profesör hanımın arkasında, gerekli mesafeyi bırakmadan yer aldığını gördü. Ona öylesine yapışmıştı ki, kadın soluğunu ensesinde hissediyor olmalıydı, belki sürtünüyordu da, kostümünün kenarı onun etekliğinin arkasına geliyordu, paltosunu o da Tupra gibi koluna almıştı. Yarım adım ilerleyip aşırı

yakınlıktan kaçınmak şöyle dursun, Somerville profesörü hanım olduğu yerde kaldı, önündeki müşterilerin işlerini bitirmelerini bekledi. Tom o adamın becerisine şaşırdı: Avında itiraz ya da çekinme uyanmadığı gibi, işbirliği yapıyordu, avı ona alttan alta, tek söz söylemeden pas veriyordu, kuşkusuz o gri ya da mavi gözler sıcak, sarıp sarmalayıcı mesajlar iletiyorlardı, başlangıçta aşağılamaya ya da ürkütmeye varmıyor, büsbütün dikkatini çekmek için kalkanını daha da indirmeye, miğferini çıkarmaya davet ediyorlardı. O noktada Tupra ona satın alacağı kitap hakkında bazı gözlemlerde bulundu (*Tomb Sculpture*, Erwin Panofsky diye okudu Tomás kapağında, büyük ebatta, ağır bir kitaptı, o herif o kitap üstüne ne yorum yapabilir ki diye sordu kendi kendine, eğitimini herhalde bilardo salonlarında, kuşkulu bodrum katlarında, gizli kumar oyunlarında, bowlinglerde, köpek yarışlarında ve varoşların hayale gelebilecek en berbat yerlerinde almıştı: Alt başlığı okkalıydı, *Its Changing Aspects from Ancient Egypt to Bernini*). Ardından bir şaka yapmış olmalı, çünkü kadın bir aydın kişiden beklenenden daha ölçüsüzce güldü (doğrusu şehvetli kadındı, ya da bulaşma artmaktaydı, onu içen bakışlardan, o içişi seyredenlere geçiyordu, hiç mi hiç örtülmüyordu). Tom pek işitemiyordu, Tupra kadına mahrem bir edayla yöneliyordu, ama tanışmaları kulağına geldi: "Bendeniz Ted Reresby" dedi, "Carolyn Beckwith" dedi beriki. "Reresby mi?" diye irkildi Tomás kafasında, kale-adamın onun sahiden Mr. Tupra olduğunu onaylamış olduğunu anımsayana değin. Böylelikle onun her zaman asıl adını vermemeyi yeğlediği sonucunu çıkardı, tabii eğer Wheeler'ın verdiği ad da gerçek idiyse. Belki tavlamaya niyetlendiği kadını yabancılığını avaz avaz haykıran bir soyadıyla ürkütmeyi istemiyordu, İngiltere'de o hâlâ güvensizlik uyandırıyordu ya da kimi sınıfçı ortamlarda ancak hoşgörüyle karşılanıyordu. Yine de vurgusu ve seslemesi kusursuz göründü, hafif bir Oxford ağzıyla, o da kendisini şu ikisinden birinden kuşkulanmaya iletti: Ya gösterişçi kılığına karşın Tupra o üniversiteden geçmişti ya da kendisi gibi bir taklit sanatçısı, canının istediği sesleme biçimini anında becerebilen bir üstün yetenekliydi.

Cüsseli General Montgomery ile kendisi iki zaptiye gibi ve kuyruktaymışlar gibi onun arkasında bekliyorlardı, ve Tomás kafasındaki bilmeceyi çözme eğilimine karşı koyamadı, sonuçta adam ona birkaç sert söz yöneltmişti, şefi durumundakinden farklı olarak, ona bir varlık hakkı tanımıştı.

"Reresby mi dedi?" diye sordu alçak sesle. "Adı Mr. Tupra değil miydi?"

Gürbüz Vikont yanlamasına oturttuğu siyah beresi ve sırtında ilikli kabanıyla orada duruyordu, bir kapüşonunu kaldırdığı eksikti. Bıyığı örnek aldığı modelin tıpkısıydı, yazık ki cüssesi –yine ona verdikleri bir lakapla– ünlü Ispartalı General'inkinin zıddıydı. Tom'a göz ucuyla baktı, hem o denli göz ucuyla ki delikanlıya küçümseyici geldi.

"Mr. Tupra her durumda kendisi nasıl uygun görürse, bize nasıl yararlı olursa öyle adlandırılır" diye kestirip attı. "Size soru sormak düşmüyor henüz, Nevinson." Ast durumundaki o adam sertliğinden bir basamak bile inmiyordu, ve kendinden daha genç olduğu besbelli bir tipin öylesine astı olması tuhaftı, El Alamein galibi otuz beşini doldurmuştu kuşkusuz. Tomás'a bir öğrenci ya da alt kademede biriymiş gibi davranıyordu, asker olmalıydı, hiç kuşkusu yoktu, yalnızca kılığı yarı sivildi. Salt kendisiyle buluşmakla, kendilerini onun bakışlarına sunmakla ona bir lütufta bulundukları duygusu gitgide artıyordu.

Muhteşem profesör Beckwith hanım ödemesini yaptı, ardından da Tupra, kadın Broad Street'in aydınlığına ve genişliğine onunla birlikte çıkabilsin diye biraz ağırdan aldı. Tupra ya da Reresby Tom'a hiç bakmama, onunla hiç konuşmama tutumunu sürdürüyordu, hep öyle cilveleşme faslına dalmıştı. Montgomery ile kendisi eski zaman uşakları gibi onun peşi sıra gittiler, cilveleşenler telefon numaralarını, kartvizitlerini değiş tokuş ettiler, gülücükler saçtılar, kırılıp dökküldüler, vedalaştılar, Tom herhalde birkaç saat için diye aklından geçirdi. Onun üzerine Tupra yağmurluğunu havalı, handiyse bir kabadayı tavrıyla omuzlarına attı, ve hızlı adımlarla St. Giles' denilen sokağa doğru ilerledi, peşinden gitmelerini söylemek için başını bile çevirmedi, rüzgârda dalgalanan bir pelerindi. Tolkien'in hayatının son demlerinde ara sıra uğradığı The Eagle & Child *pub*ına varınca, kararlı adımlarla girdi, iki izleyicisi de acele aynını yaptılar, Mareşalle rehberliğindeki öğrenci, hep o kocaman elini omzuna koymuş onu oradan oraya yöneltiyordu, çok kararlı bir elle, ama asla itmeden.

Önlerinde üç birayla pencere yanında bir masaya oturduklarında, Tupra öncesinde resmen tanışmaya gerek görmeksizin, nihayet Tom'a yöneldi. Besbelli ikisini de birbirinin kim olduğunu bilir sayıyordu, gereksiz şeyler kaldıramaz havasındaydı. O noktada Tomás Nevinson korkudan sinmiş, dertop olmuş, sinir yumağına dönmüştü, korku yumağına desek daha doğru: o sabah uyandığından beri hayali başına gelebilecek en kötü şeyleri ısrarla sıradan geçirmişti, derhal tutuklanmasından bir İngiliz cezaevinde hükümlü yaşantısına (o kurumların katılığı dillere destandır) kadar, bütün yaşantısı neredeyse daha başlamadan mahvolacaktı. Tupra'nın küçümseyici tavrıyla sert tavırlı yardımcısının beklenmedik varlığı, ancak onu büsbütün ürkütüp korkutmaya yaramıştı. Wheeler'ın telefonda aşıladığı o birazcık sakinlik kaybolmuştu. Bir duaymış gibi onun en umut verici tümcelerini ("Sana yardım edecektir", "Bir tavsiye verecektir", "Ben elinden geldiğince onun sözünü dinlemeni tavsiye ederim", "Basiretli öğütleri olacaktır", "Birçok imkânlara sahip biridir") zihninde yineleyip dört elle sarılıyordu, böylece o iki yabancı tarafından ne denli az kabul görürse, yazgısının onlara bağlı olduğuna o denli kanaat getiriyor, yüreği azabın pençesinde kıvranıyorken onlara kulak vermeye, talimatına uymaya daha yatkın görünüyordu. Ertelemeleri ve kayıtsızlıklarıyla giderek moralini çökertmişlerdi, ve yeryüzünde başka hiç kimse yokmuş gibi dört elle sarılmıştı onlara.

Çok uzatmıştı Tupra, ama neden sonra gözlerini kaldırdı, bir yandan kupasından azar azar, ufak yudumlarla birasını içerken, Tom'un üzerine dikti. Ardından kupayı masanın üstüne bıraktı, ona yoğunlukla odaklandı, gözlerinin önüne rastlayan her şeye yönelttiği o pohpohlayan dikkatle baktı; Tomás anında kendini korunmuş hissetti, dolayısıyla o ana değin onun ortamdaki varlığına engel niteliğiyle bile yer verme lütfunda bulunmamış olan kişiye karşı içi olumlu duygularla doldu. *Little Gidding*'in dizeleri hâlâ

kafasındaydı, Tom kendi kendisine isabetle şöyle diyebildi: "Ben bu adamın gözünde çekip gitmiş bir ölü, dünyadan sürgün edilmiş biri gibiydim. Şimdi galiba geri dönen ve onu birlikte getiren biriyim."

"Manzara karanlık, Nevinson" dedi Tupra hiç girişatsız, sesi profesör hanımla konuştuğundan daha ciddiydi, belki o zaman numara yapmıştı, belki şimdi yapıyordu. "Bir talihsizliğe uğramışsınız. Profesör Wheeler anlattı. Morse denen o dürüst polis memurunun raporunu da okudum. Onda kötü bir izlenim bırakmış değilsiniz, ama onun burada pek yararı olmaz. O kadarı burada yeterli olmaz. Yani sizin ifadenizi biliyorum, şimdi bana tekrarlamanız gerekmez. Size birkaç portre fotoğrafı göstereceğim, bakalım sizin için bir anlamları var mı. Blakeston." Elini generale doğru uzattı, adam savaş kahramanı beresini *pub*ta da başından çıkarmamıştı, belki de hiç çıkarmıyordu, belki saçını yıkamıyordu, ya da belki tek bir tel saçı yoktu, bilmek olanaksızdı. Demek adı Blakeston'dı, tabii eğer o da her durumda ya da bağlamda hangi adı uygun görürse o adı almıyorduysa. Kolunun altında taşıdığı, kız öğrencilerinkine benzer kulpsuz evrak çantasını açtı; Tupra'ya bir zarf uzattı, o da içinden çeyrek dosya kâğıdı boyutlarında sekiz fotoğraf çıkardı. Bir iskambil oyuncusu hareketiyle onları masanın üstünde çift sıra halinde açtı, gerçekten de bir açık pokerin kâğıtlarıymış gibi. "Acele etmeden, dikkatle bakın. O gece siz çıktıktan sonra Janet Jeffreys'in evine gelen adam acaba aralarında mı? Yani, iddia ettiğinize göre. Hiç kimse gelmemiş de olabilir, kim bilir."

Tomás o güvensizliğe bozuldu, ama iyi düşünülürse, birinin ona inanması için ne gerek vardı? Wheeler'ın belirttiği gibi, hiçbir şey hakkında hiçbir fikri olmayan bir yargıç ya da bir jüri ona neden inansındı ki? Sesini çıkarmadı, yüzleri incelemeye koyuldu. Seçkin olsun olmasın, saygın olsun olmasın, hepsinin varlıklı bir havası vardı. Her şekilde suç erbabına benzemiyorlardı; haşin, kavgacı, ipten kazıktan kurtulmuş kişiler değildiler, düzgün giyimli, saçları taralıydı. Ve fotoğraflar komiserlikte çekilmiş polis fotoğrafları değildi. Tupra'nın kullandığı portre deyimi daha uygundu. Bunlar stüdyo fotoğrafı değildi, basın fotoğrafı olabilirdi. Bazıları malum çizgili kostümü giymişlerdi, İngiltere'nin güçlü kişilerinin saplantısı. Dikkatini ikisi üzerinde toplamakta gecikmedi, diğer altısını hiç görmüşlüğü yoktu.

"Bunlardan biri olabilir" dedi, yüz çizgileri uzaktan seçebildikleriyle hayli uyuşuyordu: Geniş burun kanatları, birinde ufak

mahmur gözler, öbüründe ateşli, kocaman gözler, ya da bir flaşla şaşırmış; her ikisinin de çenesi hafifçe ortadan ayrık, ama birininki öbürününkünden daha uzundu –o yıllarda Holmes ve Dracula rollerine çıkan Christopher Lee'ninki gibi–, ve enstantanede o bölünme bir gölge, bir aldanmaca olabilirdi; saçları koyu renkti, ama onun sokak lambasının aydınlığında hatırladığı kadar dalgalı değildi, zaten belleğine hiç yerleştirmemiş olduğu görüntü zihninden kaçıyordu. İnsan bazı yüz çizgilerini zihninde tutmayı ve gözünün önüne getirmeyi istedikçe silinip bulanıklaşmaları ve kaçmaları çileden çıkarır insanı. Sevilmiş ölülere bile olur o, insanın yıllar yılı her gün gördüklerine; uzaktakilere olur, yüzleri bir tek ifadesinde ya da bakışında sabitleşip kalma eğilimindedir; Tom'a Berta'nın yüz çizgileriyle olurdu o, ayrılır ayrılmaz, anılarında yeniden yeniden öylece durgun belirirlerdi, sanki soluk alan, kımıldanan birinin değil de bir portreninmişler gibi. "Evet, bence bu" diye ekledi, içlerinden birisini seçerek, gözleri ateşli, çenesi daha kısa olanı. "Kimdir? Adı ne?" Ve her kim idiyse, adının Hugh olmasını diledi.

Tupra onun bir yana ittiği altı portreyi topladı, hemen ortadan kaldırdı, yeniden zarfın içine koydu.

"Emin misiniz, Nevinson? Dikkatle bakın. Siz bu *tipin* mi geldiğini gördünüz?" "*Bloke*" demişti onu kastederken, pek saygılı bir ifade sayılmazdı. "Çünkü eğer gördüğünüz oysa, başınız dertte demektir, şimdiden söylüyorum. Emin olmanızda yarar var."

"Benim için mi? Benim ne suçum var ki? Yüzde yüz emin olamam. Şunu hesaba katın ki onu geceleyin gördüm, bir an için. Bu yalnızca bir fotoğraf, hem yeni mi, bilmem. Herhalde kendisini bizzat görsem daha iyi teşhis ederim ya da tersine: boyundan, beden yapısından, yürüyüşünden. Örneğin bu tip bir doksan boyundaysa o olamaz."

"Bir yetmiş beşten uzun olduğunu sanmam."

"E, o halde büyük bir olasılıkla odur, ben o olduğu fikrindeyim. Başım neden dertte?"

Mareşal Blakeston şefinin huzurunda ve o bir işaret vermeksizin söze karışmadan önce bir mihanikî, sinirli el hareketi yapmaya gereksinim duymuşçasına bıyığını sıvazladı, ve işaret parmağıyla o tipin resmine birkaç kez vurarak konuştu. Resmi iyicene temizlemek gerekecekti, parmak izinden, belki ter ve bira lekelerinden de.

"Onu daha önce hiç görmediniz mi, Nevinson? Televizyonda ya da gazetelerde demek istiyorum. Çok sık görülmez, ama ara sıra, evet. Bu adam bir Önemli Şahıstır." Ve ses tonu öyle çınladı, Janet'in de son gecesinde söylediği gibi, ama şimdi daha kuvvetle, büyük harfle. Tam aynı sözcüğü kullanmıştı. "Metresinizin kapısından değil de oradan hatırlıyor olmayasınız? İyi düşünün." "Metres" sözcüğü Tom'un kulağını tırmaladı, daha o zaman bile eskimiş bir deyimdi, Waterfield's'te çalışan kızcağızı hiç o tumturaklı biçimde düşünmemişti. Arada bir yattığı kızdı, o kadar, bir süreklilik niyeti olmaksızın, üstünde durup düşünmeden, pek önem vermeden. Öğrenci olsun ya da olmasın, yaşıtları arasında her zaman olan şeydi. Şayet birisinin "metres"i idiyse, Londra'daki o Hugh'undu: yıllardır birlikteydiler, kız hoşnutsuzdu, değişiklik olmamasından bıkmıştı ve ona bir ültimatom vermişti.

"Hayır, televizyonu pek az seyrediyorum, gazetelere şöyle bir göz atmakla yetiniyorum. Kim olabileceği hakkında en ufak fikrim yok, oradan aşina gelmiyor. Sadece önceki gece St. John Street'te bir zili çalarken gördüm, aslında Janet'inki miydi onu da bilmiyorum. Zaten o olduğuna yemin de edemem. Bence çok benziyor, evet, ama ne diyeyim, yüzde yüz emin değilim. Kimdir? Adı ne?" diye sordu yeniden, ve şimdi o "başınız dertte" uyarısından sonra artık adının Hugh olmasını mı yoksa başka bir ad olmasını mı dilesin, bilemedi.

Tupra buyurgan bir elle Blakeston'ın parmağını dokunmadan, bir böceği kovar gibi uzaklaştırdıktan sonra, yeniden konuştu. Beriki aşırı bir heyecanla parmağını resmin üstüne bastırmıştı.

"Bir MP" dedi. "İngiltere'de uzun süre oturmamış olan Tom'un bu baş harflerin ne anlama geldiğini anımsaması için birkaç saniye gerekti: "*Member of Parliament*". Konuşma dilinde sık sık kullanılır. "Adı Hugh Saumarez-Hill, ve sahiden de sizin gördüğünüz kişi olabilir, çünkü hayli zamandır Janet Jefferys ile bir ilişkisi olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla onu ziyaret etmesinin bir anlamı vardır."

"Biliyor muydunuz? Kimler yani? Siz ikiniz mi? O halde ta kendisi olduğu besbelli."

"Biz iki kişiden fazlayız, yüz kişiden de fazla, kaç kişi olduğumuzu ne bileyim."

"Büyük bir olasılıkla binden fazlayız, Bertram" diye belirtti Vikont Blakeston gururla, çabucak bıyığına bir el attıktan sonra. Ancak Tupra ona aldırmadan sürdürdü:

"Ve o yüzden fazla kişi bir hayli şey biliriz. Her şeyi değil, ama epey şeyi. Bazılarımız bazı şeyleri, başkalarımız başka şeyleri, ama hep birlikte hemen her şeyi, en azından MP'ler ve sorumluluk makamlarında oturanlar hakkında. Bu verilerle şahsın o olması akla yatkın, gel gör ki o olamaz, çünkü Mr. Saumarez-Hill her türlü kuşkunun ötesindedir. Bizim vazifeşinas Morse onunla ve çevresindeki bazı kimselerle konuşmuş, daha dün Londra'ya gitti. Mr. Saumarez-Hill Janet Jefferys ile ilişkisini inkâr etmemiş, bu çok aptalca olurdu. Onu son kez geçen hafta sonu görmüş, âdeti üzere, ayrıca o genç kızın kötülüğünü kimin isteyebileceği konusunda hiçbir fikri yokmuş, kendisi onu ziyarete hiç gitmezmiş, hep kız oraya gidermiş, ailesine ait ufak bir dairede buluşurlarmış, orayı gerektikçe çalışma mekânı olarak ve resmi olmayan iş toplantıları için kullanıyormuş. Mr. Saumarez-Hill eşinden uzaklaşmış olduğunu kabul etmiş, pek fazla ortak etkinlikleri yokmuş, Cumartesi Pazar bile. Siyaset bütün zamanını alıyormuş, sık sık başvurulan bir özürdür, ama az çok inanılır türdendir ya da insan inanır gibi yapmak durumundadır.

"Ben karısı olsam inanmazdım" diye belirtti Blakeston, Tupra da bir kez daha onu hiç işitmemiş gibi sürdürdü:

"Yani bu durumda adam Jefferys'in iş günlerinde nasıl bir hayat yaşadığını, kimlerle arkadaşlık ettiğini bilmezmiş. Sizin adınızı hiç duymamış; bunu açıklaması kolay elbette." Onu saygıyla anıyorken şimdi o şekilde küçümseyerek söz etmesi tuhaftı; dalgınlıkla değil, maksatlı yapar gibi görünüyordu. "Buna göre, doğrusu, kıza karşı pek fazla ilgi duymuyormuş, ama olur böyle şeyler, insanlar vardır, ancak belli bir şey için vardırlar, gerisi gereksizdir. Şurası kesin ki bütün Çarşamba gecesini Londra'da geçirmiş, tanıkları var. Oxford'a gelmiş olamaz, tanıkları yanılıyorlarsa ya da yalan söylüyorlarsa o başka. Birincisi olacak şey değil, çünkü önceki gece çok yakın bir zaman; ikincisinin şaşılacak yanı olmaz, çünkü sık görülen bir şeydir, bütün çevrelerde. Ama o kanıtlanamadığından, tanıklıkları geçerli. O yüzden size dedim ki eğer gördüğünüz oysa başınız dertte, çünkü o her türlü kuşkunun ötesinde, ve siz başlıca şüpheli olarak kalıyorsunuz, hemen hemen tek şüphelisiniz. Her şey sizi işaret edecektir, çünkü sizden başkası yok, anlıyor musunuz? Suçu bir hırsıza ya da bir sapığa atmak, eh, ona ancak tam bir belirsizlik durumunda başvurulur, cinayetin üstünden çok

uzun süre geçmiş, soruşturma körlemesine sürdürülüyorsa. Bugün bunun için çok erken."

"Bugün bunun kabul görmesi olanaksız, çünkü öldürüldüğü saate yakın bir zamanda onunla cinsel ilişkide bulunmuş bir kişi mevcut" diye doğruladı Blakeston, bu kez düzeltilmesi gerekmeyen beresini düzelttikten sonra.

"Blakeston'ın basit ve apaçık söylediği üzere, Mr. Saumarez-Hill bir Önemli Şahıs. Nüfuzlu ve önemli biri, üstelik partisi onun arkasında duruyor. Gelecek vadeden bir *Whig**, biliyor musunuz? Bir neden ve belirti olmadıkça polis gidip de onu araştırmaz. Tersine, o kişi olduğundan ötürü, elinde kanıt olsa bile beklemeye, başka taraflarda araştırmaya, kendini dizginlemeye eğilimlidir. Oysa siz..." Tupra bir an sustu, ve o sarıp sarmalayan bakışlarıyla onu tepeden tırnağa süzdü, sanki baktığı şey onun korkusu ve çöküntüsüydü, ve hemen ardından izleyen teslimdi. "Oysa siz, hiç kimse değilsiniz."

* Britanya Liberal Partisi üyesi (ç. n.)

"Dünyadan dışlanmış biri" diye düşündü Tom Nevinson hemen, Wheeler'ın sözlerini yineleyerek ve zihnen onları kopya ederek. "Tek farkı daha da çiğ çiğ ve yazınsal destek olmadan dile getirildi. Öyle bir söylüyorlar ki sanki neredeyse hepimizin yazgısı bu değilmiş gibi, doğumundan itibaren herkesi bekleyen bu değilmiş gibi, bu dünyadan dünyanın kılını kıpırdatmadan geçip gitmek değilmiş gibi, sanki tamamımız salt dekorasyon öğesiyiz, bir piyesin figüranları ya da bir tablonun fonundaki sonsuza dek kıpırtısız figürleriz, başkalarından seçilemeyen, vazgeçilmez olmayan, gereksiz, ha birimiz ha öbürümüz, tümümüz göze görünmeyenler kitlesiyiz, tümümüz hiç kimseyiz. İstisnalar o denli seyrek ki yok sayılabilirler, hem onlardan da kısa süre sonra iz bile kalmaz, yüzyıl ya da on yıl: çoğu asla bir önem alamamışlarla eşitlenir ve sanki dünyaya hiç gelmemiş gibi olurlar, ya da belki bir sap ot, bir toz zerresi, bir yaşam, bir savaş, bir kül, bir esinti, Wheeler'ın bir şey saydığı, oysa kimsenin anımsamayacağı şey. Zaten bir kez savaş alanı temizlendi miydi savaşlar bile unutulur. Daha derine inmek istemedi, ivedilikle kendi durumuyla, kendi kendisiyle uğraşması gerekiyordu. Yine de arada bir şimşek çakıverdi, çocuksu bir telafi misali: "Şu Saumarez-Hill bile sanıldığının aksine, öyle olacak: o da bir *hiç kimse* olacak, madem bilsin bilmesin metresini benimle paylaşıyordu ve onun dolayısıyla bana benziyordu."

"Kendini dizginlemeye mi eğilimlidir?" diye sordu içtenlikle şaşırarak ve ani bir kahırla. Kökünden yozlaşmış, hem keyfi davranan hem uşaklık eden polisiyle, bir dikta ülkesi olan İspanya'da normal sayılırdı bu. Ama İngiltere'de öyle olacağı aklına gelmezdi. Galiba nasıl yönetilirlerse yönetilsinler, tüm ülkelerin birbirine benzediği kesimler, çevreler vardı. "Morse denen o polis de mi? Hiç onlardan biriymiş gibi görünmüyordu, yüzünü öte yana çevirip kollarını kavuşturanlardan yani."

"O, belki değildir" diye yanıtladı Tupra, ve onu bir an gözden kaybetmeksizin birasından bir yudum daha aldı, "Ama onun ağırlığı yoktur, emir kuludur o, fark etmez. Uyum göstermezse terfi edemeyecektir. Üstlerine bağlıdır, buyruklarına uyar, onlar da rütbelerinin yüksekliği ölçüsünde duyarlıdırlar. Lütuflara karşı duyarlı, demek istiyorum. Lütfa mazhar olmaktan çok lütufta bulunmaya. Lütufta bulunmak insanların en bayıldıkları şeydir, Nevinson; yaşınız genç olsa da gözlemlemişsinizdir, çocuklar bile bilir, farkına varması için büyüklerle alışverişi olması yeterlidir. Lütfa mazhar olmak küçültür kişiyi, lütufta bulunmak büyütür."

"İnsan bir lütuf yaparken kendini harika hisseder" diye belirtti Blakeston, göründüğü kadarıyla genç şefinden ayrı düşünmüyordu. "Karşılığını almasa da. Ona teşekkür etmeyen ve hesaba katmayanlar da vardır, onlar küçülmezler. Nankör ve kibirlidirler, her şeyi hak ettiklerini düşünürler. Öyle birçok kimse vardır. Yine de, boşa gitse bile, insan kendini harika hisseder." Deneyimine dayanarak konuşuyor olmalıydı, girişimcilikten yoksun, kurgulu oyuncak gibi işletilmeleri, yönetilmeleri gereken kişilerdendi belki, hani yalnız hizmet etmeye yarar, karşılığında hiçbir şey beklemezler, onları hareket halinde tutacak yeni yeni direktiflerden, görevlendirmelerden başka. Dıştan gelen dürtü olmasa kış uykusuna yatarlardı, beşikten mezara değin.

"Ya" dedi Tomás. "Öyleyse ne peki? Ne yapmamı öğütlersiniz? Dediklerinizden şu sonucu çıkarıyorum, benim *hiç kimse* olmaktan çıkmam karşılığında, bir lütufta bulunacaksınız, ona ihtiyacım olduğu da bir gerçek. Lütfunuz olmasa da zaten ezilmişim, eğer bu beladan yakayı sıyırabileceksem biraz daha ezilmek umurumda değil. Profesör Wheeler dedi ki siz bana yol gösterecekmişsiniz, Mr. Tupra, tavsiyelerinize uymalıymışım, ama şu ana kadar bana hiçbir tavsiyede bulunmadınız, öyle değil mi? Yalnızca önüme kapkara bir manzara çiziyorsunuz, sizleri görmeden öncesinden de kara. O Hugh denen adam beni kurtarır diye bir umudum vardı, talihim yaver giderse ona odaklanırlar diye düşünüyordum, şimdi kalkmış bana diyorsunuz ki, tam da işte benim gördüğüm ya da sandığım kişi olduğundan ötürü, suçun benim üstüme yıkılması, hüküm giymem olasılığı daha büyükmüş, öyle değil mi?" Ve şunu da hatırladı ki Wheeler da kendisini uyarmıştı: "Tahmin ettiğinden daha büyük bir belaya çattın. Bilmediğin öğeler var, yakayı sıyırmanı güçleştireceklerdir." Janet'in sevgilisinin MP durumuna değiniyormuş

meğer, demek onu biliyormuş, Tupra ile arasında akıcı bir iletişim olmalıydı, kim bilir nasıl bir ilişkileri vardı. İki adam sustular, bir onaylama biçimiydi; öyle ya, bir şey apaçık ortadaysa tek sözcüğü bile israf etmenin yeri yoktur. Tupra ona gözlerinde bir şaka kıvılcımıyla bakıyordu, sanki durum kendisini düpedüz keyiflendirmese de eğlendiriyormuş gibi. Şaşkınlık ya da umutsuzluk yaratmaya, insanları çıkış yolları bulunmadığını, çözümün onun kendine bağlı olduğuna inandırmaya alışkın olmalıydı (belki de işi oydu, ondan bir çözüm, bir çare, bir aracılık, bir çıkış yolu isteyen kimseleri köşeye sıkıştırmaktı; onları hoyratlık etmeden zorlamaktı, sanki hiçbir şey dayatmazmış gibi, küçümseyici tavır zaten işi görür, cesareti kırar, morali çökertir). Blakeston şefine öykünmeye çabalıyordu, ama beceremiyordu: Tom'a diktiği bakışları yansızdı, hatta daha beteri, anlamı karışıktı. Birasına el sürmemiş, birkaç kez köpüğünü üflemekle yetinmişti, köpük artık sönmüşken bile. Tom başparmağı ile işaret parmağının uçlarıyla gözlerini ovuşturdu, ikisinin öyle kendisini tepeden tırnağa süzmelerine dayanamıyordu, sanki önerinin kendileri yerine ondan gelmesini bekler gibiydiler. Bir sigara çıkardı, öyle bir kafa karışıklığı içindeydi ki ikram etmemek gibi bir nezaketsizlikte bulundu, Tupra kendininkilerden bir tane çıkardı, rengârenk Mısırlı figürleriyle firavunlarla süslü bir paketti, II. Ramses marka; her biri kendisininkini yaktı, Tomás Marcovitch'ini, Janet'in bir tırmık atarken yere düşürttüğü sigaranın aynısı. "Amma da tuhaf şey, o parmakların artık okşayamayacak, tırmalayamayacak, hiçbir şeyi tutamayacak olması" diye düşündü, "Önceki gece ne isterlerse yapabiliyorlardı, şimdiyse hiçbir şey, anlamsız bu, ölüm yaşama benzemiyor, birinin öbürünü izlemesinin hiçbr anlamı yok, hele onun yerini almasının hiç." Tırmık izi ve Morse'un bulduğu sigara da aleyhine kanıtlar olacaktı, yaranın varla yok arası kabuğunu yokladı. Her şeyi öylesine aptalca karanlık, geleceğini sönmüş, ya da kapkara bulutlar altında görmesine sinirlendi. "Hem tüm bunların yanı sıra, sizler kimsiniz? Kimi temsil ediyorsunuz?" Onu bilmediğini fark etti. Tahmin edebiliyordu, ama ne Tupra ne Blakeston ne Reresby ne Montgomery somut olarak kendilerini ona tanıtmış değillerdi, yetkilerinin neler olduğunu, bir teşkilattansalar hangisi olduğunu bildirmemişlerdi (uzlaşma, şantaj yetkisine sahip kendi hesabına iş gören mafya da olabilirlerdi, Southworth'e bakılırsa Wheeler'ın her çevrede tanıdıkları varmış), tabii ki kendisine kimlik ya da rozet filan

göstermiş değillerdi, ne kadar etkileri olduğunu da kimin üstünde bulunduklarını, nüfuzlarının büyük, polisinkinden, yargınınkinden, hatta hükümetinkinden bile baskın olup olmadığını bilmiyordu. Her şeye kadir oldukları ve olayın tümünü silebilecekleri hayaline kapıldı, boğazlanarak ölüme bile, ve Janet'i yanlarına alıp getirebilecekleri hayaline; ama ancak bir saniye sürdü. Henüz ona yardım etmeyi bile önermemişlerdi. Ancak sakıncalarını belirtmişlerdi, o ana değin hepsi buydu. Gerçek şu ki konuştuğu kişilerin kimler olduğu hakkında fikri yoktu. Ona karşın kendini onların eline bırakmıştı, onlara teslim etmişti kendini.

O zaman Tupra sevecenlikle kısacık güldü. Bütünüyle sevimli bir adamdı, kayıtsızlığına karşın: işi karşısındakini köşeye sıkıştırmak, ufkunu karartmak, bütün umutlarını kırmak da olsa, belki yoluna çıkan herkesi ürkütse bile onu tatlılıkla ve zarafetle yapıyordu. Herhalde soğuk ve metotlu olarak şiddete başvurabilirdi (kaba saba, ikiye ayrık burun, kıvırcık saçlarının dengelemesine karşın o şiş kafatası), ama öyle yapmadığı sürece belli bir canayakınlık baskın çıkıyordu (o gür kirpikleri, hep nemli ağzı). Blakeston da güldü, gecikmeyle. İzin ya da örnek verilmişti ya.

"Kimi temsil ediyoruz, diye soruyor bize çocuk, farkında mısın, Bertram? Bize kimi temsil ettiğimizi soruyor, soruların en saçması"– diye ünledi neşeyle, öylece onun büsbütün güleceği tuttu, önüne geçilmez, çığlık çığlığa, sesinden katbekat tiz bir gülüş, sesi perde perde yükseliyordu, tam bir kahkaha nöbeti, ha ha ha, ha ha ha ha, her kahkaha biraz daha gürültülü ve uzun, o kadar ki The Eagle&Child müşterileri rahatsız oldular, boyunlarını doğrultup onların masasına baktılar, bütün konuşmaları o ana değin sakin bir tonda olmuştu, hiçbiri dikkat çekmeyi istemiyordu, ve şimdi Blakeston çığlık çığlığa dikkati çekiyordu, hem bıyığı dahil, savaş kahramanı kılığına girmiş dolaşması da normal sayılmazdı, o andan sonra herkes onu öyle anımsayacaktı, histerik bir Vikont olarak. "Hiç kimseyi, Nevinson, hiç kimseyi. İşin güzeli de o işte, asla hiç kimseyi temsil etmeyiz biz" diye belirtmeyi becerebildi, abartılı neşesinin ortasında. O gülüşü bulaşıcı, aynı zamanda şaşırtıcıydı, öyle bir gülüşü Tom yalnız gözü açılmamış, şen eşcinsellerde görmüştü, sahici Mareşal Mongomery hiç hoş karşılamazdı, kendisiyle bağdaştırıldığını görse öfkelenirdi, sadece bir başarısız taklitçisinin aracılığıyla bile olsa. Kabanının kordonlarına ilikli düğmeleri

Blakeston'ın rahatça kahkahalar salıvermesini engelliyordu. Tomás patlayıp kopacaklarını sandı, oysa bir yandan hâlâ gülüyorken bir öksürük nöbetine tutuldu, ikisi birbirine karıştı.

"Yeter, Blakeston" dedi Tupra. "Kes şu gülmeyi de bir yudum iç. Kesmezsen boğulacaksın." Ama gülmek ona da bulaşmıştı ve sesi otoriter çıkmadı. Bunalımına karşın Tom'a da.

Montygomery kapüşonunu kaldırdı, başında yassılmış beresinin üstüne yerleştirdi, ağzını iki üç kâğıt mendille örttü, yavaş yavaş sakinleşti. Nihayet birasını içti, bir çekişte yarısını.

"*Pardon, pardon*" dedi Fransızca. "Bize sorulması tam yerinde bir soru gibi geldi de." Ve az kalsın yeniden, daha zahmetli koşullarda (şimdi kapüşonunun altında, daha kasılmıştı) gülmeye başlayacaktı, bereket kendini tuttu.

"Blakeston sözlerinde haksız sayılmaz" dedi Tupra, Tomás'a yönelerek, "aslında o denli gülünecek şey olmasa da. Blakeston dostumuz zaman zaman böyle neşelenir işte, bereket kırk yılda bir. Ona böyle eğlenceli gelen şey şu: biz hiçbir yerde kayıtlı değiliz, ne resmi ne gayrı resmi olarak. Hem birileriyiz hem hiç kimse değiliz. Varız, ama mevcut değiliz, ya da mevcuduz ya da yokuz. Yaparız ama yapmayız, Nevinson, ya yaptığımız şeyi yapmıyoruzdur, ya da kimsenin yapmadığı şeyi yapıyoruzdur. Kendiliğinden oluverir." O tümceler Tomás'a Beckett'i anımattı, o yıllarda enteller arasında pek modaydı ve yapıtları Londra'da seçkincilerin tapınması arasında sahnelenmekteydi; öyle ya, kısa süre önce Nobel vermişlerdi. Tom hem anlıyor hem anlamıyordu, izlemeye çabalıyordu. "Olayların gidişini değiştirebiliriz, ama izimiz kalmaz, değişiklikler sonradan bizim sırtımıza yüklenemez. Bizim yaptığımız fakat yapmış olmadığımız şeyin hesabını kimse sormaz. Ve kimse bize buyruk vermez, bizi yollamaz, mevcut değiliz ki."

"Sizi anladığımdan emin değilim, Mr. Tupra."

Blakeston tümüyle sakinleşmişti, böylece kapüşonunu indirdi, ve, birden o hareketi yaparken bereyi de sürükledi, bir an kafası açığa çıktı, özenle tepesine toplamış olduğu kısa kızıl saçları göründü, ve anında onu büsbütün ürkütücü bir tür motosikletçiye dönüştürdü. Yabanıl bir görünüm aldı, birkaç saniyeliğine bütün asker havasını yitirdi, ancak birkaç saniye, çünkü büyük bir ustalıkla bir eliyle saçını yine kaldırdı, öbür eliyle (pırpırsız) general beresini kafasına bastırdı, bereyi düşüren tiz kahkahalarından daha fazla

o saçlar olmuştu. İşlemin sonucunda Blakeston'ın kahkahalarını boğduğu kâğıt mendiller o fark etmeden *mongomery*sinin kapüşonuna doldu. Tom gözünü onlardan ayıramıyordu, buruşmuş tortop olmuşlardı, ama zembile konulmuş karnabahar gibi görünüyorlardı.

"Biz romanın anlatıcısı olan üçüncü kişi gibiyiz, işte öyle bir şey, Nevinson, siz roman okumuşsunuzdur" diye sürdürdü Tupra öğretmen edasıyla. "Karar veren ve anlatan odur, fakat ona soramazsınız, sorgulayamazsınız. Adı yoktur, birinci kişi olarak anlatanın tersine, roman kişisi değildir; ne diyorsa inanılır, güvensizlik gösterilmez; bildiklerini nereden bildiği, söylemediklerini neden söylemediği, anlatmadıklarını neden anlatmadığı ve tüm yaratıklarının yazgısını belirlemeye neden yetkili olduğu bilinmez, yine de varlığı tartışma götürmez. Var olduğu besbellidir, ama aynı zamanda mevcut değildir, ya da tersine, mevcut olduğu besbellidir, ama aynı zamanda bir yerde rastlanması olanaksızdır. Varlığı saptanamaz bile. Dikkat, anlatıcıdan söz ediyorum, yazardan değil, yazar kendi evindedir ve anlatıcının değindiği şeylerin sorumlusu değildir; onun o bildiklerini nasıl bildiğini bile açıklayamaz. Başka türlü söylersek, her şeyi bilen üçüncü kişi anlatıcı, öylece kabullenilen bir kuraldır, ve romanın kapağını açan okur genellikle onun, o hiçbir yerden gelmeyen, bağımsız ve dışsal görünmez adam sesinin neden ve niçin sözü aldığını, ve yüzlerce sayfa boyunca bırakmadığını sorgulamaz." Biraz ara verdi, alnındaki bir lüleyi parmağında kıvırdı, artık köpüğü kalmamış birasından bir yudum aldı. "Yani biz biraz yaklaşık bir şeyiz, öylece kabullenilen bir kural, rastlantının itirazsız kabullenildiği gibi, olayların, kazaların, hastalıkların, felaketlerin, talih eseri olanların ve talihsizliklerin kabul edildiği gibi. Biz bir belayı durdurabiliriz, ama bir rüzgâr esintisinin geminin yolunu değiştirdiği gibi, ya da bastırmasıyla kovalananları kovalayanların gözünden gizleyen bir sis gibi, ya da yağınca onların izlerini örten, kovalayanları da köpeklerini de şaşırtan kar gibi ya da ilerlemelerini, bir şeyleri seçmelerini olanaksızlaştıran gece gibi. Ya da hatta ikiye ayrılarak Beni İsrail'e yol veren, sonra onları yok etmek üzere izleyen Firavun'un ordusunun üstüne kapanan deniz gibi. Böyleyiz işte biz, ve gerçekte hiç kimseyi temsil ediyor değiliz."

"Yine başladık" diye düşündü Tomás, "Bir sap ot bunlar, bir toz zerresi, kökensiz bir yaşam, kaynaksız bir savaş, bir kül, bir duman, bir böcek, aynı zamanda hem bir şey hem bir hiç." Ama

aklında tuttuğu mesaj şu oldu: "Bir belayı durdurabiliriz." Belki de doğruydu, başının üstünde dolaşan felaketi durdurabilirlerdi belki, fakat nasılını hâlâ söylememişlerdi, rüzgâr esintisine, kar yağışına, sise ya geceye ya da ikiye ayrılan denize dönüşmeleri için neyi gereksindiklerini söylememişlerdi. Yine de Tupra'ya bir gözlemde bulunmaktan kendini alamadı:

"Siz edebiyat okumuşsunuz, değil mi Mr. Tupra? Hani durup bunu düşünmek için."

Tupra yine güldü, sanki Tom'un gönlü olsun diye şöyle diyordu: "Ne sanmıştın beni? Hiç durup kafa yormayan bir eylem adamı mı? Evet, olanca pervasızlığımla eyleme girişebilirim, ama bilerek yaparım onu, düşünerek yaparım." Sanki ondan birkaç yaş değil de yirmi beş yaş büyüktü.

"Ben birçok şey okudum" oldu yanıtı, "Hemen burada, burada Oxford'da, sonra başka yerlerde de. Bütün ömrümü öğrenmekle geçirdim. Uzmanlık dalım Ortaçağ Tarihi'ydi, ama bazı ortak profesörlerimiz oldu, ve belki de dolaylı olarak sizi onlar kurtaracaklar, Nevinson." Bu, Tomás'ın onda fark ettiği hafif Oxford ağzını açıklıyordu. Acaba o sınıfçı üniversiteye öyle birini nasıl olup da almışlardı, gören de Londra'nın doğusundaki Bethnal Green gibi bir yoksul varoştan ya da Streatham, Clapham ya da Brixton gibi daha da berbat yerlerden geliyor derdi. Birçok erdemi, birçok marifeti ya da Wheeler'ın dediği gibi, birçok imkânı vardı herhalde. İnsanları ikna sanatı olmalıydı ya da insanlar ondan korkuyor olmalıydılar.

"Dolaylı olarak mı?"

"Evet, bizim dolayımızla" dedi Tupra gülümseyerek. "Bastıran sisin sayesinde. Kimin aracılık ettiğini biliyorsunuz."

Onun üzerine Tomás cesaretini topladı, açık açık sordu:

"Siz benim başımdaki belayı durdurabilir misiniz?" Evet, dört elle sarıldığı tümce oydu.

"Belki. Duruma bağlı. Belki de bir hiç olmaktan çıkıp sizin de bir Önemli Şahıs olmanızı sağlayabiliriz, değil mi, Blakeston?" Blakeston yarım ağızla, kuşkuyla onayladı. "O durumda siz de Hugh Saumarez-Hill gibi dokunulmaz olursunuz. Aynı şekilde ve aynı sebeplerden ötürü değil, ama benzeri bir düzeyde. Tabii ki Janet Jefferys'i ziyaret için en berbat gecede onun dairesinde bulunmuş olan iki kişiyi birden olayın içinden çekip çıkarmak sorun olur, hele yatmayı hiç ağzımıza almayalım. Yani, siz kesinlikle oradaydınız,

Mr. Saumarez-Hill yalnızca belki, belki de değildi. Nasıl olursa olsun, ikiniz birden o tablonun dışına. Evet, o ufak bir sorun olur, ama çözümü bulunur. Sonuçta, o şimdi size bağlı, Mr. Thomas Nevinson. Kar olup yağmamıza ya da rüzgârımızın yönünü değiştirmemize değip değmeyeceğine." Ve ilk kez ona salt soyadıyla yönelmemiş, önüne bir "Mr" getirmişti, böylece aklını çelmek, ona hiç kimse olmamakla Önemli Şahıs olmak arasındaki hatırı sayılır farkı bildirmek istermiş gibi.

"Peki bizim ikimizi de ortadan silerseniz, ne olur? Bir rezalet çıkmaz mı? O Morse ne der? Nasıl bir açıklaması olur?"

"Evet, o adam öfkelenir, itiraz eder, hem belki bir üstündeki yetkili de, sanki aynı hamurdanmışlar gibi. Yine de şikâyetleri pek uzağa gitmez. Hemen bir engele çarpar, hiyerarşik düzene uyan bütün teşkilatlarda görülen şeydir. Janet Jefferys olayı şimdilik çözümsüz vaka olarak kalır: kanıt eksikliği, sağlam bir suçlamaya temel bulunmayışı; kazanmayacağı bir davayı açmayı kimse istemez. Böyle kalan yığınla vaka vardır. Bazen bir suçlu bulununcaya değin yıllar yılı beklenir, bazen de hiç bulunmaz. Yarım yüzyıl öncesinin, yirmi, on yıl öncesinin arşivlerine bakın. Bu ülkede cinayetler çok ilgi çeker, millet heyecanla izler. Ama süreklilik ve çözüm olmadı mıydı hepten unutur gider, ancak polise mektuplar yazmayı sürdüren bir kaçık çıkabilir, o da sonunda usanır. Eğer millet çözümsüz kalan cinayetlerin sayısını bilse kıyameti koparır, hayatını korku içinde geçirirdi. Oysa çözümlenenlerle oyalanır, bir etkinlik ortamı oluşturmaya yetecek sayıda dava ve mahkûmiyet vardır. Halka sorulacak olursa, çoğunluk polisimizle adalet sistemimizin başka her yerinkinden daha iyi işlediğine, burada bir katilin ceza almadan yakayı sıyırmasının pek güç olduğuna inanır. Ama insanlar kaçının unutulup gittiğinin hesabını tutmaz. Ya da kimsenin dönüp bakmadığı bir gayya kuyusunda kaybolduğunun." Bu son tümceyi Tupra beğenmiş olmalıydı, çünkü bir susuşun ardından bir acayiplik gibi ortaya atıvermişti. "Bundan altı ay sonra Janet'i kimse hatırlamayacaktır, yakınları dışında. Bugün heyecanlar içinde havadis bekleyen Oxford'lular bile, birkaç hafta öyle bekleyeceklerdir. Ondan sonra beklemez olurlar, yeniliksiz geçen bir iki ay boyunca öyle diken üstünde kalınmaz."

"Ama benim onunla birlikte olduğum dedikodusu yayılacaktır. Beni gören komşu kadın anlatmaya başlamıştır bile. Bana kötü kötü

bakacaklar, benden kuşkulanacaklar, bunu niye tutuklamıyorlar diye kendi kendilerine soracaklar, selamı sabahı keseceklerdir. Ya da büsbütün beteri, bana düşmanca davranacaklardır."

"Olabilir, şu birkaç hafta" dedi Tupra sakin sakin. "Ardından bakacaklar ki ne tutuklanıyor ne suçlanıyorsunuz, olayla ilginiz olmadığına, suçsuzluğunuza kanaat getireceklerdir. Hatta şöyle bile düşünebilirler: 'Zavallı delikanlı, sevgilisini birlikte oldukları gece öldürdüler, kim bilir ne kadar üzülmüştür. O kızı sevip okşamış, sonra boğmuşlar.' Öte yandan öğrenim yılının bitmesine pek bir şey kalmadı, zaten okulu bu yıl bitiriyorsunuz, öyle değil mi? Burada uzun süre kalacak değilsiniz. İspanya'ya döneceksiniz ya da uzmanlaşmak için geçici olarak başka bir yere gönderileceksiniz. Oxford'a ziyarete geldiğinizde kimse sizi hatırlamayacak, hiçbir şeyle bağlantı kurmayacaktır."

"Tabii bütün bunlar başınızdaki belayı durdurursak. Demek istiyorum ki durdurulursa" diye belirtti Blakeston.

"Yok eğer durdurulmazsa burada uzun yıllar kalmam mümkündür" diye aklından geçti Tomás'ın yıldırım hızıyla. "Demir parmaklıklar ardında, bir duvarın gerisinde, katillerle birlikte yaşayarak."

Blakeston'ın beresinin dışında kızıl saçlarının bir perçeminin kalmış olduğunu gözlemledi, alın kemiğinin sol yanına düşüyordu ve ona hiç uyarsız bir Moğol ya da Tatar havası veriyordu, üstelik o uzun sarkıntı sinirine dokunuyordu. Uyarmak için bir hareket yaptı, Vikont telaşla perçemi yerine sokuşturdu. Tomás ondan yararlanıp elini kapüşonuna soktu, kâğıt mendilleri çıkarıp tiksinerek masanın üstüne koydu, iki adam hayretler içinde kaldılar.

"Diyorsunuz ki bana bağlıymış. Nasıl yani? Ne yapmam gerekir?" Tomás aslında biliyordu onu, ama işitmeyi istiyordu. Karar birtakım sanılarla verilemeyecek kadar hayatiydi, gerçi aslında sanı değildi, kesinlikti.

"Kısa bir süre önce" dedi Tupra, "ortak hocalarımızdan biri size çekici bir öneride bulunmuş, siz de anladığıma göre reddetmişsiniz. Olağanüstü yeteneklerinizle ülkeye yararlı olun, hizmette bulunun diye. Bizimki kadir bilen, güvenilir bir ülkedir, öbür ülkenizde ancak kısa sürelerle bulunduğum halde, bildiğime göre ondan farklıdır. Siz bir İspanyol'un vereceği söze güvenmezdiniz, öyle değil mi, Nevinson? Ya da pek az güvenirdiniz. Hele güçlü, emrine uyulan birinin sözüne büsbütün az, yani geceyi bastırtabilen, size yol açmak için denizi ikiye ayırabilen biri demek istiyorum. Onu zamanından önce kapatmayacağından ya da kendinizi kurtulmuş hissederken, ama peşinizi kovalayanların görüş alanından henüz çıkmamışken sisi dağıtmayacağından asla emin olamazdınız. Ona karşılık biz burada verdiğimiz sözü tutarız. Bizimle birlikte çalışmayı kabul ederseniz siz bir Önemli Şahıs olursunuz, zavallı Janet Jefferys de adaletin yerini bulması için biraz beklemek zorunda kalır. Sonuçta ölülerin onu, yani canlarını alan kişinin cezalandırılmasını umursadıkları yolunda bir boş inanışımız vardır. Ve evet, belki tam son nefeslerini vermek üzereyken, henüz hayatta kalmaya çabaladıkları, çırpındıkları, boğuştukları ya da katillerine direndikleri anda en çok önem verdikleri şey o olmuş olabilir de; ama o an hemen uzaklarda kalır, solukları kesilir kesilmez maziye gömülür. Ölülere canlıların niteliklerini ve tepkilerini atfetmeyi sürdürmek gibi boş bir inanışla maluluz, hayalimiz daha ötesine işlemiyor, fakat aradaki uçurum fazla geniş, onlar şimdi hayattayken istediklerinden hiçbirini, en sonuncusunu bile istemez olmuşlardır. Gerekirse sonsuza değin beklemeye hazırdırlar, çünkü beklediklerini bile bilmiyorlardır, o kavramı, bekleme kavramını da artık anlamaz olmuşlardır. Aslında artık hiçbir şey bilmiyorlardır. Sabırsızlık duyamazlar, arzuları falan yoktur."

"Şair bu düşüncede değil" diye bir düşünce geliverdi Tom'un aklına. "Ve ölüler hayattayken dile getiremediklerini" diye anımsadı,

"ölmüşken anlatabilirler." Tabii ki o dizeler kendisine anlaşılmaz gelmişti, hem şu noktayı hemen belirtmek istiyordu:

"Beni tutuklayıp suçlasalar da Janet yine adaletin yerini bulmasını bekleyeduracaktır, eğer bana yaptığınız öneriyi iyi anladıysam. Çünkü onu ben öldürmedim, buna kesinlikle inandığınızı sanıyordum. Hiç değilse ortak hocamız inanıyordu. Size de söylemiştir."

Tupra omuzlarını kaldırdı, bir kez daha gülümsedi sevecenlikle, neredeyse hoşnutlukla. Kendinden, kişiliğinden ve görünümünden memnun bir adamdı, kadınlarla talihi yaver gidenlere çoğunlukla olan şeydir. Çizgileri enli kostümünün şıklığın doruğu olduğundan emindi kuşkusuz.

"Onun neye inandığı fark etmez. Bizim neye inandığımız fark etmez. Sizin ne söylediğiniz fark etmez. Ölünün kendinden başka kimse hiçbir şeyden emin olamaz, o da eğer katilini gördüyse, eğer sırtından yakalandıysa göremeмiştir bile; o da tek söz söyleyecek durumda değil. Siz onu öldürmüş olabilirsiniz, hiçbirimiz bilmiyoruz ve o olasılık devreden çıkarılmış değil, her zaman için devrede kalacak, bir yargıca ya da bir jüriye mümkün, hatta kanıtlanmış görünebilir. Ve önemi olan tek şey odur, kayıtlara geçen ve yasanın hükmettiği şey. Yasanın hükmettiği ve kayıt tutulan yerde tabii, ve birçok şey kayıtlara geçmez, biz bunu iyi biliriz. İşimizin bir bölümü işimizin kayıtlara geçmemesidir. Ve fakat siz hiç kimse olarak kalırsanız, Nevinson, bir yargıcın ya da bir jürinin o kararına kendinizi sunmuş, ellerine teslim etmiş olursunuz ve sonunuz pek kötü olabilir." Koruyucusu Mr. Southworth'ün söylemiş olduğuna pek benzer bir şeydi, Wheeler'ın adalete karşı duyduğu küçümsemeyle de ilintiliydi. O kentte hiç kimse onu vazgeçilmez saymıyor, büyük bir değer de vermiyordu. Ya da belki Tupra'nın, Blakeston'ın ve Wheeler'ın içinde dolandıkları çevrede öyleydi (ve onun Southworth üzerinde büyük bir nüfuzu vardı); belki de onlar adaletten kaçınıyorlardı ya da üstünden atlıyorlardı, sanki sahiden rüzgâr, gece, kar ya da sismişler gibi, hesap vermeyeceklermiş gibi, etkinlikleri yasaların buyruğunda değilmiş ve hiç kayda geçirilmezmiş gibi. "O kadar gençsiniz ki yazık olur size" diye ekledi Tupra, duruma uygun bir ses tonuyla. "Hayata yeni atılmışsınız, daha başlangıç aşamasındasınız."

"Tamam da, sözünü tutan kim?" diye sordu Tom birden. "Madem siz hiç kimseyi temsil etmiyorsunuz, kim peki? Madem mevcutsu-

nuz ama yoksunuz ya da varsınız da mevcut değilsiniz, fark etmiyor mu? Nasıl söylediniz, bilmiyorum. Madem yapıyorsunuz ama yapmıyorsunuz, madem birilerisiniz ama aynı zamanda hiç kimse değilsiniz? Bu ülke kadir bilir ve güvenilirmiş, sizin dediğinize göre, fakat ben bu ülkeden kiminle konuşmakta olduğumu bilmiyorum, beni tablodan çıkarma sözünü veren kim? Eğer size kimse hesap sormuyorsa, sizi gönderen ya da buyruk veren yoksa, nasıl yanıt vereyim istiyorsunuz? Kiminle konuşuyorum yani, bir hayaletle mi?"

"Bunlar ne biçim laflar, Nevinson?" diye söze karıştı Blakeston sabırsızlıkla. "Mr. Bertram Tupra ile konuşuyorsunuz, bu buluşmaya onun için geldi, size yardım etmek için." Ve şefinin adını tapınmaya yakın bir tonla ağzına almıştı, sanki onun gözünde bir kurum, kutsal bir nesneymiş gibi. Kendinden genç olduğu besbelli birisine karşı onca hayranlığı dikkat çekiciydi.

"Ya, öyle mi?" oldu Tom'un yanıtı, birazcık sinirlenmişti. "Ama belki de Mr. Ted Reresby ile konuşuyorumdur, o Beckwith'in sandığı gibi. Adı bile pek kesin görünmüyor."

Tupra eğlenir gibiydi ya da Tomás Nevinson'ın dikkat yeteneğini beğenmişti. Somerville'in bomba gibi profesör hanımına kendini tanıttığında kulak vermesinden hoşlanmış olmalıydı. Yine de o yorumu dikkate almadı.

"Hâlâ bilmiyor musunuz, Nevinson? Gerçekten kiminle konuşmakta olduğunuzu bilmiyor musunuz? Haydi, haydi, ortak hocamız açıkça söylemiş, bana öyle dedi. Sizin reddiniz de açık seçik olmuş, amma da düşkırıklığına uğratmışsınız onu. Yine de örneklerimizi sürdürürsek, eğer sis sizi bir beladan kurtarırsa, önceden ondan garanti de süreklilik de istemezsiniz. Derhal yararlanmaya bakarsınız, öyle değil mi? Sürmesini ve kurtulmanıza yetecek süreyle dağılmamasını istersiniz. Dahası, içine gömülür, içinde erir, onunla kaynaşırsınız, o andan itibaren siz de sise dönüşürsünüz. İngiliz sisi, yüzyıllar boyunca yoğunluğuyla ün salmıştır. Ve tüm yüreğinizle güvenirsiniz ona, hem de nasıl güvenirsiniz, nereye giderseniz size eşlik edecektir. Siz de kazaların, rastlantının, hastalıkların, talihin cilvelerinin ve felaketlerin parçası olacaksınız. Ve zamanla siz de bizim gibi olacaksınız: Kendiliğinden olan bir olay. Sizden ayrıştırılamayan bir şey sizi yarı yolda ekemeyecek, terk edemeyecektir. Çünkü siz kendi kendinizi terk etmeyeceksiniz, bilmem beni izliyor musunuz."

Hem izliyor hem izlemiyordu. Söyleminin genelini evet, ama Profesör Wheeler'ın izini sezinlediği o eğretilemeli irdelemelerde hayır, büyük bir olasılıkla Tupra da onun pek sevdiği bir öğrencisi olmuştu, hatta zamanında onu şimdi uğraştığı belirsiz ve hayaletsi görevlere alan Wheeler'ın kendisi olmuştu. Eğer öyle olmuşsa, Profesör Tupra ya da Reresby'yi ikna etmekte güçlük çekmemiş olmalıydı, çünkü Oxford'dan önceki yaşantısı büyük bir olasılıkla yalnız eylem, doğaçlama ve sarsıntı yaşantısı değil, bir suçlununki olmuştu. Tomás onunla konuştukça, giderek yüzünde –kökeninde kaba saba, yavaş yavaş incelmiş– ve seslemesinde –herhalde başlangıçta kenar mahalleli, şimdi yapaylıkla özentili– pervasız, kesin, hatta şiddetli çözümler yanlısı bir geçmişi sezinliyordu, henüz taçlanmamış bir uygarlaşma ve iradesiyle süzülme sürecine karşın ondan el çekmemişti. Herhalde kendi inancından ötürü değil, yararlı geldiğinden ötürü, dünyada daha çok yüze çıkar olmak ve toplumda tırmanmasını kolaylaştırmak için kendini iyileştirmeye çabalamış bir adamdı; emellerine ulaşmak için halıların, moketlerin üstünde nasıl yürüneceğini öğrenmesi gerektiğini anlamıştı, ama yüreğinin derininde onların da bürolarla salonların da karşısında duyduğu küçümsemeyi bastırmamıştı. Kişiliği sokakta biçimlenmişti, ve kuşkusuz biliyordu ki kendini dayatan ve önemi olan şey sokak yöntemleridir, yakayı sıyırmak ve sorunları çözmek için er geç onlara başvurulur, özellikle de işler kötüye gittiğinde. Tupra'nın önceki yaşantısı rahat olmamıştı, ardında bırakmaya ya da bir kenara itmeye yöneldiği bir yaşantıydı. İçine daldığı şeye dalmak, sisle kaynaşmak dediği şey onun açısından bir kurtuluş ya da bir çarpıklığı düzeltmek, sil baştan etmek ya da kendi çarpık dürtülerinin yasallaştırılması olmuştu.

"Oysa benim rayına oturmuş bir yaşamım var" diye düşündü Tomás, "ve anlaşılan o ki ne yaparsam yapayım, yitirdim onu, ellerimden kayıp gidiverdi ve geri alınması olanaksız, heba olmuş şeylerin arasına karıştı, gitti. Amma da aptal günler, herhangi bir gün amma da aptal olabiliyor, hangisi olduğunu bilemiyor insan, ve kaçınmış olması gerekene güle oynaya adım atıyor, hangisinin lanetleme, uçurum ve ateş, denizin yutağı olduğunu, hangisinin her şeyi mahvettiğini bilemiyor... Ve tek adım atmaması, eşiğinden bile girmemesi gereken o günde atılan adımlar amma da aptal, amma da havai. İnsan sabah hiçbir şey yokmuş gibi yatağından kalkıyor,

bir kitabevine uğruyor, ara sıra görüştüğü önem taşımayan bir sevgiliyle cinselliği kabarıyor, geceleyin buluşmak üzere sözleşiyor, sırf canı sıkıldığından ya pekâlâ dizginlenebilir sıradan bir cinsel istekten ötürü ya da kendini münzevi bir biçare gibi duymamak için, o gece evinden çıkmasa pekâlâ olurdu, sonraki rahatsız edici düşünceden de kaçınırdı: hani şu 'Değmedi, şimdi neşesiz, daha çok esefle sona erdi; gerisingeri dönebilsem yapmazdım.' Ve o aptal buluşma ve o gereksiz düzüşme insanın nicedir belirlenmiş rayına oturmuş yolunu mahvediveriyor. Tasarlamış olduğum şeyler artık işe yaramaz oldu, geleceğim silindi, gitti ya da yerini başka bir şeye bıraktı, belki de Berta'dan ya da onunla düzenli, az çok uyumlu, aşırı sırları olmayan yaşantıdan vazgeçmek zorunda kalacağım; ya da sırlar, tüm yaşamımda zorunlu bir istisnadan olmaktan çıkıp yaşamın temeli, varlığımıza egemen kuralı olacaklar. Onun yerine bana iki seçenek sunuluyor, ikisinden hiçbirini istemiyorum (ama dilediğimi seçme faslı bitti artık). En kötü halde bir tutuklanma ve sonucu belirsiz bir yargılanma ve yıllarca hapis, ya da hayalime sığmayan, karanlık, süresi belirsiz ve hazırlıklı olmadığım bir görev: kendimi olmadığım biriymiş gibi sunarak tanımadığım, korkunç tiplerle ilişki kurmak, gerçekte ilkin dostluk kurup sonradan ihanet edeceğim düşmanlarla, Wheeler bana buna benzer bir şey dedi, 'gizli ajan' sözcüğünü söyledi, öyle dedi, düşümde görmüş değilim. 'Harika bir gizli ajan olurdun'; 'birçok yerlerin yerlisi sanılabilirsin', dedi, ardından onu hafifletmeye çalışmıştı: 'çok uzun süreli olmaz'; 'alışılmışın dışında hiçbir şey değil, ailene, yakınlarına karşı acayip bir şey yok. İspanya'da bulunduğun sıralarda her şey normal olur. Yurtdışında olduğunda, hayır, normal olmaz, seni aldatmıyorum: sahte yaşamlar sürersin, senin olmayan yaşamlar. Ama yalnızca bir süre: er geç onları bırakıp kendi varlığına, eski benliğine dönersin.' Evet, açık seçik konuşmuştu, ben de onu unutmaya çalıştım, onun her şey yolundayken yaptığı bir öneri, reddedilebilecek bir öneri başka şey, bu ikisinin, Blakeston ile Tupra'nın ya da Montgomery ile Reresby'nin ya da adları her neyse, yaptıkları öneri başka şey... Gel gör ki hapishane daha da beter olur, başka her şeyden beter, üstelik çıktığımda da yaşamım hep öyle mahvolmuş olur, kaçımda, hangi beklentilerle, moralim nasıl kim bilir: bir cinayet hükümlüsüne, bir vebalıya kim ne iş verir ki? Berta benden ayrılmış, başkasıyla evlenmiş, benim olmayan çocuklar doğurmuş olur, herhalde beni

bir daha görmeyi, başıma neler geldiğini bilmeyi bile istemez, adımı duymayı bile, insanı boğan bir karabasandan ya da utanç veren bir hatadan silkinmek isteyen biri gibi siler beni. Kabul edersem onu henüz yitirmem, ancak karışık ve karanlık, suskunlukla ve aldatmacalarla ve ayrılıklarla örülmüş bir birliktelik olur, ya da en iyi durumda yarı gerçeklerle, ve pek geniş gölgeli alanlarla; eğer reddedersem suçsuz bulunmam ve aklanmam mümkün, ya da hatta yargılanmayabilirim bile ve yoluma sanki o aptal gün hiç olmamış gibi devam edebilirim, öyle ya, ben ne Janet'i ne de herhangi bir kimseyi öldürmüş değilim. Yine de risk çok büyük ve kim bilir, kim bilir, korku içindeyim, ve korku insanın gözlerini de kafasını da bulandırıyor, korkuya dayanılmıyor ve tek istediğim onu başımdan defetmek..."

"Düşünmekteyim" diyebildi ancak, iki adamın sabırsızlığının arttığını havada sezmişti. "Biraz düşünüyorum."

"Tamam, ama karar verme zamanın da gelmekte" diye yanıtladı Tupra, sözünü vurgulamak ister gibi parmaklarıyla masada trampet çaldı ve kadınsı kirpiklerini indirip kaldırdı. Bütün günü bununla geçiremeyiz. Size bir çıkış yolu sunmaktayız, Nevinson, yararlanmanız hayrınıza olur. Karar sizin, ama çabucak söyleyin artık."

"Çabucak, burada, şimdi, her zaman..." diye aklından geçirdi Tomás, *Little Gidding*'in sonundaki o hızlı tempolu dizeyi anımsayarak. "Şimdi olan şey her zaman için, ve tuhaf şey: ne karar verirsem vereyim, en büyük olasılık onunla dünyanın sürgününe dönüşeceğim; Wheeler'ın beni kaçınmaya özendirdiği şey tam da beni bekleyen şey. Olmadığım biri olacağım, kurgusal olacağım, bir gidip bir gelen, bir uzaklaşıp bir dönen bir hayalet. Öylece olacağım, Tupra'nın dediği gibi, deniz olacağım ve kar ve rüzgâr." Kararını zaten vermiş olduğunu fark etti, ama henüz onu yüksek sesle kabul etmemeyi yeğliyordu, onu birkaç saniye daha kendine saklamayı, yalnızca aklında tutmayı, zira sustuğu sürece insan hâlâ geri adım atabilir. "Havada asılı toz bir öykünün bittiği yeri işaretler", o son iki dize yeniden kafasına hücum etti. "Benimki burada bitti. Beni ne bekliyor, çünkü aynı zamanda şimdi hâlâ buradayım, ve şimdi her zaman. Havanın ölümü bu." O dizeyi de bir an görmüştü. "Ama hayatta kalır insan. Amma talih ve amma felaket."

III

Tomás Nevinson ile 1974 Mayısı'nda evlendim, San Fermín de los Navarros kilisesinde, ikimizin öğrenim gördüğümüz, onun gecikmeli olarak, on dört yaşındayken girdiği kolejin hemen yakınında. Henüz yirmi üç yaşını doldurmamıştık, o kiliseden saçma bir pozla, kol kola çıktığımızda (hiç öyle yürüdüğümüz olmamıştı, sonradan da olmadı), ben beyaz giysili, elimde bir buket, yukarı kaldırılmış bir duvak ve dudaklarımda bir zafer gülücüğüyle. Eskiden verilmiş bir kararın yerine getirilmesiydi sanıyorum, şu insanın çocukluğunda ya da yeni yetiştiği sıralar kafasına koyduğu ve koşullar ne denli değişmiş olursa olsun, köklerinden sökmesi, hatta yumuşatılması zor tasarılardan biri. Duygular da öyle, ama bu sonuncuyu görmek ve kabullenmek için çok daha uzun zaman geçmesi gerekir, ve en önemlisi, eski tasarılardan vazgeçmeyi akıl etmeden önce ilkin onları taçlandırmak şartmış gibi gelir. Anlamak ve pişman olmak için artık geri dönüşü olmayan bir çizgiyi aşmak gerekir, geri dönmeyi istemek ve hata ettiğini kabullenmek için; bir hatanın hata olduğunu kanıtlamak için o hatayı sonuna değin işlemek gerekir, ve o vakit insan geri dönmeye çabalar, ziyansız tarafından, yani her şeyi berbat etmeden gerisingeri gitmek için artık çok geç kalmışken. Benim için Tomás'tan ayrılmayı düşünmek, kaderimi onunla kilisede ve tüm sonuçlarıyla birleştirmeden önce aklıma gelebilecek şey değildi, o sonuçlar da henüz boşanmanın mevcut olmadığı bir ülkede sonsuza değin sayılırdı; zaman olur, bir şeyi gerektiğinde çözme cesaretini gösterebilmek için ilkin güzelce düğümlemek gerekir. Nankör ya da olanaksız uğraşlara karşı bir zayıflığımız vardır sanki, kimileri yaşamlarını onlara gömülmüş geçirirler çünkü can çekişmeden, zorlanmadan, çatışmadan ve dramdan başka bir yaşam biçimi akıllarına gelmez: ilkin ağa dolanırlar, ardından ağdan kurtulmaya çabalarlar, böylece kendilerine verilen tüm zamanı onunla uğraşmakla harcarlar.

Öte yandan ben öyle bir niyetle evlenmedim, zaten inançsızlık olurdu. Tersine, evliliğin anormalliklere, hayli zamandır, o Ox-

ford'daki öğrenimini tamamlayıp Madrid'e döndüğünden beri algıladığım garipliklere bir son vereceğini düşünüyordum, o dönüş kesin ya da benim umduğum gibi olmamıştı. Talihi yaver gidiyordu, görünürde: o üniversitenin diplomasının büyük avantajlar sağladığı belliydi, çünkü o gencecik yaşında hemen Britanya Büyükelçiliği'nde bir kadro edinmişti, Kültür Ataşesi'nin emrindeydi, hayli iyi sayılacak bir aylık alıyordu ve sıkıntısız yaşamamıza yetecek kadardı, üstelik ben de yine yıl başlarken boş kadro bulunduğunda, sık sık eski öğrencileri arasında sorumluluk duygusu taşıyanlara el atan Estudio Koleji'nde öğretmenlik ederek mütevazı ama onunkine eklenen bir maaş almaya başlayınca iyice rahatladık. Elçilikte ya da daha üst makamlarda Tomás'ı çok takdir ediyorlardı ve o nedenle zaman zaman İngiltere'ye yolluyorlardı –bir ay boyunca, hatta bazen daha uzun süreyle–, yarı diplomatik ya da yarı işletmeci nitelikli bir eğitimi tamamlaması, protokol, kriz ve acil durumların çözümü, personel yönetimi, bütçe düzenlemesi falan türünden işler içindi, anlattığında içim sıkılıyordu, ayrıca tuttuğu kadro açısından da ileride tutabileceği yer açısından da bana öyle pek gerekliymiş gibi gelmiyordu. En azından onun bana anlattığı buydu. Yine de onu öyle eğitime sokuyorlarsa, demek geleceğini parlak görüyorlar, terfi ettirmeyi, ondan daha fazla yararlanmayı düşünüyorlardı, fakat diplomatik kariyer için gerekli öğrenimi yapmadığından, belki ileride onu İngiltere'de bir Bakanlık'tan, örneğin *The Foreign Office*'ten çağıracaklardır diye aklımdan geçiyordu: akıllı ve çalışkan bir memurdu, yabancı dillere büyük bir yatkınlığı vardı ve insanlarda sempati uyandırıyordu. O yüzden, oraya taşınmamız olanağı hep ufuktaydı, ya da yararlı olabileceği bir başka ülkeye, belki Amerika'da bir ülkeye de atayabilirlerdi.

İşin tuhafı şu ki bunları kafasından geçiren bir tek bendim. Tomás Madrid'de bulunduğu sürelerde kendi işlerine bakıyor, geleceğini ne sorguluyor ne de bu konuda kafa yoruyordu, sanki bir geleceği yokmuş ya da o gelecek çoktan yazılmış da kendisi o yazıyı okumuş gibiydi. Hayatın önüne neler çıkaracağını merak etmez gibiydi, ne hedefi ne emeli ne hevesi vardı, hatta sorgulamıyordu bile. Kimi zaman yazgısı çoktan yazılmış biriyle, ya da kendini tutsak, çıkışsız duyumsayan, o yüzden günlerin geçişinin büyük ya da hoş sürprizler getirmeyeceğini bildiğinden kayıtsızlıkla bakan biriyle yaşıyormuşum gibi duyuyordum. Bir bakıma, şafağın sök-

tüğünü görmek için gecelerin geçmesinden çok, yalnızca gecenin bastırdığını görmek için günlerin geçmesini bekleyen bir ihtiyara benziyordu. Hem bu dediğim aynen böyleydi: ben gözlerimi açtığım her seferinde, ister gecenin bir yarısında ister sabah olsun, bakıyordum ki o çoktandır uyanık, sanki sürekli düşünceleri uyumasını engeller ya da ancak pek hafif bir uykuya izin verirmiş gibiydi, öyle ki benim biraz kımıldanmam ya da ona değmem kendisini anında hepten uyandırıyordu. Zaman oluyordu çok alçak sesle soruyordum, yanıt vermiyordu, ben de üstelemiyordum, yanılmış olabilirim ve ısrar edersem uykusunu bölerim diye korkuyordum. Fakat sürekli işittiğim, uyanık kalan, yazgısını kafasında evirip çeviren ya da lanetleyen birinin solumasıydı, bilinci hep tetikte, çevresine hüzünlü bir tedirginlik ve rıza karışımı yayıyordu sanki. Ve birkaç gece karanlıkta onun sigarasının ateşini gördüm, artık konumunu ele vermeyi ve sürekli ışığına nişan alan kesin bir atışla ölmeyi umursamayacak denli tükenmiş ve bezmiş siperdeki bir askerinkini andırıyordu. Öyle durumlarda uyanık olduğundan emin, sesimi biraz yükseltmeye cesaret ediyor, soruyordum:

"Uykun mu kaçtı? Ne düşünüyorsun?"

"Hiç. Hiçbir şey düşündüğüm yok, sigara içiyorum, o kadar."

Elimi omzuna koyuyor ya da belki temasımla yatışır diye okşuyordum.

"Bir yardımım olabilir mi? Konuşalım ister misin?"

Bazen bana "Hayır, uyumana bak" diye yanıt veriyordu, bazen de izmariti kül tablasına bastırıyor, beni kendine çekiyordu, geceliğimi sıyırıyor ve anında bedenime giriyordu neredeyse hayvansı bir biçimde, hiç hazırlık yapmadan, cinsel organının ani bir dikelmesiyle ya da belki uykusuzken hep öyleydi, sonuçta henüz pek gençti. Bana verdiği izlenim başka şeyden çok, yorulmaya ya da gerginliğini boşaltmaya çalıştığıydı, ha ben olmuşum ha orada bulunabilecek bir başka kadın, fark etmezdi ama tabii bereket orada olan bendim, o benim de yatağımdı ve beni yoklaması ya da izin istemesi gerekmezdi ya da bir kez artık evlendiler mi o izni toptan verilmiş saymaya alışan çoğu erkekler gibiydi. Belki de o Tomás'ın zihnini biraz olsun boşaltmak, garip gece ya da sabah tasalarını dindirmek ya da onları bir bedensel ihtiyaç ya da ürpertiyle birlikte yaşatmak için elindeki tek çareydi, belki de sadece bedeni ruhunu bir süre için aldatsın, dağıtsın ya da onu ilkelliğiyle (cinsel ilişki ne denli

süslenmek istenirse istensin, her zaman ilkel bir şeydir; burada süs falan da yoktu) bastırarak sesini kesmesini diliyordu. Bittiğinde ben banyoya gidiyordum, yatak odamıza döndüğümde onu uyuklar buluyordum. Henüz kalkma vakti değilse, yeniden usulcacık yatağa süzülüyordum, birkaç dakika durup onu gözlüyordum, halini ve solumasını yorumluyordum. Tümüyle uykuya dalmış birininki değildi, tatlılıkla ensesini okşuyordum, şöyle fısıldıyordum:

"Hiç kıpırdama sevgilim. Kımıldama, yatakta dönme ki derin uyku sen farkına varmadan gelip sarmalasın seni, ve yavaş yavaş düşüncelerinden kopasın. Keşke bana aklından neler geçtiğini söylesen. Saatler saati. Ne kadar inkâr etsen de, uyumanı engelleyen bir şey var, hiç durmadan düşünüyorsun. Sana bir şeyler oluyor ve ne olduğunu bilmiyorum."

Bu sonuncusunu ondan çok kendime söylüyordum.

Gün boyunca işine gayretle sarılıyor ve normal görünmek için kendini zorluyordu. Nazik ve hoş karşılanan şakalarını yapmayı sürdürüyor, gülücükler saçıyor, gitmemiz gereken çok sayıda akşam yemeğinde ve toplumsal etkinlikte istediklerinde o pek beğenilen taklitlerini esirgemiyordu. Kolejdeki kadar eğlendiriyordu onlar, tek farkı şimdi yetişkinlereydi, çocuklardan daha gürültücü ve abartılıydılar. O zamandan beri onları büsbütün iyileştirmişti, müthiş bir uygulamacıydı, hiçbir vurgu ya da ses yoktu ki tıpkısını yapamasın, tanınmış ya da tanınmamış hiç kimse elinden kurtulamıyordu, arada bir taklitçiliği uğraş edinmesini önerenler çıkıyordu, Britanya ya da İspanyol televizyonuna profesyonel olarak başvurmasını söylüyorlardı. Ama zahmetsiz ve şen sayılacak gündelik yaşantımızın ortasında ben onun derininde yaşantıya karşı o kayıtsızlığı, o geleceğe karşı bilmecemsi meraksızlığı duyumsuyordum, bunlar yaşadığımız günün tadını çıkarmasını engelliyorlardı. Sonra, İngiltere'de geçireceği günlerin öncesinde ruh hali değişiyordu: o vakitler sinirlilik ve öfke anlarıyla tasalar arasında gidip geliyor, Oxford'dan yeni döndüğündeki o eski tedirginliği artıyordu. Öğrenimini tamamlayıp dönen genç adam gittiğindeki delikanlı değildi artık, yıllar boyunca uzun tatil dönemlerinde gidip gelen de değildi, hani gelişmesini gördüğüm, artık her ziyaretinde yattığım delikanlı, düşkırıcı ve gecikmeli gerçekleşen ilk kezden sonra giderek artan arzu ve tutkuyla sevişmiştik. Önceki kez gelen, Hilary'nin sonuyla Trinity'nin başlangıcı arasındaki beş haftayı Madrid'de benimle geçirmiş olan da değildi, o zaman kendi konusunda tasasız, hatta ilgisizdi, kişiliğine bütünüyle egemen olan yine de dinginlikti. Şimdi gölgeli ve biraz kaçamak bir yanı bulunan birisi olup çıkmıştı, zaman zaman suskunlaşıyordu, oysa Oxford'un üç aylık öğrenim dönemleri arasındaki ziyaretlerinde az çok hep aynı kişiydi. Birbirinden ayrık kurşunî gözlerinde aslında her zaman sezilen ve genel cana yakınlığıyla çelişen tedirginlik

daha artmıştı: bir an bile dinlenmez gibiydiler, sanki hiç dinmeyen bir fırtınayı, ilerlemeyen, gelişmeyen ve hiçbir yere varmayan bir saplantıyı yansıtıyorlardı. İlk başlarda ben onu bir dönemi bir daha açmamak üzere kapatmanın şaşkınlığına veriyordum, asla ne tümüyle burada ne tümüyle orada olamadan birkaç yılı iğretilikle ve gidip gelmeyle geçirdikten sonra çıkış noktasına dönüp orada hareketsiz kalan birinin gelip geçici –ama bazen çok uzun sürebilen– uyumsuzluğuna veriyordum. Fakat benim yanılgımı hemen düzeltti, seferî durumunun bitmiş olmadığını, ona vaâdettikleri ya da sözünü ettikleri işe hazırlık olarak yapacağı uzmanlaşma kursları için zaman zaman Londra'da kalacağını ve büyük bir olasılıkla Eylül ya da Ekim'de başlayacağını anlattı. Ona zaman zaman kahırlara kapılmasının nedenini sormuştum:

"Şu son aylarda başına bir şey mi geldi? Seni değişmiş görüyorum, sanki birdenbire on yıl yaşlanmış gibisin. Üstüne bir yük binmiş gibi, yakın zamana değin yoktu."

Bana tereddütle baktı, kendisinin havailik, şakacılık ve keyif dönemleriyle örtmeye çalıştığı o değişikliği algılayışıma şaşırmış gibiydi. İki kez saçını geriye doğru attı, oysa her zamanki gibi geriye taralıydı, yanıtı geciktirmeye çalışıyor olmalıydı. Ardından gözlerine donuk bir perde indi, ve bana bir şey anlatmak konusunda tereddüt ettiğini sezinler gibi oldum. Ama sonunda atlatmayı seçti:

"Yok canım" diye yanıtladı, "hiçbir şey yok, kesinlikle, ne olabilir ki? Sanırım öğrenimim bittiği için. Yani şenlik sonuna vardı, sorumsuzluk da. Bundan böyle atacağım adımlar yaşamımın geri kalanını koşullandıracağı için Artık bundan böyle deneme süresi falan olmayacağından. Hata yapınca düzeltme zamanı geçtiğinden. Şimdi yapacaklarımın bundan yirmi yıl sonra sonuçları olacağı duygusundan, oysa kendimde on beş yaşımdaki, hatta sekiz yaşımdaki karar yeteneğinden fazlasını görmüyorum. Bu yol geri dönüşü olmayan bir yere iletebilir, insanın tutacağı yoldan sapması zor olur, falan işte. Herhalde gelecek yıl sana da aynısı olacaktır." İspanya'da üniversite öğrenimi beş yıl sürüyordu ve o döndüğünde benim önümde daha bir yıl vardı; nitekim ne yapacağımı düşünmeyi daha sonraya ertelemiştim, onunla evlenmek başka, o ezelden beri kararlaştırılmıştı, yaşamam gereken bir şeydi ve nihayet yaklaşmaktaydı. Onca bekleyiş, özleme, bütün gücümle direnme, upuzun ayrılığa dayanma beyhude yere olmamıştı ya; ve şimdi zaman zaman sü-

rüp gidecektiyse, varsın olsundu, bütün bir yaşam boyu sürse de. O anlarda hiçbir duraksamaya izin veremezdim, kendi açımdan, kendi açımdan hayır. Varsın Tomás değişmiş dönmüş olsundu, varsın birdenbire yaşlanmış olsundu, varsın yüreğinde karabasanlar biriktirmiş ya da ruhu kararmış olsundu, ben onunla birlikte yaşayacaktım ve o kendi düzeyinde olayım istiyorsa var gücümle olgunlaşacaktım; ama asla geri çekilecek değildim. Yalnız ona hayatımı yatırmış olduğumdan ötürü değildi, ona gerçekten aşıktım, ve bu belirteci bile bile kullanıyorum: ona yalnız ergenliğimden beri âşık olmakla kalmıyordum, âşık olmaya karar vermiş ve o kararımı onaylamıştım, ve dünyada duygu ile iradenin birleşmesinden daha sağlam şey yoktur. Onun yokluğunda birkaç cinsel serüvenim olmuştu, o zamanki yaşımda ve öylesine dürtükleyici bir çevrede başka türlüsü olamazdı, ama hiçbiri kararımı ve güvenimi, ona koşulsuz bağlılığımı sorgulamama yol açmamıştı, aşkımı zerre kadar azaltmamıştı. Titrek (heyecandan titreyen) parmağımla pek gençken onu işaret etmiştim ve o sonsuza değindi, hiçbir şey içime kuşku salamazdı. Peki ya o? Onun da başından önemsiz serüvenler geçtiğine, ama asla benimle olan ilişkisinde herhangi bir değişiklik, en ufak bir soğuma ya da heyecan tavsaması duymadığına kesin gözüyle bakıyordum. Huzursuzluğunun ucu bana dokunabilirdi, ama kaynağı ben değildim, ondan neredeyse emindim. Ve ilk fikrimiz öyleydi, aşağı yukarı on iki ay sonra, ben üniversite diplomamı alınca evlenecektik. Tomás o reddini pekiştirmek üzere ekledi: "Hem zaten, Oxford'da başıma ne gelebilirdi ki? Çok iyi biliyorsun ki orada hiçbir şey olmaz. Demek istiyorum ki vahim hiçbir şey, hesapta olmayan hiçbir şey. Kuytu mu kuytu, törelerin yönetiminde bir yerdir, her şey mumyalanmış ya da formolda saklanmıştır. İyisi ile kötüsü ile ya da gerçekdışı ile, öyle bir yerdir ki..." Duraksadı, sözüne bir ara verdi, kullanmak üzere olduğu deyişten hoşlanmaz gibiydi. "Dünyadan dışlanmış bir yerdir."

"Bir daha düzeltememekten korktuğun şeylerin arasına beni de mi katıyorsun? Yirmi yıl sonra bir yüke dönüşmemden, var olmamamı, evliliğimizin yapılmamış olmasını istemenden? Beni öyle mi görüyorsun, atıldığında geri dönüşü olmayan bir adım gibi, bir kez saptın mıydı bir daha ayrılamayacağın zorunlu bir yol gibi mi? Bilmem ki, kimse emin değildir, geleceğin nasıl olacağı sorusuna kimsenin yanıtı yoktur, ben de senden onu istiyor değilim, iste-

yemem onu. Şu var ki beni de bir tehdit olarak duyumsamamanı isterim. Madem sekiz yaşındakinden daha ileri seçme yeteneğim yok diyorsun, ona beni de kattığını düşünmeyecek kadar safdil değilim. Ama şu anda en son isteyeceğim şey beni bir zincir olarak görmen. Bu kadar erkenden. Bana korkuyla bakman."

"Hayır, Berta, hayır" diye kısaca yanıtladı, o da içimi rahatlatmadı. Ve baktı ben hiçbir şey demiyorum, kaygıyla onu süzüyorum, sinirli ve gereksiz bir el hareketiyle yine saçını geriye attı, ve birkaç saniye sonra ekledi: "Elbette hayır. Elbette sen onun dışında kalıyorsun. Aslında bana zorlama gibi gelmeyen özgürce seçebildiğim pek az şeyden birisin. Başka bakımlardan sanki kaderim çizilmiş, seçen ben olmaktan çok, seçilmiş olduğum duygusundayım. Sahiden benim olan, kendi istediğimi bildiğim bir tek sen varsın."

O sözler bana abartılı ve biraz bilmecemsi geldi. Kaderinin çizilmiş, özgürlüğünün sınırlanmış olduğunu söylerken ne demek istediğini anlamıyordum. Ona önerdikleri işi kabul etmesi için hiçbir zorunluğu yoktu; dahası, öğrenimini bitirir bitirmez o denli iyi bir işe kavuşmak bir ayrıcalıktı, yaşıtlarımızın çoğunu bekleyen şey bir kaygı, iğreti işler ve sarsıntı dönemiydi, hatta en beceriksizler işsiz kalmak durumundaydılar. Öte yandan kendi seçmekten çok başkaları tarafından seçilmiş olma duygusunu da kavrayamıyordum. "Bir şeyler olmuş olmalı, hiç kuşkum yok, tuhaf ve üzücü bir şeyler, bana şimdilik anlatmamayı yeğliyor" diye geçti aklımdan. "Ne yapalım, günü gelince anlatır. Önümüzde uzun yıllar var ve her gece yanında uyuyan kişiye herkes anlatır; o kişiden herhangi bir şeyi sonsuza değin gizlemek zordur." Güvensizlik ve korku anlarında olduğu üzere, bencillik baskın çıktı, yalnızca benimle ilintili olanı, bir doğrulamaya, neredeyse bir aşk ilanına benzeyen kısmını aklımda tuttum. Bir rahat soluk aldım, kalanını kafamdan çıkardım, üzerinde durup düşünmedim. Hele o beni kendine çekip tek koluyla sarıldığında büsbütün düşünmez oldum, biraz umutsuzca bir sarılma biçimidir o, tatlılıkla yüzümü göğsüne bastırdı, anında onu görmez oldum, onun hafif kolonya, tütün ve kaliteli İngiliz kumaşı kokusuna odaklandım. Kendimi ferahlamış, kurtulmuş hissettim, ve yatıştırmak istercesine ensesini okşadım, daha ileride, o sahneyi ve o konuşmayı anımsadığımda, kendi kendime sormuşumdur, öyle hissetmemin nedeni acaba biraz da o azaplı yüzünün bir anda gözlerimin önünden gitmiş olması mıydı diye:

yüzümü ceketine gömmüşken, dokunmaktan ve öpmekten hep hoşlandığım dolgun dudaklarını, havacıyı andıran sarımsı saçlarını, fırtınalı gözlerini görmez olmuştum, bir daha asla sakin ve berrak, tümüyle dinlenir görmedim o gözleri.

Gelgelelim anlatmakta çok gecikti ve asla tamamını anlatmadı, ben ona ayrıntıları sormamaya alıştım, o da gizlemekte çok başarılı oldu, ifşaatın mutlak biçimde yasaklanmasının ona çok yardımı oluyor. İnsan itiraf etmek isteğine kapıldığı her sefer aklına çarpılabileceği cezalar, başkalarını nasıl bir risk altına sokacağı gelir, üstelik bitmez tükenmez sorulara kapı açmış olacağını fark eder. Hiçbir şey sızdırmamak, ağzından tek sözcük bile kaçırmamak evladır, yalanlar uydurmak, gerekirse de inkâr etmek evladır.

Evleneli iki yıl olmuştu ve ilk çocuğumuz doğmuştu ki, konuşmaktan başka çaresi kalmadı. Pek fazla değil, izin verdikleri kadarıyla, benim baskılarıma, uzaklardaki eylemleriyle bizi arz ettiği tehlikeye karşın, izin alması gerekti. Böylece hiç değilse o eylemlerin neler olduğunu öğrendim. Ya da neler olabileceğini hayalimde canlandırdım, ve bilinen şeydir, düşgücü çoğunlukla gerçeğin kendinden daha amansız olur, ancak onun somutluğundan ve korkunç gücünden yoksundur, böylece akla getirdiklerini hayalinden silip kendi kendine şöyle demeye hep kapı açıktır: "Ama bu olmamış da olabilir, ne olmuş olduğunu bilmiyorum, nitekim asla da bilecek değilim. Ne zoruma kuruntularla kendi kendimi yiyeyim." O andan itibaren yaygın bir korkuyla yaşamaya başladım, en çok onun için, ama oğlum ve kendim için de, daha sonra da kızımız için, tabii. Olmuş olan her neyse bir daha yinelenmeyeceğine, ve tabii hiçbir kötü şey olmayacağına yemin etti, ve ben bazı kimselerin ne kadar da kolaylıkla onlara bağlı olmayan, yerine getirmek ya da kaçınmak ellerinde olmayan şeylere yemin ettiklerini düşündüm. (Genellikle geniş yürekli ya da köşeye sıkıştırılmış kimselerdir). Yine de ona aptallar gibi inandım ya da başka çarem olmadığındandı. Yarı yarıya olsun normal bir yaşam sürebilmek için ona inanmaktan başka seçeneğim yoktu. Aslında sonrasında hiçbir şey pek normal olmadı. O, işin içinden çıkmak için boş yere yemin üstüne yemin ediyordu (demek ki kendini köşeye sıkışmış hissediyordu), ben boş yere ona

inanıyordum, korku o haliyle kalsın, yaygın, gelip geçici ve alttan alta, ve delici olmasın, her şeye bulaşmasın diye.

Evet, dönüşünden üç yıl geçmişti ki, Tomás'ı bana anlatmalarına sahiden izin verdikleri şeyi anlatmaya zorlayan olay oldu. Öngörüldüğü üzere, Tomás Elçilik'teki görevine başlamış, Madrid'de bulunduğu dönemlerle dönüşümlü olarak Londra'da ya da o ikinci vatanının başka yerlerinde dönemler geçiriyordu, artık orası birinci vatanı olup çıkmışa benziyordu, öyle ya, onun hesabına çalışıyordu ve kendisine hızla artan bir maaş ödüyorlardı, ona karşılık aile bütçesine benim katkılarım sembolik olmaktan öteye geçmiyordu, o sayede onları kendim ya da oğlanın –çocuk hiç durmayan ve sınırsız bir kan kaybı anlamına gelir– gereksinimleri için kullanıyordum. Eğitim kursları öylesine uzadı ki, bir gün geldi, Tomás daha yerleşik bir özür icat etmek durumunda kaldı: çiftdilliliğinden, insanlarla kaynaşmayı becerdiğinden ve yeteneklerinden ötürü (insanların hoşuna gitmesi, ona karşı bir zayıflık duymaları alışılmış şeydi), Foreign Office belli sürelerle Londra'da ondan danışmanlık ve aracılık ve inandırma hizmetinden yararlanmak istiyormuş, yanı sıra BBC Radyosu da İspanyol ve Latin Amerika konularına ilişkin Kastilya dilinde ve İngilizce yayınlarında görevlendirecekmiş; o durumda İngiltere'de kaldığı süreler öylece sürgit devam edecekmiş, kimi kez daha uzun, kimi kez daha kısa süreli olacakmış ve sürelerini önceden bilmek olanaksızmış.

Ortak yaşamı kesintili bir karı kocaya dönüştük, ama buna zaten alışkındık, kabullenmekte pek de zorluk çekmedik. Dahası birbirimizi o kadar büyük bir aşkla seviyorken ya da sevdiğimize inanıyorken (özellikle kendimden söz ediyorum), denebilir ki özleme ayrıcalığını sürdürebilmemize, arzunun (fiziksel arzu ve kavuşma arzusu) birikip yoğunlaşmasına zaman bulduğumuza sevindik, hep hazır ve nazır olmanın rutininden kaçınıyorduk, keyifli bile olsa sonsuz ve aralıksız olmadığında giderek bir yüke dönüşebilir, o kadar olmasa bile, insan onu elde bir sayar ve erişmek için hiç kendini sıkıntıya sokmaz; çünkü öteki her gün mü her gün oracıktadır, insanın kendi düşünceleri ve anılarıyla baş başa kalmak, ya da onunla birlikte otomobile atlayıp ortalıktan sır olmayı, amaçsız dolaşmayı, şurada burada avare gezmeyi, hiç görmediği, karanlık bastırdığında önüne çıkagelişi güzel bir kentte geceyi geçirmeyi, insanın bekârmış ve sorumluluğu, geri dönmesini gerektirecek

kimsesi yokmuş gibi yapmayı arzuladığı günler de öyle. Ben onun Madrid'de geçirdiği ayları hep yenilenen bir heyecan ve hevesle, bir armağan gibi algılıyordum, ilkin hep olağanüstü bir şey gibi geliyordu, boşluk doluyor, her şey yerini buluyordu, geceleri yatakta bedeni ılıklık ya da sıcaklık veriyordu: onu uykuda ya da yarı uyanık bildiğimde elimi uzatıyordum, bir parmağımın ucunu orada olduğundan emin olmak için hafifçe sırtına sürtüyordum, orada, o denli yakında, yanımda oluşunun inanılmaz sevincini duyumsuyordum, aylar ayı yastığın üzerinde havadan ve çarşaftan başka bir şey bulamamıştım ve yarı uykumun arasında şöyle düşünmüştüm: "Ne zaman gelecek acaba? Hayalimde görmedim ya, bu boşluğu kapladığı bir vakit oldu, burada bulunduğu bir vakit oldu."

Ve ortak yaşantının sona ereceğini, bir süre sonra onun yeniden kopup gideceğini ve o zaman bir başka özlem ve bekleyiş döneminin başlayacağını düşünmek birlikte uyandığımız her sabahı, akşam yemeğini evde yemek ya da dışarı çıkmak için buluştuğumuz her gün bitimini bir olaymış gibi kutlamama yol açıyordu, Elçilik'te çalışan biri için sosyal etkinliklerin sonu gelmez. Hayır, o bir zamanlar gitmiş olan delikanlı değildi ve ben onu hep tasalı görüyordum, bana ondan ancak varlığını inkâr etmek için söz ediyordu ve benim için bir açıklaması yoktu; yine de şen ve alaycı delikanlı tümüyle yok olmuş değildi, ara sıra geri dönüyordu, demek sonsuza değin yitmemişti, gitgide olgunlaşan ve geleceğe karşı ilgisizliğiyle handiyse gizemli bir biçimde yaşlanmış erkek onun varlığını silmiş değildi; şayet bir yerlerde hâlâ yaşıyorsa, kuşkusuz yine onun içindeydi. Böylelikle, yanımda olduğu zamanlar, değişmiş olmasına, azap içinde ya da benden kaçıyormuş gibi görünmesine ve çoğu kez çare olamadığım bir uykusuzluk çekmesine pek de aldırmıyordum; önemli olan gülümsediğinde gülümseyişini, tetikte duran donuk kurşunî bakışını görmek, şakalarını ve yapmayı kabul ettiği zamanlar taklitlerini işitmek, özenle ya da özensizce dudaklarını öpmek ve eskilerde kalmış o ilk Tomás'a kıyasla eksik ya da bozulmuş da olsa, gün gün ardından yanımda bulunmasıydı.

Şu da vardı, bir yerde ya da başka bir yerdeki kalışlarını bir kez tamamladıktan sonra, Madrid'e çok sinirli ve tükenmiş dönüyordu, sanki bir karabasandan ya da uzun ve şiddetli bir gerilimden çıkmış gibiydi, ama çok geçmeden yatışır, enerjsini yeniden kazanır gibi oluyordu, başından geçen şeyden zaman zaman sıyrılır, bir sonra-

ki gidişine kadar olan ateşkese dört elle sarılır gibiydi. O bulutlu havanın içinde, benim yanımda haftalar ilerledikçe, sakinleşiyor, bir soluk alıyor, ailesine, arkadaşlarına ve kentin rutin yaşantısına yeniden alışıyordu, o rutinin içinde ETA'nın ya da bir başka grubun terör eylemleri ve aşırı sağın arada bir işlediği cinayetler, çatışmalar, çekişmeler ve askeri darbe tehditleri de vardı, bitmek tükenmek bilmeyen Franco bittikten sonra olacakların sürgit belirsizliği hepimizi hem umutlandırıyor hem kaygılandırıyordu. Tüm onlardan pek az etkileniyordu, onunla bir ilgisi yokmuş ya da daha beter şeylere alışkınmış gibiydi, gerçi pek anlamı yoktu, öyle ya, İngiltere'de ancak halı kaplı zeminlerde yürüyor, bürolarda çalışıyor, davetlere katılıyor, tercümanlık ya da aracılık ediyordu. Asla hiçbir şeyden kuşkulanmadım, daha başka birtakım işler de görüyordur diye aklımdan geçmedi diyemem, hele iki ayı aşkın bir ayrılıktan sonra yüzü damgalanmış döndüğünde, demek istediğim bir yanağında gözle görünür bir yara izi vardı, tıraş bıçağıyla değil, bir çakı ya da hançerle atılmış bir kesikti. Ben gördüğümde yara kapanmıştı. Pek derin değildi, ama herhalde izi uzun süre, hatta dikkatle bakan biri için ömür boyu kalacaktı, plastik cerrahiyle kapatılırsa o başka, öyle yapacağını bildirdi ve kuşkusuz öyle de oldu, çünkü bir daha geldiğinde inanılmaz bir biçimde iz kaybolmuştu: sanki yanağını hiç kesmemişlerdi, pek büyük bir ustanın, deneyimli bir profesyonelin elinden geçmişti. Ama ben gördüğümde korktum:

"Şurana ne oldu? Şu yara izini kim yaptı?"

Başparmağının tırnağını sanki artık alışılmış, sık sık yaptığı bir el hareketiyle yanağında gezdirdi, izi okşadı:

"Ha, epeyi zaman önce kötü bir rastlantı. Daha yeni gitmiştim, işten çok geç çıktığım ve eve yayan gitmeye karar verdiğim bir gece üstüme saldırdılar. Elleri bıçaklı iki herif, cüzdanımı vermemekte direndim. Birinin göğsüne bir tekme attım, koşarak kaçtı, ama diğeri bıçağını salladı, suratımı yardı. Bereket sadece ucuyla, keseğiyle değil. Hafif bir kesikti, en gösterişli yanı durduruncaya değin akan kan oldu. Gördüğün gibi, çoktan iyileşti zaten."

"Hafif diyorsun, ama upuzun." Favorisinin başladığı noktadan neredeyse çene kemiğine değin varıyordu; tabii o zamanlar uzun favoriler modaydı, çok aşağıdan başlardı. "Bu iz kalıcı. Nasıl oldu da bana zamanında hiçbir şey anlatmadın?" Onun üzerine yara izini irkilerek ve acıyarak okşayan ben oldum. Mümkün olduğun-

da telefonla konuşuyorduk ve saldırıyı ağzına bile almamıştı, ne olduğunda ne sonra. "Canın çok yanmış olmalı." Dudaklarınınkini andıran bir doku duyumsadım, yumuşacık ve kırışıklı.

"Seni telaşa versem ne işe yarardı? Kalkıp gelmek isteyecektin. İzi dert etme: iyice ufalınca beni bir uzmana gönderecekler, tümüyle yok edecek. Üstlerim böyle yaralı bir suratla bazı çevrelerde kötü etki yaparmışım diyorlar, güvensizlik uyandırırmış. İpten kazıktan kurtulmuş biri sanırlarmış, kabadayı falan. En ufak izi bile kalmayacağını temin ediyorlar, silinip gidecekmiş. O saldırıya hiç uğramamışım gibi."

Gerçekten de öyle oldu. Yüzünde o kazanın izini bir daha hiç görmedim, hem denediğim, iyi baktığım, o uyuduğu ya da uyur gibi yaparken, oda aydınlanmaya başlamışken özenle incelediğim halde. Geriye kalan bir şu oldu, tırnağını boş yanağında gezdirme alışkanlığı, öyle yapmaktan hoşlanır gibiydi: sonuçta o yara izinin ömrü çok sürmedi. Yine de, verdiği akla yatkın açıklamaya karşın (o zamanlar Londra'da yığınla *'muggers'* vardı, orada öyle deniyordu, burada da öyle, biraz da o nefret edilesi *Otomatik Portakal* filminin etkisiyle, kimilerini büyülemişti), aklımdan acaba varsayılanlardan daha tehlikeli işlere mi atılıyor diye geçtiği oldu. İnsan devletin hizmetine koşuldu muydu, devletin istekleri tükenmez, sürekli çeker ipi, hizmetkârlarının da genelde yurttaşlarının da sıkıp suyunu çıkarır. ("Bunu yurtseverlikten ötürü, şunu vefa borcundan, ötekini zayıflarla dayanışma için, berikini milletin hayrına") ve asla bilinmez sonunda isteklerini ya da limon gibi sıkmayı nereye vardıracak, hangi özverilere ya da vazgeçtilere zorlayacak. Ben hep çok saygılı davrandım, zaten şunu anlamıştım ki hiçbir şekilde yanıt vermeyeceği ya da doğrusunu söylemeyeceği şeyleri sorgulamamak hayırlıydı. O yalnızca insanı hüsrana uğratıyor. Diğerinin başka seçeneği kalmadığında anlatmasını beklemek daha iyi, durumu umutsuz olduğunda ya da açığa çıktığında, ya da artık çenesini tutamaz olduğunda (ve hemen hiç kimse mezara değin susmaya dayanamaz, kendisini lekeleyen ve anısını alçaltacak şeyi bile). Hem bunu bu kadar iyi biliyorsam, kendi deneyimimdendir, uygulamadandır: bilinmesini istemediğim hiçbir konuda hemen asla doğru yanıt vermemişimdir.

Yine de öyle bir gün geldi ki, gerçeğin ancak bir kıymığına erişebileceğimi, Tomás'ın bana anlatmak zorunda kalacağının ancak bir sap ot, bir toz zerresi, kül, esinti olacağını –ya da belki öylesine ufak değildi, ama onun gözünde kuşkusuz çok daha büyüktü, aşırıydı ve onu bilgime sunmaktan nefret ediyordu– bildiğim halde sormaktan başka çarem kalmadı. Dediğim gibi, düğünümüzün üstünden iki, onun Oxford'dan kesin dönüş yapışının üstünden üç yıl geçmişti, hemen hemen mutlak bir suskunluğu korumak için, ikinci daha doğrusu birinci vatanındaki ve herhalde başka ülkelerdeki etkinliklerinin asıl niteliğini gizlemek için fazla uzun bir süre, ve anladım ki her gece nerede, kimin yanında olduğunu, günlerini, haftalarını, aylarını nerede geçirdiğini asla kesinkes bilemeyeceğim. Alışkanlığıma ve saygılı tutumuma karşın eğer sorduysam ürkmekten, korkudan, telaştandı, önlem alabilmek ve o işlerin neler olduğunu, ne oranda kaygılanmam gerektiğini araştırmak içindi. İnsan tehdit altındaysa haberli olmalıdır, çünkü tehlikelerin en büyüğü habersizliktir. Sonra cesareti varsa ve elinden geliyorsa göz ardı edebilir, ama habersiz olmamakta yarar vardır.

Olay Sabatini Bahçeleri'nde başladı, doğum iznindeyken ben her sabah bebeği arabasına koyup hava almak, gezinmek için oraya gidiyordum; çok yakında oturuyorduk, Kraliyet Sarayı'nın önündeki Oriente Meydanı'nın uzantısı olan Pavía Sokağı'nda, Encarnación Kilisesi'nin bitişiğinde. Ufak parkta yürüyüş yapıyor, ardından bir süre bir bankta oturuyordum, hemen hep aynı bank, bir elimde kitap, öbür elimle Guillermo'nun arabasını sallıyordum, o ad Tomás'ın aklına esmişti, bana da uygun gelmişti: çocukluğunda okuduğu kitaplarda bayıldığı bir kahramandan esinlenmişti, Guillermo Brown ya da Afacan Guillermo ya da Haydut Guillermo, yazar Richmal Crompton'un romanlarındaki başkişinin adı İspanya'da buydu, o da çiftdilli olmasına karşın, arkadaşlarıyla yerli yerince yorumlayabilmek için çevirisinden okumuştu, onlara

Just William'dan ya da *William the Outlaw*'dan söz edecek olsa kim olduğunu anlamazlardı.

Bahçeler'de benim arasız on satırdan fazla okuduğum hiç olmuyordu, bir anne için –ya da anne olan benim için– gözleriyle her an çocuğunun oracıkta olduğunun kanıtını araştırmamak imkânsız şeydir, birtakım sesler çıkararak ya susarak ve uyuyarak hâlâ orada olduğunun, ya da sessiz ama uyanık olduğunun, ne denli kesin olursa olsun. Ve on sekizinci yüzyıldan kalma, ne çok geniş ne çok kalabalık olan (gelenlerin çoğu turistlerdir), alçak çitlerden oluşan dehlizleri, ve birkaç ördeğin yüzdüğü havuzuyla o yerde toprakta ayak sesleri işittiğim ve görüş alanıma birilerinin girdiği her sefer derhal başımı kaldırıp, o yeni ve barışçıl durumun ne olduğunu denetliyordum. Öylece o çiftin geldiğini ta uzaktan gördüm, tam karı kocaymış gibi görünen bir erkekle bir kadın, kadın adamın koluna girmişti, zararsız, hatta yumuşak huylu görünüyorlardı, şişkoların ilk elde o izlenimi vermeleri alışılmış, aptalca bir inanıştır, sanki bir şişko dal gibi ince Dracula ve Fu Manchú kadar muzır olamazmış gibi. Aslında şişko olan erkekti (çevik, hızlı geniş adımlı bir şişko), kadın değil; ama iri kıyımlılar çevrelerindekileri de öyle gösterirler.

Bir taş banka oturdular, tam benim bir ağaç gölgesinde oturduğum tahta bankın karşısına, onlarsa güneşte kaldılar, ılık mı ılık bir Mayıs sabahıydı. Hemen fark ettim, ikisi de bana gizlemeye çalıştıkları bir dikkatle bakıyorlardı, beni tanıyor ya da tanımaya çalışıyorlar, sanki yüzümü bir yerden anımsıyorlar da belleklerinde bulup çıkarmaya uğraşıyorlardı. Benim için tümüyle yabancıydılar, hiç mi hiç tanımıyordum. Bana gülümsediler, ben de nezaket icabı onlara gülümsedim. Adam bir yağmurluk giymişti, o saatte fazla geldiğine kuşku yoktu, kırk yaşlarında olmalıydı, kumral saçları kısa, kıvırcıktı, normal, ufağımsı gözlerine gereksiz irilikte bir bağa gözlük takmıştı; yüz çizgileri ufaktı ya da dolgun etleri ufaltıyordu, burnu kısa, dudakları inceydi, gülümsemesi candan, güzel ve sıcaktı, düzenli, daktilo tuşları gibi sıralanmış dişleri vardı, sevimli bir tipti. Kadının kocaman mavi, şehla gözleri dikkati çekiyordu, kötü niyetle bakan biri şaşı derdi; yaşı kocasınınkine yakındı, belki abartılı ya da biraz eski moda bir makyajın altında cildi onunki kadar gergin görünmüyordu, dudakları kıpkırmızı bir rujla boyanmış, sarı saçları kuaförden ya da ayna karşısında oyalanma faslından yeni çıkmıştı. Yabancı gibi görünüyordu, adam yabancı

olabilirdi de olmayabilirdi de: o kıvırcık saçlarını biraz daha uzatsa, alnını örtecek kadar (daha doğrusu enine bir kabartı), rumba ya da flamenko şarkıcısı kafasına benzerdi, ama teni fazla aktı, güneşten yanmamıştı, neredeyse çilsiz gibiydi, ama çok nitelikli bir ciltti: hiçbir kırışık belirtisi seçilmiyordu, eşinden çok daha geç yaşlanacaktı. Kadının havası onunkinden daha şık ve bakımlıydı, ince ve iyi giyimli bir hanımdı, onun gülümsemesi de canayakındı ve göğsü kışkırtıcı olmaktan çok anaçtı: hiç şişman denemezdi, ama zayıf da sayılmazdı ve tayyörünün ceketi kabarık, toparlak (fakat uçları yine de sivri) göğüslerinin etkisini hafifletmiyordu, yetişkin bir erkeğin gözüyle handiyse gülle gibi, bir çocuk ya da genç ve belki başka bir kadının gözüyle sarıp sarmalayıcıydılar. Ancak şehla gözleri birazcık tedirginlik uyandırıyordu, insan her an tam nereye baktığını bilemiyordu, yine de dördü de –kadının gözleri de erkeğin gözleri de– beni, körüğü kaldırılmış bebek arabasını (bebeği merak etmişlerdi, normal bir şey), hatta elimde tuttuğum kitabı süzüyorlardı, herhalde adını ve yazarını seçmeye uğraşıyorlardı. Beni süzmekte ve gülümsemekte o denli ısrarcı oldular ki kendimi rahatsız hissetmeye başladım, içimden evime dönmek geliyordu. O anda şişko bana yöneldi:

"Bayan Nevinson, değil mi?" Ve yerinden kalktı, gülümsemesini yüzüne iyice yayarak elini uzattı.

Mihanikî olarak el verdim, o dostça harekete karşılık vermemek olanaksız gibidir.

"Tanışıyor muyuz?" diye sordum. "Hatırlayamadım da..."

"Bizi hatırlamamanız doğal. Biz dikkat çekmeyiz, sıradan bir orta yaşlı çiftiz işte. Kocanızla sizden farklıyız, ikiniz de öyle genç ve güzelsiniz ki. Birkaç ay oluyor, Elçilik'in bir kokteylinde görüşmüştük, yani Thomas'ınkinde demek istiyorum." İspanya'da Tomás'ın öyle çağrılması tuhaftı, hep Tomás ya da Tom derlerdi. "Biraz durup konuşmuştuk, ama tabii, öyle durumlarda birkaç söz ettiği herkesi aklında tutmak olanaksızdır. Hem biz iz bırakan birileri değiliz, cık, cık" diye üsteledi, sahte bir tevazuyla, olumsuzu vurgulamak için dilini damağına bastırarak cıkcıkladı: aslında kolayca akılda kalan tiplerdi, adam o şişkoluğuyla, kadın o masmavi şehlalığıyla. "Bendeniz Miguel Ruiz Kindelán. Karım, Mary Kate."

Onun üzerine hanım da yaklaştı, İspanyol kadınlarının âdeti üzere iki yanağımdan şap diye öptü ("Yok, hiç kalkma, şekerim"

dedi, ayağa kalkmamı engellemek için kuvvetli, ağır bir elle omzuma bastırdı, biz kadınların tanımadıklarına sen deme eğilimimizle), adından ve vurgusundan sahiden de yabancı olduğunu anladım, ama İspanyolcası hatasız ve akıcıydı, uzun zamandır burada yaşıyor olmalıydı. Ona karşılık adam Tomás ya da benim gibi konuşuyordu, Kindelán'dan çok Ruiz gibi. Şimdi ikisi de Guillermo'nun yüzünü görmüşlerdi, hayranlıklarından ellerini kollarını salladılar. Biraz abartılıydı ("Aman ne harika, muhteşem bir şey" diye ünledi Mary Kate), insanlar bebekleri görünce abartırlar, bebekler gudubet bir şey bile olsalar, öyleleri de vardır çünkü.

"Kindelán mı?" İspanyol'a benzemeyen, yine de İspanya'da pek ender olmayan o soyadı tanıdık gelmişti, kuşkusuz daha önce işitmişliğim ya da bir yerde yazılı görmüşlüğüm vardı, hem bir kez de değil. "Bu adı taşıyan ünlü birisi var, öyle değil mi? Ama çıkaramadım."

"Eh, bir general vardı, yıllar önce öldü, Alfredo Kindelán. Pilot sanını alan ilk İspanyol havacıydı, bazı kitaplar yazmıştı. Herhalde oradan tanıdık gelmiştir, General Kindelán'dan. İsyana katılmış, galiba İç Savaş sırasında Hava Kuvvetleri Bakanı mı olmuştu ne; yo..." diye kendi sözünü düzeltti, "o General Kirkpatrick. İrlandalı soyadları, bilirsiniz, burada epeyi var, Katoliklik'ten dolayı, değil mi? O'Donnell'in adını da güzel bir caddeye vermişler, kentin merkezinde, değil mi? General Lacy'ye düşen cadde de fena sayılmaz, O'Farrill, O'Ryan, Wall ve O'Donohue ve daha başkaları o denli talihli çıkmamışlar, bu sonuncusu üstelik Meksika'ya Kral Naibi olmuştu; tabii, bağımsızlığı kolaylaştırmıştı, ve yönetimi hoşa gitmemişti. Biliyor musunuz, onun adını O'Donojú'ya dönüştürmüşler, öyle yazılıyor, *j* harfiyle, *u*'nun üstünde de vurguyla? Şaka gibi, Juan O'Donojú, resmi adı oydu. Sevilla'lı sayılıyordu herhalde. Masonluğu da herkesçe bilinirdi." Bütün o soyadlarını (O'Donojú dışında) İspanyol gibi değil, anadili İngilizce olan biri gibi seslemişti, galiba Tomás gibi çiftdilliydi.

"İsyan" sözcüğü dikkatimden kaçmadı, 1936'da Cumhuriyet Hükümeti'ne karşı askeri başkaldırıyı kınamaz gibiydi, gerçi bazı kimselerin ağzından düşünmeden, alışkanlıkla ya da başkalarından duyarak kaçıyordu, ilkin başarısız kalan, üç yıl sonra zafere ulaşan Darbe'nin öyle adlandırıldığını yirmi yıldır resmi propagandada

duyuyorduk. (Yani, 1976'da* hâlâ duyuluyordu). Hiç olmazsa Francocuların her zaman kullandığı "şanlı" sıfatını eklememişti.

"Kindelán soyadı İrlandalı mı?"

"Öyle görünüyor, yine de İspanya'da öteden beri mevcutmuş, XI. ya da XII. yüzyıldan beri, sanırım. Kökeninde O'Kindelan'mış belki, kim bilir. St. Jean Tarikatı şövalyeleriymiş birçoğu."

"Peki siz de öylesi kadim ve ünlü bir aileden mi geliyorsunuz?" diye sordum, hafif bir alayla, hiç öyle soylu ya da köklü aileden geliyora benzemiyordu, gerçi temiz pak giyinmişti, yalnız ayakkabıları, Bahçeler'in toprağına bulanmıştı, koca göbeğinin yüzünden de gömleği pantolonundan biraz taşıyordu. Tümüyle dışarıya fırlamaması için çok uzun gömlekler giymeliydi, şöyle çarşaf gibi. O çevik şişko da başlangıçtaki gevezeliği de hoş geliyordu. Bir alay bilgisi vardı, İspanyol İrlandalılar üstüne yığınla (ben O'Donnell'den başkasını hiç duymamıştım), ve tuhaf, bilinmedik adlardan, olaylardan söz edildiğini dinlemek eğlenceli oluyordu, ya da en azından benim için. Ailemin ve ahbaplarımın varlığına karşın yalnız başıma uzun süreler geçiriyordum. İnsanın küçük bir çocuğu olduğunda, onunla çok yalnız kalıyor.

"Yok canım, cık, cık." Evet, olumsuzlamak için dilini dişlerine bastırarak cıkcıklıyordu. "Şimdi, yani, ta uzaklardan bir ilişkim vardır herhalde; fakat ne münasebet, Ortaçağ şövalyeleri, St. Jean Tarikatı falan, onların hepsinden kopmuş bir daldan geliyorum. Belki de atalarımdan biri gözden düşmüş ya da bir şerefsizlik yapıp uzaklaştırılmış, aileden atılmış, adı anılmaz olmuş, Kindelán âleminden ebediyyen sürgün edilmiştir. Ben de oradan geliyorumdur. Hayatımda büyüklük nedir bilmedim. Orta sınıf, altı üstü orta sınıf." Yine o tevazu. İçtenlikle güldü, ama Mary Kate payladı:

"Bilmem neden bu saçmaları hep söylersin böyle. Ne olduğunu bilmiyorsun ki. Şövalyelerle ve Havacı Generalle akrabalığın olması büyük olasılık. Miguel çok şakacıdır, Berta, şekerim. Berta'ydınız, değil mi? Yanlış hatırlamıyorsam."

"Evet, belleğiniz müthiş" diye yanıtladım, şaşırarak. Onlar benim adıma kadar hatırlıyorlardı da, ben hâlâ onları hiç mi hiç hatırlamıyordum, ve kendilerini uzun uzadıya gördükçe, eğer bir davette birazcık olsun gevezelik etmiş olsaydık öylesine aklımdan

* Diktatör General Franco 1975 Kasımı'nda ölmüştü (ç. n.)

çıkmış, silinmiş olamayacaklarını düşünüyordum. Kadının bakışları o şehla gözleri bir noktaya dikildiğinde neredeyse ürkütücü geliyordu, ona karşılık o bakışlar çevrede gezindiğinde onu saf ve korumasız gösteriyorlardı.

"Peki, öyle olsun" diye kendini savundu adam. "Diyelim ki uzaklaşan kişi kendisi olmuş olsun, hani şu benim soylu dedemin dedesi. İnsanlar bazen feragat da eder, öyle değil mi? Ayrıcalıklardan, ya da mutluluktan, en güzel şeylerden bile, hele huzurundan, ona kuşku yok. İnsanlar vardır yolculuğa çıkar, bir daha dönmez, kaybolur, giderler, her ailede reddedilmiş, derin tedirginlikleri olan kişiler vardır, oldukları ya da olmaları hedeflenen kişiler olmayı istemezler. Ne doğuşlarından, ne eğitimlerinden ötürü onların payına düşmeyen bir hayat sürmeye karar verirler. Kimi zaman geride iz bırakmazlar, akrabaları da hani İngilizce dendiği gibi '*Good riddance*' derler, o deyişi bilir misiniz? 'Hele şükür kurtulduk' demeye gelir." Yine anadili İngilizce olan adam belirivermişti, kuşkusuz Tomás gibi çiftdilliydi. "'Kaçan düşmana güle güle' demenin aynı değildir, çünkü ilke olarak düşman sayılmaz, tam tersine, ama aynı bağlamda. Ve tabii, sonra günün birinde düşman olursa, kendi kanından gelenden beter düşman yoktur, ya da bir eşten beter. Ama bağışla" diye kendi sözünü kesti, "çenem bir açıldı mı durmam. Söyleyin bakalım, Thomas nasıl? Ne zamandır rastlamıyorum."

"Londra'da. İşinden ötürü orada uzun süre kalması gerekiyor."

"Nasıl olur!" dedi Mary Kate biraz kınayarak. "Ve seni burada bu hazineyle, bu muhteşem bebekle tek başına mı bırakıyor?" Ve Guillermo'ya agucuk yaptı, dikkatini çekmek için ellerini oynattı. Bileziklerinden kırılıp dökülen bir camcı dükkânı şıngırtıları çıktı. Bebek o sesten hoşlandı, Mary Kate de bir iki kez daha öyle deli gibi kollarını salladı.

"Eh, ne yapalım. İş her şeyden önce gelir, bilirsiniz. Tomás'ı da oradan çok çağırıyorlar." İkisine birden yöneldiğimde "sizler" demeyi sürdürüyordum, sonuçta "sen" sözcüğünü Ruiz Kindelán da ağzından bir kez kaçırmış, hemen düzeltmişti. Onlardan hayli genç olduğum için samimiyeti ilerletmek bana düşmezdi. "Ama iyi idare ediyorum. Günün bir bölümünde bir bakıcı geliyor, dışarı çıkmam gereken bazı akşamlarda da, annem, kayınvalidem, kız kardeşim ve bir arkadaşım da yardımcı oluyor. Çocuklar hayatlarının ilk yıllarını kadınlar arasında geçiriyorlar, onların evreni, tek

tutamağı ve handiyse duydukları ve gördükleri bir biz oluyoruz. Her şey için, yaşama tutunabilmek için bize bağlılar. Tuhaftır ki bu çoğunda pek az iz bırakıyor, öyle değil mi? Erkek çocuklar demek istiyorum. Belki de başlangıçlarına başkaldırıyorlar, daha sonra keşfettiklerine kıyasla daha yumuşak olan o dünyaya karşı. Kim bilir, bizim insafımızda bulunmuş olduklarından öfke duyuyorlardır. Umarım Guillermo da hepten öyle olmaz."

"Öyle deme, Berta'cığım" diye yanıtladı Mary Kate belirgin vurgusuyla, herhalde İrlandalı olmalıydı. "Psikologlar diyorlar ki yaşamın ilk ayları ve yılları kişiliğin oluşmasının temeliymiş, onları denetleyen de biziz. Uygarlığı veren biziz, ondan hiç kuşkun olmaz" –bu noktada düzensiz eylemin dilek kipini beceremedi, bazı yabancıların hiç öğrenemedikleri şeydir bu– "ve çocuklar ilk başında bizim elimizden geçmeseler ne yabanıl yaratıklar olurlardı bilemezsin. Bir hayvandan pek az farkları olurdu. İrlanda'da ne halde çocuklar var, şu kadar söyleyeyim, İspanya'dan ve İtalya'dan beter."

"İğrenç hayvancağızlar" diye belirtti Ruiz Kindelán. Yorumunun abartılı ve acımasız olduğunu çabuk fark etti, durumu kurtarmaya çabaladı, ama yeni doğum yapmış bir annenin yanında kolay değildi. "Demek istiyorum ki pek yabanıl, ormanda doğmuşa benzeyenler var, en çok ufak yerleşim yerlerinde. İspanyollarla İtalyanlar çok şımarık ve pek kötü eğitilmişler, ama İrlandalılar daha hayvansı. Çok gerilik var memlekette." Aklımdan, belki de bunun canını yakmışlardır, şişko diye sapanla taş falan atmışlardır diye geçti, eğer çocukluğunu orada geçirmiş, ya da yetişkin yaşında ziyarete gitmişse; zira şişkolar dünyanın her yerinde muzırların ilk hedefidirler. "Papazlar ellerinden geleni yapıyorlar, ama yeterli olmuyor" diye ekleyerek şaşırttı beni, papazlar genel geriliğe azımsanamayacak kadar katkı veriyorlar sanırdım."

"Buradaki köylerden de mi daha geriler?"

Bir an düşündü.

"Haklısınız. Buradaki köylerde gerçekten öküz gibi çocuklar eksik değil. Büyüdüklerinde birer hödük olacaklar, büyüyüp yetişkin olmak onları kurtarmayacak."

"Sizler İrlandalı mısınız?" diye ancak o noktada sordum. "Çocuklarınız var mı?" O ana değin bana yalnız adlarını söylemişlerdi, Mary Kate'in durumunda soyadsız. Ne iş gördüklerini ve Elçilik kokteylinde hangi nedenle karşılaşmış olduğumuzu bilmiyordum.

O davetlere çağrılanlar az değildir, yine de her geleni içeri sokmazlar. O sırada ikisi de yanımda, benim bankıma oturmuşlardı, yer açabilmek için bankın ta ucuna kaymak zorunda kalmıştım, biraz sıkışık oturuyorduk. Hoş ve cana yakın olmakla birlikte yayılmacı tiplerdi.

Mary Kate İrlandalı'ymış, evlenmeden önceki adı Mary Kate O'Riada'ymış ("Şu müzisyen gibi, ruhu şad olsun" dedi; "Bazıları onu O'Reidy diye sesliyor, ama herkes değil." O müzisyenin kim olduğu üstüne en ufak bilgim yoktu). Ruiz Kindelán hayır, o İspanyol'muş, ama yaşamının bir bölümünü Dublin'de geçirmiş ve ülkenin her yanını gezmiş, karış karış bilirmiş. İkisi de İrlanda Elçiliği'nde çalışıyorlarmış, oradan Tomás'ın meslektaşlarıymışlar, o nedenle kırk yılda bir onları diplomatik eğlentilere, davetlere çağırıyorlarmış. Ve hayır, çocukları yokmuş. Şimdi de artık geç kalmışlarmış, biraz geç olmuşmuş.

"Öyle ille çocuklarımız olsun diye uğraşmadık da, doğrusu ya. Hep çok fazla meşguldük." Ve Mary Kate tam bir şaşılıkla havuzda yüzen bir çift genç ördeğe dikti gözlerini, dünyaya getirmedikleri çocukları anımsatıyorlarmış gibi, ya da belki çocuklar onun gözünde beslenmesi gereken aptal hayvanlardan pek de farklı değilmiş gibi. "Biz varlığımızı birbirimize adadık" diye bağladı lafı hayıflanmaksızın. "Miguel bana bakıyor, ben Miguel'e bakıyorum. Yalnız karı koca olmakla kalmıyoruz, biz bir takımız, asla birbirimizden ayrılmayız. Ölüm bizi ayırana kadar ve keşke ikimizi de aynı zamanda alsa, öyle değil mi, Miguel?"

"Doğru. Doğrunun ta kendisi."

Onu izleyen dört beş hafta boyunca –olayın sürdüğü kadar, adına hep öyle diyeyim; aslında kuşkusuz daha fazla sürdü, korku oldu, panik oldu-, gerçekten de bir takım oluşturdukları izlenimini edindim, birbirlerinden asla ayrılmıyorlardı. Asla birini yanında öteki yokken görmedim. Sabatini Bahçeleri'nde daha sık görünür oldular (belki daha önce de sık geliyorlardı ama ben hiç dikkat etmemiştim), ve eğer orada değilse mahallenin başka noktalarında karşılaşıyorduk, yakında oturuyoruz dediler, ama tam yerini belirtmediler, bir kez Pintor Rosales Gezisi'nden yana bir işaret yaptılar, belirtmeden. Çocuksuz bir evlilik tipine uygun düştüğü üzere, beni kolayca, hatta telaşla "evlat edindiler". Güleryüzlü ve nazik davranıyorlardı, koruyucuydular, tasalanıyorlardı, ne gereksinimim olursa yardım etmeyi öneriyorlardı, gerekirse çocuğa bakmayı da (o hiç gerekli değildi, kendiliklerinden çıkagelen, yeni tanıdığım birilerine onu emanet etmezdim tabii, ne denli sevecen davransalar, her türlü yardımı sunsalar da). Ben bir yere kadar yüzüme gülmelerine razı oldum. Guillermo bir an bile gözden uzak tutulmayacak kadar küçükken kendimi yalnız duyduğum oluyordu, başlangıçta bebeklerden bir an olsun ayrılmak, sürekli kucağında tutmamak, koklamamak zor geliyor, insan dünya işte oracıkta duruversin, çocuklar hiç büyümesin, her şey taş kesilsin ve o durum öylece sonsuza değin sürsün, biz ve onlar, onlar ve biz, kalan ne varsa gözden kaybolsun istiyor. Yine de dünyadan kopmuş gibi oluyorsun, ahbaplık ve çene çalmak armağan sayılıyor, başım derde girerse başvurabileceğim babacan komşuların beni sarıp sarmalaması iyi geliyordu. Bana telefon numaralarını verdiler, ben de onlara benimkini verdim, o günden sonra beni sık sık vara yoğa aramaya başladılar, ne var ne yok, bir şey ister miyim, benim için bir şey, bir alışveriş, bir iş yapabilirler mi, bir yardımda, bir hizmette bulunabilirler mi, unuttuğum ya da almaya fırsat bulamadığım bir şeyi getirebilirler mi diye. Bazen şaşırıyordum, kuşluk

vakti nasıl oluyor da elçiliklerinde değiller diye, o saatte herkesin başı kalabalıktır; o yüzden o saatlerde anneme, kayınvalideme, kız kardeşime ne de herhangi bir arkadaşıma başvurabilirdim, hepsi arı gibi didinen, işleri başından aşkın kadınlardı. Bir gün sordum, çalışma saatlerimiz esnek dediler, ben de ayrıntısına girmedim.

Tomás'ın seyrek ve hep iki taşın arasında ettiği telefonlardan birinde Ruiz Kindelán'lardan söz ettim, tanışmamızı anlattım, hatırlıyor mu diye sordum, öyle ya, iri kıyım şişko ondan "Thomas" diye, yakınıymış gibi söz ediyordu, Mary Kate de aynı, ama ona öykünüyor olabilirdi.

"Adları tanıdık gelmedi, hatırlamıyorum" oldu yanıtı. "Belki yüzlerini görsem... Ama özel bir yanı yok. O kadar çok, o kadar çeşitli kokteyller, toplantılar, görüşmeler yapılıyor ki insan yıl boyunca yüzlerce kişiyle selamlaşmış oluyor. Her biriyle birkaç dakika gevezelik ediyor, anında hepsini aklından çıkarıyor, sadece önemli ya göz kamaştırıcı olanlar hariç."

"Pek göz kamaştırıcı yanları yok. Ama bir kez gördün mü başkalarıyla karıştırılmaları olanaksız, o yüzden onları daha öncesinden hiç mi hiç hatırlamayışıma şaşıyorum. Adam şişko sayılır, kadın adamakıllı şaşı. Güzelce, ama insanı huzursuz edecek kadar şaşı."

"Bilmiyorum, hiçbir fikrim yok, belki onlarla BBIHD'nin bir etkinliğinde karşılaşmışımdır. Kapatmak zorundayım, başım çok sıkışık."

"BBIHD mi?" O harfleri İngilizce söylemişti. "Hiç vaktin yok, değil mi? Sana ne işler yüklüyorlar, bilmem."

"Büyük Britanya ve İrlanda Hispanistleri Derneği. O adamlarla birtakım etkinlikler yapılır, bazıları İspanya'ya gelirler ve British Council'a, elçiliğe uğrama fırsatını hiç kaçırmazlar, hele de bir kadeh bir şey ikram ediliyorsa. Ta Starkie zamanından beri İrlandalılar oraya çok gelip gitmişlerdir. Onun İrlandalı olduğunu unutma. Dublin'deki Trinity College'ın ilk İspanyolca Profesörü olmakla pek övünür, hem Samuel Beckett de öğrencisiymiş. Madem merak ediyorsun, ona bir sor. O karı kocayı biliyordur mutlak."

Walter Starkie, Tomás'ın benim okuluma gelmeden önce okuduğu British Institute'un kurucusu ve yöneticiydi. Kayınpederim Jack'in iyi dostuydu, Tomás'a elinden geldiğince sahip çıkmıştı, hemencecik iş bulmasını biraz da ona borçluyduk. Uzun süre California'da ders verdikten sonra, Starkie dönmüş, Madrid'e yerleşmişti, ama birkaç ay sonra şiddetli bir astım nöbetiyle ölecekti.

"Yo, rahatsız etmek istemem, ihtiyarladı artık. Zaten öyle pek merak ettiğim de yok. Doğrusu bana pek sevecenlik gösteriyorlar. Çocuğu yere göğe sığdıramıyorlar. Geçen gün eve uğrayıp armağanlar getirdiler. Çok hoş, çok nazik kimseler."

Oysa daha çok merak etmeliymişim, belki de tatsız olayı, korkuyu, paniği önlermişim. Gerçi Tomás hakkında bir şeyi anlamamı sağlayan da o oldu.

Sık sık bana onu soruyorlardı, Ruiz Kindelán'lar yani Miguel ve Mary Kate (çok geçmeden seni benli olmuştuk, 1976 İspanyası'nda "siz" demeyi uzun boylu sürdürmek artık zorlaşıyordu), biraz ısrarlı bir ilgi gösteriyorlardı, ama ben saygıya, avutmaya çalışmalarına, dayanışmaya ve benim için tasalanmalarına veriyordum.

"Thomas'tan ne haber? Yeni bir şey söyledi mi? Şimdi Londra'da neyle meşgul? Londra'da değil mi yoksa? Görevine göre başka yerlere gönderiyorlardır. Foreign Office'te görevi tam olarak ne? Kimin için çalışıyor? Hangi bölümde? Kimin emrinde? Biz burada oradakilerin bazılarını tanırız, belki de Gathorne ile çalışıyordur, iyi dostumuzdur kendisi, sor bakalım onunla iş görmüş mü, Reggie Gathorne ile? Ama vaktinin çoğunu senden uzakta geçiriyor, öyle değil mi? Aile durumunu göz önüne almalılar, bu kadar küçük bir çocukla olur iş değil. Beni anlıyorsun, onu eleştirmek için söylemiyorum, iş iştir, orası tamam; yine de senin yanında daha çok kalmalıydı, bir çocuğun ilk yılı en zorudur, en fazla özen ve çaba gerektiren yılıdır, ne kadar yardım alırsan al, perişan olduğun gözle görülüyor. Hem sonra onun da kaçırması doğru değil, o da var, çocuklar çok hızla değişirler, Guillermo da bir daha hiç bugünkü halinde olmayacak. Söyler misiniz, onun orada olmasını o denli gerektiren ne? Ne zaman dönmeyi düşünüyormuş? Onu orada tutan neymiş? Güç bir çalışma olmalı, özel görev falan. Hem sizi çok özlüyordur, değil mi? Gözünde tütüyorsunuzdur, özellikle de sen."

Ben pek az yanıt verebiliyordum, ne yerli yerince ne muğlak. Doğrusu ya, her şeyden habersizdim, dönüş tarihinden bile. Reggie Gathorne adını hiç duymamıştı ve Londra'daki gündelik yaşantısını tümüyle hiç açıklamış değildi. Geldiğinden bundan söz etmekten sıkılıyormuş gibi görünürdü, zaten ben de dinlesem sıkılırım sanıyordum. Ben hiç çok meraklı biri olmamışımdır, onun da hep, ta en gençliğinden –ergenlik çağında tanıştığımızdan beri– erişilmez bir yanı vardı ki, yıllar geçtikçe bu büsbütün artmıştı. Gerçekten

paylaştığımız tek alan –ve en büyük, temel ve önemi olan, ve her çift için önemi olması gereken– ev, yatak faslı ve çocuktu; gülüşlerimiz, öpüşmelerimiz ve, uğraşlarımızın sıkıcı ayrıntılarına girmeyen sohbetlerdi, birlikte olmak ve dışarı çıkmak, birbirimizi yanımızda ya da karşımızda ya da üstümüzde görmek, ya da arkamızda soluduğunu fark etmekti. Benim kadar mahcup olmayan biri "aşkımızın dünyası" derdi sanırım. Ve evet, ben onu feci özlüyordum ve onun da beni özlediğini hayal ediyordum. Ama öbür kişinin işleri hep o alandadır, hayalinkinde. İnsan asla kesinkes bilemez, hatta en ateşli aşk ilanları bile gerçek mi, yorumlama mı, öyle gerekir diye mi yapılıyor, yürekten mi geliyor yoksa beriki öyle duyması gerekir, öyle demeye razı oluyor diye mi, bunu bile bilemez insan. Ben onu görme arzusuyla yanıp tutuşuyordum. O da kendince yanıp tutuşuyor muydu, ona yemin edemem. Dediğim gibi, dile getirmediği bir yük onu uzaklaştırıyordu, ne menem yükse o sırtındaki, Oxford'daki öğrenimini tamamladığında sırtladığı yük, kendisini seçen o olmuştu. Kader yazılmış olduğunda, ve özgürce seçim yapılamadığında, arzular söner. Bir bakıma onlara artık yer yoktur, ya da ancak serap ya da düş gibi görünürler, ve bir zayıflık anından sonra hemen akıldan çıkarılmaya mahkûmdurlar.

Ruiz Kindelán'larla ilk karşılaşmamızdan yaklaşık bir ay geçmişti ki, bir gün eve damladılar, kuşluk vakti. Guillermo'nun gece ateşi yükselmişti, ben de sokağa çıkarmamayı, herhangi bir dış etkene maruz bırakmamayı yeğlemiştim. Bunun üzerine onlar bizi görmeye, çocuğun durumunu sormaya uğradılar, sabaha karşı ateşi düşmüştü, ama hâlâ uykulu ve halsiz görünüyordu, çok ağlamıştı, uykusunu alamamıştı. Ben de gözümü kırpmamıştım desem yeri.

Şakacı, canlı ve geveze bir adam olan Miguel, ilk anlarda oldukça suskun kaldı, yüzünde de canı sıkılmış gibi bir ifade vardı. İkisi divana oturdular, ben de onların solunda bir koltuğa. Çocuğu da gözümden uzak tutmamak için sepet beşiğinin içinde getirmiştim, onlarla benim aramda, ayağımızın dibinde kaldı. O zamanlar bebeklerin olduğu yerde bile sigara içilirdi, Ruiz Kindelán'lar da içiyorlardı. Çok fazla değil, ama içiyorlardı, Tomás ile ben de öyle, ben dokuz on ay ara verdikten sonra tekrar başlamıştım. Ruiz Kindelán kösele tabakasından bir sigara çıkardı, fakat hemen yakmadı, sigarayı ellerinde evirip çevirdi, birinden öbürüne aktardı, hatta eski zaman tamircileri ya da işportacıları gibi kulağının arkasına iliştirdi.

"Berta, seninle bir şey konuşmamız lazım" dedi bana apansızın, daha önceki havadan sudan gevezeliğimizi noktalayarak. O can sıkıntısı ifadesinden de sıyrıldı, mini mini daktilo tuşlarını andıran, ufak, kare biçimi dişlerini göstererek gülmeye çalıştı, her zamanki gibi cana yakın ve sevimli görünmeye, asla iyi bir şeyin habercisi olmayan, felaketler, ayrılıklar, çatışmalar ve kötü haberler akla getiren o girişata karşın, beni kaygılandırmayan havai bir ses tonuyla konuşmaya çalışmıştı.

"Buyur, söyle. Nedir konu?"

"Nasıl desem, aslında iki şey var. Birincisi sana veda etmeye geldik, yüreğimiz parçalanıyor. Bizi başka yere tayin ettiler, düşün artık. Bunca yıldır buradayız. Haksızlık düpedüz. İnsan bir yerde hayatını kuruyor, oraya ona uyum sağlıyor, derken geceden sabaha uzaklaşmak, hiçbir ilişkisinin olmadığı bir yerde sıfırdan başlamak zorunda kalıyor. Bizim meslekte bu her an olabilir, bilirsin; biz olmasından korkuyorduk, yine de şimdiye değin yıldan yıla kaçınmayı başarmıştık. Talihimiz tersine döndü, kim bilir ne zaman döneriz, o da dönebilirsek. En azından her neresiyse ikimizi birlikte göndermelerini sağladık. Birbirimizden ayrılamazdık. Böyle bir tehlike vardı. Az da olsa vardı.

"Miguel bana bakıyor, ben Miguel'a bakıyorum" diye lafa karıştı Mary Kate, ilk gün söylediği tümceyi aynen yineleyerek.

"Eyvah, çok üzüldüm şimdi, sizin için de, kendim için de. Kötü haber doğrusu." Kendim için de üzüldüğüm doğruydu, insan kendinden yana olanlara, koruyan, işleri kolaylaştıran kimselere hemen alışıverir. "Sizi nereye göndereceklerini henüz bilmiyor musunuz?"

"Bir iki olasılık var" diye yanıtladı Ruiz Kindelán. "Bazen son dakikada bildirirler ve apar topar taşınman gerekir. İtalya olabilir, daha önce de bulunmuştuk, ama Türkiye de olabilir. O hiç hoşumuza gitmez. Katolik değiller, Hıristiyan bile değiller. Yabancılar bir avuç. Dilleri şeytan işi, sözün tam anlamıyla ve hiçbir dile benzemiyor. Uzaktan Macarcaya benzer diyorlar, amma da teselli. Yine de Macaristan'da hiç değilse Hıristiyanlar arasında olurduk, gerçi epeyi Yahudi de kalmış, ya da belki bir yolunu bulup geri dönmüşlerdir." Açık açık din konusundan söz etmiyorlardı, ama ufak tefek değinmelerinden dine ne denli önem verdiklerini daha önce gözlemlemiştim. Pazar günleri ayine gidiyorlardı, evet, doğallıkla söylemişlerdi bunu; hem belki Pazar'dan başka günler de. "Sonuç-

ta, Ankara'da pek yararlı olamayız, ama orada personel eksikliği varmış. Yani emir büyük yerden çıkıyor, o demek değil ki doğru dürüst çıkıyor. Her şekilde, an meselesi, taşınmak üzereyiz."

"Sahi mi? Nasıl an meselesi?" diye sordum, yüzeysel bir üzüntü duydum.

"Bir hafta sonra, sanıyoruz. En çok on gün sonra. Fakat o bir yana, sevgili Berta, vedalaşmak zorundayız, çünkü herhalde sen de bizi bir daha görmeyi istemeyeceksin. Öbür konudan sonra." Bunu ciddi bir suratla söylemedi, gülümsemeyi sürdürüyordu. Her zaman kullandığı siyah Zippo çakmağını çıkardı. Kapağını bile açmadı, evirip çevirmekle kaldı. O çakmaklar hâlâ modaydı, Amerikalı askerlerin bir yıl önce sona eren Vietnam Savaşı'nda kullanmalarından dolayı. Onlarla kasabaları ve köyleri yakıyorlardı, meşaleden çok daha etkiliydi bu çakmaklar.

Doğrusu ya, o noktada birazcık işkillendim.

"Hangi öbür konu? Sizi görmeyi neden istemeyecekmişim ki?"

O zaman yeniden Tomás'ı sordu:

"Söyle bana, Londra'da sana uğraşıyorum dediği işlerle uğraştığından emin misin? Dahası, onun bulunduğu yerin Londra olduğundan emin misin? Şimdi şu anda orada bulunduğundan?"

"Doğrusu ya, ben yalnızca bana anlattıklarını biliyorum. Çok fazla şey anlatmadığını da söylemiştim, beni hiç ilgilendirmeyen ayrıntılara girmiyor, zaten ben de pek dikkat ediyor değilim." Bir an durup düşündüm. "İnsan kendisine anlatılanlardan emin olamaz, nasıl olsun, öyle değil mi ama? Genelde beni arayan o oluyor, yine de acil durumlar için bende Londra'daki iki telefon numarası var. Niçin dediği yerde olmasın ki?"

"O telefonlara hep kendisi mi çıkıyor?" diyerek Mary Kate sorguya katıldı. "Evinin mi o numaralar, bir dairenin mi, ya da işyerinin, bir büronun, Foreign Office'in bir bürosunun mu?"

İki taraflı onca ısrar bana tuhaf gelmeye başlamıştı; ama hâlâ sorularında herhangi bir anormallik görmedim. Doğrusu ya, başkalarının yaşantısına meraklı tiplerdi ve çok soru soruyorlardı, genellikle.

"Bak şöyle" diye yanıtladım, "Bu numaraları ancak birer kez aradım, hiçbirinde yanıtlayan kendisi olmadı; öte yandan, akla yatkın: birisi iş telefonu, zamanını evinden çok orada geçiriyor, öbürü Gloucester Road yakınında çeşitli dairelerin bulunduğu bir

binanın, bir santrali var. Kendisi orada oturuyor, daha doğrusu yatmaya gidiyor. Telefonumu yanıtlayan iki kişi haber vereceklerini söylediler, nitekim az sonra kendisi aradı. İş telefonu doğrudan doğruya Foreign Office'te mi, yoksa başka yerde mi bilmem. Neden soruyorsunuz? Bütün bu sorular ne demek oluyor?"

"Kulağımıza geldiğine göre işi orada değilmiş, daha çok MI6 için çalışıyormuş." Yüzümdeki şaşkınlığı gören Ruiz Kindelán belki de açıklaması gerektiğine hükmetti, gerçi benim şaşkınlığımın yansıttığı şey bilgisizlik değildi, MI6 ve MI5'ın ne olduğunu biliyordum, en azından o ikisinin, casus romanları okuyan ve James Bond filmlerini gören herkes gibi. "Yurtdışına yönelik Gizli Servis yani." Bunun üzerine benden ses çıkmayınca (eğlenceli bir şaşkınlıkta öyle olur, hani insan onunla dalga geçildiğini, en azından söylenenin hepten ciddi olmadığını düşündüğünde), daha iyi anlayayım diye ekledi, sanki aptalmışım ya da olduğumdan daha gençmişim gibi: "Casuslar, kısaca."

O noktada kısaca güldüm, inançsızlıkla. O gereksiz açıklama gülünç gelmişti. Öyle ya, handiyse safdilce kalıyordu.

"Bana asla hiçbir şey söylemedi. Tabii casussalar; tabii servis gizliyse, kalkıp şurada burada anlatacak değiller ya" diye şaka yaptım. Ruiz Kindelán'lar hep öyle gülümsüyor ve sevecen ses tonlarını koruyorlardı, yine de soruları peş peşe sıralarken ikisinin de yüzünde istek dışı bir sertlik belirmişti. Ama, öyle de olsa, ne olmuş yani? O fikir pek hoşuma gitmezdi gerçi, ama sonuçta, zaman zaman Foreign Office'ten oraya kaymak zor değildir sanırım. Belki de bir yabancıyı sorguya çekmesini, arada bir tercümanlık etmesini istemiş olabilirler. Yabancı dillerde çok başarılıdır, bir sürü dil biliyor, çoğunu da hatasız konuşuyor. Eğer MI6'e yararlı olursa fırsatı kaçırmak istemeyeceklerdir.

"O denli basit değil, o denli basit değil. MI *Military Intelligence* demek, bilmiyorsan söyleyeyim. Askeri bir teşkilattır, diplomatik ya da sivil değildir. Orduya bağlıdır, polisin de her türlü makamın da üstündedir. Ajanların kademeleri, rütbeleri vardır, ve askeri disipline uyarlar. Sözün kısası Ordu mensubudurlar..." Suratını ekşitti, lafını düzeltti: "Subaydırlar onlar, bir işgal ordusunun sorumlularıdırlar."

"İşgal mi? Ne işgali?"

"İrlanda'nın işgali, tabii ki. Bizim ülkemizin" diye telaşla yanıt

verdi Mary Kate o vurgusuyla, ve bunu derken gözlerini öfkeyle yüzüme dikti, ya da bana öyle geldi. Şehlalığı bir kez daha belirginleşti, bende yine anlık bir ürküntü uyandırdı, mantıkdışı bir ürküntüydü, genellikle birkaç saniye sürüyordu ama şimdi biraz daha uzun sürdü. Daha yumuşak haline dönmesi vakit aldı, ve sanki o gözler, aynı zamanda hem bir yere saplanmış, hem çarpık, beni öfkeyle paylar gibiydiler: "Anlamıyor musun yoksa, salak kız? O kadar dünyadan habersiz, dünyanın dışında mısın yani? Bizim ülkemizi işgal etmiş bir Ordu işte."

Gözlerimi ondan ayırdım, çocuğa kadar indirdim, ona sığınmaya çabaladım sanırım. Bakışları yumuşacıktı, çevrede geziniyordu henüz ne kişilerin ne eşyanın üstünde duruyor, pusulasız, oradan oraya gidip geliyor ve –Mary Kate'in bakışlarının tersine– sabitlenemiyordu. Bir süredir gözleri açık, sakin duruyordu, rahatsızlığından eser kalmamıştı. Ayaklarımızın dibinde gırtlağından cıvıltılar çıkarıyordu.

Eğildim, tek parmağımla yanağını okşadım, işte oracıktaydı bebeğim, öyle yumuşacık, toparlacık, öyle hiç örselenmemiş. Ne denli saçma görünüyor olsa da, ona bakmak huzur veriyordu bana, sanki onun yanındayken başıma hiçbir kötülük gelemezmiş gibiydi, dünyanın geri kalanı silinip gidiyordu: sanki birbirimizi karşılıklı koruyorduk, oysa zavallıcık nasıl koruyabilirdi beni. Zippo çakmağın şaklamasına gözlerimi kaldırdım. Ruiz Kindelán nihayet sigarasını dudaklarına götürmüş, çakmağın kapağını başparmağıyla vurarak açmış, yakmaya uğraşmıştı, ama ateş almamıştı. Hızla silkeledi, bir daha denedi, ama olmadı. Pabuçlarına baktım, hep biraz kirliydi, ya da en azından hiç ayna gibi parladıklarını görmemiştim, herhalde özen göstermiyordu, çoğu erkekler ellerine fırça, bez, cila almaya müthiş üşenir, lostra geleneği oradandır diye geçti aklımdan; oldukça kaliteli, tertemiz hatta bazıları pırıl pırıl elbiseleriyle çelişkilidir. Haziran ayında hâlâ kolunda gezdirdiği yağmurluğunu yanına, divanın üzerine gelişigüzel bırakmıştı.

"Bak, Berta'cığım" dedi, ve der demez de fark etmeden gülüverdi, o konuşmaya neşeli bir hava vermek istiyor gibiydi. "Biz birtakım haberler aldık, MI6'ten bir tip varmış, Belfast'ta büyük zarar veriyormuş ya da versin diye onu oraya ya da başka bir yere postalayacaklarmış, yolda mı yoksa menziline vardı mı, henüz bilmiyoruz." Başkentin adını son hecesini vurgulayarak seslemişti, hemen hiçbir İspanyol'un yapmayacağı gibi; melez olmayan hemen hemen hiçbir İspanyol demek istiyorum. Ve yine önceki kalıpla, "Biz birtakım haberler aldık"; kimden geliyordu o haberler? Ve kimdi o "Biz"? Yalnızca Mary Kate ile o mu, yoksa başka birileri de mi? Bir teşkilat, bir hükümet, tüm bir ülke mi? Ne kimliğini, ne de hangi kimliği kullandığını tam olarak biliyoruz, görünümünü de bilmiyoruz, çünkü bir iki kez değiştirmiş olabilir. Belki sarışındı da şimdi esmerdir ve yolda kızıl kumral görünmüştür. Belki başında gür saçı vardı da şimdi kestirmiştir. Şimdi sakallıdır

ama önce sinek kaydı tıraşlıydı, yolda da favori bırakmıştır, Crosby stili bir bıyıkla birleşen uzun favoriler, ya Stills ya da Neil Young gibi uzun." O zamanlar o ünlü müzik grubunun, Crosby, Stills, Nash & Young'ın şarkıları her yerde duyuluyordu. Yine de Ruiz Kindelán gibi bir tipin onlara aşina olmasına şaştım. "Önceden gözlük kullanmıyordu da şimdi benimki gibi koskocaman gözlük takmıştır." Gözlüğünü yokladı, orta parmağıyla düzeltti; o fırsatla kıvırcık saçlarını bastırdı. "Gerçek yüzünü saklaması normaldir, ya da değişik kimselermiş gibi görünmek, şaşırtmak, kafaları karıştırmak için farklı yüzler sunuyordur." Bir daha güldü, görünürde doğal bir tavırla, tüm söyledikleri bir oyun ya da bilmeceymiş gibi. "Hayli yeni, kısa süre önce eğitilmiş, henüz bir yerde kullanmadıkları, yıpranmamış bir ajan olduğundan kuşkulanıyoruz, büyük bir olasılıkla köstebek olmak, yeraltında çalışmak için yetiştirilmiş, bilirsin işte. Ve uzun lafın kısası, Thomas olmasından kuşkulanıyoruz. Thomas'ın İrlanda aksanı nasıldır? Ne dersin, bizlerden biri gibi yutturabilir mi kendini? Çeşitli aksanları, ağızları, seslemeleri taklitte harikaymış diyorlar. Dediklerine göre millet onu dinlerken gülmekten katılıyormuş, biz ona hayran kalma fırsatını bulamadık, inanılmaz bir şeymiş." Sanki o şenliğe katılıyormuş gibi üçüncü bir kez güldü, hemen ardından elini yağmurluğuna attı, büyük bir titizlikle ceplerini araştırmaya koyuldu, şu bir alay cebi olan giysilerdendi, o sırada şaka yollu konuşmasını sürdürüyordu, en ufak bir dram tonu yoktu sesinde. "Bak, ille odur demiyoruz, kesin bilgimiz yok, bunu kanıtlamak çok güç, doğal olarak: üstlerinin görevi bunu kanıtlamayı elden geldiğince güçleştirmektir. Onu kullananın MI6 olduğunu da yüzde yüz biliyor değiliz. Aslında değildir diye umuyoruz, onun olmamasını diliyoruz, hepsinin bir yanlış anlama olmasını. Bu kadar takdir ettiğimiz bir kimsenin İrlanda'ya zarar vermesi pek acıklı olur, doğrusu ya, pek bozuluruz. Hem taptığımız birinin kocası, üstelik. Düşün bir."

"Bu canım bebeğin babası, üstelik. Bu meleğin babası" diye belirtti Mary Kate, bebek için en uygun bulduğu sözcüktü; ve eğildi, çocuğun mini mini yüzünün önünde bileziklerini şıngırdattı, o ses hep dikkatini çekiyordu, çıngırak yerine geçiyordu.

"Ama çok çirkin söylentiler dolaşıyor, biliyor musun?" diye sözü sürdürdü Ruiz Kindelán. "Üstelik bazı söylentiler vardır, hiç asılsız çıkmaz, başka durumlarda asılsız çıkmadıydı, umalım ki bu

kez öyle olsun." Sigarasını hâlâ dudaklarında, kapağı inik Zippo çakmağı bir elinde tutuyordu, öbür eliyle yağmurluğu karıştırmayı sürdürüyordu, son derece sakindi, hiç telaş etmiyordu, fazla uğraşmıyordu da, hemen hemen dalgınlıkla, aradığını er geç orada bulacağından kuşkusu yoktu sanki. "Bunu araştırmakta yarar var, o olasılığı ortadan kaldırmakta. Ne kadar çabuk olursa o kadar iyi olur, bizim açımızdan da sizin açınızdan da. Hepimiz için, öyle değil mi? Senin elinden gelir sanıyorum, Berta, durumu araştırmak ve onunla konuşmak sana düşüyor. Ve şayet bu çirkin söylenti doğruysa onu işe karışmamaya ikna etmek sana düşüyor, sana yalan söylemez, öyle değil mi ama? Ucu sana da, çocuğa da, üçünüze de dokunabilecek olan vahim bir mesele bu. Hiç değilse İrlanda'da. O işlere İrlanda'da karışmasın, yoksa hepimiz zararlı çıkarız, ve sonuçları pek kötü olur, pek pek kötü, bilmem görebiliyor musun?" Ve nihayet iç ceplerinin birinden bir nesne çıkardı, ufak bir benzin ya da mazot şişesi, yine Zippo marka, çakmak gibi siyah, bir kırmızı plastik kapağı, ucunda da bir tür tepeliği vardı, bir konumda onu kapatıyor, çakmağı doldurmak gerektiğinde bir başka konumda açıyor, yakıtın minicik bir delikten akmasını sağlıyordu. Çakmağın taşı işe çakmaz değildi, bitmemişti, Ruiz Kindelán iki kez çakıp yakmaya uğraştığında normal bir ses vermişti ve kıvılcım çıkmıştı, ama alev hayır, Zippo'ların o biraz gösterişli, başlangıçta titrek, görünürde diğerleri kadar kolay yönetilemeyen alevi, herhalde bu sayede meltemde, hatta hafif bir esintide kolayca sönmezdi, belki de bu sayede meşaleden daha etkili olurdu bir şeyi ateşe vermek, tutuşturmak gerektiğinde. Benzini bitmişti, Kindelán da doldurmaya hazırlanıyordu, o yıllarda herkes, sigara tiryakisi olan herkes bilirdi nasıl işlediğini: çakmak madeni kılıfından çıkarılırdı, dibindeki bir ufacık delikten içeri pamuğu ya da süngeri ya da her nesiyse ıslanıncaya kadar benzin sıkılırdı, ve çakmak yeniden yanmaya hazır olurdu. "Şayet ikna edilemezse, amma da büyük sorun" diye ekledi bir gülümsemeyle, her zamanki gülüşleri gibi cana yakın, sıcak, işte o anda farkına vardım, şişenin tepeliği olması gerektiği gibi inik değil, kalkık duruyordu, ve Ruiz Kindelán onu kullanmadan önce içinde sanki meyve suyu varmış gibi birden çalkalayınca, o yanıcı sıvının birkaç damlası –ya da incecik bir akıntı- Guillermo'nun beşiğine damladı, mini mini çarşafların ve minik pijamasının üstüne. Hepsi istemeden yapılmış bir dalgınlık

hareketi gibi, şişe cebinden çıkarken açıkmış, ve her şey, yakıtın ortaya çıkıp olabilecek en kötü yere dökülmesi (doğrusu kolunun bir tek hareketiyle) öylesine hızla oldu ki, ben o sakarlığı önlemek üzere yerimden kıpırdayamadım bile. İçimden ilk gelen dürtü bebeği beşikten alıp kucağımda banyoya götürmek, üstündekileri çıkarmak, temizlemek, ıslatmak, yıkamak, o çiftten uzaklaştırmak oldu, zira bana güven esinliyor, koruyorken göz açıp kapayıncaya değin dehşet verir olmuşlardı. Ama işte o büyük korku yerimden kımıldamamı engelledi, çünkü daha ben bebeği yakalayamadan Ruiz Kindelán sanki yeniden çakmağı yakmak ister gibi başparmağıyla çakmağın kapağını kaldırdı, gerçi henüz süngere benzin sıkmış değildi; şişenin tepeliğini de indirmedi, oysa o sakarlıktan sonra kim olsa öyle yapardı. Sigara hâlâ ağzındaydı, bir elinde şişe, öbüründe açık çakmak. Bir anda duruverdim, anlamamayı yeğlemiş olduğum şeyi anlamıştım, duruverdim ve her şey daha beter olmasın diye koltuğumda sakin sakin oturmaya devam ettim, yoksa yerimden kalksam bunun ters bir etkisi olabilirdi ve daha beter, onarılamayacak kadar beter olabilirdi. "Çakmak yanmasa da kıvılcım çıkarıyor" diye geçti aklımdan yıldırım hızıyla, ve bunalımdan yüreğim sıkıştı, başladım solumaya, bugün olsa çarpıntı geldi denir, "Ve bir kez daha denerse bakarsın bu kez yanabilir çakmak. Ve yanarsa onu beşiğe, çarşaflara ve pijamasına fırlatabilir, göz açıp kapayıncaya kadar tutuşur. Ya da, mahsus yapmıyorsa bile, o kolay kolay sönmeyen aleviyle çakmak elinden kayabilir." Büyük bir çabaya mal olduğu halde kıpırdamadım, içimden koşmak, çocuğumu alıp kaçmak geliyordu, ama cesaret edemiyordum, kendimi zorla felce uğrattım. Hâlâ bir şey anlamamışım, durum normalmiş gibi yalvardım ona. Rol yaptım, kesin ve doğal bir sesle konuştum, yine de kısılmış soluğum ve panikten titreyen sesim beni ele veriyor olmalıydı. Sanki rica eder gibi yaptım, ama gerçekte yalvarıyordum:

"Lütfen, Miguel, şu kapağı kapat, şu anda yakma. Sepete damlattın, onu burada, bebeğin başucunda doldurmak nereden aklına geldi bilmem. Hem şu şişeyi de kapat, nasıl olur da açık tutarsın. Yağmurluğunu ıslatmıştır. Leş gibi kokar şimdi."

Benim olduğum yerden benzin kokusu duyuluyordu, Guillermo çok daha fazla duyuyor olmalıydı, benzin buharını solumak minik ciğerlerine zararlıydı, ama ne çare. Hızla, enerjik bir hareket yapıp iki silahından birini ya da ikisini birden elinden kapmak geldi ak-

lıma, herhangi bir nesne silaha dönüşebilir, insan zekâsı korkunç bir hızla işler. Ama onları elinde sımsıkı tuttuğunu gözlemledim, başaramazsam tehlikesi büyüktü. "Hiçbir şey yapamaz" diye kendimi inandırmayı başardım, korkuyu defettim. "Bir çocuğu yakacak olursa onu hapse atarlar, beni de birlikte yakmadıkça kaçamaz. Tamam da olan olduktan sonra, hapse atılması benim ne işime yarar ki." O hiçbir şey yokmuş gibi kaşlarını kaldırdı, hiçbir tehlike yokmuş da benim korkuma şaşırmış gibi yaptı. Güldü.

"Aman canım, abartma. Hiçbir kötülük olacak değil, cık, cık" dedi her zamanki olumsuzlama pekiştirmesiyle. Şişenin tepeliğini indirdi, ama çakmağın kapağını kapatmadı. "Tehlikelerden biri eksildi" diyerek içimden ona teşekkür ettim, fakat hemen fark ettim ki, aslında öyle değildi, yakıt dökülmüştü bir kez, daha fazla damlamasına gerek yoktu. "Acaba ne kadar sürede buharlaşır" diye geçti aklımdan, hiçbir fikrim yoktu. Bereket, bebek hâlâ, öylece, ağlamadan, sızlanmadan duruyordu, kendi havasındaydı, minik ellerini yumruk yapıp havaya kaldırmış, bakışlarını tavanda hedefsizce gezdiriyordu, gırtlağından sesler çıkarıyor, arada bir cıvıldıyordu. Belki de midesini bulandıran keskin kokuya aldırmadan.

Yardım, destek, belki de kadın dayanışması arayarak Mary Kate'e baktım, ama beni hiç mi hiç yatıştırmadı. Solunda duran kocasına bakıyordu, sabit, bekleyen bakışlar, sanki yapması gereken ya da yapmayı kararlaştırdıkları şeyi yapmasını bekler gibiydi. Ve o konumda şaşılığı bana o an bağnazlığı, bir davaya çılgınca imanı belirten bir nitelikmiş gibi göründü, gösterişli mavilikteki o gözleri yalnız saflığından ve bazen kımıldarken göründüğü gibi korumasızlıktan değil, her türlü merhametten sıyrılmış gibiydi, benim beklediğimin tersini, yani onarılması olanaksız ve daha kötü olanı bekler gibi. Doğurmadığı çocuklar onun için havuzda yüzen o bir çift aptal ördek gibiydiler herhalde, diye anımsadım. Adam için de iğrenç hayvancağızlardı, onu da hatırladım.

"Hiçbir kötülük olmaz, Berta, şekerim, eminim" diye yineledi Mary Kate, gözlerini Kindelán'dan hemen hiç ayırmadan, ancak benim zor zaptettiğim yalvaran bakışımı yakalamıştı. "Hiç kötü bir şey olmaz çünkü her şey sana bağlı, sen de annelerin en iyiyisin. Bilmez olur muyum ben" diye ekledi, bir yabancıya göre fazlasıyla yerel bir deyişle. Gözlerimi onun göğüslerinin dolgun kitlesine çevirdim, bilmem niçin: salt onun dehşet veren şaşılığını

seyretmemek için ya da öylesine sarıp sarmalayıcı bir göğsü olan bir kadının kimseye bir kötülük etmeyeceğine, hele bir bebeğe hiç ilişmeyeceğine kendimi inandırmak için. Ya da o yoldan onun kuşkusuz asla tanımamış olduğu analık içgüdüsünü uyandırmak içindi. Kafam gittikçe sersemliyordu, üstelik hiçbir iyimser düşünce işime yaramıyordu: O kadının, ne olduğunu alttan alta sezinlediğim kutsal davası ya da ülkesi gerektirdiğinde kime olursa olsun zarar verebileceğinden emindim. Haddinden fazla kişi kendisini ülkesinin –hangi ülke olduğunun önemi yok– gereksinimlerinin yorumlayıcısı olarak görür ve zaman geçtikçe kendi bulaşıcı coşkularıyla o ülkeyi sahiplenmeye alışır.

"Elbette" diye yanıtladım ve kendimi delileri yatıştırmak için hak veren biri gibi duyumsadım, deliler de bunu hemen fark eder ve bu durum hiç hoşlarına gitmez, çoğu kez sinirlerine dokunur ve daha beter öfkelendirir onları, ama diyecek başka şey, başka ses tonu bulamıyordum. "Elbette, olur" diye üsteledim, "Tomás'la ilk fırsatta konuşurum, ona sorarım, onu ikna ederim, merak etmeyin siz. Tabii gerçek payı varsa; çünkü belki de yoktur, belki asılsız bir söylentidir, sadece bir karışıklık olmuştur ve o, o değildir." Bu son lafımın hiç anlamı yoktu, ama beni anlamışlardır diye düşündüm. Uzun süren korku insanın düşüncelerini ve konuşmasını bulanıklaştırıyor.

"Peki. Ya inkâr ederse?" dedi Mary Kate.

"İnkâr ederse doğru değil demektir."

"Peki bunu nereden bileceksin? Gerçekse de inkâr edebilir. Eğer MI6 için çalışıyorsa, onu inkâr kabul etmeyen şeyleri de inkâr etmek üzere eğitmişlerdir. Belli bir yerdedir, ama orada olmadığına oracıkta yemin eder."

Benim beynim, ne denli kısa olursa olsun bu söyleşiyi izleyecek durumda değildi. Bütün varlığım savunmasız yavruma ve kapağı açık çakmağa odaklanmıştı, eğer Ruiz Kindelán başparmağını oynatır da bu kez çakmaktan alev çıkarsa, bir tek kez bile, onu izleyen adım felaketi getirebilirdi, ister kazaen, ister maksatlı. Guillermo'yu korumanın, kurtarmanın benim elimde olmadığını bilmenin bunalımına dayanamaz olmuştum. Gözlerimi o başparmağa dikmiştim, gitgide şiddetlenen, hızlanan solumam beni ele veriyordu, nitekim ne olursa olsun yapmaya razıydım, o karı koca bana en aşağılayıcı, en uygunsuz rezilliği emredebilirdi, ben boyun eğer, dediklerini

yapardım. Vatanıma gözümü kırpmadan ihanet ederdim, gözümde zaten büyük bir değeri de yoktu, kırk yıllık diktadan sonra ne olsun ki; ya da anne babama, Tomás'a ihanet edebilirdim, çocuğumu ateşten uzaklaştırabilmek için bir an bile duraksamazdım. Onun alev alev yanabileceğini aklıma bile getirmem mümkün değildi, çünkü getirirsem düşüp bayılırdım ve bekçilik bile edemezdim.

Ruiz Kindelán her zamanki hafifliğiyle gülümsemeyi sürdürüyordu, hatta Mary Kate'in son söylediği şey hoşuna gitmiş gibi gülüverdi.

"Bu işe bulaşmak Thomas'ın nereden aklına geldi acaba?" dedi, bu tür konuları kafasında evirip çevirmek ilgisini çekiyor ya da onu keyifleniyormuşçasına; hem soru soruyor da değildi, olmuş bitmiş bir gerçek sayıyordu bunu. "Ömrünün çoğunu burada geçirdiğine göre ateşli bir İngiliz vatanseveri olamaz. Ah Berta'cığım, insan bu işlerden yakasını sıyırsa bile sonu hep kötü olur. Ben bunların bir ikisini tanımışımdır, birkaçını da incelemişimdir, normali sonunda akıllarını kaçırmaları ya da ölmeleridir. Defterleri dürülmeyen ve hepten oynatmayanlar da sonunda kim olduklarını bilmez olurlar. Ya canlarından olurlar ya ikiye bölünürler; o iki yarı da birbiriyle uzlaşmaz, aykırıdırlar. Kimliklerini, hatta önceki belleklerini yitirirler. Kimileri yıllar sonra normal yaşantıya geri dönmeye çalışırlar da beceremezler, sivil yaşama, haydi adına böyle diyelim, ayak uyduramazlar edilgen, sarsıntısız, gerginliği olmayan yaşama, zorunlu emekliliğe. Kaç yaşında olurlarsa olsunlar. Eğer artık işe yaramaz ya da tükenmişlerse, gözlerinin yaşına bakmadan devreden çıkarılırlar; evlerine postalarlar onları ya da bir büroda bitkisel yaşam sürmeye, öyleleri vardır ki daha otuzuna varmamışken kendi zamanlarının geçtiğinin bilinciyle sönüp giderler. Futbolcular gibi. Eylem, alçaklık, aldatma ve sahtelik günlerini özlerler. Geçmişlerinin en karanlık yanına saplanıp kalırlar, kimi zaman da pişmanlıkla kıvranırlar: durup düşündüklerinde pis işler yapmış olduklarını ve pek az işe yaramış ya da hiçbir işe yaramamış olduklarını fark ederler. Vazgeçilmez olmadıklarını, en iyi durumda. Aynı şeyi onların yerine bir başkasının da yapmış olabileceğini ve sonuçta bir şeyin değişmeyeceğini. Didinmelerinin ve atıldıkları tehlikelerin bir şeyi değiştirmediğini, neredeyse boşuna olduğunu anlarlar, bir tek birey asla belirleyici olamaz ve temel önem taşıyan hiçbir şeyi değiştiremez. Çabaları ve yetenekleri, kurnazlıkları ve sabırları için kimsenin

teşekkür etmediğini de keşfederler, oralarda minnet diye bir şey yoktur, hayranlık da yoktur. Kendileri açısından önem taşımış olan şey başka hiç kimse için önem taşımaz. Önem ne kelime: Kendileri açısından hayat memat meselesi olmuş olan şey... Thomas nasıl bir aptallık ederek bu işe bulaşmış acaba. Aynı zamanda ihtiyatsızlık. Sonu hep kötü biter, diyorum ya. Çok fena." Pek kulak asmıyordum, ama şunu düşünebildim: "Böyle söylev verdiği sürece her şey yolunda demektir. Lafa dalıp sigarasını unutur, yakmaya kalkışmaz." Ve hemen ardından aklıma geldi: "Peki bu kim, onlar dediği kim?" Belki de bütün bunları söylerken kendini düşünüyordur, çünkü günün birinde onu neyin beklediğini biliyordur, onun görevleri de Tomás'a atfettiklerinin benzeri olmalı, yoksa beni uyarmaz, kocamı kendi görevlerinden uzaklaştırmaya zorlamazdı. Ben öyle olduğuna inanmıyorum, herhalde ortada bir yanlışlık olmalı, onu başka biriyle karıştırıyorlardır. Yine de, ne kadar az şey biliyorum ben, doğrusu ya. "Başka kimseleri de, sizi de tehlikeye atıyor. Ne sanıyorsun ya, Berta'cığım? Zarar verdiği kişiler onu engellemeye çalışmayacaklar mıdır sanıyorsun? Her imkânı kullanarak onu etkisiz hale getirmeye uğraşmayacaklar mı? Ya da öc almayacaklar mı?" "Bu noktada sahiden kendinden söz ediyor" diye düşündüm, "kendinden ve Mary Kate'ten, yalnızca karı koca değil bir takım, ama caydırmakla ya da öc almakla görevli olan kendileri değil de başkalarıymış gibi konuşuyor. Böyle konuşacak kadar sabırlı, nasıl olsa beşiğe benzini damlattı ve elinde uzun süredir kapağı açık bir Zippo tutuyor, benzinsiz bir çakmak, ama dibinde her an bir alev çıkarmaya yetecek bir damla kalmış olabilir, kupkuru görünür, ama öyle değildir, filmlerdeki mataralarda gördüm, boştur, biraz silkelenir, sonunda bir damla ter damlası gibi yavaş yavaş süzülür..."

Guillermo öksürmeye başladı, daha fazla dayanamadım.

"Ne istersen yapacağım, Miguel. Lütfen şu çakmağı kapat, bırak da bebeği alayım, bırak da temizleyeyim, yıkayayım, bu kadar keskin bir koku boğuyor çocuğu, baksana nasıl öksürüyor. Kokuyu ben bile alıyorum, onu düşün bir. Ve o kadar minicik ki, her yanı mini mini onun. İzin ver lütfen."

"Kokuyu söyleyeyim de ateşten söz etmeyeyim daha iyi, hiç fikir vermeyeyim" diye düşündüm, aptal gibi, o sahte kazanın daha başlangıcından aklında olan şey belliydi, mesele içime korku salmaktı, her dediğine razı etmekti, vadedecek durumda olmadığım, benim

elimde olmayan şeyi vadettirmekti. Eğildim, kollarımı uzattım, o izin verse de vermese de amacım Guillermo'yu oradan almaktı. Ama bana izin vermedi, işte tam o anda, ben daha kararlı hareketimi tamamlayamadan, başparmağını oynattı, ve yakmak için Zippo'nun çarkını çevirdi, sigara hâlâ dudaklarının arasındaydı. Çakmak bu kez de ateş almadı. Ama rahat bir soluk almama fırsat vermedi –saniyeden az bir süre soluksuz kalmıştım ya da yüreğim bir an için durmuştu–, çünkü Kindelán'ın çakmağın kapağını kapatmasıyla yeniden açıp tehdit etmesi bir oldu. Hareketimi anında dondurmuştum, öylesine anında ki, kollarım uzanırken kalakaldılar, yolun yarısında, sanki çocuğa erişemezmiş gibi, onunla aralarında kuvvetlerin en büyüğünün, korkunun koyduğu görünmez bir engel, bir parmaklık, bir cam vardı. Kindelán bana her zamanki gülümsemesiyle baktı, o hafif kahkahalarından birini salıverdi, kendi halinden hoşlanıyordu.

"Bu ne ürkeklik böyle, canım" dedi iyi yüreklilikle. "Hiçbir kötülük olmayacak dedim ya sana. Bak, görüyor musun?"

Onun üzerine başparmağıyla bir daha çakmağın çarkını çevirdi ve bu kez, belki onu da şaşırtarak, minicik titrek bir alev çıktı, benim olabileceğini öngördüğüm şeydi bu.

Her annenin yapacağı şeyi yaptım sanırım. İçgüdüsel bir hareketle kuvvetlice üfleyip alevi söndürdüm. Ardından daha fazla beklemeden hemen bebeği kapıp kollarıma aldım. Bir an için cılız bir alev görmüştüm ya, o kadarı yeterdi. Ruiz Kindelán'ın numarasını tamamladığından emin oldum, Mary Kate de öyle. O günkü tehlikenin geçmiş olduğundan emin oldum, ama geri gelebileceğinden de, zira açılış tehlikesiydi o. Adam çakmağı o malum, benzersiz şaklamasıyla kapattı, ceketinin ceplerinden birine soktu. "Evet, bugünlük dinlenebilirim artık" dedim içimden, "ama bundan böyle rahat huzur kalmadı, çünkü bu ikisi geri dönebilir. Ya da belki hepsi kötü bir şakaydı ve yarın böyle görünecek gözüme." Bizi kaygılandıran, bunaltan, normal yaşantımızı sürmemizi engelleyen şeyi zihnimizden ne kadar kolayca uzaklaştırabildiğimiz inanılır gibi değil; savaş sırasında, iki bombardıman arasında, insanlar o ayracı fırsat bilirler, hiçbir şey yokmuş gibi yapıp sokağa çıkar, kafelerde buluşurlar, henüz olmakta olan şeyin geçip gitmiş olduğuna inanmaya gereksiniyordum, oysa Kindelán hâlâ gözümün önündeydi, bunlar gerçekte kim diye sordum kendi kendime, birden iki elçilik

mensubunun öyle davranmaları olanaksız gibi geldi, gerçi hepsini sanki rastlantıymış gibi göstermeye çalışmışlardı, öyle olmadığını biliyordum, ama kanıtlayamazdım ki, onları üstlerine şikâyet edemezdim, elimden gelen tek şey Tomás'la konuşup anlatmak, ne kadar gerçek payı olduğunu sormaktı, bir gerçek payı vardıysa tabii. Kendimi kurtulmuş hissetmekle birlikte hâlâ soluk soluğaydım, heyecan soluması birdenbire durmaz, dehşet duygusu silinivermez.

Bunun üzerine Kindelán benzin şişeciğini iyice kapatıp yağmurluğunun cebine yerleştirdi, böylece iki silahı da ortadan kalkmış oldu. Buruşmuş yağmurluğunu aldı, getirdiği gibi koluna attı, neredeyse bir sıçrayışta ayağa fırladı –şişkoluğuna karşın hareketleri hep çevikti–, karısı da yerinden kalktı. *Rouge*'u biraz akıp dudaklarının kenarından taşmıştı, o sırada fark etti, çantasını açıp ufacık bir ayna ile bir *kleenex* çıkardı, özenle sildi (dişlerini de iyice gözden geçirdi, ruj bulaşmış olmasın diye), sanki orada hiçbir şey olup bitmemiş gibi. Yine de gözleri tedirginlikle aynadan ayrılıyor, salonun her yanında geziniyordu, ama melek artık yok olmuş gibi artık Guillermo'ya takılmıyordu. Ben yavruma var gücümle sarılmıştım, başını korumak için bir elimle sarmıştım, o ikisinden olabildiğince uzak tutuyordum. Bedenime bastırmışken damıtılmış petrol kokusunu daha çok duyuyordum, zavallıcık, akciğerleri için kaygılanıyordum, ama doğrultup beşikten kaldırırken öksürüğü kesilmişti, ne olur ne olmaz diye çocuk doktoruna koşacaktım, Doktor Castilla'ya ya da Doktor Arranz'a.

Karı koca Kindelán'ların veda ettikleri kesindi, gidiyorlardı işte, umarım sahiden Türkiye'ye ya da Dış Moğolistan'a gönderilirlerdi, artık görevlerini tamamlamışlardı ya, o iğrenç görevlerini. Acele etmeden kapıya doğru yürüdüler, ben uğurlamadım, araya ne kadar mesafe girerse o kadar iyi. Kapının öbür yanına geçmelerini bekledim, hemen sürgüyü çektim, salt boş inançtan ötürü. Tokmağı sahanlıktan çevirmeden önce şişko bir daha gülümsedi ve bir kez daha hafif kahkahasını attı:

"Görüyorsun işte, Berta'cığım, nasıl da haklıymışız? Daha başından söylemiştim, bugünden sonra bizi bir daha görmek istemeyeceksin diye."

IV

Hemen o akşam, Doktor Castilla gider gitmez (nezaket gösterip çabucak gelmiş, her zamanki gibi ağzının içinde geveledeği birkaç sözle beni yatıştırmıştı), Tomás'ı iki telefon numarasından aradımsa da kendisine ulaşamadım. Apartman dairelerinin bulunduğu binanın santrali beni onun dairesine bağlamaktan öte bir şey yapmıyordu, orada da kimse yanıt vermiyordu. Yeniden arayıp santraldaki kızdan Mr. Nevinson'a onu karısının Madrid'den acil aradığını bildirmesini rica ettim. İşyerini aradığımda ise beklememi söyleyip beni yine bir iç hata bağlıyorlardı, telefon ta hat kesilene değin boşuna çalıyordu da çalıyordu. Ondan ne denli kopuk olduğumu o zaman fark ettim. Meslektaşlarının ya da en yakın arkadaşlarının kimler olduğunu bile bilmiyordum. Belleğimi zorlayınca onun bir iki kez Mr. Reresby diye birinden söz ettiğini anımsadım, başka bir kez Mr. Dundas demişti (aslında "Dundás" demişti, ama İngilizcede vurgu yoktur), bir kez de Mr. Ure diye biri, o adın nasıl yazıldığını kafamda canlandıramadım ('Iuah' diye seslemişti, işte öyle bir şey) ve şaşırdığımı görünce hecelemişti. Adamı değil de adını açıklamak için "İskoç kökenli" demişti, zamanında "Dundás" için de aynını. Böylece yeniden aradım ve Mr. Reresby'yi sordum, orada o adda kimse yokmuş; Mr. Dundas'ı sordum, aldığım yanıt aynı oldu. "Peki, o halde Mr. Ure ile görüşebilir miyim, lütfen?" diye üsteledim, hem onu Tomás'ın yaptığı gibi seslemeye çalışmıştım (İngilizcem oldukça iyidir, ama onunkiyle kıyaslanamaz tabii). "Iuah" diye belirtirken kendimi gülünç hissettim, ne dediğimin anlaşılması için ardından heceledim de üstelik ama hiçbir işe yaramadı, orada Ure adında bir kimse de çalışmıyormuş. Umutsuzluk, şimşek parıltıları veriyor insana, bir kez ağzından "Montgomery" adının çıktığı aklıma geliverdi, Mr. Montgomery'yi sordum, gerçi o da soyad olmayabilirdi, hiç değilse ABD'de, ama o ülkede değildik. Hattın öbür ucundaki kişi nazikçe sabırsızlandı, "Mr. Montgomery diye biri yok, hanımefendi. Doğru yeri aradığınızdan emin misiniz,

hanımefendi?" "Orası Foreign Office, değil mi?" diye yanıtladım. "Mr. Nevinson da orada çalışıyor, doğru değil mi?" İlk sorumun karşılığı şaşırtıcı bir sessizlik oldu, o merakı gidermek öngörülmüyormuş ya da doğru olmazmış gibi; doğrusu telefonu açarken kurumun adını söylemiyorlardı, bir evmiş gibi sadece bir "*Hello*?" ile karşılanıyordunuz. "Evet, Mr. Nevinson personelimizdir, onun hattına bağlıyorum." "Hiç bağlamayın, daha önce bağladınız, yanıt vermedi" diye sözünü kestim. O anda aklıma bir ad daha vermek geldi, Ruiz Kindelán'ların can dostu olması gereken Reggie Gathorne, ve talihim biraz daha yaver gitti, ama yeterli olmadı. "Maalesef, Mr. Gathorne bir haftadır yok, kuruma ne zaman döneceğini de bilmiyoruz." Karı koca bir noktada yalan söylememişlerdi demek, ve madem orada Reggie Gathorne diye biri vardı, orası Foreign Office ya da o bakanlığın bir bürosu olmalıydı. Mr. Nevinson'a kendisiyle mümkün olan en kısa sürede görüşmem gerektiği mesajını iletmelerini rica ettim. "Çok vahim bir şey oldu. Ben Mrs. Nevinson'ım, karısıyım" diye ekledim kendime belirsiz bir yetke katmış olmak için (eşlerin yetkesi pek dikkate alınmaz). "Şunu bildirmeliyim ki, o da birkaç gündür burada değil, hanımefendi" dedi hattın öbür ucundaki kimse, "onun da ne zaman döneceğini bilmiyoruz; maalesef mesajınızı hemen iletemeyeceğim." "Peki kendisini nerede bulabileceğimi, nerede olduğunu bilmiyor musunuz?' "Maalesef, hanımefendi, ben bu tür bilgiye sahip değilim."

Kapanan telefona uzun süre çaresizlikle bakakaldım. Arada bir öbür numarayı deniyordum ama, hep aynı şey, sonuçsuz kalıyordu. Telefondaki adam "Burada yok" anlamında "*away*" sözcüğünü kullanmıştı, iyi düşünülürse, daha çok "dışarda", "kentin dışında" anlamına geliyordu. Eğer Tomás Londra'da değildiyse onu bulmamın yolu yoktu, ve gerçekten kendisiyle konuşmayı, olanları anlatmayı, ne halt karıştırdığını ve başını hangi derde soktuğunu, o Kindelán'ların haklı olup olmadıklarını sormayı gereksiniyordum, doğrusu onların bir daha yoluma çıkmalarını beklemiyordum, ne Sabatini Bahçeleri'nde ne herhangi başka bir yerde. Bir çaresini bulmasını istemek gereksinimindeydim, o olay bir daha tekrarlanamazdı.

Başarısız girişimimden yarım saat kadar geçmişti, hâlâ öylece telefona bakıyordum ki telefon çalıverdi. Derhal üstüne atladım: "Mesajı vermiş olmalılar, Tomás'tır." Oysa bir İngiliz kendi dilinde Mrs. Nevinson'ı, yani beni sordu.

"Ben Ted Reresby" diye tanıttı kendini. Daha ilk andan, sesi rahat ve güven doluydu, önceki memurun katılığıyla ilgisi yoktu. "Rahatsız ettiğim için kusura bakmayın, ama galiba az önce eşinizi aramışsınız, sonra beni ve daha başka kimseleri sormuşsunuz, yanıt veren kişi de benim hakkımda yanılmış, orada öyle biri olmadığını söylemiş. Ne diyeyim, birkaç dakika önceye değin benim varlığımdan habersiz olduğu belli; ama bundan böyle bir daha unutmayacaktır. Kendisini suçlamayın, işinde yeni sayılır, buradakilerin hepsini tanımıyor." "Burada", demişti. O "burada" acaba Foreign Office mi diye sormak isterdim, hiç değilse o konuda kuşkum dağılırdı, ama ilk sözleri seller gibi akmış, fırsat vermemişti, ben de onu anlayabilmek için bütün dikkatimi toplamıştım, sözcükleri biraz sürükleyerek, aynı zamanda makamlı bir biçimde konuşuyordu, yalnızca resmi ya da sosyal etkinliklerde diplomatları dinlemeye alışkın biri için onu anlamak kolay değildi, telefon da –konuşan kişinin ağzını göremeyince– büsbütün güçleştiriyordu işimi. Araya bir tek laf sokuşturmama fırsat vermeden "Tom Londra'da değil" diye sürdürdü, "Bir delegasyonla birlikte Berlin yakınlarında, geri dönmesi de birkaç gün sürer. Umarım sadece birkaç gün sürer ve dönmesini geciktirecek terslikler çıkmaz, gerçi bu işler hiç bilinmez. Sizin onunla acele görüşmek istediğinizi söylediler, o yüzden arıyorum sizi, Mrs. Nevinson, size ben yardımcı olabilir miyim diye, çünkü şu anda Tom'a ulaşmanın yolu yok."

"Ulaşmanın yolu yok mu?" diye söze karışabildim nihayet. "Nasıl olur? Siz haber veremez misiniz?"

'Hayır hanımefendi, korkarım mümkün değil. Pazarlıklar, konuşmalar süresince delegasyonun dışarısıyla ilişki kurması yasaktır. Bazen oluyor böyle durumlar. Biraz garip koşullar, son haddinde. Aslında bizden kaynaklanmıyor, bu tür koşullar varsa karşı taraf koyduğu için var. Biz burada pek işkilli değiliz."

"Şimdi o delegasyon dünyadan kopuk durumda, biz de günlerce onunla ilişki kuramayız mı diyorsunuz bana?"

"Tam olarak değil. Delegasyonun başkanıyla temas kurabiliriz, o da bizimle, ama üyelerinin hiçbirinin kendi hesabına dış dünya ile iletişim kurma izni yoktur. Biz mesajınızı delegasyon başkanına aktarabiliriz, o da belki Tom'a aktarır, ama bu durum ters tepki yaratabilir, belki de onu tedirgin eder, çünkü orada kaldığı sürece elinden hiçbir şey gelmeyecektir, üzgünüm. Bana söyleyin, lütfen.

Sahiden acil ya da vahim bir şeyse buradan ne yapabileceğimize bakarız. Madrid'deki Elçiliğimizle görüştünüz mü?"

Olayı bir yabancıya anlatmanın anlamı yoktu, hem telefonda ve benim sınırlı İngilizcemle. O Ted Reresby denilen adamın kim olduğunu bilmiyordum, Tomás'tan bir iki kez adını işitmiştim, ama bana kim olduğunu söylediğini anımsamıyordum, ben yeterince dikkat etmemiş de olabilirdim. Arkadaş mı yoksa yalnızca meslektaş mı olduklarını bilmiyordum, ya da kimin kimin emrinde olduğunu. Salt bir başkasıyla konuşurken işitmiş de olabilirdim.

"Hayır" oldu yanıtım. "Henüz görüşmedim. İlkin Tom'a anlatmam gereken bir şey."

"Elçililkle görüşmenizi tavsiye ederim, Mrs. Nevinson. Şayet yardıma ihtiyacınız varsa, Madrid'den yardım etmemiz daha kolay olacaktır. İşi ben üstleneyim, ister misiniz? Onlara buradan telefon edebilirim." Birkaç saniye sustum, onca özen göstermesine şaşırmıştım. "Söyleyin, lütfen, siz iyi misiniz? Küçük bir çocuğunuz var, öyle değil mi? Çocuk iyi mi?"

Doğrusu evet, ben iyiydim, Guillermo da öyle. Acil yardıma ihtiyacımız yoktu, mesele artık bu değildi. O sabah çok ihtiyacımız olmuştu, yavrumun cayır cayır yandığını görmeme ramak kalmıştı, "Ve her eylem ateşe doğru bir adım", Tomás'ın bildiği bir şiirden böyle bir dize okuduğunu işitmiştim, kendi kendine İngilizce söylenirdi. Belki de her şey bekleyebilirdi, beklemesi gerekecekti. Şimdi kalkıp da o Reresby'ye Kindelán'lardan, bana sinsice yaklaşmalarından, çakmaktan ve Zippo benzininden, Tomás'a yönelik suçlamalarından ve kuşkularından bahsetmenin yeri değildi. Zaten madem Berlin yakınlarındaydı, o halde İrlanda'da ya da Kuzey İrlanda'da değildi, o ülkeye zarar veriyor da olamazdı. Bunların hepsi tabii adam bana doğru söylüyorduysa.

"Evet, şimdi ikimiz de iyiyiz, mesele bu değil."

"Şimdi mi? Önce iyi değil miydiniz?" Sesimi çıkarmadım, muhatabımın benim sözcüklerimin üstünde öylesine durmasından rahatsız olmuştum, sonra başka konuya geçti: "Bir soru sormama izin verir misiniz, daha doğrusu iki soru? Fazla merak göstermiyorsam. Özel bir konu mu yoksa Tom'un işiyle mi ilgili? Aciliyetin nedeni, demek istiyorum."

O soruyu garipsedim, zira hiç mi hiç tanımadığım birinden geliyordu, üstelik bir İngilizden, o zamanlar hâlâ genellikle mesa-

feli insanlardı. Benim aciliyetim herhangi bir kapristen, özlemden, uzaktan bir kıskançlıktan, bir kararsızlıktan, kocamın sesini duymayı istememden kaynaklanıyor olabilirdi.

"Bunun ne gibi bir önemi var, anlamıyorum, Mr. Reresby" oldu yanıtım, onun üstüne vazife olmadığını söylemenin nazik yoluydu bu. "Madem onunla konuşamazmışım, demek ki konuşamayacağım. Döndüğünde konuşurum artık. Karantinadan çıktığında. Karısından, çocuğundan haber alması yasaklanmadığında. Böyle bir durum olacağını bana önceden bildirmemiş olması tuhaf. Üstelik günlerce."

"Elbette, elbette" diye özür diledi, benim handiyse paylamayı andıran son yorumlarımı dikkate almadan. "Sormamın nedeni şuydu, ikinci durumda, belki size ben yardımcı olabilirdim."

Israr etmedim.

"Ya öbür sorunuz?" Ne dediğini anlayabilmek için dikkatle dinlemekten yorulmuştum. Sabırsızlanmaya, galiba Kindelán'lar haklıymış diye düşünmeye başlıyordum. Galiba Tomás Foreign Office'te çalışıyor değildi, karşımdaki kişi de o bakanlıktan değildi, MI6 mensubuydu.

"Yo, önemi yok. Merak ettim de. Santralin dediğine göre, siz beni, sonra Mr. Dundas'ı, Mr. Ure'yi, Mr. Montgomery'yi ve Mr. Gathorne'u sormuşsunuz. Bu adları nereden çıkardığınızı sorabilir miyim? Merak ettim, o kadar. Mr. Gathorne ve ben gerçekten varız, ama diğerleri yok. Yani burada yoklar, tabii. Krallık'ın başka bir yerinde böyle birileri vardır herhalde." Bu son sözleri şaka olmalıydı, ama benim hiçbir şakaya gülecek halim yoktu, nezaketen bile.

"Tam bilemeyeceğim'," diye yanıtladım. "Bir kez kocamdan işittim sanırım bu soyadları. Santral onun bulunduğu yeri bilmiyordu ya da söylemek istemiyordu, ben de düşündüm ki sizlerden biri bilgi verebilir, nitekim öyle de oldu. Mr. Reresby, söyleyin, Foreign Office ile konuşuyorum, değil mi?"

"Elbette, tabii ki" dedi Reresby. "*Of course, naturally*"ydi İngilizcesi. "Kendimi tanıtırken söylemedim, bağışlayın. Nasıl olsa biliyorsunuz diye düşünmüştüm. Yoksa telefon ettiğinizde, nereyi aradığınızı sanıyordunuz ki?"

"Tabii. Tabii. Peki öyleyse, beni aradığınız için çok teşekkür ederim, Mr. Reresby. Büyük nezaket gösterdiniz. Şimdi en azından Tom'un nerede olduğunu ve birkaç gün beklemem gerektiğini biliyorum."

"Daha uzun sürebilir, Mrs. Nevinson, daha uzun sürebilir."

"Ya. Kendisiyle mümkün olan en kısa zamanda konuşmam gerektiğini bildirin ona. Fırsat bulursanız söyleyin, lütfen."

Böylece konuşmaya son verdim. Berlin'deki o sıkı pazarlıktan geri dönmesini beklemem gerekecekti. İşte o zaman kafama dank etti, Reresby "Berlin" dememişti ki, "Berlin yakınlarında" demişti. Belki yeterli bilgim yoktu, ama aklıma şu geldi, oranın yakınında, yani Batı Berlin'in dışında, yalnızca Doğu'nun yani komünist Almanya'nın toprakları vardı, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin. O yüzden, sanıyordum, o kente uçakla gitmek lazımdı ya da galiba bir karayolu koridoru vardı, otomobiller hiç durmaksızın ve bir yere sapmadan katetmek zorundaydılar. O halde nasıl oluyordu da Tomás "Berlin yakınları"ndaydı? Demirperde denen diğer ülkeler gibi Demokratik Alman Cumhuriyeti de sımsıkı kapalı bir ülkeydi, Batı ülkeleriyle ilişiği yok gibiydi. Ama ben kimdim ki diplomatik düzeyde ya da hükümet düzeyinde ilişki olup olmadığını bileyim? "Ya da başka türden" diye düşündüm. "El altından. Daha da gizli bir düzeyde." Tomás'ın beni gideceğinden, kendisine erişemeyeceğimden haberdar etmemesi son derece garip görünüyordu.

Ertesi sabah Madrid'deki İrlanda Büyükelçiliği'ne telefon ettim, Don Miguel Ruiz Kindelán ile görüşmek istedim. Beni ona bağlamaları gibi bir tehlike vardı ve hayatta yeniden işitmeyi en son istediğim şey o şakacı, şimdi artık belleğimde nefret esinleyen sesiydi, ama tek söz etmeksizin telefonu kapatacak vaktim olurdu. "Kimsiniz?" diye sorarlarsa sahte bir ad verebilirdim. Öyle bir şeye hiç gerek olmadı, çünkü İspanyolcası kusursuz fakat aksanlı bir kadın orada o adda kimse olmadığını söyledi. Daha önce de yok muydu diye sordum, kısa süre sonra başka yere atanacağından, belki de çalışanlar listesinden adı silinmiştir.

"Hayır, burada o adda hiç kimse olmadı, küçükhanım. Hem de ona uzaktan benzeyen biri bile." Sesim ve ses tonum genç izlenimi bırakıyor olmalıydı. Bunun üzerine Mary Kate O'Riada'yı sordum, ve soyadını iki biçimiyle de söyledim, ve belki işe yarar diye "O'Reidy" dedim. "O da yok" oldu yanıtı. "Bu kişilerin Elçilik'te çalıştıklarını size kim söyledi?"

"Kendileri, gerçekten" diye yanıtladım, şaşkınlığın yol açtığı saflıkla.

'Korkarım sizi kandırmışlar, küçükhanım. Bu elçilikte ne O'Riada

ne Ruiz Kindelán adında birileri çalışmıştır. General Kindelán gibi, değil mi? Herhalde size önemli görünmek isteyen birileri uydurmuş olmalı."

O zaman kayınpederim Jack Nevinson'a telefon ettim. Ne ona, ne karısı Mercedes'e, ne annemle babama bile, arkadaşlarım ve başımdan geçenler hakkında herhangi bir şey anlatmak âdetimdi: Ergenliğin, suskunluğa eğilimli, kendi dünyalarını kıskançlıkla koruyan benim kuşağımın üyelerinin çekingenliği işte.

"Hiç işitmedim" dedi. "Niçin?"

"Hiç, nedeni yok. Onları tanıdım da merak ettim." Olup biteni öğrenecek ilk kişi Tomás olmalıydı. Hiç kimseyi yok yere telaşa vermek ya da pot kırmak istemiyordum: Herkes için, Tomás'ın işi işte her neyse oydu, sanıyordum.

Ve sonunda Walter Starkie'yi de rahatsız edecek cesareti buldum, şimdi evet, yaşının ilerlemiş olmasına karşın. O bütün diplomatik çevreleri de daha başkalarını da tanırdı, onlarca yıl boyunca, herkesi tanımıştı, üstelik olağanüstü bir belleği vardı. Ama onun da yanıtı farksız oldu:

"Bu adları daha önce hiç duymadım, Berta'cığım." Üstelik bana bu adları niçin sorduğumu bile sormadı.

"Karanlıkta kalmak ne kadar da kolaymış, ya da belki bizim doğal durumumuz o" diye düşündüm sonraki günler ve haftalar, Tomás'tan bir ses çıkmasını ya da önceden haber vermeden Madrid'e gelivermesini sabırla beklerken. Merdivenlerde duyduğum bütün adımlarda ya da asansörün sesinde odur diye yersiz bir umuda kapılıyordum, belki telefonda konuşmayı istememiş, Reresby'nin benim büyük kaygımı haber vermesi üzerine belki de dosdoğru Berlin'deki görevinden döner dönmez vakit geçirmeden bizi, beni ve bebeği görmeye gelmeye karar vermiş olabilirdi, kim bilir. "Bize anlatılmayan şey hakkında hiç bilgimiz yoktur, aslında anlatılan şey hakkında da, anlatılan şey hakkında da. Ne anlatılırsa anlatılsın doğru saymaya eğilimliyizdir, insanların doğruyu söylediğini düşünürüz ve pek dikkat etmeyiz, güvensizlik etmeyiz de, öyle yapmasak hayat yaşanmaz olurdu, en sıradan açıklamaları kuşkuyla karşılasak, öyle ya, hiç kimsenin adı, işi, mesleği, kökeni, zevkleri ve alışkanlıkları hakkında yalan uydurmak için nedeni yoktur, her gün birbirimize yerli yersiz bir alay bilgi veririz, çoğunlukla sorulmadan, kimse kim olduğumuzu, ne yaptığımızı, ne halde olduğumuzu öğrenmek için en ufak bir ilgi göstermeden, hemen hepimiz gereğinden fazla şey anlatırız, ya da daha beteri, başkalarına hiç umursamadıkları birtakım veriler ve öyküler dayatırız, var olmayan bir merakı var sayarız, oysa elâlemin neden benim için, senin için, onun için bir merakı olsun, ortadan siliniversek pek az kişi yokluğumuzu fark edecek, kendi kendilerine hiç sormayacaklardır. "Ya, o kadın ne oldu, bilmem" diyeceklerdir. "Küçük bir çocuğu vardı, bir süre bu binada oturdular, kocası ara sıra ortaya çıkıyordu, sık sık ortadan kayboluyordu, kadındı burada kalan. Taşınmış olmalı, tek başına kadın mı yoksa ikisi de mi, ayrılmışlarsa şaşırmam, kadını biraz yalnız, kendi havasında görüyorduk, erkek geldiği vakitler daha hoşnut. Her neyse, çocuk onunla birlikte kalmış olmalı, genelde öyle olur." Evet, insan kendisine anlatılana inanır, normali budur,

oysa Tomás bana söylediği kişi olmayabilir, bulunduğunu söylediği yerde bulunmayabilir, ve hangi durumlarda hatırlamıyorum, ağzından çıktığını hatırladığım o adlar mevcut değil, Foreign Office'te ne Dundas ne Ure ne Montgomery var, oysa Reresby var, ama bana doğruyu söylediğini nereden bileyim, Tomás Batı Almanya'da mı Doğu Almanya'da mı yoksa hiçbirinde mi, Belfast'ta mı ya da başka herhangi bir yerde mi bilmiyorum; Ruiz Kindelán'lar İrlanda Elçiliği'ne uğramamışlar bile, dolayısıyla ne Ankara'ya ne Roma'ya ne Torino'ya atandıkları falan yok, hepsi uydurma ve büyük bir olasılıkla adları ne O'Riada ne O'Reidy ne Ruiz Kindelán, ne Miguel ve Mary Kate, o soyadlarını ünlerinden ve kulağa hoş geldiklerinden ötürü seçmiş olmalılar, benim tanımadığım o müzisyenden ve Franco'cu Hava Generalinden ötürü. Kadın evet, herhalde İrlandalı ya da Kuzey İrlandalı'ydı, belki de IRA üyesi, İspanyolcayı o denli iyi konuşuyor olması tuhaftı, ama o örgütün birçok yerde işbirlikçileri ve destekçileri vardır, bağnaz katolik ülkelerde haydi haydi, benim ülkem de hâlâ öyleydi. Fakat, adam? Belki de ETA üyesiydi ya da ona yakındı, iki örgüt temas halindelerdi ve yardımlaşıyorlardı, bilinen şeydi o, aynı zamanda kusursuz bir İngilizce konuşan bir ETA üyesi, aslında sayıları pek az olmalıydı –ya da hiç yoktu–, sahiden çiftdilli de olabilirdi, yarı Baskh yarı İrlandalı. Bir papaz da olabilirdi, Kilise o terörist grupların oluşmasında, korunmasında, yükselişlerinde ve eylemlerinin cezasız kalmasında büyük rol oynamıştı, eğitimli ve bilgili bir papaz. Ya da belki yarı Amerikalıydı, ABD'den IRA'ya büyük paralar gönderiliyordu.

"Ne kolaymış hiçbir şey bilmemek, ne kolaymış el yordamıyla ilerlemek, ne kolaymış kandırılmak, hele yalan söylemek büsbütün kolay, hiçbir hüner gerektirmiyor, her budalanın yapabileceği şey, sahtekârların kendilerini kurnaz ve becerikli sanmaları tuhaf şey, yalan söylemek en ufak bir yetenek istemiyor. Bize söylenenler doğru olabilir de olmayabilir de, en etkileyici şey de en umursanmayan şey de, en zararsız şey de hayat memat meselesi olan da, yaşamımızı etkileyen de yakınından bile geçmeyen de. Sürgit hata içinde yaşayabiliriz bal gibi, anlaşılabilir, yerine oturmuş, elle tutulabilir bir yaşantımız olduğunu sanabiliriz, sonra bir bakmışın hepsi güvensiz, bataklık, ele gelmez, sağlam toprağa temellendirilmemiş; ya başından sonuna bir sahne oyunu, tiyatrodaymışız da sahi sanıyormuşuz sanki, ışıkların söndüğünü, perdenin kalktığını,

üstüne üstlük kendimizin yukarda ya da aşağıda seyirciler arasında değil de sahnede bulunduğumuzu fark etmemişiz ya da bir sinema perdesindeyiz ve dışına çıkamıyoruz, filmin içine hapsedilmişiz, her gösterimde kendi kendimizi tekrarlamak zorundaymışız, film şeridine dönüşmüşüz de olayları, konuyu, planları, ne bakış açısını ne ışığı değiştirecek güçten yoksun gibiyiz, birilerinin sürgit öyle olmasını kararlaştırdığı bir öykü. İnsan kendi yaşamında, görülmüş ya da yazılmış, demek istiyorum ki anlatılmış bir öykü gibi geri dönüşü olmayan şeyler bulunduğunu fark ediyor; bizi hemen hiç uzaklaşamayacağımız bir yola sokan şeyler, ya da en fazlası doğaçlama bir şeyler yapmamıza izin var, belki de yalnız fark edilmeyen bir el kol hareketi ya da göz kırpma; kaçmak için bile o yolu izlemek zorundayız, çünkü istemeksizin artık o yola girmiş bulunuyoruz, hem izlemek için de olsa kaçmak için de olsa, ne fark eder ki, hareketlerimizi ve attığımız zehirli adımları koşullandıran o. Kesin olan şey, sandığımızın ve irademizin aksine, biz o yoldan geçmekteyiz, birisi bizi oraya sokmuş, benim durumumda o kişi kocam, yüzlerce yıldır sevdiğim, varlığımı sonsuza değin onunkiyle birleştirdiğim ya da en azından buna niyet ettiğim adam, o kişi Tomás."

O bekleyiş günlerinde ve haftalarında kendimi yoğun bir sisin ortasında hissettim, kendi kendime varsayımlarda bulunuyordum, iyimserliğin ardından karamsarlığın en koyusuna batıyordum, aslında hâlâ her türlü şey olabilir diye düşünüyordum: Tomás kendisi olabilirdi, eskiden olduğu kişi yani, Kindelán'lar yanılmış olabilirlerdi; ya da Tomás bana baştan beri yalan söylemişti, öylesine farklı ve gizli bir yaşam sürüyordu ki benden bile saklamak zorundaydı. O gidip gelmelerde öyle bir bunalıma düşüyordum ki kafamda Tomás'ın bazen dalgınlıkla, örneğin tıraş olurken ezberden okuduğu ya da şarkı gibi söylendiği, kimi zaman da mırıldandığı dizelerden biri daha dönüp duruyordu, dizelerin hepsi aynı şiirin ya da aynı şairin miydi, emin değildim, bazıları Eliot'ındı, onu biliyordum, sık sık okurdu onu, bazen yüksek sesle ve hızla, kendisini bir daha gördüğümde sormalıydım, sormalıydım sormasına da, kim bilir yüzünü bir daha ne zaman görecektim. Şimdi kafamda dönen o dizeydi: "Havanın ölümü bu" diyordu. Ve sahiden de havasız kalan benmişim gibi değildi, daha beter bir şeydi; sanki hiçbir yerde yaprak kıpırdamıyordu, dünyada hava kalmamıştı, hava yok olmuştu. Ve benim anlamadığım, dolayısıyla anımsayamadığım bir-

kaç dizeden sonra, Tomás ekliyordu, "*This is the death of earth.*"* Ve daha birkaç dizenin ardından diğer iki element hüküm giyiyordu: "Suyun ve ateşin ölümü bu", keşke o ateş benzinli çakmaklı sabah ölmüş olsaydı. Yine de kafama takılan dize ilkiydi, '*This is the death of air*', böyle, İngilizcesini söylüyordu o.

Ve yine de biliyordum ben, varsayımlara ve belirsizliklere karşın, hatalı olma umuduma karşın, gün gün ardından geçirmenin ve yaşamanın gerektirdiği kuşkulara karşın, biliyordum. Kindelán'ların fısıldadıkları, kuşkulandıkları durum o kadar çok şeyi açıklıyordu ki doğru olmamaları mümkün değildi. Gerçekte Tomás'ın öğrenimi sona erdiğinden bu yana huyunun değişmesini, ruh halindeki gidip gelmeleri. Uyumakta zorlanmasını ve Londra dönemlerinden biri yaklaştığı her seferinde giderek artan sinirliliğini ve depresyonunu. Yaşıt olduğumuz halde kısa sürede benden çok daha fazla yaşlanmasını, o garip manen ihtiyarlamasını, zaman zaman suskunluğa bürünmesini; uykusuz gecelerinde ya da şafak vakti benimle o tuhaf sevişmelerini, sanki ben sadece zihninde biriken gerginlikleri ya da çoktan çizilmiş, açığa çıkmış ve okunmuş kaderinin lanetini aktardığı yermişim gibi, bedenini sarsıp boşaltarak bir süre olsun onlardan kurtulmaya çabalayışını, o işe birkaç dakika –ya da erkek için birkaç saniye– ancak hastalığa ve acıya ve, tabii, haz anına –durum buydu– verilebilecek önceliği verişini. Geleceğe karşı meraksızlığını, yarını ve öbür günü, bir yıl sonrasını da umursamayışını, sürprizler karşısındaki inançsızlığını, sanki artık bir sürpriz olmazmış gibi ya da hiç değilse ona olamazmış gibi. Hatta evlenmeden bir süre önce bir kez bana söylediği şeyi de kısmen açıklıyordu: "Sen benim zorunlu olmadığım, özgürce seçebildiğim ender şeylerden birisin. Başka bakımlardan kaderim yazılmış, sanki ben onu değil de o beni seçmiş gibi hissediyorum. Sen sahiden benim olan, istemiş olduğumu bildiğim tek şeysin." Aradan yıllar geçmişti ve o sözleri hâlâ hazine gibi saklıyordum, belki de anlamı öylesine açık seçik, aynı değeri taşıyan başka çok söz geçmemişti aramızda. Ben salt pohpohlayıcı kısmını algılamıştım, yalnızca bir inancın bildirilişi, yeniden doğrulanışı, olağanüstülük ve aşkın belirtilmesi olarak almıştım. Şimdiyse açık seçik görüyordum, o sözlerde çok daha fazlası vardı, bir kere bir karşıtlama vardı. Onu anında algılamamış değildim elbette, ama sonra bir kenara itmiştim, insan işine gelen

* "Toprağın ölümü bu." (ç. n.)

anlamları koruyor, diğerlerini eliyor ya da silikleştiriyor, özellikle bellekte ve yankıda ve yinelemede.

Eğer Tomás askeri disipline bağlıydıysa, o zaman kaderinin yazılmış olduğu ve gelecek yaşamında sürprizlere pek fazla yer bulunmadığı, hep buyruklara uymakla, kendisine verilecek görevleri yerine getirmekle yükümlü, seçme özgürlüğünden yoksun olduğu hissine kapılabilirdi. İngiltere'ye her dönüşünde arazide üstlerinin emrinde olurdu, ne erteyebilir, ne aracı koyabilirdi, o da onu kahırlara boğabilir ya da çileden çıkarır, uykularını kaçırırdı. İnsanın hayal edebileceği en berbat şey, karşı olduğu ya da kendisini tiksindiren şeylere bile hayır diyememesi, hiç tartışamaması, mantık yürütememesi, gerekçe gösterememesi, başka birinin dayattığı mide bulandırıcı şarabı içmek zorunda kalmasıdır. Ayrıntıları az çok değişse de, hepimize düşen odur zaten, uğraşımız ne olursa olsun, beşikten mezara kadar: Hemen her zaman tepemizde, yapmamız gerekeni gösteren ve karşı çıkamadığımız birileri bulunur, ama bir askeri teşkilatta tüm bunlar daha zorlayıcı olur, ast üst ilişkileri daha açıkça bellidir, her şeyin temelidir. O şeytani karı koca haklıydı, MI5 ile MI6 Dışişleri Bakanlığı'na da İçişleri'ne de bağlı değildi, orduya bağlıydı, mensupları belki asla üniforma giymese de, asla üniformayla dolaşmayanlardır onlar. Fakat Kindelán'lar doğru tahmin etmişler de Tomás Gizli Servisler için çalışıyorduysa, onun gönüllü olmuş ve kabul etmiş olması gerekirdi, hem, diye düşünüyordum, ayrılabilir, çıkabilir oradan. Gerçi şu da vardı, Kindelán'a bakılırsa, "Oradan çıkış hep kötü olur, çok kötü. Normali akıllarını oynatmış ya da ölü çıkmalarıdır, defteri dürülmeyen ve hepten aklını kaçırmayanlar da sonunda kim olduklarını bilemezler." Tomás acaba nasıl olmuş da başını böyle bir belaya sokmuştu, şayet gerçekten orada idiyse? Ayrıca artık gerilerde kalmış ve benim için o kadar değerli olan şu bilmecemsi, "İçimde öyle bir his var ki sanki ben onu seçmemişim de o beni seçmiş gibi" sözleri ne anlama geliyordu acaba?

Mutlak bir sessizlikte, o ortaya çıkmadan geçen iki haftanın sonunda, cesaretimi toplayıp yeniden Foreign Office diye bildiğim numaradan Ted Reresby'yi aradım. Bu kez Tomás'ı değil, doğrudan onu sordum. Telefona çıkmadı, nerede olduğu bilinmiyordu, ama geçen seferki gibi aşağı yukarı yarım saat sonra kendisi aradı. O ses kocamla aramdaki tek bağa dönüşmüştü.

"Mr. Reresby, sizinle konuştuğumuzdan bu yana Tom'dan haber almadım. Hâlâ yurtdışında mı, biliyor musunuz, hâlâ Almanya'da mı? Herhangi bir şekilde ona benim mesajımı iletebilir misiniz? Kendisiyle konuşmak zorunda olduğumdan haberi var mı yoksa on beş gündür onu aradığımı, haber almayı beklediğimi hâlâ bilmiyor mu?" Ve belki de ihtiyatsızca ekledim: "Ha, bir de şu noktayı anlayamadım. Batı Almanya'da mı yoksa Doğu Almanya'da mı? Biliyorsanız yani."

Reresby bu kez hiç de öyle saygılı, nazik davranmadı, sorularımdan rahatsız olmuş ve ikinci telefonumu tümüyle yersiz bulmuş gibiydi. Bana saygısını yitirmişti sanki. Ya da belki Tomás'a olan saygısını yitirmişti, karısını gereğince beklemek ve gıkını çıkarmamak konusunda eğitmeyi beceremediği için. Ya da Tomás verdiği görevde başarısız olmuştu da o sıralar onun gözünden düşmüştü diye geçirdim aklımdan. Reresby'nin sesinde belli belirsiz bir düşkırıklığı seziliyordu.

"Mrs. Nevinson" dedi bana, sorularımın hiçbirine yanıt vermeksizin, "siz çok sabırsızsınız, bunun kocanıza yardımı olmaz. İşin uzayabileceğini söylemiştim size. Madem Tom sizinle temasa geçmemiş, demek ki hâlâ imkan bulamamış, öyle değil mi? Israrınızın anlamı ne? Bırakın işini tamamlasın. Dönecektir elbet."

Bu kez ona bir şeyler anlatmaya karar verdim, olup bitenlerin önemini kavrasın diye, biraz da onu telaşlandırmak ve merakını uyandırmak içindi.

"Mr. Reresby, çocuğumuzun hayatını tehlikeye soktular. Bunun kıvır zıvır bir şey olmadığını anlayın lütfen. Onunla acilen konuşmak zorunda olduğumu anlayın. Önlem alması gerekiyor, bunun bir daha tekrarlanmaması için bir şeyler yapmalı. Neler olup bittiğini de, aslında Tom'un işinin ne olduğunu da bilmiyorum. Tek bildiğim şey yavrumuzun cayır cayır yanarak ölmesine ramak kaldıysa nedeninin onun işi olduğu. Birisi bana onun MI6'te çalıştığını söyledi. Siz biliyorsunuzdur, doğru mu bu?"

Ama Reresby ne sözlerle ne de ani bir coşkuyla yola gelecek biri değildi, belki de benim coşkumun hesaplı, yapay olduğunu fark etmişti, doğal olanı ilk konuşmamızda, olay tazeyken kendimi tutamamam olurdu, iki hafta sonra değil. Oltaya takılıp ağzından laf kaçıranlardan, yanıtlamak istemedikleri soruları yanıtlayanlardan da değildi. Olayın ne olduğunu da, çocuğun hayatını kimin tehdit

ettiğini de sormadı, o cayır cayır yanmanın ne anlama geldiğini de, bana MI6'ten kimin söz ettiğini de. Tınmadı desem yeri.

"Bunu duyduğuma üzüldüm, Mrs. Nevinson" demekle yetindi. "Ancak Tom hayatının bu aşamasındayken, henüz hayatı inşa halindeyken bir çocuk yapmamalıydı. Size başka bir şey söyleyemem. Bildiğim kadarıyla, Tom dönüşümlü olarak Foreign Office'te ve bizim Madrid Elçiliğimizde görev yapıyor, her ikisinde de çok başarılı oluyor, inanın bana, geleceği çok parlak. Ve şayet kendisini Gizli Servis görevlendirdiyse, sizi temin ederim ki benim bilgim olmaz. Ona mensup olanların kim olduğunu kimsenin bilmemesi âdettendir, anladığınızı tahmin ediyorum, normali bu. Yoksa 'Gizli' sözcüğünün ne anlamı kalırdı? Madrid'e döndüğünde onunla konuşun, bana sorduğunuzu ona sorun. Hiçbir bilgim bulunmayan bir hususta size yanıt veremem."

"Ne kolaymış bildiğini sanıp da hiçbir şey bilmemek" diye düşündüm. "Ne kolaymış karanlıkta olmak, ya da belki doğal durumumuz bu. Herhalde Tomás da karanlıklar içindedir, yalnız ben değilim, yalnız ben değilim. O da kendini içinde bulmuş olduğu kargaşalı, bulanık dünyada, ve bana gelince, haydi haydi."

O olayın, o kötü vakanın, kendimi bir daha toparlayamadığım o muazzam korkunun üzerinden dört hafta geçtikten sonra Tomás'tan ses çıktı; hâlâ zaman zaman düşümde o sahneyi görüyorum da, o günü yaşıyormuşum ve aradan yıllar geçmemiş gibi soluk soluğa, terden sırılsıklam uyanıyorum. Tomás bir gün önce telefon etti, geldiğinde konuşacağımızı söyledi.

"Bana şimdi alelacele hiçbir şey anlatmanın anlamı olmaz. Tartışmamızın da. Beni suçlamanın da. Yarın akşam birlikte yemek yiyeceğiz. Gece orada olacağım."

"Tamam da benim daha fazla bekleyecek halim yok" dedim. "Olan şey çok önemli, hayalinden bile geçmez. Ne yaptığını bilmiyorum, ama bu böyle devam edemez. Benimle neden açık konuşmadın? Neden gerçeği söylemedin bana? Ne oyunu oynuyorsun, Tomás? Yavrumuzun hayatını tehlikeye attın, farkında mısın sen? Onu tehdit ettiler, onu."

"Buraya, Londra'ya döndüğümde bana bir şeyler anlattılar. Üzgünüm. Daha dün döndüm, bırak da bugün olsun bir soluklanayım."

"Nereden? Nereden döndün? Onca zaman hiç haber vermedin, nasıl yapabildin."

"Bir yerlerdeydim işte" oldu yanıtı, sanki gecenin o saatinde nereden döndüğünü soran ana babasına yanıt veren bir ergen gibi. O hali bana ne paylanmaya ne *benim suçum* diye dövünmeye pek de hazır olmadığını gösterdi. Tersine, özürden çok basit bir açıklama tonuyla ekledi: "Her şey çok acele kotarılmıştı, beklenmedik bir durum çıktı. İşimin icabı. Sana haber veremedim."

"Nereden döndün?" diye üsteledim. "Arkadaşın Reresby'nin söylediği gibi Almanya'dan mı, yoksa Belfast'a mı gitmiştin?" Miguel'in yaptığı gibi sesledim Belfast'ı, hani henüz "Miguel" olduğu vakitlerde.

"Bir yerlerdeydim dedim ya sana" diye yineledi, bu kez aynen şöyle der gibiydi: "Bu senin üstüne vazife değil Berta, ne kadar ısrar

edersen et, öğrenemeyeceksin." "Yarın konuşuruz, yarın sana açıklayabileceğim kadarını açıklarım. Ne kadarını, henüz bilmiyorum, danıştım, inceliyorlar, bugün bildirecekler. Tabii ki bekleyebilirsin. Sadece bir güncük daha. Her neyse, takma kafana: her ne olduysa bir daha olmayacak, söz, kesinlikle." İnsanlar her zaman söz veremeyecekleri konularda söz verirler.

Bereket, bitmek bilmeyen bekleyişim sırasında Kindelán'lar bir daha gözükmemişlerdi. Olayın üstünden epey günler geçtikten sonra, yine Guillermo ile yalnız sokağa çıkmaya cesaret etmiştim, hatta Sabatini Bahçeleri'ne gitmiş, eskiden yaptığım gibi gezinmiştim. Evet, ama diken üstündeydim, bir insan şekli belirir belirmez yerimden sıçrıyordum, oradaki kral heykelleri bile beni gülünç biçimde irkilttiler. Yoluma çıkmadılar, bir daha onları ne orada ne mahallede gördüm, oturdukları Pintor Rosales Gezisi'ne uğramamaya özen gösteriyordum; gerçi bu adres doğru muydu, değil miydi kim bilir, bir ayı aşkın tanışıklığımızda anlattıklarında herhangi bir doğru var mıydı. Hayır, onları görmemek ferahlattı beni, ama bir akşam, Tomás'tan ses çıkmasından birkaç gün önce, Mary Kate telefonla arama cüretini gösterip ödümü patlattı. Sesini tanır tanımaz, şaşı mavi gözleri, en berbat anlardaki haliyle gözümün önünde belirdi. Yüzünde bir kan lekesi gibi kıpkırmızı boyalı dudakları da.

"Telefonu kapatma lütfen, Berta'cığım" diye yalvardı derhal, ama sesinde otoriter bir ton da eksik değildi. "Seni Roma'dan arıyorum, az çok yerleştik sayılır. İtalya'da ne kadar yerleşilebilirse o kadar tabii, bu memlekette gündelik işler ne kadar berbat yürüyor bilemezsin. Sonunda bizi buraya yolladılar, çok daha iyi, bereket." Hâlâ o numaraları sürdürmek isteyişine şaşırdım, bundan böyle dost sayılamayacak ve herhalde bir elçilikte asla çalışmamış biriydi. Onları oraya, Papa'nın ve Kardinaller Meclisi'nin yakınına yolladıkları doğru olabilirdi elbette, kendilerine buyruk veren ve daha önce beni korkutmaya göndermiş olanlar her kim idiyseler. Kuşkusuz kendi çaresizliğimden, konuşmanın milletlerarası olduğuna, sahiden uzakta, bana erişemeyecekleri bir yerde bulunduklarına inanmayı istedim.

"Bu ne cüret böyle, Mary Kate, eğer adın da buysa. İrlanda Elçiliği'nde sizden söz edildiğini duyan yok, orada sizi kimse tanımıyor."

Kadın duymazlığa geldi, lafını sürdürdü:

"Hatırınızı sormadan bir gün daha geçirmeye tahammülüm kal-

mamıştı, o minik hazineyle senin. Siz hiç aklımdan çıkmıyorsunuz ve sizi özlüyorum. Her şey yolunda mı bari?"

İçimden telefonu kapatmak geldi. Galiba numaramızı değiştirmemiz, yeni numaranın Nevinson adına değil de benim adıma görünmesi için işlemlere başlamalıydım, böylece istemediğimiz kişiler kolayca bulamazlardı, rehberde bir alay Isla soyadı var. Ama o eğilime hemen kapılmadım, ne istediğini bilmekte yarar var diye düşündüm, elbette ki derdi hatırımızı sormak değildi.

"Evet, her şey yolunda. Siz uzaktayken her şey çok ama çok daha iyi."

"Ay, zararsız bir kaza yüzünden bizi suçlamakta ne kadar da ısrarcısın. Miguel'in beceriksizliği işte, gitgide dalgınlaşıyor, sakarlaşıyor, burada da daha şimdiden ne çamlar devirdi bilemezsin" diye yanıtladı tasasızca. "Ama hiçbir şey olmadı, Berta, gördün ya işte. Guillermo hep öyle sapasağlam, dünya tatlısı, öyle değil mi? Hem söyle, Thomas'la konuşma fırsatı buldun mu? Geri döndü mü? Bizim hesapladığımıza göre, dönmüş olması gerekir ya da kapıdadır. Seni böyle yalnız bırakmasını nasıl kınadığımızı bilirsin."

"Hesapladınız mı? Ne hesapları? Sizin ondan haberiniz var mı, nerede o?" Uzun süren suskunluğundan ve erişilmezliğinden ötürü, umutsuzluğumdan da ötürü, oltaya takılmıştım.

"Ya, demek hâlâ dönmedi" diye yanıtlamakla yetindi Mary Kate. "İlginç."

"Hayır, Mary Kate, siz buraya uğradığınızdan beri ne döndü ne beni aradı. Ondan hiç mi hiç haber alamadım." İhtiyatlı davranarak ona Mr. Reresby ile konuşmalarımdan söz etmedim. "Keşke konuşabilseydim onunla, oğluna yaptığınızı, az kaldı yapacağınız şeyi anlatsaydım. Onun benim gibi ödü patlamaz sanıyorum."

O sözlerime de bir tepki göstermedi, yalnız ilk tümcesine, yine hafife alarak:

"Ay, amma da abarttın, Berta. En sıradan bir anne gibi." Ardından da, ilkin sadece şöyle bir değindiği şey geri kalanını açıkça bastırdı. Sesinde otorite, uyarı, öğüt ya da talimat tonuyla: "Geldiğinde onunla konuşmayı unutma. Bizim uzakta olmamız meselenin çözümlenmiş olduğu anlamına gelmez. Ve doğru dürüst çözüm bulmalı. Bebeği benim tarafımdan çok çok öp, lütfen. Miguel de ikinize sakar sevgilerini gönderiyor. Büsbütün şişmanladı desem inanır mısın?"

Tomás'ı karşılamaya havalimanına gitmedim. Biraz geç geliyordu, ailelerimizden hiç kimseyi o saatte çocuğun yanında kalsın diye rahatsız edemezdim. Aslında bir bakıcı çağırabilirdim, ama uçaktan iner inmez bendeki bunalımlı suratı görmemesinde, ardından da tanıkların önünde sorgulamamak için nasıl dudaklarımı kemirdiğimi görmemesinde yarar var diye düşündüm, artık Madrid'e varmışken, daha baş başa kalacağımız bir zaman olsun, Barajas havalimanından bizim Teatro Real'in bitişiğinde Pavía Sokak'taki evimize taksiyle gelirdi, sokağımızda görüşü kapatan yüksek ağaçlar vardı, büyük bir nimetti doğrusu, bazen saatlerce onları seyre dalıp gidiyordum, rüzgârlı günlerde hışırtılarını dinliyordum. Buraya döndüğünü kavrayacak zamanı bulsun, her zamanki çevre görünümüne yeniden alışsındı, Avenida de América'da artık kente girmiş olduğunu haber veren Torres Blancas binası, Hermanos Bécquer Caddesi'nin kavisli yokuşundan Castellana Bulvarı'na değin varış, sonra merkeze, başkentin tam merkezine ilerleyiş; herhalde ona çok uzaklarda kalmış, belki de bir daha geri dönmeyecek, olanaksız bir uzak geçmişin düşü olarak görünmüş olan şeyin yeniden gözlerinin önünde bulunduğunun bilincine varsındı, kim bilir nerelerdeydi, ne işlere batmıştı. Onu evde beklemeye karar verdim, akşam yemeğine soğuk bir şeyler hazırlayacaktım, kilitte anahtarını çevirmesini, anahtarı kaybettiyse zili çalmasını bekleyecektim, iki ay hatta daha uzun süre hiçbir işe yaramamış olan bir anahtarı kaybetmesi ya da unutması kolaydır, hangi tarihte gittiğini artık hatırlamaz olmuştum, koşullardan, korkudan, gitgide daha derinleşen kuşkularımdan ötürü o ayrılık bana sonsuz gibi gelmişti, artık Kindelán'ların gerçeği söylediklerinden ya da en azından söylediklerinde bir gerçek payı bulunduğundan neredeyse emindim. Somutlaştırması ve düzene koyması için onun bir ertelemeye gereksindiğine karar verdim, hatta bana itiraf edeceği şeyi zihninde hazırlaması için, çünkü bir şeyler itiraf etmek zorundaydı.

Üstlerine danışmıştı, o üstleri her kim idiyseler, ve onlar durumu inceliyorlardı, "Bana bugün söyleyecekler", yani dündü, dolayısıyla verdikleri izinle anlatacaktı, ya da anlatmayacak, susacaktı, ve bana yanıtı ancak şu olacaktı: "Sorma, Berta, ve bunu asla tekrarlama. Eğer buna karşın benimle birlikte kalmayı istiyorsan, çekip giden, burada bulunmayan Tomás'a eyvallah diyeceksin. Yok eğer geri dönen ve sahiden burada, karşında bulunana razı değilsen, buyur ne dilersen yap, irade senin, ben de sitem edecek değilim. Yüreğim paramparça olacak, kendi seçtiğim o kısacık ayraç da kalmayacak ve tüm yaşamım ipoteklenmiş olacak. Ama suç senin olmayacak ve ben anlayışla karşılayacağım. İtiraz da etmeyeceğim."

Ama karanlık bastırdıkça daha fazla bekleyemez oldum. Daha Pavía'ya geleceğini aşağı yukarı hesapladığım saatten (şayet uçak rötar yapmadıysa; iyimser bir hesap yapmıştım) önce balkona çıkıp çıkıp sokağa bakmaya başladım, büyük olasılıkla taksi onu Encarnación Kilisesi'nin önünde bırakacaktı, o yüzden balkon kapılarını her açışımda sağ yana bakıyor, bununla da kalmıyor, Plaza de Oriente'ye, Lepanto Sokağı'na, Bailén Caddesi'ne de göz atıyordum, sonuçta dört bir yana, görüş alanım çok genişti. Kaç kez içeri dışarı girip çıktım bilmem, tek bildiğim gökyüzünde bir aydınlık şerit kalmışken (bizim ülkenin o bir türlü bitmek bilmeyen Haziran, Temmuz, Ağustos gündüzleri) patlayan fırtına beni tekrar tekrar balkon kapılarını açıp dışarıya bakmaktan alıkoymadı, üç tane balkonumuz vardı. Kısa süreli çıktığım halde (sağnak şiddetlenince hemen içeriye kaçıyordum), saçım yüzüm sırılsıklam oldu, bluzumla etekliğim de öyle, ökçeli ayakkabılarım da su çekti, mahvoluyorlardı, aldırmadım. Üstümü değişmeyi de düşünmedim, kuru ne giysem bir sonraki denetleyemediğim sabırsızlık nöbetinde yine ıslanacaktı, kabıma sığamıyordum, onu çağırmadan edemezdim, mantıksızca balkonda duruşumla onu kendime çekmeye çalışmadan edemezdim, yoksa o beni nasıl görsündü. Onca uzun bir ayrılığın ardından beni eteklik ve ökçeli pabuçtan başka bir şeyle görmesine de razı değildim: Hoşuna giden kılığım öyleydi, en çok öyle, ama bir tek öyle değil, ve fark ediyordum ki, tedirginliğimin, korkumun ve keşfettiğim gerçeklerin şimşeksi parıltılarını izleyen şaşkınlığımın ötesinde, Mary Kate'in birkaç gün önceki telefonundan sonra zaman zaman şiddetle geri gelen paniğimin ötesinde, benim için önemli olan beni arzulamasıydı,

en beğeni dolu bakışlarının, daha doğrusu, en ilkel olanın derhal canlanmasıydı. Uzun yokluğundan, kafamda kurduğum bana yabancı binbir serüvenden sonra o bakış kaybolmuş, ya camlaşmış ya kayıtsızlaşmış ya da uyuşmuş olabilirdi, onu yeniden duyacak gücü bulamamış, belki de duymaya hiç ilgisi kalmamış olabilirdi, ve şimdi onu derhal, hiç beklemeden ateşlemek lazımdı, görüşülmeyen bir dönem geçirildiğinde, sonrasında olacaklar büyük ölçüde ilk bakışa bağlıdır. Belleğimizde tutmak için var gücümüzle uğraştığımız çehre başlangıçta berraktır, her yerde hazır ve nazırdır, ama zaman ilerledikçe –ve herhalde onu yıpratan, bozan, çarpıtan o ısrardan ötürü– zihnimizden silinmeye yüz tutar, ve sonunda bir an gelir, zihnimizin onu aynen anması ve gözlerinin önüne getirmesi olanaksızlaşır. Birden onu aynen görebilmek için kendimizi bir fotoğrafa bakar buluruz, ama buna karşın durağan fotoğraf giderek gerçek, kımıldanan, hareketli imgenin yerini alır, yüz çizgileri taşlaşır, ve artık yalnızca enstantanedekiler kalır, öyle uzun uzadıya bakıldıkça kişinin yerine geçer, siler kişiyi, dışlar, ya da kovar, bizden uzaklaşan ölüleri gerçekten hatırlamak işte o yüzden bu denli zordur. Eğer bu benim başıma geldiyse, Tomás'a benim hakkımda neler olmuştu, uzak yerlerde didiniyor, belki de olanca dikkatini ve eski ben'ini aklından çıkarmasını gerektiren gizli görevlerde bulunuyordu.

Kendimi aldatmıyordum: Aradan başka kadınların geçmiş olması da mümkündü, zevk için ya da yorgunluktan ya da zorunluktan dolayı. Bir kadının güvenini kazanmak için onun yatağına girmiş ya da içinden gelmeyen tutku sözleri etmiş de olabilir; ya da bir başkasının, belki de çirkin, caydırıcı şişkolukta ya da ileri yaşta bir yalnız kadının kaprisine alet olmaktan başka çaresi kalmamıştır, kendi amacına ulaşmak için ya da sadece bilgi koparmak için, bir iki veriye erişmek için mutlu etmesi pek kolay olan itilmiş bir kadın. Ama hepimizin bildiği şeydir, isteksizce, hatta isteğimize karşın başlayan bir şey alışkanlığın ve beklenmedik bir tekrarlama arzusunun gücüyle gönlümüzü çelebilir pekâlâ. Bakarsın başlangıçta seni çekmeyen birisine giderek her türlü tahminin ötesinde ve ilk iradenin dışında kapılmışsın. Aynı biçimde, hayalimizin almadığı biriyle düşümüzde cinsel ilişkiye girdiğimizde, ona bir daha rastladığımızda, belirsiz, çekingen, hatta suçluluk veren bir şehvetle incelemekten kendimizi alamayız, sanki uykumuzda savunmasızken,

bize bir virüs aşılamışlardır; bir gün önce onu ne denli reddediyor olsak da, o kişi bilincimizde eskiden sahip olmadığı ve duyularımız uyanıkken asla sahip olamayacağı bir boyut kazanmıştır. Ve bizi sınamış ve yenmiş olan, isteksizliğimize, direnişimize ve edilgenliğimize karşın kışkırtmayı bilmiş, utanç duymamıza ve her türlü tahminin dışında, irademiz dışında almaya boyun eğdiğimiz hazdan yakınmamıza yol açan kimse o boyutu haydi haydi kazanır. Hem bu duyguyu tatmamış olan beri gele...

Dolayısıyla Tomás'a yalnızca benden gerçeği gizlemiş olduğu için, beni ve yavrumuzu tehlikeye attığı için, kendisine en çok ihtiyacım olduğu sırada, yüz çizgileri belleğimde bulanıklaşacak kadar uzun süre uzaklaşmış olduğu için kızmakla kalmıyor, aynı zamanda beni yeniden göreceği anki tepkisinden ürküyordum –tamam, kabul ediyorum, en ilkel, en bayağı tepkisinden–, sanki onu yeniden fethetmek zorundaydım, sanki belki de onunla birlikte olmuş olan başka bir kadının ya da kadınların çekiciliğini ya da çirkinliğini, parfümünü ya da kötü kokusunu, arılığını ya da pisliğini, ipeksi ya da pürüzlü tenin, diri ya da gevşek etlerin anısını derhal dağıtmak zorundaymışım gibi, onlara ister istemez alışmış da olabilirdi, ki benim açımdan en hayırlı olasılıktı. Tepeden tırnağa sırılsıklam oldum ve pabuçlarım mahvoldu, o gece idare ederdi, ama aralıklı sağanaklardan ve balkon kapılarını açıp kapama, defalarca balkona çıkma telaşımdan sonra kaldırıp atmam gerekecekti, her seferinde kafamda onu çağırıyordum, "Gelsene, gelsene artık, nerede kaldın? Son dakikada iznini iptal etmiş olamazlar, uçağı kaçırmış olamazsın, gelmeyi ertelemiş de olamazsın, hayatımdan bir gün daha kaybolamazsın, zaten ancak hatırlıyorum seni" diye düşünüyordum. Derken yatak odamıza girdim, boy aynası vardı, kendime baktım. Bir güvensizlik ya da kibir nöbetiyle (çoğu kez ikisi aynı şeydir ya da birlikte bulunurlar, ya da belki daha çok çekişme halindedirler), öyle sırılsıklam olmanın işime geldiğine, bana yaraştığına karar verdim, birden kapıldığım duyguya uygundu, duyguların en ilkeli ve bayağısına. Bluzum saydamlaşmıştı, etekliğim buruşmuştu, hafiften yukarıya sıyrılmış, bacaklarıma yapışmıştı, kalçalarımı yandan, bir erkeğin gözüyle seyrettim, müstehcen denebilecek bir şey. En berbatı saçlarımdı, ama umurumda değildi, bana derbeder, kıvır kıvır bir hal veriyordu, belki de böyle daha iyi rekabet edebilirdim. Şimdi de erkenden kurumaktan, yağmurun dinmesinden

korktum, o anda kendimi alçalmış, gülünç hissettim, ve beni en çok rahatsız eden o sözcük (ya da fikir) oldu, rekabet etmek yani. Neden o duyguya kapılmıştım ki, neden kendimi o alanda tehdit altında duyuyordum, gerçek tehdit farklıyken ve ondan bin kat vahimken, hem yalnız bana değil, üçümüze birden yönelikken? Ve hepsine karşın, hepsine karşın, beni dürtükleyen ve kaygılandıran şey oydu, o başat konu.

Tam o anda anahtarı işittim, kapıyı işittim, yerimden sıçradım, yukarıdan geldiğini, taksiden indiğini görememiştim, sonunda üstümü değişsem mi değişmesem mi karar verememiştim. Şimdi çok geçti artık, telaşla, olduğum gibi odadan çıktım, onun valizini girişte yere bıraktığını gördüm, yüzünde bir boyun eğme ya da yorgunluk ifadesi, görünümü de değişmişti, bir an tanıyamadım, kısa, açık renk bir sakal bırakmıştı, saçlarını uzatmıştı, ama çok da uzun değil, onları daha sararmış gördüm; birkaç kilo vermişti ve sanki yüzünden her türlü gençlik izi silinmiş gibiydi, insanı geri dönüşü olmayan bir olgun çağa ileten adımı atmıştı sanki. Evet, tam anlamıyla olgun bir erkekti artık, hem kesin olarak dört dörtlük bir yabancı gibi görünen çekici bir erkek, bizim ülkemizden, yani benim ülkemden, ondan farklı olarak benim sahip olduğum tek ülkeden kaynaklanan yarısı da silinmişti sanki.

Şaşırarak süzdü beni, o da artık doğru dürüst hatırlamıyormuş gibiydi ya da etten kemikten halim nasıldı hatırlamıyormuş gibi, ve kim bilir nelerin peşinde koştuğu, ne görevleri yerine getirdiği ya da ne uşaklıklara katlandığı o aylar boyunca belleğinde benim durağan, donuk kalmış, bakışsız konuşmasız yoğunluksuz yürek çarptırmayan bir imgem baskın çıkmış gibi, cansız bir imgem, belki anne-kadın imgesi, erkeklerde bazen doğum yapan eşlerine karşı, hatta doğumdan da önce, onların biçimden çıktıklarını görünce, artık yalnız olmadıklarını, hiç durmadan büyüyen ve isteklerini dayatan istilacı bir yaratık içerdiklerini bilerek, zararlı bir saygı gelişir. Aslında o gerilerde kalmıştı, ama Tomás yanında benim hamile görüntümü, sonra da emzikli, birdenbire önceliği başka birine vermiş, diğerlerinin ihtiyaçlarına pek dikkat etmeyen halimi götürmüştü. Ben eski bedenime yeniden kavuşmuştum, beni ilk kez gören birisi yanıma küçük bir çocuk yakıştıramazdı, hiç sanmıyorum. Tomás da onlardan biri gibi oldu, beni ilk kez gören ya da keşfeden biri gibi, ve şaşırarak, beğenerek baktığını fark edince

aptal gibi kendimi pohpohlanmış hissettim, beğenerek yani başka bir şeyle karıştırılması olanaksız bir cinsel hayranlık, sanki kendi kendisine su katılmadık bir kabalıkla şöyle diyordu: "Baksana be, amma da talihlisin. Bu artık aklımdan çıkmıştı." Birçok kadın kendisine arzuyla bakılmasından yakınır, şimdilerde "doyum nesnesi" dedikleri biçimde, ve hiçbirisi asla öyle görülmemenin ya da öyle bir zorunluk yüklediğimiz kişiler tarafından öyle görülmemenin kendilerine nasıl da sıkıcı, hatta üzücü, moral bozucu, küstürücü geldiğini kabullenmez. Ya da erkeklerin arasında bir eleme, bir ayıklama yapma iddiasındayızdır: bu bana baksın, şu da, ama öteki, yo, hayır. Ama ben yıllar öncesinde Tomás Nevinson'ı seçmiş, üstelik onu beklemiştim, gençken arzusunu, sonradan bütününü, o da nihayet yeniden karşımda duruyordu.

"Ne yapıyorsun öyle sırılsıklam?" diye sordu bana. Evin içinde, çok dikkat çekiyor olmalıydım.

Ben yanıtlamadım, yüzüm kızarmış da olabilir. Sağ elimi bluzuma ve etekliğime götürdüm, sanki farkına varmamışım da onun söylediğini doğrulamak ister gibi, sol elimle de balkondan, balkonların birinden yana belirsiz bir işaret yaptım.

O bana yaklaştı, dört adım attı –bir, iki, üç ve dört–, sarıldı bana. Ama o sarılış hiç sürmedi, çünkü derhal onu benim isteyerek ya da istemeyerek –bundan emin değilim– yöneltmiş olduğum şeyi yaptı, bluzumu ve etekliğimi ya da bluzla etekliğin altındaki vücudumu yokladı. Çok geçmeden arkamı çevirdi, sırtımdan sardı, elleri göğüslerimi kavramış, bedeni kabaetlerime yapışık, belki onları profilden müstehcenliğe benzer bir şeyle gözlemleyecek vakti de bulmuştu. (Çocuğu sormak aklına gelmedi, o saatte uyumuştu, zaten yersiz kaçardı, hem ne yalan söyleyeyim, ben de öylesini yeğledim.) Etekliğimi yukarıya çekti, birden külotumu sıyırıverdi, ve nice uykusuz gecesinde sık sık tekrarladığı neredeyse hayvansı stilini tanıdım, ön hazırlık yapmadan, yoklamadan, hani bunalımının ortasında benim orada o sırada bulunmayı becerebilecek başka herhangi bir kadınla eşdeğerli olduğum izlenimini veren davranışını, ama tabii, bereket ki orada bulunan bendim ve bugüne değin hep orada bulunmuştum. Bugün yine buradaydı ve bugün yine bendim.

O gecenin yalnızca bedensel boşalma ve ateşkes, yeniden buluşma ve yorgunluk gecesi olmasına çalıştı; henüz konuşmayalım, ne anlatayım ne sorayım diye uğraştı, o yüzden çok geçmeden tekrarlamayı istedi, artık duş yapmış, kurulanmıştım, üstümde ıslak giysi yoktu, ve yatak odasındaydık, giderek daha çok benim daha az onun olan yatakta, o çok uzun süre uğramıyordu ve onu Eliot'tan başka bir klasik şairin dediği gibi "boynu bükük bir yatak"a dönüştürüyordu. Ben Eliot da okuyordum kendi dilinde, elimden geldiği kadar, yanımda sözlükle, merakımdan ötürü, ona ne dediğini ve Tomás'ı daha iyi anlayabilmek için. "Gün ağarıyordu. Harap sokakta bıraktı beni, veda edercesine salladı elini, ve borazan çaldığında gözden kayboldu." Ben de artık tümüyle anlamadığım tek tek dizelerini giderek ezberliyordum, aslında anlamam da gerekmiyordu, bir duanın parçaları gibi tekrarlanıyorlardı zihnimde, belki ona da aynısı oluyordu, hepsi o kadardı. "Bir kez daha dua et, kadınların da adına, hani kocaları ya oğulları denize açılmış da geri dönmemişlerdir bir daha." Ama sen nihayet döndün, en azından bu sefer. "Böylece dönmeyi hiç düşünmediğim sokaklarda söylemeyi hiç düşünmediğim sözcükler buluyorum, bedenimi bir uzak kıyıda bıraktığımda." Peki ya gelecek sefer? Geri dönecek misin? Yoksa bedenini bir uzak kıyıda mı bırakacaksın? Kopuk kopuk sözler ve rastgele dizeler, hatırladıklarımız hepten rastgele değil herhalde.

Ben duştan sonra sırtıma bir bornoz geçirmiştim, artık onun yanına yatmamıştım, döşeğe de uzanmamıştım, yatağın kenarına dimdik oturmuştum –yeniden öfkelenmiştim, ama pek kınıyor değildim–, elimden geldiğince uzağındaydım, yine de yatağı onunla paylaşıyordum, bir iskemleye oturmuş olsam ani bir pişmanlık, az önce olandan yakınma gibi görünecekti, oysa öyle değildi; o durumda sımsıkı kendi içine kapanır ya da her türlü hesap vermeden kaçınmak için kaçamak bir özür bulurdu, ta ertesi güne, ertesi sabaha ya akşama ya geceye ya da tansökümüne değin.

"Harap sokakta bıraktı beni" dedim oturduğum yerden ve bir an sustum, "Vedaya benzer bir hareket yaptı" diye ekledim, sonra bir daha sustum.

Dizeyi tamamlamadan edemedi, ama İngilizce olarak, kendi bildiği dilde:

"*And faded on the blowing of the horn.*"

"Beni kaç kez bırakıp gittin şimdiye dek, Tomás, ve daha kaç kez bırakacaksın? Hep böyle olacak, değil mi? Her seferinde daha uzun, daha belirsiz."

Çarşafın altına kaymıştı, sıcaktan dolayı tek çarşaf, pikeyi kendi olduğu taraftan uzaklaştırmıştı; bir an o çarşafla yüzünü örttü, anlıyor ve artık erteleyemeyeceğini, benim ikinci bir kez ona uymayacağımı kabulleniyordu sanki, artık sabırsızlanmıyor, sinirlenmiyordum, güvensizliği geride bırakmıştım, en yüzeysel gururum tatmin olmuştu (bornozla banyodan çıktığımı görür görmez hamle etmişti, kuşağımdan çekip açmıştı, ama ben bornozu yeniden kavuşturmuştum). O istemediği açıklama anı gelip çatmıştı, açıklamasına izin verdikleri kadarını yani.

"Evet, Berta, doğru. Evet, Berta, doğru bu" diye yineledi, sonra yataktan kalktı, gömleğini düğmeledi, çıkarmış olduğu pantolonunu giydi, ayakkabılarını da, çoraplarıyla falan, söyleşi için korunaklı, tümüyle giyimli olması gerekirmiş gibiydi. "Ve evet, hep böyle olacak, gerçi o 'hep' sözcüğü her zaman yaklaşıktır, öyle söylenir." Ve bir kez öyle korunaklı halde, yeniden yatağa uzandı, ensesi yastığın, pabuçları çarşafın üstünde, ne fark eder, kalkıp o yüzden azarlayacak halim yoktu ya. "Benimle birlikte hayatını sürdürmek istiyorsan tabii. Yoksa, benim için hep böyle olacak, ama senin için değil. Peki, haydi, söyle. Bu kez ne olduğunu ayrıntılarıyla anlat bana."

O zaman Kindelán'larla başıma geleni anlatmaya koyuldum, sinsice, dostça yaklaşmalarını, nasıl benim güvenimi kazandıklarını, nasıl onun faaliyetiyle ilgilendiklerini, ve sonunda hakkında neler söylediklerini, ne haberler aldıklarını ve hakkındaki kötü söylentileri. Çakmak olayını ve o sözlerini, belki de en kötüsü onlardı: "Ve sizi tehlikeye atıyor. Ne sanıyorsun sen, Berta'cığım? Zarar verdiği kişiler onu engellemeye çalışmayacaklar mı? Etkisizleştirmek için ellerinden geleni ardlarına koymayacaklar mı? Yoksa öc almayacaklar mı?" Ve ben onlara kayıtsız şartsız teslimle karşılık

vermiştim: "Ne istersen yapacağım, Miguel." Miguel'in istediği durumu araştırmamdı –çoğu zaten araştırılmış sayılırdı–, sonra, duruma göre, Tomás'ı vazgeçirmem, ikna etmemdi. Ve şimdi bana onu vazgeçirmek düşüyordu, ve eğer başarırsam kuşkusuz herkes için daha iyi olacaktı. Düşmanlar için bile, Kindelán'lar için bile.

"Nasıl yapabildin? Bunca zamandır gerçekte neredeydin? Sen ne yaptığının farkında değil misin?" Bu üç sakin sitemle (sükûnetimi ne pahasına olursa olsun korumaya azimliydim, o bana hiçbir şeyi doğrulamadan umutsuzlanmamalı, öfkeye kapılmamalıydım) raporumu noktaladım.

O bana elinden geldiğince yanıt verdi, sanırım izin verdikleri ve kendisini çok kötü durumda bırakmayacak kadarını. Ben ara sıra bir şeyler soruyordum, ama hepsi aklımdan çıktı, belleğimde kalanlar onun sözleri, bazıları ezberlenmiş ya da dikte edilmiş gibi, bazen konuşan Tomás değil de onun üstündeki ya da arkasındaki biriymiş gibi geliyordu. Aklımdan şu da geçti: yeniden giyinmesi korunmak için değildi, duruma egemen olmak ve emretmek içindi: giysili, ayağında pabuçları da olan kişi bir bornuzun altında çıplak duran birinden daha güvencede duyar kendini.

"Madem bu noktaya vardık, bazı şeyleri bilmen lazım, yoksa daha beter olacak. Bazı şeyleri. Elden geldiğince azı, mutlaka gerekli olanı. Sana anlatabileceğim çok fazla şey yok. Ve şuna alışmalısın ki her şeyi sana asla anlatmayacağım. Mümkün değil, ayrıca ne işe yarar ki? Şunu bilmekle yetinmelisin: Evet, yalnızca Foreign Office için değil, gizli servisler için de çalışıyorum zaman zaman. Bu uzun zamandır böyle, hiç yeni bir şey değil, ama senin için, evet, yeni. Beni bir yerlere gönderiyorlar, evet, ve bazen o yerde ne kadar kalacağım üstüne hiçbir fikir yok, ancak yaklaşık hesaplar, onlar da genellikle çarşıya uymuyor. İşin gerçeği şu ki, buradan ayrıldığımda, ne vakit geri döneceğimi bilmiyorum, nereye gitmem gerekeceğini de bilmiyorum, bana verilecek göreve bağlıyım, aciliyete, ihtiyaçlara göre, nerede en çok işe yarayacaksam oraya. Ama hep böyle sanma sakın, zaman oluyor, yerimden kımıldamıyorum, rahat rahat Londra'da kalıyorum. Ne yapmaya gittiğimi sormamalısın, çünkü benim bilebileceğim bir şey değil. Ne yapmış olacağımı da, çünkü aslında hiçbir şey yapmış olmayacağım, yapacağım şeyler hiç olmamış olacak, hiçbir yerde belirtilmez, hiçbir kaydı yok, olmaması gerekiyor. Ne olmuşsa benim dışımda olmuştur, çünkü

bizler, o eyleme katılanlar orada oluruz ama mevcut değiliz, ya da varız da orada değiliz. Yaparız ama yapmayız, ya da yaptığımız şeyi yapmayız, ya da yaptığımızı hiç kimse yapmamış olur. Kendiliğinden olur öylece, doğa olayı gibi. Bize hiç kimse onun hesabını soracak değildir. Ve kimse bize buyruk veriyor ne de bizi gönderiyor değildir. İşte bundan ötürü, eğer yaşamını benim yanımda sürdürmeye karar verirsen, bana soru sormamalısın, bana asla soru sormamalısın, benim yaşamımın bir bölümü seni ilgilendirmiyor, bu böyle, çünkü benim vaktimi alsa bile, mevcut değil o, senin için bile. Benim için de. Ama tasalanmana gerek yok. O Kindelán'lar... Öyle bir şey bir daha tekrarlanmayacak. Hiç kuşku yok, ortada bir yanlışlık var, beni bir başkasıyla karıştırmışlar ya da var olmayan biriyle. O tür insanlar var olmayan şeylerin var olduğuna inanır. Bu saatte artık öğrenmişlerdir. Seni bir daha rahatsız etmeyeceklerdir."

"Ya, öyle mi?" Bunu sinirlenerek söylediğimi iyi hatırlıyorum. "Madem öyle, neden daha birkaç gün önce Mary Kate beni aradı, Roma'dan ya da her neredeyse oradan? Niçin yine seni sordu? Ya dönmek üzere olduğunu nereden biliyordu? Hem 'o tür insanlar' da kim? IRA mensupları mı, değilse kimler? Belfast'a gittin mi?" Hepsi bir yana, bu olasılık başka bir tür nedenden ötürü hiç hoşuma gitmiyordu. Sadece dört yıl önce, 1972'de, Kuzey İrlanda'da, Londonderry kentinde "Kanlı Pazar" adı verilen olay yaşanmıştı. Tomás'ın orada bulunması, İngilizlere yardım etmesi fikri hoşuma gidecek şey değildi, Ordu barışçı bir gösterinin silahsız katılımcılarının üstüne ateş açmış, on üç kişiyi öldürmüş, daha fazlasını da yaralamıştı, sorumlular cezalandırılmak şöyle dursun, kınanmamışlardı bile. Nitekim aradan biraz zaman geçince Kraliçe tarafından kendilerine madalya takılmıştı. Eğer IRA daha öncesinde canavarlıklar yapıyorduysa, o kıyım kendilerini halkın gözünde haklı çıkarmış ve güçlendirmişti.

Ama Tomás benim yalnız ilk sorumu yanıtladı, bana az önce verdiği "Asla bana soru sormamalısın" buyruğuna aynen uyarak.

"Hata ettiklerini henüz haber almamışlardır da ondan. Seni temin ederim ki bu saatte almışlardır. Böyle bir şeyin tekrarlanması olanaksız. Ne Guillermo için ne kendin için korkmalısın. Bunların hiçbirinin sizinle ilişiği yok, ve kimse benim hakkımda bir şey bilmeyecek. Bu sadece bir rastlantıydı. O kadar ki ikinci bir kez tekrarlanamaz. Yalnızca aşırı bir işgüzarlıktı diyelim. Sürekli kovala-

narak ve sürgit kuşku içinde yaşayanlar herkesten kuşkulanır, öyle yapınca da istemeden hedefi tutturdukları olur. Polisin bir cinayetin faili olarak hiç kimseyi olasılık dışı saymayışı gibi. Kimseyi olasılık dışında saymazsa, kuşkuladıklarının arasında katilin de bulunacağı kesindir, ama bu demek değildir ki katlin kim olduğunu biliyor. O insanlar belki de Foreign Office'in tümünden kuşkulanmışlardı, aralarında ben de vardım tabii. İçin rahat edebilir, yemin ediyorum bu tekrarlanmayacak."

"Demek öyle" dedim, tepem atmıştı. Ayağa kalktım, bir sigara yaktım, odada şöyle bir dolandım. Yürürken bacaklarım bornozdan göründü, onu Tomás'ın beğenerek bakışından anladım, bazı erkeklerin her an, önemli bir açıklamanın ya da bir tartışmanın ortasındayken bile ona odaklanmaları inanılır şey değil. Ya da belki uzun süredir bir kadınla birlikte olmamıştı, diye düşündüm, çocuksu bir dilekle keşke sahiden öyle olsa diye düşündüğümü fark edip utandım. Onu da bilemeyecektim, hiçbir konuda hiçbir şey bilemeyecektim, nereye gittiğini de, ne yaptığını da, ve eğer onunla birlikteliğimi sürdüreceksem hep böyle olacağı fikrine alışmaya başladım. Fakat benim hayatta onunla birlikte olmaktan başka tasarımım yoktu, ve birdenbire onu yeniden gözden geçirmek durumundaydım. "Tabii, sen yalnızca bin taneden birisin ve o yüzden benim peşimde bir ay geçirme zahmetine katlanmışlardır. Ne demek istiyorsun, Kindelán'lar gibi, Foreign Office'in her çalışanının ailesine aynı şeyi yapan başkaları da mı oldu yani? Hiçbir örgütün o kadar çok sayıda üyesi yoktur. Hadi canım, güldürme beni lütfen."

Yersiz yere gülen o oldu, benim tepkim ya da düşünüş biçimim onu eğlendirmiş gibiydi.

"Yo, öyle değil elbette, Berta, abartılı bir deyişti sadece. Nispeten yeni ve bazı niteliklere sahip, yıpranmamış kişilerden kuşkulanmışlardır, ben de onların arasındaydım. Anlattığına göre, benim taklit yeteneğimi biliyorlarmış. Şaşılacak yanı yok, onu Madrid'in yarısı, Oxford'un yarısı ve bazı Londra çevreleri de biliyor. Nasıl bizim gizli ajanlarımız varsa, onların da var, olanakları çerçevesinde." O "biz" sözcüğüne takılmadan edemedim, bana ilk kez olarak, nasıl desem, tuhaf bir yurtseverlik gibi göründü. Gerçi az önce "Biz, buna katılanlar" türünden deyişler kullanmıştı, onlara benziyor gibiydi, ama değil, ("Böyle başlar bir ülkeye sevgi..." o dize de Eliot'ındı, ama gerisini hatırlamıyordum). "Bak, sana şimdi söyleyeceğim şeyi

söylemem gerekir, ama bir istisna olarak düşün, çünkü bir şeyler bilmen de lazım. Bugün yani, yarın ya da öbür gün, artık hayır. Eğer bu saatte düştükleri hatayı biliyorlardır, bütün kuşkuları benden uzaklaşmıştır, o Kindelán'lar seni bir daha rahatsız etmeyecekler diye seni temin ediyorsam, nedeni şu: Ben olabileceğimi düşündükleri kişi tam bu hafta devreden çıktı; hani sana şu Belfast'ta çok zarar veriyor ya da vermek üzere dedikleri kişi. Bereket, devreden çıkmadan önce, görevinin esaslı bölümünü yerine getirmişti. Ama şimdi artık ben olmadığımı kesinlikle biliyorlardır."

"Devreden çıktı mı? Ne demek istiyorsun? Öldürdüler mi onu?"

"Hayır. Sadece onu deşifre ettiler ya da kendisi kendini ele vermiştir, bilmiyorum. Her şekilde artık işe yaramaz oldu, artık sürdüremez de fazlasını da yapamaz, orada tükenmiş sayılır. Ellerinden gelse öldürürler, öyle sanıyorum, ama artık çok uzaklarda olacak, bir başka adla ve bir başka görünümle, bir başka yüzle de olabilir."

"Senin yüzündeki yara izini de öyle silmişlerdi." Bunu sormadım, belirttim. O başparmağının tırnağını yanağına götürdü, yanıt vermedi. "Madem o adam devreden çıktı" diye ekledim, "o halde olan şey varmış, değil mi?" Anlamadan baktı yüzüme. "Dedin ki o tür insanlar olmayanı var sanırlar. Ama varmış işte. Her zaman var, öyle değil mi? Ve senin uğraşın bu, işin içindesin, oradasın. Olanın içinde." Artık kendim ve çocuktan çok onun için korkuyordum: belki de IRA değilse bile başkaları, ellerinden gelirse onu öldürürlerdi, verdiği onca zarar yüzünden.

Kalktı, bana doğru geldi, ben konuştuğumuz sırada odada ufak turlar atmayı sürdürmüştüm. Yine benim bornozumun kuşağının ucundan tuttu, şimdi açmak için izin ister gibiydi. Ama eğer birisi onu düşünür ve açığa vururs a, diğerine de düşündürür. Kendimi yine aptallar gibi pohpohlanmış hissettim, kaçınamadım. Ama elini uzaklaştırdım ve olmaz dedim.

"Tersini söyleyelim, daha iyi, Berta" oldu yanıtı, geriye çekilip ellerini vazgeçen, erteleyen biri gibi kaldırdı (ben vazgeçmesini istemiyordum, yalnızca ertelemesini istiyordum), "olan şey bile, sonuçta yok."

Bir suskunluk oldu, bir ateşkes oldu, epeydir çocuğa yaklaşmıyordum, sızlandığını ya da ağladığını işitmemiştim, artık kendi odası vardı, kapısı gece gündüz açık kalıyordu, Tomás da onu aylardır görmemişti, nihayet görmeyi istedi. "Ne kadar da değişmiş" dedi, oysa yalnızca koridorun ışığıyla aydınlanıyordu ve gözleri yumuluydu, gerekmedikçe uyandırmamak daha iyiydi. Bir iki dakika süreyle birlikte onu seyrettik, eğer ben çoğu geceler yalnız olmasaydım ve o uzaklarda bir yerde, kim bilir kimin yanında, kendini kim diye gösteren, kendinden başka biri olmasaydı, her gece yatmadan önce işte onu böyle seyredecektik. Koluyla omzumu sardı, uzun zaman kaçındığı tabloyu tamamladı, o hareketiyle sanki bana şöyle der gibiydi: "Bak, hem senin o hem benim, ikimiz birlikte yaptık onu." Yanacığını okşama cesaretini gösterdi, uyandırmamak için hafifçecik, başparmağının sanırım kendine sakladığı tırnağıyla değil, etli kısmıyla. "Giderek daha çok sana benziyor, değil mi?" de dedi. Üstelik yemek yememişti, yol yorgunuydu ve karnı açtı, herhalde daha başka şeylerin de yorgunuydu, başka binbir şeyin, kim bilir neler geçirmişti, şimdi artık yaşantısının olaylarının üstüne bir örtü çekilmişti, benim için bilinmezdi, gelecektekiler de yine sürgit öyle olacaktı, eğer yaşamının bir bölümüne ben karışamayacaksam. Evet, yorgun olduğu belliydi, Almanya'dan ya da her neredeyse oradan dönüyordu, Londra'ya şöyle bir uğramıştı, iki ayı belki de o Belfast'taki adam gibi görevinin esasını yerine getirmekle geçirmişti, belki onu da deşifre etmişlerdi ya da kendi kendini ele vermişti, devam edemeyecek kadar tükenmişti. Sakal bırakmıştı, saçları daha uzamıştı, ama yüzü hâlâ kendisininkiydi. Belki sahiden Almanya'dan geliyordu, belki sahiden sadece bir diplomatik pazarlıktan, eğer Mr. Keresby doğruyu söylediyse. Ya günün birinde yüzünü değiştirirlerse, o zaman ne olacaktı?

"Şu Keresby, hani benim konuştuğum. Şu Keresby seninle konuşmak için nasıl acelem olduğunu aktarmıştı. Senin üstün mü o?

O da öyle seninle aynı uğraşta mı, var olmayanla yani?" Ona hiç soru sormayacaktım, ama en azından başlangıçta, o buyruğa uymak olanaksız geliyordu bana. Ve o gecenin bir istisna olduğunu anlıyordum, yararlanmalıydım. Denemekle bir şey kaybetmezdim, o beni durdurur, istemediği soruyu yanıtsız bırakırdı.

Sofraya oturmuştuk, önüne jambon ve kavun, kuşkonmaz filizi, birkaç denizçakısı, biraz peynir, biraz kaz ciğeri, kızarmış ekmek, ayva peltesi, birkaç ceviz koymuştuk, başka bir şey isterse söylerdi. Hâlâ giyinikti, ben bornozuma sarınmıştım.

Öngörülebileceği gibi, bu soruma yanıt vermek istemedi.

"Var olmayan şey anlatılmaz" dedi. "Zaten madem bir şey yok, ne anlatılabilir ki."

"Hiç olmazsa neden olduğunu söyle bana."

"Neyin neden olduğunu?"

"Ne zoruna bu işe girdiğini. Ne zaman, ne zamandan beri. Daha Oxford'dayken mi, yoksa sonradan mı? Evlenmeden önceydi deme sakın. Sonra mıydı? Seni zorlayan bir şey yoktu, değil mi? Tümüyle İngiliz bile değilsin, hayatın buradaydı." Ruiz Kindelán'ın dediklerini tekrarladığımı ya da benimsemiş olduğumu fark ettim. Ne önemi vardı, madem o şişko esasında haklıydı: Tomás'ın öylesine bağlayıcı, öylesine tehlikeli bir yükümlük altında girmiş olmasının anlamı yoktu. "Kindelán ya da gerçekte her kim idiyse, bana dedi ki böyle bir hayli kişi tanımış, oradan herkes kötü durumda çıkıyormuş. Aklını kaçırarak ya da ölü, dedi, çıldırarak ya da idam edilerek. Canlarını da kimliklerini de yitiriyorlarmış, sonunda kim olduklarını bilmez hale geliyorlarmış. Onlara kimse ne hayran kalıyor, ne teşekkür ediyormuş, yaptıkları özveriler için bile. Ve işe yaramaz olduklarında, gözünün yaşına bakmadan geri çekiveriyorlarmış, hurdaya çıkmış makineler gibi. Neden söz ettiğini iyi biliyor gibiydi, kendi de onlardan biriymiş gibi. Yasal olsun olmasın, gizli ya da resmi, bir örgüte mensup olanlar da aynı tehlikelerle karşılaşırlar sanırım. Ne zoruna bu işe bulaştın. Anlayamıyorum."

Tomás gözlerini tabağından kaldırdı, ufak ufak lokmalar alıyordu, şundan bundan. Bana bir tür ahlaksal üstünlükle baktı, neredeyse acıyarak, dünyadan habersiz birine ya da pek yüzeysel birine bakıldığı gibi.

"Sen hiç Krallık'ın savunulmasından söz edildiğini işitmedin mi?"

"Ne savunması? Hangi Krallık? Sen neden söz ediyorsun?"

"Krallık işte, her durumda, her çağda ve her yerdeki. Krallıkların her zaman savunulmaya ihtiyacı olmuştur. Öyle olmasa buraya kadar nasıl vardığımızı sanıyorsun? Nasıl oluyor da insanlar sakin, işinde gücünde, hatta kendi dertleriyle, sıkıntılarıyla uğraşarak, kendilerini ve hep az sayıda olan yakınlarını kollayarak, onun ötesine kafa yormadan, kara bahtına lanet ederek yaşayabiliyorlar sanıyorsun? Nasıl oluyor da insanlar özel kaygılarıyla, her biri kendininkilerle uğraşarak rahat rahat yaşıyor sanıyorsun? Savunma olmasaydı bunların hiçbiri mümkün olamayacaktı. Nasıl oluyor da her sabah her şey düzeninde, yani az çok düzeninde olabiliyor, insanlar işine gücüne gidiyor, postacılar, dağıtıcılar geliyor, ürünler çarşılara ulaşıyor, otobüsler ve metro, trenler ve havalimanları işliyor, bankacılar bankalarını açıyorlar, yurttaşlar işlemlerini yaptırmaya geliyorlar, birikmiş paralarını emin ellere teslim ediyorlar sanıyorsun? Nasıl oluyor da fırınlarda ekmek, pastahanelerde pasta var, sokak lambaları nasıl oluyor da söndürülüyor, gece bastırınca yeniden yanıyor, Borsa neden inip çıkıyor, herkes ay sonunda az ya da çok aylığını alabiliyor dersin? Tüm bunlar bize normalmiş gibi geliyor, oysa aslında olağanüstü, gün ardından gün, işlemeye başlaması ve öyle sürmesi sık görülen şey değil. Eğer bunlar böyle oluyorsa, Krallık'ın sürekli ve sessiz bir savunması bulunduğundandır, ve ondan kimsenin haberi olmuyor ve haberi olmamalı. Ve ancak savaş zamanında büyük gürültü koparan ve göz önünde bulunan Ordu'dan farklı olarak, bizim savunmamız her zaman etkin ve sessizdir, elbette ki savaş sırasında, ama barışta da. Büyük bir olasılıkla, eğer o olmasa, barış ya da görünürdeki barış da olmazdı. Tarih boyunca hiçbir Krallık olmamıştır ki içeriden ya da dışarıdan saldırıya uğramasın, yağmalanmasın, işgal edilmesin, çökertilmesin, düzeni sarsılmasın, hem o hemen hiç durmaz; tehdit yokmuş gibi göründüğünde bile vardır tehdit. Avrupa şatolarla, surlarla, hisarlarla ya da kalelerle ya da onların kalıntılarıyla, yıkıntılarıyla dolu. Artık inşa etmiyorsak yoklar, gerekleri de yok demek değil. Kuleleri, hendekleri ve yangın duvarları biziz; dürbünüz, gözetleme kuleleriyiz, her zaman bekçilik eden nöbetçileriyiz, bu gece iş düşse de, düşmese de. Diğerlerinin dinlenebilmeleri için birilerinin uyanık kalması gerekir, birilerinin tehditleri algılaması, birilerinin onları çok geç olmadan engellemesi gerekir. Hatta sen Guillermo ile rahatça gez-

meye çıkabilesin diye bile birilerinin Krallık'ı savunması gerekir. Kalkmış da bana neden diye mi soruyorsun?"

Ondan böyle inançlı ve yerden göğe haklı bir söylev işitmeyi beklemiyordum, aslında hiç de ona uyan bir söylev değildi, her zaman dalgın, kendi kendini tanımaya ilgisiz, kendisi için de başkaları için de neredeyse çözülmez bir bilmeceydi o. Çekiciliği de büyük ölçüde oradan kaynaklanıyordu, dünya ile ilgilenmeksizin dünyada yaşamasından, hele orada kendi varlığıyla hiç ilgilenmezdi. Sonradan zaman zaman suratı asılıyor, kararıyordu, nedenini şimdi kavrıyordum, ama asla inanç göstermemişti. "Kuşkusuz onu eğitmişler, görevinin önemine inandırmışlar" oldu düşüncem. "Vazgeçilmez olduğumuza, varlığımızla bir şeyler sağladığımıza, yaşamımızın hepten yararsız ve önemsiz olmadığına inanmak hepimizin hoşuna gider. Ben de anne olduğumdan beri, kendimi o yüzden bir tür kahraman sayıyorum, sokaklarda saygı ve minnet gösterilmesini bekleyerek yürüyorum, gördüğüm başka birçok anne de o havada. Şimdi bütüne bir katkım olduğunu sanıyorum: belki de pek önemli işler yapacak birisini dünyaya getirdim. Zavallı çocuk, zavallı çocuklar, bir de kendilerine ne denli soyut bir imanla baktığımızı bir bilseler. Buna inanmak hepimize hoş gelir, ama çoğumuz öyle olmadığını biliriz. Tomás'ın sayıp döktüğü bütün o şeyler, hepsi bizim varlığımız olmasa da aynen işler, çünkü birimizin yerine bir başkası konulabilir ve hiçbirimizin yeri doldurulmaz değildir, nitekim yerimiz ne denli önemsiz olursa olsun, bırakacağımız boşluğu doldurmak üzere bekleyenler uzayıp giden bir kuyruk oluştururlar. Ortadan silinirsek eksikliğimiz duyulmayacaktır, boşluk bırakmadan yerimiz doldurulacaktır, kendi kendini çarçabuk yeniden üreten bir doku gibi, kertenkelenin kuyruğunun yeniden uzaması gibi, kesilen parçayı hatırlayan kim. Oysa o, son derece önemli olduğunu düşünme fırsatını bulmuş, öyle söyledi şimdi, hep bekçilik eden nöbetçi, tehlikenin savuşturucusu, Krallık'ın savunucusu, diğerlerine uyuklama olanağını sağlayan kişi. Nasıl bu denli safdil ve yoğrulmaya elverişli olabiliyor, bu lafazanlığa nasıl da kanabilmiş? Tüm bunlar yurtsever laf salatası, gerçi bu tür lafazanlıkta hep biraz haklı bir yan da eksik değildir, çünkü hep bir yarı-doğrudan esinlenir: elbette saldırılar, düşmanlar, tehlikeler vardır. O nedenle basitleştirmeye ve gerçekmiş gibi görünen şeylere istekli halk kitlelerini sık sık peşinden sürükler. İyi de, Tomás kitle

adamı değildir, ya da öyle değildi, belki de sonradan kararı için zorlayıcı bir özür bulmuş ve kendi gözünde haklı çıkmıştır, çünkü kendi arzuladığı ve kendine çizdiği özelini terk ederek bu tür bir sahte yaşantıya dalmaya kimse razı olamaz, ancak başkalarına, yani o Krallık diye uydurduğu şeye, kendi yurduna vazgeçilmez bir hizmette bulunduğuna inanırsa o başka. Tamam da, İngiltere ne zamandan beri onun yurdu olmuş?" Ve aklıma sonradan gidip araştırdığım başka dizelerin parçaları geldi, belki onların bir ilintisi olmalıydı: "Böylece, bir kış akşamında aydınlık karanlığa dönüşüyorken, kenarda bir şapelde Tarih İngiltere'dir ve şimdidir." Tomás o şiiri ilk kez ne zaman okumuştu? Neden tek tek dizeleri yeniden okuyor ya da mırıldanıyordu, sanki o okuma onu damgalamış, hayatında bir Milat olmuş gibi? Basit bir metin değildi, ben yarım yamalak anlıyordum, nedeni de İngilizcemin kıt olması değildi, bana direnmesiydi, benden daha zeki olan herhangi birine de direneceğini sanıyordum. Merakım Eliot değildi ki, Tomás'tı.

Yemeği bıraktı ya da bir sigara tellendirmek için ara verdi. Masadan kalktı, balkona yaklaşıp camın ardındaki fırtınayı ve sarsılan ağaçları seyretti. Biz yatak odasındayken yağmur dinmişti, ama şimdi yeniden şiddetlenmekteydi. Peşinden gittim, onunla yürüdüm, yanında durdum, şöyle dedim:

"Peki nasıl oldu da böyle bir şeye katılmaya razı oldun, sen burada yetişmişken? Şimdi bana masal okuma, sen de benim kadar İspanyol'sun. Hep öyle oldun. Bu İngiliz yurtseverliği de ne zaman çıktı ortaya? Ne zamandır buralı değilsin? Oğlun ve ben buradayız."

"Hayır, senin kadar İspanyol değilim, Berta" diye yanıtladı beni. "Sen her yanından Madridli'sin, ben değilim. Ve bana orada yanaştılar. Orada benim yeteneklerimi gördüler, katkımı istediler. Benim yeteneklerimin değerlendirildiği yer orası, ve insan büyük ölçüde onu değerlendiren yere aittir, özellikle de onu çağıran, onu kendine çeken yerdendir. Burada beni hiç isteyen olmadı: elindeki yararlı şeyleri hep çarçur eden bu ülkenin özelliği o, hatta zaman olur yararlı kişiyi dışlar ya da kovar. Hem sonra, ne istiyorsun yani? Burada sonumuz ne olacak, bilmiyoruz bile. Şayet benimle ilgilenmiş olsalar dahi, bir diktanın hizmetine girecek değildim ya. O senin hiç de hoşuna gitmezdi, bundan daha da fazla şaşırtırdı, eminim beni bağışlamazdın. Daha dört gün önce Hükümet Başkanı Arias Navarro idi. Bu Suárez'in ne olduğu belli değil. Bizdeki bilgi

gerçekten bir değişiklik yapmak istediği yönünde, ama bakalım öyle olur mu, ya da bakalım izin verirler mi, gerçi Kral çok destekliyor."

Bunu ortada dolaşan bir söylenti olarak değil, güvenilir bilgiye sahipmiş gibi söylemişti ("Bizdeki bilgi", yine o "Biz"). Eğer İngiliz Gizli Servisi'ndeyse, elbette biliyordur, diye düşündüm. Gerçekten de Suárez birkaç gün önce 1 Temmuz'da, Kral Juan Carlos Franco'nun adamlarından olan ve Franco'nun bizzat atadığı Arias Navarro'yu istifaya zorlamıştı, nitekim Başbakan ağlayıklı bir sesle ve gözlerinde göstermelik yaşlar sergileyerek, televizyonda diktatörün ölümünü bildiren kişiydi, topu topu altı yedi ay önceydi, diktatörün yandaşının yerli yerinde durmasına karşın, aradan yıllar geçmişti sanki. Yanlış anımsamıyorsam İç Savaş'ın sonunda savcı bulunduğu Málaga ilindeki acımasız bastırma hareketiyle "Málaga'nın küçük kasabı" lakabını takmışlardı: mahkemesiz ya da göstermelik mahkemelerle, hiciv gibi yargılamalarla yüzlerce kişiyi kurşuna dizdirmiş, elleri kanlı bir duygusaldı, tarih boyunca görülmüş daha öyle niceleri gibi, ne kadar da sık görülen bir karışımdır o, duygusal kişilikler ne kadar da ürkütücüdürler, kendi bütün duyguları dikelmeye hazır, başkalarının duygularına karşı öylesine acımasız. Ayın üçünde Adolfo Suárez başbakanlığa atanmıştı, gerçekten daha sonra durumları değiştirdi gerçi, ama o anda bir meçhuldu ve fazla güven esinleyemezdi. İngiltere de en şanlı döneminde sayılmazdı. Başbakan Harold Wilson birkaç ay önce isitifasını sunmuştu, onun yerine yine İşçi Partisi'nden James Callaghan geçmişti. Callaghan üç yıl sonra rakibesi Margaret Thatcher'ın yükselişinde ve zaferinde hayli sorumluluk taşıdı, ama o anda Thacher hakkında hiçbir şey bilmiyorduk, yaşamımı sonsuza değin damgalayacak olan o 1976 yılında, o yaşamın gerçekte nasıl olduğunu öğrendiğim anda, sırf öğrenmiş olmamdan ötürü. O gece bir ikilemle karşı karşıya olduğumu, bana bir karar vermek düştüğünü anladım: Tomás ile birlikte yaşamayı sürdürmeli miydim, o zamana değin olandan da daha kesintili bir yaşamı, onun yaşantısının yarısını ya da daha fazlasını, zamanının yarısını belki daha fazlasını bilmeden, ne işlere bulaştığını, ellerini de ruhunu da ne denli kirlettiğini bilmeden, birilerini fazla mı aldatıyordu, kendisini yoldaş ya da arkadaş sananlara ihanet mi ediyordu, onları hapse ya da ölüme mi gönderiyordu bilmeden, hiçbirini sormadan. Bir daha olmayacağına yeminler etse de, ben de çocuk da tehlikede

olacaktık, kendisi çok daha büyük tehlikede. Bunu oracıkta Plaza de Oriente'ye yağan yağmuru balkon camından seyrediyorken düşünmeye başladım, birbirimize sokulmuştuk, elimi kımıldatsam onun eline değebilirdim, başımı eğsem omzuna dayayabilirdim, hemen bir yanıma dönsem sarılabilirdim, o da bana sarılırdı: "Belki de günün birinde dönmeyecek, belki de ayrılıklardan bir ayrılık uzayacak, aylar, derken yıllar geçecek, ben Tomás'tan haber alamadan. Belki de ben kesin olarak bekleyiş halinde kalırım, hayatta mı yoksa bir yerlerde öldürdüler mi onu bile bilemeden, Kindelán'ın dediği gibi deşifre ettiler ve hesabını gördüler mi, bilemeden. Belki de kendisi ortalıktan silinip bir daha dönmemeye karar verir, aslında olmadığı birisine dönüşerek bir başka yerde yeniden kurar hayatını. Ne anlamı olur bunun, kocam var ama yok, ömrümü onu beklemekle geçirmek, her seferinde acaba benim yanıma mı dönecek yoksa bir siste, bir kar yağışında ya da dumanda, kapkaranlık bir gecede ya da bir fırtınada kayıp mı olacak, çekip giden, geride ne mektup ne ceset ne de iz bırakan, denizin yutağında yiten kocalardan biri mi olacak. Seçeneğim ondan şimdi vazgeçmek, ayrılmak ve yavaş yavaş onu unutmak, ya da yavaş yavaş onu solduracak bir başka erkek aramak, başka bir aşk, çok ama çok yavaş olmalı. (Gencim, önümde fazlasıyla vakit var, unutulmaz şeyler bile unutulur diyorlar, benden daha ileri yaştakiler söylüyor bunu). Nerelerde dolaştığıyla, nerelerde bulunduğuyla ilgilenmemek, bir daha gelişini beklememek, kendine seçtiği, benim olmayan ve olamayacak gizli dünya parçacığında başına neler geldiğini düşünmemek; yeterince bilmenin olanaksızlığı karşısında hiçbir şey bilmemek, bundan böyle asla berrak, pürüzsüz olmayacak, tabak gibi açılmayacak, bundan böyle hep buruş buruş, puslu olacak, hatta öyle bile olmayacak, kapkaranlık olacak. Ama aslına bakarsan hayli zaman var ki hiçbir şey zaten saydam değil, yarı karanlık, kısmen de benim ilgisizliğimden ötürü. Nice zamandır Londra'da geçirdiği, ya da orada bulunduğunu sandığım süreler benim için var olmaktan çıkmıştı, artık üniversite çağından beri alıştığım sevimsiz ayraçlara dönüşmüşlerdi, zaten yıllardır hayatımızı böyle bölük pörçük yaşıyorduk, yani ne farkı var ki. Ama var, hem de nasıl, Foreign Office'te diplomatik işler başka, bir köstebek, bir gizli ajan, bir sahte kişi olmak başka; görünümünü değiştirmek, bildiği dillerden, ustalıklı taklitlerinden ve kusursuzlaştırılmış lehçelerinden yararlanarak

kendini Krallık'ın düşmanlarından biri gibi satmak, o düşmanlarla kardeşçe ilişkiler kurmak, onlardan biriymiş gibi davranmak, onlar gibi düşünmek ve kim bilir, suikastlar hazırlamak, sürekli olarak maskesinin düşürülmesine ya da bir ihbara ya da dolayısıyla kendini hesaplaşmaya maruz bırakmak, bir casus barış dönemlerinde ya da görünüşte barış dönemlerinde de casustur, onları da yine herhalde idam ediyorlardır, zaten Kindelán'ların o Kuzey İrlanda'sında barış diye bir şey yok..."

"Tomás, mesele o değil" dedim ona. "Mesele şu ki seni böyle bir işe bulaşmaya zorlayan hiçbir şey yoktu, ne İspanya'da, ne İngiltere'de, senin bunu yapmana açıklama bulamıyorum. Oradayken bulaşmazdın ve hiçbir şey olmazdı, o karı koca yoluma çıkmaz, yavrumuzu ateşe vermekle tehdit etmezdi, bunun nasıl bir facia olduğunun farkında mısın, ne dehşet yaşamış olduğumun farkında mısın?" Suçunu uzaktan, dolaylı olarak kabul ediyormuş gibi sustu. "Birlikte yaşamayı sürdürmeli miyiz yoksa sürdürmemeli miyiz, onu şu anda düşünmemiz de gerekmiyor. Ya da, senin dediğine göre, onu benim düşünmem gerekmiyor. Anladığım kadarıyla sen, evet, istiyorsun, her şeye karşın, bana bildirdiğin şeye karşın, bana önerdiğin acayipliğe karşın. Ben sana soru soramadan, kendi kurallarını dayatarak, şu pek özel halinle. Bana hiçbir doyum sağlamayan bir şey. Nasıl oldu da ölçüp biçmedin, doğuracağı sonuçları hesaplamadın, bilemiyorum."

Başını yana eğdi, bana baktı. Ben karşıya bakmayı sürdürdüm, ağaçlardan ve fırtınadan yana, dışarıya doğru; yine de gözümün ucuyla yüzündeki ifadeyi yakaladım. Bu kez ahlaksal üstünlük değildi. Tersine, aşağılıktı. Suçüstü yakalanmış ya da değerli bir şeyi yerlere saçmış biri gibi. Artık değiştirilmesi olanaksız olaylara hayıflanan birinin bakışı.

"Sorularına yanıt vermeme izin yok, Berta, verirsem hapse düşebilirim. Ve tabii ki seninle birlikteliğimizi sürdürmek istiyorum. Bilemezsin nasıl. Bazen kim olduğumu bana hatırlatan tek şey o. Ama beni neler zorluyor bilmiyorsun. Neler zorluyor, bilmiyorsun" diye tekrarladı.

"Neler zorluyor, söyle o halde."

Uzun saniyeler boyu sustu, bana söylemenin uygunluğunu ya da salt olanağını tartar gibiydi, sanki söylemeye çalışıyor da söylememesi gerektiğini, eğer eğilimine kapılacak olursa bütün geleceği

boyunca pişman olacağını biliyordu. Derken yüzündeki o hayıflanma ifadesi yatıştı, yanıt verdi:

"Bir felaketi durdurma imkânı zorluyor, Berta, o az şey mi sanıyorsun? Bizim yaptığımız şey o işte. Felaketleri durduruyoruz. Biri ardından öbürü, sonra biri daha. Felaketler zincirinin sonu yok."

Anlatmak istediğinin o olmadığından emin oldum, ama o gecelik kabullendim, kulağıma hoş gelmişti. Yağmur yine dinmişti. Şimdi artık ben yorulmuştum, o bitkin olmalıydı, kim bilir ne cefalardan ne karabasanlardan geliyordu, nereden ve ne kadar süreliğine. Sonuçta gelmişti ya işte, evdeydi, yanımda uyuyacaktı, yatakta bedeninin kitlesini görecektim, yastıkta yüzünü ya da ensesini, sakalıyla. Bütün olanlardan sonra inanılmaz geliyordu, ama o beni rahatlatıyordu. Ne yapacağımı yarın düşünürdüm. Başımı omzuna dayadım. Hareketimi kesinlikle yanlış anladı.

O gece bilmiyordum doğrusu, ama Tomás ile birlikteliğimi elbette ki sürdürdüm, insanın elindekinden vazgeçmesi için çok şey yitirmiş olması gerekir, hele bir de o elindeki eski bir karara, inadı andıran bir kararlılığa karşılık geliyorsa. İnsan giderek atılımlarını ve beklentilerini azaltıyor, erişmek istemiş olduğu ya da eriştim sandığı şeyin çarpık çurpuk biçimleriyle yetinmeye başlıyor, hayatın tüm aşamalarında indirimlere gidip kusurlara boyun eğiliyor, kesin istekler bir yana bırakılıyor: "Pekâlâ, demek ki bu olamadı" diye kabulleniyor insan; "yine de elimde hayli şey kaldı, hâlâ değiyor, hem gerçeği örtmek mümkün, eğer hiçbir şey olmasaydı, her şey yıkılıp gitseydi daha beterdi ya." İnsan bir ihaneti (gündelik konuşmada, düşgücüne pek başvurmadan ihanet denilen şeyi) haber alınca, ilk elde öfkesi beynine sıçrayıp ihanet edene tekmeler savurma lüksüne karşı koyamaz, onu evden kovar, kapıları kilitler. Arada pek gururlu kişiler de çıkar, ya da ahlakçı ve pek erdemlidirler, o tavrı sonuna değin sürdürürler. Ama çoğunluk, bir öfke nöbetinin ardından, başlar kendi kendine sormaya, hani acaba gelgeç bir serüven miydi, bir gecelik bir kapris, sırf can sıkıntısından, gösteriş olsun diye, bir anlık bir kendini kaybetme miydi falan diye; hani derler ya, aldatılan tarafı tümüyle saf dışı bırakmakla, onun yerini alıp sahiplenmekle tehdit eden ciddi bir şey miydi diye. O tepkide yalnız erişilmiş ve halen elde bulunan şey açısından bir tutucu etmenin –boşluk korkusu, yeniden ilk adımları atmayı düşününce çöken sonsuz üşenme– payı yoktur, aynı zamanda berikini borçlu durumda tutmanın üstünlüğü de vardır. Eğer insan onun yanında kalırsa, olayın üstünü örterse, her zaman yarasının izini gösterecek ve salt bakışıyla, davranışıyla ya da soluk alış biçimiyle suçlayacak konumda olur. Ya da susuşuyla, özellikle de susmak uygun olmayan yerlerde, ve eş kendi kendine soracaktır: "Neden yanıt vermiyor, neden hiçbir şey söylemiyor, neden yüzüme bakmıyor? Olayı yeniden yaşıyor olmalı."

Ben o durumda değildim, ya da hiç değilse olası ihanetler ilke olarak zorunluktan, görevden, hatta hayatta kalma gereğinden kaynaklanmıştı, belki de daha çok aktörlerle aktrislerin rol gereği öpüştükleri ve cinsel ilişkiye girdikleri sahnelere benziyordu. Rol yaptıklarına inanılır, yönetmen "Kestik" dediği anda o aktörlerle aktrisler kendilerini dizginler, birbirlerinden ayrılır ve sanki aralarında en ufak mahremiyet geçmemiş gibi davranırlar. Ya da yalnızca bedensel bir yakınlaşmaydı, ruhen değil, ayrımın hâlâ korunabildiği tek tük alandan biridir o. Elbette Tomás'ın yaptığı rollerde ne yönetmen var, ne kamera, ne çekim ekibi, hiçbir türden tanık ne de noktalama buyruğu. Tersine, her şey pek içten ve gerçek görünmek zorundadır, özellikle de diğer kişiye öyle görünmelidir, çünkü belki de bir şeyi anlatması en az gereken kişiye en fazla anlatmasını sağlayacak kadar gönlü çelinmelidir, onu mahvedecek olan kişiye, pusuda bekleyen bir düşmana, bir sahtekâra, bir haine. Erkeğe bilgi sahibi ve yararlı olduğunu kanıtlamak, ona bir armağan sunmak isteyerek, bir tarih ya da bir isim ifşa edecek ve istemeden muhbirlik edecek kadar, sırf kendine önem verdirmek ve kibirlenmek için. O aşk meselelerinde önce ya da sonra biraz iddialı olmak, kendini daha çok sevdirmek maksadıyla kendi değerini kabul ettirmek kaçınılmazdır. Ve o bağlamda anlatır insan, sonunda hiç durmadan anlatır, elden gelen en büyük armağan olarak, merakı tatmin etmek ve bilgi aktarmak için, bazen istenmemiş bilgileri bile. İsraf edilen armağanlardır, çünkü insanların çoğu falan ya da filan şeyi nasıl öğrenebilmiş olduğunu hemen unutur, sonuçta onları ifşa etmiş olan kimseye karşı ne minnet duyar ne hayranlık. Çok geçmeden onu kendi olanaklarıyla elde etmiş olduğuna inanır, insan bir kez bir bilgiyi ya da veriyi edindi miydi, aklından ilk çıkardığı şey onun kaynağı ve onu edinme biçimidir, ulağın görüntüsü çarçabuk silinir gider.

Bir gün Tomás'ın bana o tür bir minik armağan vermesi için uğraştım. Sorular yasaklandığı için soyut ve onu tehlikeye sokmayacak türden olmasına dikkat ettim, ve ona şöyle soracak cesareti gösterdim:

"Madem oralardayken kendini olmadığın biri gibi göstermen gerekiyor, tahmin ediyorum ki bazen bir kadınla yatıyorsundur, salt ağzından bilgi almak ya da güvenini kazanmak için, sır vermeye elverişli bir bağ oluşturmak için de olsa. Öyle mi oluyor? Bana söyleyebilirsin, anlayışla karşılayacağım. Sana sitem etmeyeceğim."

Bana inanması, anlayışla karşılayacağıma inanması olanaksız değildi, sonuçta yetmişli yıllar o alanda çok hoşgörülü ve anlayışlıydı: kimse kimsenin malı değildi, sözleşmeler ve bağlar küçümseniyordu, eğer seninle birlikteysem ve başkalarıyla birlikte olmaktan vazgeçiyorsam o zorunluk değil, isteğimin ürünü olacaktır, biz özgürüz ve her gün yeniden başlarız, o çağın pek çok çifti açısından üstlenilebilir şeydi, ne kadar sürekli olacağı düşüncesiyle evlenirsek evlenelim. Üstelik Tomás ile ben çok erkenden ve pek gençken, çok uzun süreler ayrı kalmıştık, insanın daha kolaylıkla kendini bırakacağı çağda. Zaten ne o benim yaşamımdaki ilk erkek olmuştu, ne ben onun yaşamındaki ilk kadın, nihayet o ve ben birlikte olduğumuzda durum ortaya çıkmıştı, demek istiyorum ki tam anlamıyla, işin sonuna değin, hani eskiden ve yasalarda gerdek denilen şeyde. Birbirimize ayrıntıları açıklamamıştık, buluşmalarımızı ve adları da, ama onların olmuş olduğunu peşinen kabullenmiştik ve birimizinkiler öbürünün üstüne vazife değildi. Maziye karışmıştı onlar; ve dolayısıyla, bir yere kadar, kurguya dönüşmüşlerdi. Hem onların düğünümüzden önce olup bittikleri varsayılıyordu. Gerçi o bizim açımızdan –belki benim açımdan biraz daha fazla, onu bir tür zafer gibi algıladıydım, safdilce– durumları değiştirmiş olmasa da, evliliğin babadan kalma ve garip bir kutsallığı var ki, görünürde etkisinden kimse uzak kalamıyor ve tümüyle kaçınamıyor, aynen anneliğin kutsallığı gibi. Atalardan kalma duygular herhalde. Evlenmiş erkek, evlenmiş kadın, hiç evlenmemiş olanlarla aynı olmuyor bir daha. Törenler, onlara inanılmasa da, şatafatsız da olsalar, işlemden ibaretmiş görünümü de verilse, etkilerini yapıyorlar, zaten onun için icat edilmişler sanırım: bir ayrım çizgisi çekmek, bir önce ve bir sonra belirlemek, ciddi olmayan şeyi ciddiye dönüştürmek, vurgulamak ve görkem vermek için. Bir şeyi ilan etmek, ve topluluk tarafından öyle kabul edilmesini, onaylanmasını sağlamak için. Yeni Kralın kim olduğu her zaman bilinmez mi sanki (tahtın vârisi bulunmadığı ve veraset savaşları koptuğu zamanların dışında), yine de taç giyme töreninden vazgeçmiş, atlatmış hükümdar olmuş mudur? O sorumda belki sorarken kendi verdiğimden daha fazla bir ağırlık vardı.

Rosales'teki kaldırım kafelerinden birinde oturmuştuk, ağaçların arasında, yaz dönüşü, Eylül'dü artık, ve baş başaydık, çocuk, dedelerinin evindeydi. Tomás bana şaşırarak ve biraz da sıkılarak baktı, böylece yanıtı kısmen vermiş oldu, ya da ben öyle sandım.

"Nereden çıkarıyorsun bunu şimdi?" oldu yanıtı. "Bana soru sormayacaksın dememiş miydik?"

"E, öyle, ama sana hiçbir somut şey sormuyorum ki, nereye gittiğini, kimlerle kimlere karşı, yaptığın ya da yapmaktan vazgeçtiğin şeyleri. Sadece o durum oluyor mu? Öylesine, genellikle. Doğal bir merak bu. Sen benim yerimde olsan, ben senin konumunda olsam, kendimi başka biri gibi tanıtsam, hiç evli ve çocuklu değilmişim gibi tanımadığım kişilerle haşır neşir olsam, merak etmez miydin? Ederim desene, hem de nasıl ederdin. Etmezdim dersen gücenirim yani." Bu sonuncu cümleyi gülümseyerek ve şaka yollu söyledim, sorunun ciddiyetini hafifletmeye çalıştım, ama başarılı olamadım.

Onun üzerine gözlerini kaçırdı, düşüncelere daldı. Birasından bir yudum aldı, masaya bıraktı, sonra ara vermeden yeniden içti.

"Peki bilmekle ne kazancın olacak? Benim her gidişimde bir de bunu mu merak edeceksin yani? Görev gereği acaba bir kadınla yatıyor muyum diye? Onlarla olan hiçbir şey seni ilgilendirmez, o iyice açıklandı, sen de kabul ettin sanıyordum. Onların hiçbiri senin için mevcut değil. Benim için de mevcut olmamalı. Nitekim mevcut değil, nasıl söyleyeyim bilmem. Öyle bir şey yok, olmuyor işte. Sen askerleri işitmedin mi, hani eve döndüklerinde, savaşta yaşadıkları şeyleri de yaptıklarını da asla anlatmazlar? Gördüklerini ağızlarına almazlar, ve aradan elli yıl ya da daha fazla geçmişken tek söz etmeden ölür giderler. Ömürlerinde tek çarpışmaya girmemişler gibi. Şimdi bu da onun aynı, aradaki fark, onlar susmayı seçmişlerdir, bizim seçme hakkımız bile yok. Zorunluyuz. İlelebet. Aksi durumda bizi devlet sırlarını açığa vurmakla suçlarlar, ve seni temin ederim, onun şaka kaldırır yanı olmaz." Bir daha o "biz" sözcüğü ortaya çıkıyordu, kendini bir teşkilatın ya da bir kulübün üyesi olarak duyumsadığına, onun kendisini rahatlattığına kuşku yoktu.

"Bu işe batmış olmanı hâlâ anlayamıyorum" dedim. "Dediğine göre yalnız Krallık'ı savunmakla kalmıyorsunuz, üstelik onu kimseler bilemezmiş, hem yaptığınızla hiç de böbürlenemezmişsiniz. Fazla yüksek bir bedel değil mi bu? Bütün eylemlerinizin İngilizcede '*classified*' yani gizli kapaklı türden olduğunu ve siz ölüp gidene değin, hatta daha sonra da öyle kalmasını anlarım. Anlamadığım şey sizin kazancınızın ne olduğu, iyi bir ücret dışında, gelirimizin büyük ölçüde oradan olduğunu tahmin ediyorum. İyi de, hiç kimse asla sizi kahraman gibi görecek değil, yurtsever olarak bile görmeyecek.

Ne yaparsanız yapın, hepsi unutulacak ya da bilinmeyecek. Ne denli önemli olmuş olursa olsun, durdurmayı başardığınız felaketler ne büyük olursa olsun. Madem hiç kimsenin haberi olmuyor... Engellenen bir harekât, önlenen bir felaket, bunlar korku olarak kalır. Ve gerçekleşmeyen korkuları millet yersiz korkular olarak görür sonunda, yani abartı ve paranoya olarak, sonradan alay konusu bile edilir. Ellili ve altmışlı yıllarda, en çok da ABD'de kendi nükleer sığınaklarını yaptırmış olan kişiler şimdi herhalde onlara gülünç bir şey gibi bakıyorlardır, kendi kendilerine ve safdilliklerine acıyarak. Bir nükleer çatışma tehlikesi hâlâ sürse de, hep sürecek olsa da. Ama eğer aradan yıllar, onyıllar geçmiş de çatışma olmamışsa, öyle bir şeyden korkmak giderek aptalca görünür. Ya da bir nükleer sığınak yaptırmakla kendini ve ailesini kurtaracağını düşünebilmek, öyle değil mi? Bilemiyorum, sanki gerçekleşmeyen şeyin itibarı da olmaz sanki, işte öyle bir şey yani. Hiç kimsenin bilmediği bir şeyin hiç itibarı olmaz elbette. Gerçekleşenle gerçekleşmeyen arasında öylesine derin bir uçurum var ki, ikincisi dağılıp gider, önemsizleşir, pek dikkate alınmaz bile. Bizler olayların gücüne baş eğeriz, o güce göre kendimizi yönlendiririz, sadece ona. Örneğin benim başıma gelene bak. Eğer Kindelán Guillermo'yu tutuşturmuş olsaydı, ben yavrumun cayır cayır yandığını görmüş olsaydım, ikimizin de hayatı tümüyle mahvolmuş olurdu ve ben seni asla bağışlayamazdım. Belki de hemen oracıkta aklımı kaçırırdım, ya da bakarsın mutfağa koşar, bir bıçak kapar, ikisini de, Miguel'i de Mary Kate'i de bıçaklardım. Herhalde o yüzden hapishaneye düşerdim, ya da en iyimser bir hesapla kaçık diye tımarhaneye kapatılırdım. Fakat ancak tehdit ve korku düzeyinde kaldığından ötürü, hepsi geçtikten sonra nispeten sükûnetle sana anlatabildim, çünkü temel olan değişmedi, çocuk sapasağlam kaldı, büyümekte, normal bir yaşantısı olacak yani öyle umuyorum, hem kim bilir, belki de günün birinde, daha beşiğindeyken karşılaşmış olduğu muazzam tehlikeyi ona çarpıcı bir olay diye, hatta biraz da mizah katarak anlatacağım. Gerçekleşebilecek şeyle sahiden gerçekleşen arasında öyle devasa bir mesafe vardır ki, birincisi unutulur, gider, gerçekleşmesine ramak kalmış bile olsa. Üstelik bir de olabilecek olduğu hiç bilinmezse, o durumda unutmanın bile yeri yoktur, daha da beter olur. Franco'nun yaptığı hükümet darbesinin birkaç günde bastırılmış olmasını hayal edebilir misin? Tarih kitaplarında bir dipnottan öteye geçemezdi, Cumhuri-

yet döneminin olaylarından biri diye. Ya da olmasından korkulmuş, olacağı söylentileri dolaşmış ama sonunda gerçekleşememiş olsaydı? Onu başarısız bırakan kişilerin adlarını kimse bilmezdi, öyle değil mi? Bir İç Savaşı ve milyonla ölüyü önleyen kişilerin adlarını? O ölüler olmadığından, ayaklanmanın engellenişi dramatik sonuçlar vermemiş, dolayısıyla itibarsız, ikincil bir şey olarak kalırdı." Birkaç dakika sustum, Tomás öyle çenemin açılmasına şaşkınlıkla bakıyordu, ardından şunu ekledim: "Bana anlattığına göre, sen onlardan birisin ve hep öyle olacaksın. Adı sanı hatırlanmayan ya da bilinmeyenlerden. Üstelik sen de razısın."

Onun üzerine Tomás dirseği masaya dayalı, elini sallayarak yukarıya doğru bir hareket yaptı, sanki ağır bir yerküre ya da belki Yorick'in hafif kafatasını tutuyormuş gibi. Bilmem neden, o harekette bana hoşgörüyle baktığını sezdim.

"Anlamıyorsun, çünkü anlayamazsın, Berta. Ama madem ucu sana dokunmuyor, özel hiçbir yanı yok. Kavrayamadığının kanıtı fiili yanlış zamanda kullanman, hatalı terimlerle düşünüyorsun. Dedin ki yapacağımız şeyler ileride unutulup gitmeye ya da hiç bilinmemeye mahkûmmuş. Doğrusu yapmakta olduğumuz şeylerin daha *şimdiden*, hemen yaptığımız anda unutuluyor olması. Örneğin henüz doğmamış birinin yapacağı bütün şeyler gibi. Öyle bir şey işte. Hatta daha biz davranmadan önce, oracığa bırakılıveriyor. Aslında öncesiyle sonrası arasında fark yok. Yaptığımızı yapmamış olunca, sonradan yapılmamış oluyor, öyle ki her şey öncesinde olduğu gibi, aynen öyle sürüyor. Yapıldığı sırada yapılır olması bile, daha doğrusu yapılmaması bile. Anlaşılmasının kolay olmadığını kabul ediyorum."

"O kadar da güç değil. Bunu ona böyle belletmişler" diye geçti aklımdan. "Beynine bunu işlemişler, o da sonunda böyle bellemiş. Şimdi de benim önümde böbürleniyor, bana bir şeyleri, elzem olanı anlatmasına izin vermişler ya, sonunda böbürlenebiliyor işte. Salt benim, yani karısının karşısında, ben de herhangi biri değilim, önemli birisiyim. Herkes biraz böbürlenir, kaçınılmaz bir şeydir, böbürlenmekten vazgeçmiş ve ona razı olmuş olsa bile, yasaklanmış olsa, kendisi de itaate hazır olsa bile."

"Kavraması o kadar da zor değil dedim" ve ağaçların altındaki o konuşmamızın başlangıcına döndüm: Bana yanıt vermeyi reddettikçe merakım artıyordu. "O tanımadığın ve herhalde yabancı

kadınlar var ya, olmamış ve olmayan ve tabii ki olmayacak olanın öncesinde miyiz yoksa sonrasında mı bulunuyoruz, hiç değilse onu söyle bana. Olduğu sırada bulunmadığımızı tahmin ediyorum."

Bu kez şakayı becermiştim, birazcık daha iyiydi. Yerküre hâlâ elinde, bana gülümsedi, yanıtlamaya razı oldu. Tabii ki yanıtın doğru olması gerekmiyordu, herhalde doğru değildi de. Birasını bitirdi, hafifçten hoşnutlukla dedi ki:

"O henüz olmadı. Fakat olabilir."

"Ama olursa da, söylediğine göre, olmamış olacak."

Fazla konuştuğunu ve dalgınlıkla çelişkiye düştüğünü fark etti. Sadece iki ihtiyatsız tümceyle –iddialı da olabilirdi– çelişkiye düşmüştü ve bana ilerisi için bir kapı açmıştı, daha fazla sorular için bir aralık, bana bir tutamak sunmuştu. Sanki farkına varmadan, dalgınlıkla, karanlığın ortasında parlayıp sönen bir kibrit çakmıştı. Sanki doğmamış olan kişi doğmaya başlamış gibi. Bir şeyin, "o"nun olabileceğini onaylamıştı. Lafını düzeltmek ya da yalanlamak istediyse de geç kalmıştı. Yine de denedi, yanıtı şöyle oldu:

"Evet, öyle, olmamış olacak, çünkü olsa bile aslında olmayacak."

Ve böylece bir, iki, üç, dört, beş, altı yıl geçti. Tomás bana aslında işinin ne olduğunu kısmen olsun anlatabildikten sonra Madrid'de bulunduğu sıralar onu daha az tasalı, daha hafiflemiş, daha bir keyfi yerinde gördüm; sisleri ve uykusuzlukları artık arasız değildi, ancak zaman zaman tutuyordu, Londra'ya gitmesinden hemen önce beliriyor ya da şiddetleniyordu, dönüşte de birlikte getiriyordu, gelip geçici ama herhalde daha yoğun yaşadığı öteki yaşantısından, öteki iğreti yaşantılarından sıyrılmak için zamana ihtiyacı oluyor gibiydi; ötekinin, artık her seferinde hangisi idiyse, artık geride kalmış, sayfayı çevirmiş olduğu, yeniden döndüğü, yeniden tekrarlanan ve toparlanan tek yaşantının kendisine bizim kentimizde benim sunduğum yaşantı olduğu fikrine alışmak için. Başlangıçta biraz biraz, sonra her seferinde daha çabuk, giderek huzur buluyor, uzun yolculukları sırasında her ne yaptıysa, ne deneyimler yaşadıysa onlardan, kim bilir nerelerde ne alışverişi olduğu, herhalde haftalarca ya da çoğu zaman aylarca içlerinden biriymiş gibi yaparak, o inanılmaz taklit ve oyunculuk, sahtekârlık ve komedi yeteneğiyle, çünkü eninde sonunda oydu yaptığı, dindaşları, yurttaşları ya da hemşehrileriymiş gibi davranarak aldattığı insanlardan yakayı sıyırmayı başarmış görünüyordu. Çünkü ben onun Londra'ya gittiğini ve oradan –her zaman olmasa da–, onu bir başka yere gönderdiklerini tahmin ediyordum. Ne zaman başka bir yerde olduğunu bilmeyi, daha doğrusu tahmin etmeyi öğrendim, çünkü Londra'da, Foreign Office'te ya da MI5 ya MI6'in binalarında –onlar da şayet farklıydılarsa– kaldığı zamanlar düzenli sayılacak aralıklarla telefon ediyordu, hele kızımız Elisa doğduğundan beri, ona karşı her zaman erkekçe bir zayıflık duydu, hemen bütün erkeklerin bir minik kız karşısında duydukları şey: Onları daha şirin, daha korunaksız sayarlar, asla gelecekteki rakipleri, günün birinde kendilerini onlardan üstün sanacak, onları küçümseyecek, yerlerini alacak kişiler olarak değil; ama oğullarını çoğu zaman doğduklarından itibaren öyle görürler.

Çıkarabildiğim kadarıyla ya da bana ima ettiği kadarıyla, Büyük Britanya'nın herhangi bir yerinde, bir uzmanlık eğitimi aldığı zamanlar temasların arası açılıyordu. Anlaşılıyordu ki o tuhaf uğraşta eğitilmenin, okumanın, öğrenmenin, perdahlanıp kusursuzlaşmanın sonu gelmiyordu, herhalde her görevi o maksada uygun bir idman ya da hazırlık gerektiriyordu, bir dile ya da lehçeye pürüzsüzce hâkim olmak, belli bir yörenin ağzıyla serbestçe, mutlak bir doğallıkla konuşmak, belli tarih bilgileri edinmek, tarihlere, yer adlarına, coğrafyaya, gelenek göreneklere alışmak. Hayalimde birisinin, Tomás'ın ya da bir başkasının başarıyla kendini bir başkası olarak yutturması mümkün görünüyordu, ancak görünümünü ya da kılığını istediği kadar değiştirsin, çeşitli yerlerde ve koşullarda birbirinden farklı kişiler gibi davranması imkânsız geliyordu, herhangi bir kimsenin belleğine karışan ve onu canlandırmak ya da oymuş gibi yapmak için, onu hiç yoktan yaratmak ya da yerini almak için dikkate alınması gereken öğelerin sayısı öylesine fazladır. Her nasıldıysa, kendisinin deyişiyle yeni bir "saha" işi ya da görevi üstlendiğini telefonları kesildiğinde anlıyordum. Sesi kesildi mi de tam kesiliyordu, suskunlukları en az bir ay, genelde iki, üç ay uzuyordu, hatta bir keresinde daha fazla uzadı, ve benim elimden o dönemleri yüreğim ağzımda, tedirgin, korku içinde yaşamaktan başka şey gelmiyordu. O dönemleri ondan tek mektup, tek sözcük gelmeden geçiriyordum, hâlâ hayatta olup olmadığını da bilmiyordum, kendi kendime yoksa deşifre mi oldu diye soruyordum, o durumda ona karşı ne önlemler alacaklarını soruyordum, acaba içine daldığı şeyden günün birinde kurtulmayı becerip de yanıma dönmeyi başaracak mı diye soruyordum; acaba işler sarpa sararsa ya da yakalanırsa ona yardımcı olacak ya da onu kurtarabilecek birileri var mı diye, o Reresby denen adam ya da bir başka meslektaşı ona destek verirler mi yoksa kaderine terk eder, bir başka yörede kaybolup gitmiş mi sayarlardı acaba.

Fakat yalnız yazgısından değildi korkum, eylemlerinin niteliğindendi de. Soyut olarak başarı kazanmasını istiyordum, tüm yüreğimle, doğaldır ki ondan yanaydım: O benim kocam, yavrularımın babasıydı, her ne kadar değişmiş, benim anlayışımı aşan, hiç de gereğini göremediğim tehlikeli ve karanlık bir yaşamı seçmişse de o her zamanki Tomás'tı. Ama zaman oluyordu, içeriği kötü olan bir işi yapmakla herhalde kötü ettiği düşüncesinden kaçı-

namıyordum: ikiyüzlü davranarak erkeklerle kadınların güvenini kazanıyor, kendisine bir kardeş, bir âşık ya da bir sevgili gibi kucak açtırıyor, ardından onları aldatıyor, ihbar ediyor, adlarını, eşkallerini, eğer gizlice elde etmeyi becerdiyse fotoğraflarını veriyor, planları, eylemleri üstüne rapor sunuyor, ve belki de öylece onları ölüme gönderiyordu ("Ve her eylem uçuruma doğru, ateşe doğru, denizin yutağına ya da okunmaz olmuş taşa doğru bir adımdır..."), insan nasıl olur da kendine sevecen bir dost ya da sadık meslektaş olmuş birinin, onu bir yatakta tenleri kaynaşarak kucaklamış, onu kurtarmak için ölmeye hazır olmuş birinin ölümüne yol açar ya da o ölümü sağlar, tüm bunlar olabilirdi, Tomás kendini sevdirmeyi bilen biriydi ve en amansız, en katı kişiler bile istemediği halde birini sever ya da zayıflık anları olur, sempatiye ket vurulmaz, âşık olmaya hele hiç, salt bir cinsel arzu bile her zaman dizginlenemez. İrademizin hükmü ne kadar da azdır. Tomás ona güvenen safdillerin yakalanmasını ya da başarısız kalmalarını kolaylaştırıyordu herhalde, ve bazı ülkelerle örgütlerde başarısızlık bağışlanmaz, hele bir köstebek tarafından aldatılmanın, bir yabancı gizli ajana yapılmış ya da yapılacak şeyler hakkında çok fazla bilgi sağlamanın ne gibi sonuçları olacağına hiç değinmeyelim.

İşinin tam da bu olduğunu anlıyordum, hem böylece felaketleri önlüyordu, iyi de, nefret ve çatışma söz konusu olduğunda her şey bakış açısına bağlıdır, bir taraf için felaket olan şey öbür taraf için Tanrı nimetidir. O, varlığını İngiltere'nin davasına adamıştı, kendine seçtiği ülkenin davaları ister haklı olsun, ister olmasın, bunu yargılamanın kendisine düşmediğine, yapması gereken şeyin görevleri üstlenip yerine getirmek olduğuna inanıyordu. Ama ben onun yurtseverliğini diyelim, paylaşacak durumda değildim, olamazdım. Ve o yıllarda İspanyolların çoğunluğu (yani, Franco'cu olmamış olanlarımız) gizli polise karşı yenilmez bir nefret besliyorduk, gizli ajanları müthiş küçümsüyorduk. Onlar yalnızca bir taraftan, diktanın tarafındandılar, tek yönde, ve onlar nefret edilesi Siyasal-Toplumsal Polis teşkilatı mensupları, kısaca "toplumsallar"dı, kendilerini fabrikalarda işçi diye, madenlerde madenci diye, tersanelerde emekçi diye, yasa dışı sendikalarda sendikacı diye, partilerde (hepsi gizliydi) militan ya da yönetici diye, hapishanelerde siyasal hükümlü diye, üniversitelerde öğrenci diye yutturmuşlardı. Hatta radikalmiş numarası yaparak, birçok kişiyi onların baskısı ve

kışkırtması, gözü pek söylevleri, iknaları ve göstermelik aşırılıkları olmasa asla işlemeyecekleri suçlar işlemeye sürüklemişlerdi. O sahtekârların yüzünden yığınla kişi cezaevini boylamıştı, yalnız muhbirlik etmekle kalmıyorlar, "isyancılar"ın çarpılacakları cezaları ağırlaştırmak amacıyla kışkırtıcılık da ediyorlardı: Bildiri dağıtmak ile bir bankanın ya da büyük bir mağazanın vitrinlerini taşlamak, gri üniformalıların önünde koşmak ile bir polise karşı gelmek, bir demir çubukla onu atından alaşağı etmek, bir partiye üye olmak ile bir ordu mensubunun otomobiline bomba koymak ya da üstüne ateş etmek aynı şey değildi. "Toplumsallar" barışçı kimselerin barışçılıktan uzaklaşmalarını, kendi başlarına hareket edenlerin örgütlenmelerini, dernekleşmelerini istiyorlardı, araştırmakla, adlarını bildirmekle yetinmiyorlardı, etkileri altına girenleri mahmuzluyor, gemi azıya aldırmaya uğraşıyorlardı ki en ağır suçlamalarda bulunabilsinler. Aynı zamanda tutuklulara işkence yapanlar, merdivenlerden ya da pencereden aşağı atanlar da onlardı, benim zamanımda öğrenci Enrique Ruano'nun ve başkalarının başına gelen oydu, polise bakılırsa hep kaçış yolu bulunmayan yerlerden kaçmaya çalışıyorlar, düşüyorlar ya da elleri arkalarında kelepçeli ve sürekli gözetim altındayken "pencereden atlıyorlar"dı. Ve o uğursuz teşkilat henüz tümüyle dağıtılmamış, lağvedilmemişti, mensuplarından hiçbiri cezalandırılmamış, işinden atılmamış, yargılanmamıştı tabii, en fazlası daha geri planda, demokrasi dönemine uygun yerlere ve görevlere atanmışlardı.

İngiltere'de her şeyin farklı olduğunu düşünmeye zorluyordum kendimi, orada asla dikta diye bir şey olmamıştı, Gizli Servisleri herhalde seçilmiş politikacıların ve dürüst, bağımsız yargıçların denetlediği sıkı yasalara uyardı, güçler ayrılığını uygulayan ve basını özgür olan bir ülkeydi, bizim daha yeni yeni kazanmaya başladığımız şeyler. Bizim toplumsallarla kıyaslanabilecek suistimalleri ve suçları olmazdı, olsa bile kırk yıl boyunca her biri ister en önemsiz ister en zararlı konumda Franco'ya hizmet etmiş olanlar gibi cezasız kalmazdı. Fakat tümüyle de emin olamıyordum. British Institute'un Almagro Caddesi'ndeki kitaplığından birtakım kitaplar aldım, İkinci Dünya Savaşı'nın olaylarını, SOPE'nin, SIS'in, PWE'nin (o kısaltmaları belledim) gerçekleştirdikleri acımasız harekâtı okudum, tüylerim diken diken oldu. Savaş sırasında her şeyin farklı ve abartılı olduğunu, düşmanı yenebilmek, en çok da

hayatta kalabilmek, ezilmemek için her şeyin mubah olduğunu düşünmeye zorladım kendimi; ne var ki o aşırılıklar geçmişte kalmıştı ve o çatışmanın acımasız koşullarında olmuş olaylardı. Ama aynı zamanda kendi kendime diyordum ki, bir şey pek vahim bir durumun zorlamasıyla olsun, bir kez denendi miydi –deneyen ister bir ülke olsun ister bir birey; ya da ülke çoğu zaman onu bilmezlikten gelir ve öğrenmemeyi yeğler–, o şeyden hep geriye kalan şeyler olur ve onlara sandığımızdan daha kolayca başvurulur. Bir kez kuralları çiğner ve başarılı olursak, onları daha sonra elzem sayılmasa bile, tekrar çiğnemekte pek mahzur görmeyiz. Sadece en etkili ve kısa yoldur, kimseye açıklamada bulunmayı ve hesabını vermeyi gerektirmez. Katiller için söylenen şeydir o: bir kez ilk adımı attılar, birisini zehirlediler ya da ilk ölümcül darbeyi indirdiler ve vicdanlarında o ağırlığı taşıyabildiklerini ya da onun her gün birazcık daha hafiflediğini keşfettiler mi tamam; aslında çok da zor değildir, insan aldığı canı aklından çıkarmayı başarabilir; aslında o engel ya tehdit ya sadece o kimsenin varlığı ortadan kalkmışken hayatın daha kolaylaştığını; öteki hayat yeryüzünde değilken daha rahatça soluk aldıklarını, ve onun kendi hayatlarını yönetmeyi hafiflettiğini keşfettiklerinde; bir kez tüm bunlar geçip gitmiş, çizgi aşılmış ve sonuçların o kadar da vahim olmadığı anlaşılmışken, katil yeniden aynı suçu işlemeyi, bir kişiyi, iki kişiyi, üç kişiyi, hatta dört kişiyi daha öldürmeyi o denli sakıncalı bulmaz. Bu basmakalıp sayılabilecek bir düşüncedir, ama tüm basmakalıp düşünceler gibi hayli gerçek payı içerir.

Hayır, mutlak kesinliğe erişmiş değildim, ve artık hayli yetkinleşmiş İngilizcemle karıştırdığım ya da şurasından burasından okuduğum o kitaplarda, galiba Political Warfare Executive ya da PWE'nin başlıca sorumlusu ya da beyni olan Sefton Delmer'ın yaşamöyküsü *Trail Sinister*'da, bazı bölümler buldum, bunlar Tomás'ın yapmak ve yapmış olmamak, olsa bile olmuş olmamak, var olanın var olmaması ve o –hepimizin gönlünde yatan– eylemlerin silinmesi konusunda söylediklerinden yansımalar içeriyordu (ya da onun tersiydi herhalde, Tomás'tan öğrendiğim sözler onun yansımasıydı); PWE Nazi Almanyası'yla savaş sırasında "kara propaganda" denilen kirli savaşı yürüten gizli örgüttü. Saflarına katılan Almanlar (eski Uluslararası Tugay mensupları, göçmenler, sığınmacılar, işbirliğine razı olan bazı savaş tutsakları, asker kaçakları), yani yabancı dile

çevirmek, engellemek, gizli ajanlık etmek, başkasının yerini almak, sahte radyo mesajları yayımlayarak panik ve kargaşa yaratmak gibi görevler için eşi bulunmaz kişiler, PWE'nin Woburn denen bir yerde bulunan gizli merkezine geldiklerinde, Delmer kendilerine şöyle bir söylev verirmiş: "Hitler'e karşı bir çeşit topyekûn zekâ savaşı vermekteyiz. Her şey mubah, yeter ki Savaş'ın sonunu ve Reich'ın kayıtsız şartsız teslimini çabuklaştırsın. Şayet burada kendi hemşehrilerinize karşı yapmanızı isteyebileceğimiz şeyler karşısında en ufak bir kaygı duyuyorsanız, şimdi söylemelisiniz bunu. Anlayışla karşılarım. Ancak o durumda işimize yaramazsınız, ama kuşkusuz sizin için başka bir görev bulunacaktır. Ama eğer bana katılmak isterseniz, sizi uyarmak zorundayım, benim birimimde aklımıza gelebilecek her türlü kirli oyuna hazırız. Peşinen kapatılmış hiçbir yol yok. Ne kadar kirli olursa o kadar iyi. Yalan, gizli dinleme, zimmete para geçirme, ihanet, sahtecilik, iftira, yalancı şahitlik, mesnetsiz suçlama, çarpıtma, ne olursa olsun. Düpedüz cinayet bile, bunu hiç aklınızdan çıkarmayın." İngilizce deyim hiç aklımdan çıkmıyor: "*sheer murder*".

Rastlantı sonucu, o yıllarda basında benim malum nedenlerden ötürü gittikçe daha çok ilgilendiğim Anglosakson dünyasında bir hayli söz edilen Watergate olayına ilişkin bir yazı çıkmıştı, yazarı altmışlı yıllarda Harold Wilson kabinesinde bakanlık yapmış ve zamanında PWE'de o da Delmer kadar ya da ona yakın bir yer tutmuş Richard Crossman diye biriydi, –o acımasız ve sınır tanımayan örgütün kurulduğu– 1941'den Savaş'ın bitimine değin İngiltere'de kuralları ve şifreleri kamunun gözleri önündeki hükümetinkilerden tümüyle farklı bir "İç Hükümet" bulunmuş olduğunu kabul ediyordu; ve onun topyekûn savaşta elzem bir teşkilat olduğunu ekliyordu. Kendisi çok üst düzeyde bir görevli olduğundan, o Crossman denen yazarın tersini söylemek ya da öylece yalanlamak kolay değildi, kendisi kara propagandanın da, Alman kentlerine ve sivil halklarına –Dresden, Hamburg, Köln, Mannheim ve diğerleri– karşı girişilen "stratejik" bombardımanlar gibi "yok etmeyi hedefleyen ve salt yıkıcı etkili" olduğunu da kabul ediyordu.

Yine bir yerde, bilmem hep o *Trail Sinister* kitabında mı yoksa onun devamı olan *Black Boomerang*'da ya da bir başkasında mı okudum, Sefton Delmer'ın birliği resmen mevcut değilmiş, ve mensuplarına verilen buyruk onu herkesin karşısında inkâr etmekmiş,

neredeyse aynı ölçüde gizli kapaklı olan ve uygulama düzleminde işbirliği yaptığı (kuramsal düzeyde değil, tabii, çünkü hiçbir kayda geçmiyordu) komandolardan ve sürpriz saldırılardan sorumlu SOE, casuslukla görevli MI6 gibi diğer örgütler karşısında bile. Halk adını da başharfleriyle kısaltmasını da ancak aradan uzun süre geçtikten sonra öğrenebilmiş. PWE'de çalışan birçok kişi ona hizmet ettiğinden habersizmiş, PDI yani Foreign Office'in Political Intelligence Department'ı için çalıştıklarını sanıyorlarmış, ilke olarak bakanlığın gizli olmayan ufak bir bölümüymüş o. Ak propagandayla (örneğin BBC'nin Almanya'ya ve işgal altındaki Avrupa'ya yönelik yayınları) uğraşanlar aynı zamanda bir de kara propaganda bulunduğundan genellikle hepten habersizmiş, oysa onu kendi arkadaşları, ayrı bölümlerde ve en büyük sır perdesi altında yürütüyorlarmış. Onun muazzam avantajı ve verdiği sınır tanımayan korkunç zararlar, Britanya kökenli olduğunun asla kabul edilmeyişiymiş; onlar ortaya çıktığında ve gerektiğinde, her türlü barbarlığın ve aşırılığın sorumluluğu kesin bir dille inkâr ediliyormuş. O da eylemlerini serbestçe, yani hiçbir kaygı ve engel olmaksızın gerçekleştirmelerine olanak sağlıyormuş.

PWE işler halde olduğu sıralar bile öylesine anormal sayılmış ki (ve kuşkusuz Savaş'ın kazanılmasına pek büyük bir katkı sağlamış), 7 Mayıs 1945'te Almanya kayıtsız şartsız teslim olunca, lağvedilmekle kalmamış, mensuplarına veda ve son buyruklar aşağı yukarı şu sözlerle olmuş: "Yıllar yılı uğraşımızdan kocalar, zevceler, ana babalar ve evlatlar dahil, birimimizin dışındaki hiç kimseye tek söz etmedik, dolayısıyla hakkımızda, başvurduğumuz teknikler, kullandığımız yöntemler hakkında pek az şey biliniyor. İnsanlar kuşkulanmış olabilir, ama kesin bilgilere sahip değiller, kesin bilgi olmadığında da inanmazlığa ya da redde her zaman yer kalır. Aynen böyle devam etmenizi istiyoruz, böylece kalsın. Hiçbir şey ve hiç kimse sizi yerine getirdiğiniz görevlerden, düşmana uyguladığımız şaşırtmacalardan, kurduğumuz pusulardan ötürü övünmeye sürüklemesin. Şayet başarılı olduk, kötücül beyinlerinkinden üstün çıktılar diye parlak fikirlerimizle övünmeye koyulursak, ucunun nereye varacağı bilinmez. Bu demek oluyor ki konuşmayacaksınız. Propaganda işte öyle hakkında tek söz edilmeyen konu olmalı." Bütün bunları kimi yerlerini atlayarak, parça parça okudukça, insanın aklına yanıtı belirsiz bir soru geliyordu: Acaba o birimin öyle apar

topar dağıtılması ihtiyattan ya da utançtan ötürü, gelecekteki düşmanlara bilgi sunmuş olmamak için ya da yapmak zorunda kaldığı ya zorunlu olmaksızın yaptığı işleri gizleme kaygısıyla mı olmuştu? Belki de kötücül beyinlerden baskın çıkma amacı bir bakıma onlardan daha da kötücül olmayı gerektirmişti. Her ne halse, PWE'yi hayatta ve ölümde gömmüşlerdi. Ya da, başka türlü söylersek, var olduğu sıralarda var olmamıştı ve varlığı sona erdiğinde zaten hiç var olmuş değildi. Çok ama çok sonradan birisi konuşana değin sanırım. Kötücül ruhlu olan ya da olmayan biri artık övünmeden edemeyeceği ana değin.

Tomás bayağı iyi dayandı, övünme eğilimine hemen hiç kapılmadı. Demek istiyorum ki ne yolculuklarının niteliğini, ne götürüldüğü yerleri, ne evden uzaklaşmalarının gerçek nedenini ya da onlardan herhangi birini, ne büyük bir olasılıkla bozguna uğratmak ve mahvetmek amacıyla temasta bulunduğu kişilerin adlarını kimseye açıklamama emirlerine uydu. Kimseye açıklamadı deyişim bana bile söylemeyişinden, ve her şeye karşın, en azından eylemleri konusunda Madrid'de bilgi sahibi olması gereken tek kişiydim; İster istemez, hem kuşkularımı ve daha beter şeyleri –belki casusluk etmemi ya da evde eşyasını karıştırmamı– önlemek için iki yönlü görevlerini açıklamış olduğu tek kişiydim, o da asla somuta, içeriklerine girmeden. Onun yaşamının uzaklarda, benim gözümden ve kulağımdan ırak geçirdiği kısmı üstüne kendisine soru sormayacağım, bana vicdani sorunlar çıkarsa ya da huzurumu kaçırsa ya da daha doğrusu uzun sürelerle yüreğim sıkışmış olarak yaşayacak olsam bile onun üstüme vazife olmadığı konusunda anlaşmaya varmıştık. Ve ben de kendi açımdan üstüme düşeni yaptım, ama öyle anlar oluyordu ki merakım beni zıvanadan çıkarıyordu ve açıktan açığa ya da dolambaçlı yollardan sorma eğilimime karşı koyamıyordum. (İlle de öğrenme merakı, bir lanetlemedir, en büyük felaketlerin kaynağıdır; insanlar bunu bilir ya da sezinler, yine de onu gemleyemez). Öyle durumlarda o beni anında durduruyordu, önceden bellediğim birkaç sözcükle: "Bilmemende yarar var", ya da "Bunu öğrenemeyeceğini zaten biliyorsun ya", ya da "Sana yanıt vermemin yasak olduğuna şükretmeliyiz. Official Secrets Act diye bir şey bulunmasına ve benim ona bağlı olmama" (onunla olanların ya da yaptıklarının karanlık işler olduğunu, yani gururlanacak türden olmadığını zaten belirtmiş oluyordu), ya da sadece "Sorma işte. Nasıl anlaşmıştık, onu hatırla". Ya da kimi zaman gözümü korkutuyordu, ki bu herhangi bir kimseyi ve kitleleri de caydırmanın en etkili yoludur: "Sana bundan bir şeyler anlatsam tehlikeye

sokmuş olurum, seni de çocukları da. Öyle olsun istemeyiz, değil mi? Başka Kindelán'lar istemeyiz. Ya daha da beter birileri, çakmağı cebine koymak yerine fırlatacak birileri. Sonuçta onlar çakmağı sakladılar, değil mi? Çocuklar da işte tasasızca yaşayıp gidiyorlar ve güvendeler."

Ama övünmenin birçok biçimi vardır, insan kafasında ondan vazgeçtiği zaman bile. Tomás sağlam karakterliydi, sır vermiyordu, ama bazen havalara giriyordu, kendine örtülü bir önem veriyor ya da belki biraz anlayış ve beğeni bekliyordu, sonuçta en fazla didinen, çile çeken, eve en fazla para getiren oydu, çok para, her seferinde daha fazla para veriyorlardı, onun farkındaydım, bir elimiz yağda bir elimiz balda yaşıyorduk. Bazen özellikle zahmetli ya da tehlikeli, ya da büyük zekâ gerektiren, sorsam belki ağzından kaçıracağı görevlerden dönünce dikkate alınmaması olanaksız sözlerle bir iki yorumda bulunuyordu. "Bu kez neler çektim, hayalin almaz", örneğin. Ya da "Bitkin geldim. Üç gün üst üste uyumalıyım, her şey bir yana, gördüklerimi kafamda canlandırmaktan, uyanıkken görmekten kurtulmak için." Ya da "Bilemezsin çökertmesi gereken kişileri çökertmek neye mal oluyor, bizim için hayati önem taşısa ve onlar hak etmiş olsalar bile. Ayrıca fazlasıyla hak ediyor orospu çocukları." Bense hep başlangıçtaki o tuzağa düşüyordum, hem de nasıl: "Neye mal oluyordu? Neler gördün? Kimleri çökertmen gerekiyordu? Hangi orospu çocukları? Bana bir şeyler anlatmazsan seni avutamam ki. Anlayamam bile." Gelgelelim Tomás anında sımsıkı kapanıyor ve topu topu, görevinin çevresinden dolanan birtakım yorumlarda bulunuyordu, karısının önünde diyebileceğinin en fazlasıydı bu, yeryüzünde bunu konuşabileceği tek insandım, meslektaşları dışında, ama onlar da kendisine asla hayran kalmaz, ilgiyle ağızları açık dinlemezlerdi. "Hayır, içimi döküşümü bağışla, Berta. Hayır, böyle kalsın daha iyi, yaşamımın tanık olmadığın kısmı hakkında hiçbir şey bilme. Çoğu zaman sevimsiz bir yaşam, hayli üzücü öyküler var içinde, sonları felaketle bitiyor, ya bir taraf ya da öbür taraf açısından" diyordu, konuşmaya biraz daha devam ediyordu.

Hayır, Tomás disiplinliydi ve aslında hevesli olduğunu fark ettiğim zamanlar bile asla ağzından tek söz kaçırmadı, kuşkusuz ettiği yemini hatırlıyor, dilini ısırıyordu her dönüşünde (olup biteni, yaşanılanı, atlatılan tehlikeleri ve yapılan kurnazlıkları, karşıla-

şılan ikilemleri ve verilen kararları anlatamamak ne üzücü, insan başına gelen nice şeye ancak sonradan anlatmak için göğüs gerer, ve ben onun görevinin o tür külfetlerle dolu olduğunu tahmin ediyordum), sonra yanımda kaldığı sırada. Çünkü bende ilgisizlik ya da rıza görüyor değildi, tersine. Ben ağzını arıyordum, nitekim okuduklarımdan ve uzak atalarının geçmişteki yiğitliklerinden dem vuruyordum. İkinci Dünya Savaşı sırasında PWE'den, MI6'in ve gözü pek akınlar yapan SOE'den, SIS'ten, SAS'ten, NID'den ve küçük PID'den dem vuruyordum, bütün o kısaltılmış adları bellemiştim. (Fleming'in ve Le Carré'nin romanlarından da söz ediyordum, onlar kurguydular ve çağdaştılar). Geçmişi araştırmakta hiçbir kötülük olmazdı, hele tarihin en heyecan verici dönemlerinden birini, ve tüm bunlar kitaplarda yazılıydı, herkesin erişebileceği yerde. Tüm onlara ilgimin keşfettiğim şeyden, kendisinin izinle yaptığı kısacık itiraftan kaynaklandığı besbelliydi: onun karıştırdığı işleri bilmiyorsam da, hiç değilse en şanlı ve etkin dönemlerinde, otuz kırk yıl öncesinde seleflerinin yaptıklarını inceleyerek bir fikir edinirdim. Yine de nedenlerim onunla hiç ilgisizmiş gibi davranmak için bir özür bulmuştum: o kabullenme ve sabır yıllarında doktoramı aldım, üniversitenin son üç yılında okuduğum uzmanlık dalına el attım, hem de elimdeki, yani yaşamımdaki ortamla örtüşüyordu. Complutense Üniversitesi İngiliz Filolojisi Bölümü'nde bir sözleşmeli öğretim üyesi kadrosu buldum, ve o konumda benden duruma göre yararlandıklarını gördüm: çok geçmeden İngiliz Edebiyatı'nın yanı sıra İngilizce Sesbilimi ve İngiltere Tarihi öğretmek zorunda kalacaktım, profesörlerin ve doçentlerin durumlarının uygun olmasına ya da olmamasına bağlıydı, sık sık tembellikleri, edilgenlikleri tutuyordu ya da resmen rapor alıyorlardı, Franco döneminin gevşekliği sürüp gidiyordu. Öncü kuşağın birçok kadınları gibi, öğretim etkinliğiyle çocuklarımı yetiştirmeyi bağdaştırabildim. Ancak şu da bir gerçek ki, Tomás'ın aldığı yüksek ücret sayesinde (ilke olarak, tamamı Foreign Office'ten geliyordu ve onun banka hesabına İngiliz Sterlini olarak işleniyordu) onların çoğunun sahip olmadığı hatırı sayılır desteklerim oldu. İngilizcem haliyle olağanüstü iyileşti, ama kocamın doğuştan çiftdilliliğinin hep gerisinde kaldı, yabancı diller konusundaki üstün yeteneğini hiç saymayalım. Böylece bilgilerimi tazelemek, derinleştirmek durumunda kaldım, upuzun İngiltere Tarihi de beni buna hayli zorluyordu.

"Nasıl oluyor da İkinci Dünya Savaşı'na bu kadar fazla odaklanıyorsun?" diye sordu bir kez Tomás kuşkuyla, benim Vivian, Menzies, Cowgill, hatta Delmer hakkında bazı yorumlarımı işittiğinde, böylece ona her şeyden haberim olduğunu kanıtlıyordum; Menzies'in en azından o Gizli Servis başkanının "Minguiss" olarak seslendirildiğini bile biliyordum. "Eminim ki öğrencilerine Alfred the Great'i, Wilhelm the Conquerer'i, Güller Savaşı'nı ve Cromwell'i de anlatman gerekecek. Hepsini bir öğretim yılına sığdıramayacaksın."

"Bak, ne yaptığımı hiç kimse umursamadığına ve beni denetleyen olmadığına göre, kendi seçimlerimi dayatıyorum" oldu yanıtım. "Ayrıca bana nispeten yakın olayları, bizi bu olduğumuz noktaya getiren olayları bilmeleri daha önemli diye düşünüyorum. Yoksa MI6 ile Political Warfare Executive'in yerini artık her ne aldıysa onlar hâlâ işlerlikte, etkinler değil mi? Çünkü hiç kuşkum yok, onların yerine bir şeyler koymuşlardır. Dahası, o kirli ve tümüyle gizli eylemlerini diğer demokratik ülkelere de yaymışlarsa hiç şaşmam. Demokratik olmayan ülkelerin hepsinin öyle gizli servisleri bulunduğu herkesçe biliniyor." Dediklerime sahiden inanıyordum, ama onu konuşturmak için dürtüklüyordum da, somut şeylerden olmasa bile soyut şeylerden. Ve nitekim o alanda, evet, benimle tartışıyordu.

"Neden böyle diyorsun? Hangi temele dayanıyorsun?" Ve gözlemlerimden tedirgin olduğunu algılıyordum. "Madem bunca dirsek çürütmüşsün, PWE'nin savaş biter bitmez lağvedildiğini biliyorsundur. Varlığı elzem olduğu süreceydi, bir dakika daha uzun sürmedi, ve olağandışı, o döneme özgü bir şeydi. O dönem gerçekten hayat memat meselesiydi. Ya Almanya ezilecekti ya onun boyunduruğu altına girilecekti, ne yapsınlardı. Öyle koşullar olur ki eylemleri yasalara uygun yapmak da, her girişim için gidip izin istemek de mümkün olmaz. Eğer düşman öyle yapmıyorsa, ince eleyip sık dokuyan taraf kaybeder, yenilmeye mahkûmdur. Savaş zamanında böyledir, yüzlerce yıldır. Şu yeni icat 'savaş suçları' kavramı gülünç, aptalca, öyle, çünkü bir kere savaşın kendisi suçlardan oluşur, bütün cephelerde, ilk gününden son gününe değin. O yüzden şu iki şeyden birisi: Ya savaşa hiç girilmez, ya da bir kez başladıktan sonra ne suç olursa, zafere ulaşmak için ne suç gerekiyorsa işlemeye hazır olmak şarttır."

"Düpedüz cinayet de mi? *'Sheer murder'*, hani Delmer'ın adamlarından ve müritlerinden istediği gibi?" Geçmişte olup bitenlerden ne denli haberli olduğumu yüzüne vurmaktan geri durmuyordum; Almagro Caddesi'ndeki okumalarım düzensizdi, eksikti, oradan oraya atlıyordum, ama tersiymiş gibi göstermek için araya adlar ve birkaç olay sıkıştırmak yetiyordu: O değil ama ben böbürleniyordum. Ve onun ne noktaya değin eğitilmiş olduğunu bilmiyordum; birtakım kurslara sokmuşlardı gerçi, ama herhalde merakı da zamanı da kıttı. "Demek istiyorum ki cephe gerisinde ve sivillere karşı, sırf moral bozmak ve panik yaratmak için, kimse kendini güvende duymasın diye. Ne çarpışmalarda ne görevlerde ne baskın eylemlerde. Bana kalkıp bunların hâlâ var olmadığını söylemezsin herhalde."

"Elbette yok." Ve o "Elbette"yi vurgulayışı bana yalan söylediğini düşündürdü. "Şimdi savaşta değiliz ki; ya da açık açık savaşta değiliz. Nereden çıkarıyorsun bunu?"

"Çok basit bir kanıdan. İnsanoğlunun özelliklerinden biri bir kez denediği bir şeyden asla vazgeçmemesidir, eğer cezasız kalmış ya da başarılı olmuşsa, ne fark eder. Bir kez yapılan şey, ister bireysel ister topluca olsun, yine tekrarlanır. İcat edilen şey er ya da geç uygulamaya konulur, gerekmese bile; salt yapılabiliyor ve icat edilmiş diye. Bir şey yapılabiliyorsa yapılır, bilim keşiflerinin ve ilerlemelerinin somutlaşmasına aldırmaz, ya da hatta onu arzular ve sabırsızlıkla bekler. Her şey biriktirilir, hiçbir şey çöpe atılmaz. Nazilerin yaptıkları karşısında duyulması zorunlu olan tüm dehşete ve edilen tumturaklı laflara karşın, verdikleri ders güzelce öğrenilmiş ve benimsenmiştir, düşmanları tarafından bile; Sovyetlerinkiler de öyle. Hem koskoca Nazileri bile bastırmaya ve yenmeye katkısı olan şeyden yararlanılmasın, olur mu hiç? O zamanki kadar sürekli değilse bile, hiç değilse duruma göre, ara sıra, birilerini ortadan yok edivermek için ya da büyük bir tehdidi bertaraf edebilmek için. Bir kez denendikten sonra oracıkta kalır, birkaç kişinin belleğinde, ve onlara başvurulabileceği bilinir. Hiçbir şey tümüyle elden bırakılmaz, her şey saklı bekletilir. Denenip de aşırı, suç unsuru ya da hakkaniyetsiz diye bir kenara itilmiş olan şeyden aslında vazgeçilmiş değildir, yalnızca beklemeye alınmıştır, alttan alta varlığını sürdürüyordur, uyuyordur, adına ne dersen de, ve geri dönmeyi, uyandırılmayı diler, o kadar derin düşünmeyen,

daha büyük alçaklık çağlarını bekler, onlar da sonunda hep geri gelir. Ve her gerektiğinde onlara el atılır, hiç kuşkum yok. Sen kendin bana demedin mi, sen ve arkadaşlarının o yaptıklarınızı yapmıyormuşsunuz, o şeyler hiç olmamış oluyormuş. Benim gibi biri bunu ancak bir şekilde anlayabilir: Yani kaydı yok, yani inkâr ediliyor, yani asla kabullenilmiyor ve gizli kalması gerekiyor, aynen PWE'nin kendi varlığına ve eylemlerine uyguladığı öğreti işte."

Kendisine ve arkadaşlarına değinmemden hoşlanmamıştı, hemen yüzünü ekşitti. Delmer'ın ve Crossman'ın ya da her kimse onların birimiyle öyle doğrudan kıyaslamamdan da. Çok sinirlendiğini gözlemledim, alçak masaya bir yumruk indirecek gibi yaptı, salondaydık, o hiç unutmadığım, aklımdan hiç çıkmayan gün Kindelán'ların oturdukları divanda oturuyorduk. Kendini tuttu, yumruğunu indirmedi. Gitgide gerginleşiyordu, susayım istiyordu.

"Kes şunu. Kes artık." Sesi buyruk gibi çıktı, oysa Tomás buyruğa eğilimli değildi, buyruk verdiği çok enderdi. "Dedim ya işte, bunlar günümüzde olmuyor. 1945'te bitti, kapandı. İşimde neler olduğunu bana sen mi kalkıp söyleyeceksin? Sen ne bileceksin. Ben daha iyi bilirim, herhalde, değil mi?

Sinirli ve küçümseyici bir ses tonuyla söyledi bunları, aslında onda alışılmadık şeydi bu, haliyle benim için bir uyarı olmalıydı. Ama ben bir kere fitili almıştım, o dur dedi diye duracak değildim:

"O dönem gerçekten ölüm kalım meselesiydi derken haklısın. Gerçekten öyle olmuş, ve İngiltere varlığını sürdürmeyi başaramasaydı dünya cehenneme dönerdi. Aslında onu burada da o denli amansız olmayan bir biçimiyle yaşadık; bizler için de ana babalarımız için olduğundan daha az amansız. Ama her dönemin aşırılıkları vardır ve ortada boy gösterilmesini gereksinir, ve her dönem kendi çatışmalarının o denli vahim ve o türden olduğunu duyumsar, ölüm kalım meselesi yani. Her çağ kendi koşulları en acımasız önlemleri haklı kılıyormuş, başında dolaşan tehlikeler başkalarıyla ölçülemezmiş gibi sayar; kendine önem vermemek elinden gelmez. Hiçbir çağ yoktur ki varlığını en büyük tehlikelere arz edilmiş duymasın, kendi koyduğu kuralları çiğnemesin, kendi sınırlamalarından rahatsız olmasın ve bunları sırtından atmanın çaresi yoksa bunlardan kaçınmak için kestirme yollar bulmasın. Senin gibi kişiler korku içinde yaşar. Şunu yine sen söylemiştin: 'Biz felaketleri durduruyoruz', ve bu işle uğraşan kişi onların her

gün her yandan kuşattığını görür, hem büyük bir olasılıkla onları önlemek kaygısıyla fazla ileri gider. Pireyi deve yapar, her tuhaf hareket alarm zillerinin çalmasına neden olur, hemen gardını alır ve işe koyulur, başlar o hareketi izlemeye, sonra da ezmeye. Senin sevgili Eliot'ının o dizesindeki gibi: 'Sözün kısası, korkmuştum'."

Bir yayla kuruluymuş gibi İngilizcesini araya sıkıştırıverdi. Ne kadar çok dizeyi ezberlemişti. Ve araya sıkıştırdığı sözlerin kısalığına karşın, sesi boğuk ve yabancı çıktı, sanki kendi sesi değildi ya da göğsünden değil de yüzü de kapatan bir zırhın içinden çıkıyordu:

"*And in short, I was afraid.*"

Ben hiç aldırmadan sürdürdüm:

"Eğer bulunduğun yerde kalırsan, eğer onlardan ayrılmazsan, yaşamının özeti o olacak, işte bu dize. Ve korkuya hemen her şey vız gelir, neyin iyi neyin kötü olduğunu umursamaz, orantılı ya da orantısız olduğunu, cinayetleri, sonuçlarını, zaten adalet de umurunda değildir. Yaptığın şeyi korkudan ötürü yapıyor olmandan korkuyorum, Tomás, ne olduğunu bilmediğim ve görünen o ki asla bilemeyeceğim şeyden korkuyorum. Ben ancak hayal edebiliyorum ve hayal ettiğim şeyler, arada fark var gerçi, ama eskiden burada toplumsalların yaptıklarından pek farklı değil sanıyorum. Onlar da Franco rejiminin felaket saydığı şeyleri engellemekle uğraşıyorlardı. Onlar da kendilerini başkasıymış gibi tanıtıyorlardı, ajan olarak sızıyorlardı ve ihbar ediyorlardı. Ve sonra eylemler silinmez.

Bu kez yumruğunu gerçekten indirdi masaya, kül tablaları ve masada bulunan kıvır zıvır –bir büyüteç, ufak bir saat, bir pusula, kılıçla vuruşan iki şilahşoru gösteren ufak bir kurşun biblo–, viski içtiğimiz bardaklar sallandı, buz çok şıngırdadı, akşam bastırdığında odalarında yeni uyuttuğumuz çocuklar uyanacak diye korktum. Genellikle –kahırlara gömülmüşken bile– nazik olan yüzünü öfke kapladı, gözleri yuvalarından uğramış, pusulayı şaşırmışlardı. Ama en yabancı gelen yine sesi oldu, sanki bir ihtiyarın sesiydi. Öfkeli, ama ihtiyar:

"Sakın beni toplumsallarla kıyaslamaya kalkma. Bir daha asla yapma bunu. Korkunç bir savaştan doğan ve onlarca yıl boyunca kendi yurttaşlarına düşman olan bir dikta rejimiyle ne ilgisi var. Tarihte gelip geçmiş en büyük melanete, gerçekte Franco'nın müttefiklerine ve koruyucularına karşı savaşan eski bir demokrasinin ne ilgisi var. İngiltere oradan geliyor işte: O insanlara karşı savaştan, karşı taraftan yani. Sakın bir daha beni onlarla kıyaslama cüretini gösterme. Sen ne biliyorsun ki. Neyi engellediğimizi, ne hayırlar yaptığımızı ve kaç kişiye, ne biliyorsun sen. Dünyada kaynayan kazanı, herhangi bir bodrum katında ya da meyhanede, herhangi bir çiftlikte neler kotarıldığını ne biliyorsun. Sen biliyorsun ki."

Şiddete başvurmasına ramak kaldığı izlenimine kapıldım, onda alışılmadık bir şeydi, bedensel şiddet demek istiyorum. "Demek ki elinden geliyor" diye bir esinti gibi gelip geçti kafamdan, "Eğitimleri sırasında öğrenmiş olmalı." Şimdi biraz korkan ben oldum, ama başka çeşit bir korkuydu, anlık, ani, bağırtısından, yumruk darbesinden, sert, öfkeli sesinden korku; onun sürgit sessiz, tetikte, acımasız, kindar, sürekli nöbette duran ve gözleriyle ufku tarayan, yok edecek bir tehlike arayan korkusu, yıllardır içinde yerleşip kaldığı, sıyrılıp çıkamayacağı korku değildi. Diyorum ya, gerçeğe benzemeyen sesi oldu beni ürküten, masanın kalın camına indirdiği yumruktan ve yüzünde beliren vahşet ifadesinden çok: O ihtiyar

sesi, yine de güçlü, yaşına uygun. Ama biraz ilerlemiştim artık, ilk nevri döndüğünde, beni ilk yerimden sıçrattığında geri çekilecek değildim. Yıllar yılı onun koşullarına ayak uydurmuştum, yanından ayrılmamıştım, elbette ki kendi isteğimle ve onu hâlâ sevdiğimden ötürü, sevmeye çok erkenden karar verdiğimiz birini sevmekten geri durmak kolay olmaz, en güçlü azimler erken yaşta şekillenenlerdir; hem belki işime de geldiğinden, sonuçta pekâlâ kabul edilebilirdi o yaşantı, hatta zaman zaman ayrıcalıklıydı; insan her şeye alışır, ayrılıklara daha başından alışmıştık ve sabırsızlık giderek hafifler, artmaz, artık otuzuma varmışken hayatın üstesinden nasıl gelirdim şimdi. Hem ona ne yolculukları ne görevleri ne onayla işleyebileceği suçlar hakkında, bana anlatması yasak olan şeyler hakkında soru soruyordum. Yalnızca onu uyarıyor, üstü kapalı olarak caydırmaya uğraşıyordum, kimi olsa en fazla sinirlendirecek iki şeydir bunlar. Bunun üzerine tatlılıkla, yavaş yavaş konuşmaya çalıştım:

"Hayır, ben bilmiyorum, Tomás, haklısın, bilme iddiasında değilim, bilmeyi amaçlıyor da değilim." Yalandı tabii, zaman oluyordu, neler yaptığını ayrıntılarıyla bilme arzusuyla yanıp tutuşuyordum; acaba kimlere dost görünüp de sonradan ihanet ediyordu, nasıl ve kimlerin planlarını altüst ediyor, hangi korkunç tehlikeleri bertaraf ediyordu; ve hangi kadınların gönlünü çeliyordu, hangi arzulu dulların ya gönlünü kaptırmaya hazır genç kızların ya da ihtiyatsız kızkurularının, hangilerinin ağzından laf alıp da babalarının ya da ağabeylerinin hayatını söndürüyordu, hangileriyle yatıyordu ve acaba hiçbiri onda bir iz ya da özlem bırakıyor muydu. Ama bildiğim bir şey var, çünkü her yanda olan bir şey: Sen demokratik ve lekesiz olduğu varsayılan bir hükümete hizmet ediyorsun, onun güvenliğini ve tartışma götürür değerlerini savunuyorsun, tamam. İyi de o hükümetin sorumlularını hiç görmüyorsun, televizyonla basın dışında dediklerini duymuyorsun, asla baş başa kalmıyorsun, o durumda en önemsiz bir yurttaştan farksızsın. Senin alışverişin teğmenlerle, çavuşlarla, sözgelimi; asla generallerle değil. Teğmenlerle çavuşlar da canlarının istediği kararı verir, özellikle de astlarının karşısında. Generallerin de öyle işine geliyordur, bakanların haydi haydi. Buyruk vermek zorunda kalmamak ve isteklerinin yorumlanmasıyla yetinmek, sorumluluk üstlenmemek ve gerekirse şöyle diyebilmek işlerine geliyordur: 'Benim hiçbir şeyden haberim yoktu, bütün bunlar benim bilgim ve tabii ki onayım dışında yapıl-

mış.' Sen Mrs. Thatcher'ın buyruğunda çalıştığını sanıyorsun, zaten tam hizmet edilecek kişiyi bulmuşsun: hükümet darbesi, İç Savaş, dikta bir yana, ki o kadarı da büyük şey, kalanında Franco'dan pek de farklı olduğunu sanmıyorum." İğnelemek ve yurtseverlik ölçüsünü anlayabilmek için abartmıştım. Oysa tepki göstermedi. "Daha önce Callaghan için, Wilson ya da her kimse onun için çalıştığına inandığın gibi, bu işe ne zaman bulaştığını bile söylemedin, umarım öğrenciliğin sırasında olmamıştır."

"Heath" dedi.

"Efendim?"

"Edward Heath Wilson'dan önce *Premier*di." Bunu tuhaf bir şekilde İngilizce söyledi (her ne kadar çiftdilliydiyse, ve benim İngilizcem çok iyileşmişse de, hiç İngilizce konuşmuyorduk), üstelik sanki bir Amerikan şivesi algılar gibi oldum, sanki taklit yapıyordu. Hâlâ o aynı ihtiyar sesini sürdürüyordu.

"Her kimdiyse. Fark etmez" diye sürdürdüm sözü. "Büyük olasılıkla o başbakanlardan hiçbirinin sizin, senin ve arkadaşlarının, yani birliğinizin –belki de sen artık çavuş ya da teğmen olmuşsundur– neler yaptığınızdan haberi yoktur. Buyruğu bizzat vermiş bile olsa. Sonra o taht dediğinizi hiç saymayalım, Kraliçe'nin hiçbir fikri yoktur, olmasına razı değildir, kadıncağızın fikri olmasın daha iyi. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana o bakımdan hiçbir şey değişmemiştir, Tomàs, ne İngiltere'de ne hiçbir yerde. PWE için çalışanlar Churchill için çalıştıklarını sanıyorlardı, o zamanlar onun kişiliğinde temsil edilen vatan için; ama vatanın çok uzağındandı herhalde, o ilinti de eğer aslında vardıysa. Gerçekte Lockhart ya Crossman ya da Delmer için çalışıyorlardı." Teşkilat adlarından başka kişi adları da atıyordum ortaya, sahte bilgilerimle onu etkileyeyim diye, "Ya da onların emrindeki başkalarına hizmet ediyorlardı. Ve MI6 mensupları Menzies ya da Vivian veya yakın ya da uzak astlarının hizmetinde; Menzies'in her gün Churchill ile görüşüp çalışıyor olması fark etmez, öyle miydi bilmiyorum, olabilir de: Birlik Churchill'in bin fersah uzağındaydı, sen de Thatcher ya da bugün sizi her kim yönetiyorsa ondan aynı ölçüde uzaksın herhalde, bu her yerde ve her şeyde böyle oluyor. Kararların en üst düzeydeki sorumluları onu başkalarına aktarırlar ve ilgilenmezler, kendileri tül perdenin ardına gizlenirler. Tülün bir yararı vardır, hem görünür hem görünmez, ya da insan isterse iyi görünmez, uygun anda şöyle bir katlandı mıydı

kalınlaşır, iki katlandı mı dört kat olur, hiçbir şey görülmez. Böylece hemen hiç kimse kimin için çalıştığını da uyguladığı buyrukları gerçekte kimden aldıklarını da bilmez. Saçma bu: Herkes neye ve kime hizmet ettiğini bildiğini sanıyor ama ancak yarım yamalak ya körü körüne. Ama zaten bilse bile."

"Dick Franks, anladığıma göre." O sıralar onları yöneten kişi olduğunu tahmin ettim. "Devam et. Bilse bile ne olmuş?" Ne İngilizceyi, ne o sesleri sürükleyen Amerikan şivesini bırakmıyordu, ve o beni şaşırtıyor, güvenimi sarsıyordu. Ancak tümceleri öylesine kısaydı ki duraklamadım, sürdürdüm:

"Sen Shakespeare'in *V. Henry*'sindeki o sahneyi hatırlıyor musun?" Fakültedeki İngiliz Edebiyatı derslerim beni yapıtı derinine okumaya zorlamıştı, açıklamam gerekirse diye.

"Hangi sahne?"

"Çarpışmadan önceki gece Kral bir pelerine bürünür, silahları ellerinde, büyük bir korkuyla günün ağarmasını bekleyen üç uykusuz askerin arasına karışır. Kendini bir dost olarak tanıtır, onlardan biri olduğuna inandırır, yaktıkları ateşin başında yerini alır ve sohbet ederler. Askerler eş rütbeliler arasında olduğu gibi özgürce konuşurlar, hatta ikisi bir noktada ona çatar, çünkü onlar için o Kral falan değildir, o anda onlar da uyruk değillerdir, onunla tartışabilirler, ne isterlerse söyleyebilirler, öyle ya, Kral kılık değiştirmiş ve kendini gizlemiştir."

"Evet, o sahne çok ünlüdür, hem de nasıl. Ardından da tören üstüne monolog gelir. E, ne olmuş peki?"

Tomás görünürde yatışmıştı, ama o yüz yaşındaymış gibi çıkan ses ve ona hiç mi hiç uymayan şive, gücenip avaz avaz bağırmasından ve masaya indirdiği yumruktan daha beter ürkütüyordu beni. Ne oyunu oynadığını da, bunu neden yaptığını da bilmiyordum, onun oldum bittim yaptığı eğlenceli taklitlerle ilgisi yoktu, zaten eğlencenin sırası değildi. Birdenbire benimle bir yabancı, uzak biri, bir başka kişi konuşuyordu sanki. Onu görüyordum işte, kendisiydi, uzun yolculuklarından birinden geri döndüğü her seferki görünüm değişikliklerine karşın: Saçı daha uzamış ya da daha kısa ya da bir numara tıraşlı, rengi ya daha açık ya daha koyu, sakallı, bıyıklı ya balta biçimi favorili ya da sinek kaydı tıraşlı, kilo almış ya da vermiş, yüzü süzülmüş, vücudu incelmiş ya da dolgunlaşmış, neredeyse şişmiş, burnu genişlemiş, gözaltlarında daha koyu halkalar; omzunda

yeni bir yara izi, bir araba kazasının sonucu, ufak bir şey, demişti. Fakat o tek tük tümceleri beni tedirgin ediyordu, dahası içimde bir panik düğmesine basıyordu, sanki bir eski kovboy filminden çıkmış bir aktör ya da onun gibi bir şeydi sanki, örneğin Walter Brennan, yüz tane filmde oynamıştı, yardımcı oyuncu Oscar'ını almıştı; tütün çiğniyormuş ya da dişsizmiş gibi konuşurdu, orijinal kopyasında çoğu zaman anlamazdım, Sinematek'te *My Darling Clementine, Río Rojo* ve *Río Bravo* gibi klasiklerde seyretmiştim, ikimiz de bayılırdık. Tomás'ın sesinin ve şivesinin farklılaşması benim güvenimi kırıyordu, ya da kendimi anlaşılmaz bir tehlikede hissettiriyordu, kaypak bir zemine ayak basar gibiydim: Madem kendini o denli değiştirebiliyor, her şeyi yapabilir, diye düşündüm, eylemlerinde de kendisi olmaz. Ama gerçekteki genç adama uygun, sabırsız ve enerjik bir el hareketiyle çabuk ol der gibi yaptı, ben de acele yanıtladım:

"O askerler ömürlerinde görmemiş olsalar da Kral'a hizmet ettiklerini bilirler, ve ona canı gönülden razıdırlar, senin yıllardır sevgili İngiltere'ne hizmet ettiğin gibi, şu beklenmedik şekilde sevdalandığın İngiltere'ne. Ama o basit adamlar bile tan sökümünde girişecekleri ve belki de canlarından olacakları çarpışmanın nedenini sorgularlar. Ve içlerinden biri şöyle konuşur: 'Kral'ın hesap vermesi zor olacak, eğer uğruna savaştığı dava hayırlı değilse, savaşta kesilen bütün o bacaklar, kollar, kafalar kıyamet gününde bir araya gelip de hepsi 'Biz falan yerde öldük' diye haykırdıklarında.' Nitekim başkalarının davalarının hayırlı olup olmadığını hiç kimse asla bilemez, kendi ülkesinin davaları bile olsa ve o ülke bizimkinin birkaç gün önceye değin yaptığı gibi, utanç vermiyorsa bile; ya da benimki demeliyim galiba. Davalar ancak temsilcilerinindir, bunu göz ardı etme, temsilcilerse her zaman gelip geçicidir, birinin yerini bir başkası aldığında öncekini yalancı çıkarır. Bak şimdilerde moda ne, herkes kalkmış yüzlerce yıldır toprak olmuş yurttaşlarının yapıp ettiklerinden dolayı af diliyor, gülünç şey. İşler böyleyken sen söyle, nasıl oluyor da onların davalarını haklı sayıyorsun, madem sana aracılar yoluyla, teğmenlerden ve çavuşlardan geliyor, büyük bir olasılıkla şekil değiştirmiş, özünden uzaklaşmış ya da çarpıtılmış biçimde, belki hiç açıklanmadan; sana yükledikleri görevleri haklı gösterme zahmetine girdiklerinden kuşkuluyum. Seni şuraya buraya gönderiyorlardır, 'Şunu yapmalısın' ya da 'Falanları orta-

dan kaldırmalısın' diyorlardır, kellem üstüne bahse girerim ki çok daha fazlasını söylemiyorlardır. Çoğu zaman kendi davalarımızın bile hayırlı olup olmadığına karar vermekte zorlanıyorsak, ya da yanılıyorsak, bir de başkalarınınkini bir düşün. Ne olduklarını bilmeyiz bile."

Ben öyle sürdürecektim sözü, çünkü ona belirtmek istediğim şey bu değildi, bu sadece girizgâhtı. Ama o soluk almamı fırsat bilip lafımı kesti, ve bu kez daha çok sayıda tümce söyledi, yine –beni çileden çıkaran– o Walter Brennan sesiyle, her geçen saniye kulaklarıma daha uğursuz geliyordu o ses. Onun gırtlağından ve dudaklarından çıkıyor olması aklımı başımdan alıyordu.

"Eğer belleğim beni yanıltmıyorsa, o ünlü sahnede şöyle de derler: 'Şayet onun davası hayırlı değilse, Kral'a itaat etmiş olmamız o dava adına işlenen suçlardan bizi aklar.' Diğer asker buna benzer bir şey söyler, işimizde Shakespeare öğrenmiyoruz sanma. Öte yandan dünyanın bugünkü öğretisi o değil, kaptanı bir alçaklık eden geminin biçare çımacısını bile sorumlu tutuyor ve suçluyorlar artık. Belki de V. Henry'nin o mütevazı askeri bu bizim dünyamızdan daha haklıymış, girdiği barış meleği havalarıyla daha önceki bütün dünyalardan daha ikiyüzlü bu. İyi de lafı nereye vardırmak istiyorsun, bana ne anlatmak istiyorsun anlamadım, kızcağızım." "*Girlie*" demişti bana, sanki sahiden bir ihtiyar kovboydu, ben de bir kızcağızdım, ya da kim bilir, belki bir kısraktım. "Yöneticiler ve hiyerarşiler icat edildiğinden beri hep öyle olmuştur: Bir emir-komuta zinciri vardır, herkes üstünden buyruk alır, astına aktarır. Eğer her halka onu sorgulasa ve Shakespeare'in o askerleri gibi ahlaksal gözlemlerde bulunsa hiçbir şey yürümez, her şey imkânsızlaşır, safi kargaşa. Ordularda da öyledir, şirketlerde de öyle, her işte öyledir. Ve hiç kimse etkili olamaz ve asla bir savaşı kazanamaz, en ufak bir çatışmayı bile. Evet, doğrusu İspanya'da bunun uzun bir geleneği var: Disiplinsiz, yangın söndürmeye koşan itfaiyeci kafalı birlikler" –bu deyimi söylemek için İspanyolcaya geçmişti: Her dil başka dillerin özlemini çeker– "her şeyi tartışır, kendi ilkelerini dayatmaya uğraşır, başaramadıklarında kendi başlarına hareket ederler. Tabii ona da ezelden beri beceriksiz ve yetenekten nasibini alamamış yöneticiler yol açmıştır. İngiltere'de işler başka türlü yürütülüyor, orayı seçmiş olmam o kadar da şaşılacak şey değil. Gerçi tarihte onun da emir makamında birkaç hödüğü bulunmamış değil..."

Uzayıp giden söylevinin ortasından itibaren kızımız ağlamaya, çağırmaya başlamıştı, ama Tomás sözünü kesmemişti, duymamazlıktan gelmişti, ya da belki irdelemesini noktalayacak kadar acil olmadığını düşünüyordu. Kuşkusuz noktalamamıştı, ben de kendi yorumumu noktalamış değildim, ama artık dayanamadım, ayağa kalktım, bakmaya gittim, ancak daha önce Tomás'a bildirmemezlik etmedim:

"Şu numarayı da bırak, olur mu? İngilizceyi öyle bir kovboy eskisi gibi konuşman da neyin nesi oluyor? Ne oyunu oynuyorsun? Sinirlerimi yerinden oynatıyorsun, ürkütüyorsun. Sanki bir başkasıymışsın gibi, ne bileyim, Walter Brennan falan. Lafını tam anlamıyorum bile ve seni tanıyamıyorum. Kes artık şunu, bırak şaklabanlığı."

Kızı kucağıma aldım. Susamıştı, su içirdim, sonra salona getirdim, başını omzuma bastırdım, seslerimizin mırıltısıyla ve ufak adımlarımla yatışsın diye ayakta pışpışladım. Tomás kendi normal sesine dönmezse kolay olmayacaktı. Guillermo ve Elisa ile ilişkisi çelişkiliydi. Emindim ki onları çok seviyordu, bakarken içi gidiyordu, hele kıza yüreği eriyordu. Yine de Madrid'de onlarla birlikte bulunduğunda araya hafiften mesafe koymaya bakıyordu. Sevecenliğini dizginliyor, onların içgüdüsel sevecenliklerini de dizginliyordu, o sevgi gösterilerine fazlasıyla alışıp da gelecekteki kaçınılmaz ayrılışlarında yüreği paralanarak özlemekten kaçınır gibiydi. Burada birkaç ay kalsa bile, yeniden çağrılacağını, yeniden uzaklaşacağını biliyordu, evinde geçirdiği süreler iğretiydi ve günün birinde geri dönmemesi olasılık dışı değildi. Ona üzülüyordum ve kınayışım hafifliyordu. Tomás günün birinde onu dünyamızdan sürgün edebileceklerinin bilincindeydi, o yüzden kendini o dünyaya asla dört elle sarılmamaya zorluyordu, bir yere kadar, elinden geldiğince, ziyaretçi konumunu koruyordu. Kollarını uzattı, çocuğu vermemi istedi, verdim, alıp omzuna dayadı ve sırtına hafif hafif vururken

beceriksizce pışpışladı. Çocuğun ağlaması kesildi, yeniden uykusunun geldiğini belli eden hafif sızlanmalara dönüştü, Tomás o andan yararlanıp bana yanıt verdi, aynı dilde, ama depdeğişik bir ses ve vurguyla: şimdi kibar sayılmayan bir İngilizce gibi geldi, hemen tüm seslileri *o* sesine yaklaştırarak. İki örnek verecek olursam *like* yada *mind*'ı "layk" yada "maynd" yerine "loyk" yada "moynd" gibi sesleyenler gibi. Tabii ben fazla ayrıştıramıyordum. Sesi kuvvetli bir sesti, artık bir ihtiyarcağızın değil de genç ve kaba bir erkeğin sesi.

"Daha çok Charley Grapewin" dedi. Kim olduğunu bilmiyordum, bir başka yardımcı aktör olduğuna karar verdim. Belki de eğitimleri sırasında ona yeni ve eski filmler gösteriyorlardı, her tür sesi, şiveyi, vurguyu taklit etmeyi öğrensin diye. Değişik dillerin ve ağızların kayıtlı olduğu kasetler de dinletiyor olmalıydılar, herhalde. "Madem bu seni o denli çileden çıkarıyor, bakalım bunu daha çok beğenir misin."

O da aynı ölçüde rahatsız ediciydi, beni sinirlendiren ve ürküten şey kocamı görmek ve onu değil, evime sızmış, Tomás'ı ele geçirmiş ya da onun yerini almış, tanımadığım birilerini dinlemekti: Bunu eski çağlarda yapmış olsaydı bir şeytan kovucu çağırmak gerekirdi. Taklitleri şimdi tedirginlik edici bir kusursuzluktaydı, dehşet verici desem daha doğru, kimi dilerse tıpkısını yapabiliyordu. İyi öğretmişlerdi, o yıllar boyunca yeteneklerini titizce işlemişlerdi, onu binbir yüzlü bir aktöre ya da profesyonel bir taklit ustasına dönüştürmüşlerdi, hani şu radyoda konuşan ve dinleyicileri sahiden başbakanın, kralın ya da Papa'nın konuştuğuna inandıranlardan. O konuşma taklitleri artık eğlendirmek, hoşça vakit geçirtmek için yapılmıyordu, çok ciddiydi ve o ciddiyet içinde karanlık görünüyorlardı; dört dörtlük bir sahtecilikti, sahici diye sergilenen ve satılan sahte bir tablo, nice klasik komedide aysız gecenin karanlığından yararlanarak, kendini sevgiliymiş gibi göstererek bir kadının koynuna süzülen ve bedenine giren bir çapkın gibi: Aldatma aracıydı. Öylesi taklitleri başarabilen kişi kimi olsa kandırabilirdi, çok tehlikeli, diye düşündüm, ve o düşüncemden hiç hoşlanmadım, benim kocamın, ezeli sevgilimin, öylesi bir taklit yeteneği olduğu, üstelik onu uyguladığı, uzaklarda, yaşamının bana kapalı bölümündeyken ondan yararlandığı düşüncesinden. Tedirginliğime karşın kendi konuma, ona söylemeye en önem verdiğim ve yarıda kalmış olan söylemime dönmek için bir neden daha. Çocuk babasının o sahte

sesiyle gürlemesinden rahatsız olmuyordu, kucağında uyuyakalmaktaydı, kuşkusuz onun kokusunu alıyordu, belki de herhangi bir ses çocukları yatıştırıyor, nasıl olursa olsun, yalnız olmadıklarını, yakında bir nöbetçi bulunduğunu bilmeleri yetiyordu.

"Dinle, Tomás, bakalım buna ne diyeceksin. O sahnedeki askerlerden biri, yanlış anımsamıyorsam Bates diye biri, yok, yok, Williams'tı, pelerinine bürünmüş, ya da ne bileyim örtünmüş, sonuçta yüzü yarı kapalı olan kralla bir tartışmaya girer, zaten hâlâ gecenin zifiri karanlığıdır. Williams hükümdar hakkında aşağılayıcı bir deyim kullanır, ama Kral onu savunur (yani bir başkasıymış gibi, kendi kendini savunur), ikisi de hınçla dolar, çarpışmanın ardından hesaplaşmak için sözleşirler, tabii eğer o zaman hâlâ hayatta olurlarsa. Ve birbirlerini tanıyabilmek için eldivenlerinin tekini değiş tokuş ederler: Biri onu miğferinin içinde saklayacaktır, öbürü başlığının içinde, yeniden karşılaşıncaya değin, eğer kısmet olur da karşılaşırlarsa. Birkaç sahne sonrasında da öyle olur. V. Henry hayatta kalmıştır tabii, düşmanları Fransızların ve kendi ordusunun kayıplarının hesabına bakarken Williams'ın oradan geçtiğini fark eder. O zaman Kral maiyetinin ortasında aslında olduğu gibi görünmektedir, kendi eldivenini şapkasında taşıyan askere yönelir. Eldiveni niçin öyle taşıdığını sorar, o da bir gece öncesinde tanımadığı bir İngiliz ya da Wales'liyle olanı anlatır. 'Peki o adam ya bir şövalye ise?' diye sorar V. Henry hınzırca. Ona da Williams, orada hazır bulunan bir yüzbaşının onayıyla, şöyle bir yanıt verir: kavgasını ertelemiş olduğu kişi ne denli soylu olursa olsun, yine de yeminine onurla bağlı kalmak ve kendisini hayatta, sapasağlam görürse bir tokat atmak zorundadır. Şimdi bizi ilgilendirmeyen birtakım olaylardan sonra, sonunda Kral ona kendi eldiven tekini gösterir, kılık değiştirmişken karanlıkta Williams'a verdiğinin eşidir. O noktada Henry onun kendisine, yani Kral'ına ettiği saygısızlığı ve ediş biçimini yüzüne vurur: 'Dövmeye söz verdiğin ve en acı deyimlere layık gördüğün adam bak işte benim' der. Hatta bir kez de onu ürkütmek için çoğul kalıbı kullanır, derslerim için son okuduğumda dikkat etmiştim: 'Aşağıladığın kişi biziz'. Ve söyleşiye tanık olan yüzbaşı çabucak fikrini değiştirir, Henry'den onu cezalandırmasını ister: 'Majesteleri, bu adamın boynu vurularak cezasını bulmasını emretsin' diye tavsiyede bulunur, 'Eğer dünyada askerlik kanunu diye bir şey varsa elbette'."

"Bunu hiç hatırlamıyorum. Bir başka ünlü sahneyi evet, ama bunu hayır, hiç ama hiç" dedi Tomás, ve onu İspanyolca, normal yani gerçek sesiyle söyledi, sanki birden kendi kişiliğine dönmüştü, belki ilgilenmiş, anlattığım şeye meraklanmıştı. "Peki Kral ne yapıyor? Onu idam ettiriyor mu? Haksızlık olurdu, makamını kötüye kullanmış olurdu. Asker o gece kiminle konuştuğunu ne bilsin, onun gözünde bir başka savaşçı, tartışıp kavga edebileceği bir eşitiydi."

"Williams'ın yanıtı da o yolda olur: 'Efendimiz, tüm aşağılamalar yürekten gelir, ve benim yüreğimden sizi gücendirecek hiçbir aşağılama gelmemiştir. Majesteleri kendi kendiniz olarak ortaya çıkmadınız, sıradan bir adam gibi gösterdiniz kendinizi, ve gecenin karanlığı, kılığınız, tevazuunuz ona tanıktır; o halinizle aşağılanmış olmanızın suçunu lütfen kendinize yükleyin, bana değil, çünkü eğer benim sandığım kişi olsaydınız, hiçbir aşağılamada bulunmuş sayılmazdım; o yüzden majestelerinin beni bağışlamasını arz ediyorum.' Şimdi ezbere söylüyorum, tabii" diye ekledim, "ama savunmasının özü bu."

"Williams'ın özür dilemesi bile gerekmez" dedi Tomás biraz da coşarak (en masum seyircilerin, çocukların ve pek gençlerin duyduğu coşkuyla). "Aşağılama olmadığı açıkça belli. Madem Kral kendisi olarak davranmıyor, madem kendi yerine bir başkasıymış gibi geçiyor ve kılık değiştiriyor, o oyunu oynadığı sürece hiçbir şekilde Kral sayılmaz. Sahte görünümü altındayken kendisine söylenen şey dikkate alınmaz, ister aşağılayıcı olsun, ister devrimci, ister isyancı; sanki hiç söylememiş gibidir, unutması, silmesi gerekir. Peki Henry o zaman ne yapıyor? Onu idam mı ettiriyor yoksa bağışlıyor mu?" Oyunun nasıl sona erdiğini bilmek için sabırsızlanıyordu, acaba V. Henry aldatarak keşfettiği şeyden, o askerin onu küçümsediğinden (tartışma, kavga, erteleme oradan çıkmıştı) yararlanıyor muydu, yoksa Williams'ı ne düşünürse düşünsün, kime meydan okursa okusun, kiminle tartıştığını ve kimin karşısında fikrini açığa vurduğunu bilmediğinden ötürü suçsuz mu sayıyordu.

Bir an durup Tomás'ı süzdüm, bilmem tereddütle mi yoksa sevecenlikle ve acıyarak ya da istemeden alaycılıkla mı, bu sonuncudan kaçınamamıştım belki. Elisa'yı beceriksizce pışpışlamayı sürdürüyordu, oysa o derin bir uykuya dalmıştı bile, ufacık soluğu tekdüze ve sakindi. Kucağından alıp yine beşiğine götürecek oldum, ama bekledim, daha almadım.

"Çok haklısın, sanırım asker de haklı, şimdi onu böyle görüyoruz. Diyelim ki, savaşın arifesinde Kral kılık değiştirip adamlarının arasına sızmıştı, ona hizmet eden ve onun için ya da ülkesi için ölmeye hazır kimselerin arasına, zaten o çağda ikisi birbirinden ayrılamazdı, askerlerin gözünde aynıydı. Bugün bile nice politikacı ülkeleriyle kendileri arasında fark olmadığını iddia ediyor ve azımsanamayacak sayıda politikacı dünyada olup bitmiş sonsuz sayıda değişikliğe karşın kitleleri öylesi bir kibre inandırmayı başarıyorsa, 1415'i düşün bir. Askerler savaşın nasıl bir davaya hizmet ettiiğini, iyi mi kötü mü olduğunu merak ediyordu, ama savaştan kaçacak ya da üstlerine itaatsizlik edecek değillerdi. İşte o nedenle, aralarına sızan Kral'ın dinlediği şeyleri, kendisine korkusuzca ve güvenerek söylenenleri kullanmaya hakkı olmazdı. Eğer ondan yararlanırsa, o yüzden cezalandırırsa, uyruklarından birinin kendisine olan güvenini kötüye kullanmış olurdu, asker serbestçe konuşurken karşısında dost bildiği kişinin eliyle kellesinden olma tehlikesiyle yüz yüze olduğunu bilmiyordu, ne eşit koşullardaydı, ne kendini savunma hakkına sahipti. Günümüzde yargımız bu yönde, öyle değil mi? Ve hiç kuşku yok, o savaşın üzerinden iki yüzyıl geçmişken, Shakespeare'in çağında da öyle görünüyormuş. Henry'nin o davranışı bize sinsi, çarpık görünürdü. Ama Kral her şeye kadirdi ve iradesi tartışılmazdı, ve herhalde o yüzden dönek yüzbaşı onu hiç duraksamadan askeri cezalandırmaya yöneltir, az önce zaferle sona eren çarpışmada düşmanın almadığı canı onun almasını öğütler. O yüzbaşının gözüyle, Kral'ın o Williams'ın saygısızlığını nasıl öğrenmiş olduğunun, adamın bir tokat aşk edip ardından vuruşmakla tehdit ettiği kişiyi kim sandığının ne önemi var: Her şekilde Kral'ı tehdit etmiştir, Kral masallardaki gibi dilenci kılığına da girse her zaman Kral'dır. Yüzbaşının mantığı budur, daha doğrusu inanışı. Adı Fluellen..."

Durdum, Tomás'ın dikkat kesilmiş, biraz savunma konumu almış olduğunu fark ettim, belki de daha sonra söylemem gereken sözcüğü ağzımdan kaçırmıştım. "'Aralarına sızmış' deyişimden kendine değinildiğini hissetti" diye düşündüm. "Şimdi laf ın nereye gittiğini anlayacak ya da işkillenecek, bu sahneye niçin değindiğimi ve ne demek istediğimi, ve belirttiği görüşten cayacak, yani askerin suçsuz olduğu ve Kral'ın onu cezalandırmakla haksızlık edeceği görüşünden; söylenenlerin ve olayların sonuçlarının, hatta

ağırlıklarının elde edilişlerinin temiz mi kirli mi oluşuna, o amaçla başvurulan yordamların iyi mi kötü mü oluşuna bağlılığından." Dediklerime yanıt vermedi, yani hemen vermedi, ikilemin nasıl çözümlendiğini sordu yeniden:

"Şimdi beni gidip metni getirmeye zorlama, Berta. Falan perde, filan sahne. Kral ne yapıyor, söyle de bitsin. Dedim ya, o olayı hiç anımsamıyorum, sanki hiç okumamışım gibi. Onu astırır herhalde. Ya da astırmaz, serbest bırakır, çarpışmada bileğinin hakkıyla kazanmıştır onu. Kral'ın uğruna çarpışıp da ona tarihin şanlı sayfalarına geçecek beklenmedik bir zafer sunmuş olan kişilere sert davranması yerinde olmaz."

Biraz daha bekletmeyi istedim, gardını indirsin diye. Yaklaştım, çocuğu aldım, "Ver bakalım, beşiğinde daha rahat eder" dedim, odasına götürdüm, o arada Guillermo'nun uyanmış olup olmadığına baktım, Elisa'nın taşınırken uykusunun kaçmadığından emin oldum, salona döndüm, oturdum, kadehimden bir yudum aldım ve onu kuşkularından kurtardım:

"Hayır, Henry yüzbaşı Fluellen'in öğüdüne uymuyor. Amcası Exeter Dükü'ne Williams'ın çok uzun sürmüş bir geceden ve günden sonra hâlâ sakladığı eldivene kuronlar doldurmasını emrediyor. 'Bu sende kalsın, arkadaşım' diyor, 've ben geri isteyene değin onu bir madalya gibi şapkanda taşı.' O belirtme biraz tuhaf gerçi, ama ben tümceyi başka türlü anlamıyorum. Seni bilmem, İngilizcen benimkinden bin kat üstün, bana az önce öyle iki gösteri sundun ki. Bir zahmet kendin bak istersen." Merakını uyandırdığımdan emindim, yalnız kaldığında gidip bakacaktı mutlak.

"Peki yüzbaşı buna tepki gösteriyor? Henry tanıklar önünde onun sözünü kırmış oluyor."

"A, yine tavrını değiştiriyor, döneğin biri işte. Askerin cesaretini kabulleniyor, kendi cebinden de on iki peni ekliyor, bir de babacanca öğüt veriyor: ilerde tartışmalardan ve kavgalardan kaçınsın, böylece hayatta işleri daha iyi gider diyor. Ama Williams onun parasını reddediyor. 'Sizin paranızı istemem' diyor."

"Er Williams bayağı yürekli ve tutarlı bir tipmiş."

"Öyle. Ama Shakespeare, büyük usta, karşılaşmada son sözü ona bırakmıyor, çok ucuz olurdu o. Yüzbaşı üsteliyor, iyi niyetle davrandığını temin ediyor ve o anda bile onu aşağılıyor: 'Postallarını onartırsın, al. Haydi, uzatma, bu kadar nazın yararı ne. O

postalların hali içler acısı.' Birisinin pabuçlarına bakmak, yorumda bulunmak. Yani, bilirsin işte. Sahne talimatları o konuda bir şey belirtmiyor ve açıklama getirmiyor, ama sonunda Williams'ın şilin'i aldığı anlaşılıyor, daha bir dakika önce onu idam sehpasına göndermeye kalkışan kişinin ianesi. Williams'ın postalları da sahiden içler acısıydı herhalde."

Tomás çenemi tuttu, gözlerimin içine baktı, hiçbir şey demeden, otuz saniye, belki altmış, bakışlarında bir gülümsemeyle, anlamını çıkaramadım, bir anlamı vardıysa tabii. Belki son yorumum hoşuna gitmişti, bilemem. Ya da ardından neyin geleceğini, benim hangi konuyu önüne koyacağımı tahmin ediyordu. Sonra gözlerini benden ayırdı, balkona, daha ötesinde Plaza de Oriente'nin yüksek ağaçlarının tepelerine dikti, ikimiz sık sık durup onları seyrederdik, birlikte ya da ayrı ayrı, geceleyin ya da gündüz gözüyle, ben ondan çok daha fazla, ben hemen hep Madrid'deydim, o ise değildi, çekip uzaklara gidiyordu, ne zaman döneceğini ya da dönüp dönmeyeceğini bilmeksizin. Bir anda dalgınlaştı, düşüncelere dalıp gitti ('Harap sokakta bıraktı beni, veda eder gibi salladı elini), ve kendi kendine konuşuyormuş gibi mırıldandı:

"1415 yılındaki ayakkabılar, düşün bir kere. Üstelik birlikler ta Fransa'ya değin yürümüşlerdi. Amma yürüyüş. O eski yüzyılların orduları nasıl dayanıyorlarmış bilmem, sırtlarında onca yükle. Hemen tüm yüzyılların orduları. Ve günümüzde hâlâ kendilerine düşenden yakınanlar çıkıyor, düşündükçe ifrit oluyorum."

O kendisine düşenden yakınmıyordu, bu kesindi, belki yakınmasına izin de yoktu, çünkü yakınacak olsa ağzından somut veriler, ayrıntılar kaçırırdı. *Military Intelligence* adında bir ordunun mensubu olduğuna kuşku yoktu, asla Williams ve Fluellen gibi, handiyse altı yüzyıl öncesinin askerleri gibi açık arazide çarpışmaya girmese de. Acaba şimdi rütbesi nedir diye soruyordum kendi kendime, zamanla kıdem almıştır; subay olmalı, en azından. Bana açıklamasına izin verdikleri kadarını açıkladığından beri, birkaç yıl önce, sessiz yakınmaları ya da dile getirmediği bunalımları bile azalmıştı (Zaten asla ağzından bir yakınma sözcüğü çıkmamıştı). İnsan her şeye alışır derler ya, o herkesçe bilinen koskoca bir gerçek. Yükümlülüklerini kabullenmiş gibiydi ya da kim bilir onları zaman zaman gelip giden heyecana ya da coşkuya benzer bir şeye kapılarak üstlenmişti. İnsan kuşkuyla ya da dişini sıkarak bir yola saptıktan sonra, o tuttuğu yol ona doğru yolmuş gibi görünebilir, dahası, o yoldan ayrılacak gücü olmadığını ve hiç isteği de olmadığını keşfedebilir, işinden alsalar ya da emekliye ayırsalar soluksuz kalacaktır ("Madem hayatım böyle olacakmış, böyle yaşamalıyım, yararlı, hayırlı ve yeri doldurulmaz olduğuna inanmalıyım"). O yıllardan sonra, beş, altı ya da daha fazla, kaç yıldıysa artık, Tomás eylemlerine inanmış, belki de varlığını davasına adamış biri olmalıydı. Tabii ta başından öyle değildiyse: Bana asla yeterince açıklamamıştı, ben de kendi başıma anlayamamıştım, o genç yaşında nasıl olmuş da o işe batmıştı ve kendisine sunulanı reddetmemişti, o zamanlar ne askeri ne de başka hiçbir disipline bağlı değildi ki; neden ikilik ve sır dolu bir yaşamı seçmişti, kahredici sayılmasa bile en azından rahatsız bir yaşamdı. Öyle yaşaması beni kahrediyordu. Başka kimlikler alması, loşluğu, bulanıklığı, sis perdesi. Hafif bir ifadeyle söylersek, etik belirsizliği. İhanetin ilke, rehber ve yöntem olması.

"Henry'nin askerlerin arasına sızması, kendini olmadığı biri gibi göstermesi ve o aldatmacadan yararlanması sana kötü geliyor"

dedim. "Ya da yani o kurnazlıktan yararlanıp ihtiyatsızları cezalandıracak olsa kötü gelir. Peki o senin yaptığın şeyle nasıl bağdaşıyor, Tomás? Nasıl haklı gösteriyorsun onu kendi kendine?"

Ayağa kalktı, hızlı, öfkeli adımlarla balkona gitti, benim yanımda durmak, bana dokunmak, o sitemimi işitmek tüylerini diken diken ediyordu sanki. Balkon kapısını açtı, dışarı çıktı, bir sigara yaktı, konuşmadan önce ondan iki nefes çekti.

"Bir kez daha nefret dolu ve bir yere vardırmayan kıyaslamalar yapıyorsun, Berta. Kral'ın kendi askerlerinin arasına sızması işte o yüzden kötü, çünkü onlar kendi askerleri. Onun için canını tehlikeye atanlara güvensizlik göstermemesi gerekir, sadık bendelere tuzak kurulmaz. Kral onu aslında biliyor zaten, o nedenle Williams'ın saygısızlığını ya da küçümsemesini cezalandırmıyor. Hiç bilmez olur mu. Yine orada, aynı yapıtta, savaştan önceki ünlü söylevi yok mu? Sayıca az olan kendi adamlarına şöyle demez mi: 'Biz birkaç kişi, birkaç mutlu kişi, bizim kardeş ordumuz'?"

"Evet" diye yanıtladım. "Aziz Crispín günü. Ve şöyle ekler: 'Çünkü bugün benim yanımda kanını akıtan kişi benim kardeşim olacaktır.' Kim bilir kaç kişi seni kardeş sanmıştır, ve gece bastırınca ya ertesi gün ya da bir ay sonrasında bir hainle karşılaşmıştır. Kendi açısından elbette."

Sesinin tonu daha da değişti, ama şimdi öfkeliden çok umutsuz çıkıyordu, anlayışsızlıkla karşılaşan ve apaçık olan bir şeyi açıklamaya zorlandığını gören kişinin umutsuzluğuydu.

"Tüm bunların yapıp yapmadığımı bile bilmediğin şeyle ne ilgisi olabilir ki. Sen sadece hayalinde canlandırıyorsun, sonuçlara varıyorsun."

"Hayır, kesinkes biliyor değilim. Bana hep çok açıkça söyledin, sen anlatamayacaktın, ben de soramayacaktım, ve virgülüne dokunmadan uyguladık onu. Bana tahminler yürütmekten başka şey kalmıyor, zifiri karanlıktayım, onu da mı yapmayayım. Yoksa kendi kendime sorular da sormayayım mı istiyorsun? Acaba nerede olduğunu, neler yaptığını, hangi tehlikelere atıldığını ve kimlere hangi zararları verdiğini düşünmeyeyim mi, sen ömrünün yarısını buradan uzakta geçiriyorken? Hoşuma gitmiyor, aklımdan geçen şeyler hoşuma gitmiyor, ne yanından baksam hoşuma gitmiyor. Ve sen bana hiçbir şey anlatmazsan, hayal gücümü çalıştırmaktan başka çarem yok. Hayallerimi ben seçmiyorum, seni temin ederim.

Öyle aklıma geliyorlar işte. Korkularım, tasalarım da öyle. Kıskançlıklarım da, tabii onlar da eksik kalmıyor, evet, ilke olarak onun bu işe karışmaması gerektiğini ve karışmadığını biliyorum, rol icabı olduğunu ya da her neyse..." Aslında ne diyeceğimi bilmiyordum, sözümü tamamlamadım, öylece yarıda bıraktım ya da başka bir sefere erteledim, artık başka bir gün. "Hayalimden ne geçerse o geçiyor, ne yapayım. Başka çeşit olmaları gerektiğini söyle, başka herhangi bir içerik getir önüme, o zaman, kim bilir, belki de değiştirmeyi becerebilirim. Ama önümde yalnız meçhullerle dolu yıllar ve tam bir boşluk varsa beceremem ki."

"Dediğin gibi, gizli ajan olduğumu varsaysak bile" diye yanıtladı, bunun üzerine, bilinçli bir yavaşlıkla, sabırlı görünmeye, neredeyse öğretici olmaya niyetliydi. "Şu senin sandığın romanlara yaraşır biçimde insanların arasına sızdığımı varsaysak bile, benim Kral ile Williams hakkındaki görüşümle hiçbir ilişkisi olmaz. Düşmanların arasına sızmaktır, kendiminkilerin arasına değil, kardeşlerimin arasına değil. Savaşa gidince elinden gelen her aracı kullanarak kendini öldürmeye çalışan bir hasmını öldüren askeri kınamaya benzer."

"Yo, aynı şey değil. Casus, gizli ajan, düşmanla ilişki kurar, onun güvenini kazanır, dostuymuş gibi yapar, ardından, elinden gelirse, sırtından bıçaklar. Asker bunların hiçbirini yapmaz, niyetini gizlemeden, açık açık yüzleşir. Düşmanının ağzından almaz, gönlünü çelmez, ihanet etmez. Hilekâr değildir."

Tomás acı bir alayla dolu bir savunma kahkahası attı. Çok doğal olmamıştı.

"İyi de, sen neyi eleştiriyorsun, Berta? Casusluğu mu? Sana kötü gelen nedir, bize zarar vermek ya da mahvetmek isteyen kişinin hareketlerini önceden bilmeye çalışmak mı? Onun planlarını, suikastlerini, cinayet planlarını önceden araştırmak, bozmak mı? Onları gerçekleştirmesini engellemek mi? Savunmanın parçasıdır o..."

"Neyin savunması? Krallık'ın mı?" Konuşurken o deyimi kullanmış olduğunu hatırlamıyor olabilir miydi? Krallıklar hiç saldırmazlar, hepsi de ancak kendilerini savunurlar.

"Evet, savunma." Tümcemin tamamını tekrarlamaktan kaçındı, galiba birdenbire tumturaklı gelmişti. "Aynen açık alanda çarpışmalar, deniz savaşları ve önceden tahmin edilmeyen ve beklenmeyen bombardımanlar gibi. O eylemlerde aldatmaca, hile yok mu sanıyorsun sen? Strateji denen bir şey var, sonra taktik denen bir şey

var, her ikisinde de senin öylesine kınadığın baskın unsuru, pusu, saptırma manevraları, kamuflaj, gizlilik, örtünme, hainlik temel sayılır. Bu sözcüğü artık kimse kullanmıyor, anlamını bile bilen yok. Aman Tanrım, denizaltılar neden var sanıyorsun sen? Göz önünde durmuyorlar, değil mi? Elbet bir nedeni olmalı, ha, ne dersin? İşler böyle ve ezelden beri de böyle olmuştur. Thermopylai'ye bile bir gizli ajan ya da hain, adına ne dersen de, sızmıştı. Ya Truva Savaşı'nı nasıl kazandılar sanıyorsun? At bir savaş hilesinden, zehirli bir armağandan, aldatmacadan başka neydi? Suç onu kumsala bırakanların değildi, içeri alanlarındı. Suç aldatılanındır, aldatanın değil, çünkü o aldatmak zorundadır. İki taraf da bilir bunu, ikisi de suçludur. Savaşlarda hile eksik olmaz, savaşmak hile yapmak demektir."

Bir an kendimi safdil hissettim. Dediğinde hepten haksız sayılmazdı. Yine de hoşuma gitmiyordu, onun yaptığı ve benim aklıma gelen şeyi aşağılık buluyordum.

"Ben yine aynı şey değil derim. Bir denizaltının mürettebatı batırdığı gemininkiyle *kişisel* –bu sözcüğü vurguladım– ilişki kurmaz, varlığını fark etmemişlerdir bile. Konuşmaz, yüz yüze gelmez, birbirlerine sevgi duymaz, birbirlerini yoldaş ya da kardeş saymazlar. Belki topyekûn savaş durumunda yapılan her şey daha meşrudur, bilmiyorum; sonra bakarsın ki değilmiş, daha sonraki kuşakların gözünde, savaşın çilesini çekmemiş, onun sonucundan ve nasıl olursa olsun kazanılmış olmasından yararlanmış olanların gözünde... Ama şimdi ortada deniz savaşları görmüyorum, açık arazide çarpışmalar da, bombardımanlar da. Yani İngiltere'nin karıştığı savaşlar yok. Öyle bir konuşuyorsun ki sanki İkinci Dünya Savaşı hâlâ devam ediyor. Biteli handiyse kırk yıl oldu. Az önce dedin ki tebdil gezen Kral'ın uyruklarından işittiği şey ya da onların kendi şahsına o kendi şahsı değilken (ne demek istediğimi anlıyorsun) yaptığı saygısızlıkların hesabı sorulmamalı ve cezalandırılmamalı, hatta zararlı ya da devrimci bile olsalar. Hatta başkaldırıyor bile olsalar, sen kendin söyledin."

"Ne dediysem arkasındayım" diye yanıtladı, ama bana öyle geldi ki kesin konuşmamış olmayı yeğlerdi. "O zavallı askerler, bir çarpışmanın, ecelin arifesinde korku içindeymişler, ihtiyatsızlık etmişler, casusluk ettiğimiz, günümüzde casusluk edilen kişilerle hiçbir ilgileri yok. Açık açık ilan edilmiş bir savaş olmasa da düşman onlar.

Can düşmanları. Hem sonra savaş her zaman mevcut. İnsanların onu görmemesi, haberleri olmaması başka mesele, böylece çok daha rahat yaşıyorlar. Savaşın onların gözünden ırak olmasını biz sağladık. Ne denli hayırlı iş yaptığımızı bilmiyorsun sen." Sigarasını söndürdü ve hemen ardından bir tane daha yaktı. Artık eski Marcovitch'leri içmiyordu, fabrikası kapandı sanırım. Durup balkondan dışarıyı seyretti ve ekledi: "Orospu piçleri bunlar."

O kaba niteleme beni şaşırttı, Tomás'ın ağzından sıkça duyduğum bir laf değildi. Ansızın kişisel, öznel bir değerlendirmede bulunuvermişti. Sonuçta onları tanıyordu. Bazen aklına estiği gibi saçma varsayımlara sığınsa da, eylemlerinin belirsiz kalmasını hâlâ mümkün görse de, yakın ilişkide bulunmuştu onlarla.

"Onlar da senin hakkında, sizin hakkınızda aynı şeyi düşünüyorlardır. İnsanları gözaltına alan, işkence eden ya bir pencereden fırlatan toplumsallar da aynı şeyi düşünüyorlardı herhalde. Ne olacak, hepsi orospu piçi."

"Yine karıştırıyorsun. Ben asla bir bebeği annesinin gözü önünde ateşe vermekle tehdit etmedim, sana yemin edebilirim. Aşılmayan kırmızı çizgiler vardır hep, dereceler vardır hep."

O uğursuz karı kocayı her düşündüğümde ürpertiler geçiriyordum. Bereket yıllardır bir daha ortaya çıkmamışlardı, Mary Kate'in Roma'dan yaptığı varsayılan o telefonundan sonra. O uluslararası (eğer öyleydiyse) çağrı yüzünden telefonu hep ürkerek açıyordum, karşı tarafın sesini işitene değin soluğumu tutuyordum.

"Kim olduklarını açığa çıkarabildin mi? IRA'den oldukları doğrulandı mı?"

"Bilmiyorum, olabilir. Hiç öğrenmedim. Böylesi daha iyi, eğer birisini sen unutursan, onun da seni unutması daha kolay olur, aramazsan, kovuşturmazsan. Seni temin ederim, bizi sonsuza değin unutmuşlardır."

İlk kez böyle kesin konuşmuyordu. Bir kez de demişti ki: "Böyle bir şeyin tekrarlanması olanaksız." O zaman aklıma gelmemişti, ama şimdi acaba onların, Miguel ile Mary Kate'in hesabını mı gördüler diye düşündüm. Belki de onları yerli yerince saptamışlardır, yerlerini belirlemiş, ortadan kaldırmışlardır. Bizzat Tomás yapmamıştır, diye inanmayı istedim elbette (yine de kim bilir, o uzayıp giden ve hiç kimseye hesabını vermediği yolculuklarında herhangi bir anda Roma'ya gitmiş de olabilirdi), o "biz" dedikleri,

felaketleri durduran o meslektaşlarından biri yapmıştır. Aslında Ruiz Kindelán'ların ya da onlara yakın kişilerin bir daha hiçbir varlık belirtisi göstermemiş olmaları açıklanamayacak şeydi, o konuşma nasıl bitmişti, bana sanki üç gün önce olmuş gibi geliyordu: "Tomás döndüğünde onunla konuşmayı unutma" diye belletmişti Mary Kate havaice fakat buyurgan bir ses tonuyla. "Bizim uzakta olmamız mesele halloldu demek değildir. Ve memnun edecek biçimde halledilmeli." Ve ardından bebeğe öpücükler yollama cüretini göstermişti, sevimsiz bir hatırlatma bağlamında. Onları memnun edecek biçimde, söylemesi bile gereksizdi. Ve Tomás ile üstlerinin ürküp de Kuzey İrlanda'da yaptıkları her neyse (tabii eğer eylemleri oradaydıysa) ondan vazgeçtiklerine inanmadığımdan belki de Miguel ile Mary Kate öldüklerinden ötürü oyundan çıkmışlardır diye geçti aklımdan, eski çağlarda olduğu gibi "düpedüz cinayet" yani. O nedenle Tomás bizi "sonsuza değin" unutmuş olduklarından emindi.

Beni şaşırtan şey yıllar yılı hiç aklıma gelmemiş olan o düşünceden çok, kendi tepkim oldu. Fark ettim ki şayet o çift yeryüzünden, vaktinden önce, şiddet yoluyla silinmiş olsalardı umursamayacaktım. Dahası hayırlı bir şey gibi görünüyordu, ferahlıyordum. Benim güvenimi kazanmış, beni aldatmış, kullanmışlardı ve benim savunmasız yavrumun canını bile bile tehlikeye atmışlardı, bir anneye yapılabilecek en kötü şeydi bu, onu acımasız birine dönüştürüyordu. Tomás'ın o işi bizzat üstlenmesi olasılığı içimde dehşet uyandırmıyordu, ve onun bizzat soğukkanlılıkla başka herhangi bir insanı, orospu piçi bir düşman ve tanımadık biri de olsa öldürdüğünü bilmenin vereceği tiksintiyi vermiyordu. Ruiz Kindelán söz konusuysa kabul edilebilir, belki de haklı bir şeydi; hatta belki de övgüye değerdi. Pekâlâ da hak etmişlerdi bunu, evimde o bitmek bilmez sabahta bileklerinin hakkıyla elde etmişlerdi, sahiden de kırmızı çizgiler vardı ve onlar kırmızı çizgiyi aşmışlardı, üstelik bir de alay edercesine yalancıktan bir gülümsemeyle. Ve sonra, sonuçta, her eylem uçuruma doğru bir adımdır, ateşe doğru, salt dünyada bulunduğumuzdan ötürü onlara doğru gitme tehlikesiyle karşı karşıyayız, itirazın bile yeri yok. Miguel ile Mary Kate ya da gerçek adları her neyse, canice yaşamlarında öyle kaç adım atmışlardı. "Galiba Tomás bana kendi dünya görüşünü bulaştırıyor, ona da başkalarının bulaştırdıkları gibi. Bulaşması için onu dinlemek

yetiyor" oldu düşüncem. Ama aklıma gelene değinmek istemedim ya da henüz değinmek istemedim. *V. Henry*'den tamamlamadığım bir şey kalmıştı:

"Peki söyle bakalım, şayet askerlerin sözleri suikast içermiş olsaydı, Kral ne yapmalıydı? Şayet o gece kendisini tansökümünden önce öldürmek, böylece kendi kellelerini, bacaklarını, kollarını kaybedecekleri bir savaşı engellemek amacıyla bir plan olmuş olsaydı? O zaman da önlem almamalı, ceza vermemeli mi, pelerinine bürünmüşken haber aldığı şeyi kullanmamalı mıydı? Dedin ki sahte görünümün altındayken işittiği şeyi dikkate almamalı, silmeli, sen öyle dedin. Sence böyle bir durumda ona düşen ne olurdu? Çadırında kendini öldürmeli miydi, uyanmayacağı bir uykuya mı dalmalıydı, askerler ellerinde hançerlerle gelsinler diye beklemeli miydi?"

Tomás gülümsedi, bu kez sevecenlikle, yürüttüğüm mantık hoşuna gitmiş ya da onu kışkırtmış gibi. Sanırım yanımda iyi vakit geçiriyordu, ta başından beri böyle olmuştu ve o tükenmemişti. Sislere, puslara sarılı yaşadığımız halde, birlikte iyi vakit geçiriyorduk. Benim öylesine sınırlı görüşüme karşın. Sanki onun yaşantısına tek gözle bakıyor gibiydim, öbür gözüm kördü sanki. Kimi zaman dayanması güç oluyordu, ama dayanıyordum. Ve onu yine de hâlâ seviyordum, kusurlarıyla ve melezliğiyle, herkes gibi. Hayır, en güzel biçimde sevenler gibi. Vedalaşıp ayrılmaktansa, kesin olarak ufkumdan silinmesinden, bir anıya dönüşmesindense onun bir kısmıyla idare ediyordum.

"Hayır, o durumu kökünden değiştirirdi. Eğer durum öyle olsaydı, Williams ile diğer ikisi kendi adamları sayılmazdı, öyle olmaktan çıkmış olurlardı, düşman olurlardı. Ve eğer Kral o gece onu öldürmek, böylece çarpışmayı engellemek ve teslim olmak üzere komplo kurulduğundan kuşkulanmış olsaydı, kılık değiştirip casusluk etmeye yerden göğe kadar hakkı olurdu, hem hepsine, askerlerine, subaylarına, soylulara, en ufağından en büyüğüne değin. Orospu piçi olurlardı hepsi ve karşılarında hiçbir kaygı gözetilmemeliydi. Fırıldak yüzbaşı da askerlik yasasının uygulanmasını ve kellesinin vurulmasını istemekte haklı olurdu. İdam ettirmek görevi kötüye kullanmak olmazdı, tavsiyesi gereken, yerinde bir iş olurdu, Krallık'a daha fazla zarar vermesinler diye."

Yine Franco'nun toplumsallarını hatırladım. Kişinin kendi bakış açısından her şey haklı görülebilir, ve herkesin kendi bakış açısı

vardır, yerden göğe kadar haklı olmak pek kolaydır. Ama üzerinde durmadım, çünkü o noktada aklıma geleni ortaya dökmenin tam sırası gelmişti:

"Kindelán'lara da öyle mi yaptınız? Öldürdünüz mü? Bizi sonsuza değin unuttuklarından onun için mi bu kadar eminsin?" diye sorduktan sonra kendisini tümüyle kötü yargılıyor olmadığımı anlasın diye hafiflikle ekledim (eğer o karı koca artık cesede dönüşmüşlerse, yavruların kurtulmuş demekti, ondan da daha önemli hiçbir şey yoktu, hele çocuklar küçükken): "Unuttukları yalnız biz değiliz öyleyse. Her şeyi unutmuşlardır, eğer hesaplarını dürdüyseniz. Kendi yüzlerini bile unutmuşlardır. Adlarını da."

Soruma hazırlıksız yakalandı (aradan onca zaman geçmişti ve bunu hiç sormamıştım), ya da öyle görünmeye zorladı kendini. Bana tümüyle yanıt vermeden yanıtladı elbette:

"Neler de düşünüyorsun, Berta. Elbette ki hayır, biz öyle şeyler yapmıyoruz, amma da saçma. Bizi ne sanıyorsun? KGB mi, Stasi mi, Mosad mı, DINA mı? James Bond mu, CIA mi?" Eğer tüm o gizli servisler düşmanlarını yargısız infaz ediyorlardıysa, onunkilerin de aynını yapmamaları için bir neden göremiyordum. Bu düşünce şimşek gibi çaktı. "Ya da daha beteri, Mafya mı? Dedim ya, onlardan bir daha hiç haber almadım, bereket." Sustu, silinmiş yara izini okşadı, hiç kalmamıştı izi; yalnızca onun belleğindeydi. Ardından şöyle dedi: "Hem sonra, bana neden soru soruyorsun, soramaz olduğuna göre? Ben zaten yanıtlayamam ki."

VI

Tomás bana o gece söylediği şeyi bir kez daha yüzüme vuracak zamanı buldu, ancak bir ay sonra, Arjantin diktasının askerleri çılgınca ve sahte bir milliyetçilikle, 1592'de keşfedilmelerinden sonra Fransızların, İspanyolların ve İngilizlerin ellerinden geçmiş bulunan ve 1833'ten beri Britanya toprağı sayılan, adları tarafına ve diline göre Malvinas ya da Falkland olan adaları işgal ediverdiler. Doğaldı ki, haklı ya da haksız, o kaba kuvvete dayanan sahiplenme, o oldu bitti karşısında Büyük Britanya kollarını kavuşturup oturamazdı, hele hükümetin başında Demir Lady Margaret Thatcher varken, söz konusu adalar, hani derler ya, cinin bucağında olsalar bile: Macellan Boğazı'nın doğusunda, Ateş İli'nin kuzeydoğusunda, yani Antartika yakınındaydılar.

İşgalci ülkenin bir diktatörlük oluşu, biçimsel açıdan, Britanya'nın öngörülebilir savaşçı tepkisini daha da haklı gösteriyordu, oysa komşu Şili diktatörü Pinochet Thatcher hanımın sempatisini kazanmıştı, o sıralarda ve ikisinden birinin ömrünün sonuna değin, hangisi daha önce öldüydü, hatırlamıyorum: politikacıların çoğu çelişkilere önem vermez, tabii çelişkiye düşen kendileri ise. Çıkarmanın ve Falkland Adaları'nın başkenti Stanley'in ele geçirilmesinin arifesine değin coğrafi bakımdan birbirinden çok uzak, ama ideolojik bakımdan o kadar da uzak olmayan iki ülke arasında akla gelmeyecek, saçma bir savaşın yaklaştığı görülüyordu, öyle ya, Arjantinli askerler iktidarı ele geçireli altı yıl olmuştu ve her türlü canavarlığı yapıyorlardı ve "hür dünya" denilen şey pek umursamıyor ve açık seçik düşmanca bir tavır sergilemiyordu. Ama saldırı saldırıdır, fiilen bir savaş eylemidir, diplomatik tehdit yolu tükendiğinde, ki kısa sürede tükenecekti, yanıtsız kalamazdı.

"Şuna bir göz atsana" dedi Tomás bana savaş yanlısı bir İngiliz gazetesinin başlığını göstererek. "Daha kısa süre önce denizde savaş, açık arazide çarpışma, bombardımanlar falan görmüyordun. Korkarım şimdi pek yakında göreceksin işte, özellikle birincisini,

çünkü orada okyanustan başka şey yok, Falkland'lar kıtanın üç yüz mil, yani dört yüz seksen kilometre açığındalar. Başlıca kuvvet gemiler olacak: Firkateynler, muhripler, denizaltılar, uçak gemileri, kruvazörler, nakliye gemileri, çıkarma gemileri ve botları. Açık denizde İngiltere'nin taraf olduğu çarpışmalar göreceksin, çaresiz. Savaş hep var, söyledim ya, ama ancak kırk yılda bir gözle görülür. Bu bütün dünyanın gözleri önünde olacak, tümüyle unutulmasın diye. Şu da var ki kısa süreli olacak. Fazla uzamayacak, seni temin ederim. O palavracı askerler bu umutsuz eylemle kendi mezarlarını kazmış oldular." "Denizin yutağına doğru", dizenin bu kısmı aklıma geldi, bu kez yerinde bir nedenle.

Sesi handiyse memnun, böbürlenerek çıkıyordu. Yalnız ne denli haklı olduğunu yüzüme vurmak için değil, iki taraftan da insanların öleceği bir çatışmanın başlamak üzere olmasından ötürü de sevinir gibiydi; çabucak sona erse belki çok sayıda kayıp verilmezdi, ama o nedenle daha az yaslı olur demek değildi. "Bedenimi uzak bir kıyıda terk ettiğimde", çoğu kişinin eğer bilseler ve ölülerle konuşma yetileri olsa yakında ezberden okuyacakları bu diğer dizenin aklıma gelmesine şaşmadım, Shakespeare'in "Falan yerde öldük biz" dizesini okudukları asla işitilmeyen kimselerdir. Tomás'taki o coşku atılımı da tuhaf sayılmazdı, kendisi Thatcher ile başkanlık makamını işgal eden Arjantinli General Galtieri'nin azdırdıkları o ortamdaydı, ve uzaktan da olsa, birincisinin hizmetindeydi, bütün buyruklar ondan geliyordu, haberi olmaması evla olanlar dışında; zırhlara bürünmüş olanlar ağızlarını açmak zorunda kalmaksızın, istekleri yorumlanır. Özellikle de İngilizlerin yüzlerce yılın deneyiminden sonra, anlaşılmaz biçimde, gerek Arjantin halkı gerek Britanya halkı ateşlenmişlerdi bile, karşı tarafın gözü korkutulsun istiyorlardı, insanların –vicdansız insanlar, ama öyle milyonlarcası var, üstelik de vicdansız olduklarından habersizler– bayıldıkları beklentilerden biri şöyle iyi bir kabadayı kavgasıdır. Tam olarak beklentisi, daha henüz başlamadığı sürece.

Ondan sonraki düşünceyle birden vurulmuşa döndüm: Savaş İspanyolca konuşan bir ülkeye karşı verilecekti, birkaç güne kalmaz, Tomás'ı Londra'dan engelleme, çeviri, belki de sorgulama ve benzeri görevlere çağırırlardı. Hiçbir yere sızması gerekeceğini sanmıyordum, bu durumda casusluk gerekmesi hemen hemen olasılık dışıydı, adaların işgalinden sonra artık kartlar açılmış, masanın

üstündeydi, herhalde araştırılacak pek bir şey yoktu, önlenecek bir şey de, ve Britanya askeri gücü Arjantin'inkinden katbekat üstündü, o kadar ki Arjantin'in intiharı andıran sersemliği ve sorumsuzluğu insanı şaşkınlığa sürüklüyordu. Her şekilde, eğer gerekirse, Tomás'ın kusursuz bir numara yapabileceğinden kuşkum yoktu: Madem o şiveleri İngilizcede yapıyor, beni ürkütecek denli değişebiliyordu, kendini Arjantinli olarak yutturması pek kolay olurdu, zaten çoğu kişinin Buenos Aires vurgusu Buenos Aires vurgusunun karikatürüymüş gibi gelir, en azından bizim İspanyol kulağımıza, ve yetenekli biri hiç kuşku uyandırmadan taklit edebilir. Ve tabii, mutlak körlüğümün ortasında ben hiçbir olasılığı asla dışlamıyordum, söylemiştim ya, artık kendimi kuruntularımın ve hayallerimin kölesi olmaya hükümlü görüyordum. Onu Buenos Aires'e ya da Rio Gallegos'a hatta doğrudan doğruya Ateş İli'ne yollayabilirlerdi de, hayallerime her şey sığıyordu.

Tomás'ın bir zafer gibi yaşadığı şeyi yüzüme vuracak vakti oldu demiştim, çünkü her şey benim anında öngördüğüm gibi gelişti. 1982'nin 3 Nisan günü BM Güvenlik Konseyi çatışmaların derhal durdurulmasını ve tüm Arjantin kuvvetlerinin Falklands'tan (oranın adını onun gibi söylemeye alıştım) çekilmesini isteyerek iki hükümeti soruna diplomatik yollardan çözüm aramaya çağırdı, Tomás da ertesi günü gecikmeden İngiltere'ye yollanması gerektiğini bildirdi. Ve sadece bir gün sonra, ayın 5'inde, Britanya Task Force'u Portsmouth'tan savaş yanlısı ve gözünü kan bürümüş şaşılacak bir kalabalığın zafer çığlıkları arasında uğurlandı, onurlarının kurtarılmasını istiyorlardı, o da geçmişin nice yiğitlikleri ve direnişleriyle kıyaslandığında hayli ucuzlamışa benziyordu. Öyle ya, son bir buçuk yüzyıldan fazladır, o ulus başka birçoklarının yanı sıra, Napoléon'la, Çar'la, Kaiser'le ve Hitler'le boy ölçüşmüştü.

Ayın 4'ünde kendisini uğurlamaya havalimanına gittim. Çok sık gitmezdim onu uğurlamaya. Gidişlerine alışmıştım, ve her ne kadar ne zaman döneceği asla belli olmuyorduysa da, o gidişleri yerinde duramayan, handiyse illetli bir işadamının yolculuklarıymış gibi düşünmeye çalışıyordum, hani şu dünyada fır dönmelerini beklenmedik biçimde uzatıveren, sanki ancak evden uzaktayken ve sürekli hareket halindeyken kendilerini mutlu duyanlardan biri. Ama bu kez yeni başlayan sahici bir savaş vardı ortada, onun dediği gibi, gözle görülen türden, gerçi ilke olarak onu bir gemiye bindi-

rip dil desteği ya da benzeri bir nedenle savaşa göndermelerinden korkuyor değildim, yine de askerlik çağındaydı ve benim gözümde her şey mümkündü. Ne tür tehlikelerle karşılaşabileceği gözümün önüne geliyordu, oysa başka seferler hepsi sisin içinde kaybolurdu: Hepimiz filmlerde korkunç deniz çarpışmaları, alev alev yanarak batan gemiler, denizde boğulan ya da paramparça olan mürettebat görmüşüzdür. Ona sükûnetle, doğallıkla eşlik ettim, hemen hiç konuşmadan, ne görev verdiklerini sormadım elbette, belki kendi de henüz bilmiyordu. Kışkırtılmış görünüyordu sözcüğün iyi anlamıyla (kışkırtılan kişi için iyi anlamında, tabii), kendisine düşecek görevden çok savaş ortamından, İngiltere'ye egemen oluveren uygunsuz kabadayılığa tüm varlığıyla kapılmıştı. İtiraf etmeliyim ki o ortam beni çileden çıkarıyordu, tiksiniyordum, ayın 2'sinde Buenos Aires'in Plaza de Mayo'sunda Malvinas'ın asker çıkararak geri alınmasını desteklemek ve yıllar yılıdır cinayetler işleyen, şimdi de gencecik askerlerini kurban etmeye hazırlanan generallerini baştacı etmek için miting yapan Arjantinli kitlelere duyduğum tiksinti ondan da ileriydi, hiçbir kazanç ya da zafer elde etmeleri mümkün değildi, yani çok kötü bir dava uğrunaydı. Mrs. Thatcher'ın davası da tarihe ya da Shakespeare'e göre V. Henry'nin Agincourt'taki davasından farklı olarak, iyi sayılmazdı, ne var ki ilk oku atan kendisi olmamıştı ve başlangıçta onun bir önemi vardır, o kadar ki verdiği yanıtın orantısız olduğunu unutturur: Top ateşi ve dehşetengiz kıvrık kesekli Nepal *kukri*leriyle göğüs göğüse dövüşte amansız *gurkhâlâr*ıyla.

"Ne zaman döneceğin konusunda en ufak bir fikrin yoktur, elbette" oldu Barajas havalimanına giden taksideyken söylediğim az şeyden biri. "Öbür seferlerde olduğu kadar bile yoktur, herhalde. Savaşların ne kadar süreceği hiç bilinmez, kazanılmaları kolay görünse bile, öyle değil mi?"

"Savaşa gittiğimi de nereden çıkarıyorsun?" diye yanıtladı, bir damlacık cilveyle, beni her zamankinden de fazla tedirgin etmekten memnunmuş gibi. "Yani, benim gideceğim yok. Hatta bu kez Londra'dan kıpırdamamam da mümkündür." Bilmiyor muydu yoksa şimdiden biliyor muydu, bunu eklemedi. Herhangi bir veri sunmaktan kaçınıyordu.

"Orası doğru, bana öyle bir şey demedin. Ama Sherlock Holmes olmaya da gerek yok. Madem bizim dilimizi konuşan bir ülkeden

o adaları geri almak üzere bir filo hazırlanırken seni acele merkeze çağırdılar, eh, o çağrının bununla bir ilgisi vardır herhalde. Seni bir muhripe bindirip Falklands'a yollayacaklar demiyorum (umuyorum yollamazlar), ama böyle bir savaşta çok yararlı olacağın kesin. Yoksa yararlı olmayacak mısın?"

"Ben her zaman yararlı olmuşumdur, Berta" diye yanıtladı, bazen karşı koyamadığı bir övünme gülümsemesiyle. "Ne kadar değişti" diye düşündüm, "Birkaç yıl önceki insandan ne kadar farklı, sürdüğü bu akıl almaz gizli yaşantıyla ancak benim yanımda övünebiliyor, hem de pek az. Sık sık düşkırıklığına uğruyordur, evceğizinde karısının önünde bu kadarcık övünsün bari. Ama nasıl oluyor da bu denli inanç besliyor, ne kuşkusu ne kendi fikri olan bir İngiliz yurtseverine dönüşmüş, fikri varsa bile bir kenara itiyor, yedi kilit altında tutuyor, Tahtınınkinden farklı bir şey söylemek kendi eylemlerini ve tuttuğu yolu, kendi doğru yolunu, tüm varlığını kuşkuya sokmak olur. Hiç değişmediği tek nokta kendi kendisini tanımak ve sorgulamak konusundaki ilgisizliği, hiç mi hiç öz çözümleme yapmayışı, yapması gereken neyse onu yapıyor ve o ona yetiyor, ya da neye karar verirse onu, kendi kendini dinlemek ona hep vakit kaybı gibi gelmişti. Bu noktada ne çeşit bir kimse olduğunu ve neler yapabileceğini biliyordur, ve onu kabulleniyor, ona razı, belki zaman zaman gururlanıyor, ya pek gururlanmıyor da, fazlasıyla kanıtlanmış olan yararlığıyla yetiniyor. Onun ötesinde herhangi bir şey üstüne durup düşündüğünden kuşkuluyum, önemli olan yaptığı hizmet ve kendi becerisi. Eski Tomás'ı özlüyorum elbette, o elde bir, yine de onu hâlâ seviyorum, sadece parçalarıyla yetinsem bile, isteyeceğim en son şey onu kaybetmek. Sonuçta, eski hali şimdiki halini de içeriyor, hem var olan hem var olmayan, bir gidip bir gelen Tomás'ı, benden başka hiç kimsenin yanında kalamaz. Gidecek oraya, uyurgezer gibi ya da uzayıp giden bir büyünün kurbanı. Umarım çabuk döner. Umarım o adalarda başına bir şey gelmez. Bu saçma sapan savaş umarım kısa sürer." Ve ekledi: "Başka savaşlar da olmakta, hiç kendini aldatma, ne yazık ki böyle, daha fazla dikkati çeken bir olay, bir savaş eylemi görünürde diğerlerini örtüyor diye hiçbir şey durmuyor. Düşmanlar asla durup dinlenmez. Bir taraf uyuduğu sırada onlar hep işbaşındadır. Ve uyuduklarında da, düşlerinde verimli tasarımlar görüyorlar, sonradan işlerine yarayacak şeyler. Hem tam tersine, düşmanca

eylemlerini artırmak için, daha da hileli darbeler indirmek için başka bir cephenin açılmasını, bizim ona dalmamızı, enerjilerimizi dağıtmamızı fırsat biliyorlar. Ne sanıyorsun, örneğin İrlanda sorunu, İkinci Dünya Savaşı sırasında yatıştı ya da bizimle ateşkes mi yaptılar sanıyorsun? Hiç de öyle yapmadı. İrlanda yansızlığını ilan etti. Yansız ha, insanda yüz ister. Sonra 1944'te Mihver'in orada yerleşmiş temsilcilerini sınırdışı etmeyi reddetti, 1944'te (biz beş yıldır savaşla ve işgalle boğuşuyorduk, düşün bir kere) oysa yalnız biz istememiştik, ABD de istemişti." O, "biz"i geçmişe de yayıyordu, kendisinin dünyaya bile gelmemiş olduğu çağlara, inanılmaz şeydi bu; sanırım onu en azından 1415'teki Agincourt çarpışmasına kadar yayıyordu. "Nitekim Almanlarla birlikte casusluk eden, sabotajlar yapan İrlandalıların sayısı azımsanacak gibi değil, öyle ya, Almanların istediği bizi mahvetmekti, o da onların canına minnetti. Durup düşünmedikleri nokta, şayet Naziler kazanacak olsa İrlanda'nın başına neler geleceğiydi. Onunla kıyaslanırsa bizim çizmemiz, bizim boyunduruğumuz, çünkü onlar böyle diyorlar, hayırlı ve nazik kalırdı. Hasılı sanki duraklamış gibi göründüğünde de her şey sürüp gidiyor. Demirperde ülkeleri de, uluslararası teröristler de, Ulster de, basının bile habersiz olduğu daha başka düşmanlar da yerli yerindeler. Dünyada çok işler dönüyor. Demek istiyorum ki, duruma bakıp beni nereye göndereceklerini kafanda tahmin etmeye kalkışma. Bir de bakarsın Foreign Office'ten dışarı adımımı bile atmam, dedim ya."

"Tamam, çıkarsama yapmam. Keşke bu son olsa."

Ulster'in adını anması yüreğimi daha beter sıkıştırdı, neredeyse onu, okuduğuma göre belki de Falklands'a gönderecekleri bir nükleer denizaltı olan *HMS Conquerer*'e bindirip denizin dibine sokmalarını yeğliyecektim. İrlanda çatışmasından korkmayı kendi hesabıma öğrenmiştim, o kahrolası Kindelán'ların anısı belleğimden hiç gitmiyordu. Kuzey İrlanda ile ilgili haberleri izlemeye alışmıştım, saplantı haline getirmiş değildim, ama İspanyol basınında çıkan şeyleri hiç kaçırmıyordum. Saçma bir şey, ama Doğu Avrupa ülkeleri ve dünyaca ünlü "Carlos" benzeri çok etkin teröristler beni o denli kaygılandırmıyordu, oysa Tomás'ı İspanyolca konuşan bir ülke kökenli, Venezüellalı olduğu sanılan o teröristin peşine salmış olabilirlerdi pekâlâ, kim bilir. Bir süre sustum, Tomás'ın elini tuttum, o da bir an kuvvetle sıktı, sonra bırakıp bir sigara çıkardı,

yaktı. Yine de bana öyle geldi ki, elimi çabucak bırakmasının nedeni içi içine sığmayışıydı, o iletişim onu düşüncelerinden alıkoyuyordu sanki. Kendi işlerine dalmış gitmişti, aklımdan görevinin ne olduğunu yerli yerince biliyor olmalı diye geçti, gider gitmez, ertesi gün ya da hemen o gece neyle karşılaşacaktı, ne yapmak, nereye gitmek düşüyordu kendisine; ve bundan sonra atacağı adımlara odaklanmış, zihnen oradaydı bile. Hevesliydi demeye cesaret edemiyorum, yine de ona benzer bir şeydi. Ulusun bir an önce eyleme geçme sabırsızlığına katılıyordu, Britanya filosu dünyanın öbür ucuna ulaşsın ve o saygısız, diktacı Arjantinlilere güzel bir ders versindi, ne sanıyorlardı yani, kadim bir İmparatorluk'a meydan okuyup da cezasız kalacaklarını mı? Evet, İngiltere apansızın, çocuklar gibi belleğini yeniden kazanmış, geçmiş yüzyıllara, yitirdiği İmparatorluğun hayaletine iman etmişti.

"Güle güle, kendine dikkat et. Elinden geldiği sürece bana haber ilet, lütfen. Her zamanki gibi. Ya da uzağa gidecek olursan, elinden gelir gelmez. Umarım çok uzun sürmez." Uçağa binmeden önceki son sözlerim bunlar oldu. Dudaklarına dokundum, parmağımı üzerlerinde dolaştırdım, pürüzsüz yanağını okşadım, her zamanki gibi sarıldık birbirimize, yani eskilerden gelen muazzam sevgiyle, benim hoşnutsuzluğuma karşın.

"Elbette" diye yanıtladı. "Her zamanki gibi. Eğer haber vermezsem, veremiyorum da ondadır, biliyorsun. Vakit geçerse sabırsızlanma. Ne kadar vakit geçerse geçsin. Her zamanki gibi. Her şekilde bu savaş kısa sürecektir, göreceksin. Bir de bakarsın benimle hiç ilgisi olmaz bile. Beni teğet bile geçmez."

İki buçuk ay süren o savaşı günü gününe, her ayrıntısıyla izledim: 5 Nisan'da Task Force'un Portsmouth'tan hareket edişinden, Malvinas Adaları'na vali atanmış olan General Mario Menéndez'in o gece Buenos Aires halkının bir bölümünün şiddetli protestoları ve taşkınlıkları arasında, Britanya kuvvetleri komutanı General Jeremy Moore'a 14 Haziran'da teslim oluşuna değin.

İki üç İngiliz gazetesi birden satın alıyor, yutarcasına okuyordum. Zaman oluyordu, beyhude bir iş yaptığımı düşünüyordum, o savaş, kendisinin ima ettiği gibi, Tomás'a hiç ilişmiyor da olabilirdi. Ama ondan hiç emin olamazdım, onca şaşırtmaca, gizlilik ve sessizliğin ortasında nasıl emin olabilirdim ki. Öyledir diye düşünmeye eğilimliydim, 4 Nisan'da apar topar yola düşüşünün şu ya da bu biçimde işgalle ilişkili olduğunu düşünmeye yani, çünkü Foreign Office'ten ya MI6'ten ya da her neredeyse oradan beni bir kerecik olsun aramadı, şayet orada kalıp görev yerinin bildirilmesini bekliyor olsaydı herhalde ararlı, birkaç güncük bile olsa. Çıkardığım sonuç şu oldu: Londra'ya ayak basar basmaz onu başka bir yere nakletmişlerdi, o zaman da acil durum kaybedilen adalardı, Demir Lady Thatcher ile Kabinesi, Ordu, Kraliyet Hava Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri, diplomatlar ve gizli servisler hepsi de hemen hemen tam gün onunla uğraşıyor olmalıydılar. Ama geri kalan işlerin de duraklamadığı doğruydu, hasımlarının acil durumu karşısında düşmanların tavsamasına neden yoktur (hatta hız almalarına neden vardır), ve tahmin ediyorum ki hiçbir cephe ne denli ikincil ya da daha önemsiz görünse de boş bırakılmamalıdır. Hiçbir bilgim yoktu, o da her zamanki gibi, her zamanki gibi. Savaşı adım adım izlemeye karar verdim, zaten dünyanın tümü öyle yapıyordu, dünyayı diken üstünde tutmaya yetecek denli alışılmadık bir şeydi, Reagan'dan ve gezgin Papa Wojtyła'dan başlayarak herkesin gözü oradaydı.

2 Mayıs'ta hem çok acıdım hem çok ferahladım. Nükleer denizaltı *Conquerer* Arjantin'in *General Belgrano* kruvaziyerini torpil-

leyip batırdı, üç yüzü aşkın mürettebat can verdi. O abartılı sayı yüreğimi yaktı, ama kayıplar Britanya tarafında olsa daha kötüydü ya, diye düşündüm. Tomás'ın herhangi bir çeşit bir gemide bulunması olasılığını dışlamıyordum.

4 Mayıs'ta rahat bir soluk alamadım: Arjantin donanmasının *Exocet* füzeleriyle donanmış uçakları, *Sheffield* muhribini batırdı, bu kez ölenler yirmiyi aşkın İngiliz denizci oldu. Kim bilir aralarında bir aracı, bir tercüman, bölgede görevlendirilmiş bir casus da var mıydı.

10 Mayıs'ta *Alacrity* firkateyni *Isla de los Estados*'u batırdı, kaptanın ve yirmi denizcinin ölümüne neden oldu. O noktada ferahlayışım acımamdan baskın çıkıyordu artık. Dahası, İngiltere'nin, askerlerin elindeki o uğursuz Arjantin'i elden geldiğince hızla ezmesini istemeye başlamıştım, gerçi bir alay zavallı asker canından oluyordu, ama böylece çok geçmeden tümü birden ölmekten kurtulurlar ve barış geri gelirdi. İlerlemelerden fazla gerilemelere, "bizimkiler" açısından zaferlerden çok zararlı durumlara odaklanıyordum, beni telaşa veren onlardı.

20, 24 ve 25 Mayıs'ta yüreğim ağzıma geldi: Britanyalılar kendi *Ardent* firkateynelerinin batırıldığını gördüler, ve üç *Harrier* uçaklarıyla iki helikopterleri düşürüldü, bu daha ilk gün, ve derhal aklıma geldi, Tomás'ı helikopterle oradan oraya götürüyor da olabilirlerdi; ikinci gün bilmem ne boğazının sularında *Antelope* firkateyni denizin dibini boyladı, üçüncü gün Arjantin uçakları *Coventry* muhribini ve *Atlantic Conveyor* ağır nakliye gemisini batırdılar. Ölü sayısı belirsizdi, ya da belki az önce okuduğuma göre, "üzücü öyküler" dinlemekten –ve tahmin ediyorum ki anlatmaktan da– hazzetmeyen Thatcher, olayın şimdilik bir sis perdesi ardında kalmasını yeğledi.

Savaşı İngilizler kazanmaktaydı ve kesin zaferi kazanacaklardı, hepsi zaman meselesiydi, ama o arada hayli kayba da uğramaktaydılar. 29 Mayıs'ta hatırlamıyorum hangi Arjantin birliği kanlı çarpışmalardan sonra teslim olunca sevindim, hangi taraftan daha fazla kan akmış olduğunu araştırmayı istemedim. Felaketler olmaktayken ve geçmişe karışmamışlarken, hiç sonları gelmeyecekmiş gibi oluyor ve hep çok fazla gün, saat, dakika sürüyor. Uzaktan, televizyondan ve basından, Navy'nin ateşli bir taraftarına dönüştüm, Thatcher'a ve halkı savaş ateşine kapılmış, vurup kıran, değişmiş, ölçüyü kaçırmış İngiltere'ye karşı giderek artan antipatimle çelişi-

yordu o. Büyük Britanya sokaklarındaki her gösteri ya da kutlamada onların yerine ve handiyse kendi açımdan da utanıyordum, belki de nedeni Avrupalı olmamdı (Amerikalılar daha gösteri meraklısı ve coşkulu oluyorlar, abartı onlarda o kadar şaşırtmıyor insanı). Ama o utanç 8 Haziran'da birlikleri taşıyan *Sir Galahad*'ın batırılmasına lanetler okumama ya da ayın 12'sinde kıyıdan ateşlenen bir *Exocet* füzesinin *Glamorgan*'ı devre dışı bırakıp on üç mürettebatının canını almasıyla kara kederlere batmamı engellemedi.

Tüm o kayıplar daha ileride ölenlerin aileleri dışında herkesin unuttuğu, salt görev icabı, çatışmanın bütününde ikincil kalan aksilikler sayılacaktı, ama savaş sürdükçe, sona ermesindeki her erteleme umudumu kırıyordu, sürekli bir zafer yürüyüşü olmayan her şey beni çileden çıkarıyordu. Ayın 11'inde Papa Buenos Aires'e çıkageldi, bir gün öncesinde ve bir gün sonrasında savaş ve intikam yanlısı görünecek dindarlar kitlesinin coşkusu arasında barış için dualar etti. 28 Mayıs'ta Londra'da arzı endam etmişti de kimse pek aldırmamıştı (yine de dikkati çeken durum Arjantin'inkiydi). O günü gününe izleyiş beni tüketiyordu, iki buçuk ay arasız dikkat ve korku hiç bitmeyecekmiş gibi geliyordu. Tek dinlenebildiğim anlar onun önceden tasarlanmış belirsizliğine tutunduğum anlardı, ve başka bir yerde –biçare bir avuntu–, bir Baltık ya da Arap ülkesinde, Doğa Almanya'da ya da korktuğum Kuzey İrlanda'da olabileceğiydi. Ama bu sonuncusunu hemen zihnimden uzaklaştırıyordum, hem yalnız daha önce anlattığım olaydan ötürü değil. Ne kadar zaman olmuştu bilmiyorum (ya belki de 1982'den sonraydı da ben daha öncesine yakıştırdım), birkaç gazetenin ilk sayfalarında ömrümde gördüğüm en korkunç fotoğraflardan biri basılmıştı. O kadar ki şöyle bir göz attıktan sonra, sayfayı çevirmiş ve gece bastırmadan önce okumadan atmıştım; yine de, bir göz atışın belirsizliğiyle, bulanık görüntünün anısı belleğime kazındı, nice kez gözümde canlandı, hâlâ da canlanıyor. Belfast'ta mı, Derry'de mi yoksa bir köyde mi bilmem, kalabalık bir İngiliz askerine saldırıp derisini yüzmüştü, hep canlıyken yapmamışlardır diye umdum, olayın hangi koşullarda vuku bulduğunu elimden geldiğince öğrenmedim, ötesini okumak istemedim (yalnız resimaltını sanıyorum), ayrıntıları bilmemeyi yeğledim. Kafamdaki bulanık görüntüde askerin cesedi, tepetakla, kolları bacakları açılmış, Aziz Andreas'ınki gibi çapraz çarmıha gerilmiş, anlaşıldığına göre çıplak ya da yarı çıplak, ve bir şeye

dayamışlar, bir duvar, bir oto lastiği yığını, bira fıçıları da olabilir, şimdilerde internet var, her şey geri dönüyor, hiçbir şey silinmiyor, ama o resmi nasıl arayıp bulacağımı bilmiyorum, zaten istemem de. Ama çevresinde insanlar vardı, yalnız başına terk edilmiş durmuyordu. Sıradan görünümlü kimseler, Madrid'de ya da herhangi bir başka Avrupa kentinde ya da köylerimizde görülebilecek tipler, görmeye gitmiş, belki de o vahşete müdahale etmemiş, hatta belki de katılmış, gerçekleştirmiş ve hiç kahırlanmadan marifetlerini seyreden kişiler –belki sonradan kahırlanmışlardır ya da hiçbir zaman üzülmemişlerdir–, en fazlası bazı eylemler tamamlanıp da geri dönülmez olduğunda bu eylemlerden sonra gelen hayretle bakıyorlardı. Her şekilde, bütün o insanlar seyrediyorlardı, bir beyazda alışılandan daha koyu renkte bir bedeni– derisi yüzülmüş beden kırmızı olmalı, düşünmemek daha iyi, fotoğraf siyah-beyaz basılmıştı–, az çok bir müzede çarmıha gerilmiş İsa tablosuna bakar gibi, ama İsa'yı iki bin yıl önce ve yeryüzünün uzak mı uzak bir yerinde o hale getirmişlerdi, hem hep orada öylece durur, tuvale resmedilmiş, hacimsiz ve dümdüz, asla o genç asker gibi gerçek ve yeni öldürülmüş değildir.

Çoğumuz ömrümüzde bazen somut ya da soyut bir nefret duymuşuzdur, duyarız ama hemen asla görmeyiz, ancak kırk yılın başı; ve sonuçlarının görüntüsünü içimize sindirmek, onaylamak, kabullenmek güçtür, dayanılmaz olur, hem de Avrupa'da zorla alışmışızdır, onca yüzyılın anılarının zoruyla. Gerçi Ulster'de bazı Britanyalı askerler kimi zaman hayvanca davranıyorlardı, ama o çocukcağız öyle yapmamış olabilir, belki de nefret edilen bir üniformayı giymekten öte bir şey yapmamıştı, oraya yeni gelmiş de olabilirdi. Her neydiyse, en fazla etkileyen şey (kendi açımdan konuşuyorum) gözü dönmüş, gemi azıya almış kalabalıklar ve neler yapabileceklerini görmek. Yıllar sonra başka bir kesit gördüm de (kısmen televizyonda gösterildi) durumu aynı ölçüde vahim ve kanlı olmayan kendi ülkeme ait olduğu halde, o Kuzey İrlanda fotoğrafını yeniden hatırlattı: birkaç Bask *abertzale*si*, yere yuvarlanmış, savunmasız bir *ertzaina*nın** kafasını canla başla tekmeliyorlardı, hiç umursamayan ya da hatta o marifete alkış tutan tanıkların

* (Baskça:) milliyetçi. (ç. n.)

** (Baskça:) İspanya Bask Bölgesi'nde polis teşkilatı üyesi. (ç. n.)

önünde. Hem o "işgalci" bir polis de değildi, yerel, Özerk Bölge polisiydi, saldırganlar kadar Bask'tı o da. Adam bereket ölmedi, ama sanırım uzun süreyi hastanede geçirdi ve onulmaz izleri kaldı mı bilmem. Kesin olan şu ki o günü asla belleğinden silemeyecek, yaptıklarıyla böbürlenen, İrlandalıları onlar kadar haklı olmaksızın taklit eden "vatanseverleri" için öyle olmayacak. Bir şey ya da birisi onları durdurmuştu; öyle olmasaydı birkaç kişi *ertzaina*yı hiç tasa etmeden, canla başla tekmeleyerek linç edecekti.

Böylece düşünceyi kafamdan uzaklaştırıyordum: Tomás Kuzey İrlanda'da olacağına Güney Atlantik'te, bir firkateynde, bir helikopterde, Buenos Aires'te bir kovukta bulunsun, daha iyiydi. Ona neler yapmazlardı, eğer orada olsaydı ve deşifre etselerdi, bir İngiliz ajanı, bir hain, bir casus. Bütün somut ve soyut nefret, nefretlerin en amansızı onun üstüne çullanırdı: Aldatılmışların nefreti.

Evet, Malvinas ya da Falklands Savaşı 20 Haziran'da adaların geri verilmesiyle resmen bitti ve herkes çarçabuk ilgisini kaybetmeye başladı. Az önce olmuş olan fakat artık sona ermiş şey ilgi çekmez, milletin dikkati bir sonrakine yönelir, olmak üzere ya da olmakta olana, henüz bir bilinmezlik öğesi içeren ya da bir sonuca bağlanmamış olana, aslında başkalarının yerine, dolayısıyla sürekli iğretilikte ve sürekli tehdit altında yaşamak ister insan, ya da hiç değilse yeryüzünün herhangi bir noktasında bizden beter durumda olan başkalarının varlığını bilerek, ortalıkta pusuya yatmış bekleyen ne kadar çok tehlike bulunduğunu aklımıza getirecek başkalarının yerine. Daha o zamanlar böyleydi, şimdi de sürüyor, ama eskisinin üç katına çıkmış, hep tepemizde bir felaket dolaştığına, bizi doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecek olduğu fikrine alıştık, Afganistan'da, Irak'ta, Suriye'de ya Libya'da ya Etiyopya'da ya da Somali'deki dertlerin bizi ilgilendirmediği çağlar geride kaldı (yüzlerce ve yüzlerce yıl, belki de tüm tarih boyunca, kişisel yaşamımın bir bölümünde de sürmüştü, ben o değişime tanık oldum), hatta Meksika'da ya da Filipinler'deki belalar da ilgilendirmiyordu, oysa onlar sonuçta bir vakitler bizim toprağımız sayılmıştı, İspanyolların demek istiyorum.

Kahramanlık diye niteledikleri şeyden ellerinden gelen en büyük yararı sağladıktan, barut ya da kavrulmuş, parçalamış beden kokusu almadan, bir an bile tehlikeye girmeden evlerinde kollarını kavuşturmuş otururken BBC'yi seyredenlerin milli gururunu sinsice okşayan İngiliz basını bile giderek ilgilenmez oldu. Ona karşılık ben ilgimi kaybedemedim. Günü gününe dikkatle izledim: birlikler yavaş yavaş yurda geri döndüler, zamana yayılan karşılanmaları coşkusunu her seferinde biraz daha yitiriyordu, Falkland Adaları'nın gelecekteki savunmalarına yönelik, aynı durumun bir daha tekrarlanmaması için önlemler alındı; o arada Arjantinli askerler itibarlarını kaybettiler, Galtieri derhal istifa etti: yitirilen

savaşın ülkeye bir hayrı da dokundu, diktanın sonunu başlattı. Daha sonra 1986'da diktatörün yargılanışını da izledim, General ve yüksek rütbeliler görevi ihmal etmekle, onca insanın ölümüne yol açmakla, vatanı felakete götürmekle suçlandılar, birkaç yıl hapse hüküm giydiler. Nice yurttaşlarının alkışlayıp desteklediği çatışmadan ötürü bağışlanmadılar, bozgunlarda hep bir günah keçisi aranır –o doğru kişi, onu hak eden kişi de olsa–, başka hiç kimse suçlanmaz, halk her zaman masumdur. Çoğu zaman alçak, korkak ve akılsız davranan halkı eleştirmeye politikacılar asla cesaret edemezler, asla paylamazlar, davranışını ayıplamazlar, mutlak ama mutlak yüceltirler, oysa genelde hiçbir yer halkının pek öyle yüceltilecek yanı yoktur. Ama dokunulmazlık kazanmıştır ve eski çağların despot ve mutlakiyetçi hükümdarlarının yerini tutar. Onlar gibi, aklına estiği gibi, sorumsuzca karar değiştirir ve ne attığı oydan ne seçtiği kişiden desteklediği ya da ses çıkarmadığı, onayladığı ya da dayattığı ve alkışladığı şeyden dolayı hesap vermez. İspanya'da Franco'culukta, İtalya'da faşizmde ya da Almanya ve Avusturya'da, Macaristan'da ve Hırvatistan'da Nazizmde halkın suçu neydi? Ya Rusya'da Stalinizmde, Çin'de Maoizmde? Hiçbir suçu yoktu, asla ve asla; her zaman kurban görünür halk, hiç cezalandırılmaz (doğaldır ki kendi kendini cezalandıracak değildir; kendi kendine yalnızca acır, yüreği sızlar). Halk o keyfi, kaprisli kralların yerini almıştır, o kadar, yalnız milyonlarca kafası vardır, yani kafası kopmuştur. O kafaların her biri aynada kendisine hoşgörüyle bakar ve omuzlarını kaldırarak şöyle bir mantık yürütür: "Aaa, benim hiç haberim yoktu. Beni kullandılar, beni yönelttiler, beni aldattılar, beni yolumdan saptırdılar. Ben ne bilebilirdim, iyi niyet dolu bir kadıncağızım, saf bir adamcağızım ben." Cinayetleri öylesine çok kişi arasında paylaştırılır ki, dağılır gider, böylelikle kimliği belirsiz eylemciler daha sonraki cinayetleri işlemeye hazırdırlar, aradan birkaç yıl geçsin, öncekileri kimse hatırlamaz olsun, yeter.

Ağustos ayı geldi çattı, ailemle birlikte San Sebastiàn'a gittim, çocuklarla birlikte, tabii, ben nereye gidersem onlar da oraya. Annemle babam fazla uzun süre yapayalnız kaldığımı fark ettiklerinde yorum yapmadan beni yanlarına alıyorlardı. Tomás'ın uzun yolculuklarına alışmışlardı ve hemen hiç soru sormuyorlardı. Zaten şimdi gecikmesine kolay bir açıklama da vardı: Foreign Office, öngörmeyi becerememiş olduğu bir savaşın ardından yeniden yapılanmak

zorundaydı, yapacak dünya kadar hassas iş vardı; kimi kelleler alınacaktı ve Tomás belki de düşenlerden birinin yerini almak zorunda kalabilirdi, bunu ben kendi kafamdan ekledim, kariyerinin ilerlediğini, gecikmelerinin bizim bugünkü iyiliğimiz ve daha da parlak geleceğimiz için olduğunu ima etmek için.

Onların karşısında, eş dost karşısında, fakülte arkadaşlarım karşısında, kocamla yurtdışında geçirdiği sürelerde aslında olduğundan daha fazla ilişkim varmış gibi yapıyordum. Oysa Londra'dan ayrılır ayrılmaz (ya da ayrıldığını ben düşünüyordum), normalde hiçbir ilişki kalmıyordu, en azından bana kendi gerçeğinin bir parçacığını anlattığından beri, yıllar önce, izin verdikleri kadarını. O parçacık işin özünü anlatmakla birlikte ufaktı, ama beni onun sırrının ve çifte yaşantısının suçortağı yapmaya yetmişti, şimdi kuşku uyandırmamak, istemeden onu ihbar etmiş olmamak, Madrid'de hiç kimsenin gereğinden fazla şaşmaması ya da durumumuzu anormal, fazlasıyla anormal görmemesi için yalan söylüyordum. Britanya Büyükelçiliği'nde bile onun gerçek etkinliğinden haberli olduklarından emin değildim, en üst sorumlu olan Elçi belki, ama olmayabilirdi de: çalışanlarından birini Londra'dan çağırırlarsa o buyruğa uyardı, itiraz etmez, meraklanmazdı.

Bu kez de yine öyle oldu: Eylül'de Madrid'e döndüğümde, ondan hâlâ ne bir telefon ne bir mektup ne bir kartpostal ne bir telgraf almıştım, ne de Mr. Reresby'den ya da onun başka bir üstünden ya meslektaşından. "Demek ki başka bir yerde" diye düşünüyordum, "Falklands yüzünden boş yere tasalanmışım, iki buçuk ay süren çatışmalar ve daha uzun süren sonuçları yüzünden. Demişti ya, savaş ona hiç ilişmeyebilirdi de. O halde ne cehennemde acaba, nereye yolladılar onu? Dünya koskocaman, her yerde cephe olabilir, bilmediğim ülkelerde." Ben kendime bunları söylüyordum, ama emin olamıyordum, gözle görülür bir savaş yaşanmış, kayıplar olmuş olması her şeyi değiştiriyordu, ve başına orada bir şey gelmemiş olduğunu, dile alınamayacak ölülerin arasında bulunmadığını bilmeliydim; resmen bildirilmeyen, kamuya açıklanmayan dosyalarda görünmeyen görevlerinin gizli ve alçakça niteliğinden ötürü onurlandırılmayan, o görevleri onlara katılanlar, onlardan haberli olanlar ya da onları buyuranlar tarafından sonsuza değin inkâr edilecek olan ölüler arasında; (Margaret Thatcher'ı herkesçe bilinen herhangi bir olayı inkâr edebilecek, her türlü "üzücü

öykü"yü dile getirmekten ya da öğrenmekten kaçınacak yetenekte görüyordum) –aynen PWE zamanındaki gibi, büyük bir olasılıkla o kuruluş başka bir adla varlığını sürdürmüştü ve özünde değişen bir şey yoktu– ihanetle yol açtıkları ölümler ve alçakça görevlerinden ötürü, isimleri İngiltere'de pek sevilen sonu gelmez adlarla dolu o levhalarda hiç anılmayacak kayıplar arasında.

Foreign Office'in ya da her neresiyse oranın eski numarasına telefon etmek, Reresby'e (tabii hâlâ oradaysa, başka yere nakledilmemiş ya da teşkilattan atılmamışsa) ya da telefona yanıt veren kişiye sormak geçti içimden, Reggie Gathorne ile görüşmeyi isteyebilirdim, Dundas, Ure ya da Montgomery'den farklı olarak, o kişinin orada varlığı kuşkusuzdu. Ama Tomás bana ne kadar zaman geçerse geçsin sabırsızlanmamamı tembihlemişti, havalimanında sondan bir önceki sözleri bu olmuştu. Dediğini yapmalıydım, başka nice sefer yaptığım gibi dayanmalıydım, gerçi bu farklıydı, dayanmak daha zor oluyordu, gece bastırıp da yatağıma yalnız girdiğimde, orada olmayan bedeninin kitlesini araştırdığımda, o boşluğun bu kez bir daha dolmayacağı korkusuyla tedirginliğim dayanılmaz oluyordu. Telefonun ahizesini her kaldırışımda, ki her gün yaptığım şeydi bu, içimden dürten eğilime karşı koyabilmek için anımsıyor, kendi kendime tekrarlıyordum (daha kuvvetlendirmek için yüksek sesle tekrarlıyordum): "Eğer haber vermezsem veremediğimdendir, biliyorsun. Her zamanki gibi." Ve ben kabul etmiştim: "Elinden geldiğinde bana bir şeyler söyle, rica ederim. Her zamanki gibi. Ya da uzağa gidersen, döndüğünde." O anlaşmaya uymak düşüyordu bana.

Ama bu kez her zamanki gibi olmadı. Eylül, Ekim, Kasım geçti, ne bir ses ne bir nefes. Aralık dönmesine elverişli bir aymış gibi geldi ve her günü boş inanışı andıran bir umutla bekledim: Noel'de herkes durup bir soluk alır, diye düşünüyordum, köstebeklerle teröristlerin bile elleri boşalır, eylemler ertelenir, bir tür çevresel ateşkes olur, herkes o günleri bir yerlerde geçirmelidir; cellatlarla kurbanlarının da onları çağıran aileleri vardır, ya da birinciler kuşku uyandırmak, fazla dikkat çekmek istemezler, ikinciler de normal yaşantılarını sürerler, kurban edilecekleri hemen hiç akıllarına gelmez. Elbette her yanda yalnız kişiler vardır, kimsenin beklemediği, bir yere gitmeyen ve kimseyi de ağırlamayan kimseler, onlar için o günler de yılın kalan günlerinin eşidir, belli etmemek için, evine gidip dönüyormuş gibi yapmak için kırların ortasında kaybolmuş ufak bir otelde gizlenen tipler. Tomás onlardan birine dönüşmez, öyle şey yapmaz diye inandım, nerede olursa olsun, İrlanda'da, İskoçya'da, İsrail'de, Filistin'de, Suriye'de, Rusya'da ya Çekoslovakya'da ya da kim bilir belki de Arjantin'dedir, güvenlik nedeniyle oradan çıkmaya henüz cesaret edememiştir. Hepsi kendi kurmacalarım, daha çok hayal ürünü hepsi.

Hiç değilse telefon edeceğini düşündüm, merhaba demek için, çocukları sormak için, Guillermo onu hepten unutmasın diye, Elisa'nın henüz anıları yoktu. Ama ay ilerleyip de ondan hiçbir yaşam belirtisi gelmeyince umutsuzlandım. Şimdi bir ses vermezse ne zaman verecekti, öyle haber falan almadan kış ve ilkbahar geçebilirdi, derken yaz, derken güz, neden olmasın. Artık Foreign Office'i aramak için gözlerimi telefona dikip durmakla yetinmiyordum, birçok kez aradım da. Yine de, ilk iki üç çalıştan sonra –hatta birkaç kez *Hello?* sözcüğünü işittikten sonra–, ürküyor, pişman olarak bir şey söylemeden, kimseyi istemeden kapatıyordum. Öyle zamanlarda kafamda aynı nakarat çınlıyordu, ya da en vahim korkularımı bertaraf edecek bir dua: "Eğer haber vermiyorsam, veremiyorum

demektir. Zaman geçti diye sabırsızlanma. Ne kadar uzun sürerse sürsün." Daha ne kadar zaman geçmeliydi? Ara sıra tembihi ters tepki yapıyordu: belki de haber veremiyordu, çünkü artık yaşayanlar arasında değildi, öyle demek istemiş de olabilirdi.

Her şeyden haberi olan Walter Starkie yıllar önce ölmüştü, ama Tomás'ın babası Jack Nevinson, kayınpederim, hâlâ hayattaydı, gerek elçilikteki gerekse British Council'daki işinden ayrılmıştı, yetmişine varmıştı artık, Tomás evlatlarının en küçüğüydü. İşsiz güçsüz oturmamak için Complutense Üniversitesi'nin benim bulunduğum İngiliz Filolojisi Bölümü'nde İngilizce Sesbilgisi dersleri vermeyi zevkle kabul etmişti, dersin asıl öğretim üyesi yine bir başka İspanyollaşmış İngiliz, dört dörtlük bir profesör Jack Cressey White'tı, benim de hocam olmuştu ve raporlu ya da izinliydi, iyi hatırlamıyorum. Böylece o öğrenim yılında kayınpederimle kendi evimden ya da onun evinden çok fakülte koridorlarında karşılaşıyordum, onun evine sık sık torunlarını bırakıyordum, ama hiç uzun süre kalmıyordum, gerçek nedeni de hep başlıca ortak konumuz olan Tomás'tan söz etmekten kaçınmamdı. Oysa şimdi dürtüme yenilip artık beni anımsamayacak olan Reresby'yi rahatsız etmeden, burnumu sokmadan önce, Tomàs'ı onunla konuşmayı istiyordum. Bir gün Jack'a konuşabilir miyiz diye sordum, ortalıkta çocuklar bulunmasın, Tomás'ın Madridli annesi Mercedes'in önünde olmasın daha iyi. Beni Mr. White'ın odasına götürdü, o yokken kendisine vermişlerdi, gelini değil de salt bir meslektaşı ya da çekingen ya da saygılı bir öğrenciymişim gibi yer gösterdi. Mavi gözleri hafif fırlak, teni pek pembe-beyaz, ak saçları iyice açılmış, yüzü gamzelerle dolu –çenesinde derin bir çukur göze çarpıyordu– bir adamdı, insana güven verirdi, yaş aldıkça azalmamış doğal bir masumiyet ve iyilik saçılırdı yüzünden. Aldatmayı, yalan söylemeyi bile beceremez derdiniz. Oxford'da (Pembroke College) okumuştu, orada ilk ikisiyle arasındaki yaş farkına karşın, Tolkien ile, arkadaşı Lewis ve Isaiah Berlin ile bayağı ahbaplık etmişti, yine de onlara ilişkin olaylar anlatmazdı, böbürlenmezdi.

"Buyur, söyle, Berta'cığım" dedi İspanyolca. Ömrünün uzun bir bölümünü Madrid'de geçirdiği halde asla tümüyle hakim olamamıştı İspanyolcaya, ayrıca gidermeyi bir türlü başaramadığı şiddetli bir vurguyla konuşurdu.

"Jack, rica ederim, gerçeği söyle bana. Tomás hakkında neler biliyorsun?" diye sordum.

İçtenlikle şaşırmış göründü ve İngilizce yanıtladı.

Bir türlü üstesinden gelemediği İspanyolcaya ara vermek için benim İngilizcedeki sürekli gelişimimden yararlanıyordu.

"Nasıl neler biliyorum yani? Sen bize ne anlatıyorsan onu, Berta. Londra'da işi o kadar çok ki sanırım ancak sana telefon edecek kadar vakit bulabiliyor. Uzaktayken bizi hiç aramaz. Anlayışla karşılıyoruz, gücenmiyoruz. Sen eşisin, ana babalara düşen de geri planda kalmaktır. Bildiğim kadarıyla ablaları ve ağabeysiyle de ilişki kurmuyor. Hayli zaman önce bizi uyarmıştı, İngiltere'de olduğu sıralar senin aracılığınla, en çok senin aracılığınla ilişki kuracaktı."

"Seninle hiç konuştuğu olmaz mı? Sana sorunlarını açmaz, danışmaz mı?"

"Danışmak mı?" Biraz güldü. "Yo, hayır, bana hep biraz tenezzülle bakmıştır diye düşünüyorum. Babalık işlevlerinde pek yararlı olmayan bir baba gibi. O benden çok farklı bir adam. Benden daha emin, daha kararlı. Kuşkuları varsa bile, çok gençliğinden beri bana hiç danışmamıştır. En fazlası onları çözümledikten sonra bilgi verir."

"Peki sana ne konuda bilgi verdi, Jack? Gittiğinden beri, Falklands Savaşı'nın başından beri, ondan tek haber alamadım, hiç ama hiç. Bu süre içinde sizlere anlattığım her şey, onun belirsiz havadisleri, kısa telefon konuşmaları, hepsi yalandı, benim uydurmamdı. Sizleri telaşa vermemek için. Bizi, çocuklarla beni terk etmiş gibi görünmemesi içindi. 4 Nisan'da gitti. Yedi buçuk ay oluyor. Bu kadar uzun süre habersiz kaldığım hiç olmamıştı. İki, üç ay, evet, belki daha da uzun, bilmiyorum, günlerin hesabını tamı tamına tutmamakta yarar var, alıştım ve fazla kaygıya kapılmadan beklemeyi öğrendim. Ama tabii, bu kez bir savaş başlıyorken gitti, ve bittiğinden beri de kimse bana bir şey demedi, ne Foreign Office'ten ne Elçilik'ten ne herhangi bir yerden hiç kimse. Başına kötü bir şey gelmiş olsa bana haber verirlerdi, değil mi? Sizlere de. Yoksa vermezler miydi? Senin bildiğin daha fazla bir şey var mı? Gerçekte ne iş yaptığını biliyor musun?"

Jack Nevinson gözlerini faltaşı gibi açtı, öylesine masum biriydi ki, yoğunlukla bakmak için gözlerini açıyordu. O yoğunluğun neyin karşılığı olduğunu kavradım, benim bildiğimin ne olduğunu

çözümlemeye çabalıyordu. Kuşkusuz bana yalan söylemek istemiyordu, ama oğlunun başını derde sokmayı ya da bazı tembihlerine karşı gelmeyi de istemiyordu.

"Ha, şu mesele" demekle yetindi.

"Evet, Jack, o mesele. O mesele. Bana öyle geliyor ki biz ikimiz bir şeyler biliyoruz. Sen ne biliyorsun, söyle lütfen."

Kayınpederim bir an kalakaldı, bir an için diyecek söz bulamadı. Söylemeksizin söylemenin yolunu arıyordu. Bana bir çay ikram etti, başımla hayır dedim, anlaşılmaz bir şeyler geveledi, sonunda söze başladı:

"Büyük olasılıkla senden fazlasını biliyor değilim, Berta. Büyük olasılıkla sana daha fazlasını söylemiştir. Ama göründüğüm kadar dünyadan habersiz de değilim, oğlumun uzak kaldığı zamanlar yolculuklarından öyle bir suratla döndüğünü gördüm ki, diplomatik görevlerden kaynaklanmaz, ne denli çetin ve karmaşık olurlarsa olsunlar. Başkalarında da görmüş olduğum bir yüz ifadesi, Savaş sırasında birçok kişide gördüm, İkinci Dünya Savaşı'ndan söz ediyorum. Aynı zamanda hem bir gurur hem bir korku ifadesi, o iki şey ayrımsız bir bütün oluşturacak kadar girift. Gördüklerinin korkusu ve onları sindirmiş olmanın, aklını kaçırmamış ve ardına bakmadan kaçmamış olmanın gururu. İnsanın yapmış olduğu, yapabilmiş olduğu vahşetten ötürü korkuyla gurur kaynaşmış. Yüzünde o ifadeyle insan olsa olsa cepheden ve bir de gizli etkinliklerden döner. Ve şimdiye değin açık açık savaş olmadığına göre de, evet, yıllardır hangi işlere batmış olduğunu bildiğimi sanıyorum."

"Onu sana hiç açıkça doğrulamadı mı?"

"Bunu bilmeyi istemek fazladır, Berta. Her şekilde Falklands'a gittiğine inanamıyorum, onu oraya göndermek heba etmek olurdu."

"Bana, evet, doğruladı, Jack" diye açık ettim, duraksayarak "ve sana söylemekle pot kırdığımı sanmıyorum." Gözlerini kırpmadı bile, açıkça kabullenmese de haberli olduğuna hükmettim. "Gizli servislerin hizmetinde çalıştığını biliyorum, MI5 ya da MI6, hangisiyse. Ama nereye gittiğini, neler yaptığını, neler yapmış olduğunu, ne tehlikelere girdiğini bilmiyorum. O anlatmıyor, ben de sormuyorum. Anlaşmamız o yönde."

"Çoğu kez MI6 olmalı, sanırım, orada daha yararlı olur" dedi Jack, yaklaşık bir bilgiyi düzeltir gibi. "Ama birinden öbürüne aktarmalar da yapılır, görevine göre."

Benim her gün biraz daha yitirdiğim sükûnetle konuşuyordu. Hemen oracıkta, umutsuzlandım. Ellerimi alnıma götürdüm, dirseklerim Mr. White'ın masasına dayalıydı. Ağlamama ramak kaldı.

"Ne yapayım bilmiyorum, Jack. Tomás'ın tembihlediği gibi sabrettim, ama hayatta mı değil mi, bilmek ihtiyacındayım."

"Hayatta olmaması için neden yok. Bu tür görevlerin kimi zaman çok uzun sürdüğü olur. Bazen değil aylarca, yıllarca süren işler vardır. Aslına bakarsan şimdiye değin talihli çıktınız, üçdört ay fazla uzun değil. Ve onun yapabileceği en son şey hatalı bir adım atmaktır, evine telefon etmek gibi, birileri onu işitebilir. Ya da daha da beteri, bir telgraf falan göndermek. Birileri okuyabilir."

Bunu duymayı istemiyordum, somut sahneleri hayalimde canlandırmayı, Tomás'ın –insanlığın kalan kısmı için doğal olan etkinliklerde keşfedilirse– postaneye gittiğini ya da gizlice bir telefon kabini ararken canından olmaktan korktuğunu. O iğrençliğin dışında kalmak istiyordum.

"Yedi buçuk ay fazla uzun süre, evet. Benim için. Artık dayanamıyorum, Jack, bir şeyler araştırmam gerek. Bir defasında, yıllar önce, Londra'da Ted Reresby diye biriyle konuşmuştum. Burada çok kaygı verici bir olay olmuştu, size anlatmadıydım, Tomás'a ulaşamıyordum. Şu anda nerede bulunduğunu hiç bilmiyorsan, yine o Reresby'yi arayacağım. Yani, aramayı deneyeceğim."

"Ted Reresby mi?" diye tekrarladı kayınpederim. "Ondan söz edildiğini hiç duymadım. Bence anahtar isim Tupra olmalı, Bertram Tupra. Yani, ben olsam son elde ona tutunurum, ona ulaşmaya çalışırım. Onu bana Tom kendisi oradayken Londra'ya yaptığım bir yolculuk sırasında tanıtmıştı. Aslında onlara sokakta rastgeldiydim, The Strand'da. Bana sanki üstüymüş gibi gelmişti, doğrudan doğruya ona bağlıymış gibi. Her ne idiyse, emin değilim. 'Birlikte çalışıyoruz' dediydi. Sevimli bir tip, ürkülecek bir tip, fazla enli, ince çizgili bir takım elbise giymişti, yeleği falan da vardı, sahiden diplomat ya da Bakanlık çalışanı olamayacak kadar özenli. Ürkülecek deyişim çok kararlı oluşundandı, çok yetenekli." O sıfatın beni büsbütün korkutacağını düşünerek düzeltti. "Pervasız, kendine güvenli. Bak, Berta, hiçbir şeyden emin değilim. Kesinlikle inandığım şeyler var, ama emin değilim. Tom'un" –onu Tom diye çağırırdı– "ne yaptığını bildiğime inanıyorum, ama kanıtlayamam. Her ne ise ona tüm varlığını adamış bulunuyor, bak işte onu seziyorum, görebiliyorum.

En azından burada bulunmadığı zamanlarda. Burada bulunmadığı sıralar burayı aklından çıkarıyor, onun için mevcut değiliz. Sen, ben, annesi, hatta çocuklar, hepimiz yok oluyoruz. Bir başka yaşama gömülüyor olmalı, bir başka kişiye dönüşüyor ve zaman zaman kendini o kişi sanıyor olmalı. Her şeyin iyi sonuç vermesi için öyle olmak zorunda. Fakat sonra geri dönüyor, öyle değil mi? Ve olabildiğince eski haline dönüyor, kendi varlığına dönüyor."

Jack Nevinson'ın haberi vardı, ya da olaylardan kuşkulanması kesin sayması için yeterliydi. O durumu hayli sakin karşılıyordu, birisi bir yolu seçtiğinde, elden onu dürbünle seyretmekten, ona şans dilemekten ve onun gerisingeri dönmesini beklemekten gayrı yapacak şey olmadığını biliyor gibiydi.

"O Tupra dediğin adamla nasıl ilişki kurabilirim, biliyor musun? Amma da tuhaf soyadı, değil mi?"

"İngiliz soyadı değil zaten. Ama kendisi İngiliz'di, dört dörtlük bir İngiliz, kusursuz bir konuşması vardı. Bilemeyeceğim. Foreign Office'i arayarak, herhalde. Ya da MI6'i, ama oraya telefon etmek bir dehlize dalmak gibi olacaktır, sonunda sorguya çekilen sen olursun. Bence daha beklemelisin. Biraz daha. Dedim ya, iki ya da üç yıllık görevler olağandışı sayılmaz. Bırak bir yılı dolsun, en azından."

"Nisana kadar mı? O kadar nasıl beklerim, Jack."

"Nisan'a, Mayıs'a, Haziran'a kadar. Ben onun için üzülmüyorum sanma, uzaklara, kim bilir nerelere gittiği her sefer tedirginliğe, korkuya kapılıyorum, küçük oğlum o benim. Ama dişimi sıkıyorum, başka ne gelir elimden. Vatanıma hizmet etmeye karar vermiş diye eleştiremem de onu, onca bilgisi var, yeteneği varken. Caydırmaya da kalkışamam. Dahası, onunla gurur duyuyorum. Sana kesinlikle söyleyebileceğim bir şey var, bu meselelerde rahat vermeyen, ille de araştırmak isteyen bir eş ciddi bir ayakbağı olur. Tom'un manevralarını güçleştirebilir, hatta tehlikesine tehlike ekleyebilir. Bir baba ya da bir anne, ya da karısını arayan bir koca, fark etmez."

Bir anne deyince ayıldım.

"Peki Mercedes? O şaşmıyor mu? Sabırsızlanmıyor mu, kahrolmuyor mu? Bildiği bir şeyler mi var?"

Jack işaret parmağını dudaklarına götürdü, beni susturmak istermiş gibi. Nazik bir hareketti, gözlerinde tertemiz bir bakışla. Ricaydı, buyruk değildi.

"O kendi kendisine soru sormamayı yeğliyor. Senin bize uydurduğun yalanlarla yetiniyor. Uydurmayı sürdürmende yarar var, lütfen sürdür. Telefon konuşmaları uydur, ayrıntıya girmeden. Şimdiye değin nasıl yaptıysan öyle. Belki farkında değilsin, ama numara yapmayı pek güzel beceriyorsun."

Böylece onun sözüne uydum ve biraz daha bekledim, çok uzun süre daha bekledim. Nisan'a, Mayıs'a, Haziran'a değin bekledim, ve parmağımı kımıldatmadan –sözcüğün tam anlamıyla: Foreign Office'in numarasını da başka hiçbir İngiltere numarasını da çevirmeden– 1983 yılının Temmuz, Ağustos ve Eylül ayları boyunca bekledim, ama insan çok fazla bekleyince içinde ikircikli ya da çelişkili bir duygu gelişiyor: beklemeye alıştığını, belki de ondan fazlasını istemediğini keşfediyor. Onun beklenilen telefonla, beklenilen dönüşle, şiddetle arzulanan yeniden belirişle kesilmesini ya da sona ermesini istemez oluyor, hele onun tersini, öyle bir şey olmayacağını, kocasının bir daha asla bir hayat belirtisi vermeyeceğini ne de dönmeyeceğini bildirmelerini hiç istemiyor. Bu ikincisi daha vahim ve daha dramatik elbette, ama her iki olasılık da aynı şeyi gerektiriyor: bekleyişin ve belirsizliğin sonunu, insan onlara öyle bir uyum sağlıyor ki içinden çıkmayı istemez oluyor, yatağından kalkmasının nedenini de yatağına girerkenki düşünceyi de ondan almasınlar, onu oradan hiç kımıldatmasınlar istiyor. "Eğer Tomás dönerse, artık burada olacak" diyordum kendi kendime, açık açık dilime almaksızın, bir düşüncedense bir duyguydu, ve bir kez daha eskisi gibi olacak, hiç değişmeksizin, aynen; evet, daha fazla zaman geçmiş olacak ve ben sonsuz sınırsız kahırlanmış olacağım, ama aslında bu gidiş-gelişli ve onun tarafı karanlık, saçma yaşantımızın yeni bir bölümü olacak, daha önceki ayrılıkların üstüne eklenecek ve bir an gelecek, ben bu seferki yokluğunu diğerlerinden ayıramaz olacağım, özellikle gelecektekiler de böyle uzayıp giderse, artık iki üç ay değil de bunun gibi bir buçuk yıl sürerse, ya da kim bilir daha ne kadar uzayıp giderse. O hemen hemen bir buçuk yıl hakkında tek söz etmeyecek, ben de hiç sormayacağım, her zaman öyle oldu, hâlâ da öyle. Ve böylece yeniden görünürde normal bir süre geçireceğiz, ta o yeniden çağrılıp, yeniden çekip gidene değin. Bu şimdiki halim belki de evla. Geleceğin hayaliyle yaşamak bu, ona herhangi bir

biçim yakıştırabilirim, geleceği biçimlendirmek mümkündür. Onun yeniden ortaya çıktığı gün artık o işten çekildiğini bildireceğini hayal edebilirim, bu görevi böylesine uzun sürmesinin nedeni pek önemli bir hizmet vererek ayrılmak istemiş olmasıdır ve kabul ettiği son hizmettir; yaşamının en güzel yıllarını harcamıştır ve hiçbir şey sonsuza değin sürmez, arzusu artık durmak ve burada kalmaktır; dünyaların en karanlığını yeterince tanımıştır, yurttaşların büyük çoğunluğunun ayak atmaya zorlanmadığımız, uzaktan bile bakmaya cesaret edemeyeceğimiz bir yeri. Yorulmuş, bezmiş olduğunu, yapmış olduğu ve yapıldığını gördüğü şeyler o denli mide bulandırıcı ki yalnızca çirkin, sevimsiz, güvenilmez, düşkırıcı ve zalim şeylerin görüntüsüyle kalmak, evrenin ihanet dolu kıyı bucağında sürgit yaşamak istemediğini bana itiraf edeceğini hayal edebilirim. Tomás dönmediği sürece o fikri kafamda telleyip pullayabilirim, çünkü biliyorum ki, döndüğünde o fikir silinip gidecek ve olayların, yani alışkanlığın aynen sürmesiyle yalanlanacaktır. "Her ne ise, ona tüm varlığını adamış, onu seziyorum, görebiliyorum" demişti Jack, ve Jack onun babası, oğlunu iyi tanır, benden daha çok öncesinden. Tomás o seçtiği şeyden, giriştiği şeyden yakasını sıyrılmayı başaramayacak, onun tutsağı artık. İşler bu raddeye varmışken burada olmamayı, kendi kendisi olmaktan çıkmayı, bir başkası ya da başka kişiler olmayı gereksiniyor, sürgit değişmeyen aynı kişi olmayı kaldıramaz herhalde. "Burada olmadığı sıralarda burayı aklından çıkarıyor, biz mevcut değiliz. Sen, ben, annesi, hatta çocuklar, hiçbirimiz mevcut değiliz" demişti Jack, ve kendimi aldatmayayım, herhalde haklıdır: Tomás'ın gereksinimi bizim zaman zaman ortadan silinmemiz, onun görüş alanından çıkmamız, dahası hayalinin alanından da çıkmamız, belleğinin alanından da, aynı şekilde Hyde Jekyll'i, Jekyll de Hyde'ı hatırlamazlar, ya da birbirlerini ancak koptukları anda, dönüşüm anında hatırlarlar ya. İşten ancak kendisini zorlarlarsa, başkaları onu işe yaramaz ve ıskartaya çıkmış olarak, son damlasına değin sıktıklarından ötürü emekliye ayırırlarsa çekilir; şayet Tupra ya Reresby ya da emirleri veren her kim ise ona yol verirse, belki de SIS'in, Gizli Haberalma Teşkilatı'nın başkanı, gitmeden önce Figures diye tuhaf soyadlı yeni bir başkan geldiğini ya da geleceğini söylediydi, galiba her birkaç yılda bir değiştiriyorlarmış, belki de o aklını oynatmasın, yalnız astları akıllarını oynatsınlar diye. Er geç olacak öyle bir şey, ondan el çekecekler, o zaman ne olacak peki?

Ruiz Kindelán'ı aklıma getirmekten rahatsız oluyordum, ama o bana emekliye ayrılan ajanların halini anlatmıştı, belki de emekliye ayrılan teröristlerinkinden pek farklı değildi de o yüzden birinci elden bilgisi vardı, kendisiyle Mary Kate'in yazgısının öyle olacağını kabullenmişti.

"Aklını oynatmış ya da ölü" demişti, "çoğunluğun sonu odur. Ve hayatta kalan birçokları sonunda kim olduklarını şaşırırlar. Hayatlarını yitirirler ya da ikiye bölerler, ve o iki parça birbiriyle uzlaşmaz, birbirini yadsır, kimliklerini yitirirler. Kimileri normal yaşantıya dönmeye çabalarlar ama ellerinden gelmez, sivil yaşama uyum sağlamayı beceremezler. Kaç yaşında olursa olsun. Eğer işe yaramıyorlarsa, ve çöpe atılacaklarsa, gözlerinin yaşına bakmadan eve yollanırlar ya da bir resmi büroda bitkisel yaşam sürmeye, öyleleri vardır ki daha otuzunu doldurmamışken artık vakitlerinin geçmiş olduğunun bilinci içinde sönüp giderler. En karanlık geçmişlerinin tutsağı olup kalırlar, kimi zaman da pişmanlıktan boğulurlar. Yapmış oldukları eylemler acımasızlığıyla bugünlerini bulandırır, ve onlar için bir vakitler önemli olan şeyin artık hiç kimse için önemi yoktur." O da çekici gelmiyor, avutmuyordu beni, yetmiş yıl yaşadığını sanan otuz iki yaşında özlemle kıvranan birini, dolu dolu yaşam çağının bitmiş olduğunun bilincinde birini, artık işe yaramıyor diye kırılmış, sürgit hoşnutsuz, belki de buruklaşmış birini geri kabul etmek. Hayır, hiçbir çözüm iyi değildi, çok genç yaşımda âşık olduğum Tomás'ı (hep Berta Isla de Nevinson olayım istemiştim, o iyelik bildiren 'de' ekiyle kadınların kocalarının soyadlarını aldıkları çağlarda) artık bana hiçbir şey geri veremezdi, kendi yüreğine kulak vermeyen, kendi kendini anlamakla da ilgilenmeyen bir erkeği. Ona karşılık eğer kendisini emekliye ayıracak olurlarsa, durup dinlenmeden geriye bakacak ve benimle birlikte yaşayacağı her şey ona tekdüze ve soluk, soluk ve düşkırıcı gelecekti, sürekli iniş aşağı gitmek, doyumsuzluk nedeni olacaktı. 'İşte bunun için bekleyişi sürdürmek evla' diyordum kendi kendime açıkça dile getirmeksizin; 'dönmesi hayırlı olmaz, ya da günün birinde posta kutusunda bir mektubunun belirmesi; dönmediğini ve dönmeyeceğini bilmek de hayırlı olmaz, uzaklarda bir yerde ölüp gittiğini, ve bana ancak kaybetme ve unutma sürecinin kaldığını bilmek. Her şey böyle olduğu gibi sürsün, gitsin, daha iyi: kararsız, dalgalanmaya bırakılmış ve mutlak belirsizlik içinde."

O yüzden 1983 Kasımı'nda kapı zilinin şiddetle çalışını felaket gibi algıladım; tedirgin ya da hüzünlü ruhları kolayca avlayan ıslak, yağışlı aydı, hani pençe gibi yakalar, saçmalıkların en büyüğünü ve en çekicisini yapmalarını engellemek için saçmalığa sürükler onları; ve böylece derslerimde birkaç kez öğretmek durumunda kaldığım *Moby-Dick*'in başlangıcında Melville ile anlatıcısının söyledikleri gibi, onları "tabanca ile merminin yerini tutacak bir şey" bulmaya yöneltir. O sıralarda artık sinirsel dalgalanmalarımı denetleyemez olmuştum ya da her zaman denetleyemiyordum, ve sık sık gözlerim bulanıyordu. Hâlâ hiçbir şey olmasın, bekleyiş durumumu hiçbir şey değiştirmesin, her geçen gün bir öncekinin aynı olsun istiyordum, ama ara ara dengesizlik, hatta pusuda bekleyen umutsuzluğun baskın çıktığı anlar oluyordu, o anlarda ömrümün ilk otuz iki yılını kapsayan uzun bölümünü kapatma, tamam, elveda, buraya kadarmış deme arzusuna kapılıyordum; bir şey beni sarssa, beni bir daha geriye bakmadan çekip gitmeye, harekete geçmeye, arabama atlayıp yollarda amaçsız dolaşmaya ya da bilmediğim taşra kentlerinde kaybolmaya, Tomás gibi yitip giden kişi ben olmaya zorlasa diye geçiyordu içimden. Öyle ki, şayet o geri gelirse, benim gibi şaşkınlığa uğrasın, o denli korksun, dört bir yana sorsun istiyordum: "Fakat nerede Berta? Nasıl olur da kimsenin haberi olmaz, nasıl olmuş da arasınlar diye polise haber verilmemiş, kesin bir bilgimiz nasıl olmaz, acaba hayatta da kendi iradesiyle gizleniyor mu, yoksa başkalarının iradesiyle ölmüş de gizlenmiş mi, nasıl olur da hiçbir iz ne bir veda pusulası ne uyarı sözü bırakmamış, kararını bildiren kuşkulu bir söz bile?"

Ne var ki biz kadınların çoğumuzu çocuklar dizginler, ve o yüzden açıkça dile getirmesek de sık sık keşke var olmasalar da bizi özgür ve rahat bıraksalar, keşke hiç doğmasalardı ya da daha başından kendi başlarının çaresine baksalardı, hiç durmadan istemeselerdi, hiç durmadan sormasalardı, her şeylerinde bize bağımlı

olmasalardı, sabahları giyinmek için, bir yerden bir yere gitmek için ve beslenmek için haydi haydi, korkularını bastırmak, doğal eğilimlerine uyarak neşelenmek için bile. (Asla istemediğimiz şey ölmeleridir, o asla). Guillermo ile Elisa'ya sımsıkı bağlıydım, onun tartışılır yanı yoktu, ve zaman oluyordu o kararlılığıma başkaldırıyordum. Benim oldukları gibi Tomás'ındılardı da (yo, pratikte benimdiler, yalnızca benim), ama paranın çoğunu eve getiren oydu, ayrıca ülkesine hayatiî hizmetlerde bulunuyordu, onunla kıyaslanacak özür yoktur, görevin haklı gösterdiği sürgit ihmal. Hiç değilse parasızlık çekmiyorduk: o on dokuz ay boyunca değişken ücreti (görevindeki başarısına, süresine, çektiği zahmet ve atlattığı tehlikelere göre ikramiyeler veriyor olmalıydılar) ortak banka hesabımıza düzenle yatırılmıştı, yıllardır böyleydi, kendisi ister Madrid'de olsun, ister Londra'da ya da benim bilgim dışında bilinmeyen bir yerde. Onun kendisine ödenenin tamamı olmadığını biliyordum, bir bölümü daha vardı ki –belki vergi beyanına tabi değildi, kayıt dışı ödemeydi– İngiltere'den dışarı çıkmıyordu, doğrudan doğruya orada benim giremediğim hesabına yatırılıyordu, ben onun varlığından başka bir şey bilmiyordum, hiçbir fikrim yoktu, yani hesapta ne kadar para birikmiş olduğundan. "Yurtdışında para tutmakta yarar var" diye temin ediyordu Tomás, "bir kenarda sterling bulunsun, daha iyi, İspanya'dan ne zaman ve ne hızla tüymek gerekebileceğini insan asla bilemez. Bakarsın canına yetmiş, ya da sınırdışı ediliyorsun, intihara eğilimli bir ülkedir burası, yüzlerce yıldır en değerli evlatlarını sürgüne zorlamıştır, onu iyileştirebilecek ya da kurtarabilecek kimseleri; o da öldürmediği zaman; eşi benzeri yok."

Sabahın ileri bir vaktinde, zilin kuvvetlice çaldığını duydum, saat on birde, benim dersim olmadığı bir gün, çocuklar da her zamanki gibi dışarıdaydılar, Guillermo benim çocukluğumdan beri, Tomás'ın da ergenliğinden beri gittiğimiz okulda, Elisa yuvada. Tam da o yıl vereceğim Amerikan Edebiyatı dersi için *Moby-Dick*'i hazırlıyordum ("dünyanın sulu kısmı", okyanusu adlandırmanın amma tuhaf biçimi, ona dikkat etmiş, böyle düşünmüştüm), bir hayvan gibi yerimden sıçrayarak baktım, kimseyi beklemiyordum, ökçelerim evde olduğumu ele vermesin diye kapının gözetleme deliğine usulca yaklaştım (Kindelán'lar olayından beri ziyaretlerden kuşku duyuyordum), baktım kafatası bombeli, onu gizlemeye çalışan kıvırcık, kabarık saçlarla kaplı bir tip, ömrümde görmemiştim.

Minicik dışbükey mercekte görüntüsü çarpılıyordu, o kabarıklık gerçek olmayabilirdi de. İlk bakışta İngiliz'miş gibi göründü, yüzünden çok su götürmez İngiliz kesimi kruvaze ceketli koyu gri takım elbisesinden ötürü, paltosunu kabadayıca ya da fiyaka olsun diye omuzlarına atmıştı, Soho ya da East End'li bir ganster, ya da Madridli bir zengin çocuğu gibi. Görünüşü zararsız sayılmazdı, ama şayet İngiliz'se bana Tomás'tan haber getiriyor olabilir diye düşündüm. Kapıyı açmadan sordum:

"Kim o?"

Mrs. Nevinson mı? Mrs. Berta Nevinson mı? Kuşkusuz İngiliz'di. "Adım Bertram Tupra, sizinle konuşmak istiyorum, mümkünse. Kocanızın iş arkadaşıyım ve Madrid'den geçiyordum. Açmak lütfunda bulunursanız..." Tüm bunları kendi dilinde söyledi, tabii, tek kelime İspanyolca bilmiyor olmalıydı.

Jack Nevinson'dan işittiğim o adı duyunca artık duraksamadım, açtım kapıyı, panik –ya da dehşet– ve merak baskın çıkmıştı. Kafamda bir anda yaylım ateşi gibi şunu duyacak vaktim oldu: "Madem Tomás'ın şefi bizzat geldi, bana haberlerin kötüsünü verecektir" ve kocamın ölmüş olduğu yolundaki inanılmaz fikri kabullendim. "Tomás ölmüş" diye düşündüm, aynı zamanda inanmaksızın. "Peki şimdi ne olacak? Ne olacak şimdi?" Ve inanmamayı sürdürdüm, bir yalandan ya da yanlışlıktan başka şey olamazmış gibi.

Adam beni süzerken gülümsedi, o da vardığım sonucu bir an için düzeltmeme neden oldu: bir felaket haberi vermeye gelindiğinde gülümsenmez, evli bir kadına siz dul kaldınız, çocuklarınız da yetim, hem daha küçücükken diyecekken. O biraz şakacı gülümseyişte ve mavi ya da açık gri bakışında yaslı bir durumda, taziyet bildirmeye hazırlanırken yersiz kaçan bir tür erkek beğenisi sezinledim. Ne var ki kimi erkeklerin ondan kaçınamadığını bilirim, sokakta otomobil çarpıp yere serilmiş bir kaza kurbanı görüp yardıma koşmuşken, örneğin kadının eteği sıyrılmış ya da darbeyle bluzunun düğmeleri kopmuşsa. Dayanamazlar, beğenerek bakmaktan kaçınamazlar. Bertram Tupra öyle biri de olabilirdi. İngiltere'de öyleleri pek bulunmaz, orası doğru, ama o tipin teni orada alışılandan daha parlak, daha tunçlaşmıştı, darbeler yemişe benzer geniş bir burnu, bir Rus ağzı ve uzun Güneyli kirpikleri vardı. Herhalde onlardan olmalıydı, kimi kadınlar onları ilk bakışta anlarız, hızla göz atışından etkilenmeyelim olmaz, onlar da onu kendi açılarından

derhal kavrarlar. Otuzunun hayli üstünde olduğunu hesapladım, belki benden beş yaş büyük, ama fiziği öyle tedirgin edici ve tarife gelmezdi ki herhangi bir yaşta olabilir ya da gösterebilirdi.

"Mr. Tupra, buyrun, lütfen. Sanırım kim olduğunuzu biliyorum. Tom'dan bir haberiniz var mı? İyi mi? Hayatta ama, öyle değil mi?"

Benim sorularımı durdurmak için bir elini kaldırdı, o hareketle sanki şöyle diyordu: "Sabırlı olun, sabırlı olun. Henüz ondan söz etmeye sıra gelmedi. Her şeyin bir zamanı var." Konuşacak başka şeyimiz yoktu gerçi, ama el hareketi öylesine buyurgandı ki hemen toparlandım, merakımı erteledim, boyun eğdim. Sanırım onun sükûneti beni geçici olarak yatıştırdı, ancak etkisi sürmeyecekti.

"Ya, öyle mi? Tom size benden söz etti mi?"

"Hayır, doğrusu hayır. Kayınpederim, Jack Nevinson. Bir kez selamlaşmışsınız."

"Tamam, doğru. Tom'un babası" dedi, o sırada paltosunu hemen bir torero zarafetiyle omuzlarından aldı, bir diskonun vestiyer görevlisiymişim gibi bana uzattı. Kendisine fazlasıyla güvenen ve lafı dolandırmaya hiç eğilimsiz bir adama benziyordu. "Nerede oturalım?"

Onu salona aldım, karabasanlarımdaki o sabah Kindelán'ın oturmuş olduğu yere oturdu, ben de solundaki koltuğa, yine o seferki gibi, ancak şimdi beşik yoktu. Bir şey içmek ister mi diye sordum, meşrubat, kahve falan. Başıyla olumsuzladı, elini handiyse sıkılarak salladı sanki beni kendime getirmek istercesine:

"Bırakın, kalsın, bu bir nezaket ziyareti değil."

Kaygım hemencecik kısmen yeniden baş gösterdi. Ama denetimi elden bırakmadım. "Meselenin özüne giriyorsak, girelim bakalım" diye düşündüm. Kendimi hâlâ biraz yatışmış hissediyordum, her şeyi yitirdiğini varsayarak en kötü olasılığı önceden zihninde canlandıran biri gibi. Oysa işitmek başka şeydir, zihninde önceden canlandırmak başka şey, ve ben henüz işitmiş değildim.

"Söyleyin, Tom'dan ne haber var? Geçen yılın 4 Nisanı'ndan bu yana ben hiçbir haber alamadım. Ne halde olduğumu tahmin edersiniz. Bana gerçeği söyleyin, rica ederim. Hayatta mı?"

Kucaklayan ya da gerçekte ruhumu okuyan gözlerle süzdü beni karşımdan. O gözlerde bana bir ölümü bildirecek ciddiyet yoktu, ama yatıştırıcı da değillerdi. Belki de istemeden, iradesine karşın, biraz küstahlık vardı, gözbebeğinin rengi gibi onu da kendiyle

birlikte taşıyordu. Garip bir sigara paketi çıkardı, üstü resimli bir kutu, sigara içebilir miyim diye sordu, evet dedim, bana da sundu, bir tane aldım, bir tane de o aldı, ve benimkini yakarken (ben aleve odaklanmışken), söyleyiverdi:

"Hayatta olduğunu umuyorum, ama biliyor değilim." Bu, alev sürdüğü kadar; yeniden konuştuğunda (hem ara bile vermeksizin) ben ondan uzaklaşmıştım ve o tütünün acı tadını algılamıştım (sigaramı yakması için biraz yaklaşmıştım, nane ve taze ot kokan bir kolonya, Tupra iyi kokuyordu). "Size bunu söylemeye geldim, bildirmek için en uzun sürenin dolmasını bekledik, ve cesaretinizden ve sabrınızdan dolayı müteşekkiriz. Öyle eşler var ki bu denli uzun bir sessizlik karşısında ortalığı birbirine katarlar, her gün sorup soruşturur, çalışmamızı tedirgin ederlerdi. Kesin olan, size bildirmek istediğim şu ki, onun hakkında bizim de hiçbir bilgimiz yok. Sizin kadar uzun süreden beri değil, o kadar değil. Ama birkaç ay var ki bilgimiz yok. Hiç mi hiç. İz bırakmadan sırra kadem bastı. Dönmesi gerektiği tarihte dönmedi, yani birinin dönmesi gerektiğini bilebildiğimiz ölçüde, ki o çok değişebilir, asla çok açık seçik olamaz, beklenmedik durumlar çıkabilir, uzayabilir, işler karışır, aksilikler falan. Yardım istemedi, görevinden alınmayı istemedi, güçlüklerden söz etmedi, herhangi bir tehlike altında olduğunu bildirmedi. O nedenle hâlâ hayatta olduğuna güveniyorum, bir ajan ortadan sır olması gerekeceğini önceden anlar, çalışma alanından ayrılmasının yerinde olacağını. Elbette ki hiçbir yerde ölüsü de ortaya çıkmadı, ki o da aşırı telaşlanmamak ve de en kötü olasılığa odaklanmamak açısından temel önem taşır, çünkü cesetler yaşayanlardan daha kolaylıkla ortaya çıkar. Sonuçta onlar ne kaçarlar ne yer değiştirirler, çıt çıkarmadan oldukları yerde kalırlar, ki o da er geç bulunmalarını sağlar, istisnalar dışında. Her şey olasılık çerçevesinde. Umudunuzu kırmak da istemiyorum, umutlandırmak da. Şu anda hâlâ her şey mümkün. Firar etmiş de olabilir, askeri bir terim kullanırsak, kendi iradesiyle sır olmuş da olabilir, bizden bıkmıştır, bu hayat kuşkusuz çok yıpratır insanı, artık daha fazla bizimle çalışmak istemiyor olabilir. Böyle yapan ilk kişi de olmaz. Bir şeyden yakayı sıyırmanın en iyi yolu hoşça kalın demeden tüymektir, bilgi vermemek, yanıtsız bırakmaktır. Bunun teknik adı ölü taklidi yapmaktır, biz öyle deriz. Birkaç yıl kayıp sandığımız kişiler olmuş, sonradan ortaya çıkmışlardır ya da bütün o zaman zarfında

falan ya da filan yerde saklanmış olduklarını öğrenmişizdir. Sahte bir kimlikle, kendi eğilimleri ve yetenekleriyle hiç ilgisiz bir uğraşla, maksat kaçmaksa insan neyi olsa öğrenir; koyun gütmeyi de, inek sağmayı da, en az dikkati çekecek şey neyse onu. Bazı durumlarda, bir ajanı ortalıktan kaybetmek, misillemelerden kurtarmak için onu biz de kaybettiğimize göre, ajanların kendi kaçışlarını tasarlama ve uygulama yeteneklerini küçümsememeliyiz. Tutsak düşmüş de olabilir. O durumda belki öğrenmemiz vakit alabilir, karşı taraftan bir değiş-tokuş isteği gelinceye değin bilemeyebiliriz. Aradan yıllar geçtikten sonra bakarsınız ceplerinden bir isim çıkarıp masanın üstüne koymuşlar, bizim kesinlikle sır olmuş, kayıp ya da hatta ölmüş saydığımız biridir. Son bir olasılık, herhangi bir nedenle engellenmiş, gizlenmiş, yeniden ortaya çıkmayı beklerken yeraltında saklanmış da olabilir. Kısa sürede uyanma olanağı bulunmaksızın uyuyan ajana dönüşmekten başka çare bulamamış olabilir. Öyle ki günün birinde haber vermeden ortaya çıkabilir. Burada, Londra'da ya da kendisine kurtulmuş olacağını temin eden herhangi bir yerde. Her ne halse, Mrs. Nevinson, size vereceğim öğüt Tom'u beklememeniz, şimdilik, uzun bir süre. Şimdi umudunuzu elden bırakın da demiyorum, elbette ki hayır. Ama şu fikre alışmalısınız –ben bana söyleyeceği fikre alışayım diye bir an durdu, yoksa tereddüt ettiğinden değil–: Tom geri dönmeyebilir."

İşte o zaman Tomás'ın yıllardır ezberden okuduğu, istemeden bana da aktardığı bir dize geldi aklıma ve apansızın tüm anlamını kavrayıverdim: "Ölüm nasıl da yaşama benzer", örneğin, tam Tupra'nın bana açıkladığı durumu anlatıyordu. Şimdi Tomás'ın olası yaşamıyla olası ölümü pek farklı değildi. Uzaklarda bir yerde soluk alıyor da olsa, asla geri dönmeyebilirdi. Ben de onu artık beklememekle beklemeyi sürdürmek arasında seçim yapabilirdim, onu bütün sonuçlarıyla ölü "ilan etmek" ya da hâlâ ayakları toprağa basıyor ve dünyada dolaşıyor olduğuna "karar vermek" mümkündü; hepsi içimden, kendi yüreğim için, kendi yaşamımı yönetmem için diyebilirim. Ya dışında, ne olacaktı?

"Ondan haber aldığınız en son kez neredeydi? Nereye gitmişti? Onu nereye gönderdilerdi?"

Tupra ellerini çaresizlik karşısında güçsüzlüğü dile getiren evrensel anlamlı bir hareketle iki yana açtı:

"Üzgünüm, ama bunu size söyleyemem. Daha uzun süre geçmedikçe ve araya daha fazla mesafe girmedikçe. Biz kesinkes bir bilgi edininceye değin."

"Bana bunu bile söyleyemezsiniz, ha?" diye sordum yarı şaşırmış, yarı öfkeli. Öfke kendimi tutmama yardımcı oluyordu, sık sık olan şeydir. Haberi henüz sindirememiştim de inanamamıştım da (henüz gerçekdışılığın alanındaydım), ama o arada gözlerime yaşlar dolduğunu, çenemin titrediğini duyumsuyordum, birazcık kendimi bırakırsam öyle bir umutsuzca ağlamaya tutulacaktım ki, konuşamayacaktım, söyleşiyi sürdüremeyecektim, o adamın bana diyeceklerini dinleyemeyecektim. Ağlarsam onu bana sarılmaya zorlayacaktım, ve İngilizlerin yapmayacağı bir işti, çok çok omuzlarıma hafif hafif vururdu; ama kim bilir, pek de tipik bir İngiliz değildi, bakışları örtülü değildi, kucaklayıcıydı. Başlangıçta ona, tutamayacağım hıçkırıklara teslim olmaya razı değildim, kendimle baş başa kalıncaya değin, alt dudağımı ısırdım. Tupra saygılı görünüyordu ama soğuktu, tezelden

sonuçlandırmaya bakıyordu. Açıkça belirtmişti: umutsuzlandırmak da istemiyordu, umut vermek de. Haberi yumuşatmıyordu da, sertleştirmiyordu da. Gerçeği söylüyordu bana, bildiği kadarını anlatıyordu, anlatmasına izin verileni. Onun karşısında yıkılmayacaktım. Daha epeyi söyleşi vardı önümde sanırım, pratik sorunlar dahil. "Nerede öldüğünü bilmeye hakkım var sanırım, eğer öldüyse. Ya da nerede tutsak olabileceğini. Ömrümün kalanında zihnimi kurcalayıp durmaya mı mahkûm ediyorsunuz beni? Hiç değilse bana Falklands'ta mı görevlendirdiklerini söyleyin. O savaş başladığında gitmişti."

Son soruma yanıt vermedi, sanki hiç sormamışım gibi.

"Sizi iyi anlıyorum, Mrs. Nevinson, anlamıyorum sanmayın. Ama Tom bulunduğu yerdeki tek ajan değildi, belki de hâlâ oradadır, iradesi dışında ya ihtiyaten ya da belki bizden kaçınarak. Orada kalan başkaları var, her türlü sızıntı onların yaşamını tehlikeye sokar. Size güvenmediğimden değil, kuralımız bu, hiç kimseye güvenmemek, hiç kimseye hiçbir şey anlatmamak. Ama ömrünüzün geri kalanında zihninizi kurcalayacak da değilsiniz, sizi temin ediyorum. Er geç haberini alacağız, şu ya da bu yönde. Her şeyi araştıramayacağız, ama yeteri kadarını, evet. Hem Tom yarın şu kapıdan içeri girebilir, bu olasılık dışı değil. Kendisini bir daha hiç göremeyebilirsiniz de, dedim ya." Kapkara bir umutsuzluğa düşmemi önlüyordu, ardından iyimserliğimi dizginlemeye bakıyordu. "Eğer durum öyle olursa, o zaman elimizden gelen en kısa zamanda size kaybını bildiririz. Daha önce hayır, çok üzgünüm."

"Peki o arada ben yapmalıyım? Yas mı tutayım yoksa beklemeyi sürdüreyim mi? Kendimi dul mu sayayım, yoksa hâlâ evli miyim? Evlatlarımın babası var mı yoksa yetim mi kaldılar? Ne kadar süre geçecek? Siz de bilmiyorsunuz. Bunun ne denli zor olduğunun farkında mısınız, bilmem, Mr. Tupra. İnsanın..." Sözcüğü bulamıyordum. "İnsanın bir raya oturtamadığı şeyin. Olanaksızlığın."

"İsterseniz bana Bertram diyebilirsiniz. Ben size Berta diyebilir miyim?" Böyle artarda gelince, adlarımızın benzeşmesi bana gülünç geldi. "Dinle, Bertram." "Söyle, Berta." Öyle demesek neredeyse daha iyi olacaktı.

"Nasıl isterseniz öyle deyin" diyebildim. O anda hiç umurumda değildi, zaten İspanya'da ilk fırsatta herkes senli benli olur.

"Her şey bir raya oturtulabilir, Berta, her şey bir raya oturtulabilir ya da er geç oturur. Geçmiş yüzyıllardaki gemicilerin eşlerini

düşün bir, yıllar sonra geri dönerlerdi ya da dönmezlerdi ve bir daha haber alınamazdı. Cesetleri bir pusudan ya da savaş alanından bir daha toplanamayan askerleri düşün, aslında kayıp listesine konulmakta yarar gören bozguncular da olabilirler. Fidye ödenmeyen tutsakları düşün. Kaçırılanları. Bir daha geri dönemeyen kâşifleri. Cesetleri asla bulunmazdı, dolayısıyla öldükleri kayda geçirilemezdi. Pek büyük bir olasılıktı, ama kesin değildi. O kadınlara içlerinden bir şey umutlarını korumalarını ya da elden bırakmalarını fısıldardı. Ne zaman, ne zamana değin. Bugün de bir şey onu fısıldar, o durumlar çok daha seyrek olsa da. İhtiyacı, herhalde; ya da ihtiyacı olmayışı, bıkkınlığı, giderek yüreğinin soğuması, kaybolana duydukları hınç, öyle çekip gitti, kendini arz etti diye, Ulysses gibi. Giden kişi zorunluktan ötürü öyle davranmış bile olsa, o hınç yine doğar. Böyle böyle, insan unutmayı istediğinde unutur, artık unutmaya hazır olduğunda ya da hatırlamakta ne zevk ne teselli bulamaz olunca, hatırlamak ancak bir adım attırmayan, soluk bile aldırmayan bir yüke dönüştüğünde. Şimdi bunu aklınız kabul etmiyordur Berta, ama giderek keşfedeceksiniz. Uzun bir süreçtir elbette, hiç şaşmadan gidip menzilini bulan bir ok değildir, bir ileri bir geri, kavşaklarda yolunu şaşırır. Ta ki ne olmuş olduğu bilinene değin, o da eğer bilinebilirse. O zaman ok menzilini bulur ya da havada kırılır, tahmin ediyorum." "Havanın ölümü bu" diye düşündüm. İngilizcede sen kullanılmadığı için, eğer İspanyolca konuşuyor olsaydı, bana ilk kez "Berta" demiş olsa da beni hâlâ "siz"in düzeyinden indirmezdi diye düşündüm. "Şu olası dulluk meselesine gelince" diye sürdürdü ses tonunu değiştirdikten sonra, şimdi daha yönetici tonuyla konuşuyordu. "İngiliz yasaları koşullara ve olasılıklara göre değişir, ama birisi vefatının kuşku götürmez ve kesin kanıtı olmaksızın kaybolduğunda, resmen ölü ilan edilmesi için genellikle son kez görüldüğünden ya da kesin bir haber alındığından sonra yedi yıl ve bir gün geçmelidir. Vârisleri ancak o zaman mirasa konabilirler, dul eşi yeniden evlenebilir, *en absentia** bir boşanma gerçekleşmişse o başka, o olasılığın mevcudiyetini henüz araştırmadım, özür dilerim, ama günün birinde sizi ilgilendirebilir. Sonuç olarak, o süre geçtikten sonra resmen vefat kaydı yapılır, bütün neticeleri açısından geçerli olur. *In absentia* vefat, adı

* (Lat.:) gıyabında. (ç. n.)

böyledir. Söylemeye bile gerek yok, şayet kayıp kişi daha sonra sağ olarak yeniden ortaya çıkarsa, o ilan çoğu zaman geçersiz addedilir."

O akıl almaz durum beni şaşırttı, ilgimi çekti. Bizi karabasanlarımızdan ve bunalımlarımızdan –bir an için olsun– uzaklaştırmakta merak ve gülünçlük gibisi yoktur.

"Çoğu zaman mı? Yani hayatta olduğu inkâr edilemeyen birinin ölü sayıldığı durumlar da mı oluyor? Konuşuyor, soluk alıyor, yürüyor ve itiraz ediyorsa da, yasa ona 'Kesin sesinizi, siz hiçbir mesele çıkaramazsınız, hiçbir şey isteyemezsiniz, çünkü resmen ölüsünüz ve bu belgede öyle yazıyor' mu der yani?"

Tupra'nın yüzünde sevimli bir gülümseme belirdi, onu gülünç bulduğumu derhal fark etti, onu fersah fersah aşan çaresizliğimin ve perişanlığımın elverdiği ölçüde tabii. Nitekim o kısa tümceler dışında, her şeyi kapsıyorlardı.

"Galiba Balzac'ın *Albay Chabert* romanını okumamışsınız. O bahtsız subayın varlığını herkes reddeder, adını sahteciye çıkarır, çünkü Ordu Yıllıkları'nda, Napoléon Savaşları sırasında Eylau çarpışmasında yaralanıp öldü diye yazılıdır. Gerçi bir kurgusal yapıttır, ama kimi zaman kırtasiye onu geride bırakır; ondan beteri de olabilir, hiç şaşırmayın. İnsanlar farkında değildir, dokunulmaz hakları ve güvenceleri var sanır, ama devletin gücü mutlak olmak zorundadır ve öyledir: ancak böyle işleyebiliriz, ne kadar kuvvetler ayrılığı ilan edersek edelim, demokrasilerimizde de böyledir. İnsanların parasız ve işsiz ve evsiz kalmaları, ya da hiç var olmadıklarına karar verilmesi için yasaları değiştirmek ya da yeni yasalar icat etmek yeter, ülkede kaçak ya da vatansız ilan edilir insan, sürgüne gönderilir ya da sınırdışı edilir; akli dengesini ya da muhakemesini yitirmiş ya da ölü ilan edilir. İnsanlar bize meydan okuduklarında fazla gözüpek davranmış olurlar, ve fazla safdil." Daha öncekilerden farklı olan o "biz" dikkatimden kaçmadı. Öncekiler MI6'e ya da onu kapsayan SIS'e gönderme yapıyorlardı, bu diğeri kendisinin ait olduğu ve hizmet ettiği devlete, Tomás'ın nice zamandır yaptığı gibi, Tupra'nın onun üzerindeki etkisi elle tutuluyordu. "Ama benim dediğim daha çok şu bağlamda: Eğer mirasçılar mirası paylaşmışlarsa geri vermeleri zorunluğu doğmuyor, özellikle de harcamışlarsa, ki o en büyük olasılık. Ya dul kadın ya da erkek yeniden evlenmişlerse o ikinci nikâh anında iptal edilmiyor, çünkü bir yargıç hükmünü bildirmişken hepsi iyi niyetle ve yasaya uygun

davranmıştır. Her şekilde pek seyrek görüren durumlar. Normali *Monte Cristo Kontu* değil, hele İngiltere'de hiç değil." "Demek romanlar okuyor, bu Tupra" diye gelip geçti aklımdan. O konuştukça sesi ve tonu tanıdık geliyordu, sanki ilk kez duymuyormuşum gibi. Süngersi, dolgun dudaklarının şimdi son hızla kımıldanışına bakıyordum, daha önce görmediğimden emindim, kolay unutulan türden değildiler. Kafamdaki karışıklığın ortasında fark ediyordum, bazı pek hoşa gitmeyecek özellikleri olsa da, erkek olarak garip bir çekiciliği vardı (büyük bir acının içinde, her şey altüst olurken bile, kabullenmeden, istemeden ona takılırız). Kendine özgü yüzü bir mıknatıstı, uzun kirpikleri, kurşuni gözleri. Sanırım ilgiyle dinleyişimden yararlanarak dikkatimi temel konudan dağıttı; ya da kocamdan aylardır hiç kimsenin, ona buyruk veren, attığı adımları belirleyenlerin bile bilgileri olmadığı, onu 4 Nisan 1982'de son kez görmüş olabileceğim haberini yavaş yavaş sindireyim, içinde boğulup kalmayayım diye öyle yapıyordu. "Yurttaşlar devletin onları koruduğuna inanırlar, ve normalde de öyledir, temel görevdir, bizim önceliğimizdir, onu temin ederim. Ama bilmedikleri bir şey vardır, şayet o koruma gerektiriyorsa ya da ona direnirlerse (kötü bir hata yaparlarsa), ayakbağı olmaları engellenir ve devreden çıkarılırlar. Nasıl mı? Varlıkları ellerinden alınır: hiçbir şeyi olmayan kişi hiçbir şey yapamaz. Mallarına el konulur, toprakları ve gayrımenkulleri ellerinden alınır, sonradan konulan vergilerle ve cezalarla servetleri sıfıra indirilir, her şey için pay vardır, olmasını hükümetler ve parlamentolar üstlenirler, hepsi mi hepsi. Daha önce ne demişlerse demiş olsunlar, hükümet etmek ve yasa çıkarmak kendilerine düştü müydü hepsinin gözü açılır. Ama bu konuyu daha fazla sürdürmeyelim, ürkütücü olduğunu anlıyorum, ve yine de böyle oluşu daha büyük bir hayrın uğrunadır, zor durumlarda başka seçenek yoktur. Her hayati kararı millete danışsalar çıkacak kargaşayı, keşmekeşi hayal edebiliyor musunuz? Her şey felç olur, çünkü hayati kararlar kırk yılda bir değil, her gün alınır." "*For the greater good*" dedi, "daha büyük bir hayır" ya da "çoğunluğun adına." Ara sıra hızlanıyordu ve konuşmaktan çok okumaya dayalı İngilizcemle peşi sıra sürükleniyordum. "İspanyol yasalarıyla biraz da ilgilendim, siz onlara bağlısınız. Yani ölü sayılanlar konusunda, demek istiyorum, ve bana dedikleri doğruysa bazı avantajları var. Kayıp kişinin ölmüş olması en akla yakın olasılıksa o denli uzun

süre beklemek gerekmiyor. Yalnızca iki yıl" –iki parmağını zafer işareti yapar gibi kaldırdı, o bağlamda en uygunsuz şeydi– "bir deniz kazası ya da çöle ya da ıssız araziye düşen bir uçak, o tür şeyler olmuşsa. Ya da bilmiyorum, galiba üç yıldı" derken de üç parmağını kaldırdı. "Her neyse, bizim durumumuza uyabilecek bir anlaşma var, işte burada, İspanyolcaya çevirisiyle." Ceketinin bir cebinden daktiloda yazılmış iki kâğıt çıkardı ve bana kendi dilimde olanı okuyayım diye uzattı. "Aşağı yukarı böyle diyor, değil mi? 'Silahlı bir teşkilat mensubu olan ya da gönüllü yardımcı devlet memuru ya da haber alma vazifeleriyle ona bağlı bulunan saha harekâtına katılmış ve harekât esnasında kaybolmuş kişiler, üzerinden iki yıl geçmesi akabinde' –Churchill'e öykünmekten geri kalmadı–, 'barış anlaşması tarihinden itibaren, veya mezkûr anlaşma imzalanmadığı hallerde, savaşın bittiğinin resmen ilânından itibaren hesaplanmak üzere.' Aman Tanrım" diye ekledi; "*Good gracious*" dedi "idari metinlerin nesri her yerde bir felaket. Anlaşıldığına şükretmek gerek."

İfadenin çetrefilliğine karşın, anlamıştım. O yüzden şöyle dedim:

"Yapılan tek savaş Falklands Savaşı'ydı, ve Tomás'ın oraya mı gönderildiğini sorduğumda yanıt vermediniz."

"O önemli değil" oldu yanıtı, böylece yine söylemedi. "Sizin yasal dulluğunuzun elden geldiğince erken sağlanması açısından, biz oraya gittiğini, orada kaybolduğunu belgeleriz. Ancak" diye sürdürdü, "İspanyol yasası mirasın alınabilmesi için daha uzun bir süre belirliyor." Üçüncü bir kâğıt çıkardı. "Bakalım, hah, şurası: 'Vefat ilanının üstünden beş yıl geçinceye kadar'..." Bu kez elini olduğu gibi kaldırdı, "Miras verilemez ve mirasçıların kendilerine atfedilmiş olan mallar üzerinde keyfi tasarrufta bulunmaları (armağan, bağış, vesaire) mümkün değildir'. Şimdi, Falklands Savaşı'nda ateşkes 1982 yılının 20 Haziranı'nda yapıldı, dolayısıyla önümüzdeki 20 Haziran'da, yani bundan sekiz ay sonra, Tom İspanya'da yasal olarak ölü ilan edilebilecektir. Ve bizim ülkemiz tarafından sizin yasalarınızın ağırlıklı olmasına itiraz edilmez, edilemeyeceğini görürüz. Sorun şu ki, Berta, siz fiilen 1989'a kadar, yani, beş yıl sonrasına kadar, mirası alamayacaksınız. Ama kaygılanmayın, onu da düşündük. Üniversiteden aldığınız ufak aylıkla yaşayacak değilsiniz, hakkaniyetli olmaz. Tom firar etmiş bile olsa. Onu kesinlikle bilmediğimiz sürece, firari sayılmaz."

Tüm onlar bana duyarsızlıkmış gibi geldi. Ya da belki öyle değildi, belki de bana her umudu yitirmemi, artık daha fazla beklemememi öğütlemenin nazik –duygusallıktan uzak, dozu iyi ayarlanmış ve pratik niteliğinden ötürü nazik- bir yoluydu; Tomás'ı ölmüş ama asla gömülmemiş sayayım diye. Gözlerim yine yaşlarla doldu, ama Tupra'nın görmesini istemiyordum. Ayağa kalktım, arkamı döndüm, balkona yaklaştım, gözyaşlarını tutmama yardımcı olur diye elimi alnıma ve bir elmacık kemiğime bastırdım (üç parmağım alnımda, başparmağım elmacık kemiğimin üstünde), meydanda, ağaçların gerisindeki sakil heykele baktım, yazıtını ezbere biliyordum: "İspanyol kadınlarınca başlanan bu anıt er Luis Noval'ın şanını yüceltecek. Ey vatan, senin uğruna canını verenleri asla unutma." 1912'de yapılmıştı, başkalarının yanı sıra Kraliçe Victoria Eugenia'nın ve "Pardo Bazán Kontesi" olarak anılan yazar Emilia Pardo Bazán'ın desteğiyle heykeli dikilen o erin kim olduğunu araştırma zahmetine hiç katlanmamıştım. Hangi savaşta öldüğünü de bilmiyordum, belki on dört yıl önceki Küba Savaşı'nda, okyanusun öte yakasında, belki Tomás gibi: "denizin yutağında ya okunamaz olmuş taşa doğru." Hiç umurumda olmamıştı, yurdumuzun baş hüneri unutmak, yazıtlarının ve taşlarının silinmesini, kısa sürede okunmaz olmasını sağlamaktır, durup dinlenmeden ona uğraşır, uğruna can verenler umurunda değildir, minnet nedir bilmez, hatta minnet denen şeyden nefret eder. Luis Noval bir gölge, boş bir ad, bir hayalet; bir anıtı varsa da, adı kimseye bir şey ifade etmiyor, kimse dikkat etmiyor. Tomás ondan da beter bir gölge olacaktı, evlatlarının bile anımsamayacağı ne canlı ne ölü bir hayalet, onlar da anımsamazsa kim anımsar. Bir sap ot, bir toz zerresi, dağılan sis, yağan ama tutmayan kar, biraz kül, bir böcek, bir esinti, sonunda sönüp giden bir duman.

"Cesedi nerededir acaba?" diye düşündüm, gözyaşlarımı zor tuttum. "Başında kimse ağlamamıştır, gözlerini kapatmamıştır,

belki kimse gömmemiştir de, ya da belki gömmüştür, ama telaşla, koşa koşa, göstermeden, toprak dümdüz edilmiştir, tümseksiz, gizlemek için, kimse bulamasın diye, şayet günün birinde birileri aramaya kalkışırsa." Düşüncelerime bir an ara verdim, çünkü Tupra yeniden konuştu, susuşuma da ona sırtımı dönüşüme de saygı göstermeden, herhalde beni irdelemeye, uçuruma gömülmeye bırakmak istemiyordu, zihnim pratik konularla, yasa maddeleriyle ve meraklı şeylerle oyalansın istiyordu.

"Ve bakın, Berta" dedi, "burada, sizin yasanızda ölü sayılan şahıs geri döndüğü durumda ne yapıldığı belirtilmiş. Dinleyin şunu: 'Eğer kayıp şahıs vefatın ilanından sonra ortaya çıkarsa ya da varlığı ispat edilirse, mallarını geri alabilir, ancak onları ortaya çıktığı andaki halleriyle alacaktır'. 'Yeniden ortaya çıkarsa' ve 'yeniden ortaya çıktığı' demek istiyordu herhalde. 'Aynı zamanda mallarının satışından husule gelmiş meblâğın ya da o meblağla kazanılmış malların kendisine teslimine hakkı vardır. Bununla beraber, ancak ortaya çıktığı andan itibaren sağlanacak hasılatı veya geliri isteyebilir.' Bir kez daha 'yeniden ortaya çıktığı', demesi gerekirdi sanırım; daha doğru olurdu" diye ekledi, titizlik göstererek, kâğıda hafifçe vurarak kınadı. "Kısacası, eğer mirasçıları hepsini harcamışlarsa, eski servetinden tek kuruş bile alamaz, hiçbir şeyi kurtaramaz. Neyle geçinecek, yeniden ortaya çıkan zavallı adam (ya da kadın, elbette). Öldükten başka, bir de malından mülkünden olmuş. Dostlarının hamiyetiyle mi? Onlar adamın dirildiğini görünce dehşete düşebilirler, kendilerini tehdit altında duyabilirler, yüreklerinin derininde yeniden mezarına sokmayı bile isteyebilirler. Devletin onun kaybını telafi etmesi ya da bir emeklilik bağışlaması hiçbir şekilde öngörülmemiş gibi. Ben derim ki yıllar yılı ölü sayılan biri, geri döndüğünde emekli sayılmalı, en azından. Hatta daha fazlası."

Doğrusu ya, artık onu dinlemiyordum. "Bir olumlu, bir olumsuz, ama Tupra denen bu adamın bir süredir bana söylediği şey benim o fikre alışmam gerektiği: yalnızca durumun yasal yanlarıyla ve benim gelecekteki geçim sorunlarımla uğraşıyor, gerçekte benimle artık dul kalmışım gibi konuşuyor. Medeni durumunun elden geldiğince çabuk resmen tanınmasında yararı olan özel konumdaki bir dul, çünkü her şey yerli yerince yapılmazsa bazı engellerle karşılaşabilirim. Yaşamımı yeniden yapılandırmam için de, istersem yeniden evlenebilmem için, kuşkusuz bu yaşımda ve bu fiziğimle

isteklilerim eksik olmaz diye düşünüyor, bana nasıl baktığını fark ettim, bastırılan, ama benim gözümün apaçık gördüğü bir cinsellik var o bakışta, Tupra kadınlardan çok hoşlanıyor ve onlarla başarılı olmaya alışkın, o ilk bakışta göze çarpıyor, davranışında elle tutuluyor, beni böylesine yaslı ya da karamsar koşullarda tanıdığına lanet okuyor olmalı, alıcısını perişan eden, tesellisi olmayan, ruhunu da dikkatini de tümüyle kaplayan, her türlü yaklaşımı başından engelleyen bir havadis getirdi, bugün ne yapsa uygunsuz, saygısız, tümüyle yersiz sayılacağından başarısız kalmaya hükümlüydü. Bu onu dizginliyor ve engelliyor, yakın bir iş arkadaşının karısı oluşum değil, bu tür tiplerin öyle titizlikleri olmaz, gizlenmesi, dile getirilmemesi gerekeni gizlemeye, dile getirmemeye talimlidirler, doğal ortamlarıdır o, içinde yaşarlar. Evet, bu adam beni dilediğim anda yeniden evlenmiş olarak görüyor, sırtımda taşıdığım ve her zaman taşıyacağım yükü, iki küçük çocuğu engel saymıyor, yaklaşımı hayli cömert. Her şekilde bana yardıma gelmiş, Tomás bir firari ya da düşman safına geçmiş bir kaçak bile olsa, çünkü bu sonuncusu da mümkün. Öyle olmadığından emin gibi, dolayısıyla onu ölmüş farz ediyor, ölmüş sayıyor, resmen bir umut ışığı, açık bir aralık bırakmak zorunda da olsa, dünyadan sürgün edilmiş sayıyor onu. Ortada ceset olmadıkça hiçbir şey kesin değil, bir görgü tanığı olmadıkça kesin değil, ve Tomás, nasıl olduğunu kimse görmeden buhar olup uçmuş, buharlaştığı ana kimse tanık olmamış.

Balkondan kıpırdamamıştım, hâlâ ayaktaydım, sırtım ona dönük, bakışlarımı bulandıran gözyaşlarını zorla tutuyordum hâlâ, hani nasıl derler, içime akıtıyordum, bir, bir daha. Derken hepsini içime akıttım, ya da öyle sandım. Onun, piramit resimleriyle süslü paketinden bir sigara çıkarıp yaktığını işittim.

"Şayet Tomás günün birinde geri dönerse, parasına el sürülmemiş olacak, sizi temin ederim. Hayatta olması için en ufak bir umut bulunduğu sürece ben elimi süremem. Dünyanın en uzak sınırında bile olsa" dedim ona bakmadan, aradan uzun saniyeler geçtikten sonra.

"İyi niyetinizden kuşkum yok, Berta. Ama safdillik etmeyin, insan niyetlere ancak elinden geldiğince uyar, daha fazlası olmaz. Onun için de gelire ihtiyacınız olacaktır, geçinmek için paraya. 1989 hayli uzak bir tarih, 1990 daha da uzak, İngiliz yasaları ancak o vakit Tom'u ölmüş sayacak, ve siz Foreign Office'in vereceği dul

aylığından yararlanabileceksiniz. O arada bizim adamlarımızdan birinin dul olabilecek karısının darda kalması olacak iş değil. Öyle bir şey olmamasına çalışırız, biz bir 'şehidin' ailesini terk etmeyiz, geçimini üstleniriz."

Sözünü kestim. "Şehit" sözcüğü ruhumun üstüne bir mezar taşı gibi kapanmıştı, bir tespit gibi. Ama onu ağzıma almadım.

"1990 mı?" diye tekrarladım. "Bu Tom'dan bu yıl, 1983'te haber aldınız mı demek oluyor? 1982'de kaybolmadı mı? O halde Falklands Savaşı'nda değildi, öyle değil mi? Nereye gitmişti? Bana hiç değilse onu söyleyin, lütfen."

O noktada geriye dönmüştüm, Tupra'ya iki adım yaklaşmıştım. Benim hızla hesaplayışım ya belki kendi dalgınlığı hoşuna gitmiş gibi gülümsedi: şimdi artık karşımda öyle dalgınlıklar yapamayacağı konusunda uyarılmıştı. Pek umursamadı, çok işinin ehliydi, yanıtlamamayı biliyordu.

"Daha ileride, Berta. Olayları yeniden yapılandırabildiğimizde. Söyledim ya." Ve hiçbir şey dememişim gibi sürdürdü: "Bu durumda sizin için şöyle bir çözüm düşündük: Madrid'de şubesi bulunan uluslararası örgütlerden birinin, COI ya da OMT'nin çevirmeni olarak bordroda görüneceksiniz, gayet akla yatkın bir durum. BM ya da İnterpol gibi, onların hizmetinde çalışanlar vergiden muaf tutulur, böylece aylığınız olduğu gibi hesabınıza yatırılır, o aylık da hiç fena sayılmaz, hiç fena sayılmaz. Çoğu durumda kendi yurtlarından uzakta yaşayan bu tür görevlilerin ayrıcalığıdır, telafi olsun diye. Aslında sizin durumunuz o değil, ama yine de ondan yararlanacaksınız. Nitekim bordroda görüneceksiniz, ama oraya gitmeniz bile gerekmeyecek. Derslerinizi, normal yaşantınızı sürdüreceksiniz, gelirinizde hemen hemen azalma olmayacak diye hesapladık, aşağı yukarı Tom'un resmen verdiği katkıyı alacaksınız. Gerçi biraz daha az, tabii, ama eksikliğini fazla duymayacaksınız. Bakın, ona arada bir, liyakatli, zahmetli, uzun ya da özel bir görevi yerine getirdiğinde maddi bir ödül veriliyordu. O tabii verilmeyecek."

"COI'nin de OMT'nin de ne olduğundan haberim yok."

"İspanyolca Consejo Oleícola Internacional ve Organizasyon Mundial del Turismo* oluyor." O iki adı dili dönmeden söyledi, özellikle "Oleícola" sözcüğünü, vurgusunu doğru yerleştireme-

* "Uluslararası Zeytincilik Konseyi" ve "Dünya Turizm Örgütü". (ç. n.)

mişti. "Her iki örgütün de Madrid'de şubeleri var dedim ya, onlar tarafından hiçbir itiraz yok, onay bildirdiler bile. Bizim sözümüz birçok yerde dinlenir, bakın, büyük bir avantajdır o. Bir ricamız olduğunda insanlar memnuniyetle yerine getirirler."

Asla açıklanmayan o "biz" sözcüğü, ikide bir. Tomás ona aitti, ölümünden ya da kayboluşundan, firarından ya da ihanetinden sonra da ait olmayı sürdürüyordu. Ona kuşku payı bırakıyorlardı ya da içtenlikle habersizdiler, herhalde teşekkür gerekir diye düşündüm. Ellerini yıkayabilirlerdi de, şehit olan biri artık bir daha görev yapmaz, işe yaramaz biridir, hatta baş belasıdır, talihsiz çıkmıştır işte. Ama kim bilir, eğer şehit düşmediyse, döndüğünde büyük bir değer alacaktır.

"Yani bana yapmayacağım bir iş için para ödenecek mi demek istiyorsunuz?"

"Bu boş bir soru, Berta. Uygun bulmuyorum demeyin sakın. Bir bilseniz bu dünyada ne kadar çok kişi hiçbir iş görmemek için para alıyor, bir yönetim kurulunda görünmek ya da hayır kurumunun üyesi sıfatıyla yılda şöyle iki toplantıya katılmak, danışmanlık etmeksizin danışman görünmek için. Aslında sakin sakin oturmak ve susmak için. Devletler asalaklar yüklenmişlerdir, büyük bir memnuniyetle yaparlar onu. Birçok sorunu sırtlarından atarlar, yığınla hoşnutsuzluğu yatıştırırlar, yatırım sayılır. Hem bakın, sizin durumunuzda fazlasıyla haklı. Bir adalet meselesi. Yapılabileceğin en azı, madem kocanızı yitirdiniz; kocanız ülkeye hizmet etmişti. Bu en uygun çözüm, inanın bana. En basit yordam, en iyisi."

Ona yine sırtımı döndüm, balkona yaklaştım. Bu kez açtım, dışarıya baktım. Heykel sahibi bir gölge, er Luis Noval. "Madem kocanızı yitirdiniz", böyle demişti. Gerçekten de yitirmiştim onu, ister hâlâ hayatta olsun, ister nicedir ölmüş olsun. Geri dönmeyecekti, dönmeyecek diye düşünmek gerekiyordu. Bir buçuk yıldır onsuz yaşıyordum, on dokuz ay, diye düşündüm. Ve ömrüm boyunca onun yokluğuna, gelip gitmesine alışmıştım, ama bu farklıydı. "Onu artık bir daha asla görmeyeceğim, olasılık bu, kesin olan bu" diye düşündüm. "Bir daha asla." İşte o zaman, artık kendimi tutamaz oldum, sessizce ağlamaya başladım, hıçkırmadan, sızlanmadan. Gözyaşlarım gözlerimden boşandı, hemen yanaklarımın ıslandığını duyumsadım, çenemin, hatta bluzumun da, artık tutmayı başaramıyordum. (Evet, harap sokakta bıraktı beni, veda eder

gibi elini bile sallamadan.) Tupra derhal fark etti, dikkatli adamdı, orada durup toparlanmamı bekleyecek yerde, ayağa kalktığını, ağır, sakin adımlarla yaklaştığını işittim, galiba saya saya – bir, iki, üç, dört; ve beş. Uyarı adımlarıydı, sanki bana bir sözle ya da hareketle durdurma fırsatını vermek istiyordu, "Bekleyin" ya "Bırakın beni" ya da "Olduğunuz yerde kalın". Ama çok zayıf bir anımdı, hiçbir insanca yaklaşımı geri çevirecek halim yoktu, kim olursa olsun. Hafif soluğunu ensemde duydum, ve sonra eli omzumda, sağ eli benim sol omzumda, kolu boynumun önünde, arkamdan yalancı bir sarılma gibi. Yüzümü o kola gömdüm, sığınak ya da destek arayarak, anında kolunu sırılsıklam ıslattım. O yüzden takım elbisesini ziyan ettiğimi sanmıyorum.

VII

Yıllar yılları kovaladı. Yıllar geçtiler, geçtiler, ve ben ilkin gençliğimin birazını yitirdim, sonra biraz yaşlandım, ve galiba ihtiyarlamaya başladım. Göründüğü kadarıyla çok da değil, görünümüm her zaman yaşımın gerisinde kalmıştır, o bakımdan talihliyim, yakınamam doğrusu, hâlâ olduğumdan on yaş genç gösteriyormuşum. Belki de kaybolduğunda Tomás'ın bildiği yaştan uzaklaşmamakta ayak diredim, sanki farkın artması bir tür terk ya da ihanet olurmuş gibi.

Onun olası, ve giderek kesinlik kazanan ölümünü üstlenmem derhal olmadı. Hiçbir zaman öyle olmaz zaten, insan birinin öldüğünü gözüyle gördüğünde, kıpırtısız ve sessiz cesedini seyrettiği, başında beklediği ve yasanın buyurduğu tüm aşamaları adım adım izleyerek gömdüğünde, yani kuşkuya yer olmadığında bile. O hallerde bile, ki genelde öyle olur, upuzun bir süre boyunca yokluğu gelip geçici bir şey gibi duyulur, er geç sona erecek bir şey gibi. İnsana öyle gelir ki –ve sürekli, bazen de illetli bir duygudur– hayatımızın hava gibi vazgeçilmez parçası olmuş, sevilen bir yakınımızın kaybı bir tür yalancı telaş ya şaka ya kurgudur, en korkulu düşgücümüzün bir tasarımı ya da ürünüdür, o nedenle uyku bizi sık sık aldatır: öleni düşümüzde görürüz, kımıldadığını ve bize dokunduğunu ya da bedenimize girdiğini görürüz, konuştuğunu, güldüğünü işitiriz, uyandığımızda sanırız ki bir yerlere gizlenmiş de yeniden ortaya çıkacak, ilelebet silinmiş olamaz, bizi aldatan uyanık kaldığımız zamandır. Az ya da çok gecikecektir, ama geri dönecektir. Akıl yok olma fikrini de "her zaman için" kavramını da kabullenmeyi pek beceremez, oysa gündelik konuşmada onu ne kadar tasasızca kullanırız. "Her zaman için" normalde anladığımız biçimiyle, geleceğe yöneliktir, ama "her zaman" aslında geçmişi de içerir, onu da, ve geçmiş asla zamanaşımına uğramaz, hepten silinmez. Olmuş olan olacaktır ve varolmuş olan da var olacaktır. Geçmiş olaylar ileride de geçecekler, tekrarlanacaklardır. Ve akıl

o kavramları kabullenmekte, sindirmekte zorlanıyorsa, yüreği hiç dilimize almayalım. El içgüdüsel olarak, koca evdeyken işgal ettiği tarafa doğru gider, insan orada olmayan tümseği algıladığını, bacağının sürtünüşünü duyduğunu, artık dünyanın hiçbir yerinde soluk almayan kişinin uykusuz solumasını işittiğini sanır. Yürek olsun, akıl olsun, öylesine yakın olan o kişinin dünyadan sürgün edilmiş olduğu tutarsızlığını kavramakta çok zorlanır, tutarsızlık gibi alır.

Yine de eğer vakit verilirse her şeyin sırası gelir, ve ısrar ürünlerini alır, birdenbire bir gün gelir, bunlar biter, yokluk uzun süreyle çöküp kalmış olan iğretilik izlenimini yitirir, kesin, geri dönülmez bir şey olarak dayatır kendini, ve düşler bile aklımızı daha fazla karıştırmaz olur: serap ve gerçekdışı boyutlarına sınırlanır, insan uyandığında ayraç içine alınır, ayracın da artık hükmü kalmamıştır, insan onları atlayabilir, nitekim atlar, ve yıllar ölenin hayali için de geçer, onu bizden uzaklaştıran, silikleştiren yıllar; aynı zamanda hem yaşlanır hem gençleşir, birincisi ölümü giderek eskidiği, yenilik ve felaket olmaktan çıktığı için, ikincisi biz, hayattakiler, olgunlaştıkça, salt onun donup kaldığı bizimse beklenmedik bir hızla geride bırakmakta olduğumuz yaştan ötürü de olsa, ölü gözümüze daha saf ve çocuksu görünür; kendinden sonraki olaylardan habersiz olduğu için de. Sonunda öyle bir gün gelir ki, acaba hiç var olmuş muydu, yanımızda bulunmuş muydu ve yalnız geçmişte değil miydi diye sorarız kendi kendimize, acaba bir gün elimizin altındaydı, buradaydı, dolayısıyla onu anmamız gerekmiyor muydu diye ('Havanın ölümü bu', şimdi gerçekten ölmüştür işte)."

Asla kesin bir bilgi edinemedim. Tupra'nın verdiği söz hiç gerçeğe dönüşmedi. "Ömrünüzün kalanını bunu kafanızda evirip çevirmekle geçirmeyeceksiniz, sizi temin ederim" demişti bana. "Er geç haberimiz olacak. Hepsini öğrenemeyeceğiz, ama yeterince bilgimiz olacak. O vakit kaybı hakkında bildirebileceğimiz kadarını size bildireceğiz. Daha önce mümkün değil, üzgünüm. Kesin bilgi sahibi oluncaya değin" ve o hiç olmadı.

Londra'ya dönmeden önce bir kez daha ziyaretime geldi, yalnız bulacağından emin olmak için önceden telefonla aradı, ve telefonda bana bir zamanların Reresby'sinin sesiymiş gibi geldi, benzerliğin üstünde durmadım, belki de hepsine Foreign Office'te ya da MI6'te acılı yakınlara nasıl davranılacağı konusunda kurslar veriyorlardı. İki gün sonraki o ziyaretinde, birkaç yüzyıl önceki romanlarda

kadınlar için –erkekler için değil– yazıldığı gibi "kendimi teslim ettim". Çok şaşılacak yanı yoktu, özelliği de: 1982'nin 4 Nisanı'nın şafağından beri, bir buçuk yıldır kimseyle birlikte olmamıştım, şimdi 1983 Kasımı'ydı, insan sıcaklığı duymadan geçmiş fazla uzun bir süre, ona gereksinim duyan kişilerdendim, o gereksinimi duymayan, onsuz rahatça yaşayıp gidenler de vardır. Adam daha ilk andan, iddialı kılığına ve benim açımdan itici olan bazı özelliklerine karşın, bana çekici gelmişti, ama başlangıçta iten şey giderek çekebilir insanı, hızla alıştıktan ya da onayladıktan sonra, kararımızı verdikten sonra. Bilinçsizce (yani arzumu erteleyerek), acımın ortasında bile, ona doğru çekildiğimi hissetmiştim, ilkin tutsak olan, ardından boşanan gözyaşlarımın, şaşkınlığımın arasında, ve bunalımla şaşkınlık ne ölçüdeyse, insan o denli perişan olur, sersemler ve kendini bırakır, savunması, korunması azalır, profesyonel çapkınlar bunu iyi bilirler, pusuya yatıp felaketleri beklerler. Tomás'ın çekip gidişleri onca yıldır bir birikim etkisi yapmıştı, gitgide daha ağır geliyor, hıncımı besliyordu, galiba denetleyemez olmuştum. Bu son gidişi de kesin, en azından sonu belirsiz olacağa benziyordu. Ve sonuçta ne fark ederdi, o asla bilmeyecekti. Bir gün öncesinde Tupra kolunu boynuma dolamıştı, elini minnet duyduğum bir sevgi hareketiyle omzuma koymuştu, ben yüzümü onun koluna bastırmıştım, kokusunu almıştım, bir temas olmuştu ve önemsiz ya da cinsellikten uzak görünse, sanki salt avutmak ve destek vermek, yüzünü dayamak ya da ayakta durabilmemiz için olsa da her zaman ilk adımdır o.

O bir tek sabahın mahremiyeti, bana sonsuza değin edilgenlikle beklememek, kırk yılda bir kendisine Londra'ya telefon edip Tomás'tan yeni bir haber var mı diye sorma iznini verdi diyelim, acaba bir şeyler araştırılıyor muydu, bana telefon edip bildirecek oranda "yeterli" olmasa bile. O, elinden geldiği ya da orada bulunduğu vakitler (ilk arayışımda her vakit bulamıyordum, gezgindi ve bende yalnızca iş telefonu vardı), sesinde hafiften sabırsız bir nezaketle yanıt veriyordu, sabırsızlığı yanıtlarının tonundan anlaşılıyordu, her arayışımda daha bir ihtiyatlı, daha bir yılgındı. Bana tehlikeli ve soyut bir borca girdiği biriymişim gibi davranıyordu, ya da saygılı ve özenli bir vicdan bağı vardı, ama güveni yoktu, zaten beni yeniden görme ya da tensel deneyimi yineleme arzusu da göstermiyordu. O bana önerseydi belki de Londra'ya giderdim

– belki. Bir seferle yetinen (belki de kafasında bir çizgi çeken ve onu çektikten sonra artık hevesi kalmayan), ve ona hayıflanmamakla ve silmeye çalışmamakla birlikte, kendilerine ulaşılması, bir lütuf istenmesi için bir tür açık bonoya dönüşmemesine de dikkat eden tiplerdendi. Madrid'deyken evli olup olmadığını sormuştum, soruyu yanıtlamadan havada bırakmıştı, ben de safça evli olduğu sonucunu çıkarmıştım. Ayak üstü bir sevgili musallat olmasın diye evliymiş gibi yapan erkekler de vardır.

"Hayır, Berta, haber yok, hiç mi hiç. Eğer olsaydı seni arardım. Sanki yer yarılmış da içine girmiş, umutsuzluk verecek kadar dilsiz bir yer. Başına ne geldiğini hâlâ öğrenemedik."

O zaman, hiç değişmeksizin, ben cesaretimi toplayıp soruyordum:

"Peki o neyi gösterir, nasıl yorumluyorsunuz? Ölmüş olması olasılığı mı artıyor, yoksa bir yerlerde hayatta olması mı? Ve eğer ölmüşse, öldürüldüğü kesin mi? Ölümü şiddetli mi olmuştur? Neredeydi, bana söyleyemez misin? Aradan zaman geçti, ben hiç değilse onu bilmeyi istiyorum, onu hangi toprağın yuttuğunu. Ve çok acı çekmiş olabilir mi yoksa olamaz mı"

Ve o, üç aşağı beş yukarı, şu bağlamda yanıt veriyordu:

"Ne denli uzun süre geçerse, ölmüş olması olasılığı o oranda artıyor, seni aldatacak değilim. Ama madem hiçbir bilgimiz yok, bir kazaya uğramış ya da enfarktüs geçirmiş de olabilir, hiçbir olasılığı dışlayamayız. Ve hayır, izinin nerede tükendiğini, nerede kaybolmuş olduğunu sana henüz söyleyemem. Bir kere elimizde kesinkes bilgi yok. Tomás yerini değiştiriyordu, ama ne zaman yaptığını tamı tamına bilmiyorduk, önceden hayır. Birçok etmene bağlıydı. Yine de, birkaç ay daha habersiz geçerse, yasal olarak ölü sayılmasına yarayacak resmi bir açıklamada bulunacağız. Teşkilat içi açıklama, bizim açıklamamız, şimdilik burada üzerinde çalıştığımız, 1982 Mayısı'nda Buenos Aires'te kaybolduğu. Uygun olanı bu. Söylemiştim sana, birisi bir savaşta, bir deniz ya da uçak kazasında ya da bir doğal afette kaybolmuşsa, gıyabında bir vefat ilanı çıkarılması daha kolaydır. Onun durumunda casusluk faaliyetlerinde. Buna karşın, o açıklama tümüyle ilan edildiğinde, anne babası ve diğerleri onu kabul ettiklerinde, gerçek sayma, sen öyle sayma. Gerçeğini sana ben anlatacağım, tabii eğer bir gün öğrenebilirsek." Bir sonraki konuşmamızda, yani rahatsız etme sakıncasını göze alarak telefon

ettiğimde, bana yine sabırla yanıt verdi, çünkü hiç yenilik yoktu. Ancak şunu ekledi: "Artık kötümserim, karanlıkta kalacağımızı düşünmeye başlıyorum. O yüzden, geçen seferler öğütlediğimin tersine, belki sen de resmi açıklamaya inanırsan yardımı olacaktır, eğer işine yararsa. Hiç değilse elinde bir öykü bulunacaktır. Eksik gedik ya da içi boş, ama başkalarına da kendi kendine de anlatacağın bir öykü. Çocuklarına, büyüdüklerinde, bir açıklama yapmak zorunda kalacaksın." Bir süre sustu. "Uzun süre sonunda, hatırlanacak bir açıklama. Hiçbir zaman başka bir açıklama verilmemesi olasılığı büyük. Asla daha fazla bir şey öğrenmememiz olasılığı."

Nitekim başka açıklama gelmedi, hiçbir şey gelmedi, başka hiç mi hiç bir şey olmadı, bir an geldi Tupra'yı rahatsız etmekten vazgeçtim, anlamsızdı, o da yaşamımdan çıktı, gitti, o doğal yoldan. Kırtasiye ağır adımlarıyla ilerledi, belli bir süre geçtikten sonra Tomás Nevinson tüm sonuçlarıyla yasal bir ölüye dönüştü, İspanya'da, İngiltere'de ve sanırım başka herhangi bir ülkede; ben dul kalmış oldum, çocuklarım da yetim, çocuklarımız demek istiyorum, o bizim kısacık yaşamlarımıza o kadar az katılmıştı ki çocukların onun da olduğunu sık sık unutuyordum. Çocuklar hep benimle oldular, bana ait oldular, benimle, başka hiç kimsesiz.

Hemen Tupra'nın bana hazırladığı ve gıyaben vefat ilanını beklerken sıkıntı çekmeyeyim diye önerdiği OMT aylığını almaya başladım, vergiden muaftı, o arada çocuklarımla benim payımıza düşecek mirası alacağımız 1989 ve 1990 yılları ağır ağır geliyordu.

İngiltere'de o zamana değin, yani yasada öngörülen yedi yılın dolmasını bile beklememiz gerekmedi: koşullara ve vefat olasılıklarına bağlı olarak istisnalara –yani sürenin kısaltılmasına– pay bırakılmıştı, Tomás'ın durumunda o olasılıklar çok yüksekti: gerçi aradan zaman geçtikçe Falklands çatışması minicik bir savaş olarak görülmeye başlamışsa da, resmi açıklamaya göre kocam bir savaş sahasında kaybolmuştu. Minicik savaşlar da muazzamları gibi arkalarında cesetler bırakırlar, her ne kadar daha az önem verilse ve pek o kadar anılmasalar da. Böylece ölümünün yasal olarak tescilinden itibaren, Britanya Hükümeti bana bir dul aylığı bağladı, Madrid Büyükelçiliği çalışanlarından birinin duluydum, orada idarede çalışan devlet memurlarına dedikleri gibi bir *civil servant*ın karısıydım. Ve o ek benim Tomás'ın parasına hiç değilse İngiltere'deki hesabında bulunan paraya el sürmeme kararımı büsbütün kolaylaştırdı (hak etmeden aldığım aylıkla, fakülteden hakkıyla aldığım aylık ona zaten olanak veriyordu, hem artık kadrolu doçent, yani sabit öğretim üyesi olmuştum), gayrı resmî ya da karanlık bir kaynaktan

olmalıydı, belki de bir gizli görev, sahte bir kimlikle bir yere sızma, bir ihanet işini tamamladığında Tupra elden veriyordu.

Hemen hemen dünyanın her yanında bedenlere ilişkin bir tür boş inanış vardır: ortaya çıkmadıkları sürece, kimse onları tümüyle ceset saymaya cesaret etmez. Hele öldüklerini görenlerin sözlü ya da yazılı tanıklıkları olmamışsa, Tomás'ın da öldüğünü gören olmamıştı. Tupra sözünü ettikten sonra *Albay Chabert* romanını okumuştum, ve günün birinde dirilirse Tomás'ın başına aynısı gelsin istemiyordum, o zavallı askerin hayatta kalışını öz karısı bile reddediyordu, bir kontla ikinci evliliğini yapmıştı, o daha varlıklı ve yüksek düzeyli, geleceği çok daha parlak olan ikinci kocadan çocukları olmuştu, oysa kafasında korkunç bir kılıç darbesinin yarasını taşıyan Albay onu iki kocalı, çocuklarını piç durumuna düşürebilirdi; adamcağızı malından mülkünden yoksun bırakmışlardı, şimdi onun zorunlu sonucu olarak kimliğinden de yoksun bırakıyorlardı; sahtecilikle suçlanıyor ve aldatılıyor, bir düşkünler yurdunda sayıklayarak ya da ısrarı nihayet elden bırakıp yaşayanların (yaşamını kesintisiz sürenlerin) yapması gerektiği gibi belleğini yitirerek pek kötü bir sona varıyordu. Dedim ya, boş inanış işte. Gerçek şu ki Tomás'ın bir daha ortaya çıkmayacağına ben içtenlikle inanıyordum, Balzac'ın o kısa romanı kurgudan ibaretti.

Ona karşılık, kısa süre sonra gördüğüm ve hayli tutulan bir Fransız filmi, *Martin Guerre'in Dönüşü*'nün konusu öyle değildi. 1981 ya da 1982'de çevrilmişti, ama ben onu 1984'te görmüş olmalıyım, kendi direncimi yenip cesaretimi topladığımda: birkaç kişi söz etmişti ve konusu yüreğime dehşet salıyordu. Fransa'nın güneyinde, İspanya'nın çok yakınında, XVI. yüzyılda olmuş gerçek bir olaydı, ve –bunu daha sonra öğrendim– 1941'de yazılmış *Martin Guerre'in Karısı* romanında çok başarılı bir biçemle, benim o zamana değin (derslerime ve uzmanlık dalıma karşın) tanımadığım bir Amerikalı yazar, Janet Lewis tarafından anlatılıyordu. Yol açtığı davalar kendi çağında öyle ün salmıştı ki, genç Montaigne bile duruşmalarda bulunmak için Rieux ya da Toulouse'a kadar gitmişti, *Denemeler*'inin birinde anlatır onu. Kırsal kesimden varlıklı bir kocanın hiçbir açıklama vermeksizin ortadan kayboluşunu anlatır. Ve aradan yıllar geçtikten sonra Martin Guerre geri döner, ya da sadece ona çok benzemekle kalmayıp geçmişinin pek çok ayrıntısını hatırlayan biri, dolayısıyla ondan başkası olamaz. Kız kardeşleri, ailenin başı

sayılan amcası, karısı kızlık adıyla Bertrande de Rols da onu öyle kabul ediyorlarmış, Martin ile esrarlı kayboluşundan önce dünyaya getirdikleri büyük evladından başka, kadının şimdi ondan ikinci bir çocuğu olur. Artık tüm bunlar filmde mi, kırk yıl önceki romanda mı yoksa daha ileriki tarihli bir "mikrotarih" kitabında mı anlatılıyordu anımsamıyorum, Princeton Üniversitesi'nden bir profesör hanım yazmıştı, korku eşiğini aştıktan ve merakım uyandıktan sonra gayret edip okudum. Galiba üçü de anlatıyordu, hiçbiri esas bilgilerde öbürlerinden ayrılmıyordu, hiçbiri gerçeği çarpıtmıyordu. Kesin olan şu ki, ilk neşeli hoş geldin tepkisinden sonra (o tepki uzun sürmüştü), Bertrande'ı yavaş yavaş kuşkular ve pişmanlık kemirmeye başlıyordu, sonunda ikinci Martin'in onu kocasına ihanet etmeye sürükleyen (ya da en kötü terimiyle, aldatarak ırzına geçen) bir sahtekâr olduğuna inanıyordu, böylece yasal olmayan bir evlat peydahlamaya ve kaybolan kişinin mallarını bir serüvenciye, bir dolandırıcıya vermeye zorlanıyordu. O yüzden ihbar ediyor, mahkemelere gidiyordu, ilk duruşma ufak Rieux ilçesinde, kesin duruşma Toulouse kentinde. İşin en çelişkili ve acıklı yanı şuydu: sahtekâr denilen kişi karısını nice zaman önce terk edip giden tasasız, biraz beceriksiz, hoşnutsuz delikanlıdan daha hayırsever ve çalışkan davranmıştı. Ve evet, o öykü gerçekti, sahiden olmuştu, ve sanatsal nitelikli canlandırmalardan ve kurgulamalardan başka, çağın tarih günlükleri, hatta duruşmalardan birinin tutanağı da mevcuttu; olay belgelenmişti. Öyle de, XVI. yüzyıl öyle uzaklarda kalmıştı ki, benim gözümde Balzac'ın hayalinden öte gerçekliği yoktu. Demek o vakitler anılar daha sallantılıymış, bir yüzü, bir teni, bir kokuyu tanımak daha zormuş anlaşılan.

Yıllar böylece geçip gitti, sonra daha başka yıllar geçti, geçen her ay Tomás'ı daha fazla ölü sayıyordum, onu herkesin gözünde ölü olmaya mahkûm eden vefat belgelerinden önce de sonra da. Yine de insan gördüğü, okuduğu ve dinlediği şeyi dikkate almadan edemiyor. Herhangi bir öykünün tek tek olaylarını ve ayrıntılarını, gerçek olanları da kurgusal olanları da unutmaya eğilimli insan, zaman üstlerinde katmanlaştıkça düzeyleri eşitleniyor. Buna karşın, bize anlatılan şey hayalimizin kenar köşesinde, kıyı bucağında, sınırlarında bir yerlerde sinip kalıyor. Bilgimizin parçası oluyor, dolayısıyla olanak çerçevesine giriyor. Ve Tomás'ın ne Chabert ne Martin Guerre gibi yeniden ortaya çıkmayacağına emin olmakla

birlikte, o fikirle incecik, soluk hayaller kurmaktan kaçınamıyordum, özellikle de en çok yalnızlık duyduğum anlarda. "Ölüm nasıl da yaşama benziyor, iki yaşam arasında durmaya", o dize yeniden belleğime dönüyordu, ikincisini bekliyordum. Hem mırıldanarak ya da içimden, umutsuzluğun verdiği düşlere en uygun şu dizeleri söylüyordum: "Ölülerle doğuyoruz biz: bakın, onlar geri dönüyorlar, bizi de birlikte getiriyorlar."

O yıllar boyunca evime kapanıp oturmadım, yıkılmadım da felce de uğramadım. Zaman zaman umutsuzlukla cilveleştim, asla zevk için değildi, haber vermeksizin yakama sarılıyordu da ondan; ama hiçbir şekilde içine gömülmedim ve dönmeyecek olanın yolunu beklemedim. Uzun süre geçmeden kendimi tüm sonuçlarıyla dul saydım; dahası, öyle duyumsadım. Sisleri dağıttım, gözlerimi kaldırdım, bakışlarımı çevrede dolaştırdım, genellikle bir kaybın ya da kötü bir deneyimin ardından, talihsiz ya da hapishaneye benzer, sıradanlaşmış, alçaltıcı ya da baskıcı bir evliliğin ardından kendine yeniden eş bulmak isteyen kişiler için söylenen deyimle, hayatımı yeniden kurmaya hazırdım. Benim durumum o değildi, benimki ta başından inanarak, seve seve yapılmış bir evlilikti, ama kocam bir hayalet ya da bir tür Doktor Jekyll gibi davranmıştı, benden uzaklarda biriktirilmiş gölgenin ve işkencenin, bilinmedik zehrin dozu aşırı kaçmıştı, nice kez veda etmişti, ta en son elvedaya kadar. Yatağımın "yaslı bir yatak" olup çıkmasına izin vermedim, ya da zaman zaman öyle olduysa irademin dışında. O yataktan epeyi erkek gelip geçti, Tupra onların ilki ve öncüsüydü, o biricik sefer, daha uzun süre girip çıkabilirdi, ama bilmem içinden öyle geldiğinden mi yoksa kararlı ve sezilebilir karanlığından ötürü müydü, benden uzaklaştı. Hiçbir erkek uzun süre kalmadı, hiçbiri sürgit olmadı, şu ya da bu nedenle, kim bilir neden, hiçbiri Tomás'ın yerini almadı. Şapşal bir üniversite meslektaşım, bir arkadaşımın bana fazlasıyla kapılmış, tapınan bir arkadaşı, çocuklarımın doktoru, Tomás'ın çalışanı sayıldığı Elçilik'teki bir İngiliz, hepsine sürekli olmaları niyetiyle yer verdim, ama uzun sürmediler, bir yılı dolduran ya da aşan süreyi uzun sayarsak, o kadarına hiç erişemedim, genellikle aylarla ölçüldüler, ve aylar göz açıp kapayıncaya değin sona eriyor, birbirini izliyorlar, yalnızlık ayları da, acı veren ve hiç bitmeyecek gibi ayak sürüyenler de, onlar da kaçıp gidiyor ve derhal geçmişe karışıyorlar.

O erkeklerden biri ben kendisine sevecenlik ve biraz duygusallık gösterir göstermez sıvıştı, ihtiyaç içinde ve av peşinde olduğumu sandı, diyeyim; hem çocuklarımdan ürktü, salt alışkanlıktan olsun yanımda fazla uzun süre kalacak olursa onların yükünü sırtlamak durumunda kalmaktan korktu; ve bedensel arzusu yatışır yatışmaz, ya da kendini yarım yamalak doyum sağlamış saydığında, üniversitenin koridorlarında rastlaştığımızda beni coşkuyla karşılayacak yerde başıyla şöyle bir selamlamaya geçti. Şapşalın teki işte. Bir başkası kısa sürede yük olmaya başladı, şu sessiz hayranlardan biriydi, hani birdenbire kendilerine dikkat edilir de arzuladıkları, ancak erişilmez sandıkları yere ulaşmış görürlerse talihlerinin öylesine yüzlerine güldüğüne inanamazlar. O mucizeden yoksun kalmaktan öyle bir dehşet duyarlar ki, alınganlaşırlar, inhisarcı olurlar, gerçekte her an kapının önüne konuluvermeyi beklerler, hak etmediklerini düşünürler ve sürekli telaş içinde yaşarlar, her şeyde bezginlik belirtileri ve sonun ilanını görürler. Tabii öyle yaparak da onu çabuklaştırırlar, insan korkağa, aşırı güvensize, ateşliye, ayrıcalıklı bir yere eriştiği ya da bir düşte yaşadığı duygusu içinde olan kişiye dayanamaz. Ben bir düş olmayı da her koşulda, en sıradan, hatta fırsat bulunsa adi durumlarda bile tapılarak seyredilmeyi istiyor değildim. İncelikle ve güzel sözlerle kapıyı gösterdim, hiç de vahim bir şey yapmış değildi, tek suçu içimi baymasıydı, yalnızca benimle sinirleri gergin, teklifli sevişmesiydi, sanki kristaldenmişim ya da daha beteri, bir tür tanrıçaymışım gibi.

Çocuklarımın doktoru güleryüzlü ve pohpohlayıcı bir tipti, anında güven esinliyordu, insan çocukları çok ehil ellerde hissediyordu, o kanıyı şahsıma aktarmakta zahmet çekmedim, öyle zamanlar oluyor ki, insan bir korunma düzmecesine gereksinim duyuyor. Tapınanın tersine, tasasız ve şakacıydı, herhalde çapkındı, hastalarının anneleriyle bu tür rahat bir ilişki kurduğu ilk kadın olmadığımı sezinledim birkaç kez, muayene ziyaretleri biraz uzuyordu ve vizite ücretine ek bir ödülle taçlandırılıyordu, sessiz sedasız, çabuk tarafından (asla giysilerimizi çıkarmadan) bir ödül, çocukların nereye kaybolduğumuzu düşünemeyecekleri kadar tez elden. Evden ne zaman ayrıldığını biliyorlardı (eve gelişi ilgisindendi, sanırım), çünkü gitmeden önce hasta ufaklığın odasına mutlaka uğruyor, ayak üstü aklına gelen bir şaka yapıyor ya da bir tekerleme söylüyordu (çocuklar uyaklı şeylerden hoşlanırlar), böylece yatıştır-

mış oluyordu. Herhangi bir yerde duramayacak kadar kaçamak bir adamdı. Yeni boşanmıştı ve kayıtsız şartsız bir özgürlük döneminin keyfini sürmeyi istiyordu. O buluşmalara son vermeyi kararlaştıran ben oldum, biraz yerleşik bir ilişki gereksindiğimi söylemiştim. Bana bir meslektaşını tavsiye etmesini istedim, o döngüyü kırmanın tek yoluydu, yoksa göğsünde dinleme aleti, elinde doktor çantasıyla öyle eve geldikçe hayır demeyi başaramazdım. Hiç de hoşuna gitmedi, ama kabullendi, anlayış gösterdi. "Eğer fikrini değiştirecek olursan" dedi bana, "her zaman emrinizde olacağım. Gece gündüz, her saatte, hasta bir çocuk olsun ya da olmasın."

İngiliz'e gelince, o diğerlerinin hepsinden daha uzun sürdü, tam on bir ay. Sakin, biraz çekingen bir tipti, saygılıydı, bunaltmadan özen gösteriyordu, pek ilginç ve konuşkan değildi, yine de mahremiyet anlarında tutku aktarma yolunda tuhaf bir yeteneği vardı, başımdan geçeni ve hemen bütün geçmişi unutturmayı biliyordu, her seferi ilk defaymış gibi göstermeyi başarıyordu. Hem onunla değil, genelde, sanki bedenime hiç kimsenin girmemiş olduğu zamanlara geri dönermişim gibi. Sorun şu ki, o alanın dışında tam tersine katkısı oluyordu: işi Tomás'ınkinin aynıydı. Nitekim onun yerini almış olan kişiydi, Elçilik'te, kocamın durumunda, o iş daha çok kayıtlarda kalıyordu, daha yüce bir hizmet uğruna o kadar uzun süre uzak kalmıştı, görevlerini o kadar ihmal etmişti. O İngiliz iki hizmeti bir arada yürütüyor değildi, öbür cephede Tomás'ın yerini almamıştı, o kesindi, karakteri ve yetenekleri eksik olmalıydı, pek işe yaramazdı (konuşkan olmadığından, İspanyolcayı bile kolayca öğrenemiyordu; teşkilata niçin alsınlardı). Ama yine de Londra'ya ve başka yerlere gidiyordu, arada bir gitmesini istiyorlardı, ve bana bir yolculuğunu bildirdiği her seferinde, ona güle güle dediğim her seferinde, salt bir hafta sonu için bile olsa, Tomás'ın sayısız vedalarını yeniden yaşıyordum: karanlık, dönüş tarihi belirsiz, önceden sislere bürülü, sonradan varolmayanın sessizliğine. Bu hiç de yardımcı olmuyordu onu gömmeme. Gerçi ortada ceset yoktu, olmayacaktı da, ama en azından benim hayalimde. Onu gömmenin tek yolu aklımdan çıkarmaktı. Tamamlanmayan, yitirilen, öncekinin hiçbir öğesini içermeyecek kadar değişik bir yaşantıya dalmak. Çocuk doktoru o açıdan işe yarardı, eğer insanın yüzünü kuvvetle kamçılayıp, ardından derhal kayboluveren bir rüzgâr esintisi gibi olmasaydı. Dünyası apayrıydı. İngiliz sürekli olarak bana anıları-

mı geri getiriyordu, Tomás'ı üstümden silkmemi engelleyecekti. Bedenimi çok üzmek pahasına da olsa, yavaş yavaş uzaklaştırdım onu, yavaş yavaş bıraktım gitsin. Ve böylece havada asılı kalmış tozu asla görmedim, hani şiirin dediğine göre bir öykünün bittiği yeri işaret eden tozu.

Annemle babam bilmiş olsalar, o sayıda erkeği çok fazla sayarlardı, hele bir de şimdi yaptığım gibi onları topluca sıralayıvermiş olsaydım. Ama aslında fazla değillerdi, benden iyi bilen olur mu. Yıllar boyunca geldi, geçtiler, ve yalnızlık günlerimin sayısı birlikteliklerinkinden bin kat fazlaydı, geceler daha da fazla, çocuk doktoru bir tek gece bile yatıya kalmadı, öbürleri evet, ya ben gidip onların yataklarında uyudum ya da Madrid çevresindeki (El Escorial, Ávila ya Segovia, Aranjuez ya da Alcalá) bazı otellerin odalarında, o da ancak birkaç kez, uzmanlık dalımın bir kongresini ya da sempozyumunu özür göstererek çocukları babamlara ya da Tomás'ınkilere bırakabildiğim seferler. Keyifli kaçamaklar olmadı, binde bir âşık rolü oynamaya karar veren sevgililermişiz gibi, iğretiliğin, olağandışılığın ve yapaylığın rengini taşıyorlardı, handiyse bir zorunlukmuş gibi: kentten uzaklaşıp dolaşmaktan, yemek yemekten ve otel odasından yararlanmaktan başka yapacak şey bulamadan günü birlikte geçiriyor, uykumuzda alışık olmadığımız, belki de fazla yer kaplayan, rahatsız eden bir bedene değmek için gerçek arzu duymaksızın birlikte uyuyor, alttan alta hafta sonu bitsin de Madrid'e ve normal yaşantıya geri dönelim diye bekliyorduk.

Ve bir öykü başarısızlıkla sona erdiği ya da dağılıp gittiği ya da pek uzamayacağı belli olduğu her seferinde, Tomás'ın hayaleti yeniden güç kazanıyor, ya sadece güçleniyordu, ya da salt düşgücüydü. Ender görülen şey değil o, genelde olan şey: güvenimizi verdiğimiz birisi bizi ortada bırakırsa ya da bir hayalimiz sönüp giderse, ortada bırakma çağı artık geride kalmış olduğundan bizi ortada bırakamayacak olan ne varsa ona sığınma eğilimindeyizdir. Ve zamanında onun da paldır küldür yıkılmış, bize bir alay tatsızlık, eziklik ve anlayışsızlık getirmiş olmasını, bize karanlık ve cesaret kırıcı gelmesini, bizi sürgit doyumsuzluğa gömmesini pek umursamayız. Yitirilmiş ve geçmişe karışmış olan şey sıcaklık vermeyen bugünden ve olasılıktan uzak gelecekten her zaman için

daha rahatlatıcıdır. Bize vermiş olduğu zarar uzaklaşır ve gerçekliğini yitirir. Olup bitmiş şey bizim için artık tehdit sayılmaz, bizi kahırlara, ve öngörülen umutsuzluğa boğmaz, umutsuzlukların en büyüğü odur. Hüzünle yaşarız onu, evet, ama korkusuzca. Korkular bir kez gerçekleşip de yatışınca, insan onlara sığınabilir, çünkü artık bir daha olmaları mümkün değildir.

Böylece, her bozgunun ardından, içgüdüsel olarak, isterseniz akıldışı diyelim (tamam da zaman zaman akıldışılığa kim başvurmaz), son kuşkuyu kafamda evirip çeviriyordum: ne ceset ortaya çıkmıştı ne kesin öykü vardı, Tupra'nın başlangıçtaki öngörüleri yalanlanmıştı: "Tüm yaşamınız boyunca kafanızı kurcalamayacaktır" diye güvence vermişti. Yaşamımın tüm geri kalanı belki fazla uzun olabilirdi, ama yıllar peş peşe geçiyorlar, kafamda evirip çevirmeyi sürdürüyordum. Kesintisiz olarak değil, ama arada bir, özellikle düşkırıklıklarının ardından. İşte o vakit aklıma öbür sözleri de geliyordu, beni kapkara bir umutsuzluktan kurtarmak ve durumu yumuşatmak için söyledikleri: "Hem Tom yarın bu kapıdan içeri girebilir, olasılık dışı değil o." Bir yarını bir başkası izler, hep bir yarın bulunur, iyi yanı da kötü yanı da o: iyiydi, çünkü uyanmamıza, yatağımızdan kalkmamıza yardım eder, kötüydü, çünkü elimizi kolumuzu bağlar, bizi sonucunu bekleyerek günleri atlatmaya sürükler. Hatta Tupra'nın maksatlı öğütlerine de uyuyor, durumumun olağandışı sayılmayacağını, benden önce binlerce kişinin aynı durumda kaldıklarını kabulleniyordum: geri dönmeleri yıllarca süren gemicilerin, dönme sakıncasını göze alamayan asker kaçaklarının karılarını düşünüyordum; sonra tutsakların ve kaçırılan kişilerin, deniz kazalarında ya da keşiflerin peşinde kaybolanların eşlerini. Tarih geride kalan ve bekleyen, her günün batımında ufku süzüp tanıdık bir silüeti seçmeye çabalayan, kendi kendilerine işte şöyle diyen kadınlarla doludur: "Bugün hayır, bugün de hayır; ama yarın belki evet, yarın belki."

Tupra bir noktada haklı çıkmıştı: o kadınlara içlerinden bir ses umudu korusunlar mı, yoksa elden bıraksınlar mı, söylüyormuş. İhtiyaçları ya da ihtiyaçsızlıkları, bezginlikleri, giderek sevgilerinin sönmesi, kayıp kişiye çekip gittiği ve kendini arz ettiği için duydukları hınç, yalnızca Ulysses gibi değil, gemilere binip dümeni Truva'ya kırmış ve kenti yıllar yılı kuşatmış olanlar gibi, böylece edebiyatta, demek ki gerçekte uzun süreli gidişlerin öykülerini

başlatmışlardı (yalnızca bize anlatılan vardır, anlatılabilen). "Öyle ki, insan unutmak istediğinde unutur." Ve en çok haklı çıktığı nokta da şuydu: "Elbette ki uzun bir süreçtir, hiç yolundan şaşmaksızın menzili bulan ok gibi değildir, bir ileri bir geri, kavşaklarda yolunu şaşırır." Gerçekten de öyleydi: bir projeye dalıp hayale kapıldığım her seferinde, gelecek vadeden bir âşık ortaya çıktığında, unutuşun oku güçleniyor, hızlanıyor, onu bir daha hiçbir şey yolundan saptıramayacakmış da hedefe saplanacak gibi oluyordu. Tomás belleğimde silikleşiyor ve içimdeki hınç artıyordu: ne zoruna o akla sığmaz yaşantıyı seçmişti, neden kendisini benden uzaklaştıracak, sallana sallana düşen bir yaprağa dönüştürecek o çifte yaşamda karar kılmıştı? Öyle vakitlerde onu reddediyordum, nefret ediyor, lanet okuyordum. Öyle vakitlerde onu gömüyordum. Ona karşılık âşığım artık gelecek vadetmez olunca ve ben yeniden kendimi yalnız hissetmeye başlayınca okun yönü değişiyordu; yarım dönüş yapıyor, gerisin geri gidiyor, ters yöne sapıyordu, anıların, özlemin, sabrın, nedensiz umudun yoluna. Ve o son kuşku yeniden üstüme saldırıyordu: "Ama ya ölmemişse? Ya günün birinde gizlenecek yeri olmaz ya da nereye gideceğini bilemez de ortaya çıkıverirse? Ancak o vakit geri dönülür, nereye gidileceği bilinmediğinde." Öyle anlarda çehresini gözümde canlandırmaya zorlanıyordum, ve üzülerek fark ediyordum ki canlandırmaya uğraştığım oranda yüz hatları belirsizleşiyordu, zihnimden kaçıyordu, görüntülemekte zorlanıyordum, netlikle görebilmek için fotoğraflarına bakmam gerekiyordu, hareketten ve hacimden yoksun, salt bir ışığa, bir bakış açısına, bir ana karşılık veren şeyin aldatıcı netliğiyle. Albümü kapar kapamaz hayalimde canlandıramaz oluyordum yine, ve düşgücü olmadıkça hiçbir şey olmaz. Olaylar gelişmekteyken ve güncelken bile düşgücü gerekir, çünkü olaylara hacim veren, onları oldukları sırada anılmaya değenleri değmeyenlerden ayırmayı öğreten tek şeydir o.

Alışkanlıkla ya da üstüme hüzün çöktüğünden, her gün onun çalışma odasına giriyor, çevreme bakınıyordum. Evde olduğu sıralar orada çalışırdı, notlar alır, krokiler yapar ya da raporlar hazırlardı, ya da bana okutmadığı şeyler yazardı; ve kapısı kapalıyken telefonda İngilizce konuşurdu. Odayı pek fazla kullanmamıştı, ama ondan başka kullanan yoktu. Ne boşaltmaya ne dağıtmaya karar verebilmiştim, burada bulunduğu son gün, 1982'nin 3 Nisanı'nda nasıldıy-

sa aynen duruyordu. O tarih ne kadar da uzak geliyordu –anısının kendinden çok tarihi, vedasından çok– 1987'de, 1988'de ya da 1989'da, ve daha sonra, onca yıl, hepsi geçmişti. O çalışma odasını biraz temizliyordum, birikmemiş tozunu alıyordum, yerküreye bir göz atıp acaba Tomás neresinde kalmıştır diye soruyordum kendi kendime, elimi bir vuruyor, fır fır döndürüyordum yerküreyi. Ve her sabah, ne giyeceğimi seçerken, göz ucuyla yatak odamızdaki ortak gardrobumuzda asılı giysileri gözüme ilişiyordu. Onları atmaya da elim varmamıştı. Bir an durup koklar ya da dokunursam, bir an için hüzün başıma vuruyordu; artık hiçbiri onun kokusunu taşımıyorsa da, bir buhar dalgası yükseliyordu sanki. Ceketlerden birinde ufak bir leke gözlemlersem, temizleyiciye götürmeliyim diye geçiyordu aklımdan, ama o düşünceyi kafamdan hemen kovuyordum, "Ne için" diyordum kendi kendime. Ve bir kırışık görürsem bedeninin eski hareketlerinden birinin ürünü olduğunu hayal ediyordum; ceplerindeki kabarıklıklar ve gevşemeler cüzdanının, anahtarlarının, sigara paketiyle çakmağın ya da kılıfına koyduğu zamanlar gözlüğünün iziymiş gibi geliyordu, onu hep öyle taşırdı, bir gün yalancı gözlük olduğunu keşfetmiştim, numaralı değildi, hem yazı masasının bir çekmecesinde öyle üç tane daha bulmuştum, hepsi değişik çerçeveli, ama hepsi numarasız camlı, yüzler takılan gözlüğe göre farklılaşır, herhalde kılık değiştirmek için kullanıyor diye düşünmüştüm.

Ve bazen dalıp düşünüyordum ya da düşüncelerimde onunla konuşuyordum: "Senin hakkında ne kadar az şey bildim. Yaşamının yarısındaki halini bilmiyorum, oysa belki de senin için daha değerli olan o. Uzaktaki, yolculuktaki halini tanımıyorum, herhalde seni şiddetli bir ölüme sürüklemiş olan çocuksu görevlerini de. Kim bilir ne büyük sıkıntılar çekmiş olmalısın, oysa pekâlâ onlardan uzak kalabilirdin. Ne kadar korkmuş olmalısın. Ne alçaklıklar yapmışsındır, kim bilir, ruhunda kurşun gibi ağırlığını hissetmişsindir, keskin bıçak misali yaralamışlardır seni. Gözünü kırpmadığın, kaç uykusuz gece, ne karabasanlar kim bilir, sanki göğsüne bir diz bastırıyormuş gibi, ya da nasıl desem, koskocaman, kimsenin tek başına yerinden oynatamayacağı kıpırtısız bir hayvan –bir at, bir boğa– çökmüşçesine. Kaç kadın sevmiştir seni ve kaç tanesini kandırmış, düşkırıklığına uğratmışsındır. Sana güvenen kimselerin ağzından ne sırlar almışsındır, kaç ölüme yol açmışsındır, ölenlerin hiç bek-

lemediği ve inanamadan yüzleştikleri. Ne hayırlı sonuçlar verse de amma kötü niyetli bir uğraştı seninki. Onun hakkında hiçbir şey bilmiyorum, asla da bilmeyeceğim, nasıl olsa geri dönmeyeceksin. Hem dönseydin bile bana hiçbir şey anlatmazdın, sanırım bu kez de. Bu yıllar boyunca neredeydin, başına neler geldi, neden geri dönemedin ya da dönmeyi istemedin, yaşam belirtisi bile vermedin, hiç değilse bana bir telefon edip "Hayattayım. Bekle beni" bile demedin. Neden seninle birlikte kaldım, neden hâlâ tümüyle uzaklaşmadım bilmem, üstelik artık yoksun, ne burada ne başka hiçbir yerde, asla. Senin yaşamın durakaldı, ben yürümeyi sürdürüyorum, ama pek bir anlamı yok, hedefi yok, ya da bana çocuklarımın, senin çocuklarının anlattıklarıyla yetinmekle –onlar benim pusulam–, tanımadığın ve tanımayacağın çocukların. Onlardan da senden de ayrı olarak kendime ait bir yol tutturmayı her denediğimde, yolum kesiliverdi ya da ben saptım. Evet, boş elbiselerine bakıyorum ve aklımdan şöyle bir şey geçiyor: şayet karşımda dursan ve sana bakabilsem, sen de bana içi boş görüneceksin, gevşemiş cepler, kabarıklıklar ve lekeler, buruşuklarla, sen kendin de bir boşluk. Yokluk ve sessizlik; ya da en fazlası tekrarlanan bir dize, karın örttüğü bir mezar taşının okunmaz olmuş yazıtı gibi. En fazlası kulağımda anlayamayacağım fısıltı. Ergenliğimizden beri tanıyorum seni. Ta o zamandan beri seni sevmekten hiç geri durmadım. Ama sonrasında, hâlâ sürüklediğim ve önümde bekleyen upuzun sonrasında, ne kadar az şey bilebildim senin hakkında.

On bir ay içinde, annemle babam, sonra da British Institute'taki öğrencilerinin Miss Mercedes diye çağırdıkları Tomás'ın annesi öldüler. Sanki bir çağın sona erdiğini belirtmek için elbirliği etmişler gibi, bir kuşağın sonuydu, o sözleşmeye gelmeyen yalnızca Jack Nevinson oldu, o da gamlara battı, çok yalnız kaldı. İki kızıyla öbür oğlu hayli zamandır uzaklaşmışlardı, Madrid'de oturmuyorlardı bile. Görümcelerimden biri iki hafta süreyle kente geldi, ilk anlarda onun yanında kaldı; ama kocası ve kızı Barcelona'lıydı, evi oradaydı, çok geçmeden yanlarına dönmesi gerekti. Brüksel'de görevli olan öbür kızı ancak cenazeye geldi, kayınbiraderim Jorge hiç görünmemek için uzaklığı ve zorunluklarını öne sürdü: ne edebiyatla ilgilenmişti ne diplomasiyle, yıllardır Kanada'da banyo gereçleri satan bir şirketi yönetiyordu. İlkgençliğinden beri aile geleneklerinden kopmuştu, Atlantiğin öteki kıyısına dönmek için bir neden göremiyordu, bu kez de göremedi. "Sonuçta" dedi kız kardeşlerinden birine telefonda, "ben burada ya da orada olayım, annem açısından fark etmez. Şimdi onu dördümüz birlikte uğurlamamızı isterdi hikâyesine başlama. Annemin nasıl olsa haberi olmayacak, zaten Tom da yok. Ve Monreal'deyim diye yürek acım azalmıyor." Orada adına George diyorlardı.

Jack'in, karısı da olmayınca, diline asla hepten hâkim olamadığı ve artık ne sevgi ne iş, onu oraya bağlayacak hiçbir şeyin kalmadığı bir ülkede ne yaptığını ömründe ilk kez kendi kendisine sorduğu izlenimine kapıldım. Evet, ara sıra British Council'a ve elçiliğe uğruyordu, ama artık oralarda kendisini kimse tanımıyordu ve o dönemde insanlar artık bağlılık duygusunu yitirmişlerdi. Ne var ki İngiltere'ye dönmek de onun için bir seçenek değildi: onun için ülke zaman içinde durmuş olmalıydı, ya da kendi yaşı durmuş olmalıydı, ve o iki şey asla durmaz, hiçbir zaman ve hiçbir yerde. Ülkeleri giderek kendileri istemeksizin dünyaya gelenler sahiplenirler, bizim yerimizi de istemeksizin dönüştüğümüz yetişkinler ve ihtiyarlar sahiplenirler.

Belki de hayattaki en büyük tutamakları Guillermo ile Elisa'ydı ve bendim, biz, hemen hemen doğduklarından beri babasız büyüyen torunları, resmen dul kalmış, şimdi de öksüz gelini, ona dostluğumuzu sunabiliyorduk ve varlığını sürdürmesini biraz olsun haklı gösteriyorduk. O çocukların karşısında, kendi mütevazı ve çekingen usulünce, karınca kararınca hep Tomás'ın rolünü üstlenmeye çabalamıştı, ve yeni kayıplarımızın acısını yaşadıktan sonra, saygılı bir biçimde, bana da babalık etmeyi üstlendi. Koşullar böyleyken, beni öz kızlarından daha fazla kızı gibi görüyordu, Guillermo ile Elisa da tam anlamıyla torunlarıydılar, hem sık sık görüyordu onları, hem de görev sırasında ölen, ne defnetme ne yasını tutma fırsatını bir türlü bulamadığı oğlunun mirasıydılar. (Geriye ne ceset ne iz bırakanların sakıncalarından biri de budur, acısı aşama aşama ilerler, asla bütünüyle gelmez, giderek derinleşir, ve tereddütlerle, taksit taksit yaşandığından gereğince yas tutulmaz.) Ancak biz onun gündelik yaşantısının parçası değildik, gerçi Miss Mercedes ölüp de o Jenner Sokağı'ndaki evinde bir başına kaldıktan sonra, ben her gün fakülteye gitmeden ya da evde çalışmaya başlamadan önce, geceyi iyi geçirdi mi diye sormak için telefonla arıyordum. Üstlenmek de dile getirmek de incelik olmazdı: gerçekte salt geceyi geçirdi mi, yani geceleyin sessiz sedasız, yapayalnız ölmedi mi, bilmek istediğim oydu. O zamanlar cep telefonları da yoktu, telesekreter de. Bazen telefonumu açmayacak olursa, mesaj bırakarak, beni aramasını rica ediyordum, isteğimi yerine getirinceye değin de yüreğim rahat etmiyordu.

Tersini bekliyor değildim, yine de Tomás'ın annesinin cenazesine gelmeyişi hayalimdeki tabutuna bir çivi daha çaktı. Kendi usulünce, ona çok bağlıydı (gerçi babasının daha da büyük koruyucusuydu, eğer ölen o olsaydı, tabut daha sıkı mıhlanırdı), ve haber elden geldiğince ilan edildi. Jack kendi cebinden gazetelere bir çift ölüm ilanı verdi, bir ilan da Britanya basınında çıktı, hatta birkaç gün sonra oradaki bir meslektaşı bir gazetede sevecen ve güzel duygularla dolu kısa bir ağıt yazısı ya da ona benzer bir şey bastırmayı başardı. Tomás eğer uzak bir ülkede yaşıyor olsaydı bütün onlardan hiç haberi olmazdı.

O çiviyi de çaktıktan sonra, saçma ve amaçsız bir girişimde bulundum: ilk kez yattığım, demek istiyorum ki cinsel yaşamıma sıftah yaptığım genci –artık gençliği geride bırakmış olmalıydı– bul-

mak. Rastlantının getirdiği, süreksiz bir şey olmuştu. Onun katılmayı bile düşünmediği bir öğrenci gösterisinde, gri üniformalıların önünde kaçarken tanımıştım, 1969 yılıydı, henüz on sekizimi bile doldurmamıştım. Bir atın önünden kurtulmama yardım etmişti, beni korumuş, atın sırtındaki polisi yumuşatmıştı, evinde bir dizimi tedavi etmişti, o sırada üst bacaklarıma dokunmuştu, ilkin doğallıkla (tedavi eden ellerin dokunması zorunludur), ardından maksatlı olarak. Plaza de las Ventas yakınlarında oturan bir *banderilleroydu*, adı Esteban Yanes'ti ve o olayın neden olduğunu asla anlamamıştım. Öylesine önceden tasarlanmamış bir şeydi ki, ancak çağın cinsellik meselelerindeki gevşekliğine ve benim düştüğüm korkuyu izleyen edilgenliğime ve merakıma vermiştim. Ve güçlü bir ilkel cinsel çekime, elbette. Gür bir siyah saç yığını, mavi ya da erik rengi gözleri, gür güneyli kaşları, imrenilesi düzgün dişleri, ikirciksiz bir gülümsemesi, çok huzurlu bir hali vardı. Tomás çekip çekip gitmeye başlamıştı, Oxford'da öğrenimdeydi ve tatillerde geri dönüyordu, o gidip gelmelerin sürgit uzayacağını, birlikteliğimizin biçiminin o olacağını bilemezdim: aynı zamanda hem birlikte hem ayrı, ta ayrılık galip gelene değin.

Banderilleroya telefon numaramı vermemiştim, o da bana kendisininkini vermemişti, hiçbirimiz öbürünü aramak zahmetine katlanmamıştık, paylaştığımız o kısa süre pek ortak yanımız bulunmadığını kavramamıza yeterli olmuştu herhalde, benim zaten paralel bir ilişki kurma gibi bir niyetim yoktu, o sıralar Tomás yalnızca iğreti olarak uzaklaşıyordu, ve ben er geç "Berta İsla Nevinson" olmayı aklıma koymuştum. Ama yıllar boyunca Esteban Yanes'i nice kez anımsadım, yalnız olduğum sıralar da, yanımda birileri bulunduğu sıralar da. Hoş bir anıydı, yalnız tasasızlık ve kapris, aklına eseni yapma ve havailik çağına ait olduğundan ötürü de olsa, güzeldi, böyle nitelemek yerindeyse. Henüz açık ve bulutsuz yıllar, Tomás henüz beni dünyayı yarı yarıya ve tek gözle görmeye zorlamamıştı. Diyelim ki ufacık bir sığınak-anıydı, işin doğrusu şu ki hayatımda bu tür anıların sayısı pek azdı. Tomás'ı o denli eskiden beri tanıyordum ki, ancak çocukluk yıllarım onun bulanıklığıyla kirlenmemişti. Evet, *banderillero*nun oturduğu yeri biliyordum, aradan yirmi yıl geçmiş olsa da kapısını tanırdım. Düşük bir olasılık ise kendisinin o hayli dayanıp döşenmiş, boğa güreşi afişleri ve fotoğraflarıyla süslü dairede hâlâ oturuyor olmasıydı, bir alay kitap

vardı, çok hevesli ama düzensiz bir okurdu, bana öyle anlatmıştı ya da belki ben o kanıya varmıştım.

Beni oraya sürükleyen neydi tam bilmiyorum. Sanırım benim rahat durmama, dulluğa kesin olarak, tüm sonuçlarıyla gömülmeme çabamdı, ya da belki onun gençliğimde bir anı bırakıp bırakmadığını araştırma arzusuydu. (İnsan boşlukta yaşıyorsa, onu neyle olursa olsun doldurma ihtiyacındadır, belirsiz ve önemsiz bir geçmişi gündeme getirmekle bile olsa.) Onunla yeniden karşılaşmaktan herhangi bir sonuç çıkabileceğini düşünmenin âlemi yoktu. Bir büyük olasılık da Yanes'in evlenmiş, sürü sepet çocukları olmasıydı, başka bir kente taşınmış ya da mesleği bırakmış olabilirdi: arenaları yirmi yaşını biraz geçmişken dolaşmakla kırkına varmışken dolaşmak aynı şey değildi. Sokağa bir kez saptıktan sonra kuşkulara kapıldım. Zamanında numarasına dikkat etmemiştim ve birbirine çok benzeyen iki giriş kapısı vardı, yan yana. Bana sanki daha tanıdıkmış gibi gelenden içeri girdim ve kapıcı kadına "Don Esteban Yanes"i sordum, böyle dedim.

"Burada oturmuyor. Yanes mi dediniz? Hayır, burada Yanes diye biri yok" diye kestirip attı. Öteki binaya geçtim, kapıcıya aynı soruyu sordum, hiç umudum yoktu. Beni şaşırtan bir yanıt verdi: "Don Esteban yolculukta, gelecek aya kadar dönmeyecek. Doğrusu ya, onun işi hiç belli olmaz. Bir de bakarsın gecikir." "Sizden rica etsem, acaba döndüğünde kendisine bir pusula verebilir misiniz?" "Nasıl istersenız. Verin, gelen postayla birlikte posta kutusuna bırakırım." Bunu öngörmemiştim, bir kafeteryaya gidip orada yazmam, mahallede bir kırtasiyeciden bir zarf almam gerekecekti, herkesin okumaması daha iyi olurdu. Herhangi bir nedenle değil, alışkanlıktan. Önce bir ad benzerliğinin söz konusu olmadığından emin olmayı istedim. "Boğa güreşçisinden, *torero*dan söz ediyoruz, değil mi?" Adam bana hoşgörüyle baktı. "Yani, *torero* demek... Don Esteban boğa güreşi âleminde gerçi, ama *torero* değil. *Apoderado** demek istediniz herhalde." "Ya, öyle demek istemiştim. Dilim sürçtü, kusura bakmayın." Adam bana özentili bir üstünlükle baktı, sanki o sözcüğü kullanmam yerinde olmamış gibi, onu bilmiyor olmalıydım. "Pusulayı yazıp birazdan getiririm" diye ekledim. "Yardımınıza çok teşekkürler." Dönüşte şuna bir bahşiş vereyim diye aklımdan geçirdim.

---

* Toreronun danışmanlığını ve pazarlamasını üstlenen vekili (ç. n.)

Yanes'e aşağı yukarı şöyle bir şey yazdım: "Sevgili Esteban Yanes. Herhalde beni hatırlamazsın. Berta Isla'yım, hani bundan yirmi yıl önce Manuel Becerra yakınlarında bir gri üniformalının azgın atıyla copundan kurtardığın kız. Sonra da beni dairene çıkarıp yaramı sarmıştın." Ardından olanı dilime almak ihtiyatlı gelmedi, gençlik olaylarını anmaktan hoşlanmayan kimseler de vardır. "Kapıcın bana Madrid'e dönmekte gecikeceğini söylüyor. Buralardan geçiyordum, o günü ve seni andım. Seni yeniden görmekten ve hatırını sormaktan memnun olurum, eğer tanımadığın bir tanıdığa ayıracak vaktin varsa ve uygun görürsen. Aramak istersen telefon numaramı veriyorum. Umarım hayatta talihin yaver gitmiştir. Son görüştüğümüzden bu yana, hani derler ya, ömrümüzün yarısı. Aslında tek ömrümüz. En iyi dileklerimle, Berta Isla." Kapıya geri döndüm, kapıcıya zarfı ve beş yüz peseta verdim, o ufacık zahmete karşılık fena sayılmazdı, böylece benden hoşlanmadığından ya da keyfi öyle istiyor diye çöpe atmayacağından ve yırtmayacağından emin oldum. Ve eve dönünce uzun bir bekleyiş başladı. Bekleyişlere öyle alışkındım ki aradan iki gün geçince aklımdan çıktı.

O yüzden hemen hemen bir ay sonra Esteban Yanes'in telefonu beni hazırlıksız yakaladı. "Seni elbette hatırlıyorum" dedi. "Hatırlamaz olur muyum hiç. O gece telefon numaranı istemediğime nice kez hayıflandım. Aslında rahatsız etmeyi de istemiyordum. Şimdi senden bir adım geldi ya, görüşmekten büyük memnuniyet duyarım, canım ciğerim. Saatini yerini söyle, orada olurum, kesinkeslikle." O mevcut olmayan sözcüğü kullanması eğlenceli geldi, ondan onu ta yirmi yıl önce işittiğimi anımsıyordum, dikkatimi çekmişti. Ona karşılık o "canım ciğerim" lafını pek yakıştıramadım, mahremiyette bile pek saygılı davranmıştı. "Kapıcın senin önemli zevattan biri olup çıktığını söyledi" diye belirttim. "Anlı şanlı bir *apoderado*ymuşsun. Biz boğa güreşi âlemine yabancı olanlar, sizi ağzınızda püro, elinizde tomar tomar paralar, dediği dedik, çaldığı düdük diye düşünürüz, bilirsin ya." Güldü: "Nerde o günler. Şimdilik ancak *novillero*larla* iş görüyorum. Bakalım içlerinden biri büyük güreşçi olur da cebimi o tomarlarla doldurur mu, umarım Tanrı kulak versin sana, cancağızım." Bana öyle yönelmesi yine

* Genellikle genç yaşta olup mesleğe yeni başlayan ve *novillo* denilen genç boğalarla güreşen torerolara verilen ad (ç. n.)

çatlak bir ses gibi gelmişti, arada davranışı bayağılaşmıştı. "E, ne oldu, *banderilla*lar geride mi kaldı?" diye sordum. "Çok geride, çok geride. O iş hızlı bacaklar ister, hem de sağlam." Plaza de Oriente'deki kafelerden birinde bir kahve içmeyi önerdim. Yeniden kalkıp onun mahallesine gitmeye üşendim, 1969 Ocağı'ndan beri oraya ancak bir kez uğramıştım, hiç hoşlanmamıştım, o sefer de yalnız Siruela Yayınevi'ne tasarladıkları ender fantastik İngiliz öyküleri seçkisini görüşmeye gitmiştim, iş sonradan olmadıydı, yayınevinin merkezi tam da Manuel Becerra Meydanı'ndaydı, ve insanın öylesine ruhsuz bir mahallede bekleyebileceğinden çok daha hoş bir lokaldi. Her neyse, Esteban Yanes sevimli geliyordu, o geniş Afrikalı gülümseyişiyle kafamda canlandırdım, hoşuma gitti. Aradan bin yıl geçmişken onunla yeniden karşılaşmak hoş olurdu, kim bilir, belki de zaman zaman güvenilebilecek biri haline gelebilirdi. Gerçi anısı yabancı bir ülkede bir kez görülmüş tablo gibi, durgun bir imge gibi pek havada kalıyor olsa da, insan yatmış olduğu birisini hayatta her zaman bilir. Ve sonunda düşkırıcı ya da tahammül edilmez kişiler oldukları anlaşılmışsa bile, o kimselere istem dışı bir sevgiyi ya da bağlılığı andıran bir duygu besler. *Banderillero*nun bana tahammül edilmez ya da düşkırıcı gelecek vakti olmamıştı, henüz örselenmemişti.

Gel gör ki sözleştiğimiz akşam içime peşinen bir pişmanlık mı çöktü desem, ya da biraz korkuya kapıldım. *Apoderado* beni tanıyamaz diye korktum, ya da ben onu tanıyamayabilirdim. En çok da beni görünce hayal kırıklığına uğrar diye ürküyordum, hiç kimse yirmi yılda ne denli değiştiğinin hepten bilincinde olmaz, gencecik bir öğrenci kız başka şeydir, kırkına yaklaşmış, her gün yakasına sarılan, tek başına yetiştirmek zorunda kaldığı iki çocuğu olan bir kadın başka şeydir, üstelik o kadın bilinmezliğin ortasında yaşamış, büyük bir kayba uğramıştı (ne bir sonuca varan ne kesinleşen bir kayıp, insanı en fazla tutsak edeni, en berbadı), kötü günler geçirmişti. Ayaklarım geri geri gitti. Birkaç elbise denedim, hiçbirini uyduramadım. Biçim biçim makyajlar yaptım, bazıları sönük, bazıları abartılı geldi. Aynada kendimi bütün açılardan seyrettim, hiçbiri moralimi yükseltecek bir görüntü vermedi, oysa başka günler başıma gelen şey değildi, henüz görüntümden şikâyetim olmuyordu, normalde kendimi güvensiz hissetmiyordum, en azından fizik açıdan.

Aklıma geldi, dürbünle bakınca evden kafede oturan kimseleri görebiliyordum, birkaç kişi vardı, aylardan Mayıs'tı, sıcak erkenden bastırmıştı. Böylece saptadığımız saatten beş dakika önce balkondan dürbünle seyre koyuldum. Bekledim. Bekledim. O, yani eski tablo olabilecek hiç kimseyi görmedim, başlangıçta tam saatinde gelen ve sandalyesini seçmeden önce ısrarla çevresine bakınan hayli şişko bir adamın da o olacağı aklıma gelmedi. Geniş kenarlıklı bir şapkası vardı, o zamanlar seyrek görülen bir şey, modası geçmiş sayılıyordu. Aslında 1969'da *banderillero* da şapka giyiyordu, onu unutmuştum, şimdi gözümde canlandı, kenarlığı fazla dardı. Ben saygısızca eleştirmiştim, o da gık demeden sokaktaki bir çöp tenekesine atıvermişti, şuna benzer de bir şey söylemişti: "Emrin olur. Eğer beğenmediysen diyecek şey yok." O zaman da bana eski moda gelmişti, hem yalnız şapkasından ötürü değil: özentili kılığıyla, kravatıyla, uzun paltosuyla.

Şimdiki adam açık bej bir takım elbise giymişti, ceketi belki de yavaş yavaş büyüttüğü göbeğini sarmamıştı, iliklenmiş olan tek düğmesinin zorlandığı görünüyordu. Masalardan birine oturmadan önce o düğmeyi çözdü, ceketi iki yana açılıverdi, uzun bir kravat gördüm, heybetli göbeğini gizlemeye çabalar gibiydi; hem öyle uzundu ki bir kısmı pantolonunun üstüne sarkıyordu. "O olamaz", diye düşündüm. "Bu kadar da değişmiş olmamalı. Ama yirmi yıl uzun süre, ve bazen çok zalim olabilir yıllar, öngörmenin yolu yoktur." Şapkasını bir an çıkardı (rengini takım elbisesine uydurmuştu, hepsi kaliteli tarafındandı, ama kendisine yakışmıyordu), cebinden çıkardığı mendille hafif hafif bastırarak yalnız alnını ve şakaklarını değil, ortaya cascavlak çıkıveren kelini kuruladı. "Gür bir saç yığını vardı" diye düşündüm, "demek ki o olamaz. Yine de eğer süreç hızlıysa kısa sürede insanın ne kadar saçı varsa dökülebilir, acı çekiyorsa ya paniğe uğramışsa birkaç günde ağarabilir de, bütün hepsi yirmi yıla bol bol sığar, her türlü bozulma ya da akla gelmeyecek kötü gelişme sığar. İnsan vardır ihtiyarlar, ama ömrünün sonuna değin hâlâ tanınabilir, insan da vardır, birdenbire bir başkası olup çıkar, sanki yüzünü ve bedenini farklı bir varlık ondan çalmış gibi, şişmanlama ve kelleşme erkeklerde mucizeler, daha doğrusu köklü dönüşümler yapar." O adam *banderillero* idiyse, o adam *apoderado* idiyse, doğrusu ya, aşağıya inip onunla görüşmek ve sohbet etmek içimden gelmiyordu. Belleğimdeki yakışıklı delikanlıyla benzerliği yoktu, oysa nice kez belli belirsiz bir özlemle hayalimde ona sığınmıştım. Şu tanımadığım kel kafalı, gebeş, hiç ilgilenmediğim, hakkında hiçbir bilgim olmayan, olmasını da istemediğim bir işle uğraşan efendiyle ne konuşacaktım ki? Pombo diye çağdaş bir yazarın bir kitabında okuduğum şu sözler aklıma geldi: "Geri dönüş ihanetlerin en derinidir." Ah, evet, büyük olasılıkla haklıydı. Eğer o tip ilk gençliğimde yatmış olduğum *banderillero* idiyse, ömrümün yarısında bana eşlik etmiş ve varlığını sürdürmüş bir anıyı mahvetmiş bulunuyordu.

Dürbünü öbür masalarda ve gelip geçenlerin üstünde gezdirdim, bakalım başka bir erkek, belleğimdekine daha uyan biri ortaya çıkar mı diye. Fakat hayır. Onun üzerine dürbünü sonuna kadar büyütmeyi denedim. Kararlaştırdığımız saati beş dakika geçmişti bile, benim görünümüm de pekâlâ kabul edilebilecek sınırlar çerçevesindeydi, ama çok geçmeden aşağıya inip inmemeye karar vermek

durumundaydım, kendi başıma sardığım işi sonuna kadar götürse miydim, yoksa kesin olarak oracıkta bıraksa mıydım. Derken bir garson kız ona yaklaşıp ne istediğini sordu, o da ona gepgeniş bir gülümsemeyle karşılık verdi, işte o vakit o değişime karşın Esteban Yanes olduğundan hiç kuşkum kalmadı. Gülümseme 1969'daki gülümsemeydi, onu yitirmemişti. Sapasağlam, birazcık fırlak dişleri yüzünü sevecenlikle aydınlattı, cömertçe kendini sergilerken başlı başına bir yaşamı varmış gibi görünen gülümsemelerdendi, o şişmiş yanakların ortasında tertemiz, sevimli mi sevimli bir gülümseyiş. Ama aynı zamanda öyle bir ayrıntı da keşfettim ki o olumlu, hoş etkiyi siliverdi: garson kızdan yana döndüğünde, bir de ne göreyim, tepesinde bir tür Japon, daha doğrusu Samuray topuzu, yani dimdik, yukarı kalkık, bir tür ponpon. O yıllarda erkeklerde de at kuyruğu saçlar görülmeye başlamıştı ama o ufak topuz yenilikti (sonraları tüm onlar gına getirdi, harcıâlem orijinallik). Ve bence dehşet verici bir yenilikti. At kuyruğu saçlı erkeklerin güvenilir kişiler olmadığını sezinliyordum; tepesinde Japon topuzu bulunan biri ise karşı kaldırıma geçmek, koşa koşa kaçmak için yeterli nedendi, hele bir de dıbızlığı dengelemek ve dikkati başka yere çekmek içinse. Hepimizin bir havai ve keyfi yanı vardır, ben de aşağıya inmemeye karar vermek için işte o gülünç, sakil saç süsüne takıldım. Özentinin ve salozluğun son raddesi gibi gördüm onu.

Yine de biraz daha, daha hayli zaman orada durup seyrettim. Dakikalar geçti. Onun beni araştırarak çevresine bakındığını, ikide bir saatine baktığını gördüm, üç sigara yakıp tellendirdi, ikinci bir kahve istedi, şapkasını birkaç kez giydi, çıkardı. Ve birden beni görmüş olduğunu hissettim, balkondan bakan şeklimi uzaktan yakalamıştı. Onun dürbünü falan yoktu elbette, o yüzden beni daha iyi seçebilmek için gözlerini kısıyordu. Ne olur ne olmaz diye şapkasını kafasına bastırdı (aynen boğa güreşçilerinin özgün şapkalarını giyme hareketiyle), ayağa kalktı, gözlerini bana dikmişti ya da öyle sandım. Dürbünün büyüteçleri kendimi tepeden tırnağa inceleniyormuşum gibi hissettirdi. Selamlamak ya da uyarmak için ellerini salladı: "Hey, hey! Eğer Berta isen bak buradayım, benim ben", ya da öyle sandım. O zaman yakalandığımı hissettim, kızardım, telaşa kapıldım: balkondan içeri kaçtım, fark edildiğini anlayan bir casus gibi saklandım. O sarsıntının ardından, yavaş yavaş sakinleştim. Aslında o emin olamazdı, dürbünün ardında yüzümü

bile görmemişti. Hem ben de değişmiştim, ondan bin kat daha az da olsa. Birkaç dakika bekledikten sonra tekrar balkona çıktım, bu kez elimden geldiğince gizlenerek, ihtiyatla. Orada değildi, görmedim onu. Ve hemen ardından telefon çaldı ve o beni yine korkulara saldı. "Herhalde kafeye girmiş, oradan arıyordur, numaramı vermiştim, ne büyük hata, artık numaram onda, hep onda olacak." Telefonu açmamaya karar verdim, on kez çaldı; sonra bir kez daha aradı, bu kez beş kez çaldı, ikinci denemesinde pek güveni kalmamıştı. Bir kez daha balkona çıkmadan önce bir süre daha geçmesini bekledim, çıktığımda tahminimin doğru olduğunu gördüm: masaya geri dönmüştü, artık ayakta değildi, el de sallamıyordu; dönüp yerine oturmuştu, ve orada yılmadan, sabırla sigara tüttürerek bekliyordu, kahve üstüne kahve içiyordu.

Saate baktım, o adam orada kırk dakikadır beni bekliyordu, acaba ne zaman usanacaktı, ne zaman öfkelenecekti, kendi yol açtığım, kendi istediğim buluşmaya gitmeyeceğimi ne zaman kavrayacaktı. O düşünce beni tedirgin etti, utanç verdi. "Amma da haksızım, hercaiyim. Ta evine gidip aradım, bana telefon etmesini istedim, görüşmeyi önerdim, şimdi de oracıkta ekiveriyorum, çünkü feci değişmiş. Salt fizik görüntüsü, başka hiçbir şeyi değil. Tabii o eskisinden bende kalan tek şeydi, o ve bana yardım etmesi, iyi davranması. Ardından da benimle yatması, bekâretime son vermesi, oysa Tomás olacak aptal ona o denli saygı göstermişti." O şişkoyla şimdi yatma fikri aklımdan geçti, derhal kovdum kafamdan. Tiksinti verdi. Gerçi kim bilir, belki de aşağıya iner, onunla gevezelik edersem, eğer hiç değişmemiş o gülümseyişine bakarsam, yeni görüntüsüne çabucak alışırdım ve giderek onun ardında eski halini görürdüm. "Yine de pek olası sayılmaz" diye düşündüm, ve kendi düşüncemi pekiştirdim: "Onu ekişim aynı zamanda bana 'canım ciğerim' demiş olmasından ve o samuray topuzundan ötürü. Zavallı adamcağız, belki de kendini hâlâ *torero* gibi görmek içindir, ensesinde kalan saçı boğa güreşçilerinin at kuyruğuna yetmez, hem o göbeğiyle bir boğaya nasıl *banderilla* saplayabilir ki, çok hızlı ve iyi koşmak gerektiğini söyledi zaten."

O zaman fark ettim, bir aktarım yapmaktaydım. Tomàs'ı görmeyeli de uzun yıllar geçmişti, yedi yılı geride bırakmıştık, ama şayet hayattaysa ve romanlardaki ve gerçekteki kişiler gibi, Albay Chabert ve Martin Guerre gibi geri dönerse, korkunç değişmiş ol-

ması için yeterliydi, Esteban Yanes kadar, hatta daha bile fazla, eğer cezalandırılmış, kovalanmışsa, dur durak bilmeden kaçmışsa, herkesin cezalandırmayı istediği bir firari idiyse. Onunla benim yeniden karşılaşmamızı hayalimde canlandırmış gibi oldum, ve böylece başıma gelen felaketi doğruladım: mantıksız umudu bir türlü terk edemiyordum, hâlâ geri dönebileceği yolunda hayaller kuruyordum. "Dönmesin daha iyi" diye düşündüm, onu kafamdan kovmak için. "Kendim çağırdığım ve şurada anlaşılmaz bir inatla beni beklemeyi sürdüren şu *novillero apoderado*su gibi karşıma çıkmasın daha iyi, bir de bakarsın onun gibi saçı dökülmüş, göbeklenmiştir, üstelik karakteri değişmiştir, büsbütün buruklaşmış, suskun, yabanlaşmış, hiçbir hevesi kalmamış biri, bana başına neler geldiğini anlatmayı bile istemeyecektir; ve entrikalar kurarak oradan oraya dolaştığı, sona ermiş olan, acılarla, tehlikelerle, iğrençliklerle dolu uzun yaşantısına gömülmüş, belki pişmanlıklarla kıvranan ya da tersine, dayanılmaz raddede katılaşmış, akınlarıyla, gittiği her yerde veba ve kolera yaymakla, bölünme tohumları ekmiş, yangınlar çıkarmış, düşmanlarını ölüme yollamış ya da ne bileyim, belki kendi elleriyle boğmuş ya da tabanca ya da hançerle öldürmüş olmakla övünen biri, ne bileyim, asla bilemeyeceğim, ve o yıllarda yaşadığı heyecanlarla kıyaslandığında her türlü geleceğin sönük kalacağını bilecektir. Evet, geri dönmek en kötüsü, ve aradan fazla zaman geçmişken, hiç kimse geriye dönmemelidir. Ve hayır, hiç bilemeyeceğim."

Böyle, ansızın ağlamaya başladım. Ah, evet, sık sık oluyordu, ve bazen de engelleyemiyordum. Habersizce üstüme çullanan kısa bir ağlamaydı, yani normal ya da sıradan durumlarda demek istiyorum. Her seferinde o kez olduğu gibi oradan oraya dolaşan düşüncelerim yol açıyor değildi. Gözyaşlarım apansızın boşanıveriyordu, sinemadayken ya da televizyonda haberleri dinliyorken, arkadaşlarımla gülüşüyorken ya da ders veriyorken (ve o vakit zorla tutmam gerekiyordu), tek başıma sokakta alışverişe gidiyorken ya da çocuklarla oyun oynuyorken, onlar da artık o kadar küçük değillerdi, gözyaşlarımı durduramazsam kaygılı bakışlarını üzerime dikiyorlardı, çocuklar ana-babalarını zayıf görürlerse kafaları karışır, öyle ya, eğer onlar zayıf düşerlerse kendilerini kimsenin korumayacağını hissederler. Yani, babalarını hiç gördükleri yoktu, ne memnun ne üzüntülü: büyüyüp soru sormaya başladıklarında onlara resmiaçıklama verilmişti, Bertram Tupra'nınki, Foreign

Office'in ya da Tahtın açıklaması, Falklands'taki kayıplardan biriydi, o ufak ve yiğitlikten yoksun savaşın ölülerinden biri, orada kalan, artık hemen kimsenin anımsamadıklarından, askerlerin büyük utancını, kibirli Thatcher'ın şanını artıran o saçma çatışma, onun kazanç hanesine yazılmıştı. Boşa harcanmış yaşamlar, yok yere ölüp gidenler, her zaman olduğu gibi.

Daha sonra kafeye baktığımda *banderillero*nun gelişinden altmış beş dakika geçmişti, yaşlara boğulmuş gözlerimle hiçbir şey görmeyecektim, ağlama nöbetinin geçmesini beklemiştim, sonra yüzümü iyice yıkadım, gözyaşlarım dinmedi. Altmış beş dakika ve o hâlâ oradaydı. Telefon yine çalmıştı, on kez, adamın saygıyla denediği düşünülebilirdi, durmadan ısrar ediyor değildi. O uzun sabır beni duygulandırdı. O kadar mı istiyordu beni görmeyi, o kadar mı hayale kapılmıştı? Rastlantısal ve kaçamak bir sevişmeden sonra, hem onun için ilk deneyim de değildi, ben henüz cinsel yaşantıma adım atmamıştım, geçmişte yitip gitmiş bir olay, aradan geçen yirmi yılda o kadar mı hatırlamıştı beni? Bir an duraksadım. Henüz çekip gitmemişti, hâlâ inecek vaktim vardı, o bağışlanamaz gecikmeme herhangi bir özür icat edebilirdim ve kendisiyle biraz sohbet ederdim. Sözüne bağlılığı yüreğimi sızlattı. İşi başından aşkın olmamalıydı, öyle ya, hiç tanımadığı bir kadına ömrümden bir saati armağan etmişti, geçmişten kalma bir hayalete, belki de onun gibi şişko ve bozulmuş ve örselenmiş olabilirdim, kalkıp da onu arayacak denli umutsuz. Duraksadım, duraksadım. Hâlâ o gecikmeli duraksamadaydım ki, baktım garson kızdan hesabı istiyor, öylesine dakikası dakikasına geldiği ve boşa gitmiş buluşmadan yetmiş dakika sonra. Hesabı ödedi, ayağa kalktı, genç kızla birkaç söz etti (boşuna beklemiş olmaktan utanmıştı herhalde, ona bir açıklama yapmış olabilir), gözlerini son kez çevrede dolaştırdı, şapkasını iyice kafasına bastırdı, ceketinin düğmesini iliklediği, Krallık Sarayı'ndan yana, Bailén Caddesi'ne doğru ilerledi, ağır adımlarla ya çok yavaş ya da bozum olmuş, düşkırıklığına uğramıştı.

Beni daha sonra aramadı. Acaba unuttum mu ya da kendisi gününü, saatini ya da yerini yanlış mı hatırlamış diye yeniden sözleşmeyi istemedi. Araştırmayı istemedi, beni Pavia Sokağı'ndaki bir balkona çıkmış mıydım, balkondaki ben miydim diye sorarak sıkıştırmayı istemedi. Olanla yetindi ya da anladı.

Evet, 1990 ve 1991 ve 1992 geldi, bu sonuncusu büyük şenlikler ve Olimpiyat Oyunları'yla ve İspanya'da yaygın bir iyimserlikle, apansızın kendini refah içindeymiş gibi gösteren bir ülkeydi. Benim açımdan Tomàs'ın gidişinin, 4 Nisan'da Barajas havalimanında bir süreliğine vedalaşmamızın onuncu yılıydı. Öyle on yılın ellerimin arasından kayıp gitmiş olduğuna inanamadım, o gün hem uzak hem yakındı, hem yakın hem uzaktı, ama yakın olduğunda henüz önceki günmüş gibi. Bir önceki Eylül'de kırk yaşımı doldurdum ve inanamadım, kendimi çok daha yaşlı, aynı zamanda çok daha genç hissediyordum, sanki yaşaması gerekenleri yaşamış, oysa gerçekte kısacık bir yoldan ötesini gitmemiş, yaşamı aynı zamanda hem sona ermiş hem de tümüyle başlamamış yaşsız bir kadın gibi, öylece havada asılı kalmış ya kesintiye uğramış ya da tuhaf bir biçimde ertelenmiş hayatıyla, aynı anda hem bekâr hem dul hem evli. Sanki zaman sahiden geçmiyormuş gibiydi, oysa hep geçer, hep geçer, durmuş bizi bekliyor ya da hayırseverlik edip bize molalar armağan ediyor gibi görünse de. Yüz binlerce kişi vardır, ergenliklerine ya da gençliklerine saplanıp kalırlar, onları terk etmemekte ayak direrler, sürgit tüm olasılıkların açık bulunduğu ve zamanın kırışıklarının hiçbir şeyi etkilemediği, çünkü geçmişin henüz gelmediği inancındadırlar; sanırsınız ki günün birinde şöyle dalgınlıkla, pek ısrar da etmeksizin, zamana şöyle demişlerdir: "Dur bakalım, yerinden kımıldama, daha düşünmem lazım", zaman da söz dinlemiştir. Öylesine yaygın bir hastalık ki, günümüzde hastalık olarak görülmüyor bile. Benim durumum tam öyle değildi, daha çok şöyle denebilir: 1982'de yaşamımda bir ayraç açılmıştı ve ben onu kapatacak anı bir türlü bulamıyordum. Derslerimde Faulkner'ı okutmam gerekmişti (yüzeysel olarak) ve okumuştum ki bir kez tümceleri neden öyle upuzun, kilometrelerce sürüyor diye sormuşlar, o da şu yanıtı vermiş: "Bir sonraki tümceye başlayana kadar hayatta kalacağımdan asla emin olamıyorum da ondan." Buna benzer bir şeydi. O sürgit

ayraçla bana da öyle bir şey oluyordu galiba: kapatacak olursam ölmekten, ya da daha doğrusu öldürmekten korkuyordum. Tomás'ı sonsuza değin öldürmekten.

Zaman zaman balkona, en çok da akşam oluyorken, karanlık bastırıyorken balkonlardan birine çıkıp koskoca meydana –görüş alanıma sığdığı kadarına– bakmaktan kendimi alamıyordum, onun silüetini seçmeye, görmeye çalışıyordum, alıştığım silüetini, eve doğru yürürken ya da Encarnación Kilisesi'nin yanında taksiden iniyorken; ve elinde valiz ya da seyahat çantası olan birini gördüğümde (çevre turistlerle kaynadığından ötürü seyrek bir şey değildi), yüreğim çarpıyor, koşa koşa gidip Esteban Yanes'i gözetlediğim dürbünü elime alıyordum, o gördüğüm kişiye doğrultmak gibi bir saçmalık yapıyordum, hep düşündüğüm onca zaman ortadan kaybolduktan sonra elbet elinde bir valizle çıkageleceğiydi. Ve kafası çalışmayan bir sersem gibi unutuyordum ki, bedeni şayet toprağın altına ya da denize gömülü değilse, artık alıştığım silüetten başka her şey olabilirdi; sabırlı, uyumlu ve sadık *banderillero* kadar tanınmaz olmuş olabilirdi.

Bir boş inanışın ürünüydü, öte yandan bir sabah ya da öğle yemeği saatinde Jack Nevinson da ona katkıda bulundu. Karısının ölümünden sonra her Pazar yaptığı gibi, yemeği bizimle yemeye gelmişti. Guillermo ile Elisa (oğlan artık on üç yaşlarındaydı) Sabatini Bahçeleri'ne ya da Campo del Moro'ya oynamaya gitmişler, dönüş vaktini ellerinden geldiğince geciktiriyorlardı. Jack'in ve benim aklımızdan geçmemekle birlikte, Jack'in ömrü sona ermek üzereydi: o Pazar gününden iki ay geçmişti ki gece gelen bir enfarktüsle vefat etti. Ben her zamanki sabah denetimimi yaptığımda telefona yanıt vermedi. Telesekretere mesaj bıraktımsa da bana dönmekte fazla gecikti, ben de büyük bir kaygıyla ya da acıyı peşinen üstlenerek taksiye atlayıp Jenner Sokağı'ndaki evine gittim, onun uyanmadığı sabahın gelip çattığından emindim. Anahtarım vardı, açıp girdim ve onu yatağın yanında açık renk pijamasıyla yere serilmiş buldum, bir elini koyu renk ipekli romdöşambrına atmışsa da sırtına geçirememişti, onu tutmaya ya da belki komodininin üstündeki telefona erişmeye uğraşırken düşmüşe benziyordu, öyleyse beni aramak içindi, kuşkusuz. Nöbet öylesine şiddetli, öylesine vurucu gelmişti ki, başaramamıştı, ve uzanırken kaymıştı, ölmeden önce parke döşemenin serinliğini aramış da olabilirdi, insan kendini kötü

hissettiğinde serinlik birazcık ferahlatır insanı. Belki öyle olmuştu, belki çarşafların arasında biriken sıcaktan sıyrılmayı istemişti ama yardım istemeye de kendini kurtarmaya da çabalamış değildi. Bazı kimseler ecel geldiğinde kabullenirler, son düşünceleri onun iyi olduğu ya da o denli kötü olmadığıdır, birkaç ay ya da birkaç hafta daha uzatmak için mücadele vermenin anlamsız olduğudur. O denli kararlı davranabilen az kişi vardır, ve bazen onlardan biri olmayı istiyorum, ya da istiyordum, bu olay geçtiğinde. Jack'in vefatıyla, Miss Mercedes yıllardır ölmüş, Tomás'ın kardeşleri uzaklaşmışlarken Nevinson ailesiyle uzun süren ilişkim de sonuna varmış oldu. Gerçi çocuklarım o soyadını taşıyorlardı, hep Guillermo ve Elisa Nevinson diye çağrılacaklardı. Oysa benim kartvizitlerimde artık "Berta Isla de Nevinson" yazmıyordu, evli kadınların biraz da aidiyet anlamında kocalarının soyadını almaları İspanya'da hayli zamandır devreden çıktı. Kartvizitlerimde yine Berta Isla'yım, hepsi o kadar. Ona karşılık belleğimde ve hayalimde, hayır.

Ama o Pazar günü Jack Nevinson sağlıklıydı, kaygılandıracak hiçbir belirti vermiyordu. Bir kadeh beyaz şarap istemişti ve her zamanki yerinde oturuyordu, yani eve gelen konukların (çok gelen giden yoktu) çoğunun oturmaya eğilimli olduğu yerde, yani yıllarca önce Miguel Kindelán'ın bana ömrümün en büyük korkusunu yaşattığı yerde. Elini yeni satın aldığı hafif bir bastonun topuz biçimi sapına dayamıştı. Pek hoşnutlukla bana bir gösteri yaptı: o sap yerinden çekiliyor ve ortaya incecik, sipsivri bir uç çıkıyordu, baston bir tür ufak mızrağa ya da zıpkına dönüşüyordu, üstelik fırlatılabilecek türden görünüyordu, yani öldürücü de olabilirdi.

"Sokaklar günümüzde bu denli güvensizleşmişken" dedi bana, "insanın ne zaman bir caydırıcı silaha ihtiyacı olacak hiç bilinmez. Ben kendimi artık vuruşarak savunamam, koşamam da. Beni tavşan gibi yakalayıverirler. Ne tavşanı, salyangoz gibi."

"Tamam da, gördüğüm kadarıyla yerinden çekmesi vakit alıyor" diye itiraz ettim, "Sen silahını çekene kadar seni çoktan yakalamış olurlar. Ya da bastonunu elinden alıp sana karşı kullanırlar. Daha beter ya."

"E, pekâlâ." –Omuzlarını kaldırdı–. "İnsan gelen tehlikeyi önceden görürse işe yarar, ben de tetikte dolaşırım. O zaman şişi yerinden çekip gösterecek zamanım olur. Ürkütücü ama, değil mi? Bayağı can yakar herhalde."

O topuzu defalarca çevirmesi gerekiyordu, ben doğrusu sahiden işe yarayacağına inanmadım. Yine de madem kendini daha korunmalı duyacaktı, iyiydi, ya da salt kendini aldatmaydı.

"Yıllarca önce Londralı *muggers* Tomás'ı yaralamışlardı hatırında mı? Derin bir kesik atmışlardı, yüzünde izi kalmıştı, ama sonra yara izi hepten yok olduydu, sanki hiç olmamış gibi. Çok esrarlıydı. Foreign Office'in plastik cerrahisi dediydi, yanlış hatırlamıyorsam. O zaman öyle anlatmıştı, gerçekte başına ne geldiğini ne bilelim."

Jack şimdi iki elini öldürücü topuzun üstüne dayadı, gamzeli çenesini de ellerinin üstüne, yıllar geçtikçe çukur derinleşmişti. Durup düşündü, şöyle yanıtladı:

"Tom'un her şeyi her zaman çok esrarengizdi." O ekeylemin zamanı derhal dikkatimi çekti: "olmuştu" dememişti, bitmiş bir eylem için o kullanılır (insan söz konusu olduğunda da), "idi" demişti. "Yani, Oxford'a gittikten sonra, ya da orada öğrenimini bitirdikten sonra. Kendi kendime soruyorum, acaba ille de öğrenimini orada yapsın diye ısrarımla hata mı ettim? Bir şey oldu. Başına bir şey geldi ve onu değiştirdi, neydi, bilmiyorum. Ne olduğunu sana hiç söyledi mi?" Ölmüş birinden söz ederken kullanılan birleşik geçmişi yine kullanmamıştı. Gerçi bunca zamandır burada yaşamakla birlikte Jack Nevinson'ın İspanyolcası kusursuz sayılmaktan uzaktı. İki dilin biraz birini biraz öbürünü kullanıyorduk, hangisi rahat gelirse. "Ama her neyse, ben başına öyle bir şeyin geleceğini nereden bilebilirdim. Sen bilmiyor musun?" diye yineledi soruyu, sanki bilmediğime inanmakta zorlanıyormuş gibi.

"Hayır, Jack" diye yanıtladım. "Tomás'ın hep ağzı mühürlüydü. Hep görevlerini, gittiği yerleri, hiçbir şeyi söylemeye izni olmadığı gerekçesine sığınırdı. Bana bir şey anlatacak olsa yasadışı bir şey yapmış olurmuş, Official Secrets Act'ı ya da her neyse onu çiğnemiş olurmuş, öyle bir şeyi ağır sonuçlara katlanmaksızın hiç kimse yapamazmış. Emekliye ayrıldıktan sonra bile, ölümüne değin suskunluk, sanırım onu çiğneyenleri bugün hâlâ vatan hainliğiyle suçluyorlarmış. Yani, tüm bunlar gerçekte kimin hesabına çalıştığını bana itiraf ettikten sonra. Ama öncesinde de hemen hiçbir şey anlattığı yoktu, doğrusu ya, ben de diplomatik işlerle pek ilgilenmiyordum." Birkaç saniye sustum, anılarımı tazeleyerek, ardından ekledim: "Fakat evet, Oxford'da kuşkusuz ona bir şeyler olmuş, son yıllarında. Hatta daha biz evlenmeden. Onu o zaman saflarına

almış olmalılar. İlk gittiğinde hiç aklından geçmeyecek birtakım sorumlulukların altında buldu kendini. Başladı ikili bir hayat sürmeye, ikisi de sahtecilik etmekten ve gizlemekten oluşuyordu. O da kim olsa karakterini değiştirmeye yeter, değil mi?"

"Evet, yeter" dedi Jack. "Ama yine de, yine de... Hep daha fazla bir şey var diye düşünmüşümdür. Tom fazla esrarlı" diye üsteledi, ve bu kez "idi" bile dememişti, doğrudan doğruya şimdiki zaman kullanmıştı.

"Neden şimdiki zamanla 'esrarlı' diyorsun?"

Jack şaşırarak çenesini bastonundan kaldırdı, ama elleri hâlâ sapındaki topuzun üstündeydi, o duruşa alışmaya başladığı belliydi.

"Şimdiki zaman mı kullandım?"

"Evet ya, 'fazla esrarlı', aynen böyle dedin işte." Dışarıdan yana baktı, ağaçlara doğru, o masum mavi gözleriyle dalmıştı.

"Ha, evet. Mümkündür. Bilmem ki" dedi. "Sanırım insan bir evladın, öylesine minicik, aynı zamanda yaşam enerjisiyle dolup taşan bir evladın, artık hayatta olmadığı fikrine hiç alışamıyor. Doğduğu andan itibaren o çocuğun kendinden sonra yaşayacağına, ölümünü görmek durumunda kalmayacağından emin oluyor. Bir de şunu hesaba kat, sonuçta ben onun öldüğünü görmüş değilim, cesedini de görmedim, defnini de yapmadım." Hemen düzeltti. "Bu kolay yanıt. Gel gör ki sadece o da değil, Berta, sana yalan söyleyecek değilim ya. Nihayet hayatını yeniden kurmanı ve onu unutmanı en çok isteyen benim. Başka bir erkekle, anla yani. Ben en ufak bir belirsizliğin seni bağlamasını ne de anısının sana yük olmasını istemem. Ama Tom gerçekten o kadar esrarlı, o kadar kaçamak, o kadar bukalemun gibi ki, daha küçüklüğünden beri o kadar ele avuca sığmaz biri ki, gerçekten öldüğüne inanmak elimden gelmiyor. Adına ne dersen de: babalık sezisi, içime doğuyor, kuşkuculuk, resmi beyanlara inançsızlık, *wishful thinking** (İspanyolcasını nasıl söyleyeyim, hiç bilemem). Belki de gerçeği inkâr. Ama hakkımdır, biz ihtiyarlar öyle bir hak elde ederiz. Çok vaktimiz kalmamıştır ve gerçek artık bizi pek etkilemez, bizi dikkate almaz, üstümüzden kayıp gider. Hemen tüm kâğıtlar oynanmış olur, önümüzde pek az sürpriz kalmıştır. Ve madem gerçek bize sırtını dönüyor, biz de ona aynını yaparız, işimize geldikçe inkâr ederiz. Tabii bize bırak-

* Temenni (ç. n.)

tığı daracık alanda, hezeyana kapılmanın da yeri yoktur. Kalkıp Mercedes'in öldüğünü inkâr edecek değilim, etmem elbet. Ama içimde öyle bir his var ki, Tom bir yerlerde hâlâ yaşamakta. Kaçmış, saklanmış, bir başka kimlikle. Hatta plastik cerrahiyle değiştirilmiştir, o da olabilir. Bilmem, nedenini de bilmem. Ve herhalde doğrulayamayacağım da, birdenbire cesedini bulurlarsa o başka, o vakit evet, olayı kabullenmek zorunda kalırım. İnanmadığım bir şey varsa o da ben ölmeden önce ortaya çıkacağı. Madem on yıl gizlendi, on beş yıl, hatta yirmi yıl da gizlenmemesi için neden yok, her şey unutulana değin, unutulması gereken her şey. Gün gelir, sonunda her şey unutulur, ya da sonradan gelenleri ilgilendirmez, bizim yerimizi alanları. Tabii ki, ben hiçbir şeyi kesinkes bilemeden öleceğim. Bir yandan üzücü. Öbür yandan yararı var, çünkü böylece beni hiç kimse fikrimden caydıramayacak, o fikir kalacak kafamda."

Ürperdiğimi hissettim. "O da kafasında evirip çevirmiş" diye düşündüm. "Kaç yıldır evirip çevirmiş."

"Sahiden böyle bir duygun mu var?" diye sordum.

Jack gözlerini ağaçlardan ayırıp yüzüme baktı. Her zamanki tertemiz bakışıyla.

"Sahiden, sahiden, sahiden mi?" Bir an sustu, kuşkulanırmış gibi. "Belki de sana bunu söylememeliyim, Berta, çünkü bir temeli bulunmuyor. Senin bilmediğin bir bilgim var sanmayasın, yok öyle bir şey. Ama bende daha ileri bir şey var. Bendeki bir kanı."

Herhalde haklıydı, herhalde yalnız ihtiyarlar değil, tüm hayattakiler gerçeğin güvenilir olmayan ve bizi buruklaştıran ya üzen ya her türlü umudumuzu yok eden ya da sadece tersimize giden parçalarını inkâra hakkımız vardır. Her zaman "Benim bir bilgim yok" diyebiliriz bilgimiz olmayan konuda, ve şurası su götürmez ki bilgimiz olan şeylerin sayısı pek düşüktür, demek istiyorum ki hemen hemen tüm bildiğimiz şeyler bize başkaları anlattığından ya da kitaplardan, gazetelerden, ansiklopedilerden ya da günlükleri, arşivleri ve yıllıklarıyla tarihten kaynaklanır, biz de onlara yerleşik ve eski olduklarından ötürü inanırız, sanki onların zamanında yalan ve çarpıtma diye bir şey yokmuş ve söylenceler baskın çıkmazmış gibi. Hemen hiçbir şeye tanık olmayız, hemen hiçbir şey gözlerimizin önünde olup bitmez, hep öyle yapsak da hemen hiçbir şeyi belirtecek durumda değilizdir. Yani herhangi bir olayı ya da bir şeyin varlığını inkâr etmek işimize geldiğinde, dünyanın karışıklığı ve belleğin zayıflığı (iğretidir, kuşkuludur, değişkendir bellek) bize onu son derece kolaylaştırırlar. Hayranlık duyduğumuz ya da sevdiğimiz birisi olmayacak bir iş yaparsa, çoğu zaman şöyle demenin yolunu buluruz: "Yo, o adam ya da kadın değildir, kendisi değildir, o böyle bir şey yapmaz. Bana oymuş gibi geldi, ama yanılmış olmalıyım. Doğru dürüst göremiyordum, ortalık karanlıktı, ben çok gergindim, bakış açım uygun sayılmazdı, hem gözlüğümü takmamıştım. Ona çok benzeyen başka biriyle karıştırdım, öyle oldu sanırım." Durumlar böyleyken kaybolmuş bir evlat, evlatlarının en genci bir yerlerde hâlâ yaşıyordur diye nasıl düşünmezsin. Priamus büyük oğlu Hector'un kılıçla öldürüldüğünü gözleriyle görmüştü, o yüzden yerlerde sürüklenmiş, perişan cesedini defnedebilsin diye kendisine vermeleri için Achilleus'a gidip yalvarmıştı; eğer öyle onurunu ayaklar altına almaya razı olduysa, doğrudan bilgisi olduğundandı. Ama şayet onu görmemiş olsaydı, yalnızca Hector'un uzak bir çarpışmada teke tek dövüşte

öldüğü haberini getirmiş olsalardı, onun geri döneceğini pekâlâ da umabilirdi, tanıkların yanıldıklarına, iyi göremediklerine ya da öldüğünü emin olmadan kabullendiklerine inanabilirdi, ve hiçbir şey yaklaşan kendi ölümünü bir kararsızlık konumunda beklemesini engellemezdi. Dillerde şu tür eylem kalıplarının varlığı boşuna değildir: doğrulamak, saptamak, denetlemek, onaylamak, tespit etmek, belirtmek, temin etmek; ve araştırmak. Fazlalık değildirler, süs olsun diye icat edilmemişlerdir, gereksinim karşılığıdırlar.

Ben Jack Nevinson'a hiçbir şeyi doğrulayacak durumda değildim, yalanlayamazdım da, duygular yalanlanamaz, hele kanılar hiç. Ama benim kanılarımın –1988'de özel yoğunlukla– ne yönde olduğunu ya da olmuş olduğunu söylemekten geri durdum, sonradan hafiflemişlerdi. Onları telaşa vermemek, huzurlarını kaçırmamak için kendisinden ve karısından hep gizlemiş olduğum eski Kindelán vakasını anlatmam gerekecekti. Birkaç kez Tomás'ın Kuzey İrlanda'da pis işler çevirmekle görevlendirildiğinden korkmama, kuşkulanmama neden olan oydu kuşkusuz; oranın insanlarını öfkeye eğilimli ve nefret dolu görüyordum ve beni başkalarından daha fazla ürkütüyorlardı. IRA mensupları ve silahlı birlikçiler değil, halkın kendisi; onları da bizimkiler, geçen yüzyılın otuzlu yıllarındaki İspanyollar gibi vahşileşmiş, öc alma ateşiyle yanar durumda hayal ediyordum, o yüzyıla "geçen" demeye bir türlü alışamıyorum, çünkü o benim yüzyılım ve ben hâlâ hayattayım. (Ya da o zamanların, seksenli yılların Bask halkı gibi, onun ETA'nın egemenliğindeki kesimi gibi). Örneğin Sovyetler Birliği, Küba, Doğu Almanya, yani cehaletimin karanlığından Tomás'ı yerleştirmek aklıma gelen diğer sahneler, belki de saçma gelecek ama, bende öylesine panik uyandırmıyordu. Daha tehlikeli bile olabilirlerdi, ama düşünüyordum ki oralarda, hiç değilse işe halklar el atmıyordu, o denli ezilmişlerdi ki.

19 Mart 1988'de "Çavuşların kıyımı" ya İngilizce '*the Corporals Killings*' vakası olmuştu, olaya karışanlar, kurbanlar ve tanıklar anlatmışlardı. Üç gün önce, Belfast'ta suikast hazırlığındaki üç IRA mensubu Britanya birliklerince öldürülmüşlerdi, cenazeleri sırasında bir Unionist paramiliter, adı Michael Stone'du, cenaze kortejine tabancalar ve el bombalarıyla saldırmış, üç kişiyi öldürmüştü, aralarında bir başka IRA mensubu, Caoimhín Mac Brádaigh ya da Kevin Brady bulunuyordu. Ayın 19'unda onun da cenazesinin gerginlik, öfke, korku ve kuşkularla gölgelenmiş olduğu anlaşılıyor. Ortalığı

daha fazla alevlendirmemek için, polis bir yana çekilip töreni gözetimsiz bırakmayı kararlaştırmıştı. Düzeni sağlama görevini çok sayıda IRA ve Geçici IRA mensubu üstlenmişlerdi, ve hayli kalabalık bir gazeteci topluluğu hatta bir televizyon ekibi katılmıştı. İngiliz Ordusu'ndan iki çavuş, sanıldığına göre kazaen ya da son talimattan habersiz olduklarından, sivil kıyafetle ve bir gri metalik Volkswagen Passat'a binmiş olarak, siyah taksilerin peşinden kortej alanına dalmışlardı. Halk yeni bir saldırı yapıldığını, arabadakilerin Ulster Defence Association'un paramiliterleri olduğunu sanmıştı. Çavuşların arabası, yönünü şaşırmış, pek dar bir alanda geri çekilmek için manevra yapmaya başlamış, o manevraları sırasında bir kaldırıma çıkmış, orada bulunanları dehşete düşürmüş, öfkelerini tepelerine sıçratarak çil yavrusu gibi dağıtmıştı. Sonunda kapana kısılmış, siyah taksiler yolunu engellemiş, o vakit kalabalık arabanın üstüne saldırmış, camlarını parçalamış, içinden iki çavuşu çekip çıkarmaya uğramıştı. Onlardan biri, yirmi dört yaşındaki Derek Wood, kendi penceresinden kısa namlulu bir ateşli silah, bir tabanca ya da revolver çıkarmış, havaya bir el ateş etmiş, kalabalığı bir an geriletmişti. Ama ancak bir an, çok geçmeden halk büsbütün gazaba gelmiş, askerleri, Wood ile David Howes'ı sürükleyerek çekip çıkarmış, yere sermiş, tekme tokat girişmişti. Bir kadın gazeteci iki çavuşun kendilerini mahvolmuş gördükleri anı anlatmıştı, demişti ki "Biri bağırmıyor, çığlık bile atmıyordu, sadece hepimize dehşet dolu gözlerle bakmakla yetiniyordu, sanki bir yabancı ülkedeki düşmanlardık da imdat istese ne dil konuştuğunu anlayamayacaktık". Yakındaki bir spor sahasına götürülmüşlerdi, orada bir grup adam onları soymuş, çorapları ve donlarıyla bırakmışlardı. Bir katolik *redemptorist* rahip, Peder Alec Reid onları durdurmaya, bir ambülans çağırtmaya uğraşmıştı, çünkü BBC'ye göre askerlere işkence ediliyordu. Ama rahibi oradan uzaklaştırmışlar, burnunu sokarsa onu da vurup öldürmekle tehdit etmişlerdi. Çavuşları öldüresiye dövmüşler, ve bir duvarın üstünden öbür tarafa fırlatmışlardı, orada içi çok geniş olan, Londra taksilerine benzer o siyah arabalardan biri bekliyordu, oradan son hızla uzaklaşmıştı. İçinde yarı yarıya linç edilmiş askerlerle sürücüden başka iki üç tip vardı. Sürücünün yanında oturanın iki kez yumruğunu pencereden çıkarıp öfkeli bir zafer hareketiyle havaya kaldırdığı görülmüştü. Günümüzde o sahnenin bir kısmı YouTube'da bulunuyor, televizyon ekibinin

kaydedebildiği kadarı, çünkü başına geleceği kavrayan kalabalık devam etmesini engellemiş, kameramanları ite kaka oradan uzaklaştırmıştı. Havaya kalkan yumruk açık seçik görülüyor, gelecek vadeden bir ganimetle kaçan birinin hareketi.

Vadettiği gelecek çok geçmeden yerine getirilmişti, ya da yerine getirmekte acele ediliyordu. Taksi fazla uzaklaşmamıştı, ancak iki yüz metre falan, bir boş araziye varıncaya kadar, orada saldırganların kimliklerini saptadıktan sonra, "onları idam ettik", IRA'nın Belfast Tugayının az sonra yayımladığı bildiride aynen böyle deniyor. O deyim kalabalık tarafından sarıldıklarını görünce havaya ateş etmiş olan Wood'un cesedinin durumuna pek uygun düşmüyor: bedeninde altı kurşun izi var, ikisi başında, dördü göğsünde, ensesinde dört bıçak yarası, başka yerlerinde çok sayıda yara. Bir tane soğukkanlı celladın değil, çığrından çıkmış birçok elin marifetine benziyor. Rahip Alec Reid çavuşların başlarına geleceği tahmin ederek, engellemek amacıyla taksiyi yayan izlemişti. Ama boş araziye vardığında artık çok geçti (olayın tamamı on iki dakika sürmüştü), ve ruhunu yeni teslim etmiş ölülere son dinsel görevini yapmıştı. Bir fotoğrafçı o anı kayda geçirmişti, resim öyle bir ün kazanmıştı ki *Life* dergisi ona son elli yılın yani yarım yüzyılın en iyi fotoğrafları arasında yer vermişti. Resimde rahip Reid, sırtında bir yağmurluk ya da fermuarlı ceket, daha genç olan çavuş Howes'in kanlı vücudunun yanına diz çökmüş olarak görülüyor. Rahip fotoğraf makinesine doğru bakıyor, daha doğrusu fotoğraf makinesini tutan kişiye (herhalde üzüntüsünü paylaşacak, onu anlayan başka bir insan varlığını arayarak), yüzünde bir çaresizlik ya da tevazu ifadesi okunuyor, sanki aslında onu bekleyen o son törelerin cesedin artık hiç mi hiç işine yaramayacağını biliyormuş gibi. Ama elden başka şey gelmiyor, ve öyle kimseler vardır ki bir şeyler yapmak gereksinimini duyarlar, çaresizlik karşısında bile.

Bu fotoğraf 1988'de basıldığında, daha önce sözünü etmiş olduğum ve bundan farklı olarak, internette bile bir daha bulamadığım öbür fotoğrafın aklıma geldiğini söylememe gerek yok. Öte yandan böylesi daha iyi: çok daha feciydi. Kalabalığın ya da ayak takımının öldürdüğü kişinin hep ilk iş giysileri çıkarılır, bilmem aşağılamak için mi, yoksa salt öfkeden gözleri döndüğünden mi, yoksa kendisini büsbütün korunmasız hissetsin diye mi, yoksa onu bekleyen şeyi bildirmek için mi, yoksa onu hayvanlaştırmak için

mi. Çavuşların kıyımının fotoğraflarını gördüğümden beri içime yeniden kötü bir öngörü yerleşmişti, eğer olmuşsa artık geçmişte, belki de uzak geçmişte kalmış bir şeye öngörü denebilirse tabii. Kuzey İrlanda'da nasıl bir toplu gazapla hareket ettiklerini gördükten sonra, hiç kuşkum yoktu ki şayet Tomás orada bulunmuş, bir süre İrlandalı, hatta IRA mensubuymuş gibi yapmışsa; şayet güvenlerini kazanıp da tuzak kurmuş ya ihbar etmişse ve keşfedilmişse, başına çavuşlarınkinden ve başka Britanya askerlerinden ve belki başka gizli ajanlarınkinden dolayısıyla muhbirlerinkinden pek farklı bir şey gelmezdi (hatta beteri). Ancak paçavraya çevrilmiş çıplak vücudu ibret olsun diye, övünmek ya da mesaj ya da kuvvet gösterisi olsun diye orta yerde bırakılmazdı, bir rahibin öbür dünyaya yolculuğunda ona yardım etmesine de izin verilmezdi. Aysız bir gecede gizlice bir ormanın ortasına gömerler, hiç su yüzüne çıkmasın diye ağır zincirler dolayarak denize ya da Neagh Gölü'ne atarlardı; köpeklere ya da domuzlara yem ederlerdi, parça parça keser ya da yakarlardı, sonunda kül olup uçar, bir ihtiyarın yenine konar o da üfleyip dağıtırdı. Özenle yok ederlerdi, cezası daha da ağır olsun diye üstlerinden ve benden, uzaklardaki tanımadıkları karısı Berta Isla'dan koparırlardı. Ona merhamet değil, gaddarlık gösterirlerdi, dünyadan sürgün ederlerdi, kalıntılarını, hatta izlerini de, asla toprağa ayak basmamış, yeryüzünde hiç bulunmamış gibi. Tarih boyunca aynı şekilde bazı bölgeler yerle bir edilmiş, soyları sürmesin diye halkları olduğu gibi yok edilmiştir, cellatlarının gönlündeki gibi iki üç kez öldüremedikleri için her türlü izlerinin silinmesiyle, anılarının unutturulmasıyla cezalandırılmışlardır. Nasıl yerlere karşı bir nefret, mekâna karşı bir nefret var da, oranın yıkıntıya dönüştürülmesine ve toprağın tesviyesine (sağlıksız bir şey, yerlere karşı duyulan kin) yol açıyorsa, biyografik nefret, kişiye karşı nefret de vardır. Yalnızca onu yok etmekle kalmaz, muzır varlığının her türlü kalıntısını siler, sanki hiç doğmamış, yaşamamış, ölmemiş, hiçbir yoldan geçememiş gibi yok eder; sanki iyi ya da kötü hiçbir şey yapmamış gibi, salt bir beyaz sayfa ya da okunamaz olmuş yazıt gibi, kaydı kalmamış birisi, hiç kimse değilmiş gibi yani. Tomás'ın yazgısı böyle olmuş olabilirdi, olmuşla olmamışın sisine gömülmek, zamanın kara sırtında, denizin yutağında yitmek. Ve ancak şu olabilmek: bir sap ot, bir toz zerresi, kısa bir esinti, yazın bir duvara tırmanan bir kertenkele, giderek azalan bir duman

bulutu; ya da yağan ama tutmayan kar.

Jack Nevinson'a benim 1988 yılında ve öncesinde çektiğim o korkulardan da, Kindelán'lardan da, Kuzey İrlanda'dan da, İrlanda'dan da söz edemezdim. Onu kuşkuya düşürebilirlerdi, yüreğindeki kanıyı sarsarlardı, ne anlamı olurdu, artık ihtiyarlamıştı, bir başına kalmıştı, insan ihtiyar ve yalnızsa bir şeye tutunmalıdır, günün en anlamsız ayrıntısına, o da yoksa bir hayale. İki ay kadar sonra vefat ettiğinde, ağzımdan tek laf kaçırmadığıma büsbütün memnun oldum. Böylece, pijaması sırtında yatağından düştüğünde hâlâ esrarengiz küçük oğlunun hayatta olduğunu ve kendi göremese de geri döneceğini düşünebilmişti. Ve onun ölümüyle ben de biraz daha yalnız kaldığımda (ama o yıllarda çocuklarım bütün o yıllarda bana hep eşlik ettiler, ve yanıma yaklaşan birkaç erkek daha, kısa süreyle, kalıcı olmadan), zaman zaman onun o duygusunun, hiçbir temele dayanmayan kanısının bana da bulaştığını duymaktan kaçınamadım. 1988 yılı artık silinmişti, onunla birlikte Belfast'ta bir cenaze kalabalığının neredeyse linç ettiği Wood ve Howes adlı çavuşların başına gelen de öyle, ardından kana doymamış eller onları on kez öldürme gereğini duymuşlardı, dört bıçak darbesi inmiş, altı el ateş edilmişti. Evet, o korku gitgide yatıştı, ona karşılık kayınpederimin sözleri aklımda kaldı. O yüzden, ve çoğu kez kök salan, bir tepkeye (tahtaya vurmak, eskilerde haç çıkarmak gibi) dönüşen boş inanıştan ötürü, yine hâlâ balkonlardan birine çıkıyordum, özellikle akşam oluyorken, gece bastırıyorken, uyku tutmamışsa tansökümünde, dürbünle ya dürbünsüz, *Meninas** tablosunun yapıldığı Plaza de Oriente'yi, San Quintín Sokağı'nı ve bir zamanlar Matematik Evi'nin olduğu Lepanto Sokağı'nı, ve Encarnación Meydanı'nı, ziyaretçilerle dolu Krallık Sarayı'nın geniş alanını gözlüyordum, bir noktasında zamanın ve mihnetlerin değiştirmiş olduğu tanıdık bir silüeti görmeyi umuyordum. Benimle yaşayabileceğinden daha iyi bir hayat sürmüş de olabilirdi, bir başka kadınla ve başka çocuklarla. Doğrusu ya, Tomás fazla esrarlıydı, ve kuruntular âleminde her şey olasıdır.

* Diego Velázquez'in ünlü *Nedimeler* yapıtı (ç. n.)

VIII

"Hiç bilemezsiniz, Mr. Southworth, ne yapacağıma karar verdiğim o anda düşünmüş olduğum şeyi kaç kez dönüp dönüp tekrar düşündüm, yirmi yıl kadar önceydi, öyle değil mi?"

Tom Nevinson eski danışman hocasından çok daha genç değildi, yine de ona o zamanki, yirmi yıl kadar önceki saygılı yönelişini sürdürüyordu. Öyle konumlar vardır ki değiştirmesi olanaksız gelir, örneğin hocalarla, hele hoca ile öğrenci bir daha görüşmemişlerse, ilişkide süreklilik olmamışsa.

"Ne düşünmüştün?" diye sordu Mr. Southworth, belki de gerçek meraktan çok nezaketen. Önceden bildirmeden, telefon etmeden yapılan o beklenmedik ziyaretin şaşkınlığından henüz sıyrılamamıştı; Tomás Nevinson olduğunu söyleyen o orta yaşlı adamın içeriye beklenmedik girişinden, onu hatırladığından öyle farklıydı ki. Mr. Southworth'ün saçları artık hemen tümüyle ağarmıştı, vaktinden önce bembeyazdı, gerisinde fazla değişmemişti. Hep öyle St. Peter's College'daki makamındaydı, bacaklarının çevresine çavlan gibi dökülen, ve hiç dolanmayan siyah cüppesinin kıvrımlarını hâlâ büyük bir hünerle dalgalandırıyordu, ve yeni, kindar yüzyılı haber veren doksanlı yıllarda artık biraz aşırı sayılmaya başlamış olmakla birlikte, *tutorials* ve ders saatlerinde ona bürünmekte ayak diriyordu: bir yetke ve seçkincilik kanıtıydı o. Artık her şey aşırı sayılmaya başlamıştı, her türlü nezaket, saygınlık ya da bilgelik belirtisi bir aşağılama gibi algılanıyordu. Fakat Mr. Southworth doğasından nazik, saygın ve bilgeydi, Profesör Wheeler da öyleydi, daha bile fazla (Peter Wheeler'a kısa süre sonra "sir" sanı verilecekti) ve yönetilen, doğuştan kendini kurban saymaya eğitilmiş ve kimlik, özür ve varlık nedeni olarak aşağılık kompleksine kışkırtılmış bir kitleyi hoşnut etmek için kendi doğasının tersine gidecek değildi.

"Size abartı gibi görünecek, berrak görüşümle övünmek gibi olacak ama" diye yanıtladı Tomás Nevinson, "o kararın tüm yaşantımı koşullandıracağından emindim, nitekim öyle oldu. Daha sonraki

günleri, daha sonraki ayları, daha sonraki yılları bile değil, bütün geri kalanını, o andan başlayarak yaşantımı, ve o zamanlar yoluma yeni koyulmuştum, siz beni o zaman tanımıştınız, nasıldım, biraz olsun hatırlıyorsunuzdur. Şimdi nasıl olduğum hakkında ise en ufak fikriniz yok. O zaman düşündüğüm ve kendime sık sık tekrarladığım şuydu: 'Şimdi olacak olan şey, her zaman için olacak. Olmadığım birisi olacağım, kurgusal olacağım, gidip gelen, uzaklaşıp sonra dönen bir hayalet olacağım. Ve bir doğa olayı olacağım, deniz olacağım, kar ve rüzgâr.' Kafama yerleştirmek için kendi kendime tekrarladıydım onu." Sustu, durup tedirgin ve yoğun bakışlarını çevresinde gezdirdi, bin ya da iki bin yıl önce nice ders saatleri geçirmiş olduğu, kitaplarla dolu sıcacık odayı seyretti, oradan oraya sürüklenerek geçirdiği yıllardan sonra o yerin değişmezliğine inanamaz gibiydi, hem de sözlerinin Mr. Southworth için anlam taşımadığını fark etmiş gibiydi, arada olup bitenleri o ne bilsindi.

Ardından Wheeler ile yaptığı telefon konuşmasını zamanında ona bildirmemişti, ya da üstünkörü bildirmişti. Kendisini teşkilata alan Tupra ve Blakeston ile karşılaşmasını ve onların kendisine dayattıkları koşulları da söylememişti. O koşullardan birisi teşkilata hemen girmesi, diğeri hiç kimseye hiçbir şey söylememesiydi. Gizli servislerin hizmetine girecek ve o amaçla eğitilecekse, hemen o andan başlayarak öyle, yani gizli olması gerekiyordu. Nevinson iki gün sonra Mr. Southworth ile vedalaşmaya uğramıştı, çıkışında onun tanık olduğu sorun hakkında şöyle demekle yetinmişti: "Haklıymışsınız, Mr. Southworth, çok teşekkür ederim. Profesör Wheeler bana yardımcı oldu. Bana iyi öğütlerde bulundu ve her şey çözüme ulaştı. Polis artık beni rahatsız etmeyecek, o zavallı kızın ölümüyle ilgim olmadığını gördüler." "Peki o polis Morse?" diye sormuştu Southworth. "Becerikli ve titiz biri gibi görünüyordu." "Kaygılanmayın, onunla da durum aydınlandı. Yasal danışmanlık aldım, ve Profesörde büyük bir ikna gücü var." "Adamı buldular mı?" "Bildiğim kadarıyla hayır. Ama bulacaklar sanırım." Mr. Southworth saygılıydı, ısrarcı olmadı, ağzını aramadı. İsterse Peter'a sorardı, onunla samimiyeti vardı, ona "Peter" diyordu. Ve bir hafta sonra Taylorian'ın Senior Common Room'unda ikisi yalnız kaldıklarında sormuştu, ama Wheeler fazla açıklamada bulunmamıştı, sıradan, sıkıcı ve geçmiş gitmiş bir işmiş gibi: "Ha, genç Nevinson" demişti. "Hiç. Hata, yanlış anlama, korktuğuyla kaldı. Herhalde

çoktan Madrid'e dönmüştür, Starkie'nin kanatları altındadır. Ya da gitmek üzeredir."

Evet, artık gençliği geride bırakmış olan, kendisini Tom Nevinson diye tanıtan ve herhalde o olan adam (aradan yirmi yıl geçmişken kimse niçin kendini eski bir öğrencisi olarak tanıtsındı, niçin öyle aptalca bir yalan söylesindi?), sanki doğadışı bir görüntüyle karşılaşmış ya uzun ve derin bir aldatmacanın kovuğundan çıkıyormuş ya belki bir cehennem azabından kurtulmuş ya da bir işkence sınavını atlatmışçasına hummalı bir bakış, kaskatı, dimdik bir halde onun St. Peter's'daki odasına giren adam Mr. Southworth'ün hemen hiçbir şeyden haberi olmadığını fark etmedi. Fakat sözü sürdürdü. Neresinden başlasın bilememişti, lafa girmekte zorlanmıştı; ama bir kez ortaya atıldıktan sonra o atılımı yitirmeyecekti, telaşlı ve tutarsıza yakın bir söz seli olsa bile.

"Biraz önce ilk kez okuduğum iki dizeyi de anımsadım: 'Havada asılı kalan toz bir öykünün bittiği yeri işaretler'." – Ve o daha ilerisini ekleyemeden, kültürlü, okumuş adam olan Mr. Southworth, Kutsal Kitap'tan bir tümceyi tanımış gibi, doğallıkla, bilgeçlik taslamaksızın, kaynağını belirtti.

"Evet, görüyorum. Eliot. *Little Gidding*, yanlış anımsamıyorsam."

"Evet. Rastlantı eseri okumuştum, atlayarak, bazı parçalarını, tamamını değil. Şimdi uzun zamandır tamamını ezbere biliyorum, baştan sona. Ve o vakit şunu da düşünmüştüm: 'Benimki, benim öyküm burada bitti. Beni neler bekliyor, öyle ya, aynı zamanda şimdi hâlâ buradayım, ve şimdi her zamandır. Havanın ölümü bu. Ama insan sonra hayatta kalıyor.' İşte düşündüğüm buydu, Mr. Southworth, bir de onun aynı zamanda hem talih kuşu hem felaket olduğuydu."

"Eliot'ta o da var, değil mi?"

Tomás bu kez doğrulamadı, kendi havasına dalmıştı ve fazlasıyla allak bullak haldeydi, birkaç saniye içinde gözleri dalıp gidiyor, ya yine odaklanıyordu, cin gibi bakışları eski danışmanına ve çevreye dikiliyor, ardından sönükleneşerek kendi içine, bir anıya ya da anılar keşmekeşine yöneliyordu, hiçliğe doğru.

"İnsan o ölümden sonra hayatta kalıyor, Mr. Southworth. Havanın ölümünden sonra hayatta kalıyor, ben biliyorum, söyleyebilirim size. Ben o deneyimden geçtim." Cebinden bir mendil çıkardı, alnında, şakaklarında gezdirdi, oysa o heyecanlı haline karşın terle-

miyordu. Mendili tertemiz, güzelce katlıydı, yüzünde gezdirdikten sonra da tertemiz kaldı. "Hayatı bitirmesi çok zor, çekip gitmeyi kendi istemediğinde. Birini öldürmek bile zor, eğer hayat onu terk etme zamanı gelmediğine karar verirse, bedeninden çıkmaya razı olmuyorsa. İnsanı öldürmeleri de öyle, eğer insan var gücüyle karşı koyarsa, en çok da iradesiyle. Bilemezsiniz irade nelere kadir, saldırıyla karşılaşırsa, burada, Oxford'da bilemezsiniz. Burası huzurlu bir yer, dünyanın dışında."

Mr. Southworth başlangıçtaki rahatsızlığını ve üniversite yıllarında öylesine dikkatini çekmiş olan, hem onun hem diğer hocaların dikkatini çekmiş olan parlak, olağanüstü dil yeteneğine sahip genci şimdi karşısında duran adamla yan yana getirmeye çalıştığındaki şaşkınlığını giderek bir kenara itti. Karşısındaki adam kırkını geride bırakmış olmalıydı (son gördüğünden beri yirmi yıldan fazla geçmişti belki). Bıyığıyla sakalına kır düşmüştü, hem bedeni de yüzü de genişlemişti. Saçında gri tutamlar vardı, ve seyrelmişti, geriye doğru taramıştı, alnında iyice açılan yerleri gizlemiyordu. Delikanlının hoş yüz hatları bayağılaşmıştı: burnu basıklaşmış, köşeli çenesi eski bir çizgi romandaki gibi trapez biçimini almıştı; kurşuni gözlerinde ara sıra beliren eski pırıltı kalmamıştı, artık hepten acılı ve donuk görünüyorlardı, renkleri koyulaşmış, eskiden yalnız delici ve tedirgin olan gözbebekleri koskocaman olmuştu; değişmeyen tek yanı dolgun, biçimli ağzıydı, gerçi bıyığının biraz altında kalıyordu ve daha az kırmızı, daha az gergindi. Alnında derin yatay kırışıklar vardı, yanaklarında dikey, ve dudağının sol kenarında eskimiş bir yara izi, Southworth onun Peter'ın 1941'de, İskoçya'nın batı kıyısında Loch Ailort'taki eğitimi sırasında geçirdiği bir araba kazasından kalan ve hiç silinmeyen yara izini andırdığını düşündü, o olayı anlattığını çok dinlemişti. Nevinson'ınki de, aradan zaman geçince ağaracaktı (yüzünün solgunluğuna karışacaktı, ama asla hepten silinmeyecekti), tuhaftı, ikisininki de aynı noktada, aynı çizgiyi izliyordu, ikisinin de çenesini boydan boya çaprazlıyordu.

Yeni Nevinson telaşlı konuşuyordu, biraz da tutarsız, ama aynı zamanda kararlı biriymiş izlenimini veriyordu, sakin ve huzurluyken lafı dolandırmayan, berrak fikirli, aklı başında biri olmalıydı. Büyük bir olasılıkla sakınıp çekinen biri de değildi. Belleğinde kaldığı kadarıyla gencinde bulunmayan dikelmiş, sabırsız, bezgin hali, içsel bir katılığı da vardı. Genci hafifti, alaycıydı, olgun

adamda ciddiyet ve öfke seziliyordu, şakaya pek yer yoktu. Nice zamandır aklından çıkmıştı, ama şimdi Morse'un ziyaretinden sonra nasıl da korkmuş olduğunu, neredeyse dehşete kapıldığını anımsıyordu, onu koruyabilmek için görüşmede kendisi de bulunmak istemişti. Elbette ki üzüntüsü, tam anlamıyla şaşkına dönüşü ve dehşeti yediği darbenin de sonucuydu, bir gece öncesinde ve daha başka seferler yattığı genç kızın kendisi oradan ayrıldıktan, onun evinden çıktıktan az sonra cinayete kurban gittiğini haber almıştı. Adı neydi? Polis Morse adını söylemişti ve şimdi hatırlıyordu ki, Tom'un o ana kadar kızın soyadını bile bilmeyişi şaşkınlık uyandırmıştı. Waterfield's Kitabevi'nde çalışan bir kızcağızdı, hem adı hem soyadı J harfiyle, Joan Jefferson ya Jane Jellicoe, ya da galiba Janet Jeffries. Gazetelerde olay hakkında hiçbir şey okumamıştı, ama şaşılacak yanı yoktu, Mr. Southworth gazeteleri her gün okumazdı, çok daha seyrek, günler geçerdi de *college*da bir göz atacak vakti bile olmazdı, toplantıdan *tutorial*a, dersten seminere koştururdu, kalan zamanını çalışmalarına ve binbir tane kitabı okumaya adardı. Oxford'un da Oxford'luların da dünyanın dışında oldukları doğruydu, ufacık uğraşlarına dalıp gitmişlerdi. Tom daha sonra her şeyin düzeldiğini söylemişti, ve kendisi, meslektaşlarının çoğunluğu gibi, "tekke"nin dışındaki dünyaya pek meraklı bir adam değildi, üniversitenin dışında olup bitenler aslında onu ilgilendirmiyordu sanki. Olayı hemen unutmuştu, kızı tanımıyordu, ya da gözlerinin önüne getiremiyordu, hemen hepsi gözüne bir birinin aynı görünüyorlardı; ve artık kendi gözbebeği olan bir öğrenciyi de etkilemiyorsa, Manchester'da, Paris'te ya da Varşova'da işlenmiş bir cinayetten fazla ilgilendirmezdi.

Şimdi karşısında duran adam öyle bir durumdan, yakınında da olsa ne bir cinayetten ne de bir polisin kendisini suçlayan sorularından ürkerdi, ya da aynı biçimde ürkerdi. "Belki", diye düşündü E.A. Southworth (kapısındaki levhada öyle yazıyordu), "kılı bile kıpırdamaz. Bu tip onu da dünyada olup biten yığınla şeyden biri olarak karşılar, dünya hep kendi usulünce dönmektedir, onun şimdi tanıdığı dünya. Bu Tom'un gözleri bütün bu yıllar süresince neler gördü acaba?" diye kendi kendine soracak fırsatı buldu, bir yandan onu gözlemliyorken. "Bu denli acımasız olması için ne yapmış olmalı ya da ona ne yapmış olmalılar? İspanya'da diplomat ya da Foreign Office görevlisi olmaya hazırlanıyordu, bir alay yabancı dil

biliyor ve hepsini de kusursuz konuşuyorken önünde açılan yollar onlardı. İyi ama bu yüz bir diplomatın ya da devlet görevlisinin yüzü değil. Köklerinden kopmuş, aldatılıp düşkırıklığına uğramış, büyük bir olasılıkla umutsuz birinin yüzü bu. Fakat acımasız da."

Mr. Southworth bir sigara çıkardı, Tomás'a da ikram etti. O sigarayı aldı, her biri sigarasını kendi çakmağıyla yaktı ve hoca şöyle sordu:

"Sana neler oldu, Tom Nevinson? Bütün bu zaman zarfında başından neler geçti? Sözünü ettiğin karar ne kararı, anlayamıyorum. Sana nasıl yardımcı olabilirim, olabilirsem tabii. Ziyaretine sevinmiyor değilim, ama bunca yıl geçmişken niçin kalkıp da beni görmeye geldin ki?"

Tom Nevinson'ın başına neler gelmişti, ona neler yapmışlardı, hiç kimse asla bilemedi, yerli yerince, ayrıntılarıyla bilemedi; kaba taslak da bilemediler. Nerelerde, kimlerle birlikte bulunmuştu, hangi görevleri üstlenmişti, ne kötülükler etmişti, hangi felaketleri engellemişti. Onu bir kendisi bildi, gerçekte herkes gibi (herkesin kendi kendini bildiği gibi), ve daha ufak ölçüde Tupra o Reresby ya Ure ya da Dundas, bütün bu adlara ve daha başka bilmediğimiz adlara karşılık gelen adam, bir de Blakeston: bir üst rütbedekiler, onu teşkilata kaydedenler, yolu çizilmiş olan yaşamını çalan kişiler. Son elde ve ilke olarak hizmet ettiği sanılacak çeşitli üst düzeyde başkanların da çok kaba taslak bir fikirleri olmuş olabilir: Sir John Rennie ve Sir Maurice Oldfield, Sir Dick Franks ve Sir Colin Figures, Sir Christopher Curwen ve Sir Colin McColl, Secret Intelligence Service'in daha sonraki, 1994-1999 arasındaki yöneticisi Sir David Spedding'in uzaklardan emrinde olabilmiş olması zor. Ama belki kendisi onların hiçbirini görmemişti, onlar da onun somut olarak çevirdiği işlerden haberli değildiler, çeşitli alanlarda olanlardan ve hizmetlerindeki adamların başvurdukları yöntemlerden elden geldiğince az haberli olmayı yeğlemiş, onları ihtiyatla kendi bürolarından uzak tutmuş olmaları büyük olasılık. Herhalde bulundukları doruktan talimat veriyorlar, aradan bir süre geçince yerine getirildiklerini görmeyi umuyorlardı, onları yerine getirenler kimdi, neyi nasıl başarmışlardı, bilmiyorlardı. Ara kadroların kendilerini aldatmalarından ve karanlıkta bırakmalarından, düğmesine bizzat bastıkları uğursuz ya da tatsız ayrıntıları onların bilgilerinden uzak tutmalarından ve uygun gördükleri önlemleri halılarını lekelemeden, kendilerinden izin almadan ve danışmadan yerine getirmelerinden hoşnut olurlardı. Bilmezliğin donuk tüllerine bürünmekten hoşnut olurlardı, böylece bir harekât ya da bir önlem gürültülü bir bozguna uğrarsa ya da felaketle sonuçlanırsa kendilerini suçlanmaktan kurtaracak özürleri olacaktı. Karıştı-

rılmamayı emrediyor olmalıydılar. Yine de içlerinden Nevinson'ı şahsen tanımaya razı biri çıkmış olabilir, eğer o yararlı olmuş ya da görevlerinde seçilmişse, ya da orta düzeyde bir komutan rütbesine yükselmişse, belki Blakeston'ın üstünde, Tupra'nın hep altında, Tupra bir astının kendisinden fazla ilerlemesini kaldıracak adam değildi. Hiç kimse hiçbir zaman Tomás Nevinson'ın hangi pırpırları edindiğini bilemedi. Askeri haberalma dışında tabii.

En çok şey anlattığı kişi Mr. Southworth oldu, yine de onun sorduğu şeyleri anlatmadı, yani o sürede başına neler geldiğini, onu nerelerde kullandıklarını. Yanıt beklemeyen bir soruydu o, ya da sözgelimi, hiç kimse birdenbire yirmi yıl hatta daha uzun süreyi anlatmayı başaramaz, razı da olmaz, zaten hemen hiç kimse onu dinlemeye gönüllü değildir, gerçekte varolmayan, hayal ürünü bir kimsenin yazıya geçirilmiş, kurgusal öyküsüyse o başka, ve öyle bile olsa o denli uzun bir öyküyü dinlemesi kolay olmaz. Böylece Tomás Oxford'dan hareket etmeden önce, henüz öğrenciyken daha doğrusu öğrenciliği sona ermek üzereyken başına gelenleri elinden geldiğince özetledi.

"Öyle ya, siz bilmiyorsunuz ki. Başlangıcını bile bilmiyorsunuz." Ve bunu söylerken, fark ederken, Tom Nevinson yatıştı, biraz toparlandı, kafasını topladı, açıklamada bulunanacak kişilerin halidir o, biraz olsun anlaşılabilmek için açıklama vermeleri gerektiğini kavradıklarında. "O vakit size her şey düzeldi demiştim. Ben cinayete ilişkin her türlü kuşkunun dışında kaldım demiştim, hatırlarsınız, o kızın öldürülmesi, Janet Jefferys'in, hani onunla birlikte olduğum gece boğarak öldürmüşlerdi. Benim durumum kötü görünüyordu, hatırınızda mı? Beni sanık listesinden çıkardılar demiştim. Ama onu nasıl, neyin karşılığında elde ettiğimi söylememiştim, çünkü bana dayattıkları koşullardan biri mutlak gizlilik kuralıydı, ona hâlâ bağlı bulunuyorum. Ama bu kadarını şimdi anlatabilirim." Ve ona Profesör Wheeler'ın nasıl kendisini "elinde büyük imkânları olan bir adam" diye Bertram Tupra'ya yönelttiğini, bir buluşma ayarladığını anlattı. Onun nasıl Blackwell's'e yanında Blakeston ile birlikte geldiğini. Kendisine neyi önerdiklerini. Ve alelacele verdiği kararı, belleğinden hiç çıkmayan ve ömrünün yarısında kendi kendisine tekrarlayıp durduğu o anı.

"O gün bugündür Gizli Servis'in hizmetinde çalıştığını mı anlamalıyım yani? Tüm bu yıllar boyunca? Bana Madrid'deki Elçilik'te

bulunduğun ve Foreign Office'in hizmetinde olduğun yolunda haberler gelmişti." Mr. Southworth'ün ses tonunda bir inanmazlık, şaka ve korku karması hissediliyordu, üniversitenin, dünyanın yabancısı olan makamının dinginliği ortasında öyle bir şeyi kavrayamazmış gibiydi. Tom'un kendisiyle dalga geçtiğini sanacaktı, ama tedirginliğinin numara olmadığı, çok ciddi, handiyse dramatik bir edayla konuştuğu açıkça görülüyordu. Aklına en son gelecek şey kendi konumu, kendi kendisi hakkında dalga geçmek olacak biriydi besbelli. Gençliğindeki havailiği yaşla birlikte iz bırakmadan silinip gitmiş, karakterini değiştirmişti sanki. Artık içine kapanık, bunalımlı, ağır yükler taşıyan, prangalar sürükleyen bir adamdı.

"Orada da bulundum, gitmedim sanmayın, ikisini bir arada yürüttüm. Fakat evet. Hemen hemen tüm bu yıllar boyunca diyebilirim" oldu Tomás'ın yanıtı. "Gerçi birkaç yılı devre dışı geçirdim, oyunun dışında kaldım. Koşullar. Ve şimdi artık çalışmıyorum, teşkilattan çıktım. Bu durumda bile size çok şey anlatamam. Yasak ömür boyudur. Ne nerelere gittiğimi ne neler yaptığımı. Ancak genel olarak söyleyebilirim. Bir hayli yerde bulundum ve bir hayli şey yaptım. Bazıları yararlıydı kuşkusuz, ama çoğu çirkin ve kirliydi. Ve başka zamanlarda yaptığım gibi hiçbir şeyle övünemiyorum artık: gençlik insana yardımcıdır, kendi yaptıklarından hoşnuttur. Aslında öyle günler oluyor ki, kendi kendime dayanmakta zorlanıyorum, sürekli kendimle birlikte yaşayamaz oldum. İnsan gerekeni yapıyor, göreve dalıyor, ötesini düşünmüyor. Önünde açılan gelecek bir ufuk yok, olacak zamanı da yok, iş başındayken öyle olması daha iyi. Günler günleri kovalıyor, her biri ivedi zorlayıcı sorunlarla, tehlikelerle dolu, insan ancak çözüm arayabiliyor, başka hiçbir şeye yer kalmıyor. Buyruğu veriyorlar, tartışması olanaksız, çözümlemesi de. Bir bakıma rahat yaşanıyor, insana her an ne yapacağını söyledikleri̇nde. Zincirli olmayı isteyenlere, kendi kendilerine soracak şeyi olmayanlara demek istiyorum. Belirli talimat, şunu, bunu, ötekini. Ya da belirsiz talimat, sonuç alınsın. Ben uzun süre böyle yaşadım, yaptıklarımdan emin olarak, buyrukları elimden geldiğince yerine getirmeye uğraşarak. İnsan bir şeye zorunluysa, davaya iman etmesi en iyisi oluyor, o şeye bağnazlıkla sarılması. Ben ülkeye, Tahta hizmet ediyordum, soyut anlamıyla. Elbette ki Kraliçe'nin hiç haberi yoktu, kadıncağız talihli; adına ne işler yapıldığını bilse kendi kafasına bir kurşun sıkardı." Sigarası bitmişti, kendininkilerden bir tane

çıkardı, eski danışmanına ikram etti, o iki sigarayı art arda içmeyi istemedi. Mr. Southworth'ün aklına Tom Nevinson'ın eskiden içtiği Marcovitch sigaralar geldi, Polis Morse'un ilgisini çekmişlerdi. O marka artık üretilmiyordu, şimdi Nevinson'da yine sık rastlanmayan değişik bir paket bulunduğunu gözlemledi, George Karelias and Sons diye yazılıydı, Yunancayı düşündüren bir soyadı. Karelias'ını yakarken, Tomás bir an sustu, aslında sigarayı ateşlemesinden daha uzun bir süre. Ardından sözünü sürdürdü: "Tabii bazen seçmek zorunda kalınıyor, normalde iki kötülük arasından birini, durumuna göre karar veriliyor. Bana en çok azap veren eylemlerimden biri iki arkadaşımın ölümüne katılmam oldu. Yani, arkadaş sayılmazlardı, kendilerini tanımıyordum. Fakat yurttaşımdılar, İngiliz askerleri, benim cephemde savaşıyorlardı. Gel gör ki onları feda etmek zorunda kaldık, böyle deniyor. Uyarmadan, haber vermeden, hesaplarını görmelerine izin verdik. Görüyorsunuz işte, susmaktan başka çarem yoktu. Dahası var, coşkuya kapılmış gibi davranarak, idamlarında işbirliği yaptım. Ne zamandır sürüp giden bir harekâtı berbat etmemek, kuşku uyandırmamak, kimliğimi keşfetmeleri tehlikesine girmemek daha önemliydi. Katılmaktan geri dursaydım, hatta kendimi tutsaydım, suikastın başarısını vahşi bir şevkle kutlamasaydım, bana güvensizlikle bakacaklardı, ya da daha beteri, kötü niyetle. Belki ben de ölecektim. Ve insan hep başkalarından önce kendini düşünüyor, çok geçmeden anlıyor onu. Eğer kendi hayatı söz konusu ise, emirlere karşı gelebiliyor, ya da emir verilmesini beklemeyebiliyor. Sonuçlarına da katlanıyor elbette, ama onları sonradan düşünüyor, o anda değil. Hem zaten insanı yakalayacak olurlarsa, ne görev kalır ne bir şey, demek ki ilk görev hayatta kalmak. Ve yakalanmamak. Hiç değilse, ben uygulayan el olmadım, o ayrıcalığı kendilerine sakladılar. Ama o işi bana emretmiş olsalardı, tetiği çekerdim, herhalde. Başka ne yapabilirdim. Bana içecek bir yudum bir şey verir misiniz, lütfen, Mr. Southworth? Dilim damağım kurumuş halde, kaç gecedir gözümü yummadım desem yeri. Yani eğretilemeli söyledim, olay tetik çekerek olmadıydı."

Southworth odasında bulunan içecekleri saydı, ve ayakta, ona bir minik buzdolabında durmakla birlikte pek soğuk olmayan bir beyaz şarap sunarken (şarap için henüz biraz erkendi, sabahın dokuz buçuğuydu, ama kısa bir listeden Tomás Nevinson'ın seçtiği o olmuştu), zaten gayet iyi anlamış olduğu şeyi sordu:

"Gizli ajanlık mı yapıyordun? Köstebek miydin? Uğraşın o muydu? Bu anlattığın Kuzey İrlanda'yı düşündürüyor." Mr. Southworth'ün sesinde hâlâ bir inanmazlık tonu vardı, sanki hepsi ipe sapa gelmez bir anlatı gibiydi, kendisininkinden öyle değişik olan bir dünya. Mr. Southworth sinemaya gitmezdi, televizyon dizileri de seyretmezdi, derslerinde işlediği Galdós'un, Clarín'in, Pardo Bazán, Valle-Inclán ve Baroja'nın* romanlarından başkasını okumazdı, en fazlası kendi zevki için Flaubert'in, Balzac'ın, Dickens'ın ve Trollope'un yapıtlarını eline alırdı. Casus romanlarıyla alışverişi yoktu. Yani bir fikir edinebilmek için kurgusala da başvuramazdı.

Tomás son sorusuna yanıt vermedi.

"Tek uğraşım o değildi. Ama birçok kez, evet, değişik yerlerde, yerin pek önemi yok, uğraş hep aynı, düşmanlarınla dost geçinmek ve elinden gelirse aldatmak. İlginç, hatta sürükleyici değil demem: insan düşmanlarını yakından tanıyabiliyor. Zaten benden başka ne türlü yararlanabilirlerdi ki, Mr. Southworth, benim şu lanet olası dil yeteneğim varken? Bir alay dili bu konuştuğum gibi rahat konuşuyor, herhangi bir lehçeyi taklit edebiliyorum. Unuttunuz mu? İşte beni o sayede teşkilata aldılar, ne sandınız. Başlıca nedeni oydu. Ve bana onu ilk öneren Profesör Wheeler olduydu, sanırım sizin hiçbir fikriniz yoktur, kendisi bu işleri hiç kimseyle konuşmuyordur, SIS ya da SAS'teki arkadaşları dışında, ya da PWE'deki, o da hâlâ mevcutsa. Az önce bana sordunuz, aradan onca zaman geçmişken ne halt etmeye kalkıp ziyaretinize geldim diye. Bir nedeni Profesör bu işten ne oranda sorumluydu, söyleyin diye. Siz onun dostusunuz. Siz onu iyi tanırsınız, güvenirsiniz. Ona hayransınız, tapıyordunuz ona. Dostluğunuz hâlâ sürüyordur, değil mi? Gerçi o emekliye ayrılmış, artık Bölüm Başkanı olmasa da. Öğrendiğime göre Bölüm Başkanı üstelik şimdi bir Galler'li, Ian Michael, ha?"

"Neyin sorumluluğu?" diye onun sözünü kesti Mr. Southworth.

"Başıma gelenlerin. Bana yaptıklarını sandığım şeyin. Hayatımı bir başka hayatla değiştirmelerinin. Artık kendi yaşamıma yeniden kavuşmak için çok geç, vaktiyle kendime tasarladığım yaşantıya. Paralel zaman da işliyor. Paralel zaman" diye yineledi, düşünceler içinde. Şarap kadehini bir seferde bitirdi.

* XIX. yüzyıl İspanyol yazınının klasik yazarlarından. (ç. n.)

"Tom seni anlayamıyorum. Ama kastettiğin şey her neyse, ben Peter'ın, Profesör'ün, herhangi bir şeyden ne oranda sorumlu olabileceğini söyleyecek konumda değilim. İyisi mi kendisine sor. Bu hafta Oxford'da. Sonra birkaç aylığına Austin'e gidecek. Emekliye ayrıldığından beri Amerikan Üniversitelerinden çok davet alıyor. Yılın bir bölümünü orada geçiriyor. Onu büyük üstat yerine koyuyorlar ve bir yan gelir sağlıyor."

"Hayır, ille de gerekli olmadıkça onu görmeye gitmek istemem. Onun yaşında birine karşı şiddet kullanmak istemem, kaç yaşında, seksenini aştı, değil mi, üstelik çok saygı duymuş olduğum biriydi. Siz nedenim yok diyorsanız, gidip ondan hesap sormayı istemem. Siz olayı yorumlamayı bilirsiniz."

"Şiddet kullanmak mı?" Southworth o belirtmenin inanılmazlığı karşısında gülmekten kendini alamadı. Heveslenip kendi de bir kadeh şarap aldı, yeniden yerine oturdu, cüppesinin etekleri çiçekler gibi açıldı. "Sen neden söz ediyorsun? Aslında pek umurunda olur mu, onu bile bilmem, işini yarım bırakmaz, elini çabuk tutarsan yani. Hatırını son kez sorduğumda bana yanıt şu oldu: 'Ölüm Meleğinin ziyaretini beklemekteyim, mümkünse acısız tarafından ve uyarılı olsun, hani gemiler ilk gülleli atışı yapmadan önce salvo ateş yaparlar ya, öyle.' Ömrünün bu noktasına varmışken faniliğinin pek güzel bilincinde, hâlâ çalışıyor ve sağlığı iyi, ama giderek yavaş yavaş söneceği fikrine de alışmış durumda. Belki de şiddetli bir ecel onu rahatsız etmez. Hiç kuşkulanmadığından ötürü eğlenceli bile gelir belki." Oxford'un bütün *don*larının acı alaycılığı er geç başını gösterirdi.

"Gülmek istiyorsanız siz bilirsiniz" dedi Tomás ciddiyetle. "Ben bedensel değil, sözel şiddeti kastetmiştim, aslında öbürüne de hevesim yok diyemem. Bakın, siz bana hep dürüst biri, çok adil bir kişi gibi gelmişsinizdir, düşündüklerini açığa vurmaktan kaçınmayan biri. İstediğim bana profesörün nereye kadar bilgi sahibi olduğunu söylemeniz. Kesinkes bilmezsiniz elbette, bilemezsiniz. Ama sizin fikriniz benim için geçerli olacak, kabulleneceğim onu. Siz Wheeler'ı hemen herkesten iyi tanırsınız. Sizin fikrinizle yetineceğim. Onun haberi yoktu diyorsanız, kendisini görmeye gitmeyeceğim. Ama eğer onun suçlu olduğunu sanıyorsanız, benim ziyaretimden yakayı kurtaramayacak, ve hatırını sormak için gidecek değilim."

"Neyin suçlusu? Neden haberli?" dedi Southworth sabırsızlıkla tedirginlik arasında. "Gizli Servis sana bilmece gibi konuşmayı öğretmiş. Eh, işi de o zaten, değil mi?"

Tomás Nevinson o yeni şakanın üstünde durmadı.

"Onu sonra söyleyeceğim. Sırasıyla gidelim."

"Eğer çok uzun sürmeyecekse..." diye yanıtladı Mr. Southworth, hâlâ nükteli konuşuyordu, ve saatine bir göz attı. "Saat on ikide Taylorian'da bir dersim var. Şansın varmış ki bu sabahın tek dersi. Bu zamanı onu hazırlamaya ayırmıştım, ama neyse, aslında her yıl verdiğim bir konu, belki sen bile izlemişsindir, Valle-Inclán'ı katiyen atlamam. Şimdi üzerinden bir daha geçmeden derse girersem çok daha kötü anlatmam."

Tom Nevinson Mr. Southworth'ü alışkanlıklarından, kendi huzurlu dünyasının temposundan koparmanın kolay olmadığını fark etti. Başlangıçta öyle gözü dönmüş halde, tutarsız sözleriyle odasına daldığında onu başardığını sanmıştı, tanınmaz olmuş, öfkeli bir hayalet gibi. Ama kafasını toparlayıp meramını anlatmaya koyulunca, Oxford'un nazik, alaycı, inançsız, hoşnutsuzluk sezdiren, kendisinin çok iyi anımsadığı ses tonu baskın çıkmıştı, tekkenin en ciddi ve soylu üyelerinde de görülürdü o. Mr. Southworth artık orada çok uzun süredir bulunuyordu, ve onu da hinleştirmişlerdi herhalde, başlangıçtaki masumiyetinden ve dürüstlüğünden birazını elinden almışlardı, sekiz yüzyıllık geçmişi bulunan bir ruhban ortamından azade kalmak zordur. Ama kendisi de artık öğrenci değildi, daha sert ortamların deneyimini kazanmış bir gedikliydi, hiyerarşi falan vız geliyordu. Apansızın yerinden fırlayıverdi, Mr. Southworth'a yaklaştı, iki eliyle cüppesinin yaka yerini tutan kıvrımlarından yakaladı, saldırgan, alışılmadık bir hareketle.

"Siz beni ciddiye almadınız, öyle değil mi, Mr. Southworth? Fakat almak zorundasınız, ben yorgun düşünceye değin dinleyeceksiniz beni. Oyun oynamıyorum. Hayatım bir oyun olmadı, hiçbir hoş yanı olmadı. Bundan yirmi yıl önce hepinizin ortasında onu benden koparıp aldılar, insan bunu nasıl yapabilir, hizmetim öyle önemli de değildi, onu yapabilecek tek kişinin ben olduğumu sanmıyorum. Fakat devlet kaprisli ve hiçbir yurttaşından yararlanmamazlık etmiyor. Sizin de payınız olduydu: Wheeler ile konuşmamı, kendimi onun ellerine bırakmamı öğütlemiştiniz, Wheeler beni Tupra'ya havale etti ve onun elinden bir daha kurtulamadım. Ancak iki hafta önce kurtuldum, iki haftacık." Cüppesini hâlâ elinden bırakmamıştı, kuvvetle yakalamıştı, aklından şöyle bir düşünce geçti: "Böylece görecek ki canım isterse şiddet kullanabilirim, gerekirse Profesör'e de yapacağım odur, eğer hak ediyorsa. Hiç zahmet çekmem. Yaş özür sayılmaz." Ardından onunla çeliş-

kili, şu düşünce: "Zavallı Mr. Southworth, o hiçbir şey yapmadıydı ki, sadece beni korumak, yardım etmek istediydi." Onun üzerine utanarak bıraktı, iki adım geri çekildi, gidip yine oturdu. "Özür dilerim, Mr. Southworth, çok ileri gittim, hem sizin ilişkiniz yoktu, eminim. Bağışlayın beni, lütfen. Ama yirmi yılı aşkın bir kayıp söz konusu, ne dersiniz? Kimi olsa tedirgin eder, umutsuzlandırır. Sizin bunu aklınız almaz. Siz onları, yıl ardından yıl, sakin sakin geçirmişsiniz, derslerinizle, Valle-Inclán'ınızla ve seminerlerinizle, kesintisiz bir bütün, zamanın geçip gittiğini fark bile etmemişsinizdir. Ona karşılık ben Eceli bekleyerek geçirdim, her gün, her saat, kırk yılda bir kısa ateşkeslerle. Ama insan onların öyle olduğunu, sadece ateşkes olduğunu biliyor, ve dinlenemiyor. Zaten son gerçek ateşkesin üstünden uzun yıllar geçti. Hem ben Ecelin ziyaretini şimdi Profesör'ün yaptığı gibi yaşımın gereği diye beklemedim, beni çok yakınına ittiklerinden, kol gezdiği topraklara sürdüklerinden ötürü bekledim. Sonra bazıları Ecele diğerlerinden daha fazla yem olur, o askerlerin başına geleni söyledim. O topraklara bastı benim ayaklarım. Hayır. Daha da bataklık, ve daha tehlikeli bir yere."

Mr. Southworth sakince cüppesini yerine yerleştirdi, robasına dikilmiş uzun sahte yakalarını düzeltti; istifini hiç mi hiç bozmadı, hatta zarafetle bacak bacak üstüne attı. Şarap kadehini hâlâ elinde tutuyordu, bir damlası bile dökülmemişti, çünkü direnmemişti. Tomás'a hiç karşı koymadı, yüzünün ifadesi değişmedi bile, o kendisini yakasından tutmuşken belki biraz dudaklarını kastı –öfkeden çok ihtiyatla–, sarsacak kadar ileri gitmemişti.

"Bağışlandın" dedi, "ama bir kez daha tekrarlanırsa seni buradan kovarım ve tek sözünü bile dinlemem. Ne anlatacaksan anlat, ne soracaksan sor, ve saat on ikiye çeyrek kala bitirelim. Saat on ikide mutat dersimi vereceğim."

Sesi kararlı ve biraz kırgın çıktı, pek öfkeli ya da otoriter değil. Tom Nevinson bir an şaşırır gibi oldu, şimdi anlat denmişti ya, gerçekte ne anlatacağını bilmezmiş gibiydi; nereden başlasın, yani nereden devam etsindi, çünkü başlamasına başlamıştı, düzensiz bir biçimde.

"İyi niyetle hizmet ettim, Mr. Southworth" dedi sonunda. "Başlangıçta isteksizce, ama sonraları iyi niyetle, yıllar yılı. Benden ne istedilerse yaptım, ne emrettilerse yerine getirdim. Az ya da çok, elimden gelebildiğince. Bir alay yere gittim, dedim ya, görevlerimi

yaptım. Yaptığımın yararlı olduğuna kesinlikle inandım, daha da fazlasına: Krallığı savunmak için onun şart olduğuna. Başlangıçta ayak diremiştim, sonradan coşkuyla sarıldım. Coşku her şeyi haklı gösteriyor."

"Görevini. Gizli ajanlığı demek istiyordun."

"Evet. Yani, her vakit değil. Çoğu kez. Ama bir tek o değildi, büro çalışması da yaptım, soruşturmalar, raporlar, araştırmalar. Ve dinlemeler, takipler, gözetlemeler. Bir otomobile tıkılmış, bir kapıyı, bir pencereyi gözetleyerek nice geceler geçirdim. Binlerce video seyrettim. Casusluk desek daha doğru olur, çerçevesi daha geniş, hepsini kapsar. Fakat evet, yığınla kılık değiştirmece, yığınla kimlik ve görünüm değiştirmece, gerçekte konuşmadığım biçimlerde konuşma, sesimi ve lehçemi değiştirme. En kirli yanı o. V. Henry'nin bir pelerine bürünüp geceleyin, askerlerinin arasına karıştığı, onlarla gevezelik edip düşüncelerini yokladığında yaptığı şey. Yoklamak ya da ağızlarından almak." Mr. Southworth o denli kültürlüydü ki, o değinmeyi havadn kapacağına Tom'un kuşkusu yoktu. "Belki de gelmiş geçmiş casusların en soylusu, en azından kurguda. Bana onu bir gün karım belirttiydi, doğrusu ben fark etmemiştim." Kullandığı sözcük *wife* oldu, yani "zevce", *woman*, yani doğrudan doğruya "kadın" değil.

"Evlisin, tabii" dedi Mr. Southworth. Orta yaşlı olduğuna göre doğalı oydu.

"Öyle, uzun yıllar önce, 1974'te Madrid'de evlendim. Daha ben burada öğrenciyken sözlenmiştik. Berta, bilmem o zamanlar size ondan hiç söz etmiş miydim. İki çocuğumuz oldu, biri oğlan biri kız. Şimdi on iki yıl oluyor, onları görmeyeli, konuşmayalı, kendi kendime yasaklamıştım, güvenlik için, hayatta kalabilmek için. Onlar beni öldü sanıyorlar, tabii inanmışlarsa, Berta, demek istiyorum. İnanmıştır sanıyorum, ama beni düşünmüyordur, önemli olan da o. Çünkü resmen ölmüş gözüküyorum, Mr. Southworth, artık mevcut değilim. Ve bir kızım daha var, birkaç yıl birlikte yaşadığım ve gerçek adımı bilmeyen bir kadından." Burada kullandığı sözcük *wife* olmadı, *woman* oldu. "Dolayısıyla kızım benim soyadımı taşımıyor, uyduruk bir soyadı var, ölümümden sonra edinmek zorunda kaldığım ve hâlâ kimlik belgemde görünen o. Ama yakında yeniden Tomás Nevinson olacağım ve ölüler arşivinden çıkacağım. Oysa o kız korkarım hep sahte soyadını taşıyacak. Yaşantısını iz-

leyebileceğimi sanmıyorum, haberim bile olmayacak. Öte yandan İspanyol evlatlarımın yaşamının büyük bölümünü kaçırdım bile, İngiliz kızımınkini de kaçıracağım, çaresiz. Annesi ortaya çıkmamı istemeyecektir. O benim sırlarımdan, suskunluklarımdan, edilgen ve tuhaf yaşantımdan bıkıncaya değin birlikte yaşadık. Ve kızı alıkoydu, elbette, çocuklar çoğunlukla kadınlarındır. Onları da hayli zamandır görmüyorum, o kadar uzun olmasa da. Ya siz? Evlendiniz mi? Çocuğunuz var mı?"

"Yo, hayır. O iş bana göre değil" diye yanıtladı Mr. Southworth, daha fazla açıklama vermeden, artık yatışmıştı. Tomás onu hep kendini neredeyse imanla öğretime adamış biri olarak görmüştü. Üniversitenin dışındaki yaşantısı bir esrardı, tabii eğer öyle bir yaşantısı vardıysa. "Şimdi karından hiçbir haber almadığını mı söylüyorsun? On iki yıldan beri, ha? Amma da olağandışı."

"Onu görmüyorum da, konuşmadım da, dedim ya. Ama bildiğim bir şey var, çocuklar konusunda, artık çocukluktan çıkmaktalar. Kırk yılda bir Tupra bana en önemli bilgileri veriyor. İyilermiş, hiçbir eksikleri yokmuş. İmkânı çerçevesinde sakin olayım, yüreğimin sesine kapılmayayım diye. İşte böyleydi, yıllar yılı. Berta'nın bütün sonuçlarıyla dul kabul edildiğini biliyorum, hem burada hem İspanya'da. Ve tüm bu sürede yeniden evlenmedi, oysa evlenebilirdi. Bu da bana belki de ölümüme tümüyle inanmadığını düşündürüyor. Tabii ki cesedim bulunamadı, Mr. Southworth. Resmi açıklama Arjantin'de kaybolduğum yolunda. O olayın üstünden de uzun zaman geçtiğinden ötürü, sonunda beni resmen ölü saydılar. Aslında yine uzun zamandır ölüyüm, zaten."

"Onca olası yerin arasından Arjantin..." diye mırıldandı Mr. Southworth hafiften alaycı. "Biraz yapmacık, öyle değil mi? Biraz fazla uzak da."

"Görüyorum ki siz bile o ülkeye karşı bir savaş verdiğimizi unutmuşsunuz. Böyle kolayca akıldan çıkarılmış olması dikkatimi çekiyor. Futbol takımlarımız arasında bir maç oynandığı zamanlar dışında, o zaman herkes kısa süreliğine yeniden ateşleniyor."

"Ha, evet, haklısın, öyle olduydu. Çoğumuz onu artık pek anımsamıyoruz. O savaşa katıldın mı? Futbol maçı mı dedin?" Mr. Southworth'ün futbol hakkında da fikri yoktu.

"Katılıp katılmadığım önemli değil. Kayboluşumu belgeleyen raporda öyle deniyor, orada izim kaybolmuş ve benden bir daha

haber alınamamış. Gazaba gelmiş Arjantinlilerin kurbanı sayılıyorum. Ne fark eder, söyledim ya, bir alay yerde bulundum, aileme verecek bir açıklama gerekiyordu. Ve Foreign Office'in dünyadan pek haberi olmayan bir kesimine de. Kendilerine pek az şey anlatılır, istekleri doğrultusunda."

"Böyle böyle on iki yıl, ha."

"Böyle böyle on iki yıl. O savaş çıkar çıkmaz Berta'dan ayrıldıydım. Ama hikâyesi farklı, elbette, yoksa şimdi sizin karşınızda olmazdım. Bakın, insan bir şeyi olmayacak sanır, olması tehlikesine karşın. Aslında hepimiz iyimserizdir, gece yatağımıza girdiğimizde ertesi sabah uyanacağımızı düşünürüz. Böylece insan çeşitli görevleri ve yükümlükleri yerine getirip de başarısız sonuçlandırmadıkça olgunlaşıyor. Hemen tüm başarılar kibre yol açıyor, insan bilincinde olmaksızın, yüreğinde sanki postu çok sağlammış gibi bir duygu gelişiyor. Madem bu kez iyi gitti, gelecek sefer neden iyi gitmesin, diyor insan. Ve ne kadar çok engeli aşarsa, o kadar çok ferahlıyor, ne kadar çok düşünürse o kadar gözü kararıyor. Ta ki sonunda bir şeyler ters gidip de bozguna uğrayıncaya değin. Ya bozguna uğramıyor da, ortalıktan toz olması gerekiyor, süresini doldurmuş, işe yaramaz oluyor. Tükenmiş denilen şey. Ne kadar süreyle, bilinmiyor, ya da hep öyle kalacak mı. Sonuçta gerçekten ortalıktan kaybolmak, gizlenmek zorunda kaldım, herkes için ölmüş olmam gerekiyordu, en başta da karım için, bu ilk kuraldır, her türlü iletişim, her türlü temas yasaktır. Düşünün bir, bundan uzun yıllar önce, ona birileri yaklaşmıştı, başkaları, hani boş atıp dolu tutmak umuduyla, ve korkudan ödünü patlatmışlardı. Şayet öldüğüme inanılırsa, beni aramaları olasılığı zayıflardı, ama düşmanların eğilimi inanmamaktır, hep cesedi görmeyi isterler. Köstebeğin peşi kovalanır, cezalandırılır. Ancak aradan uzun zaman geçer de cesedi bulunamazsa, giderek unutulur, zarar vermiş olduğu kişiler öldüklerinde ya da emekli olduklarında, ihtiyata çıktıklarında ya da onlar da tükendiklerinde. Ama o olana kadar yıllar geçmelidir, insan çok şanslı çıkar da birdenbire öldürülmezler ya da hapse atılmazlarsa. Yine de bin yıl gerekmez: yeraltı yaşamında süreler uzun olmaz, devir teslimi çabuk olur, ardından gelenler insanı tanımazlar, kendi dertlerine düşmüşlerdir. Babalarının ya da dedelerinin öcünü almaya kalkışmazlar, o bir efsanedir. Kişi çarçabuk tarih öncesinde kalır."

"Seni izleyebildiğimden emin değilim, Tom. Tümüyle izleyebildiğimden."

Tomás şimdi makara gibi konuşuyordu, Mr. Southworth'ün saati gelince gideceğini kabullenmişe benziyordu.

"Elbette izliyorsunuz, Mr. Southworth. Siz çok zekisiniz. Böylece haritadan silindim. Bir başka kimlik aldım, beni gönderdikleri kentte sıradan bir yaşam sürebilmem için gereken belgeleri ve mesleki yaşamı sağladılar, böylece bir banka hesabı açtım, bir daire kiraladım, herkes gibi bir Sosyal Sigorta kartım oldu. Orta ölçekte, ilke olarak beni kimsenin aramayacağı bir taşra kentinde. Orada yalnız oralılar yaşar, bir de iş nedeniyle atananlar. Kendi halinde bir lise öğretmeni olup çıktım."

"İspanyolca hocası, yabancı dil falan herhalde."

"Yo, hayır, dil öğretmeni değil, o kuşku uyandırabilirdi, konuştuğum dilleri fazla iyi konuşuyorum. Tarih, Coğrafya, Edebiyat, her öğretim yılında okulun neye gereksinimi olursa. Beş yıl falan, düşünün bir, insan hesabını şaşırıyor, on iki on üç yaşında, on dört on beş yaşında çocuklara öğretmenlik ederken, dünya umurlarında değil. İyi ki dil öğretmiyordum, o yaşlarda doğru dürüst İngilizce konuşmak bile onlara kötü geliyor, İngilizcenin kafasını gözünü yarmak için övgüye değer bir çaba gösteriyorlar. Bereket yalnız o aylıkla geçiniyor değildim, ama geçinirmiş gibi yapıyordum: harcamalarımı asla abartmamalıydım, hiçbir konuda dikkati çekmemeliydim, yaşantımın hiçbir yönüyle. Sıkıntıdan patlıyor insan, tabii, öylece durakalmak, uzaklarda olmak, ölçülü davranmak. Ama hayat memat meselesi: bir hatalı adımda her şey berbat olabilir. Düşmanların da köstebekleri vardır. Bizim kadar olanakları yok, ama köstebekleri var, bütün davalara işi gücü olmayan, pusulayı şaşırmış kimseleri alıyorlar, günlerini geçirecek bir neden arayan ve ne bulursa teşne olan kimseler, hiçbir dava yok ki bağnazları olmasın. Böylece insan talimata uyar, dişini sıkar, boyun eğer. Ya sabır, iskambil destesini karıştırmaya devam, Cervantes'in dediği gibi. İşin kötüsü o koşullarda karıştıracak deste bile olmuyor. Eli kolu bağlı duruyor insan, tutkalla yapıştırılmış, ta ki günün birinde birisi 'Tamam' diyor, 'tehlike azaldı. İstersen ihtiyatı elden bırakabilirsin. Herkes artık seni öldü biliyor ya da artık seni hatırlayan kimse kalmadı. Kimse senin için rahatını bozmayacak, seninle uğraşarak vakit kaybetmeyecektir'. Böyle işte, hiç değilse haysi-

yetimle yaşadım, tutumlu davranmadım, bir o eksikti, bana altı ayda bir nakit olarak aktardıkları para sayesinde, çünkü hesabımda görünemiyordu. İnsan zorla paranoyak oluyor, aslında büyük bir olasılıkla gözetlenmediği, nerede bulunduğunu kimsecikler bilmediği halde gözetlendiğini düşünmek zorunda. Her şeyin ipucu anlamına gelebileceğini düşünmek. Tupra birilerini gönderiyordu, hep farklı bir ulak, tanımadığım biri, bana ayrıca Madrid'de işlerin nasıl gittiğini bildiriyordu. Aslında onunla da birkaç kez telefonda konuştum, hep bir kabinden." Tomás bir an sustu, gözlerini aşağıya, yere dikti, aniden üstüne çullanan, ya da kısa bir ertelemenin, Mr. Southworth'ü ziyaretinin ardından yeniden beliren bir bunalım hareketiydi. Derken şöyle ekledi: "Hoş bir şey doğrusu, alay eder gibi: Profesör Wheeler bana hizmete girmemi önerdiğinde, ileri sürdüğü nedenlerden biri o yoldan dünyanın gidişine, kararlara bir parçacık katılacağımdı. Dünyadan dışlanmış biri olmayacağımdı, öyle dediydi, yeryüzünde yaşayanlar öyledirler ve her zaman da öyle olmuşlardır, ancak her yerde ve her çağda bazı istisnalar çıkar. İşte ben de kendimi aynen öyle hissettim ve uzun zamandır öyle hissediyorum, dünyadan sürgün edilmiş biri gibi. Sonuçta benim çıkarım, beni kurtaran şey ölmüş sanılmam, ve kimsenin beni hatırlamaması."

Mr. Southworth ayağa kalktı, elinde şişeyle, soran bir bakışla baktıktan sonra onun kadehine biraz daha şarap doldurdu. Tomás Nevinson kadehini bir dikişte boşaltmıştı, mihaniki olarak bir Karelias daha yaktı, bu kez eski danışman hocasına ikram etmeden. Suskun, dalgın görünüyordu, gözleri hâlâ yere dikiliydi. Mr. Southworth bir kez daha saatine göz attı, hâlâ epeyi zamanları vardı.

"Senin durumun özel, bu anlattıklarına göre. Yine de evet, ölü olarak kayda geçmek aslında hepimizi biraz daha kurtaran şeydir sanırım. Kimse bize bir şey sormaz, istemez, kimse irademizi zorlamaz, buyruk vermez, kimse bizi aramaz ve bize zarar vermek istemez" dedi, belki de sözgelimiydi, ya da niyeti Tom'u gömüldüğü hüzünden kurtarmaktı. "Peter konusunda bana sormak istediğin neydi? Madem yine ondan bahsettin."

Tom'un görünümünün öyle değişmiş olmasına ve az önceki sert davranışına karşın, Mr. Southworth giderek içinde eski yüzeysel sevginin, eski takdirin yeniden doğduğunu fark etti, Nevinson'ın seçilen, hatta bir bakıma göz kamaştıran bir öğrenci olduğu zamanlar gibi; zekâsından ötürü değil, üstün yeteneğinden, her dili inanılmaz bir kolaylıkla öğrenip konuşma, taklit etme ve aynen seslendirme yeteneğinden ötürüydü. Yirmi yıl boyunca durup onu düşündüğü olmamıştı –olsa olsa ayrıldıktan sonra bir iki kez; olsa olsa birileri onun Foreign Office'te ya da Elçilikte çalıştığını söylediğinde bir iki kez daha–, ama şimdi yavaş yavaş bir sabah onun için ne denli kaygılanmış olduğu aklına geliyordu, o Waterfield's'deki kızcağızın öldürülmesi olayına karıştığında ve polis gelip onu işte şimdi bulundukları odada sorguya çektiğinde. Cinayetin aydınlatılmış olduğunu, katilin bulunduğunu anımsamıyordu, ama Tom sanık olmaktan çıkıp da oradan ayrıldıktan sonra aslında üstünde durmuş değildi. Southworth öğrencilerine karşı bir koruma içgüdüsü geliştirmişti. O sakallı bıyıklı, yüzünde bir yara izi, saçları alnında açılmaya başlamış, feleğin çemberinden geçmiş adam yüzünü

uzaklarda kalmış gelecek vadeden genç ve oldukça hoş delikanlının yüzüyle yan yana getirmekte zorlanmıştı. Karşısında duran adamın dış görünümü sıradandı, sürüyle İngiliz'in, sürüyle İspanyol'unki gibi. Ve onu apansız dalgınlaşmasında bile hâlâ acımasız görüyordu. Belki de suskunluğu öc almayı tasarlayışından ya da hınç beslemesindendi. Aynı zamanda hem soyut hem somut bir hınç yayıyordu çevresine, ve en vahşi türünden, aldatılanların hıncındandı sanki. Eylemlerinin niteliğinden ötürü o hayatı boyunca başkalarını aldatmıştı, ama kendisini de başlangıçta büyük bir aldatışın kurbanı sayıyor olmalıydı. Yanıtına o anlamı verdi:

"Evet, yani kendisinin nereye kadar payı olmuştu, o hususta görüşünüz ne yönde. Eğer siz yapmamam gerektiği fikrindeyseniz gidip ona çatmayacağım. Eğer onu masum ya da habersiz görüyorsanız. Başkanla zaten çatıştım, olanağı çerçevesinde, tabii. Öyle kişiler vardır ki, insan gebertmeyi ne denli isterse istesin, ilişemez. Öğrenilir o, fiili durumdur. Bazılarının rezilliklerini yutup oturmaktan başka çare yoktur, olsa olsa sitem edebilirsiniz." Rezillik sözcüğünü İspanyolca *putadas* olarak söylemişti, nasıl olsa Southworth de Wheeler gibi İspanyolca uzmanıydı. "Ve devlete, Tahta karşı gelmenin yolu yoktur. Taht her zaman bıçağı sapından tutar, fazla büyüktür, en güçlüsüdür, yasaları vardır, onları değiştirir de dikkate almaz da, elini kolunu sallayarak yasaları çiğneyebilir de. Ve ezer seni. İşler başka türlü olamadığında, geri dönüş yolu kalmadığında... Bakın, dünyada en son umulabilecek şey adalet, telafi. Yok öyle bir şey. İnsan elinden geliyorsa misilleme yapabilir, ufacık anlık bir doyum sağlayabilir, ama sürmez. Ama yitirileni hiçbir şey geri getirmez. Bu son söylediğimi sık sık Meg'e söylerdim, o da çileden çıkardı, çünkü ben neye gönderme yaptığımı, neden öyle dediğimi asla söylemezdim. Merakla, ürkerek bakardı yüzüme, bana ne olduğunu, neyi yitirdiğimi sorardı kendi kendisine. Hakkımda asla hiçbir şey bilmedi, yalnızca bugünüm ve uydurma, havada kalan bir geçmiş. Ailem olmayışına, ailemden söz etmeyişime şaşıyordu, ne anne ne baba ne kardeşler. Beni görmeye o taşra kentine asla hiç kimse gelmedi, tek mektup almadım. Başlangıçta bir iki yolculuk yapmış göründüm, ama kısa sürede sıkıldım: gerçekte yaptığım şey iki üç gece bir otele tıkılmak, gün boyu odamdan hemen hiç çıkmamaktı, bir terslik olur, o beni uzakta sanıyorken sokakta karşılaşırsak diye."

"Meg mi? Öbür kadın mı?"

"Evet, küçük kızımın annesi. İlkin öyle olacağını, o tür bir şeyi hiç hesaba katmıyordum. Çok uzun sürmeyeceğini sandım, orada hiçbir bağ kurmayı istemiyordum, hiçbir kuvvetli bağ. Bana öğütlenen, derslerimi vermekle yetinmem ve dikkat çekmememdi, renksiz, tatsız tuzsuz bir tip olmam yani. Cumartesileri yerel futbol takımını seyre gidiyordum, birinci ligdeydi, küme düşmemek için çabalıyordu, insan acayip de görünmemeli, topluluktan kaçmamalı. Yalnızlığa katlanmak sorun olmaz diye düşünmüştüm, daha beterine alışkındım. Ama tabii, eylemsizlik ve gerilimsizlik, adrenalin yoksunluğu da yardımcı olmuyor, köstek oluyor. Zaman öylece uzayıp gidiyor, insan yanında biri bulunsun istiyor, boşalmak istiyor. Orospu meraklısı diye ün salmak da olmaz, o tür kentlerde giderek herkesin birbirinden haberi olur." Bu noktada yine İspanyolca sözcüğü kullanmıştı, *puta*'dan türetilmiş sözcükler o dilde daha renkli ya da daha çarpıcıymış gibi. "Ve sonunda çok da zahmet etmem gerekmedi, aslında zahmeti o üstlendi. Yaklaşma, gönlünü çelme, anlarsınız işte. Bir diş hekiminin muayenehanesinde hastabakıcı olarak çalışıyordu. Ben dişçiye gittim, öyle tanıştık. Tedavimle uğraşırken maksatlı ya da maksatsız sürtünmeler, göğüsleri birkaç saniye gözlerimin önünde. Oraya vardığımda bir iki şaka, vedalaşırken bir iki şaka daha, hemen gülüveriyordu, insanın gururunu okşayan türden. Söylemem doğru olmuyor, ama çabucak tutuluverdi, beni hedef tahtasına yerleştirdi. Yani, bilirsiniz ya, daracık bir beyaz hastabakıcı gömleği bayağı hoş gelir insana." Duraladı, acaba Mr. Southworth o tür yuvarlaklıklara duyarlı mı diye sordu kendi kendine, umurunda değildi, sözünü sürdürdü, kendisini ilgilendirecek bir konu değildi. "Birkaç ay geçmeden o evlenmeye hazırdı, nasıl olursa olsun birlikte yaşayalım istiyordu. Benden hayli gençti, sayı olarak o kadar değil, ya da o öyle duyuyordu. Evlenmeme engel yoktu, yeni kimliğimde bekâr görünüyordum. Evlenebilir, sonra da toz olabilirdim, ne veda ne açıklama, bana dünyaya geri dönme iznini verdiklerinde. Ona da alışkındım, insanların hayatında belirip kaybolmaya. Birkaç ay şurada birkaç ay burada, bir başkası olarak, bir seferinde iki yıl sürmüştü, ardından, görevimi tamamlayınca tüymüştüm. Ardımda idama hükümlüler ya da hatta cesetler, bazılarını hapishane yolunu tutmuş bırakarak, birlikte yaşamış olduğum kimselerdi." Tomas bir an sustu, sadece bir an. "Karılarını

ekip giden kocaların uzun geleneği, tersinden daha fazla. Tek söz etmeden. Ama dikkati çekecek adımlar atmayı, eğlenti konusu olmamayı yeğliyordum, hem Meg'in ailesinin burnunu sokmamasını, başka bir yerde oturuyorlardı, gelmiyorlardı, kendisi onları görmeye gidiyordu. Beni tanıyanların sayısı ne denli az olursa o denli iyiydi. Yakından, demek istiyorum." Bir suskunluk anı daha.

"Tamam da, ondan bir çocuk yapmışsın" dedi Mr. Southworth o arayı fırsat bilerek. "O nasıl oldu?" Şimdi birazcık ilgilendiği söylenebilirdi, bacaklarını üst üste atıp indirmesinden belli oluyordu, cüppesinin eteklerini dalgalandırıyordu.

"Bir hileydi, bir süredir birlikteyken. Onun yaptığı bir hile. İnsan kendince ne kadar önlem alırsa alsın, bir kadın hamile kalmayı aklına koymuşsa, kalır. Verimli yaşındaysan elbette, ve benim öyle olduğumu biliyordu. Baktım bir sabah haberi veriverdi ('Nasıl oldu bilmem, dalgınlık işte'), ve o zaman birlikte yaşamaktan başka çıkar yolum kalmadı, çocuk yüzünden, ikimiz de aynı kentte yaşıyorken bakımını tek başına üstelenemezdi. Aldırması olanağını denemedim sanmayın, umutsuzca. O hesaplı hareket etmişken, bile bile olayı hazırlamışken ne umudum olurdu? Hoşuma gitti sayılmaz, ama aslında çok şey de değişmiyordu, hatta bir bakıma bana yararı da olurdu: ne kadar sıradan görünürsem risk o denli azalırdı, ve bir yere yerleşmekten, bir sevgili bulup çocuk yapmaktan daha sıradan ne olabilir? Sıradanlığın ta kendisi, herkesin harcı. Ona karşın, evlenmemekte ayak diredim: bin dereden bin su getirdim, uzattıkça uzattım. Suskunluklarımdan ve elle tutulur bir geçmişim olmayışından kuşkulanmaya başladı, geçmişim onun için bir sis bulutuydu. Biraz ayaküstü bir şeyler uydurmak zorunda kaldım, daha ileride anımsamakta güçlük çekeceğim olaylar uydurdum. Yine de ben genellikle konuşkan biri değildim, idare ettim işte. O razı oluyordu, belleği güçlü değildi, unutmaya eğilimliydi."

"E, peki niye o kadar ayak diredin? Kendin söyledin ya: başka biriymişsin, bekârmışsın ve vakti geldiğinde tabanları yağlaman sorun olmazmış. Beis görmüyormuşsun, anladığım kadarıyla." O noktada Mr. Southworth'ün İspanyolca uzmanı kimliği yine beliriverdi, uzmanlar kitaplarda okudukları ve artık hemen kimsenin kullanmaz olduğu deyişlerden hoşlanırlar.

"Bakın, ben çarnaçar bir başkasıydım, ama aynı zamanda kendimdim. Bu yıllar boyunca yığınla kişi oldum, işimin bir bölümüy-

dü o, yine de hep başkaları olmanın yanı sıra kendi kendimdim, kendim de Berta ile evliydim. Size tutarsızlık gibi gelecektir: yığınla kadınla birlikte oldum, kimi zaman zevk için, bazen yalnızlıktan ya da acil ihtiyaçtan, bazen işime geldiğinden, işimi kolaylaştırdığından, ya da bilgi verdiğinden ya da beni koruduğundan ötürü. Ama insan bazı simgesel bağlılıkları da korumazsa, simgesel diyelim, hepten yitmiş demektir, ve kim olduğunu, gerçekte kimin olduğunu unutur, gider. Hayatından ne kadar çok anormallik gelip geçse de, günün birinde yine o eski insan olacağını umar. İnsan uzun süre bir kurmacanın içinde yaşadığında kimliği zaten yeterince sallantıya giriyor, ve ödünç bir kimliğe yerleşiyor. Bir şeyleri el değmeden korumak lazım. Simgesel düzlemde, diyorum ya, daha ötesi hemen hemen olanaksız. Ne bileyim, örneğin ülkesinden otuz yıl uzakta kalsa da, ülkesi ona kötü davranmış ve onu kovmuş olsa da, uyruğunu değiştirmeyen sürgün gibi. Birkaç örneğini biliyorum." Kadehini kaldırarak biraz daha şarap istedi ve Mr. Southworth'ün onu duygusal ya da kaçık sanmamasını istercesine ekledi: "Meg ile evlenirdim elbette, yapmazdım demiyorum, şart olsaydı, hayatta kalmam ona bağlı olsaydı. Yani bekârlık adağı yapmış da değildim. Ama şart olmadı, şart değildi. Sadece kaçınmayı yeğliyordum. Bereket artık nikâhsız yaşayan çiftlere kötü gözle bakılmıyor, bir taşra kentinde bile, bir okulda bile. Eh işte. Savsakladım. Sonunda çocuk doğdu ve her şey yolunda gitti. Son derece sıradan. Her geçen gün biraz daha kurtuluyordum, her geçen gün o kovuktan çıkmamdan bir gün eksiliyordu. Gerçi hepsi son derece yavaş gidiyordu, ama ben kendime öyle söylüyordum."

"Fakat Berta resmen dulmuş" dedi Mr. Southworth. Ona biraz daha şarap vermekte duraksadı, ama vermemezlik de edemezdi. Tom etkilenmiyordu, sabahın o saatinde başladığına göre demek esaslı içiciydi. Ya da alkolik, gözlerini kırpmadan kadeh üstüne kadeh devirenlerden. "Söylediğine göre, her an nikâhlanabilirdi. Bağlılığın, senin kullandığın kelimeyle söylemem gerekirse, boşa giderdi. Yoksa gitmez miydi?"

"Bilmiyorum. Olabilir. Ben benim, o da o, ona yıllar önce öldüğümü söylemişler, farklı bir durum. Yine de evlenmemiş. Bildiğim kadarıyla, evlenmemiş. Tupra'nın bana söylediği o, durumunu izliyor. Lafına güvendiğimden değil. Tam tersine: iki haftadır hiçbir dediğine inanmaz oldum. Her şeyi yapabilecek bir tip olduğunu

sanıyorum, ama bana bu konuda yalan söylemekle kazanacağı bir şey yok. O gerçekten pervasızın teki. Yani, bizim uğraşta benden daha başarılıdır, uğraş da artık benim değil. O herhalde birkaç kez evlenmiştir, değişik adlarla. Saha ajanı olduğu sıralarda Blakeston bile yapmış olabilir onu, o gülünç fiziğiyle. Bir alay umutsuz kadın var, bir erkekleri olsun da nasıl olursa olsun. Bir o kadar da umutsuz erkek, bir kadınları olsun da nasıl olursa olsun. Genellikle sonunda, birbirlerini buluyorlar, böylece de doyumsuz bir dünya çıkıyor ortaya." Birden acaba soyadıyla Blakeston'dan söz edip etmediğinden emin olamadı, o nedenle ekledi: "Beni teşkilata alan öbür kişi, hani bahsetmiştim. Montgomery kılığında dolaşan."

Mr. Southworth yanıt vermedi, sordu:

"Ha. Peki ya şimdi? Ne oldu da buraya geldin? İki hafta önce yani."

Nitekim yaşam kendi seyrini sürdürmüştü, bir zamanlar Tomás Nevinson olan ve Madrid'de büyümüş, ilkin Martínez Campos caddesi'ndeki British Institute'ta, ardından Miguel Ángel Caddesi'ndeki Estudio Koleji'nde öğrenim görmüş olan bir Chamberí Mahallesi çocuğu, şimdi kırkına yaklaşmışken, orta ölçekte bir İngiliz kentinde Meg adında bir diş hekimi yardımcısıyla birlikte yaşıyordu ve Val, yani Valerie adlı bir küçük kızı vardı. O huzurlu ve tekdüze yaşantı bir bakıma hoş geliyordu, onca serüvenden, öyle uzun süre oradan oraya savrulduktan sonra, saatlerin geçişinin farkına varılan o ufak kentlerden birine çekilmeyi ara sıra kim istemez, düzenli alışkanlıklar edinmiş, sarsıntısız yaşayan bir taşra beyefendisi olmayı, herhangi bir Mr. Rowland, gizlenme ve kaçış süresi için, hayatının sürgün dönemi için kendisine verdikleri ad oydu.

Tom Nevinson minik kızı hemen sevdi, ona tapınmaktan geri durmadı, hele birkaç aylık olup da kendisine gülücükler yapmaya başladığında, bilince benzer bir şeyle ya da hayvansı da olsa hiç değilse tanıyarak gülümsüyordu, kime olduğu belirsiz bir yüz buruşturması değildi. Ondan er geç ayrılacağını ve belki de bir daha göremeyeceğini bile bile sevgisini dizginlemedi, ya da belki o yüzdendi. "Sürdüğü müddetçe yararlanmalıyım" diyordu kendi kendisine. "Onda bir iz ya da anı bırakmayacağım ama ne önemi var, o yarınki mesele, bugün bugündür, önemi olan bu, benim için her zaman önemi olan bugündü, ben hep günden güne, geceden geceye yaşadım. Bende izi de anısı da kalacak, bu görüntüleri, bu yumuşacık, yumuk yumuk dokunuşun anısını saklayacağım, Guillermo ve Elisa ile pek az meşgul olabildim, artık çok büyümüşlerdir, ilk yaşlarında yanlarında pek az bulunabildim, şimdi Val ile yaşayabileceklerimi elden kaçırmayacağım mademki burada hapisteyim, buraya demir atmışım. Ve gerçi kendisinin haberi olmayacak ama, hiç kimse ilk aşk öyküsünü onun elinden alamayacak, ve onun hakkında şöyle denebilecek: *Elle avait eu, comme une autre, son his-*

*toire d'amour**, ileride duyarsız, katı bir kadına dönüşse, benim gibi acımasız olsa bile, bir çocuğun ileride neye dönüşeceğini bilmek olanaksızdır, pek düşkırıcı olabilirler, belki ona tanık olmamakta yarar var, diyorum kendi kendime, avunabileyim diye. 'Başkaları gibi' demek ne büyük cesaret. Mr. Southworth'ün o sabah neredeyse kusursuz bir Fransızcayla mırıldandığı tümce oydu, son özgürlük sabahıydı, yaşadığı son masum sabah. Şayet onu bir kez daha görecek olursam, o alıntının kaynağını sormalıyım, çünkü kuşkusuz bir alıntıydı. Ve şöyle eklemişti: 'Başkalarının aşk öykülerini her zaman bilmeyiz, onların nesnesi, hedefi, amacı kendimiz olduğumuzda bile'. Onu doğrulayacak fırsatlarım eksik olmadı, sonuçlarına katlanacak fırsatlarım da."

Böylece dersi olduğu günlerde eve dönme saatini özlemle bekler olmuştu. Minik kız yürümeye başlayıp da hızlanmayı keşfedince, onun anahtarı çevirdiğini işitir işitmez başlıyordu koşmaya, sallanarak, yere düşüp inanılmaz bir iradeyle yeniden kalkarak, iğreti dengesini yeniden bulana değin mini mini ellerinin var gücüyle döşemeyi iterek, sendelemeyi hevesle sürdürerek. Ve kendini onun kollarına atıyordu. O çocuğu kaldırıyor, bir iki kez havaya fırlatıp yakalıyor, ikisi de gülüyorlardı, anne de arkada o koşudan kaygılı, o sahneden mutluydu. Yo, o yaşantı tümüyle kötü sayılmazdı, daha önce yaşamak zorunda kaldıklarına kıyasla nimetti. Zaman oluyordu, kendi kendine soruyordu, acaba bir yerlerde bilmediği başka çocukları da var mı, bir başka uyrukta bir oğlan ya da kız, başka bir dil konuşan, ya da başka bir adada yaşayan, düşmanları tarafından yetiştirilmiş, onun gibilerden nefret etmeye eğitilmiş, milliyetçi öğretiyle büyütülmüş çocukları. Omuzlarını kaldırıyordu: onları farkına varmadan dünyaya getirmiş olsa bile, kendi sorunu değillerdi, eğer vardıysalar. Val da onun sorunu olmaktan çıkacaktı, onu terk eder etmez. Çocuklar çabuk unutur, hatırlayanlar yetişkinlerdir.

Fakat aynı zamanda Tomás umutsuzlanıyordu da. Sabırla, salt kendi içinden, belli süre olmaksızın ve kaçamakları bulunmadığını bilen kişilerin bekledikleri gibi; kurtarılmayı bekleyen rehineler gibi. Çocuk yanında olmadığında, yuvaya gittiğinde ya da uyuyor-

* "Herkes gibi onun da bir aşk öyküsü olmuştu", Flaubert'in *Saf Bir Yürek* adlı öyküsünden (ç. n.)

ken, ayrımına vardığı her saatin ağırlığı üstüne çöküyordu. Dinginlik, renksizlik, tekrarlamalar, tutumlu davranmak, işe yaramazlık ve sınırlarda yaşadığı duygusu, dünyanın iplerini oynatan ve anlamı olan şeylerden uzaklık –vazgeçilebilir görülmek ve yerini başkalarına bırakmış olmak–, tüm bunlar onu hüzünlendiriyor, yüreğini kemiriyordu. Kendini aldatmıyordu: hepten emekliye ayıracakları bir günün geleceğini biliyordu, birçok arkadaşının ve 1909'dan, Sir Mansfield Cumming'in zamanlarından bu yana kendinden önceki herkesin başına gelmişti, o gün uzaklarda değildi, yeraltı yaşamı bedeni de ruhu da yıpratır, kişiliği çökertir, yine de alışkanlık yapar, hemen hiç kimse ondan el çekmeyi beceremez. Evet, yorulmuştu, ve ne denli yorgun olduğunu durunca fark etti. Ama aynı zamanda kendini genç hissediyordu, başka ortamlarda, çoğunda, kırk yaş hiçbir şey değildir. Her şekilde iradesi dışındaki nedenlerden ötürü devreden çıkışının giderek nihai olmasını kabullenmiyordu. Eylemlerine tüm varlığını öylesine adamıştı ki, onları sonsuza değin noktalama emrine kulak asamazdı. Şimdilik zaman kayıtsızca geçiyor, geçiyordu, ona karşılık o emir henüz gelmemişti, yani oradan çıkacağını, geri döneceğini hayal edebilirdi. Bir büroda stratejiler ve taktikler geliştirmek için bile olsa, Tupra'nın herhalde gittikçe daha fazla yaptığı gibi. Fena olmazdı, harekât tasarlamak, ne var ki 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasından ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra eskisi kadar harekât yapılmıyordu. Bürolar biraz boşalmıştı, MI6 mensupları da boşluktaydılar, kimi ajanlar hizmetlerini özel sektöre, çokuluslu şirketlere, siyasal partilere, büyük yabancı şirketlere sunmaya başlamışlardı. Kendisi benimsediği kente hapsedilmişken o tarihsel olayları kaçırmıştı; onlara bir oranda katkı sağlamış olduğunu düşünerek hem kendini avutuyor, hem güceniyordu, bu noktada onu artık kim hatırlardı.

Taşradaki bitmek tükenmek bilmeyen yerleşiklik dönemi boyunca alarm zilleri yalnızca bir kez çalmıştı, ikametinin başlangıcındaydı, daha Meg'i bile tanımamıştı ve henüz ne o dağılmadan ne de yıkılıştan kuşkulanılıyordu. Okuluna bir kadın gelmiş, Mr. James Rowland'i sormuştu, orada kullandığı ad oydu, izin verdiği kişilerin hepsi ona Jim diyorlardı, öğrencileri değil elbette, o zamanlar yalancıktan ahbapça tavır henüz dayatılmamıştı. Kendisi ders veriyordu, kapıcı da kadına dersi kesemeyeceğini söylemişti. Tom dersini bitirdiğinde serbest değildi, ardından hemen başka bir derse

girecekti. Öyle olduğu halde kapıcı, ziyaretçinin ısrarı karşısında, bir kısım öğrenci çıkar, bir başka kısım içeri girerken dersliğe uğradı, kapıcı odasında kendisini bekleyen bir kadın bulunduğunu bildirdi, şimdi gidip uygun saatte dönmeye razı değilmiş, kendisini görmedikçe yerinden kımıldamamayı yeğliyormuş.

"Adı neymiş, söyledi mi?" diye sordu Tom, daha doğrusu Rowland.

"Bakın, şöyle oldu. Önce Vera bilmemne dedi. Ben anlamadım, yabancı bir soyadı. Aksanlı konuşuyor."

"Nereli?"

"Bilemeyeceğim, Mr. Rowland. Ben onu ayırt edemem ki. Tekrarladı, baktı ki ben anlamıyorum, şimdi aynı zamanda Mrs. Rowland olduğunu söyledi. Yani, bir gözlemde bulunmama izin verirseniz, ben sizin eşiniz yok diye biliyordum, Mr. Rowland."

"Nitekim eşim falan yok, Will, merak etmeyin."

"O halde eşiniz değil."

"Değil tabii, Will. Rahatça konuşun. Nasıl biri? Kaç yaşlarında?"

"Otuz dolayında. Yabancı olamayacak kadar iyi giyimli. Yani demek istiyorum ki, şu gelen göçmenler var ya, onlara benzemiyor. Öyle tam hanımefendi gibi de değil, ne demek istiyorum, anlarsınız." Aslında kullandığı kelime *ladylike* olmuştu, yani daha çok "saygın" karşılığı.

"Nasıl yani?"

"Bilemiyorum. Aktris olabilir, televizyon sunucusu olabilir, o çeşit biri. Gerçi ben ekran dışında öyle birini görmedim, ama yani. İyicene sürmüş sürüştürmüş, kokusu kapıcı odasından birkaç gün çıkmayacaktır. Merak etmeyin, hoş bir koku. Biraz baygın, ama hoş." Onu sanki Mr. Rowland'ın sorumluluğuymuş gibi söz arasında belirtmişti. "Ne diyeyim? Bir saat daha mı beklesin? Orada öylece taburenin üstünde otururken ne yapayım bilmiyorum. Konuşacak şeyim de yok. Yani, kendi iskemleme buyur edeyim bari."

"Hayır. Deyin ki çıkmış, bütün gün geri dönmeyecekmiş."

"Emin misiniz? Sizi ille de görmeye pek kararlı gibi."

"Evet, eminim. Bir yanlışlık olmalı, başka bir Rowland'ı arıyordur." Hiç de ender bir soyadı değildi, ama çok sık görülenlerden de değil. Londra telefon rehberinde otuz kadar vardı, Oxford'da altı yedi tane. O nedenle seçmişlerdi: sonuçta Smith ya da Brown o denli inandırıcı gelmezdi.

"Af buyrun, Mr. Rowland, üstüme vazife değil, ama durumu açığa çıkarsanız daha iyi olmaz mı?"

"Bugün hiç vaktim yok. Bana bir iyilik edin, Will, dediğimi yapın."

Olay hiç hoşuna gitmedi, o kentte, o kadar az kişinin tanıdığı yeni kimliğiyle birisinin onu eliyle koymuş gibi bulmasından işkillenmişti. MI6'te de köstebekler vardı, her yerde vardır, ve o zamanlar kendini hâlâ büyük bir tehlike altında görüyordu, o duygu ancak iki yılı mutlak ve aşırı bir huzur, sıkıntı, rutin ve bekleyişle, sonu belirsiz bir bekleyişle geçirdikten sonra hafiflemeye yüz tutmuştu. Çalışma gününü tamamladıktan sonra, ihtiyatla Will'in kapıcı odasına uğradı, tek başına iskemlesinde oturuyor bulunca biraz kurcaladı:

"Sahte karım çekip gitti mi? Başka bir şey dedi mi?"

"Nerede oturduğunuzu sordu, gidip görmek için. 'Size bu bilgiyi vermeme izin yok' dedim. 'Peki, telefon numarası?' 'Üzgünüm, onu da veremem.' Dedi ki Jarrold'da kalıyormuş, işiniz bittiğinde siz lütfen gidip arayaymışsınız. Eğer otele uğramazsanız, yarın yine buraya gelecekmiş."

"Peki, tamam. Her şey için teşekkürler, Will."

Duyduklarından hiç mi hiç hoşlanmamıştı. Sahiden bir yanlışlık bile olsa, o tuhaf ziyaretle kapıcının dikkatini çekiyordu, o da meslektaşlarının, hatta müdürün ve öğrencilerin dikkatini çekmek demekti, oysa ilk buyruk varlığını hiç fark ettirmemek, kimseye, hiçbir nedenle dedikodu konusu olmamaktı. Ve Will'den kimseye bahsetmemesini rica etmedi, çünkü merakını artırır, kafasında başka sorular belirmesine yol açardı, adamın sağda solda gevezelik etmesine hiçbir engel yoktu. Ufacık yenilikler ve beklenmedik olaylar onun günlük ekmeğiydi zaten.

Tomás kadınla yüz yüze gelme tehlikesini göze alamayacağını düşündü, karşısına çıkar çıkmaz kendisine bir kurşun sıkmayacağını kimse garantileyemezdi, hem kamuya açık bir yerde ve tanıkların önünde, o ilk vaka olmazdı, insanın hesabını görürlerdi, ötesi artık nasıl rastgelirse, hesabı görülmüş olurdu ya. Hiçbir şey yapmamak da yerinde olmazdı, o Vera bilmemne ya da Mrs. Rowland'ın her gün okula çıkagelmesi de olmazdı, hem belki de hep o denli ölçülü davranmazdı, her şekilde ondan sürgit kaçması olanaksızdı. Böylece oturduğu daireye geri döndü, ufak çaplı ve kolay gizlenebilir oldu-

ğundan ötürü yanında sürgüne götürmesine izin verdikleri Charter Arms Undercover'ını aldı, paltosunun cebine soktu, Jarrold'a yollandı. İçindeki kötü önseziye karşın, meseleyi bir an önce açıklığa kavuşturmak daha iyi olacaktı.

Resepsiyonda Mrs. Rowland'ı sordu. Telefonun almacını kaldırmışken, resepsiyonist kim diyeyim diye sordu.

"Mr. Rowland deyin."

"Hanım yukarı çıkmanızı söyledi. Oda numarası 38, üçüncü kat."

"Hayır, daha iyisi söyleyin ben onu şu salonda bekliyorum." İki salon vardı, resepsiyonun iki yanında, daha kalabalık görüneni işaret etti.

Oraya kadar gitti, yerini seçti, gözlerini kapıya dikmiş, ama uzağa oturmuştu, dipte, sırtını duvara verdi, sağlama aldı. Beş dakika bekledi, başka kimseler de geldi, yalnız kadın sadece bir tane, ama orta yaşlı ve aktrislikle falan ilişiği olmayacak biriydi. Bir çay söyledi, ve daha çayı gelmeden, Mrs. Rowland olabilecek kişi nihayet belirdi. Will'in dediği gibi oldukça iyi giyimliydi, İngiliz kadınlarınınkinden daha havai bir kılık, daha bakımlı; otuz yaşlarında, hiç de çirkin sayılmazdı, güzel de değildi (burnunun uzun olmasına kıl payı vardı), bütünüyle biçimli kadındı. Kapıda durup sağına soluna, dolu masalara bakındı, belli, başkalarıyla karıştırılması olanaksız somut birini aranıyordu. Gözleri ilkin Tom'a takılmadı, onu tanımıyordu. Onun üzerine kendisi çekine çekine, sorar gibi iki parmağını havaya kaldırdı, öbür eli sırtından çıkarmadığı paltosunun cebindeydi, tahta kabzasını sımsıkı tutuyordu. Kadının yüzünü düşkırıklığıyla, handiyse üzülerek buruşturduğunu gözlemledi; hiç gizlemedi, ardından hemen bir küçümseme ya da sıkıntı ifadesine dönüştü. O tepki de İngiliz işi değildi, fazla doğal ve çiğ kaçmıştı. Toparlandı, o ifadeyi biraz giderdi ve onun masasına doğru ilerledi. Tom onu selamlamak için ayağa kalktı, eli hep öyle cebinde.

"Mrs. Rowland mı? Ben Jim Rowland. Anladığıma göre beni görmek istiyormuşsunuz. Ama tanışmıyoruz, öyle değil mi?"

Kadın oturmaya davranmadı, elini sıkmaya da. Ayakta durakaldı, gözlerini ona dikmedi, sanki acelesi varmış da hemen gitmesi gerekiyordu. Sinirli bir el hareketiyle saçlarına dokundu, orta uzunlukta saman sarısı saçları vardı. Açık renk gözleri birazcık daha kabarık olsa patlak denirdi, ve bir damla daha soluk olsalar beyaz

şarap rengi, yani sarımsı denirdi. Bütün çizgileri onu sevimsiz bir kadına dönüştürmek üzereydiler; çirkinliğin sınırındaydı, yine de oldukça çekiciydi.

"Siz değilmişsiniz, bağışlayın" dedi, aksanı Tom'a İtalyan'mış gibi geldi. Nereli olduğunu çıkarmak için biraz daha dinlemeliydi, Yugoslav ya da bir başka Doğu Avrupa ülkesinden olabilirdi. O düşünceyle büsbütün tetikte durdu.

"Bakın, ben kimsem oyum" diye yanıtladı. "Kiminle karşılaşmayı umuyordunuz, bilmem. Bu sabah okuluma beni görmeye gelmişsiniz."

"Kocamı bulmayı umut ediyordum. Ama o siz değilsiniz, af buyrun. Bir hatadır oldu. Adınız da soyadınız da aynı. Buraya kadar zahmet ettiğinize üzgünüm. Sizi rahatsız ettim, özür dilerim. Haydi iyi akşamlar."

Amma da rastlantı, diye geçti Tomás'ın aklından, yeni evlendiği karısı tarafından aranan bir adamın adını seçmişlerdi. Kadın açıklamada bulunmaya niyetli değildi. Aceleyle bir kez daha bir özür mırıldandıktan sonra, gitmek üzere yarım dönüş yaptı. Onunla konuşacak şeyi yoktu, besbelli, o kendi Jim Rowland'ı değildi, kalkıp hayatını anlatmayacaktı ya. Aksanı belirsizliğini koruyordu. Açıkça duyuluyordu, ama çok da baskılı değildi, kulağı tırmalamıyordu.

O anda sipariş ettiği çayı getirdiler, kadın, garson kıza yol vermek için duraklamak zorunda kaldı.

"Durun bir dakika, madem buradayız, bir şey içmek istemez miydiniz?" dedi Tom, ve söylediği anda şimdi en ufak bir merakın bile kendisine yasaklanmış olduğunu fark etti.

Israr etseydi, bundan emindi, Mrs. Rowland'ı birkaç dakika yanında kalmaya, durumunu açıklamaya, kendisinin ve kocasının öyküsünü anlatmaya ikna etmesi zor olmazdı. Ancak o taşra kentinde hiç kimsenin dikkatini çekmemeliydi. Şayet birileri onu otelde yabancı havalı bir kadınla sohbet ederken görürse dikkatini çeker, dedikodu yaparlardı, henüz o yerde çok yabancıya rastlanmıyordu, o vakit de kendisi öylesine sıradan görünmekten çıkardı, insanlar sorular sormaya başlarlardı. Ve hani olur ya, eğer kadına takılırsa; eğer ilgilenir de örneğin öbür Jim Rowland'ı bulmasına yardımcı olursa (insanları bulup çıkarmakta ustaydı), ona biçilen rolü aşmış olurdu. "Ben soluk, tatsız tuzsuz bir öğretmenim, alabildiğine sıradanım, başına beklenmedik hiçbir olay gelemeyecek biriyim"

diye anımsadı. "Serüven yaşantım bitti, en azından burada kaldığım sürece." Derken kafasına başka bir düşünce çullandı: "Hem belki de bu kadın numara yapıyordur. Belki de sırf benim yüzümü görsün de Tom Nevinson olduğumu doğrulasın diye göndermişlerdir, fotoğraflarımı göstermişlerdir, o da gözlüğüme, bıyığıma ve kendime entel havası vermek için bıraktığım şu aptalca sakalıma karşın beni tanımıştır. O bana hiçbir şey yapmayacaktır, ama belki de gidip anlatacak, doğrulayacaktır: 'Evet, o James Rowland Tom Nevinson'ın ta kendisi. Defterini dürebilirsiniz.' Ya da onu gönderenler ve daha sonra gelecek olanlar belki de beni başka adla tanıyorlardır. O nedenle istemiyor benimle konuşmayı, hiçbir şey yokmuş gibi oturmayı. Göreceğini gördü, görevini tamamladı, ve şimdi tanıklığı sayesinde benim ipimin çekileceğini biliyor." O İspanyolca deyimi kullanmıştı, "ipini çekmek", aklına gelen o olmuştu. Çiftdilli olmak öyledir, iki dil insanın zihninde dalgalanır, bazen de aynı anda.

"Hayır, teşekkür ederim" oldu Vera Rowland'ın yanıtı, eğer o sahici adıysa. Garson kızın yanından geçti, hızlı adımlarla salondan ayrıldı. Büyük bir olasılıkla 38 numaralı odasına dönecek, ertesi sabah bir trene binecekti, kim bilir nereye gidecekti.

IX

Dünyadaki nice kent gibi uyuşukluğu hiç üstünden atamayan o kentteki upuzun ve sönük ikameti sırasında geçirdiği tek sarsıntı o olmuştu. Korkunun kendisi birkaç saat sürdü, ama üstünden atması aylar aldı, hep günün birinde birisi daha gelir diye bekledi, bir erkek ya da bir kadın, belli bir görevle. Ya da iki adam, Altmışlı yılların *The Killers* filminin başında Lee Marvin ile Clu Gulager gibi, galiba benzeri bir yere geliyorlardı, bir okula ya da yurda, John Cassavetes orada yıllardır gizlenmiş, ders veriyor ya da benzeri bir şey yapıyordu, İspanya'da *Código del hampa* adıyla gösterilmişti, on beş yaşındayken görmüştü. Hemingway'in pek az anımsadığı bir öyküsünden biraz esinlenmişti: tek anımsadığı kiralık katillerin kurbanı –İsveçli Ole Andreson, adını unutmamıştı– kaçmaya da, kendini savunmaya da kalkışmıyordu, etkisizleştirilmeyi –haklılık iddiasında olanların, SIS'in, dolayısıyla kendisinin de sığındıkları haklı gösteren, örtmece sözcük– kabulleniyordu, beklemekten ya da korkmaktan bezmiş de kendi kendisine şöyle der gibi: "Nihayet buldular beni. Yakınmamalıyım. Uzatmaları oynadım. Yararsız ve anlamsız, ama yeryüzünde bir uzatma. Ve uzatmalar hep sona erdiklerine göre, ne olacaksa olsun." O tavır iki kiralık katilin, filmde Marvin ve Gulager'diler, dikkatini çekiyordu, o denli meraklarını uyandırıyordu ki başlıyorlardı o andan itibaren kendi hesaplarına araştırmaya. Eğer kendi başına öyle bir şey gelirse, diye düşünüyordu Tom Nevinson, elini kolunu kavuşturup oturmayacaktı, edilgen görünmeyecekti, hiç direnmeksizin onu bir kara tahtanın önünde delik deşik etmelerine izin vermeyecekti. Korkusundan sıyrılması iki ay sürdü, ders vermeye gittiğinde bile Undercover'ı cebinde taşıyordu. Durumu öyle uzun süre devam ederse beklemekten usanacağını biliyordu, ama korku içinde yaşamaktan usanmayacaktı, çünkü korku ta gençliğinden beri yakasını bırakmamıştı, bir gece Janet Jafferys kendisi onunla yattıktan sonra öldürüleli beri. Usanmayacak kadar alışkındı korkuya, onun bütün olası türleriyle birlikte yaşamıştı.

Ama zaman aktı gitti ve kimse gelmedi, onu kimse aramadı, kimse onun ipini çekmeye kalkışmadı. Yavaş yavaş güven kazandı; asla aşırıya kaçmadan, tetikte kalarak: öyle kişiler vardır ki tam insanın gardını indirmesini beklerler, acele etmezler. Bazen aklına o kadın geliyordu, Mrs. Rowland, olası öyküler düşünmekten kaçınamıyordu, merakını asla gideremeyecekti, Jarrold'dayken onu durdurup sorgulamadığına hayıflanıyordu, şöyle dayatması hiç de zor olmazdı: "Bana borçlusunuz, bunca zahmet verdikten sonra." Eğer onun kimliğini doğrulamaya gelmediyse, sahiden kocasının peşindeymiş demek, hayli garip bir durum. Mektuplaşma yoluyla kiralanmış ya da satın alınmış bir zevce de olabilirdi. İngiltere'ye taşınmış olabilirdi, James Rowland denen o kişiyle evlenmiş ya da evlendiğini sanmıştı ("Artık aynı zamanda Mrs. Rowland'ım", Will onun yabancı soyadını iki kez tekrarlayıp da anlamayınca, onun son çare olarak o soyadını söylediğini belirtmişti; yazık, o Tom'a daha fazla veri de sağlardı), adam da, herhangi bir nedenle –aldattığından ötürü, pişmanlıktan, sonradan ürkerek, başka karısı da olduğundan–, Mr. Southworth'ün kullandığı naftalinli deyişle tabanları yağlamıştı. Ya da onu aldatarak bir fuhuş şebekesine getirmişlerdi. Eğer öyle bir vakaysa, yakasını kurtarmış olduğu besbelliydi, görünümünde eziyet görmüş ve boyun eğmiş fahişeyi andıracak hiçbir yan yoktu. Tomás onu çok kararlı, neredeyse buyurgan görmüştü, korunmasız birine hiç benzemiyordu; makyajı düzgündü; kılığı o mızmız ada için kıta Avrupasına uygun, havai kalıyordu, ama göze batmıyordu. Belki de tüyüp saklanmış kocasından öc almak niyetindeydi ve Büyük Britanya'da mevcut bütün Rowland'ların izini sürüyor, birbiri ardından listeden siliyordu. Ya da sıradan, alışılmış bir terk olayının ardından sadece açıklama istiyordu. Hepsi de tuhaf geliyordu, ama Tom Nevinson'ın kuvvetli yetisi düşgücü değildi, aklına başka şey gelmiyordu. Yalnız şu geliyordu, biraz sanki Berta onu arayarak dünyayı dolaşıyor gibiydi, kendisi gerçekten ortadan kaybolmuş bir kocaydı. Ancak Berta onu ölmüş biliyordu, yeryüzünün herhangi bir noktasında yitmiş cesedini bile aramasının anlamı olmazdı, zaten o işi başkaları üstleniyordu, kuramsal düzlemde, ya da üstlenmişler de başarılı olamamışlardı.

Aradan bir süre geçince olay silinmeye yüz tuttu, ya da olayı zihninin gerisinde sakladı, hatta bir kehanet, bir önsezi gibi gördü. Derken hastabakıcı Meg'i tanıdı, hiç hesapta yokken onu hamile

bıraktı, gidip birlikte yaşamaya başladı, kızları Valerie doğdu, o kadar çok sevdiği ve uzun yıllar boyunca büyüdüğünü göremeyeceği kızı. Zaman oluyordu, kendini o kentte tüm ömrünü geçirmiş, orada doğmuş, orada ihtiyarlayıp ölecekmiş gibi hissediyordu; daha önceki her şey, ne denli çeşitli ve yoğunsa da düşten öte bir şey değildi. Biten hemen her şeye olur bu: bittiğinden ötürü düş gibi görünür. Artık var olmayan şey yendeki küle benzer.

Ta 1993'te ziyaretçisi gelene değin. Tupra bir gün öncesinden bildirdi, ama ne o ne Blakeston gelmeye tenezzül etti, altı ayda bir kendisine nakit para getiren tip bile gelmedi, onca yıl boyunca bir kez eksik kalmamıştı. Yeni birini gönderdiler, astlarından biri olmalıydı, bir çırak ya da bir acemi. Haber verilmiş olmasına karşın, Tomás onu görmeye giderken ihtiyatlı davrandı, her yabancıyla buluştuğunda yaptığı gibi elinin altında eski Undercover'ıyla gitti. Jarrold'un salonlarından birinde buluştular, Tomás otele hemen alışmıştı, ara sıra kente geçerken uğramış gibi, tek başına gazetesini okumaya gidiyordu. Çıtkırıldım, biraz kof, zararsız görünüşlü, konuşması özentili, kılığı iki dirhem bir çekirdek bir delikanlıydı, alnının üstünde ipe sapa gelmez bir Dickensvari dalgalı perçemi vardı, sanki orasına renkli alçıdan bir süs kondurulmuş gibiydi (saçı iki renkti, sarı ve kumral, doksanlı yıllarda pek modaydı). Kendini Molyneux olarak tanıttı, Fransız havalı ama İngiltere'de seyrek sayılmayacak bir soyadı, orada biraz soylu da olabilirdi, ve şunu söylemeye gelmişti: Berlin Duvarı'nın yıkılması ve SSCB'nin dağılıvermesiyle, Doğu Avrupa ülkelerinde artık çok dikkatli ya da aktif hiç kimse kalmamıştı. Stasi ile öbür gizli servisler kendi dertlerine düşmüşlerdi, yavaş yavaş dağıtılıyorlardı, ve başlarına geleceği öngörmekteydiler, olayların gelişimine göre, günün birinde cezalandırılmaktan ya da linç edilmekten korkuyorlardı (Romanya'da Çavuşesku çiftinin başına gelenlerden sonra, kimse kendini güvende hissetmiyordu). Herkes tavrını alıyordu, o da çil yavrusu gibi dağılmamışlar ve sakıncalı arşivler yok edilmemişse.

"Sanmıyoruz ki", o tumturaklı birinci çoğul kullanımı kuşkusuz Tupra kaynaklıydı, "geçmişin hesaplarını kapatmakla uğraşsınlar, şu anda herhalde kafalarındaki en son şey o olmalı". Ulster'e gelince, sessiz sedasız, ama gerçek ilerlemeler kaydedilmekteydi, yoktan yere bir öc alma eylemiyle onu berbat etmek istemeleri olasılığı düşüktü. Tabii her zaman bir yalnız kurt bulunabilirdi, yola

gelmeyen bir inatçı onu deneyebilirdi, psişik bakımdan bireylere kimse hükmedemezdi (Molyneux o sözcüğü kullanmıştı "psişik bakımdan" demişti, söz dağarcığı da özentili). "Barışa ya da barışa benzer bir şeye ulaşmadan önce hâlâ yıkımlar ve suikastlar olacaktır. Onu kabullenmiş bulunuyoruz, son yirmi yılda iki tarafınkileri hesaba katarsak üç bin ölüyü boşuna vermedik." Ama güncel eğilim yumuşamadan yanaydı, çözülmemiş vakaları çözümsüz bırakmaktan yana, en azından hiç değilse yeniden ete kemiğe bürünene değin, ve o eğretilemesi kendi kendisini hoşnut etti, kendi sözüne gülüverdi. "Hasılı" diye ekledi o kof delikanlı, "biz artık dönebileceğiniz, buradan çıkabileceğiniz saatin geldiği fikrindeyiz, Mr. Nevinson. Tümüyle değil, o olmaz, yeniden teşkilata katılmanız için değil. O şayet gün gelir size gerek duyulursa, duyulabilir de, duyulmayabilir de, size hiçbir garanti verecek durumda değiliz. Siz yıprandınız, hem şimdi nice zamandır idmansızsınız." Kesin olarak emekliliğe ayrılabileceğini o kayıtsız halle bildirmişti. "Yavaş yavaş. Ama Londra'ya dönebilir, orada yaşayabilirsiniz, bakalım işler nasıl gelişecek. Hem merak etmeyin, kent merkezinde bir yerde oturacaksınız, hâlâ sürgündeymiş gibi uzak bir varoşa gitmek zorunda kalmayacaksınız. Ama bizden uzak duracaksınız, en azından şimdilik. Kimliğinizi bilen, yüzünüzü tanıyan bir avuç kişiden çoğu sizi ölmüş sanıyordur, artık tehlikede sayılmazsınız. Yine de emin olmak daha iyi. En iyisi bugünkü görünümüzü korumanız, ve bizim bürolarımıza uğramayın, hatta Foreign Office'e bile."

Şu kıytırık, diye aklından geçti Nevinson'ın, kendisiyle "biz" diye konuşacak, onu dışlayacak cüreti gösteriyordu; dilini ısırdı, onu anında yerine oturtmamayı yeğledi, Tupra'nın adamı olduğundan ötürü yakayı kurtarıyordu. Tepesindeki karafatma benzeri, o ipe sapa gelmez Napolyonvari perçem sinirleniyordu Tomás'ı, eline bir makas ya da tarak alıp yok etmek geliyordu içinden.

Yine de aynı zamanda heyecanlanmaktan ve minnet duymaktan kendini alamıyordu, öylesine güzel haberleri getiren bir ulak olduğundan ötürü o şişkin, lekeli alnı öpmek gibi gülünç bir itki de duyuyordu: oradan çıkmak, Londra'ya dönmek. Ağır aksak geçen iki yıl boyunca, nice akşam, derslerini tamamladıktan sonra, istasyona uğramış, *Trains to London* yazan perona girmişti. O trenlerin geldiğini, birkaç dakika durduğunu, kapıları açılmışken kendisini çağırdıklarını, davet ettiklerini görmüştü. Birkaç adım

atmak, vagonlarına atlamak için müthiş bir arzu duymuştu, bileti sonradan, trende alırdı. Öylesine basit, öylesine normal bir şeydi, yığınla yolcu onu hiç düşünmeksizin, alışkanlıkla yapıyordu. Oysa onun için olanaksız bir şeye dönüşmüştü, oradan Cava'ya giden bir gemiye binmek gibi hayale sığmaz bir şey. Bir kez Londra'ya vardı mıydı, havalimanına topu topu birkaç metro istasyonu vardı, derken Madrid'e giden bir uçak, doğru Berta'ya ve asıl ya da ilk evlatlarına. O trenlerin gidişini özlemle, kimi zamanlar yüreği sızlayarak seyretmişti, en zayıf günlerinde. Onların geçişini uzaklardan, bir patikadan ya da tarlalardan seyreden bir on dokuzuncu yüzyıl köylüsü gibi.

"Ne zaman taşınabilirim?" diye sordu Molyneux'ye.

"Bir haftaya kadar Dorset Square'de, Baker Street yok mu, onun yanında, ufak bir apartman dairesi tümüyle hazırlanmış olacak. Çok ufak, aslında bir çatı katı, ama fetret süresince yeterlidir. Ne vakit taşınmak istediğinizi bildirirsiniz. İstediğiniz kadar ağırdan alın, çatı katı kaçmıyor."

Genç Molyneux herhalde bilmiyordu, İkinci Dünya Savaşı sırasında ünlü SOE'nin bir bölümü Dorset Street 1 numarada bulunuyordu. Tomás "fetret süresince" de olsa, acaba aynı binada oturmak durumunda mı kalacağını kendi kendine sordu; acaba aradan yarım yüzyıl geçmişken hâlâ Gizli Servislerin malı mıydı. "Tahtın mülklerini Taht sonsuza değin koruyordur, herhalde" dedi kendi kendine. "Taht ancak işine yaramaz olduğumuzda bizden elini çeker."

"Bir haftaya kadar hazır mı olacak? Bir hafta sonra, o halde."

Çekip gitmek bir seçenek değildi, tarih boyunca nice vicdansız kocanın, bazı kadınların da yaptığı gibi veda etmeden, açıklama yapmadan çekip gitmek. Meg gürültü koparmasın, aramasın diye, kaybolduğunu polise bildirmesin diye, ona gerçeği kısmen anlatmaya karar verdi. Gerçi kendisinin olduğu o James Rowland'ı kimse bulamazdı, çünkü gerçekte mevcut değildi. Yine de Meg'in o yabancı Mrs. Rowland gibi boşu boşuna ülkeyi dolaşmasını hayalinde canlandırınca kahırlandı, umutsuz kişilerin, yani başlarına geleni kavrayamayanların ellerinden neler gelebileceği hiç bilinmez.

"Uzun yıllardır bir karım var benim. Ve ondan iki çocuğum var" dedi sonunda ona. "Uzaklaştım, onları unutmak için buraya geldim, yakınlarında olursam daha fazla acı çekerim diye. O nedenle seninle nikâhlanmayı istemedim, çünkü zaten evliyim, hâlâ da öyleyim, boşanma hiç olmadı. Hiç değilse aldatmacayı son aşamasına değin vardırmadım, hiçbir yasaya karşı gelmedim. Şimdi önümde eski yaşamıma geri dönme olanağı açıldı, ve yerden göğe haklısın, sana ondan hiç söz etmedim, anlatsam daha iyi ederdim, sana o denli haksız davranmamış olurdum. Sustuysam kötü niyetle değildi, tam bir bencillik eseriydi, ona kuşku yok. İnsan günü gününe, hayatta kalabilmek için elinden ne gelirse onu yapıyor, sonsuz bir acıdan kendini korumaya çabalıyor, üstünde düşünmeksizin, neye olursa el atıyor. Evet, doğrusu seni kullandım. Yine de, şunu hatırlatırım, ben işi o denli ileri götürmek istemedim, çocuğumuz olmasını istemedim. Şimdi pişman değilim, tam tersine, şükrediyorum, sen de biliyorsun. Beni bağışlamanı isteyemem, bunu ummuyorum, ayrıca hak etmiyorum da. Seni de Val'ı da her gün görmeyeceğimi düşündükçe yüreğim parçalanıyor. Ama şunu da anlamalısın ki yıllardır öbür evlatlarım yüzünden yüreğim paramparça yaşadım, onları daha uzun süredir tanıyorum." O sözleri kullanmaktan utandı, acısından, yüreğinden ve sonsuz acıdan dem vurmaktan, aman Tanrım; yine de yapması gereken oydu. Öyle konuşmakla olayı

hafifletecek değildi, ama o harcıâlem laflar ağzından çıkmasa daha da beter olacaktı, insanlar bazı durumlarda, kuşkusuz terk edilirken de, harcıâlem laflar gereksinir. Aldatmacadır, yine de döktürmek lazımdır; hiçbir işe yaramazlar, ama darbenin etkisini hafifletirler, geri dönüp bakıldığında, o anda değil. Ve sonuçta ömründe onlara bu ilk başvuruşu değildi, numara yapan kişi, hep utanç verseler de, onları yerinde kullanmayı bilmelidir. "Hiçbir eksiğiniz olmayacak. Her ay harcamalarınıza yetecek miktarda parayı bankaya yatıracağım. O açıdan kaygın olmasın. Şimdi umurunda olmadığını biliyorum elbette, önemli olan o değil. Ama ileride önemsiz olmayacaktır."

Tomás Nevinson önünde birkaç günlük psikolojik drama, ağlayıp sızlama, sitem, yalvarma, öfke nöbetleri ve kırgın bir dilsizlik beklediğini biliyordu, biraz birisi biraz öbürü. O bedeli seve seve ödüyordu, her şeyden çok istediği şey o delikten çıkmak, dünyaya geri dönmekti, o ağır ağır ve kaçınılmaz çürümeyi sürdürmemekti, kesin olarak küflenmemekti. O yararsız çekişme günleri ve geceleri düşük bir bedel sayılırdı. Geçip gideceklerdi, çok geçmeden kendini dışarda bulacaktı, Londra'ya gidecekti, Londra'dan da kim bilir nereye. Minik kızdan ayrılmak annesinden ayrılmaktan daha zor geliyordu, ama insanlardan ayrılmaya alışkındı o, hem bazen onları kötü durumda bırakarak, ya da mahkûm edilmiş olarak. Şöyle bir deneme yaptı: "Ben arada sırada sizleri görmeye gelmek isterim, burada sizinle birkaç hafta geçiririm, en azından benim yerime bir başkasını koyana dek. Çünkü benim yerime bir başkasını koyacaksın, gerçi şu anda olanaksız gibi gelir, ama yüreğin onu biliyor aslında. Yalvarırım, izin ver. Öte yandan razı olmazsan anlayışla karşılarım. Nasıl anlamam ki, ben dayanmak daha güç olmasın diye, yarama tuz basmamak için kendiminkilerden ayrıldım. Bu senin konumunda bulundum ben. O yarayı iyi bilirim. Ben o cendereden geçtim."

Ona Madrid'den söz etmedi, yarı İspanyol olduğunu söylemedi, gerçek adını da vermedi, ömrünün büyük bölümünde neyle uğraştığını anlatmadı (zaten ona izni yoktu, asla da olmayacaktı). Talihi zorlamamak daha iyi olurdu, Tom Nevinson adının onun için hiçbir anlam taşımaması, araştırmaması daha iyi olurdu, gerçi günün birinde o adı yeniden üstlenebilecek miydi, bilmiyordu, kendisini hatırlayanların gözünde bir ölünün adıydı o. Şayet günün birinde Madrid'e dönmeyi başarırsa, hastabakıcı Meg yanında bir çocukla,

kendi öz kızıyla oraya çıkagelmesin daha iyi olurdu, umutsuzluğa düşenlere asla fikir verilmemeli, bakarsın uygulamaya kalkışırlar.

"Hayır, senin yüzünü bir daha görmeyi istemiyorum, çocuğun da seni görmesini istemem" oldu Meg'in son yanıtı, suçlamalarla, bağırıp çağırmayla, gözyaşlarıyla, uykusuz gecelerle geçen o haftanın sonundaki kesin hükmü oydu, uykusuz geceler de soğuk bir erkeği bile tüketir. "Eğer gelecekte başka bir babası olacaksa, seni hatırlamasın, daha iyi. Kısa süre sonra seni artık özlemezse, sonra da hiç varolmamışsın gibi tümüyle aklından çıkarırsa daha mutlu olacaktır. Keşke benim belleğim de onunki gibi zayıf olsa, biz yetişkinler o kadar talihli değiliz. Ben seni hatırlayacak, son nefesime değin nefret edeceğim senden."

Tomás Nevinson o günlerin geçmesini sabırla bekledi. Her beklenilen gün gelir, çatar. Hüzünle bekledi, kuşkusuz, ama sevinci baskındı. Kuralına uygun bir vedalaşmanın azabından kaçınmayı yeğledi, yani üçünün ayrılığın bilincinde oldukları bir vedalaşmadan, ya da en azından ikisinin, çocuk onu kavrayamazdı bile. Her şey konuşulmuştu artık, öylece ne zaman, hangi tarihte yola çıkacağını bildirmedi. Meg ile küçük kızın dışarda oldukları bir sabahtan yararlandı, biri muayenehanede, öbürü yuvadaydı, birkaç parça eşyasını valize koydu, aralarında Undercover da vardı, günün birinde Val'ın bulup da kazaya uğramasını önlemeliydi. Anahtarlarını çift kişilik yatağın üstüne attı, çıktı, kapıyı ardından kapattı, bir pusula yazmak gereksiz göründü. Eve girer girmez, Meg onun gitmiş olduğunu anlayacaktı, kokusunu havadan alacaktı. Hafif adımlarla istasyona yöneldi, *train to London*'a bu kez binecekti, peronda kalıp uzaklaşmasını seyretmeyecekti. İçinde olacaktı, birkaç saat sonra Paddington'da inecekti, taşra kentinden başkente gittiği hiç olmamıştı. Sonra Baker Street'e kadar metroyla, topu topu üç durak, ve Molyneux onu Dorset Square Hotel'in önünde bekleyecek, çatıdaki dairesine götürecek, anahtarlarını teslim edecek, herhalde talimat da verecekti. Özgür olacaktı, sürgünlüğü sona erecekti. Ardından neler olacaktı, o daha sonraydı, o an için önemsizdi.

Treninin istasyona girdiğini görünce yerinden kımıldamadı, ayağa kalkmadı, sabırsızlıkla peronun kenarına yaklaşmadı. Bazı akşamlar oraya gittiğinde, bir bankta oturup kalıyordu, alışkanlıkla her zamanki gibi yapacak oldu. Birkaç saniye gecikmeli bir duraksama da yaşamış olabilir. Asılı duran kocaman saate baktı.

Öyle iki dakika en fazlası üç dakika geçirirse, treni kaçıracaktı. Orada başka hiçbir yerde tatmadığı bir dinginlik vardı, o tekdüze, sönük, uyuşuk yaşantıda. Ve sorumluluk duymamak, ya da yalnızca yörenin herhangi bir sakininin sorumluluklarını duymak hoştur. Bir şeyler sona erdiğinde, sona ermesini en çok istediği şey bile olsa, insan birdenbire bittiğine hayıflanır, başlar özlemeye. Aklından şunlar geçti: "Geride kalan şey bize zararsız gelir, çünkü onu başarıyla aşmışızdır, demek oluyor ki hâlâ hayattayız ve en ufak kayba uğramamışız. Düne dönmeyi isteriz, çünkü dün yenilmiştir; sonucunu biliriz ve günü tekrarlamayı isteriz. 'Özlenen dinginliğin, sonbahar huzurunun ve yaşın bilgeliğinin değeri ne olacaktı?' Burada korunaktaydım, güvendeydim, düzenli ve sakin bir yaşam sürdüm. Bütünüyle sıkıcıydı, ama o sıkıntıyı özleyeceğim. Derslerimi ve öğrencilerimi, nehir kıyısında gezintilerimizi, onların geliştiklerini izlemeyi, hatta meslektaşlarımı bile özleyeceğim. Kırda futbol maçlarını ve gelip geçen bir yolcu ya da işsiz güçsüz bir taşra beyefendisi gibi Jarrold'un salonunda gazete okuyarak çay içmeyi özleyeceğim. Meg'i ve sıcacık bedenini özleyeceğim, en çok da Valerie'yi, kısacık hızlı adımlarını, koşa koşa kollarıma atılışını, nedensiz gülüşlerini, en masum gülüşlerdir, zamanla kaybolurlar. 'Çünkü biliyorum ki zaman hep zamandır ve mekân her zaman ve yalnızca mekândır, gerçek olan yalnızca bir zaman için ve bir mekân için gerçektir'." Tren oracıkta duruyordu, kapıları açık, her zamanki gibi çağırıyordu onu. Tomás'ın birkaç adım atması yeterdi: bir, iki, üç, dört; belki beş. Düşündü, anımsadı: "'Tarih zamansız anlarla dokunmuş bir kumaştır... Çabuk şimdi, burada, şimdi, her zaman...'" Blackwell's'te üzerinde durmaksızın okuduğu o dizeler ona kaç yıldır eşlik ediyorlardı. Ayağa kalktı, valizini aldı, adım attı, işte trendeydi; ama tersi yönde bir adım atması yeniden dışarda, yeniden peronda olmasına yeterdi. O perona baktı, asılı duran saate baktı. Kapılar kapandı.

Tren hareket ettiğinde, kendisi yerini almıştı, bir tek düşünceye daha izin verdi, bu sözcükler kadar kısa, ardından başka birçok seferde olduğu gibi kendini unutmaya bıraktı: "Elveda, nehir. Elveda kadın. Elveda küçük kız. Ne kadar çok şey biriktiriyorum, ne kadar çoğunu arkamda bıraktım."

Birkaç ay geçti ve 1994 geldi çattı. Tomás Nevinson kendisine bildirilmiş olan şeylerle karşı karşıya kaldı: MI6'e de, MI5'a da, çeşitli yerlere dağıtılmış, yarı gizli binalarına ya da Foreign Office'e de yaklaşmak yok; Tupra ya da Blakeston ile ne de başka bir arkadaşıyla görüşmeye çalışmak yok, onları aramak da, seslerini dinlemek de yok. Madrid ile temas kurmayı denemek yok, kimseye hayatta olduğunu ve geri döndüğünü ifşa etme eğilimine kapılmak yok. Artık James Rowland değildi, birçok kişinin tanıdığı adını kullanmayı sürdürmemekte yarar var, ömrünün birkaç yılını geçirmiş olduğu ve aşırı bağlar kurduğu, bir evlat bıraktığı orta ölçekli kentin insanlarıydı onlar. Molyneux ona yeni kimlik belgeleri vermişti, şimdi adı David Cromer-Fytton olmuştu, ona niçin ender ve birleşik bir soyadını yapıştırdıklarını bilmiyordu (bir romandan ya da generaller arasından, ya da doğrudan doğruya Kırım Savaşı'ndan alınmışa benziyordu), hep daha fazla dikkat çekerler, bellekte kalmaları kolaydır, ve bildiği kadarıyla hâlâ elinden geldiğince dikkati çekmemesinde yarar vardı. Tom Nevinson hâlâ resmen ölü sayılıyordu, ve her geçen gün daha az kişi onu hatırlıyordu, gelip geçen ya da muzır kişiler ölünce artık görevlendirilmeyeceklerinden ötürü kayıtları silinir ve bulanıklaşırlar, ve ajandada telefon numaraları gibi, kişiliklerini de bellekte tutmanın yararı olmaz. İnsan ne denli ayak direrse diresin, sonunda her ikisinin üstüne de bir çizgi çekerler. Yine de anıların canlanması çok kolaydır, bir adın söylenmesi, bir yüze bir kez daha dikkatle bakmak yeter. Gerçi Tom görünümünü nice kez değiştirmişse de, eski zamanlardan birinin onu tanıması uygun düşmezdi. Bulunduğu durum, daha bir süre beklemesini gerektiriyordu, daha fazla edilgenlik, daha fazla hareketsizlik, daha fazla görünmezlik ve saklanmaca. Sonunda Londra'daydı, ama bir turist ya da bir emekli gibi. Oradaydı gerçi, ama sürgünlüğü devam ediyordu. Öbür kentteyken hiç değilse dersleri vardı, minik kızı vardı.

"Ne yapmalıyım?" diye sordu, artık tek bağlantısına dönüşen o kof delikanlıya, çatı katına yerleştikten iki hafta sonra. Ufaktı daire, ama konforluydu, hiçbir eksiği yoktu. Ondan bin beter yerlerde kalmıştı, aydınlıktı, meydana bakan hoş bir manzarası vardı, Dorset Square Hotel'e girip çıkanları seyredip oyalanabiliyordu, Molyneux ile orada buluşuyorlardı. Strand'da ya da St. James'te değildi gerçi, ama merkeziydi, nitekim yakındaki Sherlock Holmes Müzesi'nin bir alay ziyaretçisi oluyordu, henüz yeni sayılırdı, Madame Tussauds'nun balmumundan heykel müzesi de öyle; Selfridges'te dolaşmaya giden kalabalıklar ve Wallace Collection'u arayan bir avuç seçkin de oluyordu.

"Hiçbir şey, şimdilik hiç mi hiç bir şey" oldu Molyneux'nün yanıtı, alnındaki kabartmaya üfledi, perçemi fazla uzatmıştı ve şimdi sanki orasına taş kesilmiş bir kertenkele konmuş gibiydi, spreyle katılaştırıyor olmalıydı. "Zamanınızı nasıl dilerseniz öyle kullanın. Kentin kıyı bucağını keşfe çıkın, sanırım ömrünüzde tembelliğe şimdiki kadar bol zaman bulduğunuz olmamıştır. Görülmeye değer binbir şeyi görmemiş olmalısınız, sonuçta siz İspanya doğumlusunuz. Örneğin Sir John Soane'ın evini gördünüz mü? Gün geçtikçe daha çok kişi orayı keşfediyor. Çok geçmeden içi adım atılmaz hale gelecektir, oysa ayrıntıları ilginç bir yerdir. Ya da Kew Gardens'e gidin."

"Ne diyorsunuz, kendime bir şehir rehberi mi alayım yani?"

"O sizin bileceğiniz şey. Canınız isterse gece gündüz sinemaya gidin, ya da tiyatroya ya da porno seyredin. Paranız var. Size para veriyoruz." Kendine önem verdirerek çoğul kullanımı sürdürüyordu, ama birden tekile geçti, Tomás da onu kınama olsun diye yaptığını yorumladı. "Ben bugün size para getiriyorum, iki haftada bir getireceğim, nakit olarak. Nasıl uygun görürseniz öyle kullanın. Şuydu buydu derken siz bize bayağı pahalıya patlıyorsunuz."

"Durun bakalım, Molyneux" dedi Tom Nevinson ciddi bir yüzle, rahatsız olmuştu; ya da onu söyleyen artık Cromer-Fytton'du. "O konuyu açmayın hiç. Bunu söyleyen kim? Tupra mı? Oysa şunu söyleyin kendisine: bana da ailelerime de ömür boyu ne kadar harcama yaparlarsa yapsınlar, kendilerine ucuza gelmiş olacağım. Yaptığım işleri sıralamaya zorlamasın beni. Bulduğum ya da tasarruf ettirdiğim fonları da. O bunu iyi bilir, hatırlatmama gerek yok."

Molyneux üstüyle sorunu olsun istemiyordu, besbelliydi, o yüzden derhal düzeltti:

"Af buyrun, yorum tamamıyla benimdi. Mr. Tupra o konuda hiçbir şey söylemiş değil, yakınmadı da. Ne yaptığını biliyordur o. Yani sizin ne zamandır kızağa çekilmiş olduğunuzu gördüm de. Ama tabii ben eski devirleri bilmiyorum. Size böyle bir yorumda bulunmamalıydım, üzgünüm. Geri alıyorum."

"Size şunu hatırlatayım Molyneux, kullanıyor olmasak da hâlâ rütbelerimiz var, siz de olsa olsa çavuşsunuzdur. Benimle uluorta konuşmaya, saygısızlık etmeye yeltenmeyin, yoksa cezasını çekersiniz. Aktif olduğum yıllardan 'eski devirler' diye söz etmeyin. Sizin dünyadan habersiz bir yeniyetme olmanız kimsenin suçu değil. Bana neden daha fazla bilgi sahibi birini atamadılar, bilmem. Ve arzuladığım şey de işte kızaktan bir an önce çıkmak. Dolaşımın dışında kalma, bir edilgene dönüşme husunda en ufak isteğim yok. Size bakılırsa bir yüke yani. Bertram ile ne zaman konuşabileceğim acaba?"

O kendini beğenmiş Molyneux hemen ürküveriyordu. İlkin hava basıyordu, sonra ürküveriyordu. Paparayı yedikten sonra az kalsın hazırola geçecekti. Nevinson'ın eski tüfek sert bir eleman olduğunu düşünmüştü herhalde, geçmişinde kim bilir neler vardı. Kendisinin hayal bile edemeyeceği ne barbarlıklar yapmış olmalıydı. Daha yeni kuşakların gözüne, Berlin Duvarı ve Sovyetler Birliği zamanları artık efsane gibi, ve bir o kadar da eskimiş, handiyse kurgusal görünmeye başlıyordu. Daha şimdiden, dünya giderek öylesine hızlanmaktaydı. Şimdi ona nezaketle, saygıyla yanıt verdi:

"Mr. Tupra ile mi? Bilmiyorum, onun da bildiğini sanmıyorum. Sizin teşkilata yeniden katılmanızın önündeki engel o, Mr. Cromer-Fytton." Hiç değilse her durumda ona nasıl yönelmesi gerektiğini biliyordu. "Beklemek gerekiyor, güvende olduğunuzu, sizi kimsenin aramadığından, başınızı çıkarır çıkarmaz bir kurşun sıkmayacaklarından emin olmak gerekiyor. Eğretilemeli konuşuyorum, ama gerçek payı var; yani, siz ne dediğimi anlıyorsunuzdur. Sabırlı davranın. Topu topu birkaç ay, ama çabucak geçecektir. Onun için yararlanmaya bakın diyordum, elinizden geldiğince oyalanın. Sizi küçümsemek gibi bir niyetim yoktu."

"Pekâlâ. Ama sonuçta İspanya doğumlusunuz da demeyin, yabancı yerine de koymayın. Beni biraz yabancı mı görüyorsunuz,

Molyneux? Öyle bir gözleminiz mi var? Sizden daha az İngiliz mi görünüyorum? Hangi aksanla konuşmamı istersiniz?"

"Yo, kesinlikle hayır. Sadece fişinizi inceledim de, ne oranda mümkünse tabii, nereye kadar varıyorsa. Tahmin edersiniz ki, boş bırakılmış birçok dönem bulunuyor. Bir kez daha af diliyorum, bu sizi rahatsız ettiyse."

"Hem bende porno seyretmek isteyecek bir surat mı görüyorsunuz, Molyneux? Karşımda bir daha hataya düşmeyin."

Onu izleyen haftalarda, uzun ayların o ilk haftalarında, eğer talihi yaver giderse ve bekleyişi büsbütün uzamazsa, Tomás Nevinson bitip tükenmeyen amaçsız gezintilerinde ya da tavanarasındaki dairesine tıkılmışken, o kısa konuşmayı tahmin ettiğinden fazla anımsadı. Kırk üç yaşını bulmamıştı bile, ve şimdiden bütün yeniyetmelerin gözünde eski devirlerden kalma olmuştu, bir mamut gibi. Belki de o denli erken başlamış olmanın sakıncalarıydı. O yılların bir bölümünü kızakta geçirdiği doğruydu. İspanya'da doğmuş olduğu da gerçekti, çocukluğunu ve ilkgençliğini orada geçirmişti, yetişkin yaşamının bazı dönemlerini de. Orada evlenmişti, karısı ve çocukları İspanyol'du. Şimdi on iki yıldır ülkeye ayak basmamıştı, Berta'yı da çocukları da gördüğü yoktu, onlar da çocukluktan çıkmak üzereydiler. Kendisine dayattıkları zorunlu işsizlikte, onları şiddetle özlemek için belki de taşra kentindeki bütün sürgünlük süresince olmadığı kadar uzun zaman buldu. Orada kendine bir kişilik uydurmak durumundaydı, olmadığı, uydurma birisi gibi görünmeliydi, ustası olduğu bir işti ve gerçi herhangi bir araştırma ya da görev yapmak amacıyla olmasa, yalnızca gizlenmek için de olsa, onu meşgul ediyor, uyanık tutuyordu. Londra'da ise hiç kimse olmasına gerek yoktu. Başkentte insanlar kendi kendilerine hiçbir şey sormaz, hiçbir şeyi gözlemlemez, insan onlarca yıl evine girer çıkar da kimse onun ne ne yaptığıyla ne de neyle geçindiğiyle ilgilenir, bekâr mıdır, evli midir, boşanmış mıdır, yoksa dul mudur, yeryüzünde yalnız mıdır, yakın ya da uzak bir ailesi var mıdır, sağlıklı mıdır, hasta mıdır, kimse düşünmez. Londra'da görünmez olmuştu, çok daha fazla. Sık sık kendi kendine soruyordu, kim kalkar da onu araştırır diye, kim bir yerlerde pusuya yatmış, öldürmek için onun ortaya çıkmasını bekler diye. Onca ihtiyat ona gereksiz geliyordu, ziyankeşlikti. Hemen herkesin gözünde kendisi artık var olmaktan çıkmıştı: karısının, evlatlarının, anne babasının

ve tabii ki kardeşlerinin, ahbaplarının ve düşmanlarının gözünde. Aslında arkadaşı yoktu, o zaman farkına vardı, ya da o birkaç Madridli arkadaşı kendisini hepten unutmuş olmalıydı, onları anlaşılabileceğinden çok daha uzun süre ihmal etmişti. Kim anımsardı onu, kim mevcut sayardı ki. MI6'in ve Tupra'nın –buyrukları ve görevlendirmeleriyle ona hayat soluğunu veren adamın– çok yakınında oturuyordu, arada topu topu birkaç metro istasyonu vardı, aynı zamanda öyle değildi: onlar kendisini çağırıncaya değin, bir başka yıldız kümesinde yaşıyordu. İşte şimdi sahiden bir hayaletti. Ve Molyneux'nün gerçekten dünyadan haberi yoktu: o bekleyiş daha çabuk geçmiyordu, bin kat daha uzundu. İnsan bir hedefe ne denli yaklaşırsa, dönüşü ne denli yaklaşırsa, ona eklenen her türlü duraklama o denli dayanılmaz olur: yüzlerce yıldır bekleyen kişi için, bir an gelir, bir yirmi dört saat daha beklemek dayanılmaz bir işkenceye dönüşür.

Yayan dolaşıyordu, çoğunluğun elinde bulunan ufacık, en kendi halinde ve sıradan ayrıcalıklardan vazgeçmiş bir canlı gibi geziniyordu: bir iş, biraz ahbaplık, elinde bir bardak birayla kıvır zıvır şeylerden gevezelik, güne başladığı ve günü bitirdiği duygusu, yarının biten bugünden bir parça farklı olacağını sezinlemek. Onun için sabah, akşam ve gece hep aynıydı, içlerini doldurmak lazımdı, onu kimse çağırmıyordu, kimseyle hemen hiç laf etmiyordu. Sir John Soane'nin Evi'ne gitti, daha başka bir alay müzeye de, en kenar köşede bulunanlara bile. Birkaç kez tiyatroya gitti, sinemalarda bir hayli film seyretti. Egzersiz yapmak ve tavanarasında televizyon seyrederek ya da okuyarak ya da pencereden bakarak el el üstünde oturmamak için yürüyordu, yine de dairesinde fazla vakit geçiriyordu. Kentin bir başından bir başına giden kalabalıklara karışıyordu, kimin acelesi, işi gücü vardı, kimileri turistlerin rahatlığıyla, ama onlar da yığınla şeyin peşindediler. Kalabalıktan hoşlanıyordu, hepsine gıpta ediyordu. Onların heyecanını, mırıldanmalarını, rastlantısal olarak kulağına çalınan kopuk kopuk sözlerini, kabalıklarını, gülüşlerini su gibi içiyordu. Ve biliyordu ki, ona karşılık, kendisinin orada bulunuşu onları zerre kadar etkilemiyordu, onlara hiçbir şey yansıtmıyordu. Hava gibiydi o. "Öyle ya, ben buyum", diyordu kendi kendine. "Ölmüş hava."

"Olmadığı bir kimseymiş gibi yapmak", düşünüyordu da, o deyiş ağzından kötü bir zamanda çıkmıştı, çünkü çözümlemeye kalkıştı. Yıllar yılı o nedenle tasalanmamıştı, görevi zaten oydu, kendinden başka birileri olmak ve asla kendi kendisi olmamak. Şimdi, Mr. Cromer-Fytton'ın herhangi bir özelliği yoktu, ona hiçbir rol ve davranış yüklenmemişti, farklı diller konuşması, birtakım lehçeler, aksanlar taklit etmesi gerekmiyordu ya, aldatmak ya da inandırmak durumunda olduğu seyirciler yoktu ya, Tom Nevinson fark etti ki, aslında kim olduğunu bilmesi zordu. Oradan oraya dolaşması ve evinden uzaklığı onu silikleştirmişti. Uzun süre lise öğretmeni Jim Rowland olmuştu, ama onu çarçabuk mezara gömmüştü artık. Onu oradan uzaklaştıran Londra treni hareket ettikten sonra, sık sık geriye dönüp bakmamıştı. Meg'i ve Val'i, en çok da Val'i düşündüğünde, o düşüncelerden sıyrılıveriyordu, daha başka kişilikler canlandırdığı nice kez yapmış olduğu gibi, hemen hiç dert etmeden, pişmanlık duymadan, insan hiçbir örümcek ağına takılıp kalamazdı. Anılarının ve zihninin sahiden kuvvetle geri döndüğü tek yer Madrid'di, Pavia Sokağı'ndaki ev ve artık boşalmış olan Jenner Sokağı'ndaki evdi (temel önem taşıyan olayları ona bildirmişlerdi, ilkin annesinin sonra babasının ölümünü), Miguel Àngel, Almagro, Fortuny, Martínez Campos caddeleri ve daha başka birçoğuydu. Eğer hâlâ birisi idiyse, eğer zaman ve koşullar onu eritmedilerse ya da okunmaz olmuş bir taşa ya da yazıta dönüştürmedilerse, her şeye karşın Tomás Nevinson'du o; British Council'da çalışan Jack Nevinson ile British Institute'ta çalışan Miss Mercedes'in oğlu, Berta Isla'nın sözlüsü, Berta Isla'nın kocası ve Guillermo ile Elisa'nın babası. Jim Rowland onun oynamış olduğu rollerden biriydi, bir hayaletti, bir kadına karşı, onu hamile bırakmış ve dünyaya getirip sonra terk ettiği bir minik kıza karşı öylesine kötü davranmış olan o tiple hiç mi hiç ilişkisi yoktu. O şapşal lise öğretmeni o değildi, tamam da, kendisi, yani Tomás Nevinson da aşağı yuka-

rı onun aynısını yapmıştı, üstelik ölmüş gibi yapmıştı, hâlâ öyle sürdürüyordu, karısını o aldatmacadan kurtarmıyordu. Birdenbire Berta'nın ve kendisinden daha yeni başlamışken çaldıkları hayatın özlemiyle yanıp tutuşmaya başlıyordu. O hayatın kendisine yasaklanmış olduğunu ve artık büyük bölümünün geçip gitmiş olduğunu bilmekle birlikte, Tupra'dan gelecek telefona güveniyordu: onu kuruntularından ve içinden gelen dürtülerden kurtaracak olan tek şey kendisini yeniden yararlı duymak, yeniden kendi kişiliğinden yoksun hissetmekti. Hareketsizlik ve bekleyiş kişiliğini yeniden kazanmaya yöneltmekteydiler, oysa öyle bir şey yapamazdı, onu zayıflatır, kafasını karıştırırdı. Bakışlarını Madrid'e yöneltiyor, çılgınca fikirler esinliyorlardı.

Toplulukları ve kitleleri, kalabalıklara karışma arayışı içinde sık sık Madame Tussaud Müzesi'ne yaklaşıyordu, Marylebone Road'daydı, kendi çatı dairesinin yanı başında, el altında. Önünde hep uzun kuyruklar oluyordu, çoğu yabancı ve yerli turistlerdi, bir de öğretmenleriyle gelen çocuklar, sınıfça Londra gezisindeydiler, birkaç yıl sonra Val de günün birinde onların arasında olacaktı, kendisinin onu uzun süreyle, belki de ömür boyu yaşamaya mahkûm ettiği kentten getireceklerdi. İçeride birilerine toslamadan üç adım atmanın yolu yoktu, yüzlerce kişi en ünlü balmumu heykellerin yanında fotoğraf çektiriyorlardı, günün ünlüleri ve hâlâ yerlerinden kaldırılamayanlar, Kraliçe'den The Beatles'a, Churchill'den Elvis Presley'e, Kennedy ve Cassius Clay'dan Marilyn Monroe'ya değin. En genç ziyaretçiler acaba bu sonuncuların kim olduklarını biliyorlar mı, ya da acaba ne zaman oradan kaldırılacaklar ve yerlerine başkaları konulacak diye soruyordu kendi kendine. "Hayattakiler gitgide daha hızla unutuyorlar" diyordu kendi kendine, "Var olmak için onları beklememiş olan ve yalnızca dolaylı olarak duydukları ya da yaratılışına tanık olmadıkları şeyi, dolayısıyla silinmesi gereken sinir bozucu bir söylenceyi gitgide artan bir sabırsızlıkla, küçümsemeyle ve hınçla unutmaktalar. Hayattakiler kendilerini barbar, işgalci ve gaspçı rollerinde giderek daha rahat hissetmekteler, "dünya biz doğmadan önce kendini önemli saymaya nasıl cüret etmiş, her şey bizimle başlıyor, geri kalanı eski püskü, öğütülmeye ve çöpe atılmaya yazgılı işe yaramaz hırdavat". "Ben de onun bir parçasıyım" diyordu içinden, "hayattayım ve bir ölüyüm, hemen herkesin gözünde anmaya değmeyen biriyim, beni sevmiş olanlar

için bile". Kuyrukta ya da müzenin içinde, her şeye yeni başlayan ve tümüyle canlı, eski çağların ünlülerini ve şimdiki kendi tapındıklarını emirlerine amade, fotoğraf çektirmeye ve yasak da olsa dokunulmaya hazır görmeyi dileyen insanlar arasında bulunmak, kendini daha az yalnız, daha az geçmişe karışmış ve hayaletsi duymasına yardımcı oluyordu; gerçi o yürüyordu, konuşuyordu, görüyordu, ama o kusursuz balmumu heykeller kendisinden çok daha iler tutar nesnelerdi. Gerçi hep sessiz, suskun ve yalnızdı, şen grupların hep dışında duruyordu, ama yine de onu saran heyecana ve kargaşaya katılıyordu, yeri geliyor itekliyordu, onu da itekliyorlardı, sevilen şarkıcıyla ya da futbolcuyla karşılaşılınca koparılan hayranlık çığlıklarını işitiyordu, hatta yanındaki erkek ya da kadın ziyaretçilerden birine gereksiz bir yorumda bulunma cesaretini bile gösteriyordu: örneğin "Bunu aslına pek benzetememişler, öyle değil mi?", ya da "modeller tam ölçülerinin alınmasına razı oluyorlarmış, ben Mick Jagger'ı daha uzun boylu sanıyordum, böyle dermansız değil, siz ne dersiniz? Belki de yaşlandıkça gitgide ufalıyordur". Ona fazla aklıevvel bir hatun bir kez şöyle bir yanıt yapıştırdı: "Yani siz şimdi Cromwell ile VIII. Henry ölçülerinin alınmasına razı olmuşlar mıdır diyorsunuz?"

Bir sabah, içeriye girmişken, en tıklım tıklım salonlardan birinde, bir erkek çocukla bir kız çocuk dikkatini çekti, özellikle de kız. On bir yaşlarında olmalıydı, erkek kardeşi iki yaş küçük olabilirdi, birbirlerine o denli benziyorlardı ki kardeş oldukları hemen belliydi. Hemen hiçbir heykelin önünde durmuyor, oradan oraya koşturuyorlardı, bir bölmeden öbürüne geçiyor, sonra geri dönüyor, orada durmadan çıkıyor, bir daha girip bir daha çıkıyorlardı, o aşırı bollukta heyecandan ne yapacağını şaşırmış, kıpır kıpır yaratıklardı, birbirlerini uyarıyor, sesleniyorlardı: "Bak, Derek, bak burada kim var", "Bak, Claire, James Bond da var". Heykellerin çokluğu içlerinden birine odaklanmalarını engelliyordu, her an yeni birini keşfedip ona koşuyorlardı. O davranış Madame Tussaud'ya giren çocuklarda sık görülüyordu, aslında o müze uzun süre önce çocuklar ve ergenler için tasarlanmıştı, demek oluyor ki dünyanın çocuklaşmış, sayıları durmadan artmakta olan büyük kitleleri için.

Tomás'ın dikkatini çeken o iki kardeşin yüzleri, yüz hatları oldu. Onları tanıyormuş gibi son derece tuhaf bir izlenime kapıldı, onları ilk görüşü değildi, özellikle de kızı, kesinlikle değildi. İyi de, kim

olabilirlerdi? O kızı nerede görmüş olabilirdi? Kuşku götürmeyen aşinalığın ürpertisini –bir şimşek çakışı, bir sarsıntı desek daha doğru– hissetti, ardından da onları bir türlü çıkaramamanın sıkıntısı, hani bir filmde ya da bir dizide bir yardımcı aktör ya da aktris çıkar da başka hangi rolde görmüştük, hatırlayamayız ya, öyle. Ve ne kadar zorlanırsak, gönderme o denli zihnimizden kaçar, ya da başkalarına karışır, ve kafamız –yapıtın konusuna tüm ilgisini yitirip– artık onu bulup çıkarana dek rahat etmez. İlk andaki akıldışı çağrışım onların kendi çocukları, Guillermo ile Elisa olduğuydu, şaşkınlığın esinlediği saçma bir düşünceydi. Londra'yı ziyarete gelmiş olabilirlerdi gerçi, ama artık bu yaşta olmazlardı, Guillermo Elisa'dan daha büyüktü, bunlar ise tersine, hem İngiliz gibi konuşmazlardı, adları da Derek ve Claire olmazdı. Peki öyleyse Derek ile Claire kimdi? Zihninin hangi köşesinden çıkıvermişlerdi? O çekici kızı nereden tanıyordu? Çünkü ileride çekici olacağı besbelliydi. Yolculukları sırasında en ufak bir ilişki kurduğu çocukları çabucak belleğinden geçirdi, bazen bir yerin halkıyla kaynaşmıştı, bazen bir anne ya da küçük kardeşleri olan bir genç kızla yatmıştı, yine de yaşları tutmuyordu. Kendisi son beş yılı tüm onlardan uzakta, bir taşra kentine tıkılı geçirmişti, tatil dönemlerinde bile oraya mahkûmdu, ve orada gözlerinin önünden yığınla erkek, kız öğrenci gelip geçmişti, ama işte o yakınlıktan ötürü, yüzlerinin çoğunu belleğinde netlikle korumuştu, kalanı da biraz bulanıktı, ve hiçbirisi onda büyülenmeyle karışık o tedirginliği uyandırmış değildi, hani bazı tabloların –daha çok portrelerin– uyandırdığı türden, hani, insan hesapta olmadığı kadar uzun bir süre gözünü alamaz: bir müzede onlara yeterince baktığını sanır, başka tablolara geçer, ama içinden bir şey onu geri dönmeye, onları yeniden seyre dalmaya dürter, onlardan henüz kopmamaya zorlar, iki kez, üç, dört kez. Gözlerini ayıramadığını ve bakışlarının İspanyollaştığını fark etti (İngiltere'de kimseye yoğun ve sabit bakılmaz, hele ergenliğe yaklaşmış birisine, hele bakan kişi bir yetişkinse), biri öbürünün neredeyse tıpkısı o iki yüze tutsak olmuştu, ama kızın yüz çizgileri ona birini çok daha fazla anımsatıyordu, ömrünün bir başka döneminde daha yoğun bir beğeniyle baktığı çizgiler. Onu mıknatıs gibi çekiyorlardı, salonlarda peşi sıra gitmeye, kalabalığın arasında gözden kaybetmemeye çalışıyordu. Bunun hiçbir anlamı yoktu, Claire doğduğunda kendisi en az otuz yaşını doldurmuştu. Hayatının hiçbir aşamasında bulunmuş olamazdı.

Claire çok açık sarışındı, yüz çizgileri inceydi, ama ifadesi biraz yabanıl ve kararlıydı, ateşli bir karakteri belirtiyordu. Güzel kaşları vardı, başlangıcından uzaklaştıkça yukarıya doğru kıvrılıyorlardı, saçlarından biraz daha koyu renktiler. Ağzı çocuklarda ve gençlerde olduğu gibi kıpkırmızıydı, uçları hafifçe aşağıya kıvrıktı, o da yüzüne bazen küçümseme, bazen hüzün ifadesi veriyordu, gelecekte hem kendisi hem başkaları açısından zor bir insan olacağının habercisi gibiydi. Fakat sık sık gülüyordu, o zaman dudak uçları heves ve neşeyle yukarıya kalkıyor, birbirinden ayrık kesici dişlerini açıkta bırakıyordu, günün birinde bir erkeğin aklını başından alacaklardı, ya da birkaç erkeğin. Gözleri sorgulayıcıydı, balmumu heykelleri birbiri ardından hızla ve dikkatle gözden geçiriyordu, belki de o hızdan ötürü hiçbirinin önünde durmuyorlardı, ve kardeşiyle birlikte heyecan içinde bir yandan öbürüne koşturuyorlardı. "Bak, Derek, bu Napoléon, ben bunu derste okudum", ya da "Az önce Darth Vater'i gördüm, Claire, sakın kaçırayım deme. Geri gel, arkanda kaldı."

Küçük kızın tetikte duran dikkatinin Tom Nevinson'ı ve kendisine dikilmiş bakışlarını fark etmesi salt zaman meselesiydi, adam belirip kayboluyor, onunla aynı avare yolu izliyordu, ayrıca onu ender görülen güneyli gözleriyle merakla izliyordu. Ama farkına vardığında hiç ürkmediği gibi, gözünün ucuyla o meraka karşılık verdi, yaşının gereği çekingenlik ya da tevazuyla. Belki de Tom'un gözleyişinde bulanık ya da sayrılıklı bir yan olmadığını, salt hoşlanma ve sevecenlik olduğunu açıkça anlamıştı. Sevecenlik ve zihnini zorlayış, bilmece çözen biri gibi. Henüz ergenliğe ulaşmamış ve yetişkinlerin dikkate almadıkları çocuklara bir büyüğün dikkatini çekmek pohpohlayıcı ve rahatlatıcı gelir. Bir süre için tanındıklarını ve ilgiyi hak ettiklerini, önemsendiklerini hissederler. Claire'e de olan oydu herhalde (Derek henüz daha çocuksuydu, daha dalgındı, hiçbir şeyin farkına varmamış olmalıydı). Şimdi küçük kız şurada burada oyalanmayı sürdürüyordu, ama her yerde bir an durup acaba Tom Nevinson –ya da David Cromer-Fytton–, kendisine o sevimli görsel ödülünü sunuyor mu, yoksa bıkmış, kendi havasında mı diye göz ucuyla denetliyordu. Göze çarpmadan, hatta utanarak yapıyordu onu, ama hiç ürkmediği belliydi. Sonuçta, orada, öyle kalabalık ve şenlikli bir yerde ne olabilirdi ki?

Tomás'ın hiçbir noktada görmediği kişi o çocuklara eşlik eden bir anne baba ya da öğretmenler oldu. Ona Madame Tussaud'ya kendi kendilerine, yalnız başlarına gidemeyecek kadar küçük göründüler. Belki de büyükler, anne babaları onları dükkânda ya kafeteryada bekliyorlar ya da dışarda, sokakta, içeriye girmekle ilgilenmiyor olabilirlerdi. Hava güzeldi, onları rahatça bir parkta ya da bir kafenin bahçesinde bir şeyler içerek bekliyor olabilirdi anne babaları. Anneleri ya da babaları, ya da onlardan biri, anne. Anneleri, yüzünü miras aldıkları anneleri. Ve birden kafasında bir ışık yanıverdi: o çocuklar... Hayır, kız çocuğu, kız Janet'in canlanmış haliydi, ona ikisi de benziyorlardı, ama kız Janet ile aynı cinstendi ve benzerliği tamdı, sanki onun minyatürü, ufacık modeliydi. Gençlik yıllarının seyrek cinsel buluşmalarında onun için salt Janet olmuştu, soyadını ancak öldükten sonra öğrenmişti, bir daha da hiç aklından çıkmamıştı. O Claire adındaki çocuk onun kızıydı sanki, hatta daha fazlası, ölüp giden zavallı Janet Jefferys'in asla doğurmuş olamayacağı kızıydı.

Janet Jefferys'i yirmi yıldan fazladır aklından çıkarmıştı, çehresi gerçeklikten çıkmıştı, o ana değin kendi solgunluğunda giderek ölmüştü, ta onun kızı olması gereken küçük kızı görene değin, ya da tanıyana değin, benzerliği olağanüstüydü. O zaman evet, sanki gözünün önüne bir fotoğrafını koymuşlar gibi olmuştu, ince, ama yabanıl ve kararlı yüz çizgileri, belki de boyalı, parıltısı şimşek gibi çakan saçları, İskandinav sarısı, kimi zaman Oxford'un üstünde gezinen bulutlar arasına gizlenmiş, yalnız ona ulaşan bir güneşle aydınlanan bir altın miğfer gibi; kıpkırmızı ağzı ve gülüşünü çocuksulaştıran ayrık kesici dişleri, tıpkı o küçük kızınkiler gibi, tek farkı küçük kız hâlâ çocuktu. Ve o figür hareketli haliyle de aklına geldi, çıplak ya da yarı-çıplak bedeni, nice kez öyle görmüştü, son seferinde gözlerini ve iki parmağını onun kabarık, kendisi ziyaret ettikten sonra henüz yıkanmamış cinsel organına yaklaştırmıştı. Bin yıl önceydi. O geceden sonra kendisi birçok hayat geçirmişti, ona karşılık kız öylece durmuştu.

Gerçekte Janet'i düşünmekten derhal vazgeçmişti. Öldürüldüğü haberi onu sarsmıştı, ama üzüntüyü içine sindirecek, gereğince korkacak ve yakınacak zamanı bulamamıştı, başka koşullar altında olsa yapardı, eğer işin ucu kendisine dokunmasaydı, doğrudan doğruya cinayete karışmış duruma düşmeseydi. Başının üstünde dolaşan tehlikeyi hemen algılamıştı, ve gençliğin bencilliğine karşı savaşmanın yolu yoktur: kendi derdine düşmek, tehdidi göğüslemek zorunda kalmıştı. "Onu ben öldürmedim, gayet iyi biliyorum", o düşünce aklından yaylım ateşi gibi geçti, "ama, şayet öldürmüş olsaydım, eminim ki başlıca tasam yakalanmamak, yakayı kurtarmak olurdu; istemeden, kazaen öldüren biri bile, birkaç saniyelik dehşetin sonunda kendini korumaya, kurtarmaya bakar, ölen kişinin yaşantısı değişmek bir yana, canı elden gitmişken, artık yok olup gitmişken, o kendi yaşantısı mahvolup gitmesin, hatta hiç değişmesin diye uğraşır." O cinayet kendi yaşantısını belirlemişti,

bir bakıma kendine çizmiş olduğu yaşamı ondan çalmıştı. Koşulları kabullenmiş, kendini davaya adamıştı, o sapışın, o depremin kökenindeki nedeni anımsamak hoş gelmiyordu, o yüzden bütün o yıllar boyunca yok saymıştı, her seferinde, her yerde kendisine verilen görevi yüklenmek yetiyor da artıyordu. Sürekli tehlikede yaşamanın ve dur durak bilmeden sahtecilik etmenin iyi bir yanı vardıysa o da başlangıçtaki anlamsız nedeni kafasında evirip çevirmesini engellemesiydi. Sık sık unutmuştu onu, dolayısıyla zavallı Janet'i de unutmuştu. Sonuçta ilişkileri yüzeysel, araçsal, neredeyse sağlık amaçlı olmuştu. İkisi açısından da öyleydi, Janet'in tarafından belki bir de kendi yüreğinde bir telafi dileği işin içine karışmıştı, kişinin kendi doyumu, kendi kullanımı için yaptığı misillemelerden biri, hani misilleme yapılan kişinin ruhu bile duymaz. Hugh Saumarez-Hill, adı ilk seferde aklına geliverdi, şu bellekte kalan birleşik soyadlarındandı. Yetmişli yılların o Parlamento üyesi pek parlamış değildi, en azından göze çarpacak kadar. Tomás politikayla uğraşmazdı, onun açısından kimin buyruk verdiği pek de fark etmiyordu, onun eylemlerinde tercihler sondan bir önceki sıradaydı. Kendi görevlerini nedenini bilerek yerine getirmesine gerektiği oranda bilgi ediniyordu, o kadarı evet, ama hepsi o. Ama doğrusu o *whig* parlamenter zamanında kendini göstermemişti, gösterseydi onun haberi olurdu, basında daha fazla adı geçerdi. Partisi hükümette bulunduğu sürece bakanlık falan yapmamıştı, gelecek vadeden kariyeri başka birçok İşçi Partili gibi, *tory* Margareth Thatcher'ın, ardından John Major'ın gelmesiyle baltalanmış olmalıydı, ikisi on beş yıldır 10 Downing Street'teydiler. Hugh Saumarez-Hill belki hâlâ parlamento üyesiydi, ama sıradan biri, demek ki sonunda bir Önemli Şahıs olmamıştı, oysa bizzat Janet ile Tupra ya da Blakeston öyle demişlerdi, Blakeston söylemişti sanıyordu. Ya da belki özel sektöre geçivermişti, orası daha az saydamdır. Her şekilde amma da israftı, parlak görünen yüz bin gelecek sonunda parlak olmaz, dünya onlarla tıklım tıklım doludur, ve politikada bozguna uğramak için bir tek hata yeterlidir, bir tanecik yanlış, bir olmadık ittifak, bir hatalı hesap. Tabii eğer Janet şantaj yapıp onu mahvetmemiş ya da önüne set çekmemiş idiyse, Tomás'a belki öyle yapacağını bildirmişti, onun eli sıkılığının, özensizliğinin, sonu gelmeyen ertelemesinin, kibrinin öcünü almadıysa, ayrıntılarını tam hatırlayamıyordu. Nitekim o gece Janet'in Londra'daki sevgilisinden ilk söz edişi, ve Tom'un ona

ilk ve tek soruşuydu. Tomás o düşünceyi hayretler içinde tekrarladı: tabii eğer Janet... Ne aptalca bir şey, o gecenin ardından Janet artık hiç, ama hiçbir şey yapamamıştı ki. Ne görebilmiş, ne işitebilmiş, ne dokunabilmiş, ne konuşabilmiş, ne öfkelenebilmiş, ne gülümseyebilmiş, ne bakabilmiş, ne okuyabilmişti; yatağına uzanmış *The Secret Agent*'ı okuyordu, birden ona alaylı bir uyarıymış gibi geldi, kendisi ona benzer bir şeye dönüşmüştü ya... Yoksa bütün onları yapabilmiş olmasın, hem de iki çocuk dünyaya getirmiş olmasın, şimdi 1994'ün o avare sabahında Madame Tussaud Müzesi'nde önünde bulunan çocukları? Janet Jefferys'in gençliğine öylesine tıpatıp benziyorlardı ki, ondan doğmamış olamazlardı. Gençliğine mi? O yalnızca gençliğinde var olmuştu.

İnsan bir kuşkuyu kabullensin de ona hemen kapılmasın, en azından giderilinceye değin o kuşku her şeye yayılıp egemen olmasın olmaz. Janet ondan üç dört yaş büyüktü, ve eğer o çocuklar hesapladığı üzere on bir on iki ve dokuz on yaşlarındaysalar, onları biraz geç doğurmuş olmalıydı, otuz üç ve otuz altı yaşındayken falan, pekâlâ olabilirdi. Kendisi hayatta kalmışsa mı? Bütün o sersemletici düşünceler birkaç saniye içinde, art arda şimşekler gibi zihninde çaktı. Kendisi onun cesedini görmüş müydü? Hayır, cesedini görmüş değildi, kendi cesedini de kimse bulamamıştı ya, çünkü yoktu. Morse denen o polis haberi Mr. Southworth'ün çalışma odasında vermişti, ve dürüst, aklı başında bir adama benziyordu. Öyle de, Tom artık biliyordu ki, hem uzun süredir biliyordu ki, kendi halinde bir polis memurunun işi her zaman verilen buyrukları yerine getirmektir, hele üstleri o buyrukları Gizli Servislerden alıyorlarsa, onlar her zaman diğer yetkili makamların üstündedirler, ancak bazı ordu mensupları ve çok üst düzey devlet memurları dışında, ya da başka çare kalmamışsa onların bilgisi dışında hareket ederler. Onu yalan söylemeye, bir pantomima sahnelemeye zorlamışlardır, ve Morse şapşal ve talihsiz bir öğrenciyi, fazla saf bir çaylağı aldatmaktan hoşlanmasa da, yapmam diyemezdi, gıkı bile çıkmazdı, çıksa kariyerinden hatta mesleğinden vazgeçmesi işten bile değildi.

Haberi gazetelerde ya da televizyonda görmüş müydü? Ha, o günlerde Tom'un gözü onları görmemişti, kendi derdine düşmüş, kahırlar içindeydi, zaten ilk elden verilere sahipti, bir gazetenin vereceği haberleri ne yapsındı. Bir yerlerde *Oxford Times*'ın bir

başlığını okumuştu galiba, ama onların –yani biz–, bir gazetede yanlış hatta uydurma bir haberi ne denli kolayca bastırdıklarını biliyordu –şimdi biliyordu artık–, görevden ve yurtseverlikten, Krallığı savunmaktan dem vurmak yeterliydi, hele de ufak tefek yayınlarda. Emin olduğu bir şey vardı, olay çözülmüş değildi, bir suçlu bulunup ortaya çıkarılmamıştı (halk çok kısa bir süre sonra kendi kendine sorular sormaktan bıkar). Nedeni belki de bir suçlu mevcut olmaması, olamamasıydı. Ne o, ne Hugh Saumarez-Hill ne de kendisi yeni çıkıp St. John Street ile Beaumont Street'in köşesinde sigara içiyorken gelip bir zile basmış olan adam suçluydu, ne kadar da uzaklarda kalmıştı hepsi. Onun suç delili olan Marcovitch sigaraları nasıl da uzaklarda kalmıştı, artık yüzyıllardır üretilmiyorlardı, bütün onların üstünden yüzyıllar geçmişti, niçin şimdi öylesine farklı ve değişken birisinin zihnine kuvvetle geri dönüyorlardı, Mr. Rowland'ın ya da Mr. Cromer-Fytton'ın ve ödünç alınmış, sonra terk edilmiş kimliklerin sisinde silinen daha başka kişilerin zihnine; gereksiz işler görmüşlerdi onlar, var olmasaydılar onlar varken dünya olduğundan hiç mi hiç farklı olmazdı. Evet, herhalde birtakım felaketleri önlemişti, ama başka felaketlere kapı açmıştı, hesabını tutmak saçmaydı, gerçekte olanaksızdı da, eylemlerinin sonuçlarını her zaman haber almış değildi, bir kibrit çakmış, tutuşturduğu yangına tanık olmadan uzaklaşmıştı. Tüm onlar Tomás Nevinson'ın zihnine geri dönüyordu, çünkü o boş bekleyişte kendisine kalan bir oydu; her gün biraz daha eski Tomás Nevinson oluyordu, gitgide daha çok kavuşuyordu ona, Berta Isla'nın nişanlısı ve Berta Isla'nın kocası, Madrid'deki ve başlangıçtaki kişiye.

İyi de, o gece Janet'i ziyarete gideceğini nereden bilebilirlerdi? Beklenmedik bir ziyaret olmuştu, her zamanki gibi; kendisi sabahleyin Waterfield's'e uğramıştı, orada birbirlerini sıkıştırmaya başlamışlardı, hatırlıyordu, gözlerinin önünde Kipling'in ciltleri, cinsel arzuyu daha sonraya ertelemişlerdi. Amma da aptalım, diye düşündü, Janet'in onlara haber vermesi için bütün bir gün geçmişti, onlara, yani Tupra'ya, Blakeston'a, hatta Wheeler'a. Demek Janet o komediyi oynamaya boyun eğmişti, kitabevindeki işinden fazla para kazanmıyordu, Londra'lı âşığı Hugh Saumarez-Hill ile ya da kim bilir, bir başka Hugh ile durumunun düzeleceğinden de umudu yoktu; Oxford'dan ayrılıp bir başka yere taşınmasının ne önemi olabilirdi, o çocuklar hafif bir Yorkshire ağzıyla konuşuyor-

lardı, kendisine öyle gelmişti, eğer anneleri Oxford'luysa şaşılacak yanı yoktu, aksanı ve dili aktaranlar en çok annelerdir, evlatlar ilkin onun sesini algılarlar. Ona iyi bir öneri yapmışlardır, yeni bir yaşam, daha güvenilir bir iş ve derhal yüklü bir para, onun kaybedecek şeyi yoktu, Tom'a bağlılık yemini etmiş de değildi, bir eğlenceden ibaretti, bir boşalma, bazı Salı ya Çarşamba ya da Perşembe günlerinin rutin yalnızlığında bir oyalanmaca, ihmalci Hugh'a, ara sıra o farkına varmaksızın saplanıveren ufak bir hançer. Zaten Tom nasıl olsa kısa süre sonra Oxford'dan çekip gidecekti, onu anımsamayacaktı bile, Madrid'e, oldum bittim nişanlısına geri dönecekti, kendisine ufak bir tuzak kurmanın ne sakıncası olurdu. Tomás gelip geçiciydi, Tomás bir toz zerresiydi ya da bir ihtiyarın yeninde biraz küldü. Kızı suçlamaya, sitemler yağdırmaya neden yoktu, tabii eğer hâlâ Yorkshire'deyse, kocasıyla ve Claire ile Derek adındaki çocuklarıyla birlikte yaşıyorsa, ve yirmi yıl önce bir çorapla boğularak öldürülmemişse. Pek çirkin bir ölüm kurgulamışlardı.

Koşup duran, ele avuca sığmayan o çocukları, Claire ile Derek'i gözden kaybetmişti; dalıp gitmişti, anılarının, tahminlerinin, savlarının peşinden sürüklenmişti. Hızlı adımlarla salonlardan geçerek gerisingeri döndü, onları bulamadı, bir an kendi kendisine lanet okudu, dehşet ya da korku tünelinin, artık adı her neyse, çıkışında durup bekledi, belki oraya girmişlerdir diye, ama sonuç alamadı; biraz daha dönüp dolaştı, hole çıktı, dükkânın içine baktı, orada olduklarını görüp bir rahat soluk aldı: gezmeyi bitirmiş, çıkmak üzere olmalıydılar. Bir şeyi kesinleştirmesi gerekiyordu, o fırsatı bir daha bulamayacaktı, onlara soracak bir şeyi vardı, ne soracağını da, onları ürkütmeden, kuşku uyandırmadan, yanlış anlamalara yol açmadan nasıl soracağını da bilmiyordu, 1994'te çocuklara arkadaşça yönelmek sorun olmaya başlamıştı bile, hatta düpedüz kötü niyeti akla getiriyordu, aşırı alınganlıklar ve histeri çağı başlamıştı.

İki çocuk bazı balmumu heykellerin, katı plastikten yapılmış, kurşun askerler boyutlarındaki röprodüksiyonlarına istek dolu gözlerle bakıyorlardı. Hayranlıkla seyrediyor, beğeniyor ama el sürmüyorlardı, bir rafın üstünde bir avuç figür sıralı duruyordu, alamayacaklardı, yeterli paraları yoktu herhalde. Nitekim baktı, birkaç kuruşu sayıyorlardı, kuşkusuz, elbirliği ederlerse hiç olmazsa bir tanesini alabilirler mi diye hesaplamaktaydılar. Ortalıkta yine öğretmen ya da anne babadan, onlara gözetmenlik eden yetişkinlerden eser yoktu; hâlâ yalnızdılar, birbirlerine yetiyor olmalıydılar, ya da yetimdiler ve genç, sorumsuz, onları başından atıp kendi havalarına bırakan bir teyzeyle falan oturuyorlardı. Kılıkları normaldi, ne zengin ne yoksul, binlercesi bulunan sıradan orta sınıf çocuklarıydılar, eğer Janet ölmüşse öksüz kalmışlar demekti, ardından Tom derhal düzeltti, zamanları ve mekânları karıştırdığından ötürü: eğer Janet onu öldürdükleri zaman ölmüşse, çocuklar onun olamazlardı, çocuğu olmuş olamazdı.

Yaklaştı, kendi de en tutulan kişiliklerin figürlerine bakmaya başladı: Winston Churchill satıştaydı, fakat Kraliçe satışta değildi

(herhalde saygı belirtisi), sonra Indiana Jones ya da Harrison Ford, James Bond ya da Sean Connery (o ajanı birçok aktör oynamış da olsa hakikisi hep smokinli Connery'ydi), Shakespeare ve General Gordon, mini mini Kraliçe Victoria, Napoléon, ve beresi, bıyığı ve kırbacıyla Montgomery (Blakeston'ın da kendine bir kırbaç aldığına kuşkusu yoktu), Elvis Presley ve deve sırtında (daha pahalı olmalıydı) Arabistanlı Lawrence, Sherlock Holmes ile Doctor Watson ve Long John Silver, bastonlu eldivenli uzun saçlı Oscar Wilde, sonra Harikalar Diyarında Alice, uzun gocuğu ve keçi sakalıyla Fagin'i andıran biri, Mr. Pickwick ve Mary Poppins ve Frankestein canavarı ve Drakula, bazen ayırt edilemeseler de, kurgusal kişiler tarihi kişilerden daha ünlüdür, daha çok hatırlanırlar.

"En sevdiğiniz hangisi?" diye sordu, birkaç saniye sonra, elinden geldiğince masum bir yaklaşım seçmişti.

Çocuklar başlarını çevirip baktılar, kızın yüzünde istek dışı bir tanışıklık ifadesi belirdi. Ürkmedi, çekinmedi, yüzünde doğal bir sempati vardı (tıpı tıpına Janet Jefferys'in çehresi), onun kendisini seyrettiğini fark ettiğinde gösterdiğinin aynı.

"Benim en sevdiğim Sherlock Holmes" diye yanıtladı çarçabuk.

"Benim en sevdiğim Indiana Jones" dedi oğlan hevesle (çocuklar zevkleriyle ve görüşleriyle ilgilenilmesinden hoşlanırlar). "Ya sizin en sevdiğiniz hangisi?"

Tomás çetin bir kuşkuya kapılmış gibi yaptı. Ardından onların merakını uyandırmak için şöyle dedi:

"Benimki burada bulunmuyor, ne yazık, müzede de yok."

"Yok mu? Kim, peki?" diye bir ağızdan ilgilenerek sordular.

"Guillermo Brown." İngilizcesini söylemişti, *Just William*, ve "William Brown" diye ekledi, oğluna adını onun onuruna vermişti, artık iyice büyümüştü ve kendini yetim sanıyor olmalıydı.

"O da kimmiş?" dedi Derek, sesinde düşkırıklığı ve şaşkınlık karmasıyla. "Burada olmadığına şaşmam, kimse tanımaz ki. Hangi filmdeydi?"

"Ben, evet, adını işittiydim" diye belirtti Claire, "ama bilmem nasıldır, hiçbir yerde görmedim. Filmlerden değil, eski kitaplardan."

"Evet, benim küçüklüğümden, o zaman bile hayli eskiydi, tanımanız gerekmez" diye açıkladı Tomás. "Madem öyle, burada bulunanlardan ben de Sherlock Holmes derim, seninle aynı fikirdeyim." Claire pek memnun oldu, yüzünün ifadesi saydamdı, Janet

Jefferys'inkinden çok daha saydam. Bir yetişkin onun seçimini beğenmişti, koltukları kabarıyordu. "Peki hangisini alacaksınız? Baktım, paralarınızı birleştirdiğinizi görmüştüm."

"Onu tartışıyorduk" diye yanıtladı kız, o sözcüğü kullanmıştı. Ancak bir tek figüre yetecek paramız var." Çok pahalı değildiler, ama çocuk gözünde her şey pahalıdır.

"İyi de, parasız kalırsanız eve nasıl döneceksiniz? Yoksa bu yakınlarda mı oturuyorsunuz?"

"Yo, hayır, Londra'da oturmuyoruz efendim, gezmeye geldik." Konuşmayı yürüten Claire'di; Derek parasının yetişmediği minik figürleri seyre dalmıştı. Ama babamız hemen bitişikte bir *pub*da bekliyor. Bizi otele o götürecek. Artık burada yalnızca bir gecemiz kaldı, yarın dönüyoruz.

Tom Nevinson ya da David Cromer-Fytton sevimli görünmek, ya da daha da sevimli görünmek fırsatını bulmuştu.

"Şimdi bakalım, bırakın nereden geldiğinizi tahmin edeyim, doğru bilirsem şöyle bir şey yapacağız: size dört tane heykelcik ikram ederim, her birinize iki tane, doğru bildiğim için sevinirim de ondan."

Oğlan ilgisi oranında inançsızlık gösterdi:

"Yo, siz onu bilemezsiniz ki. Büyük Britanya koskocaman, dünya kadar yer var."

"York'lusunuz ya da o havaliden" diye hükmünü bildirdi Tom, güvenle.

İki kardeş, hayranlıktan ağızları açık, bakakaldılar.

"Nasıl bildiniz? Ha, Sherlock Holmes'tan öğrendiniz, değil mi?"

"Ondan hepimiz bir şey öğreniyoruz, kuşkusuz" oldu Tomás'ın yanıtı. "Fakat ben lehçeleri ve aksanları çok iyi ayırt etmeyi bilirim, hem taklit de ederim. Evet, söylediğimiz gibi: dört tanesini seçin bakalım."

"Sahi mi? Ciddi mi söylediniz? Çok teşekkürler."

Çocukların sevinci öylesine büyük oldu ki, Tomás'ın anında verdiği onayı ("Çok ciddi söyledim. Bahis bahistir, bahisler kutsaldır") bile beklemediler. Derhal ona sırtlarını döndüler, yeniden hangi dört tanesini ya da ikişer ikişer seçelim diye tartışma faslı açıldı, üstelik tek kuruş harcamaksızın. Karar veredursunlar, Tom sorgulamayı sürdürdü:

"Peki ya anneniz? O sizinle gelmedi mi?"

Claire başını birazcık yana çevirdi, yalnızca hafiften döndürmekle kaldı, artık gözlerini heykelciklerden alamıyordu:

"Annemiz bir buçuk yıl önce öldü, efendim. Bir otomobil kazasında." Bunu heyecansız söylemişti, o açıklamayı defalarca vere vere kanıksamış biri gibiydi.

"Demek ölmüş" diye düşündü Tom, bir tür rahatlama duyduysa da bir saniye bile sürmedi. "Ama ölmesi gerektiği zaman ölmemiş."

"Bunu işittiğime üzüldüm, hem de pek çok üzüldüm. Adı neydi? Bakın, bana gençliğimde tanıdığım bir arkadaşımı çok hatırlatıyorsunuz, ondan uzun yıllardır hiç haber alamadım da. Sanki onun çocuklarıymışsınız gibi. Neredeyse." Ve "Janet diyecekler. Ve öksüzler. Eminim ki Janet diyecekler."

"Adı Janet'ti" dedi kız, başını yine azıcık yana çevirdi, ona göz ucuyla baktı, meraktan çok saygıdan, konuşurken ensesini dönmek istememişti. Ama o ahbaplık hiç umurunda değildi.

"Ya, öyle demek, amma da rastlantı, arkadaşımın adıyla aynı" diye yanıtladı Tom. Ama Büyük Britanya'da binlerce Janet vardı. "Janet ne?" diye üsteledi, ısrar etmeliydi, başka fırsatı olmayacaktı.

"Janet Bates, bizim gibi."

"Demek evlilik soyadı bu" diye düşündü Tom. '"Saumarez-Hill ile evlenmemiş, kitabevinde çalışan bir kızcağız için karısını terk edecek değildi ya, kendisi bir MP idi, bir Önemli Şahıs olma yolunu tutmuştu, o zamanlar. Politikada önemli olmayı başaramadı, bilebildiğim kadarıyla. Demek ileri yaşında Yorkshire'li sıradan bir Bates ile evlenmiş, Shakespeare'in askerlerinden birinin bile soyadıydı o, pelerine bürünmüş V. Henry'nin ihanet ettiklerinden biri, aklımda yanlış kalmadıysa rütbesiz askerdi."

"Kızlık soyadı demek istedim. Ben tanıdığımda arkadaşım henüz evlenmemişti. Onun kızlık soyadını biliyor musunuz?" Bilmeyebilirlerdi de, İngiliz kadınları evlenince İspanyol kadınlarından, Berta Isla'dan farklı olarak kızlık soyadlarını korumazlar.

Derek adındaki oğlan duraksayarak yüzünü çevirdi, o *maiden name* sözcüklerini ömründe ilk kez işitmiş gibiydi, annesinin her zamankinden, kendi her zamanınkinden değişik bir adı olmuş olabileceği hiç aklına gelmemiş gibiydi. Ama kız daha büyüktü, Claire adlı kız biliyordu, Tomás o daha ağzını açmadan gözlerinde okudu. "Jefferys diyecek'" diye düşündü, "eminim Jefferys diyecek."

"Ben biliyorum" dedi Claire. "Gençliğinde adı Janet Jeffries'miş." Onun söyleyişiyle Tom'a öyle geldi, yine de aslında Jeffries ile Jefferys'in seslenişleri aynıdır, ya da hemen hemen aynı. Çocukların annesiyle Janet'in aynı kişi olduğu kesindi, bu kadar rastlantı olamazdı. Zaten her şeyden önce benzerlikleri, o şaşırtıcı benzerlikleri, onun tıpkısıydılar. Şimdi soyadının teker teker harflerini soracak değildi. "Sizin arkadaşınız mıydı?"

"Hayır" oldu Tomás Nevinson'ın yanıtı. "Arkadaşımın adı Rowland'dı, Janet Rowland." Orada kesmeyi, uzaklaşmayı yeğledi, kendini başka sorulara maruz bırakmanın ne gereği vardı. O York'lu Bates'lere gerçeği anlatmak zorunluğu yoktu, kendilerini hiç tanımıyordu. Zaten ömrünün yarısında, bütün ömründe gerçeği kimseye borçlu olmamıştı, en yakınlarına bile, hele bundan sonra daha da az olacaktı.

Derek en sevdiği Indiana Jones'u ve Frankestein canavarını seçti. Claire sevdiği Sherlock Holmes'u ve ayrılmaz Watson'unu, evde biri, ikisinden yalnız birisi bulunsun da öbürü bulunmasın olur mu hiç, kız bağlılık nedir biliyordu, nihayet ölmüş olan ve ölmekte o denli geciken annesinden farklıydı. Oysa kendisi ölmemişti, ya da yalnızca resmi kayıtlarda ölmüştü, ve ceset yeniden canlı olarak ortaya çıktığında resmi kayıtlar yalanlanır ya da silinir. Tom parayı seve seve ödedi, paketlenen heykelcikleri onlara verdi ve çıkışta ellerini sıkarak vedalaştı, o çocukların ne kabahati vardı ki. Adının ne olduğunu hiç sormadılar. Sorsalar da fark etmezdi, yığınla adı vardı, yine de herhalde Tupra'nın kendisi kadar değil. Tupra ya da Reresby ya da Dundas ya da Ure.

"Profesör Wheeler'ın her şeyi bildiğini, o aldatmacaya katıldığını, aldatmacadan başından itibaren haberli olduğunu sanıyor musunuz?" diye sordu Tomás Mr. Southworth'e, ve ekledi: "Beni teşkilata çekmeyi ilk deneyen o olduydu, hem hatırlıyorum, siz Oxford'da olup bitenlerin pek azı onun dikkatinden kaçar demiştiniz, bir cinayet hiç kaçmazdı. Olanı benden daha önce haber almış olduğuna kuşku yok, hem elinde daha fazla veriyle. Onunla telefonda görüştüğümde de o izlenimi edindim."

Mr. Southworth birkaç saniye dalgınlaştı, ufacık dürüst gözleri kendi içine dönmüştü, sanki bir vicdan muhasebesi yapıyordu, derinleştirme çabasındaydı. Artık saatine de bakmaz olmuştu, dersini unutmuşa benziyordu. Sonra kesin konuştu:

"Hayır. Eminim ki hayır, onu da aldatmışlardır, sahte bir ölüm olduğunu gizlemişlerdir. Benim Gizli Servisler konusunda fazla bilgim yok, ama sırf bir eylemci kazanabilmek için bir masumu öldürebileceklerini sanmam. Ona baskı ve şantaj yapabilirler, bir komedi sahneleyebilirler, orası öyle, o açıdan hiç zorluk çekmiyorlardır." –Alayla içini çekti–. "Onların özü bu, diye hayal ediyorum, öyle değil mi? Komediler sahnelemek yani."

"Öyle olduğunu size temin edebilirim" diyerek sözünü kesti Tom. "O sıradan yaşantımız, günlük ekmeğimizdir bizim. Elimizin altında ne kadar çok kişi hazır bekler, ne kadar akla gelmeyecek kişilerdir bilinmez." Hâlâ birinci çoğul kişi kullandığının farkına vardı, kendini hâlâ onların arasına katıyordu. O uzak sabahta, Tupra ile Blakeston gibi. Yavaş yavaş kendi hesabını ayırmayı öğrenecekti, zihni alışacaktı. "Ve o insanların nasıl dur durak bilmediğini. İnsan bir kez gemiye bindi miydi, bir kez çarka takıldı mıydı, talimat bekleyerek ve isteyerek yaşıyor, hiç durmayı istemiyor, üretici olmayı istiyor. Bir komedi herhangi bir nedenle sahnelenebiliyor, salt bir ayrıntı meselesinden ötürü. Göz açıp kapayıncaya dek tezgâhlanıyor, dünya gönüllülerle, doğaçlama oyuncularla,

tamahkârlarla doludur." Ve o noktada biraz eskimiş kaçsa da göz açıp kapayıncaya değin deyişini İspanyolca söylediğini fark etti. Mr. Southworth'ün dil dağarcığına göreydi, örneğin "şıpın işi" gibi bir deyişi bilemezdi.

"Peter'ı bin yıldır avcumun içi gibi bilirim, o böyle bir tuzağı asla kurmazdı. Kurulmasına da izin vermezdi, eğer haberi olmuş olsaydı. Böyle bir şey onun karakterine ters düşer, vakarına ters düşer. Eminim ki bugün hâlâ o kızcağızın boğularak öldürülmüş olduğuna inanıyordur. Tabii şayet aklına geliyorsa. Gelmiyordur sanırım, onu kabul ederim. Kafasında birikmiş çok şey var, fazlasıyla. 1913'te doğmuştu, düşün bir, hem de öbür yarıkürede."

"Ama Tupra'nın hocası olmuştu, sizin de hocanız olmuştu, benim de. Siz ona böyle bir oyun oynar mıydınız?"

"Ben hayır, ama ben başkasıyım, ve o tipin uğraştığı şeylerle uğraşmıyorum. Sana da oynamazdım öyle bir oyunu, yalnızca öğrencim oldun. O Morse denen polisle konuşmaya gittin mi? Belki de hâlâ buradadır, artık en azından müfettişliğe yükselmiştir. Haberi bize ayrıntılarıyla veren oydu, Janet'in ölüsünü o görmüştü." Kaşlarını inanmazlıkla kaldırdı, o gün artık yitirmeye başladığı masumiyetin kalıntısıyla ekledi: "İşitilmiş şey değil."

"Hayır. Aklıma geldi. Ama yapmayacağım, anlamı olmaz" diye yanıtladı Tom. "O bana hiçbir şey anlatmayacak, kabul etmeyecektir, beni ömründe hiç görmediğini de iddia edebilir, yirmi yıl önceki o ziyaretinden hiçbir kayıt kalmamıştır. Kuşkusuz o zaman emirleri uyguluyordu, şimdi de Nuh zamanından kalma kirli çamaşırları karıştıracak değildir. Zaten ona izni de yoktur, Taht bir şeyi geçmişe gömdü müydü, ebediyyen gömer. En fazlası dosyayı araştıracaktır, o da herhalde hiç mevcut olmamıştır, öyle ya, cinayet olmadığına göre. Bakın, Janet Jefferys adını da korumuş, onu dünyadan yok olmaya, adını değiştirmeye falan zorlamamışlar, Oxford'dan uzaklaşmasıyla yetinmişler. Ve şayet görünüşü kurtarmak için bir dosya varsa, 'Çözümsüz kalmış vaka ya da açık vaka', hepsi o kadar. Vakit kaybı olur ve adamı utandırmaya yarar, dürüst birine benziyordu. Ve ben biliyorum emirleri yerine getirmek ne demektir, insanın zıddına gitseler de. Onu anlayışla karşılarım."

Mr. Southworth barışçıl ve ömrünü araştırmaya adamış bir adamdı, kendi açısından yeni keşfettiği o işleyişin karşısında kahırlanmış görünüyordu. Güçlü adalet duygusu isyan etmesini en-

gelledi, yüce adalete, yasalara, devletin adaletine hiçbir şeyin karşı çıkamayacağını kabullenir gibiydi. Kafası karmakarışık olmuş, hayretlere kapılmış görünüyordu.

"Ya Tupra ve Blakeston, onlar ne dedi?" diye sordu inançsızlıkla. Onlarla konuşmadın mı? Hesap sormadın mı? Onların işidir mutlak. Peter'ı boş ver. Gidip arama, rica ederim, onu da allak bullak etme. Kendi tavsiyesinin sana bu sonuçlara mal olduğunu öğrenirse çok üzülür. Onarılması olanaksız sonuçlar. O yalnızca senin yararlı olacağını bildirmiştir, o bilgiyi nasıl kullanacaklarını, böylesine sinsice bir manevra yapacaklarını nereden bilsin." Mr. Southworth kadim dostunu baba gibi koruyordu. Tomás öyle allak bullak halde çıkagelmişken, odanın sıcak ortamında yatışmıştı, eski danışman hocası onun artık tehlikeli, gerekirse acımasız bir adama dönüştüğünü kavramıştı.

"Benim yararlığımın üstünde çok fazla ısrar etmiş olmalı, bunca zahmete girdiklerine göre."

"Doğrusu senin dil yeteneğin olağanüstü, pek ender. Hele yabancı dile hiç yatkınlığı olmayan Britanyalılar arasında. Senin gibi pek az kişi var, sen de biliyorsun." Hocasını temize çıkarmak için daha fazla bir şey eklemek istemedi. Üstelerse ters tepkiye yol açacağını düşündü. "Seninle görüşmeye tenezzül etmediler mi, Tupra ve Blakeston? Geriye yalnız onlar kalıyor, o oyunu tezgâhlayan başka kimse olamaz."

İlkin tenezzül etmemişlerdi, ama Tom elbette ki Tupra ile konuşmuştu. Onun başını yakan da o olmuştu, Tupra ile konuşması, Madame Tussauds Müzesi'nden çıkmış, Dorset Street'e, çatı katındaki dairesine doğru giderken. Fakat o yoldan hemen ayrılmıştı, birkaç saat kentte dönüp dolaşmıştı, hatta kendisine yasaklanmış olan kesime, SIS'in ve Foreign Office'in iki binasına bile yaklaşmıştı. Uzunca bir süre kapılarında durup bakmış, kendi kendisine acaba Tupra o anda içeride mi, yoksa dışarda, yolculukta mı diye sormuştu. Yo, hayır, girip kıyameti koparamazdı, güvenlik görevlileri ya da kapıcılar durdururlardı. Yapacağı konuşmayı kafasında düzenlemeli, aceleye getirmemeliydi. Ama gerçekte düzenleyecek bir şey yoktu, sitemler kendiliğinden çıkar ağızdan, inkâr kabul etmeyen suçlamalar da öyle, öylece ağızdan çıkarlar ve mahcup bir suratla dinlenirler, hem Tupra Janet Jefferys'in uzun yıllar York'ta yaşamış olduğunu inkâr edecek değildi ya. Ama yine de bekle-

yecekti, onunla kendi sahasında karşılaşmamak daha iyi olurdu, biri adsız olan o binaların dışında daha iyi. Kendi muhatabı olan kişiyle, tepesi perçemli kof delikanlıyla görüşmesine bir iki gün kalmıştı; kesin isteğini Molyneux'ye bildirecekti ve Tupra şimdi onunla görüşmekten kaçınamazdı. Gerçi Tupra'nın hemen her şey elinden gelirdi ve asla utanan soydan değildi.

Tomás Nevinson yürüdü, yürüdü, gece bastırıcaya değin yürümeyi sürdürdü, kendini bitkin hissetti, ve ancak çatı katına döndüğünde, yeniden içeriye kapanmadan önce, oracıkta, meydanda, her şekilde yolun sonuna gelmiş olduğunun bilincine vardı, yaşamının o bitip tükenmez dönemi, biricik yaşamına dönüşen, oradan oraya sürüklendiği, aldatmacalı, darmadağın dönemi son noktasına varmıştı. Yapacağı konuşma nasıl olursa olsun, artık daha o sabah, müze ziyaretçilerinin kalabalığına karışmadan, Claire ve Derek adındaki çocukları görmeden özlediği etkinliğe geri dönmeye artık razı değildi. Tepesinde yirmi yıldan fazla süredir ağırlığını duyuran, giderek silinen ve unutulan tehdit aslında yoktu, hiç var olmamıştı, ancak kendi öğrenci saflığıyla ve kapıldığı panikte mevcuttu, tam bir kurbanlık koyun olmuştu. Yakınmak için çok geçti artık: bir kenara itilen yaşam, başka yaşamlar durup beklemezler, kendi yaşamları da geçip gitmişti, gerçek yaşamı da paralel yaşamı da, ikisi de elinden kayıp gitmişti. Diğer tehditler, daha sonra gelen ve artık olanaksızlaşanlar, değişik adlarla ve değişik dillerde ve lehçelerde atıldığı tehlikeler umurunda değildi, zaten onlardan biri sonunda yerine gelir de onu dünyanın dışına atacak olsa da fark etmezdi, bir kurgunun sona erdiği anlaşıldığında hiçbir şey fark etmez.

Havada asılı tozu gördü, teslim olmuş, tükenmiş halde apaçık gördü onu harap meydanda, ve şöyle düşündü: "İnsan ancak gidecek menzili olmayınca, artık yerler kalmamış, tarih de sona ermişken geri dönüyor. Bu öykü burada, Dorset Street'te bitti, bu yerde ve şimdi." Düşüncesini yerleştirmek, içine sindirmek ve kesinleştirmek için birkaç saniye bekledi, ardından geleceğe, yani geçmişe baktı: "Ancak Berta'ya ve Pavia Sokağı'ndaki evimize dönebilirim, orada da beni eğer kabul ederlerse. Ayakta kalan, süregelen ve belki beklediğini bilmeden beni bekleyen tek şey o. Berta hayatını yeniden kurmamış, kullanılan ifade oydu, nice zamandır dul olduğu halde yeniden evlenmemiş. Tek umudum Mr. Southworth'ün yaptığı şu alıntının ona da uygulanabilmesi, '*Elle avait eu, comme une autre,*

son histoire d'amour', 'Herkes gibi onun da bir aşk öyküsü olmuştu', ve onun öyküsü ben olayım, hem ölü hem hayatta."

"Siz o alıntının nereden olduğunu anımsıyor musunuz?" diye soruverdi birden Mr. Southworth'e, ve tekrarladı alıntıyı, onu sormayı unutmak istemiyordu, fazla uzun bir süredir belleğini işgal ediyordu. "Siz onu o sabah söyleyivermiştiniz, hani başkalarının aşk öykülerini bilmeyiz, nesnesi kendimiz olsak bile demiştiniz. Janet'in benim için ne duymuş olabileceğini konuşuyorduk hani. Besbelli hiçbir duygusu yokmuş, yoksa o baskıya boyun eğmezdi."

Mr. Southworth kendine özgü hareketiyle üst üste attığı bacaklarını indirdi, yeniden üst üste attı, işkillenmiş ve ilgilenmişti, cüppesinin eteklerini uçuşturdu. Sözcükleri dikkatle dinledi, sessizce heceledi, nerede geçtiğini anımsamaya çalıştı.

"Yo, imkânsız, hiçbir fikrim yok" diye yanıtladı az sonra. "Şimdi kafamı kurcalayıp duracak. O sıralarda okuduğum bir şeydendir. Stendhal olabilir, ama Flaubert ya da Maupassant ya da Balzac da olabilir. Ya da Dumas, kim bilir hangisi. Hem o kızın ne duyduğunu kim bilebilir. Senin kayıtsızlığının, onu yalnızca bir gönül eğlencesi olarak görmenin öcünü almış da olabilir. Bunu asla anlayamayacaksın, işte orası kesin."

"Tupra'ya söyle, kendisini artık görmem gerekiyor, Stevie. Acil bir durum ortaya çıktı, bekleyemez. Uzatmadan. Derhal" diye ağzını açtı Molyneux'ye, delikanlı otelin salonunda yerini alır almaz. Ona doğrudan doğruya soyadıyla yönelmek âdetiydi, kendisini uzun zaman önce, Blackwell's'te ve The Eagle & Child'da, o kararını verdiği gün önüne "Mr" getirmeksizin, "Nevinson" diye çağırdıkları gibi, fakat bu kez onun adını söylemişti. Stephen hatta Steve bile değil de, delikanlıyı alçaltan bir küçültme kullanarak Stevie demişti, Stevie Smith adında eksantrik bir kadın şair de öyle anılıyordu, kendisi Oxford'a geldiği sıralar modaydı, çok geçmeden de ölmüştü. Molyneux onu bilemezdi, ama önemi yoktu: öyle çağrıldığını duyması ona bir buyruk verildiği izlenimini vurgulayacaktı.

"Tamam, tamam" diye kendini savundu. "Konuyu bana söyleyin, ben de ona aktarayım, Mr. Cromer-Fytton. Artık ne zaman mümkün olursa, Mr. Tupra'nın hep işi başından aşkın." Molyneux ona "David" ne de "Tom" diyerek aynen iade etmeye cesaret edememişti. Sonuçta Tomás'ın ondan üstün bir rütbesi, ve çok daha fazla deneyimi vardı.

"Onu derhal görmeliyim, ve seni temin ederim, konu onu da ilgilendiriyor. Hemen bugün, en geç yarın. Ve eğer Londra'da değilse, geri dönsün. Kendisine ulaşabilecek birileri vardır. Ona yalnız şöyle de: Janet Jefferys'in çocuklarını tanıdım."

Molyneux, Tom'un sesindeki buyurgan tona karşın, geveze ve sorgulayıcıydı. O gün alnına sprey sıkmamıştı, iki renkli perçemi de yoktu, ilk görünümünü almıştı yeniden, o da çok daha soylu sayılmazdı, o denli soysuz değildi sadece.

"O da kim öyle? Çocuklarına ne olmuş? Küçük çocuklar mı, yetişkinler mi? Ben hiçbir acele göremiyorum, hele bir de küçüklerse."

"Sen bunu aynen söyle, Stevie. O anlayacaktır, bak görürsün, aciliyetini nasıl görecektir. Benimle hemen buluşacağına bahse girer misin?"

Molyneux bahse girmedi, girse kaybedecekti. Hemen o gece Tomás'a Tupra adına telefon etti, sesi biraz tutuktu.

"Mr. Tupra diyor ki yarın çalışma bitiminde biraz vakti varmış. Siz isimsiz binaya uğrar mısınız diye soruyor, aynen böyle dedi, yoksa kendisi otele ya da sizin mahalledeki herhangi bir yere gelebilirmiş, siz nasıl yeğlerseniz. Akşam saat yedide." Burnunu sokmadan edemedi. "Ne diyeceğim, isimsiz bina da hangisi?"

Tomás yanıt vermedi. Taşra kentindeki huzurlu yıllar boyunca ona eşlik etmiş olan ufak tabancasını, 1964 model Charter Arms Undercover'ını yanında götürmeye niyetliydi: bir de bakarsın Tupra her şeyi önemsizleştirerek onu çileden çıkarırdı, bir de bakarsın içinden onu biraz korkutmak geçerdi, yapabileceğinin en azıydı, gerçi zaman en sivri olayları bile törpüler. Kendisinin iyi bildiği ve Molyneux'nün henüz ayak atmadığı o binaya onunla sokmazlardı. Çatı katına yakın bir kafede buluşmayı önerdi, orada başbaşa kalırlardı ve kimse üstünü aramazdı. Gerçi Reresby'nin yalnız geleceğinden emin değildi ya.

Bertram Tupra hiç değişmiyordu. Tomás onu görmeyeli uzun zaman geçmişti ve değişmiyordu, belli bir billurlaşmadan sonra artık yaşlanmayan adamlardandı, ya da sanki neredeyse şiddetli bir irade gücü ediniyorlardı, o sayede kabul edilebilir saydıkları raddeden öte ihtiyarlamamayı başarıyorlardı sanki. (Ama o onu ergenliğinde ya da daha bile önce edinmiş olabilirdi, davranışlarıyla, elbiseleriyle, aksanıyla, bilgileriyle kendisinde hep bir uyumsuzluk vardı: mücadeleci, kenar mahalleli, zorluklarla dolu kökeninin dile gelmez bir iziydi). Görünümü ikisinin de öğrencisi oldukları Oxford'da ilk karşılaştıklarında sergilediğinden pek az farklıydı, Tupra'yı Ortaçağ Tarihi okuyorken hayal etmek zor geliyordu, uzmanlık dalı o olmuştu, Tom'un aklında yanlış kalmadıysa. Girift bukleler oluşmasına eğilimli şakaklarını boyadığı kuşkusuzdu, ama kendi kendisine izin verdiği tek yapaylık oydu, hafif bir şey yani. Kabarık kafatasının üstünde gür kıvırcık saçları, yumuşak, sanki dirençten yoksun, katılaşmamış çikleti andıran dudakları yerli yerindeydi. Erkekten çok kadına yaraşır abartılı kirpikleri, tedirginlik verici pırıl pırıl ve hoş biramsı renkteki teni, marsık gibi, ve birleşmeye eğilimli kaşları (sık sık cımbızla alıyor olmalıydı), kaba saba ve eski darbelerle ikiye ayrılmış burnu yerli yerindeydi, Tomás onu inceliyorken tam karşıdan, uygun yükseklikten, alaycı

ve solgun, kapsayıcı ve değerlendirici gözleriyle, geçmişi sınayarak ve gerisingeri getirerek, önem vererek, geçerliğini yitirmiş ve anlamsız saymadan bakıyordu. Tamamlanıp bitmiş şeyin artık geçerliği yitirmiş sayan hemen herkesten farklı olarak.

Tomás Nevinson'ın ondan çok daha fazla değişmiş olduğuna kuşku yoktu. Binbir kurgunun sahnelendiği, sahte kimliklerle dolaşmak durumda kaldığı yıllarda o kadar çok sayıda maske uydurmak ya da üstlenmek zorunda kalmıştı ki, artık geldiği noktada gerçek çehresinin nasıl olduğunu bilemez haldeydi, acaba sakallı mıydı sakalsız mı, bıyıklı mıydı bıyıksız mı, saçı uzun muydu kısa mı, sarışın mı esmer mi kırçıl mıydı, gür müydü seyrek mi, yüzünde yara izleri var mıydı, sıska mıydı o kadar zayıf değil miydi, Molyneux gibi gevşek miydi yoksa hâlâ kaslı mıydı, hâlâ çekici bir erkek sayılır mıydı (hemşire Meg'in gönlünü çaldığından bu yana hayli zaman geçmişti), ama tek neden o değildi. Daha önemlisi o çehrenin, eğer elinde olsaydı ve kendine seçtiği hayatı gereksinimlerden ötürü değil de doğallıkla gelişseydi, nasıl olacağıydı. Kendi kendine soruyordu, eski çevresi onu tanıyabilir mi acaba diye, çevre deyince; acaba onu lise yıllarından beri tanıyan Berta Isla şimdi tanıyabilir miydi. Üstelik kendini yorulmuş, yıpranmış duyuyordu, sık sık biraz bönleştiği oluyordu, içinden yaşlanmıştı, sanki ruhen on, belki on beş yaş daha yaşlanmıştı, oysa henüz kırk üçünü doldurmamıştı. Oradan oraya savrulan yaşantı yıpratır, hele gizli yaşantı, sahte yaşantı, bir başkasının yerine yaşamak, başka bir hayatı sahiplenmek, ihanet üstüne kurulu, sürgün edilen ve ölen yaşantı. Kendi yaşantısı hemen tümüyle öyle olmuştu, yaşamının uzun ya da en büyük bölümü. Zihni keskinleştiği zamanlarda aklına Eliot'ın başka dizeleri geliyordu, gençlik şiirlerinden birinden: *I grow old, I grow old, I shall wear the bottoms of my trousers rolled*, kafasında her şeye yaptığı gibi, birinci ya da ikinci diline çevirirken duraksıyordu, öncelikleri de düzeni de açık seçik belli değildi. Uyağı korumak en önemlisi gibi geliyordu, ölçeği o denli önemli değildi: "Yaşlanmaktayım, yaşlanmaktayım, artık pantolon paçalarımı kıvırmaktayım"; ya da daha konuşma dilinde ve sadık olarak, "Yaşlanıyorum, yaşlanıyorum..."

İlk aklına gelen bu oldu, Tupra'yı karşısında oturur görünce (kafeye ondan önce gelmiş, bekliyordu), "Yaşlanıyorum"; berikinin

yüzünde çürüme sürecinden etkilenmeyen, candan, sakin, handiyse sevecen bir gülümseme vardı, hiç görüşmedikleri süre boyunca sanki düzenli görüşmüşler gibi. Ondan birkaç yaş büyüktü, çok değil, kaç yaş olduğunu bilmiyordu, oysa daha hayli genç görünüyordu, her zaman öyle görüneceğinden emindi, ondan ve kendi olduğundan daha fazla, ilk kez görenlerin, tanıştırıldığı kimselerin, teşkilata aldıklarının ve baştan çıkaracağı kadınların kafasını karıştıracaktı. Başına geleceği, kendisinden hesap sorulacağını, belki de daha fazlasını, geçmişin bugün patlak veren gazabını bildiği halde, yüz ifadesi tasasızdı. O tasasızlığı Tomás'ı rahatsız etti. Yağmurluğunu çıkarmamıştı belki çıkarmayacaktı da (demek kısa bir konuşma öngörüyordu), elini taşra kentindeyken yaptığı gibi cebine soktu, başparmağının ucu ve işaret parmağıyla tabancanın kabzasına dokundu, yalnızca orada bulunduğundan emin olmak için. Ya da cesaret bulmak için, insan ilişkiye korkutmakla başlamış kişinin korkusundan asla sıyrılamaz.

"Demek o çocukları tanıdın, soyadları Bates'miş, değil mi? Biraz araştırma yapmak durumunda bıraktın beni" dedi Tupra büyük bir nezaketle. Nasıl oldu? Benim onlardan hiç haberim yoktu, tahmin edersin, bize bir durumda yardımcı olup sonradan bazen yaptıkları hizmet ölçüsünde bir yerlere yerleştirdiklerimizin izini sürüyor değilim. Bazılarının yaşamını büyük ölçüde iyileştirdik, ya da sorunlarını çözdük. Cömertliğimizden yakınan çıkmaz. Ondan sen de yararlandın, Nevinson. Az pay almadın, ve de bundan sonra alacakların." Öyle birinci çoğulla sürdürüyordu, ve ona yine başlangıçtaki gibi yöneliyordu, hiç tümüyle elden bırakmamıştı, koşullara, acelesine ya da rica durumuna göre bazen "Tom" demişti, bazen soyadını söylemişti, Tupra birkaç kez ona ricada bulunmuştu, yıllar boyunca zaman zaman ona bağlı olmuştu, onun sabrına ve zekâsına, kaygılarını yenmesine –sonunda hep alt edilirdi onlar–, gözü pekliğine, dayanma yeteneğine, vazgeçtiklerine bağlı olmuştu. Şimdi ondan önce ilk sözü söylemişti, Tom da hemen kavradı: ilkin iyilikle, ardından mengeneyi sıkıştıracaktı. Sanki ona şöyle bildirir gibiydi: "Şimdi niyetin bana sitem yağdırmaksa, aslında minnet borçlusun. Bir şeyi yüzümüze vuracaksan, senin için neler yaptığımızı ve çıkarının nerede olduğunu düşün. Durumunun kabul edilebilir olması ya da bir felakete, hatta bakarsın azaba dönüşmesi buradan nasıl çıkacağımıza bağlı."

"Ben o denli önemli miydim ki, Bertram, bana o yaptığınızı yaptınız? Hayatımı daha başlamadan benden kopardınız, daha ilk adımlarımı atıyordum" dedi Tomás ciddi, meşum bir yüzle. İşi hafife alan üstünün cana yakın tutumunun kendisini etkilemesine izin vermeyecekti, aldatmacaydı. Zaten o da tükenmek üzereydi, üstüne üstlük, bir an sonra candan olmaktan çıkacaktı, ya da çıkmıştı bile, biliyordu onu, Tupra da tahmin ediyordu, hiç kuşkusuz. Aptaldan başka her şeydi o, ve bir yeteneği varsa o da insanların tepkilerini öngörmek, damarlarında neyin dolaştığını sezmekti. Tomás bir daha onun emrine girmeyecekti, çekip gidecekti. Toz hâlâ havada asılıydı, öykünün sonunu işaret eden toz.

Tupra piramit resimli paketinden bir sigara çıkardı, alevi titreşen bir Zippo ile yaktı. Dumanı öte yana savurma zahmetine girmedi. Tomás da bir sigara yakmıştı.

"Kendin hesapla, Tom. Kaç görevi tamamladın? Kaçını başarıyla? Kaç tanesinde başarısızlığa uğradın, yani onarılmaz biçimde demek istiyorum? Birinde, yalnızca bir tanesinde, bu sabah hizmet sicilini gözden geçirdim. Yararlı mı oldun, gereksiz miydin? Ta başından seni, uğraşmamıza değecek, Krallığın savunmasında etkin rol oynayacak bir eylemci olarak gördüğümüzden ötürü koltukların kabarmalı. Senin ayarında çok elemanımız yok, bunu biliyorsun. Uzun süredir kızağa çekilmiş olmana karşın, biz memnunuz, sen de memnun olmalısın. İlişkimiz adil oldu, belki bizim kefe biraz ağır gelmiştir; ama iki taraf da kazançlı çıktı."

Tomás'ın öfkesi giderek artıyordu, parmaklarıyla yeniden kabzaya dokundu, onu yaparken yatışıyordu, kendini tutuyordu.

"Kazançlı çıkmak mı? Ben kazançlı mı çıktım? Yirmi yıldır istemediğim halde karıma yalan söylüyorum. Onun gözünde ve çocuklarımın gözünde on iki yıldır ölüyüm, onları tanımıyorum bile. Annemle babam için de öyle, cenazelerinde bile bulunamadım. Kendi canımı da yakınlarımın canlarını da tehlikeye soktum. Bana daha öncesinde reddettiğim bir hayatı dayattınız, kendi yaşamımı seçmeme izin vermediniz."

"Aaa" dedi Tupra, "A, elbette. Ortaya çıkmasa olmazdı, çağımızın baba evlatları, hepiniz aynı, hangi kökenden gelirseniz gelin. İnsanlar ne zamandan beri kendi yaşamlarını seçiyorlar sanki? Yüzlerce yıl boyunca, pek az istisna dışında, yaşamlar daha başından belirlenmiştir. Normali oydu, trajedi sayılmıyordu. Çoğunluk

belli bir yerden kıpırdamıyordu, kırda doğuyor, kırda ölüyordu, köyde ya da yoksul bir kentte, daha sonraları kendi sefil varoşunda. Kalabalık ailelerde erkek çocuklardan birinin kaderiydi orduya yazılmak, diğerininki din adamı olmak, o da talihi yaver gider de kabul edilirse, hiç değilse açlıktan ölmezlerdi; çarçabuk evden sepetlenirlerdi. Kızlar güzelceyse koca bakılır, bazen ihtiyar, çoğu zaman despot biri bulunurdu, yoksa birileri hizmetine alır diye biraz olsun işe yarar ve ikincil bir uğraş öğretilirdi: dikiş, nakış, ahçılık vs. O da olmazsa boğaz tokluğuna hizmetçi olsunlar diye yoksullar manastırına gönderilirlerdi. O da yine belli bir imkânı olan ailelerde, hiçbir şeyi olmayanları ağzıma almıyorum. Küçük Bey yaşamını seçememiş. Daha düne kadar insanlığın tamamı seçemiyordu, şimdiki de aldatmacadır. İlerlemek, varlık sahibi olmak istemek her zaman yasal olmuştur, ve tarih yolunu bulanlarla doludur. Fakat kaç tanesi başarabiliyordu, kaç tanesi bugün de başarabiliyor ki? Hâlâ pek ufak bir azınlık. Çoğunluk fazla soru sormadan hayata adım atıyor ya da payına düşene şükrederek, kendi yoluna gidiyor, kural o, günü gününe önüne çıkan engelleri atlatmaya bakıyor, onunla yetiniyor. Seçmemek kahırlanacak şey değil, alışılmış şey. Dünyanın büyük bölümünde hâlâ öyle, bizim ülkelerimizde de öyle, topluca hayal görmemize karşın. Sen sanıyor musun ki, ben kendi yaşamımı seçtim, ya Blakeston kendisininkini, ya da Kraliçenin kendi? Kraliçenin elinde herkesten az seçenek vardı. Sen ne söylüyorsun, Nevinson, nedir söylediğin. Bana olağanüstü ayrıcalıklardan söz ediyorsun, hem sen onlardan yararlandın. Oxford'daki o *pub*da sanki şakağına tabanca mı dayandı? Seni zorladık mı sanki? Blakeston senin kolunu büküp kırmakla mı tehdit etti? Tabii ki seçen sen oldun. Ve sonra ondan hoşlandığını da inkâr etmezsin."

"Bir cinayetle suçlamak bir kol kırmaktan daha beterdir" diye yanıtlamaya cüret edebildi Tom, dediğine pek de inanamadan. Tupra ne kadar da çabuk moralini bozmayı, ürkütmeyi becermişti yine. Kabzayı üçüncü kez yokladı, bir boş inanış hareketi ya da hayal gibi. Madem konuşmakla kaybediyordu, geriye konuşmamak kalıyordu: Tabancasına sarılmak, meseleyi kökünden halletmek ve onu susturmak. Evet, kuramsal düzlemde bir avunmadan, hayalden öte bir şey değildi: şimdi kendini yerden göğe haklı ve o nedenle özgür hissediyorken, şimdi Berta'ya dönebilecekken, tabii

kendisini kabul ederse, Oxford'daki o *pub*da, bir gün öncesinden kaçındığı kodese şimdi girecek değildi ya. O yaşamdan hoşlanmış mıydı? Belki de evet, bir bakıma, bir müptelaya iptilası ne denli hoş gelirse, kendini elindekine adarsa. Ama ondan nefret ettiği ve acı çektiği de olmuştu. Özleyecekti onu, sona erdiğine seviniyordu, özleyecekti. Bir aldatmacadan kaynaklanmıştı, baştan aşağı lekeliydi. Elveda diyecekti ona. Ve özleyecekti.

Tupra ona şimdi soğuk soğuk bakıyordu. Zayıflık karşısında, yakınmalar karşısında, sitemler karşısında pek sabırlı bir adam değildi, zıddına gidildiğinde de. Candan davranışlıydı, evet, hatta sevecen bile denebilirdi, ama ancak eğittiği, ders ya da söylev verdiği, ikna ettiği durumlarda. İletişime açık görünürdü, muhatabının kendini önemli ve saygı duyulan biri olarak hissetmesini sağlardı, kimileri sonunda kendilerinden görev beklemesini onur sayar ve bu görevi önemserdi. Tom bazı seferler öyle hissetmişti, her zaman değil. Onun katılığını, kestirip atışını, o niteliklerine nasıl başvurduğunu ve ikna gücüyle ya da kuvvet kullanarak iradesini nasıl dayattığını görmüş, bir seferinde az kalsın bir dayağına tanık olmuştu: Tupra zamanında durmuştu o kadarının yettiğini gördüğünde. Tom şimdi yüzündeki usanç ifadesini algıladı. Düşkırıklığı değildi, düşkırıklığına peşinen, henüz nedeni yokken uğrayanlardı, başa alanlardandı onu. Tom sonuçta, teşkilata aldığı yığınla adamdan biriydi. Tupra'nın her birinin derdiyle uğraşacak vakti yoktu.

"Olayla yüzleşme olanağın vardı" dedi. "Nitekim eğer yüzleşseydin... Eğer yüzleşseydin o suçlamanın gerçekleşemeyeceğini, olanaksızlığını keşfederdin, dondurma gibi erir, giderdi. Ve sıradan yaşamını bıraktığın yerden rahatça sürdürürdün." Geçmişteki tuzaktan, geçmişteki komediden öyle doğallıkla söz edişi Tom'u kızdırdı, aldatmacanın hiçbir özelliği, suçlanacak yanı yokmuş gibi. Ses tonu bir özür dileyiş içermiyordu, en ufak bir utanması yoktu. Bütün hayatını altüst etmişti ve bu onun gözünde uğraşının gereğiydi. "Yanlış seçim yaptınsa, ben ne diyeyim, korkuya dayanmayı beceremedinse. Teslim oldunsa. Ben bundan sorumlu değilim, ben kendi işimi yapmakla yetiniyorum, Krallığın en iyi adamlarını Krallığın hizmetine sunuyorum. Bir de şunu düşün, bu sana alışılmışın dışında bir yaşam, eşsiz bir yazgı sağladı, onu senin yüzünde okumayı başaranlar da çıkacaktır. İnsanların çoğunun yüzünde okuyacak hiçbir şey yoktur, hiçbir şey görünmez." "Okunamaz

olmuş bir taş" diye düşündü Tomás Nevinson. O herife kızmaya da tartışmaya da değmezdi, kılı kıpırdamadan her şeyi içine alan denizin yutağı gibiydi.

"Çekiliyorum, Bertram. Bırakıyorum işi. Madrid'e dönüyorum. Burada işim bitti."

"Seni engelleyen yok, Nevinson. Hiçbir zaman seni engelleyen hiçbir şey olmadı. Üstelik onca zamandır aktif değilsin. Seni birkaç yıl önceki kadar özlemeyeceğiz. Amiyane bir laf etmeme izin verirsen, sana yaptığımız yatırımın karşılığını aldık sayılır, hizmetini yeterli sayarız." Bir sigara daha yaktı, Tom da –kendisini tutmaya çare olarak– kendisininkilerden birini. "Yine de sen bilirsin." Tupra devlet memuru tonundan arkadaşça tona geçti. "Eğer Madrid'e döner de orada kımıldamadan durursan, seni bulmaları çok kolay olacaktır. Molyneux'nün açıkladığı gibi, artık seni pek tehlikede görmüyoruz. Ama tehlike yok değil, onu aklından çıkarma, hepten gevşeyeyim deme. Yıllar geçse ve ufukta hiçbir şey görünmese bile." Garson kızı çağırmak için parmaklarını şaklattı, bir güneyli hareketiydi, hiç İngiliz işi değildi. "Bizler için tehlike asla geçmez, ölene değin." O yazgıya kendini de katmakla, ona eşlik etmekle incelik göstermişti.

"Bunu göze alırım, büyük bir tehlike olmayacaktır" oldu Tom'un yanıtı. "Her gün daha başka yığınla tehlike de var, hastalıklar, kazalar, soygunlar. Beni hatırlayacaklarını sanmak kendime aşırı önem vermek olur. Herkes kendi günlük derdine düşmüş durumda, ben artık bir başka dönemin adamıyım. Yeni kuşaklar kendi havalarındalar, geçmiş umurlarında bile değil, kendilerini ilgilendirdiğini hissetmiyorlar. Ben artık maziye karıştım."

"Genellikle öyle olur" dedi Tupra. "Yine de her zaman bir noktada demirleyip hatırlayan birileri çıkabilir. Genelde hatırlayan birileri çıkar, yalnız bir tek kişi bile olsa. O bir tek kişinin kalkıp bir şey yapma zahmetine girip girmeyeceği ayrı hikâye. Eğilim artık, olan olmuş ve hiçbir şey onarılamayacaksa akışa bırakmaktır. Kinini içinde saklar, işte o kadar. O doğrudur. Yine de güvenme. Kin bazen insanı oturduğu yerden kaldırıp birkaç adım atmasını sağlar. O adımlar da yeterli olur."

"Bir soru daha, Tupra." Şimdi kendisi için kaygı göstermesine karşın, içinden ona küçük adıyla yönelmek gelmedi. Tomás sitemlerinde ısrarcı olmamayı kararlaştırmıştı, ama içinde hıncı

büyüyordu, Tupra'ya karşı ve başka herhangi birine karşı da, zira Tupra hiç etkilenmiyordu bunlardan. "Wheeler'ın benim teşkilata katılmamda, bütün o numarada payı ne olduydu?"

Tupra anında yanıtladı, hiç duraksamadan, o yüzden sesi içtendi, bilen birinin sesiydi:

"Payı olmadı. Wheeler'ın haberi yoktu. Seni keşfetmekle ve tavsiye etmekle yetindi, hepsi o kadar. Bir de seni yoklamakla, ama sonuç alamadı, seni ikna edemediydi. Kalanı bizim hesabımıza. O genç kız onun için de senin için olduğu kadar ölmüştü. Rastlantıyı fark etmiştir, o kadarını elbette, talihin cilvesini, fakat öylece kabullendi ya da öyle söylediydi. Ya da hiçbir şey demediydi." Hafifçe gülümser gibi yaptı. "Ama ona haber veremezdik, Wheeler'ın ne yapacağı hiç bilinmez. O bizden çok daha haysiyetli biridir, işte o gerçekten başka çağın adamıdır. Bakarsın her şeyi berbat ederdi. Herhalde itiraz ederdi. Herhalde seni uyarırdı."

"Sence onu da aldatmak daha iyiymiş. Doğrusu ya, inanması zor. Wheeler Savaş'a katılmıştı, insan savaşta kaygılarından sıyrılır. Daha sonra yeniden edinir mi, bilmem." Tupra yanıtlamadı, yanıtlaması gereksizdi. "Peki ya o Morse denen polis? O elbette biliyordu, cesedi incelemişti, bak şu işe."

"Ona takma, anılarında. Enfield Morse, silahın adından aklımda kaldı, adı Winchester ya da Remington ya da Smith & Wesson olmak gibi. Aslında elinden geldiğince ayak diredi, fazlasıyla vicdanlı bir adamdı. Verilen buyruğu yerine getirmesi için üstlerinin bayağı sert davranmaları gerekti, yukardan emir var diye, falan. Şimdilerde en azından müfettiş olmuştur. O kötü olayı kariyeriyle telafi etmiştir. Daha fazla ayak direseydi, kariyer falan kalmazdı, sanırım. Daha başka bir şey, Nevinson?"

Tupra için onlar birer anekdottu, binlercesi vardı belleğinde, kimi zaman anımsayacağı da tutuyordu. Hesabı ödemek için cüzdanını çıkarmıştı, garson kız müşterilere yetişemiyordu, bir türlü gelmiyordu.

"Bilmiyorum. Sanmıyorum." Tomás dalgın gözlerle ya da sanki boşlukta kalmış gibi masaya baktı. "Doğrusu şu ki her şey için artık çok geç."

"Belki de dönmek için çok geç değildir, doğrusu" dedi Mr. Southworth, onu yüreklendirme niyetiyle; hiç değilse şaşkınlığından kurtarmak için. "Karınla konuştun mu, telefon ettin mi?"

"Hayır. Telefonla olacak şey değil" diye yanıtladı Tomás, bakışları hâlâ boşluktaydı; sabit, ama boşlukta. "Mektupla da olmaz. Hem emin değilim, daha düşünmem lazım. Gidecek yerim yok, işin doğrusu o. Valerie ile Meg'e dönmem olasılık dışı. Oraya yeniden kısılıp kalmak. Çocuğu ne kadar çok seversem seveyim, uzun sürgünlüğümün parçası onlar, adsız ve çehresiz dönemimin, artık yüzümün nasıl olduğunu da bilmiyorum. Ama düşünüyorum da, acaba geri dönmek Berta'ya yapabileceğim en büyük kötülük olmaz mı, ve ona karşı hiçbir şeyim yok, tam tersine. Beni ne yapsın, nereye yerleştirsin, nasıl davransın, bilemeyecektir. O da şayet beni kabul ederse. Bakalım eder mi. Çocuklarıma gelince, onlardan hiç bahsetmiyorum."

"Zorluğu anlıyorum. Zor demek hafif kalır, senin yerinde olmayı istemezdim. Peki Tupra ile işin bitti mi?" diye sordu Mr. Southworth.

"Benim söyleyeceğim bir şey daha var, Nevinson" dedi Tupra ve onu biraz olsun dalgınlığından uyandırmak için cüzdanı gözünün önünde salladı. "Artık aktif olmasan da, bize bağlı olacaksın. Çok bir şey değil, telaşlanma. Hareketlerini ve adreslerini bildireceksin, o kesin. Molyneux senin bağlantın olmayı sürdürecek herhalde, değişene değin, eğer değişirse. Onu benim uzantım say. Taht minnet nedir bilir, bunu biliyorsun. Sen iyi hizmetlerde bulundun, o nedenle yıllardır ailenin geçim kaynağıyız." Kullandığı ifade o oldu, ara tonlara başvurmadı. "Yardım ediyoruz" da demedi, "geçimini üstlendik" de demedi. "Bu da yetmezmiş gibi bir aile daha kurdun, bilmem nereden aklına geldi. Bizim katkımız olmadıkça onları ayakta tutmak senin için zor olacaktır. Yani, eğer Madrid'e dönersen yeniden Elçiliğe ya da British Council'a yerleştiririz, bakacağız artık; en kötü durumda British Institute'a, orada her zaman boş kadro bulunur, sen de bu yeteneklerinle mükemmel bir öğretmen olursun. Kendi başına başka bir iş bulmayı istersen o başka, tümüyle serbestsin, umarım şansın yaver gider de bulursun. Ama bulamazsan, ücretin her şekilde bizden gidecek, yıllardır karının başlıca gelirinin bizden gittiği gibi. Biz Krallığı savunmuş olan kişiyi terk etmeyiz, onu bilirsin. Oysa ona ihanet edenleri ve çenesini tutamayanları, açıklamamaları gerekeni, açıklayamayacakları şeyleri ifşa edenleri, evet, terk ederiz. Yeniden ortaya çıkarsan karın sana sorular soracaktır, sormasın olmaz; başka kimseler de, evlatların

da, hiçbir şey anlamayacaklar, serüvenlerini anlatmanı isteyeceklerdir; ama en çok sorgulayan karın olacaktır, diğerlerinin hepsinden fazlasını biliyor. Canın ne isterse onu anlat, ölüler beni aralarına kabul etmediler de, hafızamı kaybettim de, sana inanmayacaktır, fark etmez. Fakat geçim kaynağını, her türlü ekonomik desteği kesmemizi istemiyorsan gerçek olan hiçbir şey anlatma." Ve yine o kırıcı "geçim kaynağı" ifadesini kullanmıştı. "O ilk alacağımız önlem olur, ama tek değil. Hakkında dava açabiliriz. Hâlâ Official Secrets Act'a bağlısın, ömür boyu da bağlı kalacaksın, unutma. 1911'deki ilk ve 1989'daki yenilenmiş şekliyle, özde değişiklikleri yoktur, karşılaştırma zahmetine girersen diye söylüyorum." Garson kız sonunda yaklaştı, Tupra ona bir banknot uzattı. Üstünü beklerken ekledi: "Sözün kısası, şöyle diyelim: aynen Sefton Delmer'ın PWE'sinde hizmet vermişsin gibi."

Tüm onlar gereksizdi. Tomás artık eskilerdendi, hiçbirini unutacak değildi. Tupra ile ilk karşılaştıklarındaki etkilenmeye açık, ürkek genç değildi. Hem sonu gelmez yüzyıllar boyunca Ted Reresby'nin o vakit söyledikleri belleğine kazılmış, kalmıştı, Somerville'in o dikkat çekici profesör hanımı için Ted Reresby, adı Carolyn Beckwith'di, hatırlıyordu (hemen o gece onunla yatmış da olabilirdi): 'Bizim hiçbir yerde kaydımız yoktur, ne resmi ne gayrı resmi. Biz birileriyiz, aynı zamanda hiç kimseyiz. Orada bulunuruz, ama mevcut değiliz, ya da mevcuduz da orada bulunmayız. Hem yaparız hem yapmayız, Nevinson, ya da yaptığımızı yapmayız, ya da yaptığımız şeyi kimse yapmıyordur. Doğa olayıyız, sadece'. O tümceler ona Beckett'i çağrıştırmıştı ve yarım yamalak anlamıştı. Şimdi artık Beckett'i çağrıştırmıyorlardı, üstelik anlıyordu onları, çünkü kendi de o yoldan geçmişti, birçok kez doğa olayı gibi olmuştu. Ona karşılık şimdi artık dinecekti.

Reresby bahşiş bırakmadı, tek penik bile. Genellikle cömert davranırdı, hatta yurttaşlarının tutumlu ruhuna göre müsrif bile sayılırdı. Garson kızın hesabı getirmekte gecikmesini cezalandırmasının yoluydu. O hep ödüllendirir ve cezalandırırdı, Tom iyi biliyordu. İkisi ayağa kalktılar, ve artık dışarda, sokağa çıkmışlarken, Tupra elini uzattı, İngilizlerin uzun süre ya da hiç bir daha görüşmeyeceklerinde veda edişleriydi o, her gün el sıkışma âdetleri yoktur. Tomàs yansıma bir tepkiyle elini yağmurluğunun cebinden çıkardı, Britanyalı'dan çok İspanyol hareketiydi, bu ufacık ayrın-

tılarla kendini ele vermemeye hep özen göstermişti. Tabancasının kabzasını yoklamaktan, dosdoğru Tupra'nın avcuna dokunmaya geçecekti. Biraz aşırıymış gibi geldi, kendisine kötülük etmiş birini öyle selamlamak, artık onarılmaz, geri dönüşü olmayan, tarih-öncesinde kalmış bir kötülük bile olsa. Öylece elini yeniden cebine soktu, Tupra'nın elini sıkmadan. Tupra hiç tınmadan kendi elini uzaklaştırdı, titrek aleviyle bir sigara daha yakmakta kullandı. Alınmış görünmedi. Herhalde hiç umurunda değildi, onu o yüzden cezalandıryacak değildi.

"Elveda, Tupra." Gelecekte onunla çok konuşma fırsatı olmayacaktı, ama Tomás sık sık yapmış olduğu gibi, çaba ve girişim arkadaşı olarak onu küçük adıyla çağırmanın içinden hiç gelmeyeceğini düşündü. Bazen öyle olmuştu da, onu inkâr edemezdi.

"Elveda, Nevinson, talihin açık olsun. Madrid'e karının yanına gittiğinde selamlarımı söyle. Çok hoş bir kadın, hem akıllı da." Tomás'ın kafasında bir düşüncenin şimşeği çaktı, ama anında kovdu: 'Umarım Berta'yı fazla dikkate almamıştır'. Yararsız ve geriye dönük soruların sırası değildi. Tupra cesaretlendirici bir gülümsemeyle ekledi: "Sanıyorum ki, yerleşik göreneğin tersine, senin ölmemiş olmanı yeğleyecektir."

X

Bir süre kocamın kocam olduğundan emin olamadım, ya da belki olmamayı gereksindim de o yüzden emin değilmiş gibi yaptım. Bazen odur sanıyordum, bazen değildir sanıyordum, bazen hiçbir şey sanmadan yaşamımı onunla sürdürmeyi kararlaştırıyordum, ona benzeyen ama değişik, ondan daha yaşlı, bir sisin içinden çıkıp geri dönmüş ve asla ölülerin dünyasında bulunmamış olan o erkekle. Dolayısıyla hakkında şöyle denemezdi: "Ölenlerle ölüyoruz: bakın, onlar gidiyorlar, biz de onlarla birlikte gidiyoruz." Ona karşılık şöyle denebilirdi: "Ölülerle doğuyoruz: bakın, onlar geri dönüyorlar, bizi de kendileriyle birlikte getiriyorlar." Fakat onun yokluğunda, ben de kendi hesabıma yaşlanmıştım.

Hiçbir şey sanmayıp hayatı sürdürmeyi kararlaştırdığımda kendimi yarı kurtulmuş sayıyordum. Hepimize iyi gelen ve bir günü ertesine devretmemize yardımcı olan bekleyiş ve belirsizlik konumuna yeniden kavuşur gibi oluyordum, her şeyin sağlamca yerli yerine oturmuş, ya da güzelce rayına oturmuş olduğu duygusundan beteri yoktur; olması gerekenin olup bittiği ya da yavaş yavaş olmakta olduğu, nehrin denize açıldığı noktaya değin artık sarsıntı ya da sürpriz olmayacağını, ya da yalnız gerçekte öyle sayılmayacak şeyler, çelişkili gibi görünse de öngörülebilir sürprizler olacağını bilmekten beteri. Yeryüzü sakinlerinin çoğunluğu gündelik yaşantıya konumlanırlar, günlerin başladığını, bir eğri çizerek geçtiğini ve sona erdiğini görmekle yetinirler; ben de öyle yaşamayı isterdim, gençliğimde, önümde kırış kırış bir bugün ve geçmiş değil de dümdüz bir gelecek uzandığı zamanlarda. Ama madem başka bir durumla karşılaştım ve ona konumlanmak zorunda kaldım, artık istediğim şey o: bekleyişte yaşamaya alışan kişi onun sona ermesine asla tümüyle izin vermez, sanki soluduğu havanın yarısı elinden alınıyor gibi olur. Böylece bir süre için Tomás hem kendisi oldu, hem olmadı. Onu hoşnutlukla karışık bir kuşkuyla süzüyordum, ve saçma da görünse, o duygulardan biri öbürüne katkı yapıyordu,

hatta biri öbüründen ayrı var olamaz gibiydi, birbirlerini karşılıklı besliyorlardı, ve kuşku bekleyişti, kuşkunun uzantısı ya da varlığını koruyuşuydu.

Zaten meydanda belirdiğinde tanımamıştım onu. Balkonlardan birine çok erkenden çıkmıştım, bin kez yaptığım gibi, Guillermo ile Elisa'nın arkadaşlarının evinde yattıkları bir Pazar günüydü. Şafak henüz söküyordu ya da sökmek üzereydi, çünkü ileri saat uygulaması başlamıştı, yani önceki geceden bir saatimizi çalıyorlardı, ona 'yaz saati' diye aptalca bir ad koymuşlardı, Nisan başlarında ya da Mart sonlarında çalıyorlar o saati. Tomás Barajas havalimanında benden ayrılalı on iki yıl geçmişti, benim kafamda kurduğuma göre Falkland Adaları'na gidiyordu, ve o savaş artık İngilizlerin Afgan savaşları ya da Kırım Savaşı gibi maziye karışmıştı, bizim Fas savaşımız ya da kadınların sevdiği erin, sakil bir heykelini diktikleri Luis Noval'in savaşı gibi. Ölülerini kim hatırlayabilir ki: sanki hiç var olmamışlar gibi, savaşlardan sağ çıkmayı başaranlardan biraz daha önce silinmişlerdir.

Soğuk bir gündü, kar habercisi bir sarı aydınlığı vardı, o yüzden balkona sırtımda paltoyla çıkmıştım, dışarda uzun süre kalamayacağımı düşündüm. Birkaç yıl tekrarladığım derslerimden biri için *Moby-Dick*'i yeniden gözden geçirecektim, gerçi iyi biliyordum; birinci bölümün bir tümcesini yararsız yere kafamda evirip çevirerek yatmıştım, esrarlı da olabilirdi, olmayabilirdi de, biz hocaların âdeti metinlere bordadan saldırmaktır: "Evet, herkesin bildiği gibi, tefekkür ile su sonsuza değin evlenmişlerdir." Neden "herkes?" O gereksiz soruyla uykuya dalmayı başarmıştım. Ama sonradan tedirginlikle uyanmıştım, sakin bir Pazar gününe uymayacak kadar tedirgin, belki de ısının ani düşmesinden ya da keyfi saat ayarının rahatsızlığındandı. Nitekim ben balkona çıktıktan birkaç dakika sonra kar taneleri düşmeye başladı, önce ağır ağır, solgun, cansızdılar, beni rahatsız etmeye yetersiz. Bedenselden çok ruhsal bir ürperti geldi, paltoma bir çekişte sıkıca sarındım, iliklemeden, dirseklerimi parmaklığa dayadım, bir o yana bir bu yana baktım, o erken saatlerde tek tük kişi vardı, yoldan geçenleri sayabilirdim. Ve sayarken –bir, iki, üç, dört, beş, altı; ve yedi– Teatro Real yanından ilerleyen bir insan şekli gördüm, bir elinde ufak bir valiz vardı, öbür elini birkaç adımda bir, sanki birisini çekine çekine selamlarcasına biraz kaldırıyordu. Öyle birkaç adım atıp duruyordu, valizini yere

koyuyor, çevresine bakınıyordu, kolunu hafiften kaldırıyor, biraz daha ilerliyordu. İyice yaklaşana değin yüzünü ya da yüzünün bir kısmını görmedim, gördüğüm kadarını da hiç mi hiç tanımadım. Orta yaşlı bir adamdı, dolgun vücutlu, iyice kırçıllaşmış bir sakalı vardı, hani filmlerde denizaltı mürettebatının bıraktığı türden, hem gür hem kısa, yani derli toplu, başında İspanyol'dan çok Fransız ya da Hollandalı işi geniş siperlikli bir kasket vardı, o yıllarda çağdışı kalan bir giysi, yağmak üzere olan kardan korunmak için olmalıydı, yüzünü seçmemi güçleştiriyordu. Yolculuktan geri dönen bir denizciyi andırıyordu, Madrid'de yersiz kaçan, tutarsız bir imge. Bana beni selamlıyor gibi gelmişti, beni balkonda görmüştü de o nedenle arada bir kolunu kaldırıyor, ardından hemen indiriyordu –bir saniyecik–, sanki dikkatimi çekmek istiyor, derken istemiyordu, sanki o harekette pişman oluyor, dayanamayıp yaptıktan sonra cayıveriyordu. Benim tarafımdan yanıt gelmediğinden kolunu indiriyor da olabilirdi, beklenmedik bir kar sabahında, ortalıkta tek tük kişi varken, eli valizli bir yabancıyı selamlayacak değildim ya –sarhoşun biri de olabilirdi–. Tek istediğim 'ruhun Kasımı'na gömülmeden önce, o ilk karın keyfine varmak istiyordum, yağış yoğunlaşıp taneler irileşmeden, hızlanmadan önce, bakarsın yoğunlaşırdı.

Nitekim öyle oldu, ama balkonu kapatıp eve sığınacak kadar çabuk farkına varmadım, adam dikkatimi dağıtmıştı. Aşağı kapıya yaklaştı, derken birden uzaklaştı, asker heykelinin olduğu ufak parka kadar gitti, bir banka oturdu. Bir sigara çıkardı, yaktı, profilden dalgın dalgın sigarasını içtiğini gördüm, yarı yarıya ağaçların gerisinde kaldığından ötürü şimdi doğru dürüst seçemiyordum. Nal sesleri işittim, o da işitti, o da ben de nereden geldiğini araştırdık, bir çift atlı polis San Quintín Sokağı'ndan Encarnación Meydanı'na doğru ilerliyorlardı, atların biri kırdı diğeri siyah, birincisinin üstünde kar taneleri görünmez oluyordu, ikincisinde iri iri göze çarpıyorlar, sağrısını bir an için alacaya çeviriyorlardı. Pavía Sokağı hizasına gelince saptılar ve Teatro Real'a doğru yöneldiler, bu kadar erkenden, o sessizlikte ve meydan neredeyse bomboşken devriyeye çıkmaları tuhaftı. Gözlerimi onlardan ayıramadım, önümden geçtiler, hani derler ya, ayağımın dibine dışkılardan bir yol bırakarak uzaklaştılar. O vakit gözlerimle uçan Hollandalı'yı araştırdım, ama bulamadım, ben karlı atlarla oyalanırken sır olmuştu. Baktım paltomun üstünde kar taneleri, benim de üstüm karlıydı, herhalde

saçlarım da öyle beyazlaşmıştır diye düşündüm. "Tabancanın ve merminin yerini tutan şey"e dönmeden gidip kurulanmalıydım.

Kapının zili çalındı, beklediğim en son şeydi. Balkonu kapattım, gürültüsüzce kapıya yaklaştım, ihtiyatla gözümü göz deliğine uydurdum, ziyaret ne de paket teslimi saati değildi, zaten Pazar'dı. Denizci oradaydı, kasketi hâlâ başında. Gözlerini aşağı indirmişti, tevazudan mı, sabırdan mı, bilemedim, başını eğmişken siperlik yüzünü gizliyor, yalnız sakalının ucu görünüyordu. İçimden yanıt vermemek, evde kimse yokmuş gibi yapmak geçti. Herhalde daireyi yanılmış olmalıydı. Tuhaf olan şey yukarıya çıkabilmiş olmasıydı, sokak kapısı kilitliydi, otomatiğin ziline basmamıştı, hangi komşuya geliyorsa o açmış olmalıydı, ya da konuk edecek olan komşum, yani katı ya da daireyi şaşırmış olmalıydı. Neden bilmem, orada olduğumu belirttim.

"Kim o?" diye sordum. "Kimi arıyorsunuz? Yanılmışsınız galiba." Ve besbelli olduğundan ötürü gereksiz bir şey ekledim: "Vakit çok erken."

O vakit saygılı bir tavırla kasketini çıkardı, sanki karşı karşıyaymışız ve o terbiyeli bir adammış gibi. Saçını gördüm, sakalından daha koyuydu, alnında seyrelmişti. Başını kaldırdı, gözetleme deliği çarpıtır gerçi, ama o yüz yine de bir yerden tanıdık geldi. Ancak tanıdık geldi, şöyle uzaktan. İnsan bir ölünün yeniden ortaya çıkmasını beklemez, cesedi bulunmamış bile olsa. Kayıp kişileri, kaçakları ve sürgünleri de beklemez.

"Erkenden başka her şey, Berta" dedi adam."Beni tanımadın, öyle değil mi? Şaşırmam, ben de kendi kendimi zor tanıyorum. Tomás'ım ben, ve vakit erkenden başka her şey. Sanırım çok geç."

Ona inandım da inanmadım da, iki şey bir arada, insan bilemiyor. Ama ne olursa olsun, ne yapabilirdim, kapıyı açmaktan başka ben ne yapabilirdim ki.

Hortlağın ortaya çıkışından bu yana bir buçuk yıl geçti, bahar başlangıcındaki o soğuk Pazar gününden beri. Tomás Nevinson, ya da onun yerini almış olan ve giderek ona benzeyen, yalnızca onun olabilecek anıları belleğinde koruyan ve belki de dünyada başka kimsesi olmayan kişi, tam anlamıyla benimle ve çocuklarla birlikte yaşamıyor. O olanağı bir yana iten, o ayrıcalığı istemeyen ilk kendisi oldu; dahası, ayrı oturmayı gerekli gördü, mekânı sürekli olarak paylaşmamız kesinlikle uygun olmazmış. Çeşitli nedenler ileri sürdü, hepsi de sağduyu ürünü, benimkilerle örtüşüyordu: Guillermo ile Elisa ona alışmalı ve benimsemeliydiler, ellerinden gelirse elbette; ben uzun yıllardır bağımsız yaşantımı sürdürüyordum, bekâr ya da dul yaşantımı, ona benim karar vereceğimden ve giderek gönlümün istediğinden daha fazla yer vermemi beklemiyordu; ve ileri sürmese, ya da açıkça ileri sürmese de, sanırım kendini tümüyle güvende hissetmiyordu ve onun yüzünden bizim bir riske girmemiz en son isteyeceği şeydi. Uzun aylar boyunca o konuda en açıkça söylediği şey şu oldu: 'Yıllar yılı bir hayli kimseye kötülükler etmiş olmama karşın rahat yaşayabileceğimi sanıyorum, işimin niteliği gereğiydi. Ama koşullar değişir, düşmanlar düşman olmaktan çıkar, zaman geçer, o kişiler sahneden çekilirler, saklanırlar, ihtiyarlarlar, usanırlar; kimileri ölür, ve dünyada unutulmayacak şey yoktur. Yine de bilinmez. Geçmişe demirleyip kalan, hatırından çıkarmayan ve yumuşamayan birisi, o her zaman bulunabilir.'

Eskiden yaptığı gibi, her zaman yaptığı gibi, sorularıma somut yanıtlar vermedi, kısa sürede sormaktan vazgeçtim; o on iki yıllık kayboluşu, kayıp ve ölü sayıldığı, daha doğrusu ölü taklidi yaptığı sırada başından neler geçtiğini de asla öğrenemedim. "Sana herhangi bir şey anlatmam hâlâ yasak" diyordu bana. "Hatta eskisinden de az şey söyleyebilirim: etkinliklerime son verebilmek ve o sayede verilen maddi desteği elden kaçırmamak için ek bir devlet sırrı anlaşması imzalamış bulunuyorum. Ağzımı açacak olursam desteği kaybetti-

ğimiz gibi, hakkımda dava açarlar. Kodesi boylayacağımdan en ufak kuşkun olmasın." Her şekilde ben Dünya Turizm Örgütü'den aldığım desteği yitirdim. Tomás Elçilik'teki işine dönünce –hem daha üst düzeyde, ücreti daha yüksek bir işti–, artık gereği kalmadığına karar verdiler, aylıklarımızı ikiye katlamak demek olurdu.

Tomás çok yakınımızda ufak bir apartman dairesi kiraladı, Plaza de Oriente'nin öbür ucunda, Lepanto Sokağı'nda, aşağı yukarı yüzlerce yıl önce Casa de las Matemáticas denilen yapının yanında, çatı katına benzer bir şey. O nedenle tam anlamıyla bizimle birlikte oturmuyor. Ama iki adım ötemizde, sık sık geliyor, giderek daha sık, benim ve çocukların rızasıyla. Henüz hayal çağında olduklarından ötürü onları heyecanlandıracak serüvenlerini anlatmıyor gerçi, ama her çeşit insanın, tanıdıkları kişilerin taklitlerini yaparak gönüllerini kazandı. Tıpkı lisedeyken yaptığı gibi. İlkin işkillenerek karşıladılar, Elisa çekingenlikle ondan kaçınıyordu, Guillermo rahatsız olduğunu gizleyemiyordu. Ama babaları bu bir buçuk yılda öylesine ihtiyatlı, hatta incelikli davrandı ki, onları sıkmadan sorular soruyordu, dalkavukluğa kaçmadan ilgi gösteriyordu, ilişki kurmak için neredeyse izin istiyordu, sanki gerçekte onları geçindiren ve uzaktan, büyük ölçüde geçindirmiş olan (onu ölü sandığımızda bile) kişi değil de gökten düşmüş bir yabancıymış gibiydi, böylece yavaş yavaş onu benimsediler, hatta gelmesini istemeye başladılar. Binbir çeşit sesi, sahne numaraları, lehçeleriyle onu eğlenceli buluyorlar, sıradan, gelişigüzel bir yazgısı olan bir kimse olmadığını seziyorlar, esrarlı değilse bile ender deneyimlerden geçmiş olduğundan (o da alttan alta meraklarını uyandıracak birtakım değinmeler yapmaktan geri kalmıyor) ve günün birinde onları anlatacağından eminler. O noktada yanılıyorlar elbette, ama bilmediklerine göre önemi yok: ona beklentiyle bakıyorlar, yani ölçülü bir merakla. Varlığı onları esinliyor, en azından şimdilik. Gittikçe daha çok güveniyorlar, ve ona alışmaktalar, ve başka çaresi kalmazsa Tomás meraklarını gidermek için uydurma öyküler anlatacaktır, bir şeyler uydurmak için malzeme eksikliği çekmiyor nasıl olsa. Ara sıra düşünüyorum ki öylesine küçük yaşta olan çocuklarının gönlünü çelmek onun için çocuk oyuncağı olmalı, herhalde geçmişte acımasız, feleğin çemberinden geçmiş kimselerin, tetikte duran, hep kuşkuya yatkın, başlıca dostu ve hiç değişmeyen kalkanı güvensizlik olan kişilerin gönlünü çelmeyi bilmiştir. Eğitilmiştir, direnişleri kırmaya.

Hemen zayıfladı, kafasında bir Hollanda kasketiyle kapıyı çalan dolgun vücutlu adam olmaktan çıktı, kasketi bir daha görmedim. Çok geçmeden Kaptan Nemo sakalını da kesti ve onca ağarmış telden kurtulunca birkaç yaş gençleşti. Elçilik'teki görevine dönünce takım elbise giyip kravat takmaya başladı, bazen diplomat çizgili çirkin bir yelekli takım giyiyor, belki de yarı İngiliz olduğunu vurgulamak içindir, kim bilir, yelek gülünç duruyor. İşine her gün gidiyor ve verilen görevleri parlak başarıyla yerine getiriyor, ya da bana öyle anlatıyor, biraz böbürleniyor, sanki beni onunla etkileyecek. İyi bir görüntü sunabilmek için bazı davetlerde ve akşam yemeklerinde ona eşlik etmemi istedi, ben de aylarca ayak diredikten sonra, eski zamanlardaki gibi ara sıra razı olmakta sakınca görmedim. Sonuçta hiç boşanmamıştık, yalnızca bir hata sonucu onun dul eşi olmuştum ve artık hata giderilmişti.

Beni kazanması çocuklardan daha zor oldu, onlar için yeniydi, benim için geri dönmüş bir hortlaktı. Orada da saygılı ve ihtiyatlı davranmasına, asla hiçbir şeyi zorlamaya kalkışmamasına karşın, başlangıçta ziyarete geldiğinde onu sitemle süzüyordum ve hâlâ kendi kendime soruyordum, sahiden o mu, ya da onca zaman sonra yeniden o olabilir mi diye, onca zamanda bir tek kerecik bile telefon edip "Berta, ben ölmedim" dememişti. "Yapamazdım, yapamazdım, anlamalısın. Yıllar boyunca hayatta olduğumu hiç kimsenin bilmemesi gerekiyordu, eğer bilecek olsa ölüler arasına karışmam olasılığı büyüktü. Hem emirler öyleydi" diye kendini haklı göstermeye çalışıyordu. Kafamla onu az çok anlıyordum, ama onu sessizce süzüyordum ve şöyle düşünüyordum: "Tüm yaşamımız boyunca senin için ne kadar az önemim oldu. Senin yaşamında ne kadar ufak bir rol oynadım, benden ayrı sürdüğün yaşamda." Hınç duymak kaçınılmazdır, ölene değin hınç duyacağımı biliyorum. O benden önce ölürse bile, hıncımı sürdüreceğim, sonradan duyulan öyle hınçlar vardır, yol açan kişinin ortadan kalkmasıyla vadeleri dolmaz.

Ama ben, denildiği gibi, "hayatımı yeniden kurmamış"tım, ve eğer denizde boğulmamış ya da yerine başka birisi konulmamışsa, hiç kimse tümüyle gömülüp gitmiyor. Ve insan –doğrusu ya, pek şaşmadan– dünyada hak edilmeyen sadakatler ve açıklanamayan kayıtsız şartsız bağlılıklar bulunduğunu, gençliğinde odaklandığı, aklına koyduğu ya da hakkında ilkelce niyetler beslediği kişilerin varlığını keşfediyor, ve o ilkellik olgunlaşmaktan, mantıktan, alda-

tılmanın uyandırdığı nefretten ve hınçtan baskın çıkıyor. Giderek evde daha uzun süre kalmasına izin verdim, bazı akşamlar yemeği bizimle birlikte yedi, ta ki bir gece yemekten sonra gitmedi, çocuklar yattıktan sonra da. Kimi zaman yaslı, kimi zaman umursamaz yatağıma kabul ettim onu, başka erkekler oradan geçmiş ve hemen hemen değiştirmemişlerdi, ve orada anladım ki kendisi ya da kendisinin bir parçası değişmemişti, uçuruma doğru, ateşe doğru sonu gelmez yolculuğunda, çok yaklaşmıştı onlara, ama içlerine düşmemişti: uzaklarda kalmış uykusuzluk ya da yarı-uyku dönemlerindeki aynı sevişme biçimi, bedenime girişinde aynı handiyse hayvansı davranış, ancak şimdi o denli kuvvetle değil (artık kırk dört yaşına varmıştık), sanki bedeni bir süreliğine ruhunu aldatıyor, ya kafasını karıştırıyor, ya da susturuyormuş gibi. O yaşadıklarından söz etmiyordu, ama hiç kuşku yok, anıları ve deneyimleri zihnini arasız işgal ediyordu, yalnızken de, işteyken de, bizim yanımızdayken de, her an, ve bedensel birleşmeyle birkaç dakikacık bile sürse, zihnini boşaltmak zorundaydı. Ben onu kabul etmekten çok durdurmaya hazırlanırcasına kollarımı uzatmaktan kendimi alamadım, sanki dönüyor değil de yeniden çekip gidiyormuş gibi. Ve bittiğinde işaret parmağımı dudaklarının üstünde gezdirdim, eskisi kadar gergin değillerdi, daha kırışıklıydılar, ama çizgileri o her zamanki çizgileriydi.

Yalnızca belirsizlik ve bekleyiş değil, mantıksız beklenti, hayaller de kişinin yüreği için temel önem alıyor ve artık onlardan vazgeçemez oluyor. Yakınma ve acı, garaz, giderek insanın dünya ile birlikte yaşayış biçimini şekillendiriyor. Benim durumum o değil, olmadı da. Ama onu yatağıma kabul etmemle o kabulle silinmeyen gerçekdışı bir umut yerini buluyordu, çünkü o geceyi ve onu izleyen, benim gönlüm oldukça –az sayıda, birkaç tanecik– tekrarlanan geceleri, yinelenecekleri kesin olmayan istisnalar olarak alıyorum, bir dönüş saymıyorum. Göreceğiz, zaman gösterecek, her şey Tomás ölülerle diriler arasında gidip geliyorken ve ağırlık henüz ölülerden yana kaymamışken olduğu gibi kararsız kalıyor. Ve kollarımın arasındayken şu düşünce geri dönüyor, varlığımda şimşek gibi çakıyor: "Yaşamımız boyunca senin için ne kadar az önem taşıdım, senin yaşamında ne ufak bir rol oynadım, benden ayrı sürdürdüğün yaşamda. Yine de bak, sonunda şimdi buradasın, benimle, burada, içimde'." Dedim ya, yalnızca bir şimşek, ardından gözümden siliniyor.

Bu bir buçuk yılda Tomás bazı bakımlardan gelişme gösterdi. Çok geçmeden yeniden Madrid'de olmaya ve Elçilik'teki seçkin görevine alıştı, yeni tanıdıklar edindi, yüzeysel arkadaşlıklar kurdu, elden geldiğince eskilerden bir ikisini yeniden buldu, aradan yüzyıllar geçmişken sayıları azalmıştı. Fakat görünürdeki o normal yaşantının gerisinde, ben onu hep tetikte, diken diken duyuyordum. Kaynağı belli olmayan her gürültüde kolayca yerinden sıçrıyordu, bir kargaşayı hiç ağzıma almayayım, birilerinin gelip kendisine saldırmasından korkar gibiydi: hatırlayan birisi, geçmişe demir atmış birisi, uzaklardan gelip onu arayacak, ya da bir yakınını gönderecek birisi.

Bir yaz gecesi, Rosales'teki açık hava kafelerinden birinde konuşmaksızın (başlangıçta biraz olsun süreklilikle konuşmakta güçlük çekiyorduk) bir kadeh bir şey içiyorduk, derken bir kavga kıyamet koptu, bizimle hiçbir ilgisi yoktu, ama tartışan iki tipin yakınında bulunuyorduk, küfürleştiler, itiştiler, akılları başlarından gitti, o kadar ki ikisinden biri bir bira şişesini kırıp, ayaküstü edindiği o silahla öbürünün üstüne atıldı. Tomás'ın gözlerinde bir saniyelik bir dehşet gördüm, sanki elinde şişe tutan adam, etkili olamayacak bir hasır iskemle yakalamış bulunan hasmını değil de onu boğazlayacakmış gibi. O saniyenin ardından, derhal, hiç arasız, bakışları sertleşti, hiç düşünmeden yerinden fırladı, adam daha onu hiç görmemişken yanına ulaştı, bir eliyle onun silahlı elini hareketsizleştirdi, öbürüyle bilmem neresine gülle gibi bir yumruk indirdi, yere seriverdi. Adam asılı bir çuvalmış da ipi kesilmiş gibi oldu. Oracıkta, kendinden geçti, sanki o bir tek darbeyle ölmüş gibi serildi kaldı. Tomás bunu ya da benzerini başka seferler de yapmıştır diye düşündüm. O vakitler, 1994 yılında (bu notları aradan yirmi yıl, hatta daha fazla zaman geçmişken yeniden gözden geçiriyor ve anımsıyorum, uzun süredir not tutmaktan vazgeçtim), kavgalar ille de birbirinden davacı olmadan, polis el koymadan halledilliyordu.

Tomás kendisi yerde yatanı biraz kendine getirdi, vahim bir durumu olmadığını belirledi, birlikte geldiği öbür sarhoşlara emanet etti (onlar da korkudan ayılıvermişlerdi), biz çekip gittik. O şiddetli tepkisi beni ürküttü, ama aynı zamanda kendini savunmayı becerebildiğini görmek içimi rahatlattı, hem günün birinde gereği olursa bizi de koruyabilecekti.

Oysa şimdi, aradan bir buçuk yıl geçmişken o sürekli gergin ve tetikte halinden çıktığını görüyorum. Tersine, çoğu kez hüzünlü ve edilgen görünüyor. Eve geldiğinde ben meşgulsem, çocuklar da dışardalarsa, uzun süre balkondan bakakalıyor, gözleri yıllar ve yıllar boyunca yalnızca benim olan ağaçlara dikili. Ben çalışma odasında derslerimi hazırlıyorken divana oturuyor, dalıp gidiyor. Hava kararmışken salona döndüğümde hep öyle oracıkta, o süre onun için sanki hiç geçmemiş gibi. Neler düşünüyor, neler hatırlıyor, hangi uçurumlara dalıyor bilmiyorum, asla bilemeyeceğim. Hepimizin gizli üzüntülerimiz vardır, diyorum kendi kendime. Sessiz sakin duranlarımızın, göz alıcı sarsıntılar geçirmeyenlerimizin de. Ya da kendi kendime, alıntıyı yanılmıyorsam, bazı yıllar öğretmek durumunda kaldığım Dickens'ın yazdığı gibi, şöyle diyorum: "her insan yaratığı tüm diğerleri için derin bir sır, bir esrar oluşturmaya yazgılıdır. Görkemli bir düşünce o, geceleyin bir büyük kente vardığımda, üst üste yığılmış o kasvetli evlerin her biri kendi sırrını içinde saklamaktadır; orada gizli yüz binlerce göğüste çarpan her yürek, bazı bakımlardan en yakınındaki yürek için bir sırdır, yanı başında uyuklayan ve çarpan yürek için. Ve bunun tümünde korkuya atfedilebilecek bir şey vardır..."

Tomás'ı öyle, düşüncelerine dalmış, bozguna uğramış ya da kendini anılarına terk etmiş gördüğüm zamanlar o en kötü sabahımda Miguel Ruiz Kindelán'ın söylediklerinin tatsız anısı üstüme çullanıyor: "Oradan hep berbat durumda çıkılır" demişti, elinde çakmağın kapağı hâlâ açık, Tomás'ın girdiği yere değiniyordu."Ben birçoğunu gördüm, normali akıllarını oynatmış ya da ölü çıkmalarıdır. Hayatta kalanlar sonunda kim olduklarını bilmezler. Yaşamlarını yitirirler ya da ikiye bölerler, ve o iki parça birbirini yadsır. Kimileri normal yaşantıya dönmeyi isterler de ellerinden gelmez, sivil yaşama yeniden ayak uydurmayı beceremezler, ya da emeklilik onları mahveder. Kaç yaşında olurlarsa olsunlar. Artık işe yaramıyorlarsa ya da tükenmişlerse, gözünün yaşına bakmadan aktif

görevden çekerler; evlerine gönderilirler ya da bir büroda bitkisel yaşam sürmeye, ve öyle tipler vardır ki, otuzuna varmadan kendi devirlerinin geçmiş olduğunun bilinciyle sönüp giderler. Eylem, alçaklık, sahtelik ve aldatmaca günlerini özlerler. En kirli eylemlerine takılmış kalmışlardır, bazen de pişmanlıklarla kıvranırlar: durduklarında fark ederler ki yaptıkları hiçbir şeye yaramamış ya da pek az yararı olmuştur. Ve vazgeçilmez olmadıklarını, onların yerine başka herhangi birisi yapmış olsa da her şeyin çok benzer olmuş olacağını. Aynı zamanda gösterdikleri çabaya, yeteneklerine, kurnazlığına, sabrına, özverilerine hiç kimsenin teşekkür etmeyeceğini de keşfederler, orada minnet diye, hayranlık diye bir şey yoktur, o gözle görülmeyen dünyalarda. Ve sonuçta onlar için önem taşımış olan şeyin başka hiç kimse için önemi olmamıştır, bilinmedik bir mazidir, o kadar..."

Her zaman öyle olmuyor, hiç de değil. Çok çalıştığı günler de oluyor, yeni ya da eski işinin keyfini sürmeyi öğrendi, ve birkaç ayda bir eskisi gibi İngiltere yollarına düşüyor; ama şimdi kısa süreli yolculuklar, en fazla bir hafta, hem oradan beni hemen her gün arıyor, akşam olduğunda, iş günü tamamlandığında. Yine de Madrid'de kaldığı zamanlar, o dalgınlık ya da belki teslimiyet anları gitgide daha sık bastırıyor. Yeniden buraya yerleşeli kısa süre geçmişken fazlasıyla tetikteydi, oysa şimdi onu belleğinden silmemiş olan kişiye karşı, hiç yumuşamamış da gelip geçmişin hesabını görecek kişiye karşı hiçbir şey yapamayacağını üstlenmiş gibi; sanki öyle bir durum olduğunda artık kaçmaya da kendini savunmaya da razı değilmiş gibi; beklemekten ya da korkmaktan usanmış gibi, öyle bir durumda şöyle diyecekmiş gibi: "Nihayet buldular beni. Yakınmamalıyım. Sürüp giden bir uzatma yaşadım. Yararsız ve anlamsız, ama dünyada bir uzatma. Ve uzatmalar da bir an gelip sona erdiğine göre, ne olacaksa olsun bari."

Bilmiyorum. Bir gece birlikte sinemaya gitmiştik. Film bitip de ışıklar yandığında, katlayıp kucağına koyduğu trençkotunu açarken, içinden ufak bir tabanca düştü, halı takırtısını boğdu. O farkına varıp da alelacele alıp yeniden cebine koymadan önce şaşkınlıkla baktım. Neyse ki başka gören olmadı.

"O tabanca da ne oluyor?"

"Hiç, hiç, merak etme. Olan şu ki üstümde taşımaya alışkınım. Onca yıl taşıdım, anlayış göster."

"Her zaman mı taşıyorsun üstünde?"

"Yo, her zaman değil. Gittikçe daha az."

Öyle ki hâlâ bilmiyorum, kendini savunmak için miydi yoksa günün birinde kendine bir kurşun sıkma olasılığını aklından çıkarmadığından mıydı, belki de geçmişe demirlemiş olan o muydu, hatırlıyor muydu ve dünyada varlığını sürdürmeye dayanamıyor muydu. Evdeki divanda oturmuş ağaçları seyrettiğinde, çok da üstünde durmadan kendi kendime soruyorum, onca yıl boyunca, yaşamında, ne ölüsünün ne dirisinin yaşamında benim hiçbir rolüm yokken, hangi dehşet verici şeyleri biriktirmiştir acaba. Onları bilmemek nimet, hiç ama hiçbir şey anlatmasına izin vermemekle iyi ediyorlar, bir şey doğa olayı gibi sadece oluyorsa, ona hikâye eklemenin ne âlemi var. İnsanların çoğu onun tersinde ayak direr, hiçbir şeyin öyle doğa olayı gibi olup bitmemesinde. Onu sonsuza değin yeniden yapılandırır ve yinelerler, son bulmasına asla izin vermezler.

Sık sık kendi kendime diyorum ki kocamı tanımayışımın pek de özel yanı yok, başka herhangi bir kimseyi de tanımadığım gibi. Dickens onu da yazmıştı, belleğimde dalgalanan alıntı ondansa tabii: 'Arkadaşım öldü, komşum öldü, aşkım, gözbebeğim öldü; onların her zaman barındırdıkları sırrın kaçınılmaz doğrulanması ve sürüşü bu... Dolaştığım bu kentin mezarlıklarının herhangi birinde yatanların arasında acaba bir kimse var mıdır ki, benim için uğraşlarına dalmış kent sakinlerinin en mahrem bireyselliğinden daha büyük bir bilinmez olsun ya da onlar için benim olduğumdan daha bilinmez?'. Tomás kendisi de, gençliğinden beri, ergenliğinden beri, asla kendi kendini tanımakla, çözümlemekle, ne çeşit bir adam olduğunu araştırmakla ilgilenmemişti. Narsistlere uygun bir beyin idmanı ya da vakit kaybı gibi görürdü onu. Belki de yaşadığı onca şeye karşın o konuda değişmemiştir, ya da bilincinin ilk adımlarından beri o yolun ucundadır. Peki kendi kendini gözlemlemeyen birini anlayacağım diye ben niye kafamı yorayım. Amma da çok şey istiyoruz: insanların ille de yüreğini okumak iddiasındayız, en çok da yanımızda uyuyan, yastığımızın yanında soluk alan kişinin.

Bazı geceler benim yatağımda kalıyor, tek tük gece, ya da ben Lepanto Sokağı'ndaki çatı katında kalıyorum; çocukların bana ihtiyacı olursa çok yakınlarındayım, telefon etmeleri ya da arabalara dikkat ederek meydanı geçmeleri yeter. Tomás şimdi de derin uyu-

muyor; uykusu tedirgin, acılı, mırıldanıyor, yine de uyuyor. Onu seyrettiğimde içimden ensesini hafifçe okşamak ve şöyle fısıldamak geliyor: "Orada öylece kıpırdamadan dur, sevgilim. Hareket etme, dönme, böylece farkına varmadan derin bir uykuya dalacaksın ve yavaş yavaş karabasanlarının içinde düşünmeyi bırakacaksın. İyi ki bana söylemiyorsun, saatler saati, her saat, uyurken de uyanıkken de neler düşündüğünü söylemiyorsun. Sana hep birşey oluyor ve bereket ben ne olduğunu bilmiyorum, beyaz sayfayı sürdüreyim daha iyi. Nedenlerin var, biliyorum, kafanın artık dinlenme nedir bilmemesi senin yazgın." Ama kendimi tutuyorum ve bunları ona söylemiyorum, ve kaç yıl yaşarsam yaşayayım, söylemeyeceğim. Onları kendime saklıyorum, düşünmekle yetiniyorum. Söylemek o bilmese de, aşırı bir armağan olur: fazla uzun bir süre benden uzak kaldı, kendini ölü ilan etmeye cüret etti, bedenini uzak bir kıyıda terk etti.

Bazen, dalgın dalgın balkondan dışarıyı seyrediyorken, başparmağının tırnağıyla yanağının yüzlerce yıldır artık var olmayan yara izine dokunuyor, cerrah marifetiyle çok erkenden silivermişlerdi onu. O vakit hiç kimsenin görmediği ve yalnız kendisinin anımsadığı, gerçekte neye karşılık verdiğini bildiği o izi aklına getirdiğinde düşünmekte olabileceği şeyi düşünüyorum, bir soygun değildi herhalde, daha uzun uzadıya düşünülmüş bir şey, bir öc alma ya da cezalandırmaydı. Ve belki de sonuçta kendilerini kendi öykülerinin bile başkişisi olarak görmeyen kişilerin türünden olduğunu düşünüyordur, o öykü daha başlangıcında başkaları tarafından sarsılmıştır; yolun yarısına varmışken, öykülerin hepsi ne denli eşsiz olurlarsa olsunlar, kendi öyküsünün kimse tarafından anlatılmayı hak etmeyeceğini, olsa olsa bir başkası, daha serüvenli, daha göz alıcı, ve en çok da daha fazla seçilmiş olan bir öykü anlatılırken, ona gönderme yapacaklarını keşfedenlerdendi. Uzun sürmüş bir yemek sonrası sohbetinde ya da ateşin başında, uykusuz bir gecede oyalanmaca olarak bile anlatılmaya değmezdi. Benimki gibi ve aynı zamanda onunki gibi, gerçekte başka binler ve binlercesi gibi yaşamların başına gelen genellikle odur, yalnızca orada bulunurlar ve beklerler.

Nisan 2017

Berta Isla'yla Tomás Nevinson çok genç yaşta tanışır Madrid'de, kısa süre sonra da hayatlarını birlikte geçirmeye karar verirler, ne ki ilişkilerinin önce kesintili geçeceği, ardından da kopacağı akıllarına gelmez. Dil ve aksanları taklit etme konusunda inanılmaz bir yeteneğe sahip olan Tomás Oxford'da öğrenim gördüğü sırada bu özelliğiyle "Krallık"ın dikkatini çeker. Tam bu sıralarda, bir gün, başına gelenler hem onun hem de karısı Berta'nın geleceğini belirleyecektir...

"Yılın Kitabı"
El País

"Marías bu kitabıyla eşsiz bir biçim yakalamış."
The Times Literary Supplement

"Yaşayan Avrupalı romancılar içinde Javier Marías'tan daha iyisi var mı?"
Independent

"Gerçek ile ahlakı acımasızca irdeleyen, şaşırtıcı, merak uyandıran bir hikâye."
The Guardian

ISBN 978-975-08-4478-2
9 789750 844782
35 TL
KDV'den muaftır.